

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky
Katedra mediálních studií

Lenka Penkalová

**Rubriky pro ženy v denním tisku 20. let 20. století a jejich autorky:
Olga Fastrová, Marie Fantová, Milena Jesenská, Staša Jílovská
a Zdena Wattersonová**

Disertační práce

Praha 2011

Autorka práce: **Lenka Penkalová**

Vedoucí práce: **Doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc.**

Oponenti práce: **Prof. PhDr. Jana Burešová, CSc.**

Prof. PhDr. Dagmar Mocná, CSc.

Datum obhajoby: září 2011

Bibliografický záznam

PENKALOVÁ, Lenka. *Rubriky pro ženy v denním tisku 20. let 20. století a jejich autorky: Olga Fastrová, Marie Fantová, Milena Jesenská, Staša Jílovská a Zdena Wattersonová*. Praha 2011. 231 s. Disertační práce (PhD.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí disertační práce Doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc.

Anotace

Ve své disertační práci jsem se zaměřila na žánr tak zvaných ženských hlídek, specializovaných rubrik v denním tisku, které byly určeny zejména ženskému publiku. První rubriky pro ženy se objevily v amerických denících koncem 19. století a rychle si získávaly oblibu. Ačkoli novinové psaní pro ženy představovalo v prvních desetiletích 20. století výrazný fenomén, zejména v oblasti populární kultury, čeští odborníci zaměřeni na dějiny médií věnovali tomuto tématu zatím jen minimální pozornost. Vzhledem k neexistenci sekundární literatury, z níž by bylo možné čerpat informace o vzniku, vývoji a podobě ženských rubrik v československých denících po roce 1918, jsem se soustředila především na podrobnou recepci vybraných deníkových titulů (Lidové noviny, Národní listy, Tribuna, Národní politika, Prager Presse) a sledovala jsem, jak jednotlivé redakce vytvářely a spravovaly rubriky určené ženským čtenářkám. Konkrétně mě zajímal obsah a zaměření příspěvků, layout, typografie, ilustrace a autorské zázemí jednotlivých rubrik ve vybraném časovém období (1918-1930). Výzkum prokázal, že ženské hlídky byly velice platnou a oblíbenou součástí novin, a to jak z pohledu čtenářů, tak z pohledu redakčního vedení, a že autorky těchto rubrik, jimž se věnuji v pěti samostatných biografických kapitolách, se významně podílely na dobové diskusi o otázkách životního stylu, rodiny a genderových stereotypů.

Abstract

In my doctoral thesis I decided to explore a genre of so called women's columns, specialized newspaper sections which were created to satisfy namely female audiences. First women's columns appeared in the end of 19th century in the United States and quickly became very popular. Although newspaper writing for women was a significant phenomenon of popular culture during the first decades of 20th century, czech media historians have so far payed almost no attention to this quite interesting topic. Because of the lack of information about constitution, development and characteristics of women's columns in czechoslovak newspaper after 1918 I focused on basic research of selected czech dailies (Lidové noviny, Národní listy, Tribuna, Národní politika, Prager Presse) and tried to follow how these newspapers formed and operated pages meant for female readers. Specifically I studied contents, layout, typography, style and authors of czech women's columns in the chosen period (1918-1930). My aim was to show that women's columns were important both for editors and for readers and that main authors of those columns (characterized in five biographical chapters) considerably took part on discussion about lifestyle, family and gender issues of the time.

Klíčová slova

Československý tisk; denní tisk; tisk pro ženy; ženské rubriky; novinářky; život a dílo; první republika; Lidové noviny (noviny); Národní politika (noviny); Národní listy (noviny); Prager Presse (noviny); Tribuna (noviny); móda; životní styl

Keywords

Newspaper in Czechoslovakia; interwar Czechoslovakia; women's periodicals; women's pages; female journalists; life and work; Lidové noviny (newspaper); Národní politika (newspaper); Národní listy (newspaper); Prager Presse (newspaper); Tribuna (newspaper); fashion; lifestyle

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.

Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.

Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Kutné Hoře, dne 15. 8. 2011

Lenka Penkalová

Poděkování

Na tomto místě chci poděkovat hlavně vedoucí své práce, Doc. PhDr. Barbaře Köpplové, CSc., jejíž povzbuzení může za to, že jsem ji začala psát, i za to, že jsem ji dokončila. Inspirativní byla i všechna setkání s Doc. PhDr. Libuší Heczkovou, PhD., jejíž suverénní přehled o všem, co se týká ženského hnutí, mi často pomohl. Za vstřícnost a ohleduplnost k archivnímu laikovi děkuji všem pracovníkům archivů a knihoven, s nimiž jsem v posledních letech měla tu čest se setkat: zejména pak zaměstnancům Literárního archivu Památníku národního písemnictví, Světlaně Ptáčnickové z Archivu bezpečnostních složek, Radku Slunečkovi z Archivu Hlavního města Prahy a Aleně Šimánkové z Národního archivu. Největší dík patří mojí rodině, za nekonečnou trpělivost.

Obsah

Úvod	11
<i>Rozvrh práce</i>	<i>11</i>
<i>Stav bádání a metodologie</i>	<i>12</i>
<i>Literatura a prameny</i>	<i>13</i>
<i>Ediční poznámky</i>	<i>14</i>
Prolog.....	16
Kapitola I: Časopisy pro ženy	Chyba! Záložka není definována.
<i>Zahraniční časopisy.....</i>	<i>19</i>
Průkopníci: 18. a 19. století	19
Zlatá éra: druhá polovina 19. století	20
Typologie časopisů	21
<i>Časopisy pro ženy v českých zemích.....</i>	<i>23</i>
Průkopníci: Druhá polovina 19. století	23
Časopisy pro emancipovanou ženu	25
Ženské časopisy na vzestupu: počátek 20. století a první československá republika	28
Kapitola II: Rubriky pro ženy v denním tisku	31
<i>Ženská žurnalistika</i>	<i>31</i>
<i>Vznik deníkových rubrik pro ženy.....</i>	<i>33</i>
<i>„Módní hlídky“ v českých denících</i>	<i>34</i>
Kapitola III: Olga Fastrová a Národní politika	37
<i>Formování (1876–1900).....</i>	<i>37</i>
<i>Novinářské začátky (1900–1906).....</i>	<i>38</i>
<i>Pionýrka módy v Národní politice (1907–1918).....</i>	<i>39</i>
<i>Etablovaná redaktorka (1918–1936).....</i>	<i>44</i>
Témata.....	46
<i>Na odpočinku (1936–1965).....</i>	<i>48</i>
Kapitola IV: Tribuna a její Módní revue	50
<i>Rozjezd rubriky o módě (1919–1921)</i>	<i>51</i>
<i>Módní revue Tribuny (1921–1928)</i>	<i>52</i>
Vedení Mileny Jesenské (1921–1922)	53
Autorský okruh Módní revue	56
Vedení Staši Jílovské (1923–1925)	57
Vedení Růženy Jelenové (1925–1927) a éra samostatného časopisu	61
Kapitola V: Staša Jílovská	62
<i>Formování (1898–1919).....</i>	<i>62</i>

<i>Staša Jílovská překladatelka (1919–1921)</i>	64
<i>Novinářské začátky: Módní revue (1921–1925) a Salon (1923)</i>	66
<i>Žurnalistická profesionálka: Pestrý týden, Hvězda, Eva, Vest pocket revue (1926–1930)</i>	67
<i>Pestrý týden (1926–1927)</i>	67
<i>Hvězda (1927)</i>	69
<i>Eva (1928–1936)</i>	70
<i>Vest pocket revue (1929–1930) a Lokální patriot (1935-1937)</i>	72
<i>Ottův slovník naučný (1931–1938)</i>	73
<i>Epilog (1939–1955)</i>	74
Kapitola VI: Národní listy	75
<i>Průkopnice Heda</i>	75
<i>Začátky Mileny Jesenské (1923–1924)</i>	76
<i>Milenina zlatá éra (1925–1927)</i>	78
<i>Témata</i>	78
<i>Tým</i>	82
<i>Styl</i>	83
<i>Konec Mileny Jesenské v Národních listech (1928–1929)</i>	85
<i>Marta Russová (1929–1941)</i>	87
Kapitola VII: Milena Jesenská	90
<i>Mýtus Milena</i>	90
<i>Formování (1896–1918)</i>	92
<i>Vídeň, Kafka a novinářské začátky (1919–1922)</i>	93
<i>Módní referentka (1923–1930)</i>	96
<i>Vzhůru na levici (1931–1936)</i>	100
<i>Odbojářka: Přítomnost, okupace a Ravensbrück (1937–1944)</i>	102
Kapitola VIII: Lidové noviny	104
<i>Richard Weiner aneb Šeherezáda a Filína</i>	106
<i>Začátky Marie Fantové (1922–1923)</i>	108
<i>Ma-Fa (1924–1928): Ženská hlídka v Lidových novinách získává tvář</i>	110
<i>Autoři</i>	111
<i>Nástupkyně Ma-Fy: Milena Jesenská a ty další</i>	113
Kapitola IX: Milena Jesenská a Marie Fantová – spor o podobu ženské hlídky Lidových novin (1927–1930)	115
<i>Soupeření</i>	115
<i>K. Z. Klíma: Ženská hlídka nejen pro ženy?</i>	117
<i>Spor o odchod Marie Fantové z Lidových novin</i>	119
<i>Nová ženská hlídka: Milena Jesenská ve službách Lidových novin</i>	123

Kapitola X: Marie Fantová	130
<i>Formování (1893–1919).....</i>	130
<i>Ma-Fa žurnalistka (1920–1929).....</i>	134
<i>Překladatelka (30. léta).....</i>	138
<i>Epilog (1945–1963).....</i>	139
Kapitola XI: Zdena Wattersonová a Prager Presse	143
<i>Formování (1890–1919).....</i>	143
<i>Začátky v Tribuně (1919)</i>	145
<i>Pařížské intermezzo (1919–1920).....</i>	146
<i>Listy z Ameriky (1921–1928).....</i>	148
<i>Prager Presse (1929–1939).....</i>	149
<i>Na cestách (30. léta)</i>	151
<i>Moda, moda, zas jen moda (sebereflexe novinářky)</i>	153
<i>Epilog (1945–1980).....</i>	155
Kapitola XII: Téma módy v rubrikách pro ženy	157
<i>Móda a její inspirace.....</i>	157
Koncept „nové“ ženy.....	157
Nová věcnost (Neue Sachlichkeit)	160
Funkcionalismus, konstruktivismus, Bauhaus	161
<i>Móda ve 20. letech</i>	162
Hlavní rysy: silueta, střihy, barvy.....	163
Módní tvůrci	164
Móda v Československu	166
<i>Móda v deníkových rubrikách 20. let</i>	171
O čem?: Témata módních rubrik.....	171
Pro koho?: Publikum módních rubrik.....	174
Jak?: Způsob referování v módních rubrikách.....	176
Kapitola XIII: Téma životního stylu v rubrikách pro ženy	178
<i>Tělesná kultura: kosmetika, sport, cestování.....</i>	178
Nová žena a nové tělo: androgynní ideál a kult štíhlosti	178
Kosmetika a hygiena.....	180
Sport a cestování	183
<i>Architektura: dům a byt.....</i>	188
Architektura v rubrikách pro ženy	188
Design v rubrikách pro ženy	190
<i>Domácnost: starosti hospodyně</i>	191
Kapitola XIV: Psaní o rodině a vztazích v rubrikách pro ženy	193
<i>Emancipovaná žena</i>	193

<i>Vztahy mezi pohlavími: partnerství, manželství, rodičovství, rozvod</i>	197
<i>Děti a výchova</i>	200
Závěr	203
Summary	206
Biografický heslář	207
Slovník šifer	216
Prameny a literatura	217
Rejstřík jmenný	225
Seznam příloh	228
Přílohy	229

Úvod

Téma předkládané disertační práce vychází z diplomové práce o novinářce Marii Fantové, Ma-Fě (1893–1963), kterou jsem na Fakultě sociálních věd UK obhájila v roce 2004. Při pátrání po osudech a díle této v současnosti pozapomenuté žurnalistky, jež svými sloupky a fejetony pomáhala utvářet ducha meziválečných *Lidových novin*, jsem se začala zabývat také obsahem rubriky, již tato redaktorka v letech 1922–1929 vedla.

Rubrika určená ženám, které se v dobovém kontextu říkalo módní, respektive ženská hlídka, byla ve 20. letech podstatnou součástí *Lidových novin*, ale také dalších deníků, nezávislých, pravicových i levicových. Při pokusu zjistit o vzniku, vývoji a podobě těchto rubrik něco více jsem však narazila na téměř úplnou absenci informací, protože odborná literatura žánr deníkového psaní pro ženy ignoruje. Spolu s těmito rubrikami upadly do zapomnění i jejich četné autorky, až na jedinou výjimku Mileny Jesenské.

Z recepcce dobových médií, vzpomínek pamětníků, korespondence a dalších pramenů však vyplynulo, že módní hlídky byly za první republiky velmi populární součástí novin a že jména jejich redaktorek byla v širokém společenském okruhu známá, či dokonce slavná. Neúspěšná snaha vyhledat s pomocí sekundární literatury o životě těchto novinářek alespoň základní biografická data mě přivedla ke studiu primárních pramenů. To odhalilo, že z pohledu dějin médií, ale i z pohledu genderových studií jde o důležité osobnosti, jež navíc po roce 1918 podstatně zasáhly do debat o postavení žen a jsou po mém soudu neprávem opomíjené. Proto jsem se rozhodla věnovat se těmto autorkám více do hloubky a jejich biografie zasadit do širšího kontextu vývoje deníkových rubrik pro ženy od vzniku Československa až do konce 20. let.

Kromě podoby těchto rubrik ve vybraných denících – *Národní politice*, *Lidových novinách*, *Národních listech*, *Prager Presse* a *Tribuně* – sleduji také to, jak a kdy vznikla v rámci periodického tisku potřeba vydávat tituly určené primárně ženám, a to v rámci stručného nástinu dějin ženských časopisů v zahraničí a především v českém prostředí. Další podstatnou část práce tvoří analýza obsahu rubrik pro ženy rozdělená podle jednotlivých hlavních témat, jako byla móda, životní styl, domácnost nebo rodinné vztahy, a také srovnání způsobu, jakým tato témata pojednávaly jednotlivé deníky, a to v kontextu dobového diskurzu.

Rozvrh práce

Mým původním cílem bylo sledovat dějiny rubrik pro ženy především v nezávislých a pravicových denících. V jednom z nich – v *Národní politice* – totiž rozvíjela svou profesní dráhu historicky první česká módní referentka Olga Fastrová. *Lidové noviny* jsem zvolila vzhledem k jejich postavení nejrespektovanějšího prvorepublikového deníku a *Tribunu* jako titul, v němž začala novinářská kariéra hned čtyř novinářek, které se později ve 20. letech staly respektovanými redaktorkami módních rubrik – Zdeny Wattersonové, Staši Jílovské, Mileny Jesenské a Marie Fantové.

Po určité době však vykrytalizoval záměr učinit jádrem disertační práce biografické kapitoly, a to vzhledem k tomu, že životopis zmíněných novinářek (až na Milenu Jesenskou) zatím žádný jiný

badatel nezpracoval. Vlivem této koncepce jsem rozšířila i počet sledovaných periodik o *Národní listy* a *Prager Presse*, protože tyto deníky byly ve 20. letech a raných 30. letech hlavní profesní základnou Zdeny Wattersonové a Mileny Jesenské.

Kromě rozšíření záběru co do počtu sledovaných deníků jsem se rozhodla práci uvést krátkým exkurzem věnovaným genezi periodik určených ženám, protože právě popularita ženských časopisů nejspíše vedla deníkové redakce k zavedení specializovaných ženských rubrik. Časopisy také podstatně ovlivnily definici toho, co bylo považováno za „ženské“ téma, a spoluurčily tak podobu ženských hlídek v novinách. V českém prostředí, které bylo ve 20. letech typické velkou fluktuací redaktorů mezi jednotlivými tituly, navíc časopisy pro ženy často poskytovaly pracovní příležitosti redaktorkám etablovaným v denících, a zajímaly mě tedy i jako platforma názorů sledovaných autorek.

Závěr práce patří třem kapitolám, v nichž mapuji tři nejčastější témata rubrik pro ženy, a to módu, životní styl a rodinné vztahy. Snažila jsem se porovnat, jakým způsobem tato témata zpracovávaly jednotlivé deníky a jejich redaktorky, kolik jim věnovaly prostoru a jaké hodnoty propagovaly. Nutností bylo zarámovat tato témata nástinem dobového kontextu, v němž se o nich uvažovalo: v hlavních obrysech tedy sleduji vývoj módy, postojů a životního stylu v dané dekádě. Nemám přitom ambice odborně prozkoumávat oblasti, v nichž jsem laikem, jde mi pouze o to, abych mohla srovnat názory módních referentek s názory dalších jejich současníků.

Časové vymezení období, v němž jsem se rozhodla téma sledovat, vzniklo původně zcela arbitrárně a v podstatě z nutnosti zúžit záběr práce. V průběhu psaní se však nakonec ukázalo, že hranice roku 1930 je v mnoha ohledech velmi významná. Nejen co se týče periodizace dějin módy a životního stylu, kdy po progresivních dvacátých letech přišlo začátkem 30. let ruku v ruce s hospodářskou krizí jakési vystřízlivění a návrat do mantinelů obecně sdíleného vkusu. Rok 1930 byl přelomem i přímo ve sledovaných periodikách, kde po dekádě fungování ženských rubrik, jež jejich autorky budovaly v podstatě od základů, došlo v redakčních týmech k velkým změnám. Tvůrčí úrava průkopnic jako byly Marie Fantová, Milena Jesenská či Staša Jílovská vedla k tomu, že ženské rubriky namísto ambiciózních a experimentům nakloněných žurnalistek převzaly spíše rutinérky typu Míly Tilschové či Marty Russové. V jejich rukou se tyto rubriky ustálily, „normalizovaly“ a staly se zcela přirozenou součástí novin, jež už neprovokovala.

Stav bádání a metodologie

Jak jsem už naznačila výše, jsou tvorba prvorepublikových novinářek píšicích pro ženské rubriky a tyto rubriky samotné téměř neprobádaným polem. Relevantních dat týkajících se života a psaní Staši Jílovské, Zdeny Wattersonové, Marie Fantové a Olgy Fastrové je málo a jsou rozptýlená ve vzpomínkové literatuře a jednotlivých, spíše popularizujících článcích a slovníkových heslech. V posledních letech se pokusily mezeru zaplnit diplomové práce, z nichž bych ráda zmínila hlavně práci Veroniky Skálové o Olze Fastrové a Mariany Bernasové o Staše Jílovské. Ty se však zaměřují na jiné aspekty práce těchto autorek a navíc nejsou stoprocentně faktograficky spolehlivé.

Vzácnou výjimku autorky, u níž lze na odborné literatuře stavět, je Milena Jesenská. V jejím případě ale představuje pro badatele výzvu naopak velké množství životopisného materiálu, který obsahuje

mnoho rozporuplných informací a v němž je obtížné se orientovat, a také stereotypní interpretace její práce.

Konkrétněji se o odborné literatuře zmiňuji v úvodu k jednotlivým biografickým kapitolám, na tomto místě bych ale chtěla zdůraznit, že moje práce byla limitována nejen absencí informací o jednotlivých žurnalistických osobnostech, ale také nedostatkem souhrnných prací týkajících se historie českých médií. Odhlédneme-li od publikací vydaných před rokem 1989, které jsou kvůli tendenčnosti prakticky nepoužitelné, neexistuje relevantní a dostatečně obsáhlá práce o dějinách československých médií první republiky. Neexistují ani práce věnované jednotlivým médiím, a pokud ano, jsou podle mého soudu nedostatečné – to je případ knihy Jiřího Pernese o *Lidových novinách*. Ve srovnání se zahraničím tak zdejší bádání o meziválečných médiích stojí na úplném začátku.

Předkládaná disertace, jež oborově stojí na pomezí dějin médií a dějin každodennosti, je založena především na klasické historiografické práci s primárními prameny – dobovými periodiky, korespondencí a osobními dokumenty - a na jejich analýze. Biografickou metodu, tedy pohled na historii, v tomto konkrétním případě historii médií, očima přímého aktéra, jsem použila především v monotematických kapitolách věnovaných jednotlivým autorkám. Práce přitom kombinuje popisný a narativní styl, jež jsem zvolila i přes určité riziko, že text pokročí příliš daleko na cestě od vědeckého k populárně-naučnému pojednání.

K psaní jsem nepřistupovala s žádnými předem danými hypotézami, ačkoli jsem byla do velké míry ovlivněna výsledky bádání obsaženými v mé diplomové práci. V ní jsem dospěla k závěru, že Marie Fantová jako jedna z typických představitelk prvorepublikového žurnalismu určeného ženám nebyla ve své době okrajovou či vysmívanou autorkou, ba spíše naopak. Fakt, že její jméno existující kánon dějin české žurnalistky pomíjí, proto nebyl vysvětlitelný objektivními důvody – jejím méněcenným postavením v rámci redakce, nízkou kvalitou článků nebo jejich malým množstvím. Ma-Fu jsem totiž charakterizovala jako originální autorku, jež patřila k respektovaným členům redakce *Lidových novin* a jež pro tyto noviny během 20. let napsala stovky zpráv, sloupků, fejetonů, entrefiletů i reportáží.

Už při promýšlení tezí disertace mě zajímalo, zda při shromažďování materiálu narazím na případ podobný tomu Ma-Finu, či zda se mi podaří najít nějaké vodítko, jež by vysvětlovalo, proč ji současný odborný diskurs tolik marginalizuje. Že jsem nakonec takových případů našla hned několik, není výsledkem usilovného pátrání, ale pozoruhodné shody okolností. Jména novinářek, jejichž biografie tvoří osu disertace, jsou totiž objektivně vzato jmény, jež vytvářela pravidla referování v deníkových rubrikách pro ženy. Jsou to jména, jež se v dobových periodikách pro ženy nejčastěji opakují a jež měla v tehdejším mediálním provozu značnou důležitost.

Literatura a prameny

Jádro disertace je založeno na recepci vybraných periodik zkoumaného období, tedy z let 1918–1930 s občasnými exkurzy do let, jež mu bezprostředně předcházela, a do raných 30. let. Při své práci jsem prošla celé ročníky deníků *Národní politika*, *Národní listy*, *Tribuna (Módní revue)*, *Lidové noviny* a *Prager Presse*, pro lepší orientaci v dobovém kontextu jsem výběrově nahlížela rovněž do některých ročníků deníků *České slovo*, *Právo lidu* a *Venkov*. Vzhledem ke sledování osudů jednotlivých novinářek, jež se profesně uplatnily také v redakcích prvorepublikových módních a společenských časopisů, jsem věnovala pozornost i periodikům, jako byla *Eva*, *Hvězda*, *Pestrý týden*, *Gentleman*,

Přítomnost či *Světobzor*. V případě časopisů jsem neprocházela systematicky všechna čísla, zajímala mě totiž jen období, v nichž sledované autorky pro tato média pracovaly.

Prameny pro sepsání biografických kapitol mi poskytl zejména Literární archiv Památníku národního písemnictví. Tam jsem se pokusila zmapovat veškeré fondy, v nichž se nacházela korespondence nebo osobní dokumenty, jež souvisely s životem vybraných novinářek. Nahlédla jsem do více než dvou desítek fondů, nejcennější informace jsem však získala z fondu Josefa Fanty, Olgy Fastrové, Jaroslavy Vondráčkové, Eduarda Basse a Arne Laurina. Základní životopisné informace jsem ověřovala za pomoci dat z evidence obyvatel a z Archivu policejního ředitelství, jež se nacházejí v Národním archivu v Praze. Významné dokumenty týkající se redakce *Lidových novin* jsem získala v Moravském zemském archivu, další dílčí dokumenty pocházejí z fondů Archivu Hlavního města Prahy, Archivu bezpečnostních složek a Archivu univerzity Karlovy.

V části práce věnované tematickému rozboru rubrik pro ženy jsem se mohla opřít o mnohem rozsáhlejší literaturu, především cizojazyčnou, než tomu bylo v případě studia prvorepublikových periodik. Kapitola věnovaná módě pracuje hlavně s publikacemi Evy Uchalové, jež se specializuje na dějiny odívání v českých zemích, a také s četnými zahraničními pracemi věnovanými tématu „nové“ ženy. Chci zde jmenovat alespoň knihy Kathleen Gourleyové *Flappers and the New American Woman*, Angely J. Lathamové *Posing a Threat: Flappers, Chorus Girls, and Other Brazen Performers of the American 1920s* a sborník připravený Alys Eve Weinbaumovou s názvem *The modern girl around the Word: Consumption, Modernity, and globalization*.

Při psaní kapitoly o životním stylu mě pomohla nasměrovat zejména Martina Pachmanová a její objevná kniha *Neznámá území českého moderního umění: Pod lupou genderu* a studie Mary Louise Robertsové *Civilization without Sexes: Reconstructing Gender in Postwar France 1917–1927*.

Úvodní přehledovou kapitolu o dějinách ženských časopisů jsem založila především na informacích shromážděných Cynthií L. Whiteovou v klasické oborové publikaci *Women's Magazines 1693–1968*. Dílčí pomoc představovaly také knihy *Women and Journalism* Deborah Chambersové, Lindy Steinerové a Carole Flemingové a *A Place in the News. From the Women's Pages to the Front Page* Kay Millsové. Podklady pro psaní o českých časopisech jsem čerpala z publikace Libuše Heczkové *Píšící Minervy*, ale také ze vzpomínek Jaroslava Šaldy *Budování tisku* či z řady závěrečných vysokoškolských prací. Přínosné byly zejména práce Petra Vilguse o *Pestrém týdnu*, Lucie Křížkové o revue *Gentleman* či Naděždy Mastné o časopise *Eva*. Faktograficky nejbohatším zdrojem pro mě byla kompletní bibliografie českých módních a textilních časopisů, již zpracovala Jaroslava Jílková pro sborník *Z dějin textilu – Studie a materiály*.

Ediční poznámky

Nakonec jen několik poznámek týkajících se terminologie a strukturování textu. Jedním z nejfrekventovanějších termínů je v práci pojem „rubrika pro ženy“ („ženská rubrika“), který používám víceméně synonymicky s pojmem „rubrika o módě“ („módní rubrika“) a také s pojmy „ženská hlídka“ a „módní hlídka“. Ačkoli mezi těmito pojmenováními existovaly v dobovém kontextu drobné rozdíly, sami novináři je používali jako volně zaměnitelné. O nuancích těchto označení podrobněji píšu například v druhé kapitole, pro potřeby této práce je však není nutné rozlišovat, nehledě na to, že činit to důsledně by ani nebylo možné.

Poznámky pod čarou využívám hlavně pro bibliografické odkazy a také pro základní životopisná data. Protože se v textu vyskytuje množství jmen, jež se opakují, doplnila jsem disertaci pro přehlednost a snazší orientaci biografickým heslářem a jmenným rejstříkem. Ze stejného důvodu jsem v závěru připojila také seznam novinářských šifer.

V seznamu použité sekundární literatury uvádím základní práce, z nichž jsem čerpala či šířeji citovala. Pokud v textu odkazují na články či knihy v seznamu neuvedené, lze kompletní bibliografický záznam nalézt v příslušné poznámce pod čarou.

Citace dobových pramenů uvádím v původním znění včetně pravopisu a interpunkce. Změny jsem provedla pouze v jednotlivých případech, kdy se v původním textu vyskytla zjevná chyba či překlep.

Prolog

Ačkoli by se mohlo zdát, že deníkové rubriky pro ženy jsou v rámci dějin českých médií navýsost okrajovým tématem, které nemá šanci zaujmout širší odbornou obec, snažím se touto prací dokázat opak. Ženské rubriky jsou totiž z mého pohledu prostorem, v němž se zřetelně manifestuje svět meziválečné populární kultury a v němž lze dobře sledovat dobové diskuse o otázkách životního stylu, vztahů mezi pohlavími a sebepojetí moderní, tak zvané „nové“ ženy. Jde tedy o materiál lákavý nejen pro historiky všedního dne a literární historiky, ale také pro badatele, kteří se věnují dějinám módy, architektury nebo genderovým studiím.

Sledovat vývoj ženských hlídek od vzniku Československa až do konce „bouřlivých“ dvacátých let znamená sledovat jednu z nejúspěšnějších novinových inovací prvních desetiletí 20. století. Rubriky, které začínaly jako experiment, si rychle získaly masové publikum a během jedné dekády vznikl z přehlíženého, původně pouze módního sloupku velkorysý prostor věnovaný ženám a jejich předpokládaným zájmům. Z rubrik se staly instituce, jež spoluvytvářely dobový vkus, a z jejich autorek celebrity.

Sláva novinářek, které po roce 1918 „ženský prostor“ v denících definovaly a rozvíjely, ale dávno pominula a některé z těchto žurnalistek jsou dnes prakticky zapomenuté. Kánon dějin médií je pomíjí především proto, že se nevěnovaly „seriózní“, tedy zpravodajské či reportážní žurnalistice, a nijak nezohledňuje skutečný význam, který jejich rubriky a jejich psaní v historickém kontextu měly. Z mé práce vyplývá, že ženské hlídky byly sice považovány za jakýsi „střední proud“ deníkové žurnalistiky a s ohledem na obecnou srozumitelnost se v nich netiskly odborné ani analytické texty, neznamená to však, že by články pro ženy byly plytké, konvenční a bez jasného názoru. Redaktorky se navzdory svému zařazení do žánru zábavní žurnalistiky snažily prosadit své poměrně ambiciózní vize, v nichž byly ženské rubriky nepostradatelným nástrojem pro vzdělávání a kultivaci nové generace moderních žen.

Význam, který novinářky rubrikám přikládaly, souvisel do značné míry s tím, jak se v euforické poválečné atmosféře vytvářel nový ženský ideál. Koncept tak zvané „nové“ ženy, vzdělané, samostatné, odvážné, jež měla být muži rovnocenným partnerem ve společnosti, v zaměstnání i v soukromí ve dvacátých letech ovlivnil umění, módu, politiku i rodinné vztahy. Publicistky, jimž se v práci věnují, byly velkými propagátorkami nového pojetí ženskosti a také jeho ztělesněním. Ve všech případech se jednalo o dobře vzdělané, cílevědomé, pracovité a novátorské osobnosti, které chtěly žít v novém světě, utvářeném na jiných základech než svět předchozí generace. Proto se zcela ztotožnily s novými trendy v módě, architektuře i životním stylu, které zdůrazňovaly funkčnost, jednoduchost a čistotu jako opozici k předválečné opulenci a zdobnosti.

Jejich netradiční pojetí ženských hlídek jako rubrik, v nichž je místo nejen pro informativní a zábavné články, ale také pro avantgardní myšlenky a názorové provokace, se ale nakonec ukázalo být až příliš ambiciózní. Spolu s tím, jak se po polovině dvacátých let postupně odhalovala utopičnost ideálu „nové“ ženy, vyprchával i elán jeho propagátorek. V soubojích s konzervativním vedením deníkových redakcí prohrávaly, musely rubriky více přizpůsobovat průměrnému vkusu a zažily také velké zklamání z vývoje designu a módy, který se koncem 20. let začal ubírat zcela nečekaným směrem. Lapidární,

jednoduchá móda, již přisuzovaly hlubší význam a chápaly ji jako příznak nového pojetí ženskosti, byla nahrazena novými liniemi jako by šlo jen o jeden z řady sezonních trendů.

Právě začátkem 30. let došlo v ženských rubrikách a autorských týmech k výraznému předělu: zakladatelská generace autorek z deníků až na výjimky odešla a uvolnila místo novým redaktorkám, pro které už byla existence ženské hlídky samozřejmostí. Uzavřelo se tak desetiletí, v němž se rubriky v řadě konfrontací mezi autorkami a vedením redakcí a mezi redakcemi navzájem utvářely a získávaly charakteristickou tvář. Doufám, že se mi povedlo ukázat, že příběh proměn ženských hlídek může být zajímavým doplněním obrazu veřejného prostoru první republiky a ne jen izolovaným odborným problémem.

Kapitola I: Časopisy pro ženy

Svět médií, až do 20. století samozřejmě pouze tištěných, byl v podstatě od počátku, stejně jako celá veřejná sféra, doménou mužů. Zaměstnání žen v kvalifikovaných profesích, mezi něž patřila i výroba tištěných médií, bylo až do konce 19. století spíše výjimečné. Ženy však chyběly i na opačném konci výrobního řetězce – příliš se s nimi nepočítalo ani jako s případnými čtenářkami periodického tisku. To se změnilo teprve ve chvíli, kdy se výroba tištěných médií začala postupně stávat výnosným odvětvím. Vydavatelé si totiž uvědomili, že musí bojovat o zákazníky, a začali ženám – jako autorkám i jako konzumentkám – věnovat pozornost.

Rozšíření nabídky tištěných periodik – nejen o časopisy určené ženám, ale i dalším společenským a zájmovým skupinám – velmi těsně souvisí s rozmachem placené inzerce. Jak konstatuje Pavla Vošahlíková¹, nebyla inzerce až do poloviny 19. století, a v českém prostředí ještě mnohem déle, podstatným, natožpak hlavním zdrojem zisku a financování novin. Když ale vydavatelé přišli na to, že placená reklama na stránkách jejich produktů může přinést vysoké zisky, začali toho využívat.

„Čím více se přibližoval konec 19. století, tím více stoupaly náklady všech periodik a přibývalo novinových titulů. Odborné časopisy, noviny pro ženy, zájmové revue, politické deníky a týdeníky, regionální tisk – každý titul měl své čtenáře, kterým bylo možné s úspěchem nabídnout jen určitý druh zboží.“²

Inzerenti si samozřejmě vybírali takové tituly, u nichž předpokládali kýžené složení čtenářů, jimž chtěli své zboží prodat. V té chvíli se ukázalo, že se nedostává možností, jak adresně oslovit ženské publikum. „Získat ženské zákaznice, které obstarávaly většinu běžných domácích nákupů, bylo – jak všichni věděli – zejména pro tzv. detailní obchod často životní otázkou.“³

Obchodníci předpokládali, že jejich reklamy v dobovém seriózním denním tisku, kde kromě politického zpravodajství zpravidla nezbývalo místo na nic dalšího, se pravděpodobně minou účinkem. Mezi čtenáři deníků totiž podle jejich úvah převažovali muži. Ve snaze vyhovět inzerentům proto začali vydavatelé postupně objevovat dosud opomíjený segment trhu – tisk pro ženy. Tehdy se boj o čtenářky rozhořel plnou silou nejen v oblasti specializovaných časopisů, ale právě i na stránkách novin.

Časopisy určené ženám sice sporadicky vycházely i dříve než v 19. století, ale měly jen malý dosah a omezené publikum. Se zlepšením výrobních i dopravních možností se však najednou otevřela možnost vytvoření „velkých titulů“ určených nikoli stovkám, ale tisícům či desetitisícům čtenářek. Už první koncepty přitom stavěly na základní trojici témat, na jejímž základě periodika určená ženám fungovala ještě nejméně po celé další století. Patřila mezi ně péče o zevnějšek (móda, kosmetika, tělesné cvičení), péče o domácnost (vaření, úklid, ekonomický provoz, dům a byt) a péče o rodinu (děti a jejich výchova, manželství, společenský život).

¹ Vošahlíková, P.: *Zlaté časy české reklamy*. Praha 1999. Str. 85.

² Tamtéž, str. 91.

³ Tamtéž, str. 92.

Po první nutné fázi, kdy vydavatelé pohlíželi na ženy jako na homogenní skupinu, a vytvářeli tak časopisy určené ženám jako pohlavní skupině bez dalšího rozlišování, přišlo především od třetí čtvrtiny 19. století období specializace. To spočívalo hlavně ve správném namíchání poměrů tří hlavních tematických okruhů.

S nástupem inzerce jako hlavního vydavatelského zdroje příjmů totiž začaly být zřejmé výhody užšího zaměření periodik vzhledem k zadavatelům, a tudíž samozřejmě i ke čtenářkám. Rozdělení tisku pro ženy se odehrávalo hlavně v rámci společenských vrstev: ženám s vyššími příjmy ze společenské smetánky byly určeny exkluzivní módní žurnály, v nichž bylo místo pro referování o aristokratických zábavách, luxusním zboží či cestování, naopak se téměř pomíjela domácnost, protože o tu se ženy dané vrstvy nestaraly – měly početné služebnictvo. Tyto žurnály (například proslulý pařížský módní žurnál *Le Moniteur de la Mode*, který vycházel od roku 1843, nebo britský *Queen*) měly samozřejmě jen omezené publikum, proto často vycházely v několika cizojazyčných mutacích.

Jinak zaměřené byly časopisy pro střední vrstvy, které si ještě mohly dovolit služku, jinak opět periodika pro ženy, které domácnost včetně vaření a úklidu obstarávaly zcela samy. V jedněch se struktura odvíjela odlišně vzhledem k tomu, že žena měla dostatek volného času, který mohla věnovat společenským stykům, vzdělání, zábavám, či vzhledem k příjmům i dobročinnosti, v druhých se mnohem více prostoru dostávalo například návodům na samovýrobu šatstva, úsporným receptům či radám pro hospodárné vedení domácnosti.

Výše naznačené rozdělení platilo rovněž regionálně. Exkluzivněji laděné časopisy měly odbyt především ve městech, levnější a střízlivěji zaměřená periodika pak vítězila na venkově, kde měly ženy poněkud jiné zájmy než sledovat poslední módní novinky a nechat se zlákat inzeráty služeb, na něž neměly peníze.

Zahraniční časopisy

Průkopníci: 18. a 19. století

Vůbec první periodika, která byla určená ženám, vznikala už na přelomu 17. a 18. století, ale trvalo dalších nejméně sto let, než se z nich stalo něco více než jen krátkodechá kuriozita. Za první časopis pro ženy se dá považovat *The Ladies' Mercury*, který v letech 1691–1693 vydával jako experimentální přílohu ke kmenovému časopisu *The Athenian Mercury* londýnský knihkupec John Dunton, nejdřív jako měsíčník, pak čtrnáctideník a týdeník. Na trhu se ale časopis dlouho neudržel a stejný osud později potkal i další pokusy oslovit specializovaným žurnálem hlavně ženské publikum.

Je třeba si uvědomit, že trh s periodickými tiskovinami byl jako celek ještě po celé 18. století poměrně omezený⁴. Neexistovaly technologie, které by umožnily tidknout masové náklady; navíc noviny i časopisy byly poměrně drahé, a proto měly i omezený okruh čtenářů, kteří se rekrutovali především z vyšších vrstev. Výhradně na čtenářky z majetnějších vrstev se zaměřovaly i první „dámské žurnály“ – počítalo se s tím, že ony si mohou jejich zakoupení dovolit, navíc toužily po zábavě a rozptýlení, které mohly časopisy přinést.

⁴ Odhaduje se, že například v Británii se v roce 1704 za týden celkem vytisklo kolem 40 000 kusů periodických tiskovin, do konce století to ale už bylo čtyřikrát tolik. Srov. White, C.: *Women's Magazines 1693–1968*. Str. 25.

Mezi průkopníky na poli tiskovin určených ženám byly dva typy periodik, ten první se ale nedá nazvat časopisem v pravém slova smyslu. Šlo o ženské almanachy, které vycházely zpravidla jako ročenky či půlročenky, a jejich obsah tvořily hlavně literární příspěvky, ale i hádanky, kvízy nebo třeba kuchařské recepty. V Anglii k nim patřil například *The Ladies' Diary*.

Teprve kolem poloviny 18. století se na trhu objevily první „skutečné“ časopisecké tituly pro ženy: v Británii například *The Lady's Magazine* (1731) či *Female Spectator* (1744), v USA s koncem století *Lady's Magazine* (1792), ve Francii *Le Journal des Dames* (1759). Tyto časopisy se zpočátku velkou měrou podobaly „pohlavně nerozlišeným“ titulům – byly v nich domácí i zahraniční zprávy, seznamy svateb, narozených a zemřelých, nejrůznější oznámení, postupem času se ale obsah domnělým ženským zájmům čím dál více přizpůsoboval. Kromě podstatné zábavné části, již tvořily literární příspěvky, se začaly objevovat i články týkající se vzhledu a módních novinek, ale i návody na vyšívání a další ruční práce nebo třeba notové zápisy.

V první polovině 19. století se sice trh s časopisy rozšiřoval a profesionalizoval – postupně začala zanikat praxe, kdy vydavatel a editor byla tatáž osoba –, ale skutečný rozkvět měl teprve přijít. Podle některých badatelů⁵ přitom tak zvanou časopiseckou revoluci, která v poslední čtvrtině 19. století přinesla obrovský vzestup počtu vydávaných titulů a přitáhla k nim masové publikum, rozběhly nenápadně právě tituly určené ženám.

Zlatá éra: druhá polovina 19. století

Hlavním předpokladem rozvoje ženského tisku byly zásadní změny ve společnosti týkající se role a postavení žen; rozmach ženských časopisů by ale nebyl možný ani bez technologického pokroku a bez financí, které podnikatelům plynuly z inzerce.

Tyto tři faktory byly skutečně klíčové. Revoluční změny na vydavatelském trhu by nenastaly bez pokračující emancipace, která sice ženy neosvobodila od pevného připoutání k domácnosti, manželovi a dětem, ale přece jen jim pootevřela dveře do veřejného prostoru, tedy i ke vzdělání. Jejich rychlost přitom byla do určité míry dána tím, že vydavatelé a s nimi inzerenti okamžitě využili příležitosti, která se skrývala v možnosti oslovit ženy-hospodyně, jež ve svých domácnostech rozhodovaly o valné většině nákupů. Zájem inzerentů a spolu s ním i příjmy vydavatelů by nerostly tak závratně, kdyby díky novým tiskařským technologiím nemohly vznikající časopisy vycházet v tak obrovských nákladech. A konečně čtenářek by nepřibývalo geometrickou řadou, pokud by příjmy z inzerce nedovolily nakladatelům výrazně snižovat prodejní ceny a zároveň ztraktivňovat obsah.

Mnozí odborníci dokonce vidí v ženských periodikách tahouny onoho rychlého rozvoje tehdejšího mediálního trhu. „(Časopisy pro ženy) byly pionýry časopisecké revoluce, co se týče cenové politiky, propagačních technik a distribuce,“⁶ píše ve své studii například Wallerová-Zuckermanová. Důvodem je podle ní hlavně to, že tyto časopisy začaly už velmi záhy využívat inzerce.

⁵ Takto vývoj interpretuje například Wallerová-Zuckermanová, opatrněji její pohled ale potvrzují i další.

⁶ Waller-Zuckerman, Mary Ellen: „Old Homes in a City of a Perpetual Change: Women's Magazines 1890–1916“, *Business History Review*, 4/1989, s. 716.

Jedním z prvních ženských časopisů, který zveřejnil reklamu, byl v roce 1806 britský *La Belle Assemblée*, ale podstatnější příjmy začali vydavatelé díky inzerci získávat až před polovinou století. Konkrétně v Británii, ale i jinde, k tomu dopomohlo snížení inzertní daně. Tento krok zachránil mnohé tituly před krachem, protože tisk časopisů byl čím dál nákladnější a při omezeném publiku se nedal financovat jen z prodejní ceny.

Masové využívání inzerce spadá až do poslední čtvrtiny 19. století, ženské časopisy byly však inzerenty vyhledávány už dříve, a tak se tato periodika stala díky vysokým ziskům lídry trhu. Zcela jednoznačně to platí například o Spojených státech. Wallerová-Zuckermanová uvádí, že mezi lety 1890 a 1916 americké ženské časopisy získaly celou třetinu prostředků, které obchodníci utratili za časopiseckou inzerci⁷.

Rovněž náklady amerických ženských tiskovin značně převyšovaly náklad šířeji zaměřených časopisů: tak například v roce 1891 vykazoval *Ladies' Home Journal* 600 000 čtenářek, *Delineator* 393 000 a *Woman's Home Companion* 125 000 výtisků. V témže roce ale oblíbený a všeobecně zaměřený *McClure* kupovalo jen 35 000 a jeden z neúspěšnějších časopisů starší generace *Haarper's* 175 000 čtenářů⁸.

Ve dvou dalších desetiletích přitom následoval ještě výraznější růst. Náklad tak zvané „velké šestky“ nejrozšířenějších časopisů, kterou tvořily *Ladies' Home Journal*, *Delineator*, *Woman's Home Companion*, *McCall's*, *Pictorial Review* a *Home Companion*, do roku 1910 stoupl o desítky a v některých případech o stovky procent. *Ladies' Home Journal* v roce 1904 jako vůbec první americký časopis překročil milion výtisků.

Stoupaly nejen náklady, ale i počty titulů: zatímco v roce 1865 existovalo v USA asi 700 titulů periodik, o dvacet let později jich bylo už čtyřikrát tolik a v roce 1890 celkem 4400. Celkový náklad měsíčníků mezi lety 1890 a 1905 narostl z 18 na 64 milionů výtisků. V roce 1900 existovalo 50 celostátních měsíčníků. Také ve Velké Británii trh ohromně expandoval: mezi lety 1880 a 1900 se objevilo 48 nových časopisů pro ženy.

Zvýšení konkurence na poli časopisů pro ženské publikum pak vydavatele nutilo přicházet se stále novými marketingovými taktikami a způsoby, jak přilákat čtenářky. Hlavními novinkami přitom byla snaha o specializaci, tedy v rámci možností co největší vzájemné odlišení titulů, a také změna v zaměření hlavní části trhu. Na rozdíl od první poloviny století, kdy časopisy věnovaly pozornost hlavně vyšším vrstvám, nyní většina periodik mířila níže – byla určena střední třídě a přizpůsobovala se tomuto určení cenou i obsahem.

Typologie časopisů

Mainstream časopisů pro ženy tvořily kolem přelomu 19. a 20. století především vysokonákladové tituly určené středním vrstvám. Jak už jsem zmínila výše, i tyto časopisy pro široké publikum se snažily od sebe navzájem odlišit, a to především namícháním specifické základní skladby témat:

⁷ Waller-Zuckerman, Mary Ellen: „Old Homes in a City of a Perpetual Change: Women's Magazines 1890–1916“, *Business History Review*, 4/1989, s. 735.

⁸ Údaje převzaty z Waller-Zuckerman, Mary Ellen: „Old Homes in a City of a Perpetual Change: Women's Magazines 1890–1916“, *Business History Review*, 4/1989, s. 716.

v některých převažovalo téma péče o domácnost, jiné se více specializovaly na módu, další si vydobily jméno kvalitními literárními příspěvky či přetiskováním stříhů.

Vedle těchto časopisů, které si nemohly dovolit opomenout žádné důležité „ženské téma“, byly ale i tituly úzce zaměřené. Typickými zástupci byly módní žurnály: ve Spojených státech například *Vogue* (1892) a *Haarper's Bazaar* (1867), ve Francii exkluzivní *Le Moniteur de la Mode* (1843–1913), známý díky jazykovým mutacím i v zahraničí, či dlouho oblíbený *La Mode Pratique* (1891–1959), v českém prostředí pak například *Nové pařížské mody: list paní a dívek českých* (1888).

Další důležitou, ale co se týče obchodu spíše nevýznamnou skupinou, byly časopisy, které se více věnovaly tak zvané ženské otázce. Referovaly o boji za práva žen, o ženském vzdělání, pracovním uplatnění, přinášely obecně vážnější, serióznější témata. Lze v nich najít například texty o problému chudoby a potratů, či o dodnes přetřásaném dilematu, jak stíhat výdělečnou činnost a zároveň péči o domácnost, které ovšem tehdy řešily jen pracující ženy z nižších vrstev.

Většina těchto listů se snažila o umírněnost, ale v zemích, kde se stále silněji ozývala hnutí sufražetek bojujících za volební právo pro ženy, volily někdy redaktorky radikálnější tón. Zřejmě to je například v americkém prostředí, kde se dlouho držel v povědomí *Woman's Journal*, který od roku 1870 vedla Lucy Stoneová. Několik intelektuálněji zaměřených titulů vzniklo i ve Francii, kde byla společnost díky historickému vývoji ženám otevřenější. K pionýrským počínům patřilo například vydávání ženského deníku *La Fronde* (1897–1903), vedeného Marguerite Durandovou.

Rozdíl mezi periodiky středního proudu, určenými ženám tak, jak je tehdejší většinová společnost chápala, a periodiky, která se snažila vybočit ze stereotypu ženskosti a bojovala za rovnoprávnost, byl propastný. Například pro francouzskou socioložku Evelyne Sullerotovou⁹ je tato dichotomie natolik určující, že vývoj ženského tisku v zásadě sleduje po dvou liniích: linii práva a linii povinnosti. Tu první v jejím pojetí představuje feministický tisk, tu druhou pak periodika pro ženy, které se nevymykají tomu, jak chce společnost (a především její mužská část) ženy vidět. V prvním typu časopisu tedy jde o boj o lidská práva, která by patřila rovnou měrou mužům i ženám, v druhém o posilování tradičního pojetí „katechismu povinností ženy“ jako matky, manželky a hospodyně, která nemá svůj osud zcela ve svých rukou.

Témata týkající se ženské emancipace byla ze středoproudých časopisů nejméně do 20. let 20. století a častokrát i poté zcela vyloučena. Většina titulů utvrzovala ženy v tom, že jejich rolí je role hospodyně, a nijak se nesnažila bourat stereotypy ani překračovat hranice domácnosti. Pouhé sympatizování s ženským hnutím většinou stačilo k tomu, aby daný titul dříve či později zkrachoval, protože téma emancipace společnost výrazně rozdělvalo.

„Nebudeme se zabývat ani feminismem, ani společenskou emancipací; pokusy maskulinizovat ženy přenecháváme péči jiných,“¹⁰ napsal ve svém prvním čísle například francouzský časopis *Fémina* (1901). Podobné proklamace, které se ovšem někdy radikálně rozcházely s realitou, se ale v nepatrných obměnách objevovaly i na stránkách početných dalších magazínů. Zřetelně se distancovat od emancipačního hnutí prostě patřilo k dobrému tónu, jiná věc ovšem byla, že

⁹ Sullerot, Evelyne: *La Presse Féminine*. Paris 1966. Str. 7.

¹⁰ Berry, Francesca: „Designing the Reader's Interior. Subjectivity and the Woman's Magazine in Early Twentieth Century France“, *Journal of Design History*, roč. 18, č. 1. Str. 64.

zrovnoprávnění žen se projevovalo i v těch titulech, které s ním podle vlastních proklamací nechtěly mít nic společného.

Časopisy zvláště věnované problémům spojeným s rolí pohlaví a emancipací tak vznikaly vlastně z nezbytnosti, protože zastánkyním ženského hnutí se nedařilo toto téma prosadit v hojně čtených titulech s vysokým nákladem, kde nechtěly redakce riskovat případnou kontroverzi.

Časopisy pro ženy v českých zemích

Situace českých periodik pro ženy byla v mnohém odlišná od toho, jak se vyvíjel trh v anglosaských zemích či ve Francii. Čechy a Morava byly v 19. století součástí rakouské monarchie a až do poloviny století se ženy musely spokojit především s německojazyčnými časopisy¹¹. Vzhledem k tomu, že hlavní skupinu čtenářek dlouho tvořily ženy z vyšších vrstev, kde byla němčina samozřejmostí, to ale nebyl nijak palčivý problém.

Průkopníci: Druhá polovina 19. století

O časopis určený ženám, který by vycházel v češtině, začal být v kruzích českých vlastenců a vlastenek zájem v 60. letech 19. století. Prvním speciálním časopisem pro ženy, který se udržel delší dobu, se stala *Lada*, vycházející dvakrát měsíčně v letech 1861–1866 v redakci Antonie Melišové-Körschnerové¹².

Vlastenecké zaměření tohoto čtrnáctideníku bylo zcela očividné a explicitně ho formulovala sama Melišová: „Směr Lady byl a bude vždy vlastenecký, vynasnažíme se všemožně v srdci dcer českých lásku k vlasti, k národnosti, literatuře a umění buditi a v každém ohledu jen zájmy naše zastupovati, a veškeré odvětví ženského hospodářství pěstovati.“ Samozřejmé pak bylo konkrétní zacílení na ženy a jejich zájmy. „Především bude ale redakce Lady přihlížeti k praktickým potřebám ženských vůbec; bude podávati vzorky k veškerým ženským pracím a předmětům, výkresy nejnovějších ozdob hlavy a nejmodernějších úprav vlasů, dále vypořádání klobouků, čepců, čepení, pak šatů, kazajek, pláštíků, košil ženských i mužských.“¹³

Šlo o typický časopis „první vlny“, který se snažil uspokojit co největší počet čtenářek. Vzhledem k podtitulu „beletristický a modní časopis“ jeho významný díl tvořila beletristická část s povídkami a básněmi, *Lada* ale otiskovala i zprávy o kulturních a společenských událostech a referovala o novinkách v oblasti školství či ženských spolků. Snad vzhledem k tomu Ottův slovník naučný konstatuje, že Melišová-Körschnerová se „zasazovala ve svém časopise o mírnou emancipaci žen“.

¹¹ Většina z nich se tiskla mimo české území a českým čtenářům se dovážela. Prvním časopisem o módě, jež se zde i připravoval a tiskl, byl v letech 1787-1788 titul *Mode-, Fabrike- und Gewerbezeitung* nakladatele Jana Ferdinanda ze Schönfeldu; další módní listy vycházely i v průběhu první poloviny 19. století. Více viz Lenderová, M. a kol.: *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha 2009. Str. 261-262.

¹² 1833–1894, spisovatelka a redaktorka, v Praze také zřídila dívčí školu, kde vyučovala němčinu a francouzštinu.

¹³ *Lada*, roč. 4, č. 24/1864, str. 88. Citováno dle Žáčková, A.: *Koncept feminity v ženských časopisech v období mezi lety 1860-1940*. Pardubice 2008. Str. 16.

V odpočinkové, „ryze dámské“, části časopisu se otiskovaly křížovky či rébusy a praktické rady, které se týkaly vaření či vedení domácnosti. Hojně se informovalo o módních novinkách, přičemž *Lada* přicházela i s nejrůznějšími předlohami pro výšivky či střihy šatů. Redaktorka přitom také v této oblasti byla vlastenkou – podle Evy Uchalové propagovala specificky národní prvky v oblákání a zdůrazňovala českou tradici, stavěla se skepticky k bezhlavému přejímání zahraničních trendů. „Okázalá snaha využít módy k vlastenecké propagandě je charakteristická pro léta 1861 a 1862, v dalších letech vlastenecká euforie již poněkud ustupuje a redaktorka bere na milost světovou módu.“¹⁴

Když *Lada* skončila, uplatnila Melišová své zkušenosti v měsíční Módní příloze časopisu *Květy* (1869–1872). V její režii se podoba přílohy nijak nevymykala dobovému standardu – šlo o kompilát módních ilustrací z francouzských magazínů (například *Courier des Dames* či *Journal des Demoiselles*) se stručným komentářem, původní kresby nebo texty byly spíše výjimkou. Od roku 1870 nesla příloha název *Bazar*, protože v té době už vycházela jako česká verze stejnojmenného berlínského týdeníku.¹⁵ Právě ekonomická náročnost vydávání ilustrované módní přílohy byla jedním z hlavních důvodů, proč časopis *Květy* v roce 1872 přestal vycházet.

Melišová nicméně pokračovala ve své dráze módní redaktorky dál. Ještě dvě desítky let, prakticky až do své smrti v roce 1894, řídila módní přílohu populárního týdeníku *Světozor*,¹⁶ k němuž se *Květy* roku 1872 připojily. I tato příloha se připravovala na základě berlínského *Bazaru* a v Praze vycházela dvakrát měsíčně simultánně česky a německy.¹⁷

Právě *Bazar Světozoru* je reprezentativním zástupcem rozšířeného modelu vydávání ženských časopisů v českých zemích v posledních desetiletích 19. století. Poměrně omezený trh nutil vydavatele, aby šetřili náklady – v případě módních žurnálů, které byly hlavně kvůli ilustracím finančně náročné, tak prakticky nevznikaly původní tituly. České čtenářky se spokojily s mutacemi především německojazyčných časopisů (jež přitom často opisovaly z titulů francouzských). Tak například časopis *Modní svět* vydávaný od roku 1879 Karlem Vačlenou v Mladé Boleslavi¹⁸ byl přetiskem německého *Modenwelt*¹⁹. Vídeňský žurnál *Wiener Mode* (1888–1948) byl zase předlohou časopisu *Nové mody* (1889)²⁰, titulu, který se v roce 1895 spojil s konkurenčními *Pařížskými modami* (1893)²¹ do úspěšného čtrnáctideníku *Nové pařížské mody*, který z trhu zmizel až v roce 1939.²²

¹⁴ Uchalová, E.: *Česká móda 1780-1870*. Praha 1999. Str. 62-64.

¹⁵ Týdeník *Der Bazar: illustrierte Damen-Zeitung* byl zaměřen hlavně na módu a přetiskoval i střihy, vycházel přes osmdesát let, od roku 1855 do roku 1937.

¹⁶ 1867-1900, vydával ho zprvu František Skřejšovský, v roce 1899 ho převzalo nakladatelství Jan Otto, které ho sloučilo s konkurenčním titulem *Zlatá Praha*. Módní přílohu vydával *Světozor* od roku 1872 dvakrát měsíčně.

¹⁷ Uchalová, E.: *Česká móda 1870-1918*. Praha 1997. Str. 33.

¹⁸ Časopis vycházel do roku 1935.

¹⁹ Čtrnáctideník *Modenwelt* vycházel v Berlíně s podtitulem *Für die Frau und ihr Heim* (Pro ženu a její domov) v letech 1865-1935. Jeho vydavatel, knihkupec Franz von Lipperheide (1838-1906), měl s časopisem velký úspěch, o čemž ostatně svědčí i vydávání cizojazyčných mutací.

²⁰ *Nové mody* vydával v Praze jako čtrnáctideník Alois Hynek, samostatně vycházely do roku 1895. Jejich redaktorkou byla Marie Frídová (1823-1913), sestra básníka Jaroslava Vrchlického.

²¹ *Pařížské mody, list paní a dívek českých* začaly vycházet v prosinci 1893 v nakladatelském domě J. R. Vilímka. Jako redaktorky je zajišťovaly z Paříže Zdenka Maroldová (? -1903), rozená Makovská, manželka malíře Ludka Marolda (1865-1898), a z Prahy Zdislava Zapová, dcera spisovatelky Honoraty Zapové (1825-1856).

²² Více viz Uchalová, Eva: *Women's Dress as an Expression of Social Development in Bohemia in the Years 1850-1950*. Open Society Fund, Praha 1999. Str. 35.

O pět let vycházející první *Ladě*²³, která patřila k nemnoha původním časopisům, se dalo hovořit jako o produktu, který se zčásti podobal zahraničním vzorům. I *Lada* byla ovšem do značné míry specifická svým vlasteneckým tónem. Ten byl ostatně charakteristický pro většinu ženských titulů, kromě ryze odborných. Například první moravský ženský časopis *Domáci hospodyně* (1883–1893)²⁴ zdánlivě navazoval na typus časopisů věnovaných vedení domácnosti a domácím pracím představovaný třeba americkým *Ladie's Home Journal* nebo kulturně bližším vídeňským *Die Hausfrau*²⁵ či berlínským *Deutsche Hausfrauen-Zeitung*²⁶. Jenže jakkoli si tyto časopisy byly blízké svým titulem – jejich tematické zaměření a akcent byly zcela jiné. *Domáci hospodyně* se mnohem spíše než praktickým záležitostem věnovala vzdělávání žen a národopisu. „Domáci hospodyně byl rodinný list orientovaný na domácnost jako prostor určité národní idealizace. Jeho úkol na germanizované Moravě byl také ryze nacionalistický. Měšťanskou domácnost bylo třeba povznést a počestit,“ shrnuje zaměření listu ve své rozsáhlé publikaci Libuše Heczková²⁷.

Právě specifická situace české společnosti, pro niž neslo v 19. století vydávání česky psaných časopisů, včetně těch určených ženám, stále ještě příznak národní emancipace, a také omezený trh způsobily, že se u nás vývoj tiskovin pro ženy ubíral poněkud jiným směrem než jinde v Evropě a ve světě. Především dávala velká část nakladatelů přednost jistotě zahraničního vzoru a ve více či méně přizpůsobené podobě vydávala časopisy produkované v cizině. Poměrně úspěšně fungovaly i podniky zaměřené na odborníky – například nakladatel Jan Kratina udržel na trhu dlouhá léta *Damské Modní listy* (1901–1924) a *Damské Akademické Modní listy* (1899–1943) zaštitěné profesními spolky krejčích a švadlen.

Kromě těchto laicky i odborně orientovaných časopisů zaměřených především na módu, však v posledních desetiletích 19. století měly velký vliv původní tituly, které se radikálně vymykaly prověřenému receptu na komerčně úspěšný dámský žurnál a byly určeny spíše intelektuálnějšímu publiku.

Časopisy pro emancipovanou ženu

Hlavním iniciátorem vzniku takto koncipovaných česky psaných časopisů pro ženy byly vrstvy vzdělaných vlastenců. Výsledkem tedy logicky byly tituly, které vzhledem k důrazu na osvětu, vzdělání, emancipaci a národnostní otázku vybočovaly z hlavního proudu. Emancipačně naladěné časopisy samozřejmě vycházely i v zahraničí, ale v konkurenci desítek populárních ženských žurnálů věnovaných módě a domácnosti hrály na trhu mnohem menší roli. Ani české ženské časopisy určené náročnějšímu publiku nebyly nikdy žádným velkým komerčním úspěchem, ale jejich vliv byl vzhledem k naladění zdejších kulturních elit mnohem větší.

²³ Časopis téhož jména pak začal vydávat Karel Vačlena v Mladé Boleslavi roku 1889, nejprve jako přílohu *Modního světa*. Dlouhá léta ho pak vedla spisovatelka Věnceslava Lužická-Srbová (1835-1920), z trhu titul zmizel až roku 1944.

²⁴ Tento čtrnáctideník vycházel v Olomouci v redakci Miloslavy Procházkové (1844-1923), která byla mj. autorkou etnografických prací a překladatelkou. Více viz Štěpánová, I.: „Harmonie v životě ženy: Časopis pro hospodyně a zrání jedné autorky“, in *Studia Ethnologica Pragensia*, 1/2010, str. 60-68.

²⁵ Týdeník vycházel v letech 1887-1894.

²⁶ Týdeník vycházel v letech 1874-1905.

²⁷ Heczková, L.: *Píšíci Minervy*. Praha 2009. Str. 173.

„Není národa vzdělaného, který by pro důležitou otázku ženskou neměl zvláštních veřejných orgánů; zavděčili jsme se zajisté dámám českým, když poskytli jsme jim příležitost, aby mohly promluvit o svých záležitostech veřejně v jazyku mateřském,“²⁸ napsaly v roce 1871 ve svém programovém svolání Karolina Světlá, Sofie Podlipská, Věnceslava Lužická a Eva Macháčková. Tato čtveřice iniciovala založení titulu pro „povznesení žen“, který se z dnešního pohledu dá označit za první český feministický časopis – *Ženských listů*. Ty začaly vycházet jako měsíční příloha časopisu *Květy*, který v té době vedl Vítězslav Hálek. O přípravu *Ženských listů* se zprvu starala Věnceslava Lužická-Srbová, česká vlastenka původem z Hořic v Podkrkonoší, která jejich vydávání prosadila u vydavatele *Květů* Eduarda Grégra.

Už v roce 1873 se ženský měsíčník v podstatě z nezbytnosti osamostatnil. Majitelem *Květů* se totiž stal Jan Stanislav Skrejšovský, který jeho vydávání zastavil, a pod svá křídla jej převzal nakladatel František August Urbánek. Také on se ale brzy stáhl: po roce fungování zjistil, že vydávání ženského časopisu je pro něj ztrátové, a předal ho proto v květnu 1874 Ženskému výrobnímu spolku.

„Avšak ani energický nakladatel nový nemohl vzdorovati netečnosti širších kruhů ženských; již za rok poznal, že by mohl udržeti časopis toho rázu jen na svou škodu, i jal se vyjednávat s paní Karolinou Světlou, aby Ženský výrobní spolek český, jehož byla tvůrkyní a starostkou, převzal Ženské listy v náklad jako orgán svůj, což se i stalo; přešla se správou časopisu též redakce ve vlastní vedení spolku,“²⁹ píše ve vzpomínkovém článku pozdější dlouholetá redaktorka *Ženských listů* Eliška Krásnohorská.

Nerentabilita byla pro časopisy zaměřené na emancipované ženy v podstatě pravidlem: ačkoli tyto tituly byly skromné, co se týče vizuální stránky i nákladů na redakci³⁰, většinou měly jen velmi omezený okruh předplatitelek, takže v lepším případě z prodeje zaplatily pouze výrobní náklady. Inzerenti o ně příliš velký zájem neměli.

Ženské listy navíc programově šly proti proudu. „Neměly být listem určeným ke konzumaci, měl to být prostor, kde by bylo slyšet nové hlasy raného českého feminismu, který byl opřen o ideu silného národa a liberálně-osvíceneckou představu lidského zdokonalování, přičemž člověkem a vlastencem se rozuměla – a v tom spočívala sama emancipace vedoucí k posílení českého národního sebevědomí – i žena.“³¹

Ženským listům a později dalším časopisům podobného zaměření, k nimž patřil například *Ženský svět*, založený roku 1896 spisovatelkou Terézou Novákovou³², *Ženský obzor*³³ nebo brněnská *Ženská*

²⁸ Citováno z: Uhrová, E.: *Po nevyšlapaných stezkách*. Mona, Praha 1984. Str. 25.

²⁹ Krásnohorská, Eliška: „Ženským listům do padesátého ročníku,“ *Ženské listy*, 50, 1922, s. 1.

³⁰ Například v porovnání s *Ladou* byly *Ženské listy* skutečně graficky mnohem skromnější, což se odrazilo i na jejich ceně. Zatímco *Lada* nabízela roční předplatné za 4,80 zlatých a v roce 1863 dokonce za 8 zlatých, *Ženské listy* byly i při nižší periodicitě výrazně levnější – za rok předplatitelky zaplatily 2 zlaté včetně poštovného. Srov. Bahenská, M.: *Počátky emancipace žen v Čechách*. Slon/Libri, Praha 2005. Str. 36.

³¹ Heczková, Libuše: „První léta časopisu *Ženské listy*: Co chtěla kritička Eliška Krásnohorská?“, in: sborník *Dějiny žen*, Univerzita Pardubice 2006, s. 323.

³² 1853-1912, v redakci Novákové vycházel *Ženský svět* až do roku 1907. Čtrnáctideník vydával zprvu Jan Otto, roku 1900 jej převzal Ústřední spolek českých žen a roku 1914 pak soukromé Vydavatelské družstvo Ženského světa vedené novinářkou Mílou Sísovou. Ta časopis redakčně vedla až do jeho zániku v roce 1930. Více viz Heczková, L.: *Píšíci Minervy*. Praha 2009. Str. 175-183.

³³ 1900-1941, pokrokový ženský časopis vydávali manželé Anna (1883-1942) a Jan Ziegloserovi. Byl založen částečně jako protiváha *Ženskému světu* vnímanému jako příliš konzervativní a nově měl ženskou otázku

*revue*³⁴, jednoduše nešlo v první řadě o zábavu. Ačkoli i v nich se objevovala lehčí témata nebo literární příspěvky, měly jednoznačně osvětový, vzdělávací charakter. Převažovaly v nich články o ženském školství, pracovním uplatnění a o změnách společenského postavení žen, informace z ženských spolků, ale i náročné vědecké stati z mnoha oblastí.

Když už byla řeč o módě, nebylo to rozhodně ve formě přímočaré zprávy o tom, co se nosí, ale spíše filosoficky laděné úvahy. Například v roce 1878 kriticky rozebrala časopiseckou produkci pro ženy Eliška Krásnohorská v článku „Modní žurnály“, podepsaném jedním z jejích pseudonymů Bětka Rozmarná. „Modní žurnály ženské jdou obci ženské přímo do krve, jsou mu zrcadlem universa a společenské kultury. Tyto časopisy cizího původu jsou docela k tomu stvořeny, aby odchovávaly fintidla, kazily vkus a smysl pro hospodárnost, budily touhu po přepychu rychle se měnícím, ohromné peníze pohlcujícím a vyplňovaly nudu zahálčivého života tretkami. Avšak pro prospěch obecnstva širšího, pro domácí hospodárné upravení šatstva modní žurnály řízeny nejsou – časopisu, jež by vzory módní přinášel s moudrou umírněností a ve vkusném výběru a jenž by k nim připojoval návod k vědomostem užitečným pro domácnost i povzbuzení ku vzdělání skutečně povznášejícímu život rodinný a společenský – takového časopisu bylo by rodinám našim zapotřebí místo výstředních a povrchních módních žurnálů.“³⁵

Elišce Krásnohorské, která vedla *Ženské listy* od roku 1875 do roku 1911, rozhodně nechyběly ambice. Jejím záměrem nebylo vytvářet konkurenci mainstreamovým ženským časopisům, které s ohledem na konzervativní středostavovské čtenářky téma emancipace zcela pomíjely anebo se věnovaly jen jeho méně kontroverzním aspektům – například činnosti ženských spolků. Krásnohorská se naopak nebála „tít do živého“: na stránkách „svého“ časopisu zveřejňovala texty, které bojovaly proti genderovým stereotypům, a útočila na klasické pojetí rolí obou pohlaví, které odsuzovalo ženu k postavení manželky, matky a hospodyně. Ani z tehdejšího pohledu ale nešlo o nijak radikální postoje – větší odpor vzbuzovalo snad jen nasazení Krásnohorské v boji o zajištění vyššího vzdělávání pro ženy, které se završilo založením dívčího gymnázia Minerva v roce 1890. Například volání po účasti žen v politickém životě bylo autorům *Ženských listů* 19. století ještě cizí, o volební právo pro ženy začal usilovat teprve Ženský klub český založený roku 1903.

„...Bez pomoci zevních vnad, jako jsou módní i zábavné obrázky, anekdoty a hádanky neb domácí a kuchyňské rady, jen ty obory vědní, jen ty otázky pěstuje, kterými se ženské vzdělávání šine vpřed na stupně dosud nedobyte a působnost žen rozšiřuje, zesiluje a povznáší takovými drahami, jež vedou dále, než jsme dosud, a otvírají pro význam ženy v českém národě hlubší porozumění,“³⁶ charakterizuje Krásnohorská úlohu časopisu, který vycházel až do roku 1926. I později, když se k této životní etapě vracela, opakovaně zdůrazňovala odlišnost časopisu od toho, co bylo v té době obvyklé.

„Nebyly nám již potřebou ani novinkou kuchařské recepty, předpisy pro domáccenské práce, ani obrázky módní, potřebou však bylo povzbuzování dívek a žen, aby na základě vzdělání, které jim

pojímát jako politikum. Více viz Heczková, L.: *Píšíci Minervy*. Praha 2009. Str. 236-240.

³⁴ 1905-1920, měsíčník založený Zdenkou Widermannovou.

³⁵ Citováno podle Uchalová, Eva: *Women's Dress as an Expression of Social Development in Bohemia in the Years 1850-1950*. Open Society Fund, Praha 1999. Str. 35.

³⁶ *Ženské listy*, 22, 1894, s. 246. Citováno podle: Heczková, Libuše: „První léta časopisu *Ženské listy*: Co chtěla kritička Eliška Krásnohorská?“, in: sborník *Dějiny žen*, Univerzita Pardubice 2006, s. 327.

dávaly vyšší školy dívčí, budovaly dále i výše, obohacující se vědomostmi o pokrocích a nových pokrocích v širším oboru národního života vlasteneckého, společenského i kulturního.³⁷

Ženské časopisy na vzestupu: počátek 20. století a první československá republika

První desetiletí 20. století a po přestávce první světové války rovněž období první republiky znamenaly pro český nakladatelský trh období emancipace. I v českém jazykovém prostředí vydavatelé postupně sbírali odvahu a prostředky na to, aby dokázali přijít s originálními koncepty. I dál sice vycházely adaptované zahraniční časopisy (*Nové pařížské mody*, *Bazar*), ale ti, kteří rozběhli titul s českou redakcí, původními texty, a časem dokonce i původními ilustracemi, už nebyli odsouzeni k neúspěchu. Naopak – punc „českosti“, čím dál slavnější jména prvních redaktorek a texty přizpůsobené specifickým potřebám zdejších čtenářek ženy přitahovaly.

Projevovalo se to nejen na počtu nově vznikajících časopisů, ale také na tom, jak dlouho se je podařilo vydávat. Tak například *Šťastný domov*, který byl úspěšným českým pokusem o magazín typu anglosaských *The Housewife* či *Woman at Home*, tedy konzervativním a prakticky zaměřeným časopisem věnovaným středostavovské domácnosti a péči o ni, začal vycházet v roce 1904 a skončil až o čtvrtstoletí později, v roce 1929. Ohlas měl i konkurenční měsíčník *Radost hospodyňky*³⁸, výrazně zaměřený na ruční práce, který vycházel v letech 1927-1939. Na módu zaměřený žurnál *České mody*³⁹ na trhu také vydržel více než dvacet let, vycházet začal roku 1910 a potopila jej teprve krize v roce 1932. Dvě desetiletí se tiskl i čtrnáctideník Karla Vačleny *Dámské mody*⁴⁰.

Největší rozmach časopisecké produkce obecně, a tedy i časopisů ženských nicméně nastal až s rozvojem velkých nakladatelských domů po vzniku Československa v roce 1918. Se stoupajícím počtem titulů a rostoucí konkurencí začali českoslovenští nakladatelé naléhavě pociťovat potřebu specializace, a prošli si tak obdobím, které měli jejich zahraniční kolegové už dvě desetiletí úspěšně za sebou. Nejvíce se to projevilo na vzniku časopisů zaměřených na určité společenské a příjmové vrstvy. S jistou mírou zjednodušení se dá říci, že ty nejoblíbenější tituly stavěly na konceptu společenského časopisu přizpůsobeného ženskému publiku a lišily se jen mírou sofistikovanosti témat a praktičností, úrovní otiskovaných zábavných příloh, složením autorského kolektivu či kvalitou obrazového doprovodu (odlišovalo je tedy prakticky totéž, co ženské časopisy v současnosti).

Na nižší příjmové skupiny mířil například týdeník *List paní a dívek*, který vycházel od roku 1924 v nakladatelském podniku Rodina Artura Vaňouse⁴¹, a to postupně ve třech mutacích – *Pražanka*, *Moravanka* a *Slovenka*. Typické bylo pro něj praktické zaměření, tedy otiskování oděvních stříhů, rozsáhlé rubriky věnované domácnosti a receptům a péči o děti, nechyběl samozřejmě román na pokračování ani oblíbená inzertní část. Poznávacím znamením přitom byla poměrně nízká grafická

³⁷ Krásnohorská, Eliška: *Co přinesla léta. Druhé knihy vzpomínek*. Praha 1928. Str. 36.

³⁸ Časopis vycházel od roku 1935 pod novým titulem *Radost domova*, vydával jej Josef Djordjevič Voves, hlavní redaktorkou byla Marie Koseková.

³⁹ Časopis vydával v Praze Karel Ločák, vedoucí redaktorkou byla Libuše Žižková.

⁴⁰ 1900-1920

⁴¹ Časopis vycházel do roku 1943.

úroveň, konzervativní úprava, kresby převládající nad fotografiemi a zjevně levnější druh použitého papíru.

Stejný recept zvolil týdeník *Hvězda československých paní a dívek*, který vycházel od roku 1925 v koncernu Melantrich. „Hvězda byla po Večerním Českém slovu nejúspěšnějším listem Melantricha za mého vedení. Prvního čísla jsem vytiskl 100 000 exemplářů a zdarma rozdala... Mne samotného překvapilo, že na další číslo došlo tolik objednávek, že jsme hned druhého čísla tiskli více než 100 000 a první číslo ještě dotiskovali pro ty čtenářky, které ho nedostaly. Byl to jedinečný úspěch na první ráz... a byl to úspěch trvalý,“⁴² tak vzpomínal s jistou dávkou sebeuspokojení na rozjezd *Hvězdy* tehdejší ředitel Melantrichu Jaroslav Šalda. Přiznával přitom, že se Melantrich při přípravě časopisu otevřeně inspiroval pařížskými a berlínskými vzory.

„Byly to časopisy lidové, s obsahem lidu přístupným, nikoli však lascivním... v duchu lidovém byly vybírány i romány... považoval jsem tehdy sám za prospěšné, aby se čtenářkám dala uklidňující četba,“⁴³ to je v kostce definice těchto levných, masových titulů.

Jako časopis „pro vzdělanou ženu“ se naproti tomu profiloval kupříkladu melantrišský čtrnáctideník *Eva* (1928–1943), který evidentně vzhledem k obsahu i formě mířil výše. Ani *Eva* si samozřejmě nemohla dovolit nějakou výraznější odchylku od zavedeného schématu společnost-móda-domácnost, jednoduše proto, že tehdy „bez ohledu na postavení a třídní antagonismus všechny ženy spojovala jedna základní skutečnost: pro všechny byla domácnost – luxusní nebo nízkorozpočtová, se služebnictvem nebo bez něj – středobodem existence.“⁴⁴

Ambiciózní redakce pod vedením Jarmily Novákové-Šaldové se ale nebála zabrousit do uměleckého světa nebo se věnovat náročnějším politickým či společenským tématům. Na stránkách časopisu se tak objevovaly například články progresivních avantgardních architektů, jako byli Jan Emil Koula, Pavel Janák nebo Ladislav Žák, básně Guillaumea Apollinaira, kresby Toyen, kvalitní fotografie. Jako autorky se tu uplatnily novinářky a spisovatelky, jejichž jména se objevovala opakovaně v dalších titulech podobného zaměření i v denících, kde některé z nich vedly módní rubriky – Běla Friedländerová, Naděžda Melniková-Papoušková, Olga Scheinpflugová, Ema Řezáčová, Sonja Špálová, Zdena Wattersonová, Milena Jesenská. Hojně do *Evy* přispívali i muži, například spisovatelé Ivan Olbracht, Vladimír Neff, Jiří Weiss nebo Josef Hora. I proto mohla herečka Olga Scheinpflugová trefně shrnout: „Pražanka vedla jako nejpopulárnější lidový časopis, společenský tón udával Pestrý týden a *Eva*, vydávaná Melantrichem.“⁴⁵

Konkurencí *Evy* byl zprvu brněnský *Salon* (1922–1943)⁴⁶, který vydávali Bohuslav Kilian⁴⁷ společně s Františkem Podešvou⁴⁸, částečně pak také fotografický *Pestrý týden* (1926–1945), jež ovšem nebyl zaměřený výhradně na ženské publikum.

⁴² Šalda, J.: *Budování tisku*. Eva, Praha 2001. Str. 208.

⁴³ Tamtéž. Str. 209.

⁴⁴ Pachmanová, M.: *Neznámá území českého moderního umění: Pod lupou genderu*. Praha 2004. Str. 155.

⁴⁵ Scheinpflugová, O.: *Byla jsem na světě*. Praha 1994. Str. 155.

⁴⁶ Měsíčník, zaměřený zejména na výtvarné umění, fungoval od druhého ročníku s filiálními redakcemi v Praze (za vedení Rudolfa Jílovského) a Bratislavě. Roku 1924 se *Salon* krátce spojil s časopisem *Elegantní Praha*, po dvou číslech ale vycházel opět samostatně. Více viz Urbánková, E.: *Recepty módní tvorby v pražských a brněnských společenských a kulturních časopisech dvacátých let 20. století*. Brno 2011.

⁴⁷ 1892-1942, novinář, vydavatel a znalec umění. Více viz Trojanová, A.: *Architektura a bytová kultura v časopise*

Mezi exkluzivní žurnály, vycházející na křídovém papíře s kvalitním obrazovým doprovodem, lze počítat *Elegantní Prahu* (1922–1925), *Měsíc* (1932–1941) nebo pánský (v obsahu i k ženám vstřícný) *Gentleman* (1924–1930). Tyto časopisy se zaměřovaly na luxusní životní styl, tvorbu zahraničních módních salonů, psaly o cestování, technických novinkách, významných osobnostech, přinášely velkoformátové fotografie, nešetřily na grafické úpravě ani na autorech. Jejich náklady však byly i vzhledem k prodejní ceně logicky omezené a často z ekonomických důvodů krachovaly. Masový odbyt neměly ani čistě módní časopisy, jako byly tradiční *Nové pařížské mody* (vycházely do roku 1939), *České mody* (do 1932), *Módní svět* (do 1933) nebo *Pařížský vkus* (1921-1942). Výjimku tvořila snad jen módní příloha populárního časopisu *Světobzor – Bazar* (1873-1929) nebo později melantrišským marketingem podpořený měsíčník *Vkus* (1933-1944).

Na čím dál zaplněnějším trhu samozřejmě dál fungovaly i dříve založené časopisy, včetně emancipačně naladěných *Ženských listů* (do 1926), *Ženského světa* (do 1930) a *Ženského obzoru* (do 1941) či na domácnost orientovaného *Šťastného domova* (do 1929) a *Šťastné rodiny* (do 1931). Ohlas však měly i časopisy pro ženy zaměřené na specifické publikum vymezené politickou, profesní či církevní příslušností.

Konkrétně vycházelo hned několik katolických ženských časopisů, například českobudějovický měsíčník *Ludmila* s podtitulem List pro křesťanské matky (1876-1935), brněnský týdeník *Moravská žena* (později *Křesťanská žena*) (1919-1941) a paralelně v Čechách *Československá žena* či katolický měsíčník *Eva* (1903-1925). Ženám z rolnických vrstev byly určeny listy *Selka* a *Česká selka* či měsíčník *Domkařka* s podtitulem Měsíčník domkařských-malozemědělských žen a dívek.

Svou tribunu měly i ženy angažované v politických stranách. Kupříkladu národní demokratky vydávaly od roku 1920 týdeník *Nová síla*, jehož odpovědnou redaktorkou byla Anna Vetterová-Bečvářová. Nejvýznamnějším levicovým časopisem byly *Ženské noviny* (později *Ženský list*), jež vycházely od roku 1919 s podtitulem Týdeník sociálnědemokratických žen. V souvislosti s radikalizací části sociální demokracie a vznikem komunistické strany se tento týdeník vedený ve 20. letech postupně Marií Majerovou, Helenou Malířovou a Magdou Bosákovou několikrát přejmenoval a vycházel v letech 1922-1926 s titulem *Komunistka* a v letech 1926-1935 s titulem *Rozsévačka*⁴⁹.

Měsíc. Brno 2007.

⁴⁸ 1893-1979, malíř.

⁴⁹ Více viz Nývltová, D.: *Femme fatale české avantgardy*. Praha 2011. Str. 47.

Kapitola II: Rubriky pro ženy v denním tisku

Ženská žurnalistika

„Ženský žurnalismus byl odkázán na to, co se považovalo za ‚nezávazná‘ témata, tedy například na módu, domácí záležitosti nebo zprávy ze společnosti. Mužští novináři měli na starosti ‚seriózní‘ a výše ceněné zpravodajství o politických a ekonomických záležitostech,“ tak v kostce shrnují výchozí pozici žurnalistek v 19. století britské odbornice Deborah Chambersová, Linda Steinerová a Carole Flemingová ve své publikaci o pronikání žen a ženských témat do médií.⁵⁰

Předpokladem takového rozdělení „sfér vlivu“, které v českém prostředí fungovalo i o století později, ale bylo to, že ženský žurnalismus vůbec začal existovat. Fakt, že se ženy jako autorky v redakcích objevily, nebyl vůbec samozřejmý, protože cesta žen k uplatnění v médiích byla stejně svízelná jako cesta k jejich uplatnění v dalších kvalifikovaných profesích. Zpočátku šlo o jednotlivé případy; navíc se jednalo o ženy, které jako novinářky nebo vydavatelky pracovaly většinou díky rodinným vazbám. Někdy byly ženy nuceny převzít práci zesnulého nebo nepřítomného manžela, často pomáhaly v rodinné firmě nebo využíly příbuzenského vztahu kvůli referencím.⁵¹

Výdělečná činnost, tedy kromě nekvalifikované manuální práce v průmyslu či zemědělství, jíž se z nezbytí musely věnovat dívky z chudých rodin, se tolerovala jen ženám, jež se nemusely věnovat domácnosti, nebo těm, které nutně potřebovaly obživu. První placené novinářky tedy byly buď ženy svobodné, které mohly volný čas věnovat práci, nebo ovdovělé, které se často vzhledem k finanční situaci rodiny práci věnovat musely. Například v USA bylo podle sčítání lidu v roce 1880 z celkem 12 308 novinářů 288 žen (2,3 procenta), o dvacet let později, v roce 1900 už mezi 30 098 novináři bylo 2193 žen (7,3 procenta), v roce 1920 ženy tvořily 16,8 procenta zaměstnaných novinářů.⁵² Spojené státy přitom byly v tomto ohledu hodně pokrokové, v Evropě bylo zaměstnávání žen v tištěných médiích řidším jevem.

Ačkoli podobná čísla týkající se českých zemí neexistují, mohou pro hrubé srovnání posloužit údaje z rakouské Österreichische Statistik z roku 1880. Podle této statistiky, která shrnuje údaje za celou západní část Rakouska-Uherska – Předlitavsko –, žilo z 11 milionů žen 60 procent bez vlastního příjmu, dalších 30 procent žen si vydělávalo manuálně jako dělnice nebo služky a zbylých deset procent obyvatelek habsburské monarchie živilo například příjmy z rent, živností, almužen anebo jiných, i kvalifikovaných, povolání. Názornější je ale informace, že z každých 10 000 výdělečně činných žen jich více než 90 procent pracovalo manuálně jako dělnice v průmyslu či zemědělství, jako nádenice nebo služky. Pouze 33 žen z 10 000 pracovalo jako učitelky, 50 jako úřednice a sedm, tedy necelé promile, jako umělkyně, spisovatelky nebo redaktorky.⁵³

⁵⁰ Chambers, D., Steiner, L., Fleming, C.: *Women and Journalism*. London 2004. Str. 16.

⁵¹ V českém prostředí takové konexe pomohly například první módní novinářce Olze Fastrové – Yvonně, která se řemeslo naučila po boku manžela, s nímž vydávala *Divadelní listy*. Díky příbuzenskému svazku se zřejmě uplatnila i Míla Síssová, pařížská zpravodajka *Národních listů*, jejíž bratr byl šéfredaktorem tohoto deníku.

⁵² Chambers, D., Steiner, L., Fleming, C.: *Women and Journalism*. London 2004.

⁵³ Více viz Horská, P.: *Naše prababičky feministky*. Praha 1999. Str. 75. Lenderová, M.: *K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století*. Praha 1999. Str. 256.

Pokud se hovoří o redaktorkách, je na místě zdůraznit, že ve většině případů se jednalo o novinářky, které pracovaly pro specializovaná periodika pro ženy anebo psaly pro specializované ženské rubriky ve všeobecně zaměřených tištěných médiích. V těchto oblastech také nekonkurovaly mužům – ti se totiž referování o módě, domácnosti a společenských záležitostech v podstatě vyhýbali.⁵⁴ Ženy jako autorky zpravodajských nebo reportážních textů byly ještě mnohem vzácnějším jevem. Dokonce i v západní Evropě a Spojených státech byly dlouho ženy v redakcích výjimkami⁵⁵, v českém prostředí šlo až do 20. let 20. století v podstatě o jednotlivé případy.

První novinářskou profesionálkou byla Olga Fastrová, již roku 1910 zaměstnala *Národní politika*. Ještě roku 1930, kdy počet redaktorů a redaktorek v českých denících zaznamenal Věstník čs. novinářů, byly ženy v novinách výraznou menšinou. *Rudé právo*, *Venkov*, *Národní osvobození* či *Lidové listy* neměly v redakci ani jedinou ženu, v *Českém slově* pracovaly vedle 34 kolegů dvě novinářky, stejně jako v *Právu lidu*, v *Národních listech* byly z celkem 35 redaktorů tři ženy a v *Národní politice* byla žena pouze jediná.⁵⁶

Žurnalistky byly zpočátku více méně odsouzeny psát o velmi úzkém okruhu témat a bylo pro ně velmi těžké se roli „ženy, která píše pro ženy“ vzepřít. Vedoucí posty v redakcích, a to i v redakcích tiskovin určených ženám (s výjimkou těch feministicky zaměřených), zastávali převážně muži a ti zpravidla tento stereotyp posilovali. Jako ilustraci lze použít vyjádření Edwarda Boka, který v letech 1889–1919 působil jako hlavní editor amerického ženského časopisu *Ladies' Home Journal*: „Dívka nedokáže pravidelně sedávat v uvolněné atmosféře redakce nebo dělat práci reportéra, aniž by utrpěla její přirozené ženské vlastnosti nebo její zdraví.“⁵⁷ Rovněž dobové vzdělávací příručky pro novináře označovaly žurnalistické řemeslo za natolik namáhavé, že se podle nich pro ženu, která si může zvolit přiměřenější výdělečnou činnost, naprosto nehodí.

Tento přístup stavěl adeptky novinářství před velké dilema: buď mohou přijmout místo v ženském časopise nebo v ženské rubrice deníku, kde oprávněnost jejich zaměstnání nikdo nezpochybňuje a kde nezpůsobí pozdvižení, anebo riskovat snahou proniknout do světa „seriózní“ žurnalistiky. Ty, jež se stereotypu „žen píšících pro ženy“ vzepřely, byly považovány za mužatky, které se stavějí proti přirozenému stavu věcí, své společenské roli a přírodě. Výsledkem bylo, že musely kvůli kariéře obětovat svůj osobní život, protože jejich nonkonformismus byl nepřijatelný pro společnost, rodinu i potenciální partnery. Ty, které se předurčené roli nakonec podřídily, musely pak celý život krotit své ambice, které překračovaly žánrové psaní. Jakmile jednou přistoupily na referování o ženském světě

⁵⁴ Novináři mužského pohlaví – mimo editorů – byli ve specializovaných periodikách a rubrikách pro ženy velmi řídkým zjevem. V českém kontextu byl jednou z výjimek spisovatel a zpravodaj *Lidových novin* v Paříži Richard Weiner, který své sloupky o módě psal pod ženským pseudonymem Filína.

⁵⁵ Jednou z prvních byla například Britka Harriet Martineauová (1802–1876), která si vydělávala na živobytí psaním už od 20. let 19. století, i když nebyla stálou členkou redakce, ale jen externí přispěvatelkou několika periodik. Prvním impulsem k tomu, aby si vydělávala psaním, pro ni přitom byla smrt otce a bratra, po níž rodina zůstala zcela bez prostředků. Ve Spojených státech získala Margaret Fullerová (1810–1850) v roce 1844 práci literární kritičky v *New York Tribune* Horace Greeleyho a o dva roky později se stala v témže deníku i editorkou. Na starém kontinentu se první profesionální novinářkou v deníku stala Flora Shawová (1852–1929), kterou od roku 1892 zaměstnali v *The Times*.

⁵⁶ Dolejší, V.: *Noviny a novináři*. Praha 1963. Str. 268.

⁵⁷ Chambers, D., Steiner, L., Fleming, C.: *Women and Journalism*. London 2004. Str. 19.

a přijaly úděl „novinářek písčících pro ženy“, přestali o nich jejich nadřízení uvažovat jako o seriózních žurnalistkách a jejich kariéra se neměla kam vyvíjet.⁵⁸

Jinými slovy – „Novinářky v první polovině 20. století čelily zásadnímu paradoxu: ty, které odmítly akceptovat omezení týkající se toho, o čem mohou psát, a které nebyly v zaměstnání dostatečně ‚ženské‘, byly označeny za nenormální. Zatímco ty, které omezení přijaly, vlastně daly svolení ke své profesní degradaci.“⁵⁹ Důsledky podobného kastování nesly i novinářky v českém prostředí. Svě obavy v tomto smyslu vyjádřila například Zdena Wattersonová v dopise svému nadřízenému: „Doufám, že si nebudou myslet, že je má životní a literární charakteristika jen modní referentka. Protože modní referentky jsou obvykle něco hloupého.“⁶⁰

Samozřejmě však existovala i třetí skupina – ženy, kterým jejich pracovní zařazení v médiích z mnoha důvodů vyhovovalo a neměly proč revoltovat. Právě tyto autorky specializované na psaní pro ženy však jejich kolegyně – a také kolegyně – za novinářky v pravém slova smyslu nepovažovali a dávali to často najevo. Následující vyjádření pochází paradoxně od ženy, redaktorky Československé tiskové kanceláře Věry Rosenbergové-Janáčkové: „O novinářství... se jako o ženském povolání dosud dobře mluvit nedá. Výroba různých hlídek stává se novinářstvím teprve tím, čím dovede překročit předurčené meze a strhnouti na sebe zájem všeobecný. To je vzácné a není ani účelem těchto rubrik.“⁶¹

Ačkoli výše popsané dilema profesních žurnalistek léty sláblo, pro české novinářky ještě ve 20. letech 20. století existovalo a většina autorek, kterým se tato disertace věnuje v následujících kapitolách, je musela v té či oné podobě řešit. Například šéfredaktor *Lidových novin* Arnošt Heinrich, pod jehož vedením pracovalo mnoho talentovaných novinářek včetně Marie Fantové a Mileny Jesenské, si v nedatovaném dopise (pocházejícím pravděpodobně z 20. let) svému spolupracovníkovi Eduardu Bassovi posteskl: „Ženské nejsou ve službě celkem k ničemu, ale vyskytnou se mezi nimi někdy stvoření, kterým se málokterý chlap vyrovná. Ale nemám na tak vzácnou výjimku štěstí.“⁶²

Vznik deníkových rubrik pro ženy

Myšlenka nabídnout na stránkách deníku pevný prostor určený ženskému publiku se poprvé objevila v druhé polovině 19. století ve Spojených státech, v souvislosti s tak zvanou novou žurnalistikou (New Journalism). Tato stylová a obsahová revoluce v oblasti tištěných médií, především deníků, spojená se jmény vydavatelů Josepha Pulitzer a Williama Randolpha Hearsta, spočívala především v propojení dvou dosud přísně oddělených proudů žurnalistiky – seriózní a bulvární.

Vznikl tak mimo jiné nový typ deníku, který díky popularizaci, senzačním tématům, živějšímu způsobu psaní, invenční práci s grafikou a titulky a nízké ceně, dokázal přitáhnout obrovskou masu čtenářů

⁵⁸ Situaci českých novinářek za první republiky shrnul takto Vojtěch Dolejší: „Ženy, pokud se v redakci vůbec vyskytly, měly na starosti jen ženské rubriky – výjimečně také kulturní – a nebylo vůbec myslitelné, že by jim byla svěřena práce v zahraničně politické, vnitropolitické nebo hospodářské části listu.“ Dolejší, V.: *Noviny a novináří*. Praha 1963. Str. 268.

⁵⁹ Chambers, D., Steiner, L., Fleming, C.: *Women and Journalism*. London 2004. Str. 24.

⁶⁰ Dopis Zdeny Wattersonové Arne Laurinovi z 8. října 1931. Fond Arne Laurina. LA PNP v Praze.

⁶¹ *Eva*, 7/1928.

⁶² Fond Eduarda Basse. LA PNP v Praze.

z nižších vrstev, kteří do té doby tisk nekupovali. Tisk byl v této nové podobě kritizován za neobjektivitu a podbíživost, ale u publika, jehož nemalou část tvořily i ženy, uspěl.

Jedna z obsahových novinek, kterou zavedl ve svém deníku *New York World* Joseph Pulitzer, byla určena právě ženám. Šlo o pravidelnou rubriku – tak zvanou ženskou stranu (women's page), která začala vycházet v roce 1894⁶³ pod vedením zkušené novinářky Jane Cunninghamové Crolyové⁶⁴, známé pod pseudonymem Jennie June. Pulitzerovu ženskou stránku, věnovanou po vzoru úspěšných dámských časopisů hlavně módě a vedení domácnosti, začaly brzy kopírovat další listy nejen ve Spojených státech⁶⁵, ale i v Evropě, kde vlivný trend nové žurnalistiky postupně proměnil styl a vzhled velké části moderních deníků.

Průkopníkem byl v tomto smyslu v Evropě Lord Northcliffe, který ve svém populárním deníku *Daily Mail* zavedl tak zvanou magazínovou stranu. Na sedmé straně novin se tak denně objevovala témata určená převážně ženám – od módy přes domácnost až k zábavným povídkám. Northcliffe dokonce v roce 1903 odvážně rozjel celý novinový titul určený přímo ženám – *Daily Mirror*. Pokus ale ztroskotal na malých prodejkách a noviny přestaly vycházet v roce 1905.

„Módní hlídky“ v českých denících

Už z úvodních odstavců je zřejmé, že mluvíme-li o rubrikách pro ženy, dopouštíme se mírné dezinterpretace. Jakkoli vedení jednotlivých periodik stránky věnované módě a domácnosti skutečně vnímalo jako obsah primárně určený ženám, ne všechny deníky to také explicitně vyjadřovaly. Ambicí listů bylo spíše odlišení tematické (domácnost, móda, rodina, společnost, výchova), nikoli určení konkrétní skupině čtenářů (ženám).

Autorky rubrik a jejich nadřizení, ale také čtenáři většinou označovali rubriky souslovím „módní hlídka“ – hlídka přitom je termín, jímž se ve 20. letech běžně pojmenovávala zájmová rubrika. Existovaly tedy hlídky filatelistické, šachové nebo automobilistické a vycházely většinou v týdenní periodicitě, v rozšířeném víkendovém vydání. Móda se často objevovala i v oficiálních názvech rubrik. *Lidové noviny* módní hlídku vydávaly postupně pod titulky Modní týden, Moda a společnost a Domov-móda-společnost, *Tribuna* v počátcích zvolila lapidární pojmenování Moda, později vyčlenila zvláštní přílohu s názvem *Módní revue*. Na druhou stranu existovaly i deníky, které nás opravňují mluvit o rubrikách věnovaných módě a domácnosti jako o rubrikách pro ženy. Olga Fastrová v *Národní politice* sice zpočátku referovala o těchto tématech v rubrice pojmenované Modní přehled, ale v polovině 20. let už psala pod tituly Pro ženy nebo Kapitoly pro ženy. Také *Prager Presse* měl explicitně ženskou rubriku s názvem Kultivierter Frau (tedy Kultivovaná žena), *Národní listy* dlouho nepoužívaly oficiální titul rubriky vůbec, v druhé polovině 20. let ji pojmenovaly Žena, domácnost a rodina.

⁶³ Sloan, D., Parcell Mullikin, L. (eds.): *American Journalism: History, Principles, Practices*. North Carolina 2002. Str. 89.

⁶⁴ 1829-1901, spisovatelka, učitelka žurnalistiky a zakladatelka prvního ženského novinářského klubu (1889). Pracovala pro nejrůznější periodika včetně ženských časopisů, byla newyorskou dopisovatelkou regionálních listů a také editorkou.

⁶⁵ Prvním následovníkem byl konkurenční Hearstův deník *New York Evening Journal*, kde ženskou stranu včetně vůbec první listárny od roku 1898 vedla Marie Manningová (1872-1945).

Fakt, že se v názvech rubrik věnovaných domácnosti a módě až do poloviny 20. let jen zřídka objevovalo slovo „žena“, lze možná přisuzovat tomu, že pojem „ženská hlídka“ byl v té době asociován s emancipačním obsahem. „Ženskými hlídkami“ byly v redakcích označovány sloupky věnované článkům o ženských spolcích, vzdělávání, emancipačních snahách a boji za rovnoprávnost v zaměstnání či v politice. Tak například v *Národní politice* vycházely nezávisle na sobě rubriky Modní přehled a Ženská hlídka – obě psala Olga Fastrová, texty o módě však podepisovala pseudonymem a vážnější články v ženské hlídce občanským jménem nebo iniciálami. V *Národních listech* dlouho vycházely články o módě mimo rubriky, zatímco o emancipaci se psalo v rubrice s názvem Ženské hnutí. V *Českém slově* existovala podobná podvojnost v rubrikách Ženské slovo a Z říše mody.

Výše zmíněné chápání pojmu „ženská hlídka“ dokládá například článek redaktorky měsíčníku *Česká revue* z roku 1916. „Ženská hlídka má povědět, jak ženy domáhají se vzdělanostních cílů prostředkem škol všech kategorií; jak celé stavy žen, učitelky, úřednice, dělnice, umělkyně, samostatné živnostnice a obchodnice konaly spoustu práce ve velikém celku národním a při tom neustálý vedly boj o svoje právo, o stejnou odměnu za stejnou práci, o zřetel k individuálním potřebám svého pohlaví; jak ženy usilovně žádaly, aby uznány byly za rovnocenné občanky, a aby odčiněny byly modernějšími zákony, psanými i cítěnými, veliké ty křivdy, které ony po věky snášely jako matky, choti, myslící individua.“⁶⁶ Ženské hlídky pojímané jako prostor pro úvahy o emancipaci se v denících běžně vyskytovaly až do prvních let Československé republiky, během 20. let ale takto koncipované hlídky mizely nebo se tiskly méně často a v obsahu určeném ženám získávala více prostoru jiná témata: zejména móda, životní styl a domácnost. Pojmenování ženská a módní hlídka se proto postupně sblížovala a začala se používat jako synonyma – ženská hlídka už nebyla rubrika o ženském hnutí, ale především o módě.

O změně většinového zaměření ženských hlídek vypovídá i kritika, která těmto rubrikám vyčítala právě nedostatek hlubších úvah a serióznějších textů, jež byly zásadní pro ženské hlídky v jejich původním, emancipačním pojetí. Božena Králíková roku 1931 v *Přítomnosti* poznamenala: „Módní referentky přímo utvrzují ženy v lehkomyšlnosti a nevážnosti v těžké době. Na utvrzování ženy v její ne pouze ženské, ale i lidské důstojnosti, na uplatňování jejího tvořivého významu v hospodářské struktuře státu není v ženských přílohách pamatováno ani v nejmenším.“⁶⁷

V českém prostředí trvalo ve srovnání se zahraničím mnohem déle, než se první z česky psaných deníků k zavedení rubriky pro ženy odhodlal. Pionýrem se v tomto smyslu stal oblíbený konzervativní deník *Národní politika*, který vycházel samostatně od roku 1885.

Tento list už od přelomu století experimentoval s různými podobami nedělní zábavné přílohy, která začala vycházet nádvkem k oblíbenému inzertnímu Malému oznamovateli. Díky drobné inzerci, která se hojně četla, náklad nedělního vydání *Národní politiky* trvale stoupal a tento trend později podpořila i zábavná příloha. Právě tam se v březnu 1907 objevila nová rubrika určená převážně ženám – Modní přehled.⁶⁸ Vedla ji Olga Fastrová, která po celou dobu svého téměř třicetiletého působení v *Národní politice* používala šifru Yvonna.

⁶⁶ *Česká revue*, 1915-16, č. 8 (květen), str. 561.

⁶⁷ „O módních referátech“, *Přítomnost*, 13/1931, str. 194-195.

⁶⁸ Skálová, V.: *Olga Fastrová (1876–1965)*. Brno 2006. Str. 42 a dále.

Národní politiku brzy následovaly další deníky – například *Národní listy* v roce 1912 zavedly pravidelnou ženskou rubriku pod vedením Františky Svobodové-Tůmové. Ta později vzpomínala na to, že před vznikem Československa byly ženské rubriky v denících ještě poměrně exotickým úkazem.

„Tehdy – v r. 1912 – se věru nikomu ani nezdálo, že by politický deník mohl kdy věnovati celé strany tak zvané ženské hlídce, bez níž si dnes prostě nedovedeme představit žádný denní list. Pozornost listů k čtenářstvu dámskému byla vyčerpána tím, že se blahovlnně věnovalo módě jednou za týden několik sloupků – ve feuilletonu.“⁶⁹ Už počátkem dvacátých let ale byla situace zcela jiná – „Tehdy už se vydavatelstva nedívala na řádky, věnované ženám jako na takřka – zbytečnost, naopak, už jim začalo býti zjevno, že je třeba vážně počítati se ženským čtenářstvem a proto se musí něco obětovat.“⁷⁰

Většina významných celostátních deníků skutečně po roce 1918 následovala *Národní politiku* a *Národní listy*. Ženská rubrika prostě začala být v moderních novinách nezbytností – stejně jako sportovní zpravodajství nebo další zájmové přílohy. Postupně ji tak začaly tisknout všechny velké tituly bez ohledu na politické zaměření – nezávislé *Lidové noviny*, českožidovská *Tribuna*, národněsocialistické *České slovo*, vládní *Prager Presse* nebo i sociálnědemokratické *Právo lidu*. Šéfredaktoři si přitom skutečně uvědomovali, že právě kvalitně vedená rubrika pro ženy jim přinese popularitu i nové čtenáře. Arne Laurin, jenž vedl *Prager Presse*, to v roce 1932 formuloval následovně: „Doufám, že zase rubriku modní rozšířím na 4 sloupce, přec jen se tam toho mnoho nevejde a nechtěl bych, aby mi jednou kdokoliv vyčetl, že jsem právě této rubrice nevěnoval dosti pozornosti.“⁷¹

Vývoj vybraných „módních hlídek“ budu podrobněji sledovat v následujících kapitolách. Zaměřím se přitom hlavně na podobu rubriky pro ženy v nezávislých *Lidových novinách*, jež byly a dodnes jsou považovány za jeden z nejkvalitnějších deníkových titulů první republiky, a dále na vývoj psaní pro ženy v *Národních listech*, jež svou inovativností proslavilo Milenu Jesenskou. O něco stručněji budu pro srovnání analyzovat způsob, jímž pro ženy v *Národní politice* psala pionýrka specializovaných rubrik Olga Fastrová, a budu se věnovat také tomu, jaký přístup zvolily Staša Jílovská v *Tribuně* a Zdena Wattersonová v *Prager Presse*.

⁶⁹ *Národní listy. Jubilejní sborník 1861–1941*. Praha 1941. Str. 131.

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ Dopis Arne Laurina Zdeně Wattersonové z 15. 8. 1932. Fond Arne Laurina. LA PNP v Praze.

Kapitola III: Olga Fastrová a Národní politika

Olga Fastrová, jež se proslavila pod svým žurnalistickým pseudonymem Yvonna, byla v českém prostředí bez nadsázky průkopnicí. Roku 1907 začala připravovat první rubriku pro ženy v česky psaném deníku a roku 1910 se v tomto deníku – v *Národní politice* – stala členkou redakce, a právě proto se o ní mluví jako o první profesionální novinářce. Takové označení však platí pouze v tom případě, že se definicí „profesionální novinářka“ míní redaktorka se stálým pracovním poměrem v denním tisku. Ženy, které pracovaly jako novinářky v časopisech nebo v denících jako externí přispěvatelky, totiž v českém prostředí najdeme dávno před rokem 1910.

Ačkoli o práci prvních novinářek v českých periodikách se zmiňuje jen velmi málo odborných publikací, patří Olga Fastrová v tomto ohledu k čestným výjimkám. Možná jí pomohlo právě ono stálé epiteton první žurnalistické profesionálky, ale i bez něj by byla Fastrová v dějinách české žurnalistiky zcela nepřehlédnutelnou osobností. V redakci *Národní politiky*, jednoho z nejpopulárnějších a nejčtenějších deníků, totiž pracovala třicet let a mimo to působila i v celé řadě časopisů. Odborný zájem o její psaní sice limituje fakt, že byla redaktorkou rubrik a časopisů pro ženy⁷², ale i přesto lze o jejím životě a práci zjistit poměrně mnoho informací, což není nijak obvyklé.

V této kapitole čerpám především z osobního fondu Olgy Fastrové, který je uložen v Literárním archivu Památníku národního písemnictví. Obsahuje sice jen minimum korespondence, nachází se v něm ale rozsáhlý výstřižkový archiv, jež sestavila sama Olga Fastrová, a řada osobních dokladů. Druhým hlavním pilířem jsou pak samotné texty Olgy Fastrové, a to především v *Národní politice*. Nejsoustavněji zpracovanou biografií je diplomová práce Veroniky Skálové z roku 2006, jež pro mě také představovala cennou pomůcku. Olze Fastrové se ve svých studiích věnovaly i Eva Uhrová a Petra Štěpánková.

Formování (1876–1900)

Olga Fastrová se narodila roku 1876 v Praze v rodině poštovního úředníka Františka Cikharta a jeho manželky Marie, rozené Bártové. Oba rodiče pocházeli z jižních Čech – přesněji z okolí Tábora, ale hned po svatbě se přestěhovali do Prahy, kde František Cikhart po letité službě v rakouské armádě získal místo na poště. Cikhartům se v Praze narodila dcera a v roce 1877 také syn Oskar. Olga začala v Praze chodit do školy, ale už v roce 1886 se čtyřčlenná rodina vrátila zpátky do Tábora. Na maloměstě prožila Olga téměř idylické dospívání, jak alespoň vyplývá z jejích pozdějších vzpomínek. Rázný konec idyly ale znamenala smrt otce, který zemřel v roce 1891, v osmapadesáti letech. Vdova Marie Cikhartová se nicméně i po manželově smrti dokázala o rodinu postarat a neslevila ani z ambice dopřát svým dětem co nejlepší možné vzdělání. Poté, co její dcera absolvovala měšťanskou školu, ji proto přihlásila ke studiu na pražském dívčím učitelském ústavu, což byla ve své době první

⁷² Právě tento fakt nejspíš přiměl Vojtěcha Dolejšího, aby v knize o dějinách žurnalistiky svou jedinou zmínku o Olze Fastrové formuloval následovně: „Pro stupidní názory, které hlásala ve fejetonech a v ženské hliďce *Národní politiky* (psaných podle vkusu čtenářek tohoto listu), se stala pověstnou redaktorka Olga Fastrová (Yvona).“ Dolejší, V.: *Noviny a novináři*. Praha 1963. Str. 125.

instituce, kde mohly dívky získat maturitu. Olga úspěšně složila přijímací zkoušky a rodina se kvůli jejímu studiu roku 1891 přestěhovala opět do Prahy.

Pražský Státní ústav pro vzdělávání učitelek neboli pedagogium fungoval od roku 1870 a připravoval dívky pro praxi učitelek. „Studovaly zde dcery nepříliš majetných intelektuálů, středoškolských a vysokoškolských učitelů, státních úředníků – prostě dcery z rodin, kde nebylo na věno a kde schopnosti dívky zaručovaly možnost samostatné existence,“⁷³ píše o pedagogiu Milena Lenderová. Tato charakteristika přesně sedí i na Olgu Fastrovou, které její matka chtěla dopřát profesní samostatnost a jistotu výdělků.

Maturitu Fastrová složila v roce 1896 a vzápětí začala pracovat jako učitelka v Rokycanech. Toužila však kvůli matce pracovat blíže k Praze a po půl roce na západě Čech získala místo podučitelky v Modřanech. Už po dvou letech se ale musela profese vzdát, protože plánovala svatbu a jako vdaná nesměla v učitelském povolání dále pokračovat.

Olžin snoubenec, o čtyři roky starší Otto Faster, pocházel z významné a dobře situované rodiny. Byl synem obchodníka Metoděje Fastra, který vydělal jmění jako ředitel podolských cementáren. Jeho dědečkem byl známý vlastenec a revolucionář z roku 1848 Petr Faster⁷⁴, ke společenské smetánce patřili i další jeho příbuzní. Teta Johanna Fastrová (provdaná Danešová)⁷⁵ byla zakladatelkou Spolku českých žen a významnou postavou dobového ženského hnutí, další teta Terezie Fastrová⁷⁶ byla provdaná za básníka Václava Bolemíra Nebeského⁷⁷.

V době, kdy se Fastrová se svým budoucím manželem seznámila, už jeho rodiče byli mrtví a on jako jediný syn a dědic žil z rodinného jmění. Proto si mohl zatím dovolit věnovat se svému hlavnímu zájmu, jímž bylo divadlo. Snažil se prorazit jako autor divadelních her a novinář. Založil divadelní časopis *Thalia*, který financoval z vlastních peněz a s jehož vydáváním mu Olga ještě před svatbou pomáhala. Právě ona ho také později přesvědčila, aby tento projekt, v němž utopil velkou část zděděných peněz, ukončil.

Novinářské začátky (1900–1906)

Po svatbě, která se uskutečnila na podzim 1898, Olga Fastrová dále spolupracovala se svým mužem na jeho vydavatelských aktivitách: *Thalia*, jeho první časopis zaměřený na divadlo, už sice tou dobou nevycházel, koncem roku 1899 však Faster rozběhl svůj další projekt – čtrnáctideník *Divadelní listy*. Mladá žena pomáhala při redigování a dokonce začala sama psát divadelní recenze, první z nich vyšla už v březnu 1900⁷⁸. Přitom se samozřejmě starala o rodinu, která se v letech 1899, 1901 a 1903 rozrostla o dcery Jarmilu, Olgu a Ludmilu.

Další příležitost jí jako začínající publicistce poté, co roku 1904 přestaly vycházet *Divadelní listy*, poskytla spisovatelka Vlasta Pittnerová⁷⁹. Ta jí zprostředkovala kontakt s mladoboleslavským vydavatelem Karlem Vačlenou mladším, který chystal rozjezd nového čtrnáctideníku pro ženy

⁷³ Lenderová, M.: *K hříchu i k modlitbě*. Praha 1999. Str. 67.

⁷⁴ 1801-1868

⁷⁵ 1837-1908, dcera Petra Fastra, sestra Metoděje.

⁷⁶ 1834-1896, dcera Petra Fastra, sestra Metoděje.

⁷⁷ 1818-1882

⁷⁸ Text se týkal dramatu Psanci Jaroslava Hilberta. Viz Skálová, V.: *Olga Fastrová*. Brno 2006. Str. 24.

⁷⁹ 1858-1926

s názvem *Vesna*. Časopis s podtitulem „belletristický čtrnáctideník, věnovaný zájmům českých žen“ začal vycházet v říjnu 1904 a šlo hlavně zpočátku o titul zaměřený především na literaturu a kulturní zpravodajství. Jeho větší část tvořily především beletristické příspěvky, literární překlady a básně. „*Vesna* chce především výběrem zdravé četby belletristické tříbit a zjemňovat vkus ženského čtenářstva. Proto bude přinášet práce z per osvědčených spisovatelek a spisovatelů českých vedle překladů významných, cenných a oblíbených prací cizojazyčných. Mimo to však chce otiskovat i práce slibných nových sil a býti tak vlídnou a ochotnou přítelkyní literárního dorostu – a to především dorostu ženského... Bude přinášeti zprávy a články o všem, co ženu zajímá, a to o veřejné činnosti žen stejně jako o tiché práci ženy v domácnosti, považujíc obě tato pole ženské práce za stejně důležitá,“⁸⁰ shrnula zaměření časopisu sama jeho hlavní redaktorka hned v prvním čísle.

Práci při přípravě čtrnáctideníku vykonávala Fastrová z velké části sama, a i když šlo především o ediční činnost a získávání příspěvků, muselo být skloubení takového zaměstnání s péčí o rodinu se třemi malými dětmi náročné. Fastrovi však v té době prožívali existenčně poněkud náročné období, a tak práce Olgy nejspíš byla nutností. Redakci *Vesny*, kde se objevily i její první prozaické texty a překlady, Fastrová řídila až do roku 1909, kdy časopis přestal vycházet.

V ženském čtrnáctideníku Fastrová získávala cenné zkušenosti a kontakty, takže už během roku 1906 se dokázala uplatnit i v jiných periodikách – její články otiskly deníky *Národní obzor* a *Národní politika*. Nešlo přitom o nijak krotké příspěvky: ve dvou případech to byly texty pojednávající o ženské emancipaci. „Ženu emancipovanou představují si mnozí nejinak než jako ošklivou, obrejlenou mužatku s krátce ostříhanou hlavou, jako ženu, která pro svou šerednost či předpojatost nemohla nalézt muže, a proto ze zášti způsobuje mužům nebezpečnou konkurenci v různých oborech povolání. To je však představa naprosto falešná,“⁸¹ napsala Fastrová v prosinci pro *Národní obzor*. Je nepochybné, že Fastrová vycházela při psaní z vlastních zkušeností – sama totiž takovou emancipovanou ženou byla. Její manžel, tehdy už těžce nemocný tuberkulózou, se nemohl o rodinu starat, a to ani po finanční stránce, takže všechny starosti o chod domácnosti byly na ní. Vydělávala tedy peníze redigováním, psaním a četnými překlady a k tomu pečovala o manžela a děti.

Rok 1907 znamenal pro Fastrovou výrazný přelom v osobním i profesním životě. V březnu začala pracovat jako stálá redaktorka rubriky pro ženy v *Národní politice*, první rubriky takového zaměření, jež vznikla v česky psaném deníku. Soustředění na práci ale nejspíš těžce hledala kvůli tragickým událostem v rodině: na jaře zemřela její matka, krátce poté se z Olžina manžela stal ležící pacient, o nějž bylo třeba se celodenně starat. 26. září Otto Faster zemřel.

Pionýrka módy v Národní politice (1907–1918)

Konzervativní deník *Národní politika* patřil v období první republiky k nejčtenějším, široké publikum si získal hlavně díky politické umírněnosti, zevrubnému zpravodajství a rozsáhlé nedělní inzertní příloze Malý oznamovatel. Názorově měla „Politická“, jak se deníku říkalo, blízko k pravicové Kramářově národní demokracii, nebyla ale vysloveně stranickým listem.

⁸⁰ Citováno podle Skálová, V.: *Olga Fastrová*. Brno 2006. Str. 30.

⁸¹ „Co jest emancipace žen?“, *Národní obzor*, 15. prosince 1906. Citováno podle Skálová, V.: *Olga Fastrová*. Brno 2006. Str. 34.

Národní politika vycházela od roku 1883, zprvu jako česká příloha německy psaného deníku *Politik*, od roku 1885 jako samostatný český deník. List *Politik* založil Jan Stanislav Skrejšovský⁸² roku 1862 jako tiskový orgán staročechů (Národní strany), protože se domníval, že české zájmy potřebují tiskovou tribunu psanou ve světovém jazyce. Ve 20. letech byla *Národní politika* dlouho nejčtenějším deníkem, ve všední den vycházela v nákladu kolem 150 000 výtisků, v neděli dokonce až 400 000 výtisků⁸³. Veleúspěšné nedělní vydání *Národní politiky* začala redakce v prvním desetiletí 20. století výrazně rozšiřovat. Nedělní příloha, která začala vycházet nádavkem k inzertnímu Malému oznamovateli, nesla název 1. příloha Národní Politiky, později se k ní přidala ještě druhá příloha a nakonec ještě třetí, s titulem Nedělní zábavná a poučná příloha Národní Politiky. Nedělní vydání tedy mělo několik desítek stran: kromě hlavního sešitu i téměř 40 stránek příloh.

Kdo a kdy udělal Olze Fastrové nabídku, aby se stala redaktorkou rubriky pro ženy v *Národní politice*, není jasné. Redakce pod vedením Václava Beneše Šumavského⁸⁴ každopádně její práci znala: jak jsem už zmínila, v roce 1906 deník otiskl její jednotlivé články. Fastrová mohla být zajímavá také díky svým zkušenostem, jež nasbírala v *Divadelních listech* a *Vesně*. Jí samé šlo v dané chvíli nejspíš hlavně o to, že získává v nelehké rodinné situaci pravidelně placenou práci.

Žurnalistika ale rozhodně nebyla její vysněná profese: chtěla se věnovat hlavně vlastní prozaické tvorbě a stát se spisovatelkou. Roku 1906 jí Nakladatelství Eduarda Beauforta vydalo prvotinu s názvem *Román naivky*, v rukopise tehdy měla i svou další knihu – román *Fata morgana*, který vyšel v roce 1908. Paradoxně se však nakonec proslavila nikoli jako prozaička, ale jako autorka článků pro ženy, jež psala téměř tři desítky let. „Literatura psaná mezi dvěma novinářskými články ovšem za mnoho nestojí, ale což dělat: vydělávat se musí, jsou-li děti, že? Musí tedy člověk novinařit, ač by radši, tisíckrát radši psal něco jiného. Tak já to vidím,“⁸⁵ odpověděla Fastrová v roce 1910 na negativní recenzi svého románu Arne Novákovi.

Národní politika otiskla rubriku pro ženy poprvé 3. března 1907 (viz příloha č. 1). Rubrika s názvem Modní přehled se objevila na titulní straně první nedělní přílohy, a to mezi rubrikami Umění a věda a Písemnictví, tedy na straně věnované kultuře. Oddíl Písemnictví redigoval František Sekanina⁸⁶ a jeho náplní byly krátké recenze a soupisky vydávaných knih; v Umění a vědě vycházely například recenze výstav, které dodával Karel Domorázek⁸⁷, či krátké odborné statě. Zpravidla osmistránkovou přílohu tvořila z velké části inzerce – redakčnímu obsahu byly věnovány jedna či dvě strany. Podobný poměr redakčních textů a inzerce panoval i v druhé příloze: ta mívala až 16 stran a drobná inzerce v Malém oznamovateli zabírala někdy i více než tři čtvrtiny z nich, na zbylých stranách bylo zpravodajství ze sportu a hospodářství či sokolský věstník. Poslední z příloh přinášela zábavné čtení a otiskovala krátké povídky, básně a romány na pokračování.

⁸² 1831-1883, významný staročeský politik, povoláním státní úředník, později vydavatel a publicista.

⁸³ Končelík, Večeřa a Orság v publikaci *Dějiny českých médií 20. století* uvádějí, že náklad raníku během 20. let byl ve všední den 134 000, v neděli 324 000. Str. 72.

⁸⁴ 1850-1934, novinář, spisovatel, překladatel, libretista. Šéfredaktorem *Národní politiky* byl v letech 1906-1927, předtím působil například v týdeníku *Čech* (1871-78), časopisech *Moravská orlice* (1878-1883) a *Hlas národa*.

⁸⁵ Citováno podle Uhrová, E.: *České ženy známé i neznámé*. Praha 2008. Str. 156.

⁸⁶ 1875-1958, středoškolský profesor, redaktor, prozaik.

⁸⁷ Karel Domorázek-Mráz (1875-1943), básník a prozaik, nadšený ctitel sokolského hnutí.

Hned svůj první článek v Modním přehledu podepsala Fastrová nově zvoleným pseudonymem, šifrou Yvonna. V textu nazvaném Co se bude na jaře nositi? se střídavě držela popisu nových trendů pro nadcházející sezónu, přesto vyvolala značné pozdvižení a zájem. I po letech si na něj stále vzpomínal nakladatel Jaroslav Šalda, ředitel tiskařského koncernu Melantrich. „Před první válkou získaly Národní politice u žen oblibu články paní Yvony, které se obíraly takovými ženskými starostmi a zájmy. Nic jiného ženy v Političce nečetly než Yvonu a Malého oznamovatele.“⁸⁸

Ačkoli tak lze usuzovat jen na základě informací z druhé ruky, diskutovalo se nejen o samotné rubrice a jejím obsahu, ale také o identitě autora. „Bylo to na jaře roku 1907, kdy se rozvířila v Praze hladina veřejného mínění a čtenáři Národní politiky pronášeli kritiku nad neslýchanou událostí. Příčinou rozruchu byl článek v uvedeném časopisu – módní causerie – podepsaná jménem Yvonna. První zpráva o ženské módě v denním časopise, dokonce na celý sloupec! To bylo na pováženou. (...) Ženy přijaly tento referát se zájmem, muži si na něm brousili vtip,⁸⁹ napsal ve vzpomínce k šedesátinám Olgy Fastrové deník *Nedělní list*. Yvonna byla terčem posměšků, především ze strany mužských čtenářů, kteří pravděpodobně považovali módu za zcela nepodstatnou, okrajovou záležitost, která do deníku nepatří. „Copak teď, teď je módním referentkám hej! Trnitou a neschůdnou cestu jim vyšlapala Yvonna, která začala o módě od píky. Teď už je to věru snadné, když je tu pan dr. Guth-Jarkovský, paní Ma-Fa, Hedy, Milena, Laudová, řada Jeanetek, Lot, Kří, Pachmajerová, Posnerová⁹⁰ atd,⁹¹ napsaly v medailonu Olgy Fastrové roku 1925 *Národní listy*.“

Mnozí účastníci dobové debaty hádali, že se za šifrou Yvonna skrývá muž. „Nejvíce mne přitom těší výroky oněch nepřátel žen, kteří tvrdí, že tyto zprávy nepíše vůbec žádná žena, nýbrž muž. Tj. nejvyšší pochvalou, jaké se může ženě z úst mužských dostat, neboť muži jsou vždycky přesvědčeni, že dovedou sami všechno nejlépe,⁹² konstatovala Fastrová ještě koncem roku 1908.“

Reakce na vstup Yvony na mediální scénu shrnuje ve své diplomové práci Veronika Skálová, která dokonce vypátrala mnoho satirických básní a říkanek, jež o Yvonně zveřejňovaly dobové humoristické tiskoviny. Dochází přitom k závěru, že Fastrová byla do jisté míry hendikepována tím, že psala právě do *Národní politiky*, která byla častým námětem satiry už před jejím nástupem. Negativní emoce ale samozřejmě vzbuzovala i Fastrová samotná – jednak psala o módě, tedy o tématu, jež podle obecně sdílených představ nepatřilo do seriózních novin, jež se věnují hlavně zpravodajství. Jednak byla žena a ženy byly před první světovou válkou v českých denících ještě velice exotickým jevem. Tak to ostatně formuloval v roce 1911 i ženský katolický měsíčník *Eva*. „Že do novin, časopisů a revue ženy přispívají a píší – a to mnohdy velmi horlivě a s úspěchem, což mohou redaktoři jak krajinských tak denních listů dosvědčiti – je věc známá a nikdo se jí nediví. Ve funkci žurnalistky z povolání jest u nás však dosud žena zjevem dosti nezvyklým, ač Amerika, Anglie a také Francie honosí se značným počtem obratných a čiperných novinářek.“⁹³

⁸⁸ Šalda, J.: *Budování tisku*. Praha 2001. Str. 209.

⁸⁹ *Nedělní list*, 10. 12. 1939. Výstřižek ve fondu Olgy Fastrové, podepsaný šifrou Jan, LA PNP v Praze.

⁹⁰ Autor odkazuje na kolegy a kolegyně Olgy Fastrové, kteří psali pro módní a společenské rubriky českých deníků: Jiřího Stanislava Gutha-Jarkovského (1861-1943), Marii Fantovou (Ma-Fu), Františku Svobodovou-Tůmovou (Hedu), Milenu Jesenskou, Marii Laudovou-Hořicovou, šifry Jeanette, Lot, Kří, Augustu Pachmayerovou a Išku Posnerovou (1888-?). Podrobnosti o většině zmíněných autorů viz biografický heslář.

⁹¹ Jiří Gaskoněc: „Feuilleton o Yvonně“, *Národní listy*, 20. 8. 1925, str. 1.

⁹² *Národní politika*, 6. 12. 1908, str. 1 přílohy.

⁹³ *Eva*, 8/1911, str. 36. Citováno podle Žáčková, A.: *Konstrukce femininity v ženských časopisech mezi lety 1860-*

Ať už byly ohlasy na Yvonniny texty v *Národní politice* jakékoli, popularita deníku ještě stoupla a vedení listu nabídlo Fastrové po třech letech externí spolupráce trvalé zaměstnání. V roce 1910 se stala řádnou členkou redakce. Nový poměr k redakci se záhy projevil tak, že Fastrová začala více psát. V únoru 1910 kromě pravidelného Modního přehledu prosadila ještě další rubriku věnovanou ženám – Ženskou hlídku. Ta vycházela taktéž v neděli, ale zprvu pouze jednou měsíčně a nikoli v první příloze, ale v té třetí – zábavné. Krom naplňování specializovaných rubrik Fastrová psala i fejetony, jež vycházely zhruba jednou týdně na titulní straně.

Ženská hlídka vyšla poprvé 6. února 1910 na čtvrté, poslední straně přílohy, v níž se tiskly krátké prózy a úryvky z románů, ale také zdravotní hlídka, rubrika Domácnost a hospodářství a šachové úlohy. Fastrová se v hlídce zprvu soustředila na informativní zprávy z oblasti ženského hnutí, přetiskovala informace ze zahraničního tisku, postupně však stále více psala autorské texty věnované genderovým tématům. Během prvního pololetí 1910 tak čtenářům zprostředkovala například debatu o zdravotním pojištění, zprávy o ženách, jež pronikly do nejrůznějších „mužských“ povolání či uspěly ve volbách, psala o postavení služebných, přístupu žen do škol, výbavě nevěst či fenoménu letních bytů. To, že ženskou hlídku považovala za serióznější platformu než Modní přehled, se projevilo i tak, že podepisovala texty občanským jménem, nikoli pseudonymem. Zatímco o módě tedy referovala jako Yvonna, v Ženské hlídce najdeme iniciály O. F.

Definitivně se dvě nedělní rubriky věnované primárně ženám ustálily v dubnu 1910: tehdy začala Ženská hlídka vycházet každý týden a nikoli jen jednou měsíčně, Modní přehled se zároveň přejmenoval na lapidárnější *Moda*. Jasně bylo tematické dělení: *Moda* byla určena výhradně odívání a spadaly do ní nejen články o oblečení, ale také o obuvi a doplňcích, kosmetice a účesech. Ženská hlídka obsáhla vše ostatní – zprávy o ženské emancipaci a společenském postavení žen i články o rodině, výchově dětí, vztazích či vedení domácnosti. Poměrně překvapivě zůstaly obě rubriky izolované – ačkoli se nabízelo jejich umístění na stejnou stranu, vycházely každá v jiném sešitě nedělní přílohy.

Olga Fastrová dokázala během několika málo let vybudovat ze svých rubrik takřka instituci. Ačkoli tiskovin věnovaných módě vycházelo v prvním desetiletí 20. století už poměrně mnoho, psaní do deníku mělo větší dosah, zvláště pokud šlo o oblíbenou *Národní politiku*. Yvonna měla tisíce, ba desetitisíce čtenářek, a pro většinu z nich se stala v oblasti módy autoritou. Ačkoli Fastrová byla v oboru nováčkem – nikdy dříve se o módu profesně nezajímala –, najednou určovala trendy. Na jejím úsudku totiž záleželo, která novinka z pařížských či berlínských salónů pronikne k širšímu publiku.

„Nevěděla jsem opravdu, že berou vážené čtenářky moje slova tak doopravdy. Člověk si přece může leccos přečíst; může např. číst, že ten či onen jede na severní točnu nebo že někteří obyvatelé Afriky jedí mravence, ale proto přece ještě nemusí na tu točnu sám chodit a ty mravence sám pojídati. Tak jsem soudila, ale mýlila jsem se. Dámy prý chtějí opravdu všechno mít, o čem čtou, že je to v modě. Z toho důvodu mě nenávidí nejen otcové, ale také majitelé modních závodů a švadleny vůbec. Mají se svými zákaznicemi pravý kříž. Ty si cosi přečtou a chtějí pak mermomocí, aby jim byly šaty tak a

nejinak ušity,⁹⁴ konstatovala Fastrová v Modním přehledu z prosince 1910. Sama si tedy uvědomovala, jakou mají její články sílu.

Své rostoucí popularity Fastrová využila i coby externí spolupracovnice mnoha časopisů, především těch věnovaných módě. Ještě před první světovou válkou pravidelně přispívala například do čtrnáctideníku *Nové pařížské mody*, kde redigovala beletristickou přílohu *Dámské besedy*, psala pro *Českou domácnost*, *Šťastný domov* a v roce 1910 začala své články zveřejňovat i v oblíbeném *Světozoru*, kam psala ještě i po celá 20. léta.

Delší zmínku si zaslouží časopis *Moda a vkus*, pro který Fastrová pracovala jako odpovědná redaktorka od jeho vzniku v roce 1919. Šlo totiž o úspěšný pokus o čistě český módní časopis, který referoval o světové tvorbě bez toho, aby opisoval ze zahraničních vzorů. Teoretička módy Eva Uchalová ho hodnotí takto: „Originálním vydavatelským činem bylo založení českého časopisu *Moda a vkus*, který se programově hlásí ke světové módě. Opírá se sice o francouzskou módu, ale konfrontuje ji s módou americkou, kterou doporučuje českým ženám pro její praktičnost a uměřenost.“⁹⁵ Jeho ambicí navíc bylo přinášet čtenářkám i módu specificky českou, inspirovanou lidovým oděvem a folklorními motivy. V jednom z prvních čísel to ostatně redakce explicitně formulovala: „(Náš časopis) není otiskem ani napodobeninou modních listů německých, řídí se francouzskými vzory a přináší ukázky našeho československého rázovitého lid. umění. Věnuje velikou péči krojům československým.“⁹⁶

Co se týče stylu psaní, byla Fastrová i v tomto ohledu do jisté míry pionýrkou. Její rubrika o módě byla v českých zemích první svého druhu, a tak inspiraci mohla hledat jediné v zahraničí. Z prvotního váhání, zda rubriku pojmut jako čistě informativní a popisnou, anebo zvolit osobnější přístup a zábavnější tón, se postupně vyvinula směs obojího. Protože Fastrová neměla dlouhá léta k dispozici ilustrace, musela při psaní o módě chtě nechtě zabíhat do detailů, pokud měly čtenářky pochopit, oč jde. Její naturel prozaičky ji ale zároveň táhl k narativnímu typu textu. V článcích se tak míchal fejetonistický přístup s referentským a ani jeden nikdy nepřevážil. „Někdy – když jsem špatně naladěna – píši odborně, věcně, seriosně, a hned se mi vytýká, že v mé epištole bylo málo humoru. Můj bože, člověk přece nemůže být neustále veselým!... Jindy zase napíši svoji nedělní zprávu vesele, a hned bručí vážené čtenářstvo, že je málo věcná, že se z ní ničeho nového nedozvědělo. Inu – kde má také člověk nabrat pořád novinek?... Vidíte tedy, že opravdu není úkol modní referentky snadný,“⁹⁷ popsala klasické dilema novinářky píšící o módě.

Značné změny přinesla válka. Noviny se musely přizpůsobit nové situaci a vzhledem k celkovému nedostatku a zostřené cenzuře vycházely ve výrazně okleštěné podobě, nejen co se týče obsahu, ale i rozsahu. Nedělní vydání, na něž se tu zaměřujeme, se rázem několikanásobně ztenčilo, stránek postupně ubývalo, ze tří příloh zbyla v roce 1918 pouze jediná a i ta měla nezřídka jen dvě strany. Ačkoli mnoho rubrik – alespoň dočasně – zaniklo, a týkalo se to také *Ženské hlídky*⁹⁸, *Yvonnina Moda* se jako jedna z mála udržela. I nadále vycházela v rámci „zábavné a poučné“ přílohy, spolu s rubrikou *Písemnictví*, šachovými úlohami a literárními příspěvky.

⁹⁴ *Národní politika*, 6. 12. 2008, str. 1 přílohy.

⁹⁵ Uchalová, E.: *Česká móda 1918-1939*. Praha 1996. Str. 42.

⁹⁶ *Moda a vkus*, 4/1919, s. 22. Citováno podle Sládková, K.: *Česká módní ilustrace dvacátých až čtyřicátých let 20. století*. Brno 2010. Str. 14.

⁹⁷ *Národní politika*, 6. 12. 2008, str. 2 přílohy.

⁹⁸ *Ženská hlídka* vycházela do roku 1917, obnovena byla zase po válce.

Válečná módní rubrika však byla hodně specifická, a to nejen ta v *Národní politice*. Autorky si dobře uvědomovaly, že módní trendy nejsou zrovna to, nač by čtenářky v těžké době příliš myslely, a navíc si nové šaty kvůli všeobecné finanční nouzi jednoduše nemohly dovolit. Rubrika se udržovala spíše jako jedno z posledních míst, kde se dalo nalézt nezávazné, zábavné čtení. Yvonna často volila osobní tón a o módě empaticky referovala s vědomím faktu, že se o ni v této době nikdo příliš nestará. Většinu textů tak tvořily praktické rady, jak přešít staré šaty, jak si levně opatřit doplňky či jak udržovat látky. „Všelijak si pomáháme, abychom si v této zlé době opatřily ilusi nových šatů,“⁹⁹ uvedla Fastrová trefně v článku *Vesty* z března 1918.

Nucený žurnalistický útlum během čtyř válečných let si Fastrová vynahradila pracovitostí při vlastní románové tvorbě. Ještě před válkou jí u nakladatele Františka Šimáčka vyšly romány *Pro dobré jméno* (1910, v dalším vydání jako *Márinka Zemanova*) a *Pozdě* (1913). Roku 1916 u téhož nakladatele vydala knihu *Zlatá rybka* a v roce 1918 šly do tisku tři další svazky: romány *Zdenino štěstí* a *Okovy* a sbírka povídek *Tři mládenci*. Žádnému ze jmenovaných děl se nedostalo příliš vlídného kritického přijetí, což je zřejmé z recenzí, jejichž výstřižky si Fastrová s velkou pečlivostí uschovala¹⁰⁰. Vítězství ale Fastrová neslavila ani u čtenářů: ačkoli mravokárné příběhy odpovídaly dobové konvenci románu pro ženy, většina z nich se nedočkala dalších vydání.

Etablovaná redaktorka (1918–1936)

V roce 1920 bylo Olze Fastrové 44 let a měla za sebou deset let práce v redakci nejčtenějšího českého deníku a další praxi v několika časopisech. Díky zkušenostem měla značné sebevědomí a práce pro ženské rubriky se pro ni stala do velké míry rutinou. A na podobě těchto rubrik to bylo znát. Především v konkurenci nově vzniklých deníků, jako byly *Tribuna* či *Prager Presse*, anebo i těch etablovaných jako *Národní listy* a *Lidové noviny*, ztrácela *Národní politika* dech. Neprojevovalo se to na počtu čtenářů, těch měl deník stále zdaleka nejvíce, ale na jeho celkové podobě, redakci a obsahu.

Konkrétně u Fastrové se celková stagnace projevovala tak, že její rubriky se nijak nevyvíjely, neměnilo se zaměření, neměnila se forma. Moda a Ženská hlídka vycházely i nadále v nedělní zábavné a poučné příloze, kde se s železnou pravidelností po týdně střídaly (viz příloha č. 2 a 3). Psaní o módě charakterizuje stabilní koloběh sezonních témat, která se rok co rok opakují; větší invenci projevovala Fastrová coby redaktorka ženské hlídky, která byla přece jen, už z definice, pestřejší. Srovnání s dobovými rubrikami pro ženy ve výše jmenovaných denících ale dobře ukazuje, že *Národní politika* v této oblasti ustrnula. Její módní rubrika až do poloviny 20. let vycházela stále bez obrázků, na poměrně malém prostoru dvou sloupců a autorsky byla omezená na jedinou osobu.

Zatímco o generaci mladší novinářky, které rozjížděly stránky pro ženy v *Tribuně*, *Lidových novinách* či *Národních listech*, dokázaly prosadit rozšíření témat, rozsahu i autorského okruhu a definovaly jakousi „moderní“ podobu ženské hlídky, Fastrová reprezentovala svým psaním „starý svět“ a jeho konzervativní hodnoty. Stále proto existovala masa čtenářek – především jejich vrstevnic –, které se s jejími názory ztotožňovaly, zatímco mladší ženy vyhledávaly progresivnější způsob vedení ženských stránek v jiných periodikách.

⁹⁹ *Národní politika*, 3. 3. 1918, str. 2 přílohy.

¹⁰⁰ Lze je nalézt v její pozůstalosti, kterou uchovává Památník národního písemnictví.

K oživení rubrik pro ženy se redakce deníku odhodlala až v polovině 20. let a jednalo se zprvu o formální změny. Ženská hlídka se začátkem roku 1925 objevila pod novým titulkem Kapitola pro ženy a v Modě deník otiskl první obrázky (viz přílohy č. 4 a 5). „Jak naše čtenářky vidí, zavedl náš list novinku: obrázky, a to i v modní rubrice. Tím snad se zavděčí ženské naší obci čtenářské, neboť obrázků v modní rubrice poví často víc, než nejuvlnější referát slovní,“¹⁰¹ napsala Yvonna při této příležitosti v článku Letní šaty vycházkové.

Inovovanou grafickou úpravou s typograficky pojatým titulkem a obrázkem se *Národní politika* přiblížila modernějšímu vzhledu rubriky, jaký znaly například čtenářky *Národních listů*; nový layout ihned pomohl snazší orientaci čtenáře a dal módnímu sloupcu rozeznatelnou tvář. V roce 1926 pak došlo ke sjednocení obou dosavadních sloupců, které se ob týden střídaly. Fastrová je nově tiskla s týdenní periodicitou pod názvem Kapitoly pro ženy, a tak se Yvonniny články o módě a seriózněji laděné vzdělávací a polemické texty ocitly na jedné straně, společně s další zavedenou rubrikou Pro domácnost a hospodářství, do níž spadaly rady týkající se úklidu, vaření nebo zahradničení. Teprve tímto krokem *Národní politika* ustoupila od dlouholeté praxe izolovaných rubrik a vydala se cestou, již konkurenční noviny nastoupily už začátkem 20. let.

Po prvních nesmělých krůčcích, které redakce *Národní politiky* učinila směrem k modernizaci stránky pro ženy v letech 1926 až 1929, došlo v roce 1930 k radikálnímu přerodu. Druhá polovina 20. let znamenala sice určité oživení, především co se týče grafické podoby, ale leden 1930 představoval v dosavadním vývoji doslova revoluci (viz příloha č. 6). Změny se dotkly téměř všeho a Yvonnina rubrika v podobě, již čtenářky znaly už více než dvě desítky let, skončila.

Aby bylo lépe zřejmé, o jak velký vývojový skok šlo, zopakujme, že do roku 1929 se Olga Fastrová o obsah starala téměř sama. Každý týden psala jeden či dva delší články, z nich jeden vždy o módě, pouze tematiku domácnosti přenechala Oldřišce Zemanové. Obrázky si přitom začala pomáhat teprve v roce 1925. V roce 1930 se rubrika z dosavadních dvou až tří sloupců podstatně rozšířila na dvě až tři strany, článků bývalo až deset, a to nejen delších referátů, ale i kratších noticek, okruh autorů se rychle zvětšoval a přibývalo také témat, kromě obrázků se navíc začaly objevovat také ilustrační fotografie. Fastrová dále zůstala vedoucí redaktorkou, což je zřejmé z toho, že stále psala úvodník celé rubriky, ale většinu obsahu už zajišťovali externí autorky a autoři.

V autorském týmu zaujala významné postavení publicistka Krista Stehlíková, jež postupně zcela převzala referování o módě a od roku 1934 vedla nově zavedenou podrubriku s názvem Modní hlídka, která vycházela v rámci Kapitoly pro ženy. Pod dalšími články najdeme například podpisy Molly (Emilie) Soukenkové, M. Musilové, M. Kučerové, Marie Slabyhoudové nebo V. Lacinové¹⁰².

Kapitoly pro ženy měly koncem 20. let už své stabilní místo na konci nedělní zábavné a poučné přílohy. Vycházely jako rubrika podřazená tak zvané poučné hlídce, kde se tiskly také odborněji laděné texty věnované například lékařství a pravidelný oddíl s názvem Pro domácnost a hospodářství, jež psala šifra Kr. Rubriku uvozoval jakýsi fejetonisticky laděný úvodník či delší článek z pera Olgy Fastrové, za ním pak následovaly další texty věnované jednotlivým tématům. Velký důraz se stále kladl na módu, a to i na pánskou. Další důležitou oblastí byly vztahy: psalo se o manželství a partnerství, ale i o příbuzenských vztazích v rodině a o dětech. Nově zbyl větší prostor i na články o

¹⁰¹ *Národní politika*, 31. 5. 1925, str. 5 přílohy.

¹⁰² U žádné ze jmenovaných autorek se mi zatím nepodařilo dohledat biografická data.

bytovém zařízení a textilu, úklidu či ručních pracích, relativní novinkou bylo i psaní o trávení volného času, zdraví, výživě a sportu.

Témata

„Móda je móda, ať se nám líbí nebo ne! Módní referentka nemůže z ní vybírat, co se jí osobně líbí; musí chtět nechtět seznamovat své čtenářstvo se vším, co Móda přináší. Co se nelíbím jedněm, bude se možná zrovna líbit jiným; kdo to může vědět?“¹⁰³, tak shrnula svůj univerzalistický přístup k psaní o módě Fastrová alias Yvonna v roce 1929. Pravdou je, že na rozdíl od svých kolegyň promítala zpočátku své postoje do článků jen minimálně – spíše se snažila vyhýbat hodnocení a referovala věcně o všech módních trendech, jež sezóna přinášela. V pozdějších letech už ale měla jako autorka značné sebevědomí a k mnoha oděvním novinkám se stavěla kriticky.

Ve 20. letech Fastrová reprezentovala vkus starší generace čtenářek, které dospívaly na přelomu století. Sama roku 1926 překročila padesátku, a ačkoli se snažila udržet krok s vývojem módního odvětví, nedokázala zapřít svůj věk a na nové trendy se často dívala spíše s despektem. Není divu: jednoduché linie, krátké sukně, rovné střihy, chlapecký vzhled, všechno to, co 20. léta v módě přinesla, svědčilo hlavně štíhlým mladým ženám a pro starší a někdy korpulentnější dámy nebylo nijak lichotivé.

Jako zastánkyně „zdravého rozumu“ v oblékání se stylizovala i v článku o večerních róbách z roku 1925. „Jaký je ideál ženské postavy podle nynější mody, to víte, a kdo to neví, ať se podívá do modních listů, tam se to dle obrázků pozná. Je málo žen dospělého věku, které by se tomu ideálu podobaly: přesně dle mody jsou nyní rostlé vlastně jen dívčinky tak nejvýše do dvanácti let... Různí myslitelé všelicos z této podivné záliby usuzují, a je to opravdu podivné, že mladá dívka, má-li se modernímu muži líbit, musí se co nejvíc podobat chlapci nejen postavou, ale i účesem.“¹⁰⁴

Fastrová uměla zdatně manévrovat mezi povinnostmi udržet si povědomí o oděvních novinkách a neztratit konzervativnější čtenářky, jež měly usedlejší vkus a nechtěly sledovat módní diktát. Ostatně i ona vzhledem k věku a zkušenostem stála na jejich straně: propagovala jakýsi střední proud, bránila se extravaganci, spoustu novinek zcela ignorovala a volila vyčkávací taktiku, kdy některé trendy přijala až po delší době. Tendence k mainstreamu přitom neměla jen v oblasti odívání, ale například i ve svých názorech na rodinu, vztahy či emancipaci.

Zatímco v prvních dvou desetiletích 20. století patřila Fastrová k progresivním zastánkyním emancipace, ve 20. letech už její názory působily ve srovnání s dobovou diskusí zastarale. Roku 1911 tak například psala o potřebě nové formulace vztahů v manželství a volala po zrovnoprávnění ženy a muže v partnerském vztahu, což bylo téma, které rezonovalo ještě o jedno či dvě desetiletí později a opakovaně je, dokonce podobným způsobem, formulovala i Milena Jesenská. „Přátelský poměr mezi manžely, milenci jest jedním z hlavních cílů moderního ženského hnutí. Jen vztahy takového druhu považuje uvědomělá dnešní žena za důstojné a ušlechtilé mezi mužem a ženou. Nedbá o zbožňování, o klanění, ale o důvěru a opravdovou úctu. Chce být nejpřednějším, nejmilejším, nejdůvěrnějším přítelem svého muže.“¹⁰⁵ Fastrová plédovala i pro rovnost mužů a žen v povolání, přičemž v tomto ohledu kriticky zmiňovala i povinnosti a nikoli jen práva ženských zaměstnankyň. „Že ženy ve všech

¹⁰³ *Světobzor*, ročník XXX, číslo 8, 28. 11. 1929, str. 165.

¹⁰⁴ „Tvary a střihy večerních šatů“, *Národní politika*, 25. 1. 1925, str. 5 přílohy.

¹⁰⁵ „Dáma“, *Národní politika*, 8. 1. 1911, str. 5 zábavné přílohy.

oborech lidské činnosti mnoho opravdu řádné a vynikající práce vykonaly a ještě vykonají, o tom není pochybnosti. Ale jedná se o to, aby řádná pracovnice nebyla mezi ženami výjimkou, nýbrž pravidlem... Chce-li být mužům rovna, nesmí také očekávat, že s ní bude zacházeno jemněji než s muži. Rovná práva předpokládají rovné povinnosti,¹⁰⁶ napsala roku 1910 v článku Chyby žen zaměstnaných v úřadech.

Po roce 1918 se však zdá, jako by Fastrová ustupovala i z pozic, jež prosazovala před válkou. Už vůbec se pak nedá mluvit o tom, že by udržovala krok s vývojem ženského hnutí a jeho agendy. Hlavním rysem jejích textů se stala snaha nevyvolávat příliš polemické reakce, uspokojit pokud možno co nejvíce čtenářek a nepopudit je ani příliš moderními, ani příliš zastaralými názory. Typickou ukázkou je v tomto směru například článek Rovnoprávnost pohlaví v praxi z roku 1925. „Čtenářky této naší rubriky dobře vědí, že nejsme fanatickými hlasatelkami ženské emancipace za každou cenu a že nepovažujeme život ženy samostatně se probíjející za ideál. Zcela naopak věříme, že život pod ochranou mužovou pro většinu žen je životem nejpřiměřenějším. Ale uznávajíc to, nezavíráme oči před skutečností, že existuje také menšina ženská, pro kterou život, jaký vedou ženy-hospodyně, by životem přiměřeným nebyl. Je to onen druh žen, který spisovatel Margueritte nazval ‚ženami silnými‘“.¹⁰⁷

Fastrová pravděpodobně velmi dobře věděla, že feministické hnutí se ubírá směrem, který už není schopna a ochotna sledovat. Ve 20. letech se tak z ní stala obránkyně tradičních rodinných hodnot a rozdělení rolí. Roku 1925, kdy její o generaci mladší kolegyně docházely ke zcela opačným závěrům, napsala v úvaze Dvojženství toto: „Jedině provdaná žena může s jasnou myslí a ve štěstí státi se matkou a splniti tak své přirozené poslání.“¹⁰⁸ Svůj koncept „zdravé a rozumné emancipace“, která se vyhýbá krajnostem, vysvětlovala jako pohled zkušené a moudré ženy, která má nadhled. „Tato generace emancipovaných vdov, která má dospívající dcery, poznala, že to, co bylo štěstím a radostí pro ženu jednu, nemusí být a není radostí pro ženy všechny. (...) Tento převrat udál se v myslích všech oněch kdysi zuřivých feministek. Udál se, protože žena čtyřicetiletá cítí, jak v době, kdy energie mužova dospívá vrcholu, i u ženy neenergičtější jeví se pokles fyzických sil a únava. V tu dobu teprve taková žena cítí, jak by bylo asi dobré, kdyby měla druha silnějšího, než je sama; ale pro ni už je pozdě, ona už musí zůstat tažným koněm do konce života.“¹⁰⁹

Stejně konzervativní postoj měla i k výchově a morálce, což je zřejmé i z její prozaické tvorby. Opět se zde ukazuje, že v generačním souboji byla na straně matek, jež nedokázaly překotný vývoj životních postojů a novou morálku svých dcer přijmout. „Nevědí prostě (současné dívky) co se sluší a co ne. Chovají se jako chlapi a ne jako ženy. Když je matka upozorní, že by to neb ono, neměly dělat, vysmějí se jí v duchu. Matka je ze starého světa a teď je jiná móda!“¹¹⁰, napsala Fastrová v úvaze Poválečná dívka. Znovu to formulovala například v naléhavém článku Jak chrániti dceru?: „Nelze věru klidně hledět na to, k jakým koncům v celé Evropě vede dnešní příliš volná výchova dívčí mládeže... Všude vyrůstá dnes nešťastný druh dívek předčasným užíváním života fysicky zničený, nervově ubitý,

¹⁰⁶ *Národní politika*, 29. 5. 1910, str. 4 zábavné přílohy.

¹⁰⁷ *Národní politika*, 21. 6. 1925, str. 5 přílohy.

¹⁰⁸ *Národní politika* 26. 4. 1925, str. 5 přílohy.

¹⁰⁹ „Neblahý feminismus“, *Národní politika*, 47/1923, str. 1 přílohy. Citováno podle Skálová, V.: *Olga Fastrová*. Brno 2006. Str. 87.

¹¹⁰ *Národní politika*, 9. 1. 1921, str. 3 zábavné přílohy.

duševně rozvrácený, a nikdo si tyto dívky ani v nejbujnější fantasii nedovede představit jako hodné manželky a zdravé matky.“¹¹¹

Na odpočinku (1936–1965)

Roku 1936, ve svých šedesáti letech, odešla Olga Fastrová na penzi. Měla za sebou třicet let práce pro *Národní politiku* a tisícovky článků nejen pro svůj domovský deník, ale i pro další periodika, jako byla *Vesna*, *Česká domácnost*, *Moda a vkus*, *Světobzor* či *Ženské listy*. Životní jubileum novinářky, která se stala svého druhu institucí, zaznamenali autoři nejméně ve dvou desítkách článků, které si Fastrová pietně uložila ve svém výstřížkovém archivu.

Poslední článek Olgy Fastrové s názvem *Na rozloučenou* vyšel ve vánočním čísle 25. 12. 1936 (viz příloha č. 7). Loučila se v něm následovně: „Tímto číslem přestávám vésti ženskou rubriku našeho listu. Je slušno, abych dopřála uplatnění mladším. Tím arci není řečeno, že se publicistické činnosti úplně a navždy vzdávám. Celých 27 let, neděli co neděli, byl na tomto místě otištěn můj úvodník. Každý týden článek pro ženy a o ženách. To tedy znamená téměř půl druhého tisíce článků pro tuto rubriku, nepočítajíc ostatní. Takový úkol zdá se býti hračkou, když jej smluvně přijímáme. Dokud je člověk mlád, myšlenky se mu jen hrnou, sype články z rukávu; všecko na světě zdá mu býti hodno zpracování, všecko je v jeho očích nové, zajímavé, i případy, i události, i jeho vlastní myšlenky. Ale čím dále pracuje, tím jasněji si uvědomuje, jak se všecko, všecko, všecko na světě stále opakuje a jak toho opravdu nového je na světě málo. Protože po celý svůj život čte, ví za několik let, že o všem na světě už bylo psáno, a ze všemožných stanovisek... a že skoro už ani není možná nadhoditi myšlenku úplně novou, najítí úplně nový námět.“¹¹²

Nástupkyní Olgy Fastrové se ve vedení rubriky *Kapitoly* pro ženy stala dosavadní vedoucí módní hlídky Krista Stehlíková, kterou v roce 1938 vystřídala Albína Palkosková¹¹³. Redakci módy převzala Olga Vojáčková.

Rokem 1936 odešla Fastrová z redakce *Národní politiky*, ale psát nepřestala. Pro svého někdejšího zaměstnavatele dál příležitostně připravovala fejetony, a to až do roku 1945, kdy deník přestal vycházet. Občas se její texty objevily i jinde, například v *Lidových novinách*. K prozaické tvorbě se Fastrová naproti tomu už nevrátila: poslední knihu, román *Poručík Buchar*, vydala v roce 1927¹¹⁴ a pak už na psaní prózy rezignovala.

Informace o tom, jak novinářka prožívala poslední desetiletí svého života, lze získat jen obtížně. Její fond v Památníku národního písemnictví obsahuje k tomuto období jen minimum materiálů, osobní korespondence není přístupná. Jisté je to, že pečovala o svou nemocnou dceru Ludmilu, která celý život trpěla chronickými těžkými depresemi a zemřela v roce 1960. Velkou zkouškou pro ni byla i druhá světová válka.

¹¹¹ *Národní politika*, 24. 5. 1925, str. 5 zábavné přílohy.

¹¹² *Národní politika*, 25. 12. 1936, str. 5 zábavné přílohy.

¹¹³ Palkosková-Wiesenbergerová, 1908-2002, novinářka, spisovatelka, dcera Emila Palkosky (1871-1955), který v *Národní politice* v letech 1907-1945 vedl sledovanou šachovou rubriku.

¹¹⁴ Šlo ale pouze o přepracovaný text, který vyšel pod názvem *Diktatura lásky* už v letech 1922-1923 jako román na pokračování v časopise *Šťastný domov*.

Jak ji Fastrová prožívala, nevíme: doložen je jen jediný fakt, a to, že se v roce 1944 zapojila do České ligy proti bolševismu. Tato protektorátní organizace vznikla krátce po uzavření československo-sovětské smlouvy o spojení a jejím cílem bylo rozšiřování protisovětské a protikomunistické propagandy. Iniciativa k jejímu založení přišla z ministerstva školství a lidové osvěty, které vedl Emanuel Moravec. Proč se Fastrová stala členkou ligy, už se pravděpodobně zjistit nedá. Je každopádně jasné, že celý svůj život tíhla k pravici, což je zřejmé i z jejího angažmá v *Národní politice*, jež měla vždy blízko k národním demokratům, a radikální levici a komunismus odmítala. Čistě ideově tedy nejspíš s kolaborantským hnutím souzněla, o kolaboraci z přesvědčení ale nejspíš nešlo.

Je zřejmé, že členství v lize přineslo Fastrové po válce velké problémy. Roku 1947 byla obviněna z kolaborace s okupanty, a byla proto souzena trestní komisí pražského ústředního národního výboru. Jak uvádí ve své diplomové práci Veronika Skálová, měla komise k dispozici její přihlášku do ligy i písemné prohlášení, které sepsala po svém přijetí do této organizace. I přes tyto důkazy však nakonec bylo její trestní stíhání zastaveno. Komise to odůvodnila následovně: „Zmíněný projev, který podepsaná komise zevrubně hodnotila, nebyl zaměřen proti formě dnešního státního zřízení v Sovětském svazu, působil pouze dojmem osobního názoru na komunistickou strukturu dob prvního křesťanství a husitských bojovníků. Forma projevu je opatrná a zdrženlivá, a je-li vzato v úvahu, za jakých okolností byl projev vyžadován, nutno vzít za prokázáno zejména i s ohledem na vysoké stáří obviněné a její duševní rozpoložení – vzhledem k těžké nemoci její dcery – že zde zejména po stránce subjektivní není prokázán úmysl spolupracovati s Němci ve směru § 1 dekretu č. 138/45. Dle svědecké výpovědi redaktorů bývalého denníku *Národní politika* byla obviněná vyličená jako uvědomělá Češka.“¹¹⁵

Veřejné očištění přispělo k tomu, že Fastrovou v roce 1947 do svých řad přijal poválečný Český svaz novinářů, bylo to však pouze formální gesto, protože sedmdesátiletá novinářka už nepublikovala. Společenského života se nicméně nevzdala, dál se scházela s přáteli v pražských kavárnách, debatovala, aktivně se zapojovala do spolkových akcí. Ještě půl roku před smrtí tak kupříkladu seděla mezi účastníky symposia věnovaného moderní próze v Klubu československých spisovatelů.¹¹⁶ Zemřela po krátké nemoci 8. srpna 1965.

¹¹⁵ Fond Olgy Fastrové. LA PNP v Praze. Citováno podle Skálová, V.: *Olga Fastrová*. Brno 2006. Str. 95.

¹¹⁶ Bauer, M.: *Souvislosti labyrintu*. Praha 2009. Str. 369.

Kapitola IV: Tribuna a její Módní revue

Tribuna byla založena po vzniku Československé republiky v roce 1919 jako nový celostátní deník česky hovořících židů. Sama sebe definovala jako nezávislý list a patřila k několika málo prvorepublikovým deníkům, jež nebyly spojeny s konkrétní politickou stranou. Hlavní iniciativa k jejímu založení vycházela z Národní jednoty českožidovské, v jejímž čele stál pardubický lékař Viktor Vohryzek,¹¹⁷ na obsahu deníku se však spojení s židovským spolkem nijak zvlášť neprojevovalo. „Tón listu byl decentně prožidovský, spíš než židovská tematika se v něm prosazovalo volání po rozvíjení česko-německé spolupráce ve všech oblastech.“¹¹⁸

Jako „oficiální tiskový orgán“ českých židů vycházel od roku 1907 týdeník *Rozvoj*, ale už během první světové války se začalo čím dál častěji hovořit o založení deníku, který by doplnil německožidovský list *Prager Tagblatt*. V srpnu 1918 pak vyzvala pardubická organizace pokrokových židů pražské ústředí, aby v této věci začalo dělat potřebné kroky.¹¹⁹ Vznik Československa přípravy na tisk nového deníku ještě urychlil, čeští židé totiž mohli najednou počítat i s novým prezidentem T. G. Masarykem, který byl takovému projektu nakloněn. V prosinci 1918 se podařilo dát dohromady základní kapitál a Svaz pokrokových židů Policejnímu ředitelství oznámil, že chce nový deník začít vydávat už v lednu 1919. Nakonec první číslo *Tribuny* vyšlo 1. února 1919.

„Rozhodnutí vydávat tento list se s odstupem času může jevit jen jako výsledek snahy stvořit protiváhu vlivnému německožidovskému *Prager Tagblattu*. Duchovní zázemí deníku ale vytvořili lidé, jejichž cílem bylo mnohem víc než dát do oběhu jen další noviny. Muži jako Viktor Vohryzek, Arnošt Kraus, Bohdan Klineberger a Jindřich Kohn pracovali už před první světovou válkou v řadách česky mluvícího Židovstva s cílem dosáhnout – v protikladu k dobovým sionistickým trendům – jazykového a národnostního splynutí Čechů se Židy v českých zemích. Když se stal po převratu prezidentem T. G. Masaryk, hrdina hilsneriády, zdálo se splnění takového snu na dosah. Hnutí za asimilaci českých Židů se obratem stalo jedním z hlavních státoporných proudů v republice.“¹²⁰

Odpovědným redaktorem *Tribuny*, kterou tiskla firma Eduarda Beauforta, se stal tehdy ani ne čtyřladvacetiletý Ferdinand Peroutka. Post šéfredaktora obsadil zkušený novinář Bedřich Hlaváč,¹²¹ který před válkou působil ve Vídni a patřil k nejbližším přátelům Tomáše G. Masaryka. Právě on mu nejspíše k funkci šéfredaktora významně dopomohl.¹²² Prezident totiž chod *Tribuny* od samého počátku ovlivňoval a zčásti se podílel i na jejím financování.

¹¹⁷ 1864-1918.

¹¹⁸ Kosatík, P.: *Ferdinand Peroutka. Život v novinách*. Praha 2003. Str. 70.

¹¹⁹ Tamtéž. Str. 58 a dále.

¹²⁰ Kosatík, P.: „Ferdinand Peroutka a 20. léta“, in *Reflex* 16/2003.

¹²¹ 1868-1936. Působil jako vídeňský burzovní zpravodaj *Národních listů*, od roku 1899 byl parlamentním a burzovním zpravodajem listu *Čas*, spoluredigoval Masarykovu revui *Naše doba*. Paralelně řídil parlamentní zpravodajství v pražském německém deníku *Union*. Tomuto deníku zůstal věrný až do jeho zániku v roce 1919. Byl členem Masarykovy Realistické strany, ale s Masarykem se názorově rozešel kvůli svému přesvědčení, že budoucnost českých zemí leží v rámci Rakouska-Uherska. Během války se odmítl zúčastnit protirakouského odboje, což mu po roce 1918 znemožnilo vstup do politiky. Masaryk ho však do konce jeho života podporoval, mj. i finančně.

¹²² Doubek, V., Kučera, M.: *Korespondence T. G. Masaryk – Bedřich Hlaváč*. Praha 2001. Str. 9.

K největším osobnostem nové redakce patřili například Josef Kodíček, Richard Weiner, Michal Mareš, Karel Poláček, Arne Laurin, Alfred Fuchs a bezpochyby také už zmíněný Ferdinand Peroutka.

„Angažovat v novinách tohoto hnutí právě Peroutku byl geniální tah, což se začalo projevovat ihned v prvních týdnech existence listu. Peroutka se za svou názorovou nezávislost odvděčil tím, že z Tribuny vybudoval nejlépe vedený deník první poloviny dvacátých let – bylo to ještě před tím, než se nejlepší autoři první republiky, mimochodem opět včetně Peroutky, nově soustředili okolo redakce Lidových novin. Že šlo o nezávislost opravdovou, nikoli formální, ukázala nejlépe podoba jednotlivých rubrik: že jsou vydavateli Židé, se dalo poznat pouze z inzerce, kde se častěji než v jiných denících objevovala židovská jména,“ tak charakterizuje *Tribunu* Peroutkův životopisec Pavel Kosatík¹²³.

Ačkoli byla *Tribuna* vzhledem k Masarykovým intervencím úzce spojena s Hradem a získala ke spolupráci řadu kvalitních autorů, nepodařilo se z ní nikdy udělat finančně dobře fungující podnik. Konkurence na trhu deníků byla obrovská a přízeň čtenářů, kteří hledali nezávislý list, se postupně překlápěla na stranu *Lidových novin*. Hospodářská situace *Tribuny* se stala neudržitelnou v roce 1928, kdy deník přestal vycházet.

Rozjezd rubriky o módě (1919–1921)

Rubrika věnovaná módě začala v deníku *Tribuna* vycházet hned po jeho vzniku, začátkem roku 1919. Noviny tím daly najevo, že ji považují za integrální součást svého obsahu, a proto také najaly stálou redaktorku, která se o rubriku starala. Tou byla mladá novinářka Zdena Foustková-Wattersonová, která psala pod šifrou R-a.

Stejně jako ostatní deníky, umístila i *Tribuna* rubriku s lapidárním názvem *Moda* do obsáhlejšího nedělního vydání, přesněji do nedělní přílohy. Čtyřstránková příloha byla jakýmsi svátečním bonusem pro čtenáře a obsahovala zejména texty, které redakce považovala za „zábavné čtení“. Vycházely v ní krátké povídky, román na pokračování, reportáže, ale i eseje či úvahy a další specializované rubriky, například technická hldíka. Poslední ze čtyř stran byla pravidelně vyhrazena módě a také inzerci.¹²⁴ V roce 1919 se redakční obsah a inzerce o stranu dělily rovným dílem: ve třísloupcovém layoutu zabírala módní rubrika zhruba jeden až jeden a půl sloupce.

Začátky rubriky byly skromné: jednou týdně jasně tematicky vymezený článek, až do podzimu 1919 bez obrázku. Wattersonová, která pro *Tribunu* psala také jako řadová redaktorka, se při psaní o módě držela při zemi. Většinou se snažila o informativní text, který by referoval o trendech v určité oblasti, ať už šlo o prádlo, oblečení do deště, plážový oděv nebo obuv. Jako úspěšná autorka fejetonů se však nedokázala přinutit k čisté popisnosti, a tak do jejích nedělních článků stále více pronikal humor, příběh, sebeironie a osobní zaujetí. Postupně se tak její sloupky stávaly spíše zábavným literárním útvarům, který se soustředil na téma módy.

¹²³ Kosatík, P.: „Ferdinand Peroutka a 20. léta“, in *Reflex* 16/2003.

¹²⁴ Výjimečně, při větším množství inzerátů, se rubrika tiskla i na straně 3.

Například článek s názvem „Tak tedy o pánském prádle“ neváhala Wattersonová začít takto: „Pánské prádlo je dvojí: hezké a ošklivé. Podle jiného rozdělení denní a noční, podle ještě jiného nové a staré atd. Musím psát o všem, pěkná radost.“¹²⁵

Přelom v dosavadní praxi přípravy rubriky o módě nastal už na podzim 1919, kdy její vedoucí redaktorka odjela natrvalo do Paříže. O peripetích, které náhlý odjezd způsobil, píšu podrobněji v biografické kapitole věnované Zdeně Wattersonové. Na tomto místě stačí uvést pouze to, že redakce se rozhodla post odpovědné redaktorky obsadit někým jiným, protože potřebovala člověka, který bude mít bezprostřední kontakt s redakcí, grafiky i tiskárnou. Volba padla na Pavlu Jezdinskou-Stehnovou, další z absolventek gymnázia Minerva.

Šifra Jezda se v rubrice *Moda* objevila poprvé koncem září 1919 a hned první článek signalizoval znatelnou změnu tónu. „...Moda, o níž mnozí říkají, že je to také jedna z hrůz a útrap tohoto světa, je věc na světě nejvážnější; a tak o ní také budu hovořit.“¹²⁶ Jezdinská byla jiný autorský typ než Wattersonová – odbornější psaní jí nedělalo problémy, její články byly přehledové, jasné, k věci. Za jejího vedení ovšem nastaly hned dvě významné změny: v rubrice se poprvé objevily ilustrační perokresby¹²⁷ a zvětšil se rozsah. Na nabobtnání rubriky ale měla zásluhu spíše Zdena Wattersonová, která redakci přesvědčila, že dokáže fungovat jako pařížská módní dopisovatelka. Od konce listopadu tedy vycházely v nedělní rubrice dva články: pražský podepsaný šifrou Jezda a „Pařížský dopis o modě“, který psala Wattersonová pod novou šifrou Elle.

Další významná změna se v módní rubrice odehrála hned následujícího roku 1920. Tehdy totiž do Paříže odjela také Pavla Jezdinská a redakce v krátkém čase už podruhé řešila problém, koho vybrat na pozici odpovědné redaktorky. *Tribuna* zvažovala dvě možnosti, soudě alespoň podle nových jmen, jež se v rubrice *Moda* objevila: prvním z nich byla Marie Fantová, druhým Milena Jesenská. Fantová, která se do Československa vrátila po více než ročním pobytu v USA, napsala během jara hned několik článků podepsaných šifrou Mf, nakonec však dala přednost zaměstnání úřednice ministerstva zahraničí. Volba tedy padla na Milenu Jesenskou, která s *Tribunou* spolupracovala už od podzimu 1919. Poprvé se její článek s názvem *Elegance* objevil v módní rubrice v polovině února, od května se pak stala Jesenská výhradní autorkou.

Módní revue Tribuny (1921–1928)

Módní rubriku v obvyklém slova smyslu *Tribuna* tiskla pouze necelé dva a půl roku. Už počátkem roku 1921 začala redakce uvažovat o velmi netradičním kroku – chtěla obsah určený ženám zcela vydělit z hlavního sešitu a začít jej vydávat zvlášť. Tuto dosud nevídanou inovaci deník zrealizoval v květnu, a namísto nedělní rubriky o módě tak začal vydávat samostatnou přílohu s názvem *Módní revue*. Zprvu revue vycházela pouze na čtyřech stranách, už v následujících letech se ale její rozsah nejprve zdvojnásobil na osm stran, později dokonce rozšířil na šestnáct a více stran. *Módní revue* získávala čím dál výsostnější postavení a v druhé polovině 20. let už zřetelně pokračovala na cestě od novinového suplementu k samostatnému titulu. Časopisem se ale definitivně stala až po zániku *Tribuny*, na začátku roku 1929.

¹²⁵ *Tribuna*, 7. 9. 1919, str. 11.

¹²⁶ „Vážná věc“, *Tribuna*, 28. 9. 1919, str. 5.

¹²⁷ Vycházely od 23. 11. 1919.

Vedení Mileny Jesenské (1921–1922)

Ačkoli vedoucí redaktorkou *Módní revue* byla podle tiráže hned od jejího prvního čísla Staša Jílovská, první dva roky přílohu ideově nepochybně řídila Milena Jesenská. Vyplývá to nejen z korespondence, ale i ze samotné podoby revue. Milena Jesenská byla totiž hlavní autorkou textů, kreslíčkou i jakýmsi spiritus agens, který k *Tribuně* přitahoval spřízněné autory. Především však stála přímo u zrodu nového časopisu a mohla aktivně ovlivňovat jeho zaměření, tón i grafickou podobu.

Právě na propracované grafice *Módní revue* od začátku stavěla. Její autorkou byla nadaná ilustrátorka Mirina Suchardová,¹²⁸ jež pocházela z rozvětveného uměleckého klanu Suchardových z Nové Paky.¹²⁹ Malířství vystudovala na pražské Uměleckoprůmyslové škole v ateliéru Jakuba Schikanedera a profesně pak působila také jako učitelka kreslení. Její křehké a velice jednoduché, ze secesních linií vycházející perokresby vtiskly *Módní revue* nezaměnitelný charakter. Nešlo přitom zdaleka pouze o ilustrace k textům o módě, které Suchardová, jež mimo jiné pracovala jako profesionální kreslička v oděvních salonech, produkovala takřka rutinně. Jejím dílem byly i titulky¹³⁰ a zpočátku i některé inzeráty, jež byly přehledně uspořádány v oddíle s názvem *Vademecum dámy*. Každopádně si Suchardová jako ilustrátorka a grafička v *Módní revue* udělala dobré jméno, a stala se proto v periodikách věnovaných módě žádanou výtvarnicí – pracovala potom mimo jiné pro *Národní listy*.

Suchardová samozřejmě nebyla v revue jedinou výtvarnicí. V první polovině 20. let bylo ještě zvykem, že autorky textů často ilustrovaly své články samy. Dělal to nejen Milena Jesenská, ale i její nástupkyně v pozici hlavní redaktorky, šifra Kří. Noviny si také vypomáhaly nakupováním obrázků přímo u jednotlivých módních salonů, především francouzských a spolupracovaly se specializovanými českými periodiky, s nimiž byly dohodnuté na přetiskování jejich ilustrací. Díky stále spolupracovníci redakce Augustě Pachmayerové se na stránkách *Módní revue* objevovaly například kresby z profesního krejčovského měsíčníku *Pražská moda* či z časopisu *Československý svéráz*.

Ačkoli rozsah *Módní revue* byl zpočátku skromný – jeden tiskový arch, tj. osm stran –, naplňování takového prostoru vyžadovalo od vedoucí redaktorky, jež se do té doby starala pouze o několikasloupcovou rubriku, značné nasazení. Jesenská to měla o to těžší, že trvale žila ve Vídni a s redakcí udržovala povětšinou jen korespondenční styky. Mohla samozřejmě počítat se Stašou Jílovskou, jež na svá bedra převzala formální vedení a organizační práci související se sběrem příspěvků, editováním a sazbou, ale samotný obsah, vymyšlení témat a hledání autorů musela zajistit sama. S úkolem naplnit každý týden osm stran se vyrovnávala často tak, že valnou většinu textů psala osobně, zbylý prostor obsadily externistky. Mezi ty stálé patřily Augusta Pachmayerová, Růžena Jelenová, Pavla Stehnová či šifry Hana a Jeanetta.

Jesenská ovšem vynikala v tom, že kromě autorek specializujících se na psaní o módě dokázala pro revue získat i odborníky, známé „seriózní“ novináře a slibné nováčky. Například v roce 1922 tak

¹²⁸ 1889-1965

¹²⁹ Jejími bratry byli sochař Stanislav Sucharda (1866-1916), autor pomníku Františka Palackého v Praze, a řezbář Vojtěch Sucharda (1884-1968). Také její sestra Anna (1870-1940) byla malířkou.

¹³⁰ Z pera Miriny Suchardové pocházel první kreslený titul *Módní revue*, který vycházel z estetiky secese a art deco a obměňoval se s ročními obdobími. *Tribuna* ho používala dva roky, než přešla k modernější a jednodušší grafice. Viz příloha č. 8.

najdeme pod články podpisy Alice Gerstelové, Emila Edgara,¹³¹ Běly Friedländrové, Alfreda Fuchse,¹³² Marie Fantové či Jarmily Fastrové. Navíc na stránky přílohy pro ženy prosadila literární překlady takových autorů, jako byli Franz Blei, Peter Altenberg či G. K. Chesterton.¹³³

To, že *Módní revue* vznikla na základech deníkové módní rubriky, bylo v počátcích jasně vidět. Revue dlouho měla charakter tematicky omezené přílohy a ambici samostatného časopisu začala naplňovat až mnohem později. Převážnou část obsahu v letech 1921 a 1922 tvořila móda, jen okrajově se psalo o záležitostech domácnosti, jako byl úklid nebo příprava jídla. S exkurzy do dalších oblastí začínala Milena Jesenská velice nesměle: přesto se v příloze objevil například prakticky zaměřený seriál o zařizování interiérů, články o sportu, společenských událostech či cestování, nebo kosmetické rady.

Skladba módních témat nebyla nijak převratná: obsah určoval předem daný koloběh sezonních trendů v souvislosti s ročními obdobími a sériemi pravidelných módních přehlídek velkých salonů. Zima tedy byla vyhrazena psaní o oděvech pro zimní sporty, plesových šatech a kostýmech pro maškarní bály, s jarem přicházely články o nových siluetách kostýmů, trendech v obuvi a kloboucích, léto bylo typické texty o cestovních oblecích, zavazadlech, plavkách, slunečnicích či plážových úborech, s podzimem se zase psalo o pláštích, oděvech do deště či rukavicích. Během celého roku se pak referovalo o materiálech, vývoji střihů, postupně o jednotlivých částech šatníku (prádlo, obuv, pásky, klobouky, svetry, kabáty) či o oblečení pro specifický účel (oblečení do deště, plážové oděvy, sportovní oděvy, pracovní úbory, domácí šaty) a pro specifické nositele (dětské a kojenecké oblečení, pánská móda, uniformy).

Redaktorky sledovaly tvorbu zahraničních, především francouzských tvůrců a odborné časopisy, odkud zhusta čerpaly inspiraci. Někdy to byla inspirace nepřiznaná, jindy šlo o jakési svodky z jednotlivých titulů (např. *Vogue*, *Fémina* atd). Důraz se kladl na věcnost a praktičnost: své stálé místo měly v revue informativní texty o módních přehlídkách jednotlivých pražských módních návrhářů, které psala Staša Jílovská, ale i jakési texty-návody, které počítaly se čtenářkami, jež si budou chtít popisované modely samy zhotovit. Návody na zhotovení střihů nebo vzorníky pro ruční práce měly velký ohlas a nakonec redakci vedly k vytvoření samostatné střihové přílohy, která vycházela jednou za dva měsíce.

Milena Jesenská si nicméně byla vědoma, že nevytváří časopis pro amatérské švadleny, ale přílohu pro ženy, která musí být také zábavná, a tak z části svých textů cíleně dělala protiváhu převažujícímu trendu popisnosti. Ladila je více fejetonisticky, snažila se o navázání kontaktu se čtenářkami přímým oslovováním a spíše než konkrétním módním trendům se věnovala módě jako takové, zamýšlela se nad její podstatou, psala o vkusu, kráse a formě.

Intenzivnější vzájemnou interakci redakce a čtenářek se snažily novinářky podpořit přímo na stránkách přílohy. V červnu 1922 tak otiskly například toto provolání: „Vážené dámy, milé čtenářky! Dosud byl Váš poměr k redakci zcela lhostejný. Záleží nám na tom, utvářiti jej vroucněji, tepleji, intimněji. Máte jistě své názory a přání, jež by v našem listě mohla býti prodebatována. Myslíme

¹³¹ 1884-1963, vlastním jménem Emil Kratochvíl, architekt, estetik a publicista, šéfredaktor *Stavitelských listů*. Pro *Módní revue* psal seriál o kresbě ornamentů.

¹³² 1892-1941, spisovatel, překladatel, kmenový novinář *Tribuny*, který psal pod šifrou DRAF. Přispíval do mnoha dalších deníků a časopisů, od roku 1925 pak jako šéfredaktor vedl večerník *Prager Abendblatt*.

¹³³ V případě Altenberga a Bleie sáhla Jesenská po díle autorů, s nimiž se ve Vídni osobně znala a stýkala. Všechny překlady pocházely z jejího pera.

nejen na modu, ale i na věci, jež Vás jako ženy, matky a hospodyně zajímají. Někdy nevíte si rady ve výchově, v kuchyni, zahrádce, domácnosti, šití, vaření, pořádání tabule, opravy věcí, obrazů, nábytku, zařízení bytu, kuchyně i jinak. Napište, odpovíme.“¹³⁴ Tento tah redakce měl značnou odezvu a svědčí o tom nejen několikanásobně větší rozsah listárny, rubriky, v níž redaktorky odpovídaly na dotazy čtenářů, ale i nová jména přispěvatelek. Nové autorky se totiž často rekrutovaly z řad čtenářek, které navázaly s *Tribunou* korespondenci.

Módní revue byla ambiciózním projektem, který zpočátku utvářel autoritativní vůdčí hlas Mileny Jesenské. Ta na jejích stránkách začínala poprvé formulovat své názory na módu a její roli v životě, na krásu, zdravý životní styl a vkus. Právě v *Tribuně* se objevily její úvahy o vztahu krásy a účelnosti, o etice módy, o skromnosti a jednoduchosti – a Jesenská v nich vysvětlila svůj pohled, který se ani v pozdějších letech nijak zásadně nezměnil. V jejích článcích se proto stále znovu opakoval důraz kladený na módu jako výraz osobního stylu, který vychází z promyšlené koncepce účelného, kvalitního, nenápadného a střízlivého oděvu. Móda byla pro Jesenskou dalším způsobem, jak může jedinec manifestovat svůj postoj ke světu, jak dát najevo, co považuje za důležité. Byla přesvědčena o tom, že péče o zevnějšek, tedy o oděv a tělo, ale šířeji i o prostředí a vztahy, v nichž se člověk pohybuje, je výrazem jeho světonázoru.

„Žena má povinnost být krásnou, protože je ženou a matkou. Má povinnost býti krásnou, protože má vychovat člověka ke kráse. A v krásných šatech spočívá hluboká morálka, jako v každé krásné věci,“¹³⁵ napsala Jesenská v jedné ze svých prvních úvah o módě v srpnu 1921. Odkazy na důležitost krásy v životě Jesenská často své psaní o šatech ospravedlňovala: ekonomická situace většiny čtenářek ještě nebyla v roce 1921, necelé tři roky po převratu, nijak optimistická. Na trhu stále panovala nouze, přidělový systém potravinových lístků a poukázek na textil byl zrušen teprve v létě 1921 a zásobování obchodů v nové republice vážlo. Jesenská proto zdůrazňovala: „(...) opravdu, nepíší jen pro zámožné. Naopak, mám vždy na mysli, píší-li o šatech, lidi, kteří by se rádi oblékli pěkně a nemají na to peněz.“¹³⁶

Obdiv ke střídmosti a uměřenosti však u Jesenské nebyl dán jen charakterem doby, ale jejím celkovým postojem, který se nezměnil ani v éře hospodářského dostatku. Čtenářkám tedy opakovaně radila, aby šaty nakupovaly s rozmyslem, investovaly raději do kvality¹³⁷ a myslely také na to, že oděv je slupkou těla a tělo slupkou ducha – a že je třeba pečovat i o ně. Proto apelovala – „Chci z vás mít hezké, jaré, svěží holky, mladé maminky, ženy, plné elastického půvabu, přirozené vonné rozkoše a samostatné ženy, které si vědí rady i tam, kde někdy osud zažene do úzkých a kde kapsa vysychá.“¹³⁸

Shrnutím názorů Mileny Jesenské z období její práce pro *Tribunu* byl text Několik základních pravidel dobrého oblékání, který vyšel na jaře 1922. „Předně: nikdy není při elegantním obleku nejdůležitější to, co se nosí. Dávat si předpisovat pravidlem mody a oblékat se neustále dle nejnovější mody je snad chic, je mondénní, je dekorativní, ale není elegantní. Nechci tím říci, že je dobře oblékat se nmoderně. Naopak. Chci jen říci, že dáma musí mít dobrý instinkt a musí ovládat dokonale jedno

¹³⁴ *Tribuna*, 18. 6. 1922, str. 2.

¹³⁵ *Módní revue*, 14. 8. 1921, str. 1.

¹³⁶ Tamtéž.

¹³⁷ „Proto raději vynaložte své finanční síly na to, abyste se oblékly v jeden – ale dokonalý a vším doplněný – kostým, než abyste měly několikery šaty – a laciné. Laciné je drahé, věřte mi.“ „Kostýmy“, *Módní revue*, 19. 3. 1922, str. 2.

¹³⁸ „Důležitost pěstění těla“, *Módní revue*, 12. 3. 1922, str. 5.

umění: volit střední cestu... Podruhé: Než si koupíte šaty nebo než si dáte ušít šaty, prohlédněte je nebo jejich předlohu a položte si dvě otázky: je-li vše na nich LOGICKÉ a je-li vše na nich ÚČELNÉ... Za čtvrté: Dva roky to káží: jako když hrách na stěnu hází: VÝBORNÝ, UŠLECHTILÝ MATERIÁL. Raději jedny šaty do roka z nejlepší látky než pět moderních hadrů... Za páté: Ne všechno páté přes deváté. Vědět, co k čemu, v barvě, v materiálu, v druhu... Úměrnost; jednoduchost; účelnost; logičnost; vhodnost; to by byly nejhlavnější zákony.¹³⁹

Jesenská, a to nejen v tomto textu, v podstatě došla k závěru, že pečlivě sledovat módu vlastně není důležité. Tím se dostala na samu mez toho, co se dalo v periodiku, pro nějž byla móda hlavním tématem, psát a jako módní referentka si sama pod sebou podřezávala větev. Nutno ovšem dodat, že si tohoto paradoxu byla vědoma a svůj postoj vždy hájila s určitou mírou nadsázky. Stejně to chápaly i její kolegyně, které tento názor sdílely. Alice Gerstelová to ve svém článku z počátku roku 1922 formulovala následovně: „Já mám též radost z hezkých hadrů, mně též se líbí hezky oblečené panenky v Sektpavillonu tančící. Já přece nepohrdám leskem barev a jemností stříhů. Ale čím pohrdám, před čím se stydím, co mne bolí, to je marnotratnost našich časů, v nichž platí JENOM krásné šaty. To je úplná zoufalost epochy, která se vysmívá člověku, který je špatně oblečen. Chtěla bych mít odvahu říci našim čtenářkám, aby se zabývaly nutnějšími věcmi, ale bojím se, že odběratelky Módní revue pak by přestaly ji odebíratí.“¹⁴⁰

Autorský okruh Módní revue

Ačkoli identitu většiny přispěvatelů *Módní revue* už dnes lze jen stěží odhalit, protože texty se až na výjimky podepisovaly pouze iniciálami nebo šiframi¹⁴¹, objevují se v příloze některá jména, s nimiž se během 20. let setkáváme i v jiných periodikách věnovaných záležitostem módy. Jedním z nich je například Augusta Pachmayerová¹⁴², která své články označovala pouze křestním jménem.

I když tato novinářka v době první republiky dlouhodobě přispívala hned do několika časopisů a deníků, ověřit i jen základní biografická data je velký problém. Jisté je pouze to, že jako redaktorka působila například v časopise *Pražská moda*¹⁴³, *Český svéráz*¹⁴⁴ či *Měsíc*¹⁴⁵, z deníků psala krom *Tribuny* také do *Lidových novin*. Narodila se v Praze jako Augusta Příhodová a provdala se za Josefa Pachmayera¹⁴⁶, o mnoho let staršího novináře, jenž psal v letech 1883–1902 pro *Národní listy*, byl redaktorem *Samostatnosti* a roku 1909 redigoval časopis *Moderní žena*.

¹³⁹ *Módní revue*, 30. 4. 1922, str. 2-3.

¹⁴⁰ „Milá přítelkyně“, *Módní revue*, 29. 1. 1922, str. 3.

¹⁴¹ Například v roce 1922 se v revui objevilo na 50 různých šifer.

¹⁴² 1889-?

¹⁴³ 1923-1949, časopis vydávaný stejnojmenným spolkem pražských krejčí. Na jeho redakci se podíleli také A. J. Beneš a Gustav Müller.

¹⁴⁴ 1919-1942, úspěšný projekt českobudějovického knihkupce a nakladatele Jana Svátka (1883-1958) vycházel zprvu jako měsíčník, později čtrnáctideník, a to postupně také pod názvy *Československý svéráz*, *ABC* a *Lipa*. Byl založen na myšlence národního stylu odívání, jímž by se česká móda emancipovala od výhradního přejímání zahraničních trendů, později se však přizpůsobil hlavnímu proudu moderněji koncipovaného časopisu pro ženy.

¹⁴⁵ Uchalová, E.: *Česká móda 1918-1939*. Praha 1996. Str. 44.

¹⁴⁶ 1864-1928, Z prvního manželství měl Pachmayer dva syny a oba se věnovali žurnalistice. Julius (1890-?) byl redaktorem večerníku *Večer* a deníku *Venkov*, Edvard (1895-1967) byl také spisovatelem a překladatelem.

Kromě Pachmayerové patřila ke stálému autorskému okruhu také spisovatelka Máša Broftová, jež později spolupracovala s Milenou Jesenskou i v její módní hlídce v *Národních listech*, Marja Boučková, která ve 20. letech vedla rubriku Domácnost v *Lidových novinách*, nebo Alice Gerstelová-Rühle píšící pod iniciálami A.G. Pravidelně publikovaly také šifra Kří, jež v roce 1922 vedla módní rubriku v *Lidových novinách*, a Růžena Jarešová-Jelenová pod iniciálami R. J.-J., která spolupracovala i s *Lidovými novinami* a *Národními listy*. Exkurzy o pánské módě psali velice často básník a libretista Jaroslav Gallat¹⁴⁷ a profesionální krejčí Josef Eiselt¹⁴⁸.

Dlouhodobě věrná byla *Tribuně* také Pavla Jezdinská. Někdejší vedoucí módní rubriky ještě před jejím osamostatněním do časopisecké přílohy přesídlila v první polovině 20. let natrvalo do Paříže, odkud pravidelně dopisovala. V jejím případě se mi prozatím nepodařilo dohledat ani základní biografická data: s jistotou mohu tvrdit pouze to, že v letech 1910–1918 studovala na gymnáziu Minerva. V prvních letech práce pro *Tribunu* používala šifru Jezda, později, pravděpodobně po svatbě, změnila podpis na Pavla St. (Stehnová). Pod dívčím jménem napsala v roce 1924 knihu *Zdraví a krása ženy*, jako Pavla Stehnová pak vydala několik překladů z němčiny a francouzštiny, například *Dům na pokraji písčín* Henryho Jacquese (1925), *Galatní Evropu* Paula Moranda (1926) nebo klasiku vědeckofantastického žánru, román *Doktor Lerne, místo-bůh* Maurice Renarda (1926). V roce 1923 do týmu novinářek *Módní revue* přibyla publicistka a překladatelka Eva Rutteová¹⁴⁹ a také Marta Russová, jedna ze stálých ženských časopisů a deníkových rubrik 20. let.

Stabilně v revue publikovala také zkušená odbornice Anna Kejřová¹⁵⁰, jež měla na starosti rubriku věnovanou domácnosti s titulem „Z kuchyně a života“. Anna-Anuše Kejřová patřila už od počátku století k předním gastronomickým profesionálům: byla autorkou mnoha kuchařských knih¹⁵¹ a také zakladatelkou a pedagožkou kuchařské školy. Velký kus práce odvedla i jako popularizátorka moderních postupů při přípravě jídel a v oblasti výživy; sama se na stránkách *Tribuny* titulovala jako „odborná spisovatelka a emeritní učitelka vaření“. Ještě slavnější než Anna Kejřová byla další autorka receptů, jež v *Tribuně* stabilně publikovala – Marie Janků-Sandtnerová¹⁵². Tato pedagožka a talentovaná kuchařka napsala zhruba dvě desítky knih, z nichž mnohé patří ke klasice a oceňují je i současní odborníci.

Vedení Staši Jílovské (1923–1925)

Rok 1923 znamenal pro *Módní revue* konec jedné etapy, alespoň ve smyslu autorském. Milena Jesenská, její dosavadní vůdčí duch, totiž získala stálé zaměstnání jako redaktorka ženské rubriky v deníku *Národní listy* a její angažmá v *Tribuně* tím definitivně skončilo. Staša Jílovská pro revui dál pracovala jako odpovědná redaktorka, ale hlavní píšící autorkou se nestala. Pokud bychom měli

¹⁴⁷ 1855-1932

¹⁴⁸ Josef Eiselt byl vlastníkem jednoho ze známých pražských zakázkových krejčovství pro pány, které se specializovalo na sportovní oděvy. Od roku 1924 vedl pravidelnou rubriku o mužské módě v pánské revui *Gentleman*.

¹⁴⁹ Autorka knihy *Proč hezky nebydlet?*, kterou roku 1928 vydal František Topič. Žádná životopisná data se mi zjistit nepodařilo.

¹⁵⁰ 1874-1926

¹⁵¹ Jejím nejúspěšnějším a dodnes dostupným titulem byla *Úsporná kuchařka: zlatá kniha malé domácnosti*, vydala ale i dalších více než deset sbírek receptů.

¹⁵² 1885-1946

soudit z frekvence článků, nahradila Jesenskou šifra Kří, kterou doplňovaly pravidelné texty stálých externistek Augusty Pachmayerové, Růženy Jelenové a Pavly Stehnové a samozřejmě také příležitostné referáty dalších autorů a autorek¹⁵³.

Vnějškově se však po odchodu Jesenské na *Módní revue* mnoho nezměnilo. Dál se snažila naplňovat koncept laickým přístupného a prakticky zaměřeného časopisu o módě, který dává příležitostně prostor i dalším tématům, které ženy–hospodyně zajímají. Kromě zavedených rubrik Z kuchyně a Rady pro domácnost se nově objevily rubriky o zahradničení, krátké glosy pod titulkem Drobnosti či úryvky v oddíle Z literatury, významně se rozšiřovala redakční listárna, v níž redaktorky odpovídaly na dopisy čtenářek.

V části časopisu věnované módě udržovala Jílovská co největší pestrost témat i autorských stylů. Pomáhaly jí v tom zahraniční dopisovatelky Růžena Jelenová, která v letech 1923 a 1924 psala z jihofrancouzského Nice, a Pavla Stehnová, jež trvale žila v Paříži. Právě Stehnová svou obeznámenost s atraktivním francouzským prostředím zúročila v seriálu On dit... (tedy v překladu Říká se...), jenž byl jednou z prvních společenských rubrik v českých denících. Naplnilo se tak přání Alfreda Fuchse, který už v roce 1922 po takové rubrice volal. „Také společenské listy pařížské mívají stálou rubriku: „On dit, on dit“, „Říká se:“(…) kde také ve formě společenské causerie se komentují drobné události. U nás takovýchto společenských rubrik a feuilletonů nenajdeme, nechceme-li počítat do tohoto genu těžkopádné úvahy o výměnkářkách a o tom, jak mají titulovat děti rozvedeného muže své matky, které píše Olga Fastrová do Politiky. To nejsou glossy k aktualitám, tak jako jimi nejsou rozličné skoro a velmi naléhavé kapitoly a různí společenští rádcové.“¹⁵⁴

Jílovská sama psala jen sporadicky a až na malé výjimky pouze reportáže z módních přehlídek českých salonů. Tvorbu českých návrhárek a návrhářů sledovala s velkou pečlivostí a na stránkách *Módní revue* poskytovala tuzemské módě značný prostor, což v první polovině 20. let, kdy většina periodik sázela na jistotu špičkové francouzské módy, vůbec nebylo obvyklé. České módě Jílovská také dopřála výsadu prvních ilustračních fotografií – na stránkách revue se objevily na podzim 1923 a představovaly novou kolekci ze salonu návrháčky Hany Podolské.

O smyslu své práce však měla Jílovská pochybnosti – stejně jako téměř všechny její souputnice – a často propadala skepsi především co se týče toho, zda je móda tématem, které si zaslouží tolik prostoru. „Byly byste asi moc a moc zklamány, až byste se dozvěděly, že nejsou všechny módní redaktorky tak příkladně krásné, elegantní atd. – kdybyste slyšely, že jejich povolání se neomezuje vždycky jen na starost o to, co bude moderní a na péči, aby si to nejmodernější první pro sebe obstaraly – ba co víc, kdybychom se vám přiznaly, že náš zájem o modu je často jen předstíraný, protože je povinný, a že každá z nás (přiznejte se, Mileno, Yvonno, Mafo, Stašo, Kří, Pavlo, Marjo!) má sto jiných, pro ni daleko vážnějších a důležitějších zájmů, než je moda, která je jí často naprosto lhostejná, ne-li protivná! Že každá z nás je vskrytu přesvědčena (nemá každá odvahu se k tomu veřejně přiznat, jako to nedávno udělala Ma-Fa v Lidovkách)¹⁵⁵, že celá moda a shon po ní a psaní o ní nemá smyslu, že i bez jejích kázání budou ženy živý dál, vypadat dobře nebo špatně a chovat se dobře

¹⁵³ Z nejčastějších šifer můžeme zkratky Lída, Miriam, V. Z., L. G., Linda, Milada, A. B., Cape, Eiram, Všk, Lotte, M. D.; celkem jich však byla více než padesátka.

¹⁵⁴ *Módní revue*, 12. 3. 1922, str. 1-2.

¹⁵⁵ Jílovská má na mysli článek „Módní referát?“, který Ma-Fa otiskla v *Lidových novinách* 24. 8. 1924.

nebo špatně.¹⁵⁶

Ideový základ *Módní revue* zůstal pod Jílovskou stejný jako v úplných začátcích, redaktorky propagovaly střizlivý oděv, jednoduché linie a kvalitní materiály. „Být vkusný v oblékání, to znamená být i v oblékání dobrý, mírný, uhlazený, tichý, jemný čistý a pravdivý,¹⁵⁷ psala roku 1924 nástupkyně Jesenské, šifra Kří. Je ale nutno uvést i to, že v podání méně přemýšlivých následovnic Mileny Jesenské se tyto maximy někdy měnily ve vlastní karikaturu. Propagace uměřenosti a harmonie tak mohla vyústit třeba do úsměvné obrany stylu ve sportu z pera Růženy Jelenové. „Podíváte-li se na montecarloské fotografie nebo jakékoliv jiné z lehkootletických ženských závodů, vidíte borkyně začasť v póse ne právě esthetické, s krčními svaly do nemožnosti napjatými a žilami naběhlými a se strhaným výrazem obličeje, což všecko prozrazuje nezdravé napětí, které na nich vyžaduje, abych tak řekla, ‚nadpřirozený‘ výkon. Kde zůstává tu pak to antické ‚kálós kagathos‘ – dobrý a krásný, kde je vyrovnanost, estetika, ladnost pohybů, elegance atd... Myslím, že bylo by proto pro ženy mnohem prospěšnější, kdyby se při závodech neposuzovala výkonnost, ale styl... Já alespoň vždycky bych dala přednost dráze proběhnuté v delším čase, ale v krásném stylu a fyzické svěžesti, nežli vytřeštěnému obličejí a hrudníku, který se hrozí rozskočit.“¹⁵⁸

I po odchodu Jesenské se dál řešila podobná dilemata – například otázka, zda náročnější texty neodradí čtenáře. Redaktorky se většinou uchýlovaly k tradičním, „spotřebním“ článkům a vysvětlovaly to právě ohledy na publikum. „Odpusťte nám, že se obíráme tak vytrvale a obšírně tou hloupou abecedou oblékání (co se nosí, kam se to nosí a jak se to nosí), a nemluvíme s vámi o všech těch dobrých a důležitých věcech: o filosofii a estetice oblékání a bytové kultury, o obleku jako výtvarném projevu, o harmonii v oblékání, o historii obleku atd. Nepíšeme o tom, protože stůněme na nedostatek těchto vědomostí. Samy před sebou se omlouváme tím, že říkáme: 90 % našich čtenářů o to nestojí, nezajímá se o to – snad by i nerozumělo, náš list má být hodně populární (jeho čtení má dát lidem co nejméně práce) – ale to všechno jsou jen výmluvy,¹⁵⁹ napsala šifra Kří v lednu 1924. Přesto patřila *Módní revue* v konkurenci dalších periodik zaměřených na módu k těm nemnoha, jež předmět svého zájmu dokázala hlouběji reflektovat. Chápaly to tak i některé čtenářky – následující povzbuzení pochází z dopisu Marie Dvořákové z Německého Brodu, který *Módní revue* zveřejnila v listárně 2. 3. 1924. „Jinak Vám radím: prosím Vás nepřizpůsobujte Váš list obecnému vkusu, pro to stačí Vačlenovy mody¹⁶⁰, hleďte vychovávat a učit, přes občasné neporozumění. Těšívám se na Váš list, někdy jsem uspokojena – někdy ne, přes to ale vycíťuji Vaši touhu po umělecké výchově, z čehož neslevujete.“

Kromě módy se revue pod vedením Staši Jílovské začala více zaměřovat i na životní styl, především na kulturu bydlení. Právě ona ke spolupráci získala Karla Honzíka, tehdy ještě studenta, jenž se později stal jedním z nejvýznamnějších funkcionalistických architektů. Na psaní pro ženskou přílohu vzpomíná Honzík takto: „Nevím, jakou cestou se dostaly v roce 1923 některé z mých kreseb do redakce módní přílohy v *Tribuně*, ale zavolali si mne ke spolupráci. Rozvinula se z toho propaganda nového bydlení a vedle obleků, bot a klobouků jsem kreslil patentní šatníky se zásuvkami, sklopné

¹⁵⁶ „O úkolech módní redaktorky“, *Módní revue*, 21. 9. 1924, str. 1-2.

¹⁵⁷ „Cesty“, *Módní revue*, 1. 6. 1924, str. 1.

¹⁵⁸ „Sport a závodění“, *Módní revue*, 6. 5. 1923, str. 3.

¹⁵⁹ „Moje milé“, *Módní revue*, 27. 1. 1924, str. 1.

¹⁶⁰ Pisatelka míní konzervativně pojatý časopis mladoboleslavského nakladatele Karla Vačleny *Modní svět*, který vycházel v letech 1879-1935.

postele a různé detaily bytových úprav, které měly ukazovat čtenářům cestu, jak se za malé peníze účelně a přece elegantně zařídit.¹⁶¹ Vedle Honzíka se článkům o zařizování interiérů věnoval i Otto Levý, jenž se pod referátem o londýnských bytech tituloval jako majitel umělecko-průmyslových dílen pro vnitřní architekturu, o designu spotřebních předmětů ale psaly i stálé redaktorky. Například šifra Kří pravidelně informovala o nových výrobcích nábytkářských UP závodů.

Kromě kultury bydlení měla *Módní revue* na zřeteli i tělesnou kulturu. Růžena Jelenová často psala o sportu a sportovním vybavení, stejné téma měla i profesionální sportovkyně Běla Friedländerová. Staša Jílovská ale tiskla i poměrně obsáhlé odborné texty věnované péči o zdraví a tělo. V roce 1923 tak vyšel například seriál o účincích masáže psaný zdravotní sestrou Hanou Reimerovou, o rok později psala stomatoložka Marie Nováková-Kuthanová o ošetřování dětského chrupu, pediatrička Marie Frýdecká o dětských nemocích, v několika dílech se objevilo poměrně odvážné pojednání o ženě a jejím pohlavním životě z pera lékaře V. Borůvky.

Pro charakteristiku *Módní revue* je důležitý nejen výčet toho, o čem se v ní psalo, ale i toho, co se opomíjelo. Stručně by se dalo říci, že zatímco materiálním aspektům života čtenářek se časopis věnoval z mnoha stran – psalo se o oblečení, doplňcích, kosmetice, jídle i nábytku –, na ty duchovní, pravděpodobně záměrně, nezbývalo místo. Exkurzy o vztazích, výchově, rodině či vzdělávání v něm tedy až na drobné výjimky nenajdeme. Zcela stranou pak zůstávala postupující ženská emancipace: zprávy o ženských spolcích, o zrovnoprávnění pohlaví či roli mužů a žen tu prostě nejsou. Dokonce by se dalo říci, že *Módní revue* byla místy až protifeministická. Tak si lze vysvětlit například obsah rubriky Aforismy, kde vyšla na jaře 1924 pod titulkem Emancipace žen následující hesla: „Kolik žen by chtělo být mužem! Emancipovaná žena je potvora, ani ryba ani rak. Štěstí ještě, že velká většina žen neví, co je emancipace. Emancipace žen záleží zatím hlavně v tom, že chodí pilně do kaváren a hostinců.“

Co se týče vnější podoby, měnila se *Módní revue* jen zvolna. Na první výraznější grafickou modernizaci došlo až koncem roku 1923, kdy redakce opustila původní ornamentální titul Miriny Suchardové a dala přednost čistší typografii. I když se téhož roku jako ilustrace článků objevily první fotografie, reprodukovány ovšem v nevalné kvalitě, dál výrazně převládaly kresby. Většinou je obstarávaly samy redaktorky, někdy však redakce investovala do služeb profesionálních ilustrátorů. Dál se tiskly kresby Miriny Suchardové, často publikovala Anna Lukášová¹⁶², která trvale spolupracovala s časopisy *Moda a vkus* a *Český svéráz*, příležitostně také malíř František Matoušek¹⁶³.

V roce 1924 redakce dál pokračovala v přizpůsobování časopisu dobovému vkusu. V sazbě se začala pro lepší odlišení jednotlivých textů používat kurziva, experimentovalo se s podobou první strany, která postupně nabývala charakteru obálky – netiskly se na ni texty, ale pouze obrázek. Ruku v ruce s rostoucím množstvím reklamy, jež postupně obsadila až tři strany z osmi a v podobě jednotlivých inzerátů pronikala i na přední strany, se také zvětšoval rozsah. V druhém pololetí 1924 už *Módní revue* vycházela pravidelně na 12 stranách a zdražila ze 70 na 80 haléřů. Co se týče nákladu, vycházela pouze z neověřených informací redakce samé. Ta v prosinci 1924 uvedla, že týdenní přílohu tiskne v nákladu 25 000 kusů, což byl náklad srovnatelný s módními časopisy odbornějšího rázu. Populární

¹⁶¹ Honzík, K.: *Ze života avantgardy*. Praha 1963. Str. 42.

¹⁶² Absolventka pražské Uměleckoprůmyslové školy, členka Kruhu výtvarných umělkyní (KVU). Srov. Sládková, K.: *Česká módní ilustrace dvacátých až čtyřicátých let 20. století*. Brno 2010. Str. 15.

¹⁶³ 1901-1961, malíř tíhnoucí k abstrakci, člen Devětsilu. V době spolupráce s *Módní revue* byl studentem pražské Akademie výtvarného umění.

týdeníky *List paní a dívek* či *Hvězda*, jež se v prodeji objevila o rok později, měly náklady o řád vyšší.

Vedení Růženy Jelenové (1925–1927) a éra samostatného časopisu

Období, kdy *Módní revue* vedla Staša Jílovská, se uzavřelo na podzim 1925. V říjnu toho roku ji na pozici odpovědné redaktorky nahradila Růžena Jarešová-Jelenová, která pro přílohu téměř od samého počátku psala pod šifrou R. J.-J. Pod jejím vedením revue pokračovala ve změnách, jež se začaly odehrávat už na počátku roku.

Příloha získávala čím dál více charakter časopisu, a to i vizuálně. V designu se definitivně rozhodla pro vydávání sešitu s obrázkovou přední obálkou (viz přílohy č. 8 a 9), tiskla více ilustrací a fotografií a z dosavadní nedělní se stala sobotní příloha, kterou si však čtenáři mohli zakoupit i samostatně, nejen společně s deníkem. Rozsah se rozšířil na pravidelných 16 stran, včetně vloženého archu s překreslenými střihy, jenž vycházel jednou měsíčně. O osamostatnění svědčí i to, že *Módní revue* zavedla nové přílohy, ačkoli sama také ještě de facto byla přílohou. Od roku 1925 se každý týden tiskla čtyřstrana s titulem Zábavné čtení s povídkami, básněmi a románem na pokračování a také příloha Tribuna dětem.

Tematicky se za Růženy Jelenové mnoho nezměnilo: prim stále hrála móda, doplněná oddílem Domácnost, věnovaným hlavně vaření. O něco větší důraz se kladl na ruční práce a redakce dbala na to, aby módní referáty byly co nejpraktičtější – často šlo spíše o návody pro amatérské švadleny. S novým vedením se však výrazně proměnil okruh autorů. Společně s Jílovskou zmizely ze stránek *Módní revue* i mnohé její kmenové autorky i ilustrátorky. Zůstaly například Marta Russová, Eva Rutteová či Josef Eiselt, vytratila se ale Augusta Pachmayerová, šifra Kří či Mirina Suchardová. Růžena Jelenová přivedla profesionály z módní branže, jako byli například Jindřich Ascher¹⁶⁴ či Ada Roubíčková, dcera majitelky jednoho z nejznámějších módních salonů Arnoštky Roubíčkové¹⁶⁵. Objevili se také noví kreslíři jako Otto Heller či šifra -Va-.

K dalším výrazným změnám, zejména grafickým a personálním, došlo v *Módní revue* roku 1928, kdy redakci po Růžence Jelenové převzal Quido Palička¹⁶⁶. Ten se opíral zejména o kreslířské a publicistické kvality Pavly Pitschové a často spolupracoval také s Idou Snížkovou, Albínou Palkoskovou a Janou Liškovou, cennou akvizicí pro něj byla také Ludmila Macešková¹⁶⁷, jež psala pod pseudonymem Ludmila Rónová. Jeho působení ale trvalo jen do okamžiku, kdy se *Módní revue* po zániku *Tribuny* plně osamostatnila, tedy do konce roku 1928.

Už v lednu 1929 se do časopisu, jež vycházel s podtitulem List moderní dámy, vrátila Růžena Jelenová. Proměny *Módní revue* v 30. letech však vzhledem k časovému vymezení a také k faktu, že se nově jednalo o zcela plnohodnotný časopis, dál nesledují.

¹⁶⁴ 1864–1942, majitel krejčovského salonu zaměřeného na dětské oděvy.

¹⁶⁵ Z dalších šifer, jež psaly v letech 1926–28, jmenujme například zkratky Dagmar, Lila, A. B., L. M., es., Fafi, Alda, Ella R., -dý, Všk, P. S., Manka, -krá-, Zdeňka, Bsch., Vlasta A-W, BR, J., N. B. (Nina B.), Vik., M. K., L. S., Lí-Bá.

¹⁶⁶ 1892–1962, překladatel a publicista.

¹⁶⁷ 1898–1974, básnířka a prozaička, jež publikovala pod pseudonymem Jan Kameník.

Kapitola V: Staša Jílovská

Stanislava Jílovská, již se celý život říkalo zkráceně Staša, patří společně s Ma-Fou či Zdenou Wattersonovou k těm novinářkám, jejichž jména jsou po půlstoletí téměř úplně zapomenutá. Pokud se dnes o Jílovské mluví, pak nanejvýš jako o překladatelce nebo, a to častěji, jako o přítelkyni Mileny Jesenské. Přitom jde o nadmíru pracovitou žurnalistku a inteligentní autorku, která ve 20. a 30. letech prošla redakcemi mnoha deníků a časopisů a v mnoha z nich i šéfovala. Dobrat se spolehlivých životopisných dat je také v jejím případě poněkud obtížné, naštěstí se v poslední době našli badatelé a badatelky, kteří se jejímu dílu soustavně věnují. František Cinger v knize *Tiskoví magnáti Voskovec a Werich* o Jílovské píše především vzhledem k jejímu angažmá v tiskovinách Osvobozeného divadla. Mariana Bernasová se ve své diplomové práci soustředila na její překladatelskou činnost, poctivě však rekonstruovala i její biografii, a to za pomoci rozhovorů s jejími dcerami, což je obzvláště cenné.

Staša Jílovská strávila celý svůj profesní život ve stínu průbojnějších přítelkyň a kolegyň. Ačkoli v roli odpovědné redaktorky stálo její jméno v tiráži *Módní revue* nebo *Vest pocket revue*, byla Jílovská programově spíše neviditelnou silou v pozadí, jejímž úkolem byla poněkud nevděčná ediční a organizační redakční práce. Na rozdíl od Mileny Jesenské nebo Marty Russové se nestala dobovou celebritou, spoustu svých článků vůbec nepodepisovala a nestála o příliš mnoho pozornosti. Pamětníci ji popisují jako společenskou ženu, která měla nekonfliktní povahu, nikam se nedrala a uměla to s lidmi. Poněkud nadneseně, jak to měla v povaze, ji v tomto smyslu v dopise Adolfu Hoffmeisterovi charakterizovala její přítelkyně Milena Jesenská: „Stašu má asi každý rád, ale Ty se mýlíš, ženské taky a to mluví taky moc pro ni. Staša nikdy není k ženám protivná a závistivá a každý ji má rád a každá ji má ráda. Neznám nikoho, kdo by ji neměl rád, nebo spíš ještě kdo by ji neuznával a neobdivoval pro její dokonalou, naprosto aristokratickou formu života a každého projevu, pro dokonalou vnitřní rasu a ušlechtilost nejkrásnějších koní.“¹⁶⁸

Jílovská sama se však spíše podceňovala, svou práci i sebe často vnímala kriticky a nejspíše právě skromnost jí bránila v tom, aby se více prosadila. Typicky to dokládá dopis příteli Adolfu Hoffmeisterovi, v němž ho sama před sebou varuje – „(...) ty mne pokládáš za jiného člověka, než ve skutečnosti jsem: nejsem skvělá ani hodná, nejsem lepší ani horší než ostatní a budeš hrozně zklamán, přijdeš-li na to sám. Nejsem daleko tak chytrá jako Mafa, ani tak hodná jako Milena, ani tak hezká jako Milča.“¹⁶⁹

Formování (1898–1919)

Stanislava Jílovská se narodila 20. února 1898 ve Vídni, kde byl tehdy zaměstnán její otec Ladislav Procházka.¹⁷⁰ Rodinné prostředí, v němž spolu se čtyřmi mladšími sestrami vyrůstala, bylo ve všech směrech nadstandardní. Procházkoví byli rodinou, která nikdy netrpěla materiálním nedostatkem a vzhledem k příbuzenským a přátelským vazbám rodičů patřila ke kulturní elitě už v prvních

¹⁶⁸ Wagnerová, A.: *Dopisy Mileny Jesenské*. Praha 1998. Str. 112.

¹⁶⁹ Archiv Adolfa Hoffmeistra. Dopis z 30. 7. 1927. Citováno podle Bernasová, M.: *Byla Staša Jílovská modernistickou překladatelskou osobností?* Praha 2009. Str. 35.

¹⁷⁰ 1872-1955

desetiletích 20. století, přičemž po vzniku republiky se její postavení jen upevnilo. Staša tedy strávila dětství a rané mládí ve velmi inspirativním prostředí a kromě formálního vzdělání její osobnost kultivovala i rodinná tradice.

Otec Stanislavy Jílovské byl muž mnoha talentů. Jako lékař se profesně věnoval preventivní medicíně, zároveň však studoval hudební skladbu, hrál na violu, příležitostně přispíval do novin jako publicista a krátký čas dokonce jako ředitel vedl deník *Národní listy*. Od roku 1910 zastával celých 25 let funkci hlavního pražského hygienika, byl ve vedení Československého červeného kříže a patřil k zakladatelům nemocnice Na Bulovce. V úřednické vládě Jana Černého byl rok, od září 1920 do září 1921, ministrem veřejného zdraví. Mimo svou hlavní profesi se však na vysoké úrovni věnoval i hudbě. Skladbu vystudoval u Vítězslava Nováka a je mimo jiné autorem několika oper, symfonických skladeb¹⁷¹ a mnoha písní¹⁷². Matka Staši Jílovské Jitka Procházková byla dcerou významného mladočeského politika a vydavatele *Národních listů* Julia Grégra.

Rodina, jež se stýkala s mnoha významnými politiky a umělci a měla také kontakty v univerzitním prostředí, vcelku samozřejmě toužila poskytnout svým dcerám co nejlepší vzdělání. V Praze počátku 20. století to znamenalo zapsat je na první a dlouho jediné dívčí gymnázium Minerva a posléze na univerzitu. Tak to bylo i v případě Stanislavy Jílovské, která Minervu navštěvovala v letech 1908–1916. Na gymnáziu se seznámila s dívkami, jež pocházely z podobných poměrů; nejdůležitější zřejmě bylo přátelství s Milenou Jesenskou, která byla o dva roky starší a navštěvovala vyšší třídu. Na gymnaziálních chodbách se však potkávala i s Marií Fantovou, Pavlou Jezdinskou, Zdenou Wattersonovou, Jarmilou Ambrožovou, Bělou Friedländerovou nebo Jarmilou Fastrovou. Tedy s dívkami, jejichž profesní dráha vedla později stejným směrem – k překladatelství a publicistice.

Stanislava Jílovská odmaturovala uprostřed války, v roce 1916, a v témže roce nastoupila ke studiu na Filozofické fakultě Karlo-Ferdinandovy univerzity. Z průkazu o studiu, který měl v ruce František Cinger¹⁷³, vyplývá, že na fakultě, kde studovala němčinu a francouzštinu, navštěvovala například přednášky Václava Tilleho, Františka Drtiny, Otakara Kádnera nebo F. X. Šaldy. Ambice, s nimiž na univerzitu nastupovala, však nenaplnila a stejně jako mnoho jejích souputnic studia nedokončila. Po čtyřech semestrech, v roce 1918, se provdala a krátce nato otěhotněla. V září 1919 přivedla na svět dvojčata – dcery Stanislavu a Olgu.

Sama Jílovská podle všeho nedokončeného studia příliš nelitovala, vcelku samozřejmě dala přednost rodinnému životu: jako by univerzita pro ni byla jen víceméně plodnou výplní volného času v době, kdy ještě byla nezadaná. Právě takové vysvětlení vyplývá z dopisu Josefu Florianovi, který napsala na jaře 1919. „Řekněte jen, co má počít děvče s maturitou, které musí počítat s tím, že se bude musit samo žít, a které potřebuje naprosté volnosti; snad dnes už se poměry změnily k lepšímu, ale před třemi roky, kdy jsem vstupovala na univerzitu, nebylo skoro jiné volby pro mne, která jsem se chtěla dále obírat tím, co mi bylo ze studia ještě nejbližší, totiž filozofií a moderní filologií. Tenkrát ovšem jsem ještě dokonce měla iluze, že se dozvím co nejvíce na univerzitě (z toho jsem již dávno vyléčena). A během doby se mi studium stalo jen pomůckou ke styku s lidmi, kteří mi mohli dát jakýsi směr alespoň v poznávání nových děl, a konečně jsem se spokojovala tím, že jsem byla zapsána, protože

¹⁷¹ Ladislav Procházka používal v hudební oblasti umělecké jméno Ladislav Prokop. Pod tímto pseudonymem napsal na vlastní libreto například operu *Sen lesa* (1907) nebo symfonickou skladbu *Staroměstský rynek*.

¹⁷² Více viz Mášová, H.: „Bojovník s byrokracií – lékař a úředník Ladislav Prokop Procházka“. In: sborník *Historia medicina cultura*. Praha 2004. Str. 191-193.

¹⁷³ Cinger, F. (ed.): *Tiskoví magnáti Voskovec a Werich*. Praha 2008. Str. 12.

toho bylo třeba vzhledem k mé budoucnosti. Před půl rokem ale přišla změna: vdala jsem se ve dvaceti letech, v pátém semestru filozofie, a zůstávám dále zapsána jen buď z jakési setrvačnosti, nebo snad pro všechny případy. Neztratila jsem zajisté tu dobu na univerzitě, protože jsem nemarnila zbytečně času navštěvováním přednášek, spíše se mé studium omezovalo na soustavné poznávání literatury a filozofie. Mimo toho všeho jsem zásadně proti ženskému studiu, ať už jakémukoli, a myslím, že jsem nemohla udělati lépe než se vdáti za člověka, který jest mi drahý, a vyplňovati všechny povinnosti a úkoly, které mi nyní patří a které mě ještě čekají jako ženu. Vidím v tom jedinou svou záchranu a štěstí, jakého nemůže ženě dáti to nejpečlivější a nejhlubší studium.“¹⁷⁴

Stanislavin budoucí manžel, kabaretiér Rudolf Jílovský, ještě pod rodným jménem Klein, prožíval v letech první světové války velký úspěch jako jeden z protagonistů slavného kabaretu Červená sedma. Ten vznikl roku 1909 z původně studentského divadelního spolku a do roku 1914 fungoval na amatérské bázi. Soubor pod vedením Jiřího Červeného, jenž bavil diváky skrumáží jednoaktovek, písní, tanců, komediálních skečů a pantomimických výstupů, se ale kvůli značnému diváckému ohlasu brzy profesionalizoval a působil na scéně divadla Rokoko na Václavském náměstí. Možná právě tam se Jílovští seznámili. Napovídá by tomu i fakt, že Stanislavin otec s Červenou sedmou dlouhodobě spolupracoval – skládal pro ni hudbu¹⁷⁵.

Těžký porod dvojčat sice pro Stanislavu Jílovskou znamenal definitivní konec studia a dlouhou rekonvalescenci, nebyl však překážkou na její čerstvě započaté dráze překladatelky. Mladá žena totiž jako čerstvá matka hledala práci, která by ji uspokojovala, kterou by bylo možné skloubit s rodinným životem a kterou by vydělala nějaké peníze. A překládání všechny podmínky splňovalo.

Staša Jílovská překladatelka (1919–1921)

Už v lednu 1919, ještě jako studentka, navázala Jílovská z vlastní iniciativy kontakty s Josefem Florianem a jeho staroříšským nakladatelstvím Dobré dílo. Prvním impulsem byla její nabídka na překlad a vydání životopisných studií André Suarèse o Pascalovi, Ibsenovi a Dostojevském¹⁷⁶, a i když tyto eseje nakonec nevyšly, začaly mezi Starou Říší a Prahou proudit dopisy, v nichž vydavatel s jedenadvacetiletou překladatelkou domlouval stále užší spolupráci.

Florian v tu dobu hledal člověka, který by Dobré dílo formálně zaštil svým jménem jako oficiální vydavatel a jeho volba impulzivně padla právě na mladou studentku, která nabídku s nadšením přijala jako příležitost se uplatnit. Nakladatel Jílovskou osobně neznal, přesto jí s důvěrou svěřil úkoly, které se týkaly administrativy, distribuce a propagace knih, a ona se tak postupem času stala jeho pražskou prodlouženou rukou, navíc mu doporučovala nové tituly, překladatele a výtvarníky, posléze sama překládala.

Z dochované vzájemné korespondence¹⁷⁷ vyplývá, že doba nejintenzivnější spolupráce trvala tři roky, do roku 1922. Už na podzim roku 1921 ale došlo k vážnému nedorozumění kvůli finančnímu vyúčtování za prodané knihy. Jílovská si totiž v nouzi z utržené částky vypůjčila peníze pro svou potřebu, což bylo pro Floriana zcela nepřijatelné, i když se jeho spolupracovnice snažila situaci

¹⁷⁴ Florian, J., Jílovská, S.: *Vzájemná korespondence 1919–1922*. Praha 1993. Str. 26.

¹⁷⁵ Červený, J.: *Červená sedma*. Praha 1959. Str. 164.

¹⁷⁶ Suarès, André: *Trois Hommes: Pascal, Ibsen, Dostoïevski* (1913).

¹⁷⁷ Florian, Josef – Jílovská, Staša: *Vzájemná korespondence 1919–1922*. Praha 1993.

vysvětlit. Zájem o další společnou činnost vyhasínal na obou stranách: Jílovská nedokázala prosadit svůj pragmatický přístup k prodeji a propagaci knih, Florian se nepřenesl přes její selhání. Pravdou však je, že v letech 1921 a 1922 se už Jílovská nemohla věnovat Dobrému dílu s takovým nasazením jako za studentských dob. Starala se o rodinu, naplno pracovala jako novinářka pro liberální deník *Tribuna* a vydělávala si také překlady, i když knižně jí první překlad vyšel až roku 1924¹⁷⁸.

Mariana Bernasová spojuje ve své diplomové práci začátky Staši Jílovské jako profesionální překladatelky s finanční nouzí rodiny¹⁷⁹. Ačkoli k takovému úsudku vede fakt, že začala pracovat velmi brzy po porodu a také to, že Rudolf Jílovský v téže době opustil Červenou sedmu, dovolují si tvrdit, že samotné peníze nebyly pro Jílovskou hlavní motivací. Důležité byly spíše jako symbol samostatnosti a soběstačnosti, o níž ženy její generace velice stály. Faktickým nedostatkem totiž tehdy Jílovští nejspíše netrpěli. Například Franz Kafka je v jednom z dopisů Mileně Jesenské popisuje jako velmi dobře situované: „Žijí ostatně velmi bohatě, ročně vydělají přes 60 000 Kč a tvrdí, že s méně penězi se rozhodně nedá vyjít.“¹⁸⁰

Kafka v korespondenci s Milenou Jesenskou vzácně zaznamenal také vzpomínku na samotnou Stašu Jílovskou, jak ji vnímal při pražských setkáních. A muselo jich být mnoho, protože Jílovská působila jako korespondenční prostředník, jelikož Kafka nemohl vdané adresátce posílat své dopisy přímo. „Staša je strašná, promiň. Včera jsem Ti o ní napsal dopis, ale neodvážil jsem se ho odeslat. Je, jak jsi říkala, srdečná, přátelská, krásná, jemná, štíhlá, ale strašná. Byla Tvou přítelkyní a muselo v ní kdysi být cosi jako nebeské světlo, ale vyhaslo tak beze zbytku, že je to příšerné. Člověk před ní stojí s mrazením, jaké by měl před padlým andělem. Nevím, co se s ní stalo, pravděpodobně vyhasla vinou svého muže. Je unavená a mrtvá a neví o tom. Když si chci představit peklo, myslím na ni a na jejího muže... Jaké má kamenné čelo a jakými zlatými písmeny tam stojí psáno: ‚Jsem mrtvá, a kdo není mrtev též, tím pohrdám.‘ Ale přátelská samozřejmě byla a mluvili jsme o všem možném ohledně cesty do Vídně, já se ale nemohu přemluvit k tomu, že by pro Tebe mohlo být dobré, kdyby přijela, pro ni snad.“¹⁸¹

Čím si Jílovská vysloužila tuto nekompromisní charakteristiku, nevíme, jako „vyhaslé světlo“ ale mohla na Kafku zcela prozaicky působit proto, že byla zřejmě poněkud unavenou pracující matkou ročních dvojčat, jež měla za sebou náročné období a vedle sebe muže, který právě neměl zaměstnání. Jílovského zaměstnal jako vedoucího propagace deník *Prager Presse* až začátkem roku 1921. Ani to však na vylepšení finanční situace rodiny nestačilo¹⁸², a tak Jílovská bez zaváhání přijala pracovní nabídku, která přišla z deníku *Tribuna*.

¹⁷⁸ Šlo o román *Štvanec* francouzského autora Francise Carcoa, který vyšel v nakladatelství Čin. Více *Lexikon české literatury. Díl 2, svazek I (H-J)*. Praha 1985. Str. 535.

¹⁷⁹ Barnasová, M: *Byla Staša Jílovská modernistickou překladatelskou osobností?* Praha 2009. Str. 31.

¹⁸⁰ Kafka, F.: *Dopisy Mileně*. Praha 2001. Str. 122. Dopis z 20. 7. 1920.

¹⁸¹ Kafka, F.: *Dopisy Mileně*. Praha 2001. Str. 101. Dopis z 13. 7. 1920.

¹⁸² „Vydělávat si peníze není mým ideálem, a jest to z nejhorších věcí na světě, protože je nutná. Ale pomáhati svému muži, který nemá příležitosti a možnosti vydělat tolik, bychom se všichni uživili, takže jsme nuceni dělati dluhy do závratných výší, – jest mi nejen povinností, ale samozřejmostí.“ Dopis Josefu Florianovi z 27. 10. 1921. Florian, Josef – Jílovská, Staša: *Vzájemná korespondence 1919–1922*. Praha 1993. Str. 193.

Novinářské začátky: Módní revue (1921–1925) a Salon (1923)

V deníku *Tribuna*, který začal vycházet roku 1919, debutovala Jílovská jako novinářka. Nový list, který nebyl přímo spojen s žádnou politickou stranou, jak bylo v době první republiky obvyklé, lákal mladé žurnalistické talenty. V jeho redakci začínali Ferdinand Peroutka, Karel Poláček nebo Josef Kodíček, ale také většina módních redaktorek, o nichž pojednává tato práce. Kromě Staši Jílovské *Tribuna* nabídla první angažmá také Zdeně Wattersonové, Marii Fantové a Mileně Jesenské.

Jílovská s redakcí navázala styky skrze překlady: spolupráci jí na jaře 1919 nabídl redaktor Arne Laurin. „Měla jsem v *Tribuně* překlady Verlaina, pět vzpomínek ve dvou číslech. Redaktor Laurin mi je poslal, abych mu je přeložila,“¹⁸³ psala v dubnu 1919 Josefu Florianovi. Jako odbytiště překladů fungovala *Tribuna* nejen pro Jílovskou, ale i pro Milenu Jesenskou, která začala s deníkem spolupracovat na podzim 1919. Poté, co redakce vyzkoušela obě mladé ženy jako překladatelky, nabídla jim příležitost jako autorkám. Příležitostně otiskovala jejich fejetony, v roce 1920 publikovala jejich články v rubrice *Moda* a v roce 1921 jim nabídla trvalou spolupráci.

Právě toho roku se *Tribuna* rozhodla k poměrně radikálnímu kroku: pravidelnou rubriku věnovanou módě oddělila do zcela samostatné přílohy, která od května 1921 vycházela každou neděli pod názvem *Módní revue*. Odpovědnou redaktorkou přílohy se stala v říjnu téhož roku Staša Jílovská a Milena Jesenská byla její klíčovou autorkou.

Vzhledem k nové roli vedoucí redaktorky získala Jílovská v *Tribuně* stálé zaměstnání, což potvrzuje i její přihláška do Syndikátu československého denního tisku z roku 1924, kterou novinářské sdružení přijalo. „Ústřední výbor Syndikátu denního tisku čsl v Praze stvrzuje Vám, že jste byla přijata za člena Syndikátu jakožto novinářka denního tisku z povolání, která je v řádném redakčním svazku deníku *Tribuna* v Praze od 1. 6. 1921,“ stálo v oficiálním dopise, který Jílovská obdržela 4. ledna 1924.¹⁸⁴

Otázkou zůstává, jak ve skutečnosti rozdělení pravomocí mezi Stašou Jílovskou a Milenou Jesenskou vypadalo. Už zběžný pohled na *Módní revue* naznačuje, že Jesenská, která tehdy trvale žila ve Vídni, psala daleko více než Jílovská. Nabízí se tedy předpoklad, že Staša Jílovská byla spíše jakýmsi jejím pražským prostředníkem a fakticky revue řídila Milena Jesenská. Potvrzují to i dcery Staši Jílovské, které tvrdí, že „v příloze *Tribuny* *Módní revue* byla Staša redaktorkou pouze formálně, snad jen proto, že byla v Praze a mohla činnost koordinovat lépe než Jesenská. Ta nicméně vytvářela většinu příspěvků a určovala tím i kurz listu“.¹⁸⁵

Také sama Jílovská svůj podíl na vytváření *Módní revue* vidí jako čistě editorský. V říjnu 1921, kdy týdenní přílohu začala vést, napsala Josefu Florianovi: „Zapomínáte, že ono ‚oblékání našich národních slečinek‘ – které mimochodem *není* mojí prací, když zastávám pouze práci redaktorskou, tj. sestavuji a lámu číslo... mi zabírá dvě půldne v týdnu a vynáší mi předně peníze, kterých je třeba, ne-li pro mne, tedy pro děti.“¹⁸⁶ Ve styku s Florianem, který se vzhledem ke svému naturelu pochopitelně díval na deníkové psaní o módě značně spatra, cítila Jílovská potřebu své angažmá v *Módní revue* omlouvat hmotnou nouzí. Zda to byl pouze účelový alibismus nebo hlubší postoj, těžko soudit: v pohrdání profesí módní žurnalistky, již pak zastávala mnoho dalších let, však nebyla sama.

¹⁸³ Florian, Josef – Jílovská, Staša: *Vzájemná korespondence 1919–1922*. Praha 1993. Str. 22.

¹⁸⁴ Archiv policejního ředitelství. Národní archiv Praha.

¹⁸⁵ Bernasová, M.: *Byla Staša Jílovská modernistickou překladatelskou osobností?* Praha 2009. Str. 54.

¹⁸⁶ Florian, Josef – Jílovská, Staša: *Vzájemná korespondence 1919–1922*. Praha 1993. Str. 192.

Pochybnosti nad smysluplností „psaní pro ženy“ vyjadřovaly i další autorky, které se mu dlouhá léta věnovaly – například Milena Jesenská nebo Marie Fantová.

Jako pouze editorské naopak nelze posuzovat angažmá Staši Jílovské v měsíčníku *Salon*, který roku 1922 v Brně založili Jan Hamáček a Ondřej Sekora. Stejně jako v *Módní revue* i v něm působila jako odpovědná redaktorka módní rubriky, zároveň ale poměrně často psala. Autorkou velkoryse připravovaného časopisu se Jílovská stala nejspíše díky svému manželovi, který od roku 1923 řídil jeho pražskou filiální redakci. Už v roce 1924 ji ale na místě vedoucí módní redaktorky vystřídala Pavla Lindová-Gutfreundová, po níž referování o módě v roce 1928 převzala Olga Vojáčková.

Pro *Tribunu* Jílovská pracovala až do roku 1925. V té době procházelo její manželství vleklou krizí, jež nakonec vyústila v rozvod. Práce na vzniku nového časopisu *Pestrý týden*, který se začal připravovat roku 1926, ale přinesla začátek nového osudového vztahu s malířem Adolfem Hoffmeisterem.

Žurnalistická profesionálka: Pestrý týden, Hvězda, Eva, Vest pocket revue (1926–1930)

Čerstvě dostudovaný právník a už tehdy činný malíř a spisovatel Adolf Hoffmeister¹⁸⁷ se se Stašou Jílovskou blíže seznámil pravděpodobně právě v redakci *Pestrého týdne*, kde od roku 1926 oba pracovali. Hoffmeister, o čtyři roky mladší než Staša Jílovská, byl tehdy ženatý s překladatelkou a výtvarnou teoretičkou Marií Prušákovou¹⁸⁸, s níž se ovšem hned následujícího roku 1927 rozvedl¹⁸⁹. Také Jílovská se v té době dohodla s Rudolfem Jílovským na rozvodu, a nemusela proto nového partnera tajit před svou rodinou ani před přáteli.

Nový vztah znamenal pro Stašu Jílovskou začátek velmi šťastného období, v osobním i profesním životě. Milena Jesenská tento přerod popsala v dopise Hoffmeisterovi takto: „Pak jsi mi vrátil Stašu, která se docela stala moji dřívější, vřelou, živou Stašou s živým srdcem, která se vrátila ze zaklení a štvání do staré své kůže a stala se znovu děvčetem a mým na světě nejdražším člověkem.“¹⁹⁰

Ačkoli vzájemný vztah byl pro Jílovskou i Hoffmeistera zásadní a udržovali ho až do začátku druhé světové války, nikdy se nevezli a nesdíleli ani společnou domácnost.

Pestrý týden (1926–1927)

S konceptem nového obrázkového týdeníku, který měl být přímou konkurencí oblíbeného melantrišského časopisu *Pražský ilustrovaný zpravodaj (PIZ)*¹⁹¹, přišla vydavatelská a tiskařská firma

¹⁸⁷ 1902-1973

¹⁸⁸ 1903-2004

¹⁸⁹ Více viz Prušáková-Honzíková, M.: *Když hoří obrazy*. Praha 1989. Marie Prušáková se po rozvodu s Adolfem Hoffmeisterem podruhé provdala roku 1930, kdy si vzala architekta Karla Honzíka.

¹⁹⁰ Wagnerová, A.: *Dopisy Mileny Jesenské*. Praha 1998. Str. 109.

¹⁹¹ 1920-1945, na počátku 20. let začínal s nákladem kolem 35 000 výtisků, roku 1927 však tiskl už kolem 250 000 kusů týdně. Dlouholetým šéfredaktorem PIZ byl básník a prozaik Jan Morávek (1888–1958), který týdeník vedl v letech 1924-1941.

Václav Neubert a synové. *Pestrý týden* měl čtenáře oslovit hlavně kvalitou fotografií, grafického zpracování a tisku, již byl ostatně Neubert proslulý.

Časopis se připravoval od počátku roku 1926, zřejmě pod vedením jednoho ze synů majitele vydavatelské firmy, Karla. Karel Neubert¹⁹², který byl mimo jiné oceňovaným autorem fotografií a specialistou na jejich tisk, oslovil při sestavování redakce Adolfa Hoffmeistera, grafika Vratislava Hugo Brunnera¹⁹³, Milenu Jesenskou a právě Stašu Jílovskou. Ta se přitom podle údajů v tiráži stala odpovědnou redaktorkou, i když i v tomto případě, stejně jako při redakci *Módní revue*, se lze dohadovat, že výkonnou šéfredaktorkou byla spíše Milena Jesenská.

Čtveřice redaktorů koncipovala *Pestrý týden*, jehož první číslo vyšlo v listopadu 1926, jako časopis pro náročnější publikum, čímž se chtěla odlišit od konkurence z Melantricha, který oslovoval především čtenáře z lidových vrstev. Petr Vilgus, autor dvou prací věnovaných *Pestrému týdnu*, uvádí, že týdeník se hodně inspiroval zahraničními vzory a hlavně zpočátku šlo o velice exkluzivní a netradičně pojatý produkt. Charakterizoval ho neobvyklý formát, vysoká kvalita tisku a typografické úpravy a intelektuálně laděné články. Ty psaly jednak prověřené spolupracovnice Mileny Jesenské jako Zdena Wattersonová, Milča Mayerová, Jaroslava Vondráčková nebo Marie Fantová, ale například také její známá z Vídně Gina Kausová¹⁹⁴, jednak autoři jako architekti Bedřich Feuerstein, Jan Koula nebo Jaromír Krejcar nebo spisovatelé František Langer, K. J. Beneš, Berty Ženatý či Richard Weiner.

Sami redaktoři na konci prvního ročníku svůj záměr charakterizovali následovně: „Doposud se rozuměl pod pojmem obrázkový časopis více méně zábavný týdeník, na jehož prohlédnutí stačí půlhodina a který vás zásobí hrstkou milých obrázků. *Pestrý týden* však využil reportérského významu fotografie a vytvořil týdeník, který je s to, aby informoval každého o všech důležitých událostech, které se doma i ve světě dějí. ... Obrázky *Pestrého týdne*, dokonale tištěného, plní zpravodajskou službu opravdu pestře a živě, přinášejíce v obraze politické a i jinak zajímavé události týdne z celého světa.“¹⁹⁵

Jenže právě tehdy, po roce fungování, se ukázalo, že vydavatel není se zvoleným směřováním časopisu spokojen. Týdeník byl podle něj příliš elitářský, a proto se rozhodl pro změnu, kterou měla zajistit i nová redakce v čele se spisovatelem a estetikem Jaromírem Johnem. „Pod jeho vedením se z původní tribuny avantgardních názorů postupně vytvořil univerzální a ‚státotvorný‘ magazín pro celou rodinu... Jisté umírnění původně radikálních názorů a vznik nových rubrik zaměřených na domácnost, ženy a děti, nepředstavovalo kvalitativní úpadek, ale pouhé zpřístupnění *Pestrého týdne* pro širší okruh čtenářů. Časopis díky Johnovým reformám zvýšil prodaný náklad, dostal se do více rukou a měl tak šanci působit na širší vzorek populace,“¹⁹⁶ tvrdí Vilgus. John se zadání Václava Neuberta dokázal přizpůsobit a jako nový šéfredaktor uspěl, i když fungování časopisu viděl velice pragmaticky a o jeho kvalitě si nedělal iluze. V dopise příteli Arne Laurinovi z prosince 1928 napsal: „*Pestrý týden* nemůže mít *páteř, vyslovený osobní směr, hlubší, speciální věci, těžší věci vůbec*. *Pestrý týden* = vkus, líbivé věci, lehké, populární poučení, slovem = inteligentní, lepší *rodinný časopis*.

¹⁹² 1894-1973

¹⁹³ 1886-1928, významný český výtvarník, především grafik, typograf, karikaturista, ilustrátor a scénograf.

¹⁹⁴ 1893-1985, publicistka, spisovatelka a překladatelka.

¹⁹⁵ *Pestrý týden*, 50/1927. Citováno podle Vilgus, P.: *Pestrý týden*. Opava 2001. Str. 30.

¹⁹⁶ Vilgus, P.: *České ilustrované časopisy mezi roky 1918 a 1945 na příkladu Pražského ilustrovaného zpravodaje a Pestrého týdne*. Praha 2007. Str. 57-58.

Zásady, směrnice osobní, literární = 0. Malé děti a dospělé dcery nesmějí se pohoršit. Také rodina Neubertova a starý pán se nesmí pohoršit.¹⁹⁷

Tento zlidovělý „nový“ *Pestrý týden* trefně charakterizoval ve svých esejích Josef Kroutvor: „Jaký byl skutečný průměr, o tom si uděláme představu, prolistujeme-li Pestrý týden. To je společenský časopis pro širokou čtenářskou obec. V zásadě nic světoborného, žádný český Life, ale přece jen časopis velkého formátu, kultivovaných glos a velkého množství informací.“¹⁹⁸

Johnův nástup do *Pestrého týdne* každopádně znamenal konec původní redakce, včetně Staši Jílovské, která nicméně našla okamžitě uplatnění v populárním melantrišském časopise pro ženy *Hvězda československých paní a dívek*.

Hvězda (1927)

Časopis *Hvězda československých paní a dívek* (dále jen *Hvězda*) začal vycházet v roce 1925 v národněsocialistickém tiskařském koncernu Melantrich. *Hvězda* byla dalším z projektů zkušeného vydavatele Jaroslava Šaldy, který ji připravoval s velice přesným záměrem: oslovit co nejširší škálu konzervativně smýšlejících čtenářek především z lidových vrstev. Že tato skupina může koncernu přinést nezanedbatelné zisky, bylo jasné i vzhledem k úspěchu Šaldova konkurenta Artura Vaňouse, který o rok předtím začal vydávat podobně postavený týdeník pro ženy s názvem *List paní a dívek*.

Hvězda v počátcích vsadila hlavně na velkorysou marketingovou kampaň – první čísla se v obrovských nákladech více než 100 000 výtisků rozdávala zdarma, což se ale brzy bohatě vyplatilo. Časopis se rychle stal nejprodávanějším titulem pro ženy a v roce 1927, kdy pro něj pracovala Staša Jílovská, vycházel pravidelně v nákladech kolem 150 000 až 200 000 kusů týdně. Vysokými náklady se *Hvězda* ráda chlubila přímo na obálce: tak například číslo 73 z února 1927 hlásilo náklad 240 000 kusů.

Šalda zdůrazňoval především „lidovost“ časopisu. Právě v tom viděl hlavní důvod jeho úspěchu – „Znal jsem ducha a potřeby lidového čtenáře a hleděl jsem mu vyhovět obsahem listů,“¹⁹⁹ napsal ve svých vzpomínkách. Tato lidovost spočívala hlavně v nenáročnosti obsahu, obecné srozumitelnosti, politické neutralitě, konvenčnosti témat a podpoře konzervativních hodnot. Jinak řečeno šlo o časopis, který vsadil na jistotu tradičních témat, jako byla móda, domácnost a rodina, pravidelně tiskl romány na pokračování²⁰⁰, nejlépe milostné a oblíbený inzertní oddíl s velkým podílem nabídek k sňatku. Graficky se držel při zemi, levně se tiskl a levně se i prodával.

Typická byla pro *Hvězdu* lehce staromódní grafická úprava, v níž dominovaly kresby a barevné obrázky. „Jisto je, že jsme se při plánování obsahu *Hvězdy* řídili francouzskými (lépe řečeno pařížskými) a berlínskými vzory. Zprvu jsme módní obrázky kopírovali, potom jsme do Paříže zajeli, navázali tam přímý styk s módním žurnálem a módní obrázky a stříhy od něho kupovali. To netrvalo

¹⁹⁷ Krulichová, M., Vinařová, M. (eds.): *Polohy srdce. Z korespondence Jaromíra Johna*. Praha 1982. Str. 148.

¹⁹⁸ Kroutvor, J.: *Potíže s dějinami*. Praha 1990. Str. 33.

¹⁹⁹ Šalda, J.: *Budování tisku*. Praha 2001. Str. 185.

²⁰⁰ „V duchu lidovém byly vybírány i romány, a jestliže zejména ve *Hvězdě* to byly romány s happy-endem, považoval jsem tehdy sám za prospěšné, aby se čtenářkám dala uklidňující četba pro chvíle oddechu po všední, někdy i namáhavé práci a nikoli drastické líčení života, jak jej třeba některá z nich sama prožívala.“ Šalda, J.: *Budování tisku*. Praha 2001. Str. 210.

dlouho, neboť se opět nabídla řada pařížských agentur, které nás podobným materiálem zaplavovaly. Postupně i to se zrušilo, neboť jsme si zřídili vlastní módní ateliér, který za vedení akadem. malíře Vojtěcha Michala sám si vycvičil módní kreslířky.²⁰¹

Pragmatickému postoji vydavatele se nelze divit, Šaldův koncept nenáročného dámského časopisu byl ale zároveň terčem kritiky kulturních elit. Za všechny uveďme například názor Mileny Jesenské, který jistě sdílelo mnoho dalších. „Snad kdybychom znaly více podobných knih (...) nedaly bychom si líbit plochost, tupost, nevěcnost vlastních časopisů. Země, ve které má časopis Hvězda, list paní a dívek, 250 000 (slovy dvě stě padesát tisíc) odběratelek, nemá mnoho inteligentních paní a dívek. Tím se asi vysvětluje, že jakémukoli vážnému podnikání se u nás nedaří, že jeden list pro ženy po druhém vyrůstá, aniž by nám přinášel něco hodnotného, že se ženské čtivo udržuje na hranici mezi kýčem a limonádovým nesmyslem a že je vůbec třeba rozlišovati četbu na mužskou a ženskou,²⁰² postěžovala si roku 1928 v *Národních listech*.

Výstižnou charakteristiku průměrné čtenářky lze vysledovat i ze seznamovacích inzerátů. Ve *Hvězdě* hledali budoucí manželky muži, kteří toužili po ženách „domácensky vychovaných“, „nemoderních“ a „bez mikad“. Tj. muži, kteří ctili tradiční rozdělení rolí a s despektem hleděli na emancipační hnutí, které v jejich očích představovaly moderní zaměstnané dívky s krátkými sestřihy.

Paradoxem je, že v takto orientovaném časopise našla práci Staša Jílovská, která ztělesňovala pravý opak toho, co *Hvězda* pod vedením odpovědného redaktora Jana Morávka²⁰³ propagovala. Po letech psaní pro progresivní *Módní revue* a angažmá v *Pestrém týdnu* to byl krok zpět. Co přesně Jílovská v časopise dělala, lze dnes zjistit jen obtížně, protože velká část textů vycházela nepodepsaná. Zdá se ale pravděpodobné že pod vedením hlavní redaktorky Marty Russovové měla na starosti stránky věnované módě, tedy oblasti, jíž se už několik let odborně věnovala.

Ve *Hvězdě* už Jílovská nebyla tak jako dříve součástí tvůrčího týmu, který určoval linii časopisu, ale jen řadovou redaktorkou, která naplňovala představy šéfů. A ty byly – jak jsem se zmínila – velice jasné: v případě módy představovat střední proud, trendy v konfekci, nositelné oděvy, nebo ještě lépe návody, jak takové oděvy levně koupit či ušít. *Hvězda* se vyhýbala výstřednostem a filtrovala módní novinky vzhledem k předpokládanému vkusu nepříliš majetných čtenářek. Jílovská se tedy v takto určené roli módní referentky nikterak nerozvíjela, zároveň se však nekompromitovala.

Eva (1928–1936)

Je zřejmé, že časopis *Hvězda* nevzbuzoval v intelektuálních kruzích, kde se Jílovská pohybovala, žádné nadšení. Na jaře 1929 se Milena Jesenská Adolfu Hoffmeisterovi svěřila se starostmi o společnou přítelkyni: „Myslím, že je moc důležité najít jí (Staše) jiné zaměstnání. Tyhle Evy a Hvězdy jsou pro kočku.“²⁰⁴ Ve vyjádření, které s lítostí konstatuje, že Staša Jílovská mrhá v těchto časopisech talentem, ale hází do stejného pytle dva naprosto odlišné tituly. Ačkoli *Hvězdu* i *Evu* tiskl Melantrich,

²⁰¹ Šalda, J.: *Budování tisku*. Praha 2001. Str. 209.

²⁰² „Šedesát stránek o židli“, *Národní listy*, 16. 11. 1928, str. 13.

²⁰³ 1888-1958, spisovatel, dramatik, novinář. Působil například v týdeníku *Obrana venkova*, jako zaměstnanec koncertu Melantrich redigoval také týdeník *Pražský ilustrovaný zpravodaj*.

²⁰⁴ Wagnerová, A.: *Dopisy Mileny Jesenské*. Praha 1998. Str. 118.

dalo se o *Evě* mluvit jako o ambiciózním a obsahově kvalitním časopise, pro nějž rozhodně nebyla ostuda pracovat.

Také koncept *Evy* se zrodil v hlavě vydavatele Jaroslava Šaldy, který ji vytvořil programově jako protiváhu lidové *Hvězdy* a předem počítal s tím, že půjde o projekt, který bude vydavatelství přinášet spíše prestiž než zisky. Podle Šaldy „bylo takřka cítit ve vzduchu, že ženy, žijící jen trochu intelektuálním životem, nutně potřebují informace o literatuře, umění, hudbě i divadle vedle běžných zpráv ze společnosti.“²⁰⁵ *Eva* měla zaplnit mezeru na trhu časopisů pro ženy a je nutno uznat, že se jí to podařilo. Vycházela od roku 1928 s podtitulem „časopis vzdělané ženy“, který ji dobře vystihoval.

Šéfredaktorka Jarmila Nováková-Šaldová čtrnáctideník založila na spolupráci s kvalitními autory, mezi nimiž bylo mnoho zkušených spisovatelů a publicistů, a také obsahově *Evu* vyvedla ze zavedených klišé, když mezi klíčová témata zařadila kromě módy a rodiny také výtvarné umění, literaturu, architekturu či životní styl. „Nejen v časopisech jako *Stavba* a *Stavitel*, které se staly hláskými troukami funkcionalismu, ale také v ženských žurnálech se na konci 20. let objevovaly studie o novém zdravém bydlení, hygienickém a účelném nábytku a interiérovém designu. V tomto ohledu byl mimořádně aktivní časopis moderní ženy *Eva*. Vedle Kučerové-Záveské, která na jeho stránkách v *Bytové poradně* pravidelně seznamovala čtenářky s nejnovějšími trendy v oblasti interiérového designu, zde publikoval například Jan Emil Koula, Pavel Janák nebo Ladislav Žák.“²⁰⁶

Také graficky se *Eva* od konkurence výrazně odlišovala: moderní typografická úprava²⁰⁷, kvalitní fotografie a kresby, velkorysá práce s prostorem, to vše bylo něco, čeho se populárním ženským týdeníkům nedostávalo.

Přestože Staša Jílovská v *Evě* pracovala až do roku 1936, je informací o této její práci jen velmi málo. Její dcery, které zpovídala Mariana Bernasová, si časopis téměř nevybavují: pouze se domýšlejí, že jejich matka v *Evě* pracovala spíše z finančních důvodů a že ji to nenaplňovalo²⁰⁸. Souhlasit lze s tím, že toto zaměstnání přinášelo Jílovské, která byla živitelkou rodiny, existenční jistotu. Spolupráce s tímto titulem ale zároveň byla prestižní záležitostí. Jílovská v něm měla na starosti, jako už mnohokrát předtím, módu a psaní se zhostila jako zkušená rutinérka. Je jasné, že v článkách o módních trendech neměla možnost plně uplatnit svou jazykovou bravuru, již získala jako překladatelka, zároveň se však dokázala vyvarovat těch největších klišé a navíc už těžila z dlouholetých známostí v módní branži, v níž se pohybovala s naprostou samozřejmostí.

Jako zkušenou módní referentku Jílovskou uznává i autorka dějin české módy Eva Uchalová: „Módní redaktorka Staša Jílovská dává prostor k uplatnění mladým módním tvůrcům, vytvářejícím v souvislosti s praxí v krejčovských závodech Podolská a Rosenbaum a v neustálém kontaktu s módou pařížskou českou verzí evropské módy... Sama Staša Jílovská byla stoupenkyní praktické účelné módy s demokratickým a sociálně chápaným přístupem.“²⁰⁹

²⁰⁵ Šalda, J.: *Budování tisku*. Praha 2001. Str. 210.

²⁰⁶ Pachmanová, M.: *Neznámá území českého moderního umění: Pod lupou genderu*. Praha 2004. Str. 59.

²⁰⁷ První dva ročníky graficky upravoval malíř František Tichý, jehož potom vystřídali Vojtěch Michal a Otokar Fuchs. Viz Uchalová, E.: *Česká móda 1918-1939*. Praha 1996. Str. 47.

²⁰⁸ Bernasová, M.: *Byla Staša Jílovská modernistickou překladatelskou osobností?* Praha 2009. Str. 57.

²⁰⁹ Uchalová: *Česká móda 1918-1939*. Praha 1996. Str. 46.

Jílovská každopádně byla podle tiráže už od prvního ročníku, který odstartoval premiérovým číslem 15. 11. 1928, vedoucí redaktorkou módní části *Evy* a ve své části časopisu mohla nejspíš pracovat do značné míry samostatně. Díky svým dlouhodobě budovaným kontaktům dokázala ke spolupráci s novým titulem přilákat autorky a autory, s nimiž už předtím spolupracovala – namátkou Milču Mayerovou, Zdenu Wattersonovou, Bělu Friedlëndrovou, Marju Boučkovou, Jaroslavu Vondráčkovou, Josefa Eiselta nebo Hanu Šklíbovou.

Vest pocket revue (1929–1930) a Lokální patriot (1935-1937)

K Osvobozenému divadlu neměla blízko jen Jílovská, ale i další novinářky z jejího okruhu. Například Ma-Fa patřila k nejbližším přátelům Jana Wericha a Jiřího Voskovce, s nímž se znala od raného dětství. Právě ona byla autorkou vůbec první, oslavné recenze na *Vest pocket revue*, která vyšla v *Lidových novinách*²¹⁰.

Právě na Jílovskou ale padla volba ve chvíli, kdy se Osvobozené divadlo rozhodlo vydávat vlastní periodikum. Stalo se to ve chvíli, kdy se soubor na podzim 1929 přestěhoval do divadelního sálu v nově postaveném paláci U Nováků ve Vodičkově ulici (dnes divadlo ABC). Exkluzivní místo znamenalo i velice vysoký nájem, divadlo proto hledalo nové prostředky propagace, aby přilákalo co nejvíce diváků. Jedním z nástrojů byla i vlastní revue, která vycházela desetkrát v roce (tedy každý měsíc krom letních divadelních prázdnin).

Vest pocket revue se tiskla na křídovém papíře a co do obsahu byla spíše sofistikovaným uměleckým měsíčníkem než propagačním materiálem. Samozřejmě v ní vycházely texty, jež přímo souvisely s představeními Osvobozeného divadla – například ukázky her, texty písní, recenze inscenací nebo studie. Zároveň ale její nezanedbatelnou část tvořily básně, povídky a odborné texty, které vybírala a překládala Staša Jílovská podle svého osobního vkusu a které s činností divadla souvisely jen volně.

Během deseti měsíců, po jejichž uplynutí *Vest pocket revue* po jediném vydaném ročníku zanikla, se na jejích stránkách objevily například básně Jeana Cocteaua, Jamese Joyce, Phillipa Soupaulta, Blaise Cendrarse nebo Roberta Desnose, texty Karla Teiga, E. F. Buriana, Rogera Vaillanda, Gertrude Steinové, Josefa Šímy či László Moholy-Nagy. To vše doplněno kvalitními kresbami a fotografiemi.²¹¹

Pro Osvobozené divadlo Jílovská jako redaktorka pracovala také od roku 1935, kdy začal vycházet jeho druhý časopis *Lokální patriot*. V prvním čísle časopisu je uvedena jako odpovědná redaktorka, ale později se už její jméno na stránkách neobjevuje. František Cinger dovozuje, že i v případě *Lokálního patriota* pracovala Jílovská především jako editorka této humoristické a satirické divadelní revue, a to pouze externě.²¹²

²¹⁰ „Vest pocket revue“, *Lidové noviny*, č. 201, 21. 4. 1927, str. 5.

²¹¹ Celý ročník *Vest pocket revue* přetiskl František Cinger ve své publikaci *Tiskoví magnáti Voskovec a Werich*. Praha 2008.

²¹² Cinger, F.: *Tiskoví magnáti Voskovec a Werich*. Praha 2008. Str. 28.

Ottův slovník naučný (1931–1938)

Poté, co na konci divadelní sezóny 1929–1930 skončila pro Jílovskou práce na *Vest pocket revue*, začala si vydělávat hlavně jako redaktorka nakladatelství Jana Otty, i když dál psala pro *Evu* a příležitostně také pro *Světovzor*. U Ottů byla její zodpovědností práce na přípravě Ottova slovníku naučného nové doby, který byl shrnutím doplňků k původnímu sedmadvacetidílnému vydání ukončenému roku 1909. Slovník vycházel postupně v letech 1930–1943, za druhé světové války bylo vydávání kvůli cenzuře ukončeno a poslední dva připravené díly z plánovaných šestnácti už potom nikdy nevyšly.

Jílovská byla v Ottově nakladatelství, kde pracovala také jako lektorka anglo-americké literatury, spokojená, nejspíš hlavně proto, že práce byla tvůrčí a mohla ji vykonávat do značné míry samostatně. Vše se ale změnilo v roce 1934, kdy se Otto dostal do finančních obtíží a vydávání slovníku už pro něj bylo dále neúnosné. Jílovská sice o práci nepřišla, ale musela změnit zaměstnavatele, protože Otto přenechal slovník konkurenčnímu agrárnickému nakladatelství Novina. A podmínky pro slovníkářskou práci se pod novým vedením rázem změnily. Jílovská to v roce 1938 vysvětluje v dopise Adolfu Hoffmeisterovi: „Je to takhle: 1) Proč bych chtěla odejít ze slovníku: Je to práce, která mě otravuje proto, že jsem tam byla zredukována na kancelářskou sílu bez jakékoli iniciativy. Nejsem kancelářský člověk a tahle práce bez odpovědnosti mne hrozně unavuje, ne fyzicky, ale duševně. Dřív jsem vždycky měla nějakou samostatnost a odpovědnost. Je to pro mne nepříjemný pocit, jak je to pořád horší... 2) Proč nemohu odejít ze slovníku: Já si musím nutně vydělávat nějaký peníze. Ne kvůli veřejnosti, ale hlavně kvůli sobě. Musím mít aspoň trochu (čím dál tím méně) pocit samostatnosti. Byl by to pro mne hrozný pocit, že nejsem vůbec k ničemu. Samozřejmě bych chtěla mít nějakou práci, která by mne těšila, něco, co je k tobě blíž, jako je Mánes.“²¹³

Jílovská se jednoduše nechtěla spokojit s tím, že v Novině už její práce nebyla autorská, ale spíše redakční, administrativní. Na druhou stranu však potřebovala výdělek, i když ten se u agráriků téměř o polovinu snížil. „Dřív jsem vydělávala 3000 Kč měsíčně, i víc, pak jsem ztratila redakci *Evu*, pak všechny překlady (to snad nevíš, že ty taky trochu vlastní vinou, protože od té doby, co mne tak strhal Wellek²¹⁴ za Huxleye, jsem ztratila všecko sebevědomí, že dovedu překládat, a skoro se bojím, že to opravdu nedovedu), a nakonec samostatné postavení u Ottů,“²¹⁵ stěžovala si v roce 1938 Hoffmeisterovi. V témže roce se pak rozhodla i přes hrozbu existenční nejistoty ze slovníku odejít.

Kromě práce na slovníku se s nastupující válkou téměř uzavřela i její překladatelská práce. Jako překladatelka byla Jílovská nejaktivnější od poloviny 20. do poloviny 30. let. Tehdy úspěšně přeložila řadu klíčových děl moderní i klasické britské, americké a francouzské prózy. Byly mezi nimi například romány Gustava Flauberta, D. H. Lawrence, Aldouse Huxleyho, Ernesta Hemingwaye nebo Evelyny Waugha. Jílovská byla co do volby titulů odvážná a nebála se pustit ani do překladatelsky náročných experimentálních próz Jamese Joyce a Virginie Woolfové. Její obrovský literární rozhled dokládá i to, že mnoho významných knih přeložila krátce poté, co vyšly v originále. Za všechny jmenujme například

²¹³ Archiv Adolfa Hoffmeistera. Dopis z 23. 7. 1938. Citováno dle Bernasová, M.: *Byla Staša Jílovská modernistickou překladatelskou osobností?* Praha 2009. Str. 38.

²¹⁴ Jílovská odkazuje na studii Reného Welleka z roku 1934, kde ji autor kritizoval za špatnou úroveň jejich překladů. Viz „Bída našich překladů“. *Listy pro umění a kritiku*, II/1934.

²¹⁵ Archiv Adolfa Hoffmeistera. Dopis z 23. 7. 1938. Citováno dle Bernasová, M.: *Byla Staša Jílovská modernistickou překladatelskou osobností?* Praha 2009. Str. 153.

Orlanda Virginie Woolfové, jenž vyšel v Anglii na podzim roku 1928. Český text z pera Staši Jílovské se v nakladatelství Rudolfa Škeříka objevil hned následujícího roku 1929.

Epilog (1939–1955)

Novinářskou práci opustila Staša Jílovská svým odchodem z *Evy* v roce 1936 a už nikdy se k ní potom nevrátila. Také její překladatelská dráha měla už před válkou svůj vrchol za sebou. Během války jí ještě vyšly například překlady Pearl S. Buckové nebo Clyda Briona Davise, ale po ní už vydávala téměř výhradně převody zábavných a historických románů amerického spisovatele Howarda Fasta, které se co do literární kvality vůbec nemohly srovnávat s tituly, na nichž pracovala před rokem 1939.

Co se týče výtvarného, byla Jílovská během války zčásti závislá na svých dcerách, které v té době provozovaly poměrně úspěšný fotoateliér Oko. Roku 1945 vstoupila do komunistické strany a nastoupila na místo úřednice zahraničního oddělení ministerstva informací. Toto zaměstnání získala zřejmě i díky svým jazykovým znalostem, zásadní roli však sehrála její známost s Adolfem Hoffmeisterem, který zmíněnou sekci ministerstva v letech 1945–1948 řídil. Když Hoffmeister roku 1948 odjel jako velvyslanec do Paříže, převzala funkci přednostky oddělení právě Jílovská a zůstala v ní do roku 1952, kdy z úřadu odešla, aby krátce pracovala pro Svaz výtvarných umělců Mánes.

Proč Jílovská, která se před válkou nikdy otevřeně politicky neangažovala a pocházela z výrazně pravicové rodiny, vstoupila jako téměř padesátiletá do KSČ, není z dostupných pramenů možné zjistit. Mohla ji k tomu vést všeobecná poválečná nálada, která strhla i spoustu lidí kolem ní. Velký význam měl zmiňovaný Adolf Hoffmeister, s nímž udržovala velice vřelé přátelské styky i poté, co se roku 1946 oženil s herečkou Lilly Strichovou. Alespoň vnějškově se pro Jílovskou nic nezměnilo ani po roce 1948 – dál pracovala pro ministerstvo, jež bylo pro nastupující totalitní režim klíčové, a z pozice vysoce postavené úřednice sledovala, jak komunistická moc poznamenává osudy jejích přátel. Hned v roce 1948 emigroval do Ameriky její první manžel Rudolf Jílovský, ale také Jiří Voskovec či Ferdinand Peroutka, Marie Fantová skončila kvůli příliš svobodnomyslnému chování roku 1950 v táboře nucených prací, další její přítelkyně už v socialistické republice nenašly profesní uplatnění.

„Z řady věcí, které Staša kolem sebe viděla, byla nešťastná a ne zcela si je dokázala vysvětlit,“ tak s odstupem vzpomínají na poválečný život své matky dcery Olga a Stanislava²¹⁶. Z ministerstva odešla Jílovská roku 1952; byl to rok, kdy byl veden proces proti Rudolfu Slánskému, v němž padlo jedenáct rozsudků smrti pro prominentní členy strany. Zbytek života prožila Jílovská v ústraní, bojovala nejen s temnou dobou, již prý tak docela nechápala, ale také s nemocí. Zemřela 8. 7. 1955.

²¹⁶ Bernasová, M.: *Byla Staša Jílovská modernistickou překladatelskou osobností?* Praha 2009. Str. 79.

Kapitola VI: Národní listy

Národní listy, deník s velkou tradicí, který vycházel od roku 1861, ztrácel ve 20. a zejména ve 30. letech své bývalé prestižní postavení. V 19. století byly *Národní listy*, spjaté s politikou mladočechů, považovány za výsostně liberální deník, po vzniku Československa se ale jejich politický profil změnil. Jako hlavní tiskový orgán Československé národní demokracie, vedené Karlem Kramářem, stále více inklinovaly k nacionalismu, názorově byly velmi konzervativní a protihradně orientované. Tyto postoje se vyostřily ve 30. letech, kdy se národní demokraté spojili s krajně pravicovými stranami do nového politického uskupení Národní sjednocení.

Deník vydával koncern Pražských akciových tiskáren, které vlastnila Živnobanka. Zvláště velké zisky však tento podnik nepřinášel. Na konci 20. let už měly *Národní listy* pouze podprůměrný náklad kolem 20 000 výtisků²¹⁷ a jejich popularita dál upadala. Nepomohlo ani to, že deník, původně zaměřený na majetnější čtenáře, začal ve 30. letech díky šovinistické rétorice lákat početnější publikum z nižších středních vrstev²¹⁸.

Po vzniku Československa však *Národní listy* ještě patřily k těm nejkvalitnějším deníkům s nadstandardním zázemím a v jejich redakci působily známé osobnosti jako například Viktor Dyk, bratři Čapkové, Vincenc Červinka, Miroslav Rutte či sportovní redaktor Vilém Heinz. V roli šéfredaktora deník od roku 1917 do roku 1921 vedli František Sís²¹⁹, později během 20. let Karel Hoch a Antonín Pimper.

Průkopnice Heda

První módní redaktorkou *Národních listů* a také první stálou ženskou redaktorkou tohoto deníku se v roce 1912 stala Františka Svobodová-Tůmová, která psala pod šifrou Heda. Svobodová před rokem 1912 pracovala pro *Národní listy* jako plzeňská dopisovatelka, pak ji ale redakce zaměstnala nastálo.

Řádná módní rubrika začala v *Národních listech* vycházet až s nástupem Hedy, před rokem 1912 se můžeme nepravidelně setkat pouze s módními referáty pařížské dopisovatelky Madelaine Chaumont²²⁰, které deník otiskoval od roku 1910, a to v nedělní zábavné příloze. „Dosud měly N. L. módní referáty přímo z Paříže od rodilé Francouzky mme Madelaine Chaumont a v redakci se pak překládaly francouzské řádky do češtiny. Protože do té doby nebylo v redakčním svazku ženy, připadl tento úkol redaktoru, jenž francouzský jazyk ovládal nejlépe. Tak se stalo, že se referent zahraniční politiky Cyril Žďárský chtěl nechtěl musil se zajímat o museliny, krepy a tafety a pečlivě sledovat všechny ‚poslední výkřiky‘ módy. Byl hodně sangvinické letory a těžko čitelný rukopis mme Chaumont uváděl ho až v zuřivost, kterou jsem později velmi dobře chápala, když povinnost překládati tyto

²¹⁷ Beránková, M., Křivánková, A., Ruttkay, F.: *Dějiny československé žurnalistiky*. Praha 1988. Str. 59.

²¹⁸ Končelík, J., Večeřa, P., Orság, P.: *Dějiny českých médií 20. století*. Praha 2010. Str. 44.

²¹⁹ 1878-1938

²²⁰ Šlo o reálně existující francouzskou spolupracovnici, jejíž texty se překládaly. Kateřina Jonášová ve své bakalářské práci o módní hlídce *Národních listů* spekuluje, že jméno Madeleine Chaumont, které se na stránkách deníku objevovalo i během 20. let, mohlo být šifrou publicistky Jaroslavy Vondráčkové. Takovou hypotézu tato práce vyvrací.

francouzské dopisy byla přesunuta na má bedra... redaktoři si upřímně oddychli, když překlad listů ‚paní Šomontice‘ byl přesunut na novou kolegyni.“²²¹

Krátce po nástupu Svobodové, koncem roku 1912, ale redakce rozhodla, že se o módní rubriku, jež zpravidla figurovala na dvou sloupcích nedělního vydání, bude starat výhradně pražská redaktorka. Sama Svobodová o svém sloupcu píše: „A přišly doby, kdy se věru těžko psalo o módě. Koncem světové války a první léta po ní byla velká většina žen ráda, že vůbec měla co na sebe, tedy se módou mnoho neřídila. Přes to si ženy rády přečetly módní referát, který nešetřil ironií, jestliže kreace módní byly příliš divoké. A pokud vím, právě ta ironie se čtenářstvu líbila.“²²²

Kromě módy *Národní listy* na ženy cílily i v rubrice Ženské hnutí, která vycházela taktéž každou neděli, ale v jiném sešitě – v příloze Z kulturního života. Redigovala ji známá feministka Olga Stránská²²³, která shrnovala novinky z oblasti ženských spolků, časopisů pro ženy a psala statě o ženách ve veřejném a politickém životě. Tato rubrika se počátkem 20. let přejmenovala a dál nepravidelně vycházela pod názvem Ženská hlídka, a to nezávisle na módní rubrice. Mezi její stálé autorky patřily například Eliška Purkyňová²²⁴ nebo Anna Vetterová-Bečvářová²²⁵.

Počátkem 20. let do módní rubriky občas přispívala také Růžena Jesenská²²⁶, která se roku 1919 stala nástupkyní J. S. Machara a psala pro *Národní listy* nedělní fejetony. Právě ona možná uvedla v roce 1921 do tohoto deníku svou neteř Milenu. Její předchůdkyně Svobodová-Tůmová to po letech komentuje takto: „(Milena Jesenská) už byla proti mně ve velké výhodě. Já musila psát módu vedle ostatní redakční práce a velmi časté mimoredakční reportáže, která zabrala hodně času, tedy abych tak řekla levou rukou a při tom s vedoucím redaktorem smlouvat o každou řádku, kdežto moje nástupkyně měla na svoji práci celý týden času a půl strany místa. To se mohlo pero rozběhnout, to se mohly shánět nápady.“²²⁷

Začátky Mileny Jesenské (1923–1924)

Svůj první fejeton Okno uveřejnila Milena Jesenská v *Národních listech* 27. září 1921²²⁸, tedy v době, kdy ještě pravidelně přispívala do *Tribuny* a její *Módní revue*. Stálou redaktorkou módní rubriky *Národních listů* se pak stala v lednu 1923.

Léta práce pro *Tribunu* i *Národní listy*, ale i překladatelské činnosti jí jako autorce zvedla sebevědomí, a tak Jesenská do redakce nastoupila s obrovskou vervou. Bylo jí 27 let, a ačkoli jako novinářka

²²¹ *Národní listy. Jubilejní sborník 1861–1941*. Praha 1941. Str. 131.

²²² Tamtéž.

²²³ 1873–1927, politička, sociální pracovnice a spisovatelka. Jako redaktorka pracovala mj. v periodikách *Ženský svět*, *Ženská revue* a *Lada*, psala též pro revue *Naše doba*.

²²⁴ 1868–1933, vystupovala také pod jménem Eliška z Purkyňů. Publicistka, překladatelka, redaktorka *Ženského světa*. V letech 1920 až 1925 byla poslankyní za národnědemokratickou stranu.

²²⁵ 1884–1968, učitelka, publicistka, překladatelka, politička. Redigovala týdeník československých národně demokratických žen *Nová síla*, kromě *Národních listů* přispívala také do *Ženského světa* a *Lípy*. Roku 1929 byla zvolena poslankyní a roku 1935 senátorkou.

²²⁶ 1863–1940, učitelka, básnířka, prozaička a dramatička. Své články zveřejňovala už od 80. let 19. století ve více než dvacítce novin a časopisů. Psala mj. do *Světozoru*, *Zlaté Prahy*, *Ženského světa*, *Květvů* nebo *Venkova*.

²²⁷ *Národní listy. Jubilejní sborník 1861–1941*. Praha 1941. Str. 131.

²²⁸ Tak to uvádí Vondráčková, J.: *Kolem Mileny Jesenské*. Praha 1991. Str. 51.

objektivně ještě příliš zkušeností neměla, komunikovala se svými kolegy i nadřízenými se značnou sebejistotou, která možná místy hraničila až s drzostí. Dlouholetému redaktorovi *Národních listů* Karlu Scheinpflugovi²²⁹ například už v lednu 1923, nespokojená s podobou své rubriky, psala: „Přijedu asi za týden do Prahy, obrátit redakci a hlavně tiskárnu nohama vzhůru.“²³⁰

Právě v dopisech Scheinpflugovi Jesenská také přiznává, že rozběh nové „módní hlídky“, je velmi složitý. „S mými Raubíři²³¹ je to zlá věc. Jsou asi do třetiny hotoví a teď mi do toho přišla má skutečněná módní příloha, o které jistě víte a která dá moc práce. Až ji dám trochu do pořádku, do světa si už poběží alespoň trošku po svých nohách, vrátím se k překladu. Ale nebude to tak honem, je to ukrutně, ale opravdu ukrutně těžká věc.“²³² V červenci si pak stěžuje: „...Celý můj plán ‚Módy‘ se zkazil, byla jsem tak deprimovaná, že jsem odjela v první chvíli, která se mi naskytla a vlastně velice se s Prahou nepohodnuji.“²³³

Začátky v roli vedoucí redaktorky byly pro Jesenskou asi opravdu svízelné – v situaci, kdy musela celou rubriku řídit na dálku, se nacházela poprvé. Během práce pro *Tribunu* se ještě mohla opřít o Stašu Jílovskou, která mezi ní a deníkem působila jako prostředník, nyní ale byla sama. Vlastními silami také musela celou rubriku naplňovat, a to ještě i v roce 1924 – okruh stálých spolehlivých externistů se teprve vytvářel. Módní sloupky přitom v té době vycházely dokonce dvakrát týdně – ve čtvrtečním a nedělním vydání. Ve čtvrtek byl sloupek s módním referátem tištěn na páté stránce spolu s kulturní rubrikou, kde se bez dostatečného grafického odlišení a bez titulku poněkud ztrácel. V neděli vycházely články Mileny Jesenské většinou jako součást Vzdělávací přílohy *Národních listů*.

Nedělní rubrice přikládala Jesenská od počátku větší váhu a tak ji i koncipovala. Nedělní sloupek byl rozsáhlejší, graficky jednodušší, snadno odlišitelný od ostatního obsahu vzhledem k layoutu, v němž titulek přes dva sloupce a velkorysý obrázek uvozovaly samotný text. Článek sám byl navíc často odkazem na čtvrteční referát, jenž byl jakýmsi jeho doplněním či upřesněním. Tak například v neděli 22. dubna 1923 byl v nedělní příloze nepřehlédnutelný článek s názvem Na cesty s perokresbou od malíře/malířky s šifrou Gerty (viz příloha č. 10). Následující čtvrtek 26. dubna vyšel na čtvrté straně ranního vydání, v sousedství kulturní rubriky, text s názvem Několik výbav do různých koutů, který rozvíjel a do detailů vysvětloval nedělní téma, tedy exkurz o tom, jak se obláci při nejružnějších cestovatelských výpravách. O významnějším postavení nedělníku svědčilo i to, že se v rubrice o módě postupně začaly objevovat články externích spolupracovníků a také nepravidelný sloupek Pařížská moda, který psaly šifry Mary du Cray a Jana. Charakter rubrice dodávaly i obrázky Miriny Suchardové, jež předtím pracovala také pro *Módní revue*.

V roce 1924, kdy Jesenská v osobním životě řešila rozvod s manželem Ernstem Pollakem a trvalý odchod z Vídně, se podoba její pražské stránky pro ženy ustálila. Jesenská si dokonce mohla dovolit i trochu extravagance a žádat volnější pracovní náplň i více peněz – a ačkoli to vedení nepovolilo, bylo významné už to, že se své nepřilíživé požadavky odvážila oficiálně vyslovit. V dopisech tehdejšímu šéfredaktorovi Karlu Hochovi²³⁴ z března 1924 píše mimo jiné toto: „Ale věcně: přála bych

²²⁹ 1869-1948

²³⁰ Wagnerová, A.: *Dopisy Mileny Jesenské*. Praha 1998. Str. 70.

²³¹ Překlad románu Leonharda Franka, na němž v té době Jesenská pracovala.

²³² Wagnerová, A.: *Dopisy Mileny Jesenské*. Praha 1998. Str. 69. Dopis z 5. 1. 1923.

²³³ Wagnerová, A.: *Dopisy Mileny Jesenské*. Praha 1998. Str. 71. Dopis ze 4. 7. 1923.

²³⁴ 1884-1962, novinář a historik, průkopník vědy o novinách a novinářství. V *Národních listech* působil jako šéfredaktor v letech 1921-26, po odchodu Františka Síse do Francie. Roku 1926 z deníku na vlastní žádost

si následující: předně neodvislost místa; redakci je jistě jedno, žiji-li ve Vídni nebo v Paříži. Ale já vůbec nevím, kde budu žít. Vím jen, že nebudu žít ani v Praze, ani ve Vídni, ani v Berlíně, že budu buď v Paříži, nebo v Londýně, nebo v Římě nebo v Moskvě – to vše je fantazie asi. To jediné, co mě těší, co by mě ještě udrželo, je poznávat svět... Nevím ale vůbec ničeho a nabízím Vám následující: zavazuji se vésti a psátí módní hlídku tak, jako dosud čtvrtek, neděli, ankety, listárnu atd., a všechno, co s tím souvisí. Mimo to jeden článek týdně, buď fejeton nebo entrefilet. Tedy tři pravidelné články týdně a jeden překlad pro přílohu měsíčně. Mimo toho Vám slibuji, že si to zařídím tak, abyste všechny ty tři články dostávali pravidelně každé pondělí v týdnu. Do Prahy budu dojíždět asi tak, jako jsem dojížděla teď, jednou za dva – tři měsíce. Víc slibovat nechci, ale slibuji pevně, že to dodržím. Prosila bych Vás o tuto novou smlouvu až od 1. června, poněvadž do té doby budu určitě už v pořádku a budu moci ji dodržovat. Za to Vás prosím o 3000 Kč měsíčně, protože musím počítat s tím, že se sama uživím a s méně penězi to není možné.²³⁵

Totéž pak Jesenská naléhavě opakovala o dva týdny později: „Ale protože chci svůj život nějak od základu změnit a zbavit všech odvislostí vůbec, chtěla bych se především osamostatnit finančně. A chtěla bych se tedy zeptat, mohla-li bych mít od N. L. 3000 Kč měsíčně. Mařka F. dostává 2500 Kč u Lidovek... Chci Vám ještě říci, že bych první čas asi moc jezdila po světě. Že bych si v Praze vždycky udělala práci na měsíc předem a byla v Paříži, Moskvě, Londýně atd. Předně asi v Paříži několik měsíců.“²³⁶

Z dalšího vývoje událostí je zřejmé, že touha Jesenské po cestování se nenaplnila – ať už kvůli nesouhlasu zaměstnavatele nebo jiným překážkám, například chronické finanční tísní. Za stejně nepravděpodobné lze považovat to, že by *Národní listy* své redaktorce nějak výrazně zvýšily plat.

Milenina zlatá éra (1925–1927)

Témata

Roku 1925 Milena Jesenská definitivně odjela po sedmi letech z Vídne a přesídlila do Prahy. Než se však na podzim natrvalo usídlila v Čechách, strávila spolu se svým druhem, hrabětem Franzem Xaverem Schaffgotschem²³⁷, více než půl roku v domě přítelkyně Alice Gerstelové-Rühleové v městečku Buchholz u Drážďan. Tento pobyt, během nějž – stejně jako ve Vídni – řídila svou pražskou módní rubriku korespondenčně, byl pro ni zjevně velkou inspirací, i co se týče psaní pro *Národní listy*.

Alice Gerstelová a její manžel Otto Rühle²³⁸, známý německý sociální demokrat, marxista a spoluzakladatel hnutí Spartakus, jí poskytli klidné zázemí i intelektuálně stimulující prostředí, kde se debatovalo nejen o politice, ale také o moderní psychologii. Alice Gerstelová byla nadšenou žačkou psychologa Alfreda Adlera a roku 1924 pomohla manželovi založit levicově zaměřené nakladatelství

odešel a vrátil se k práci v Národní knihovně.

²³⁵ Wagnerová, A.: *Dopisy Mileny Jesenské*. Praha 1998. Str. 79-80. Dopis z 5. 3. 1924.

²³⁶ Wagnerová, A.: *Dopisy Mileny Jesenské*. Praha 1998. Str. 82. Dopis z 20. 3. 1924.

²³⁷ 1890-1979

²³⁸ 1874-1943

Am Anderen Ufer (Na druhém břehu), v němž vycházely publikace nejen psychologické, ale i pedagogické²³⁹. Právě četné knihy a články Otto Rühla, který se odborně věnoval sociální pedagogice, Jesenskou zaujaly natolik, že v roce 1925 napsala celý seriál článků s názvem *Jak zacházeti s dětmi*²⁴⁰, ale i řadu dalších pedagogicky zaměřených textů a příspěvků věnovaných dětem²⁴¹.

Intenzivní zájem o výchovu a rodinné vztahy, ale i o děti jako takové, je pro Milenu Jesenskou charakteristický. V jiných denících referentky nevěnovaly dětem ani zdaleka takový prostor jako ona, a pokud ano, pak jen nesystematicky. Jesenská naproti tomu iniciovala množství nejrůznějších anket nejen o dětech, ale i pro děti – například jen v roce 1925 se v rubrice objevily dětské dopisy inspirované otázkami, jakou knihu čtou nejraději²⁴², jakou absolvovaly nejdelší nebo nejhezčí cestu²⁴³ nebo jak vidí vlastní maminku²⁴⁴ (viz též příloha č. 11). Kromě toho Jesenská angažovala i další autorky, které se tomuto tématu věnovaly – dlouhodobě spolupracovala například s Išou Beránkovou, která pro ni připravovala seriál o výchově batolete s názvem *Radánkův rok*²⁴⁵ a později vedla i specializovanou rubriku *Baby*. Tato takzvaná „dětská hlídka“ tvořila v rámci rubriky pro ženy samostatný sloupek. Sama Jesenská o dětech ještě intenzivněji psala v době vlastního těhotenství a čerstvého mateřství, tedy v letech 1928 a 1929.

Dalším z erbovních témat Mileny Jesenské byla architektura a další záležitosti související se zařízením domu a bytu, jako nábytkový design, bytové textilie či kultura bydlení obecně. Opět se jednalo o specifický zájem, který referentky v konkurenčních novinách do takové míry nesdílely. O bytovém zařízení a nábytku samozřejmě psaly jak *Lidové noviny*, tak *Tribuna* nebo *Národní politika*, ale rozhodně ne tak často a s takovým pochopením pro avantgardní trendy. Jesenská se přitom o moderní architekturu zajímala ještě předtím, než se v Praze seznámila se svým budoucím druhým manželem, architektem Jaromírem Krejcarem. Už na přelomu let 1924 a 1925 například zařadila na stránky „ženské hlídky“ *Národních listů* několikadílné pojednání o bytové kultuře od architekta Karla Vávry²⁴⁶, v únoru 1925 vyhlásila vítěze ankety o návrh nejpraktičtější kuchyňské kredence a sama psala například o výběru správné lampy, typovém nábytku či textilu pro dětský pokoj²⁴⁷.

Hlavní vlna zájmu o moderní architekturu a myšlení o ní však přišla poté, co se Jesenská po návratu do Prahy koncem roku 1925 zapojila do okruhu Devětsilu, kde architektura patřila mezi velká témata, a co se začala intenzivně stýkat s mnoha osobnostmi avantgardy. Jaroslava Vondráčková ve své vzpomínkové knize popisuje tehdejší zaujetí redaktorek *Národních listů* jako boj proti „bytu-muzeu“,

²³⁹ Více viz biografii Gerstelové-Rühle; Marková-Kotyková, Marta: *Auf ins Wunderland*. Innsbruck 2004.

²⁴⁰ Seriál vycházel od března do května, jeho jednotlivé díly se zabývaly například problémem citlivých dětí, otužováním, výchovou k samostatnosti nebo třeba fyzickými tresty. Ucelenou knihu Otto Rühla s totožným názvem – *Jak zacházeti s dětmi* – pak Jesenská vydala ve svém překladu v knižnici Žena nakladatelství Františka Topiče roku 1928.

²⁴¹ Byly to například dětem určené ankety, úryvky z odborné literatury na nejrůznější témata související s výchovou (lhaní, obtížně vychovatelné děti), ale i články o dětském oblečení, sportu nebo výběru dětských postýlek.

²⁴² *Národní listy*, 1. 2. 1925, str. 12.

²⁴³ *Národní listy*, 22. 3. 1925, str. 12.

²⁴⁴ *Národní listy*, 25. 12. 1925, str. 13.

²⁴⁵ Vycházel roku 1927 nejen v *Národních listech*, ale i v časopise *Pestrý týden*, který v té době vedla Milena Jesenská spolu se Stašou Jílovskou. Články vyšly souborně v knize *Radánkův rok* (1931).

²⁴⁶ 1879–1952, malíř a architekt, profesor pražské techniky. Jako jeden ze zakladatelů lyžařského sportu na území budoucího Československa v roce 1910 sepsal a typograficky upravil pozoruhodnou knihu *Sport na lyžích*.

²⁴⁷ „Na dětskou postýlku“, *Národní listy*, 5. 4. 1925, str. 10; „Knihovny“, *Národní listy*, 25. 1. 1925, str. 10; „Lampy do velkých pokojů“, *Národní listy*, 18. 1. 1925, str. 12.

tedy životnímu prostoru přeplněnému zbytečným nábytkem a cetkami, a dále píše: „Servírujeme čtenářkám Loose, *Bytovou kulturu*²⁴⁸ z Brna... Splétaly jsme slogany Teigeho a Loosův vztek proti ornamentům, Markalousovy etické rozumnosti²⁴⁹, četly *Stavbu*²⁵⁰, *Querschnitt*²⁵¹ a všechno to předávaly dál.“²⁵²

Jesenská se v přátelských debatách, jichž se zúčastňovali například Jaromír Krejcar²⁵³, Karel Teige, Jaroslav Fragner²⁵⁴ či Karel Honzík²⁵⁵, ale například i členové Bauhausu²⁵⁶, s nímž se tito čeští architekti intenzivně stýkali, dozvídala stále více a neváhala své nově nabyté znalosti a přesvědčení vtělit i do svých článků. Ty samozřejmě nebyly nijak odborné; myšlenky, na nichž byly založeny tehdy nejspíšejší architektonické formy, se snažila podat srozumitelně a hlavní zásady – jednoduchost, prostotu, praktičnost – stále znovu opakovala. A to nejen v souvislosti s architekturou a bytovým zařízením, ale i s módou a životním stylem obecně.

Takto usilovná a sveřepá prezentace idejí levicové avantgardy v nepříliš progresivním pravicovém deníku, navíc v jeho sekci určené ženám, byla velmi neobvyklá, ale Milena Jesenská si dokázala takové zaměření uhájit. Její roli propagátorky a popularizátorky moderní architektury uznává i teoretik Rostislav Švácha: „Zpočátku v českém prostředí propagovala koncept ‚přirozené‘ kultury, která vyvěrá z nitra člověka, inspiruje se nezkaženým venkovem a nenuceným životním stylem aristokracie, vyhýbá se měšťácké zdobnosti a dekorativnosti a zakládá se na ušlechtilé prostotě. Podle Růženy Grebeníčkové šlo o koncept zrozený ve vídeňské intelektuální debatě v okruhu Adolfa Loose, Petera Altenberga a Karla Krause, do českých zemí ho po roce 1918 uváděl i Bohumil Markalous-John, Milenin šéf z redakce *Pestrého týdne*. Loosovský ideál prostoty pak Jesenská asi od roku 1926 propojovala s modernější estetikou funkcionalismu, jak o tom svědčí také její referát o

²⁴⁸ Měsíčník *Bytová kultura* vycházel jako tiskový projekt nábytkářských UP závodů v Brně, a to v letech 1924–1925 v české a německé mutaci s názvem *Wohnungs-Kultur*. Jeho vydávání skončilo po vytištění deseti čísel v březnu 1925.

²⁴⁹ Mínen je Bohumil Markalous, známý pod pseudonymem Jaromír John. John se jako žurnalista věnoval mj. také architektuře. V letech 1924–25 řídil dvojjazyčně vydávaný brněnský časopis *Bytová kultura*, roku 1926 spoluredigoval měsíčník *Stavitel*.

²⁵⁰ Měsíčník Klubu architektů, vycházel 1922–1938. Byl programově zaměřen na funkcionalismus a další moderní tendence v architektuře, jedním z jeho hlavních teoretiků a kritiků byl Karel Teige. Šlo o progresivní titul, odbornou veřejností přirovnávaný k uznávaným zahraničním odborným časopisům, jako byl francouzský *L'Esprit Nouveau* vydávaný Le Corbusierem či nizozemský *De Stijl*, jenž reprezentoval stejnojmenné architektonické a umělecké hnutí.

²⁵¹ Známý elitní kulturní čtvrtletník vydávaný v Berlíně 1924–1936, věnoval se modernímu umění včetně literatury, výtvarného umění a fotografie. Jedním z pravidelných autorů byl spisovatel Franz Blei (1871–1942), s nímž se Milena Jesenská přátelila ve Vídni.

²⁵² Vondráčková, J.: *Kolem Mileny Jesenské*. Praha 1991. Str. 78.

²⁵³ 1895–1950, člen Devětsilu a představitel funkcionalistické architektonické avantgardy, studoval u Jaroslava Kotěry a na počátku 20. let byl zaměstnán v ateliéru Josefa Gočára. K jeho nejnámějším realizacím patří např. palác Olympic ve Spálené ulici v Praze nebo vila spisovatele Vladislava Vančury na Zbraslavi.

²⁵⁴ 1898–1967, člen Devětsilu a skupiny Puristická čtyřka (s Vítem Obrtelem, Evženem Linhartem a Karlem Honzíkem), partner tanečnice Milči Mayerové. Navrhoval zejména rodinné domy (vily v Nespekách, Kolíně či Kostelci nad Černými lesy), dlouhodobě pracoval pro elektrárenskou firmu ESSO (elektrárna v Kolíně, administrativní budovy).

²⁵⁵ 1900–1966, architekt a teoretik, člen Devětsilu, SVU Mánes a Levé fronty. K jeho nejnámějším realizacím patří sídlo Všeobecného penzijního ústavu v Praze na Žižkově (spolu s Jaroslavem Havlíčkem) nebo vila spisovatele Františka Langera v Praze-Podolí.

²⁵⁶ Vondráčková popisuje například intenzivní styky s ředitelem Bauhausu Hannesem Mayerem, srov. Vondráčková, J.: *Kolem Mileny Jesenské*. Praha 1991. Str. 109.

stuttgartské kolonii Weissenhof... a s příznačnými děvětsilskými tématy krásy velkoměsta a půvabů rušné velkoměstské třídy...²⁵⁷

Ačkoli se Jesenská snažila neopouštět popularizační tón a nechtěla čtenářky zahlcovat stroze odbornými statěmi, neexistovalo pro ni dělení témat na ta, která se do ženské rubriky hodí, a ta, která jsou už příliš náročná. Zastávala totiž názor, že skutečný odborník dokáže svůj obor představit i naprostému laikovi a že nemá smysl dávat prostor jakémukoli diletantismu, ačkoli takový postup byl zvláště v rubrice pro ženy zcela běžný. Roku 1928 svůj postoj shrnula v článku Šedesát stránek o židli: „Nic není tak drobné, aby si nezasloužilo důkladné úvahy a vážné účasti. Pletený jumper jako hygiena těla, čajový stůl jako květináč, židle jako kapesník. Vysoká úroveň života spočívá právě v harmonii vysokých úrovní, kterých dosahují předměty všední a prosté i sprosté. Je hříchem uvažovati o předmětech stylem povrchní žurnalistiky. Každá odborníckost je poutavá a každá je srozumitelná, ovšem, populárně a prostě dovedou ji vysvětlit jen ti, kdož ji ovládají.“²⁵⁸

Přes tyto proklamace však existovala oblast, které se s takovým zanícením pro odbornost nevěnovala, a tou byla móda. Nijak tím nevyčnívala z řady svých kolegyně, které se o ní snažily psát pokud možno zábavně – anebo vůbec. U všech novinářek, jejichž osudy v této disertační práci sleduji, je patrný velmi podobný přístup. Všechny počátkem 20. let začínaly tak, že psaly téměř výhradně o módě, ale jak postupně získávaly sebevědomí jako autorky, novinářky a vedoucí svých rubrik, začaly se tomuto tématu vyhýbat a delegovat ho na externí spolupracovnice. Únavu z módy můžeme sledovat i u Jesenské. Kolega z *Národních listů* Ladislav Tůma její tematický rozptyl ještě popsal takto: „Vedle čistě módních záležitostí zabývala se... Jesenská otázkami ženské emancipace a mravního sebeurčení žen a otázkami sociálními pro ženy samostatné a výdělečně činné. Zajímavě psala o současné společnosti, rodině a dětech a nevšední nadání projevila v kresbách přírodních obrázků a nálad.“²⁵⁹ Počátky její práce pro „ženské hlídky“ v *Tribuně* i *Národních listech* byly opravdu spjaty hlavně s psaním o „čistě módních záležitostech“, už roku 1925 se ale oblečení a oděvních trendů týkala jen menší část jejich textů. Roku 1928 pak bylo spíše výjimkou, pokud byl pod článkem o módě podpis Milena – ne, že by Jesenská toto téma ze svých textů zcela vytěsnila, ale pojednávala ho spíše volně, jako inspiraci k šířeji založeným úvahám.

O „módně-referentském“ vyčerpání, ale už v kontextu 30. let, kdy kdysi mondénní redaktorka Milena „měla dvoje šaty, jedny na doma, jedny na ulici“²⁶⁰, píše ve své vzpomínkové knize její dcera Jana Černá. „Psávala do *Českého slova* do ženské hlídky. Jenomže psaní pro ženskou hlídku už ji v té době příliš neuspokojovalo, dodělávala články vždycky na poslední chvíli... Náměty na ně vymýšlela zoufale nerada... a komentovala naše nápady jedovatými poznámkami o vzorných hospodyňkách a hospodyňských ctnostech.“²⁶¹

Zmínit se musíme ještě o jedné tematické oblasti, z níž Jesenská často a ráda čerpala po celou dobu své kariéry, alespoň co se týče práce pro deníky a společenské časopisy. Dnešní terminologií bychom řekli, že ji eminentně zajímala genderová témata: tedy koncept mužství a ženství, vztahy mezi

²⁵⁷ Machonin, J., Ryndová, S., Valchářová, V., Vinterová, A. (eds.): *Povolání: architekt(ka)*. Kruh, Praha 2003. Str. 62-63.

²⁵⁸ *Národní listy*, 16. 11. 1928, str. 13.

²⁵⁹ Tůma, L.: „Rodinná kronika Národních listů III“. In: *Národní listy. Jubilejní sborník 1861-1941*. Praha 1941. Str. 107.

²⁶⁰ Černá, J.: *Adresát Milena Jesenská*. Praha 1991. Str. 90.

²⁶¹ Tamtéž. Str. 87.

pohlavími, konstituce rodiny, vývoj instituce manželství, mateřství. Tyto záležitosti úzce souvisely s jejím pojetím módní rubriky, protože Jesenská se opakovaně a explicitně pokoušela definovat „moderní ženu“, pro niž píše. Svě čtenářky si představovala jako ženy „soběstačné, pracovité, pevné a statečné, které dovedou být muži druhem, kamarádem, pomocníkem a které dovedou žít na vlastní zodpovědnost a vlastní námahou“²⁶² a o těchto „nových ženách“ napsala desítky článků.

Velmi výstižně shrnul zájmy Mileny Jesenské coby módní redaktorky František Kautman v předmluvě ke Kafkovým *Dopisům Mileně*: „Milena propaguje krásu, zdraví, prostotu, sport, moderní reklamu, džezovou hudbu; hlásá radost z prostých věcí, půvab zdravé únavy, otužilost proti bolesti. Žena má podle Mileny být krásná, protože je ženou a matkou, protože má vychovat člověka ke kráse; i v krásných šatech spočívá hluboká morálka.“²⁶³

Tým

Od roku 1925, kdy se vrátila do Prahy, se Milena Jesenská systematicky pokoušela vytvořit si síť spolehlivých spolupracovnic/spolupracovníků a pravidelných externích autorů, s jejichž pomocí rozšiřovala záběr své rubriky. „Hledá kontakty, vyhazuje návnady. Chce si kolem sebe tvořit tým.“²⁶⁴ Kruh redaktorek se schází v Milenině bytě na Malé Straně, patří do něj mladé ženy a studentky, odbornice v různých oblastech.

Jako jedno ze stěžejních témat prosazovala Milena Jesenská péči o tělo ve smyslu tělesné kultury pohybu, a referáty o tanci, gymnastice a sportu byly tedy v *Národních listech* časté. Mezi autorkami byla zřejmě nejvýraznější tanečnice, choreografka a pedagožka Milča Mayerová, která studovala u jednoho z průkopníků moderního pojetí tance Rudolfa Labana. Do rubriky psala série prakticky zaměřených článků o domácím cvičení, které sama ilustrovala. Na podobná témata vycházely také články její vrstevnice Jarmily Kröschlové²⁶⁵. O gymnastice a sportu psala další z bývalých Minervistek, zakladatelka gymnastické školy a všestranná sportovkyně Běla Friedländerová, o níž v nekrologu napsala Milča Mayerová: „Jezdily jsme spolu na Rujaně v terénu, jela vždy první a hnala koně přes duny do vln jako pravá Amazonka. Bála jsem se, ale před Bělou nebylo možno přiznat strach, právě jako nebylo možno se jí vyrovnat.“²⁶⁶

Další ze stálých autorek byla přítelkyně Mileny Jesenské, výtvarnice Jaroslava (Sláva) Vondráčková²⁶⁷, která se odborně věnovala textilu, psala však i články ze svých zahraničních cest, zejména do Londýna a Paříže. Ze zahraničí, konkrétně z Velké Británie, dopisovaly také překladatelka a publicistka Marie (Mica) Weatherallová²⁶⁸ a Našťa Papáčková, která psala do *Národních listů* i fejetony a entrefilety.

²⁶² „Dáma a moderní žena“, in: *Cesta k jednoduchosti*. Praha 1926. Str. 23.

²⁶³ Kafka, F.: *Dopisy Mileně*. Praha 1968. Str. 24.

²⁶⁴ Vondráčková, J.: *Kolem Mileny Jesenské*. Praha 1991. Str. 76.

²⁶⁵ 1893–1983, taneční choreografka a režisérka, manželka kunsthistorika Oskara Schürera. Stejně jako zprvu Mayerová studovala rytmickou gymnastiku podle metody Émile Jaques-Dalcroze, jako choreografka i tanečnice spolupracovala s řadou českých divadel a tanec také vyučovala.

²⁶⁶ Citováno z: Vondráčková, J.: *Kolem Mileny Jesenské*. Praha 1991. Str. 84.

²⁶⁷ 1894–1986, studovala na Vyšší dívčí škole v Praze a maturovala roku 1911 v Linci. Ve 20. letech se věnovala sbírání lidového textilu, vlastnila spolu s Boženou Pošepnou textilní ateliér na Karlově náměstí a v letech 1927–29 byla ředitelkou výrobního družstva Artěl. V pozdějším životě pracovala na biografiích Mileny Jesenské.

²⁶⁸ 1897–1972, vystudovala na pražské filozofické fakultě filologii, ve dvacátých letech strávila jeden rok na

Z Říma přicházely do rubriky příspěvky od autorky dívčích románů Máši Broftové, ze Spojených států příležitostně psaly publicistky Rokyta Illnerová-Kučerová²⁶⁹, Zdena Wattersonová²⁷⁰ a Jiřina Hamáčková. Domácímu prostředí se pak věnovala například překladatelka Jarmila Fastrová a další autorky, jejichž jména zaznamenala Jaroslava Vondráčková²⁷¹. Byly mezi nimi například Hana Šklíbová, Jirka Malá²⁷², Věra Viednerová²⁷³ nebo Asta Melicharová²⁷⁴. V části rubriky pro ženy věnované domácnosti, kuchyni a vaření se často objevovala jména Oldřišky Zemanové a Růženy Neumannové, i když na recepty se specializovala i sama Jesenská – v roce 1925 je ostatně vydala také knižně v publikaci s názvem *Mileniny recepty*.

Styl

Milena Jesenská byla v rámci mikrosvěta časopisů a novinových rubrik určených ženám zcela nezaměnitelnou autorkou. Částečně je to dáno odvahou, s níž překračovala klišé týkající se výběru „ženských témat“, a citem pro výběr spolupracovníků, největší podíl na této originalitě však má její styl psaní. Stručně by se dal charakterizovat jako emotivní, narativní a neformální. Jesenská dávala přednost citovému náboji před věcným sdělením, příběhu před popisem a rozvolněností před pravidly stylu a žánru. Už v roce 1923 její netradiční pojetí textu hájila před čtenářkami kolegyně s šifrou Kří: „Pí Milenu znám, a myslím, že kdyby žila v Praze, ve Vídni nebo v Paříži – všude že by mluvila a psala stejně. Ona je z druhu lidí, kteří příliš rychle a intenzivně myslí a píší, než aby se mohli zastavovat u formálností, jako je uvažování o různých obratech slovních, o hledání vhodnějšího výrazu apod. Lidem druhu pí Mileny se může a musí leccos prominout – i věci, které u jiných lidí jsou hodně křiklavou chybou.“²⁷⁵

Typická je pro Jesenskou také její stylizace do role věducí rádkyně dobře obeznámené s moderními trendy, která laskavě, ale direktivně vychovává své čtenářky. Tuto obratnou stylizaci se jí podle všeho dařilo úspěšně naplňovat, což potvrzuje například Jaroslava Vondráčková. „Naše generace, i ta mladší, dodnes ještě vzpomíná na její články. Jak se v Praze, Jaroměři, Jindřichově Hradci, Klatovech a jinde na její články čekalo! Co řekne Milena!“²⁷⁶

stipendiu v USA, poté učila na Komenského škole ve Vídni. Roku 1926 se provdala za britského biologa a pedagoga školy v Etonu Roberta Weatheralla a začala trvale žít v Anglii. Pracovala jako překladatelka – v roce 1929 přeložila spolu s Adolfem Hoffmeisterem úryvek románu Jamese Joyce *Finnegan's Wake*, který vyšel s titulem *Anna Livia Plurabella*. Přátelila se s J. B. Čapkem, René Wellekem nebo Otakarem Vočadlem, na jehož doporučení začala překládat knihy Karla Čapka. Během 20. a 30. let přeložila celkem dvanáct jeho děl, navíc ještě knihy Františka Langera, a stala se tak jednou z klíčových osob, které zprostředkovaly českou literaturu anglickým čtenářům. Mimo článků pro Milenu Jesenskou do obou jejích hlídek – v *Národních listech* i *Lidových novinách* – psala také pro *ReD* a *Pestrý týden*.

²⁶⁹ 1900–1987

²⁷⁰ Viz samostatná kapitola.

²⁷¹ Fond Jaroslavy Vondráčkové. LA PNP v Praze.

²⁷² Překladatelka, spolupracovala s Milenou Jesenskou v rámci její dětské knihovny v Pražské akciové tiskárně, jež vznikla v roce 1925, přeložila mj. Barrieho *Petera Pana*.

²⁷³ 1903-1942, spisovatelka, publicistka a překladatelka.

²⁷⁴ Vlasta (Asta) Melicharová, 1899-1950, knihovnice, autorka historických publikací a monografií.

²⁷⁵ *Módní revue*, 1. 2. 1923, str. 6.

²⁷⁶ Vondráčková, J.: *Kolem Mileny Jesenské*. Praha 1991. Str. 96.

Ve 20. letech byla Jesenská, alespoň pro mnohé čtenářky *Národních listů* a *Tribuny*, jakýmsi arbitrem elegantiarum, autoritou v otázkách módy a znalkyní ženské duše. Ženy se jí svěřovaly se svými otázkami a problémy v dopisech a redaktorka na ně odpovídala v tak zvané listárně, která pravidelně vycházela jako součást její rubriky. Často zařazovala i nejrůznější tematické ankety, v nichž čtenáři odpovídali na předem zadanou otázku²⁷⁷. Takto přímou komunikaci se čtenářkami, navíc přímo na stránkách deníku, zvolila mezi svými kolegyněmi pouze ona a nesla pak všechny plody i úskalí takto osobního způsobu referování. Na jednu stranu tak budovala velmi pevný vztah se svým publikem, na druhou stranu se vystavovala nebezpečí, že její články budou zcela subjektivní, nepodložené fakty a praxí – a někdy skutečně takové texty psala.

Role moudré rádčyně, která má na vše jasný názor a je si jista jeho správností, způsobovala, že rubrika Mileny Jesenské leckdy vypadala jako fórum osvěty v otázkách životního stylu, módy a vztahů mezi pohlavími. Wagnerová tento rys charakterizuje následovně: „Ráda by (Jesenská – pozn. aut.) čtenáři ukázala možnost, jak se lépe vyrovnat se životem, lépe jej pochopit a vyhnout se chybám. Tu a tam se pak proměňuje v přátelskou laskavou starší sestru, která ví všechno lépe, i když bez domýšlivosti. I spontánní způsob Milenina psaní má svá úskalí. Jakmile povolí vnitřní napětí, jímž jsou její články nesené, stává se z intelektuální brilance upovídánost a srdečnost dostává lehce sentimentální nádech.“²⁷⁸

Této návodnosti, někdy dokonce didaktičnosti článků si všimla i Růžena Grebeníčková, a vysvětluje si ji v souvislosti s některými povahovými rysy Mileny Jesenské. „... Schopnost rychle a rázně rozhodovat a s ní spojená velká jistota. Tu nelze Jesenské upřít. Je patrná z každé její řádky, když udílí rady, přednáší, co je správným postojem, určuje, co je vhodné, co nevhodné.“²⁷⁹ Nutno ovšem podotknout, že text ve stylu jakéhosi nadřazeného pedagogického peskování nebyl zdaleka jen doménou Mileny Jesenské, ale velice rozšířeným způsobem, kterým o módě psala česká i zahraniční média. „Slova jako musíte, máte, nesmíte, nikdy a vždycky byla odborníky na módu velice frekventovaná. Většina módních ponaučení byla formulována přinejlepším poněkud příkře, někdy ale přímo nepřátelsky,“²⁸⁰ všimla si například Angela Latham ve své knize věnované proměně ženského ideálu ve 20. letech.

Snaha vychovávat, někdy spíše poučovat čtenáře však neměla vliv na podobu textů v rubrice pro ženy. Články, které Jesenská do deníku zařazovala, nikdy nebyly přísně odborné ani výhradně informativní či popisné. Nešlo jednoduše o suchopárny pedagogický výklad; shrnula to tak ostatně i Jaroslava Vondráčková: „A tak jsme lehounce psaly o životě, probíraly pražské problémy těla, duše i bytu.“²⁸¹

Toto „lehounké psaní“ je typické nejen pro *Národní listy*, ale i pro ostatní periodika zaměřená na ženy a obecně také pro společenské tituly. Jde o dokonale zvládnutý a úspěšný styl zábavného, spotřebního žurnalistického textu, kde autor respektuje omezení vyplývající z pochopení toho kam a

²⁷⁷ V *Národních listech* to byly například ankety o samostatném povolání ženy, o nevěře mužů, o dětských hrách a knihách či rozsáhlá soutěž o nejlepší recepty, z níž sestavila Jesenská knihu Mileniny recepty.

²⁷⁸ Wagnerová, A.: *Milena Jesenská*. Praha 1996. Str. 103.

²⁷⁹ Buberová-Neumannová, M.: *Kafkova přítelkyně Milena*. Praha 1992. Str. 224.

²⁸⁰ Latham, A.: *Posing a Threat: Flappers, Chorus Girls, and Other Brazen Performers of the American 1920s*. 2000. Str. 33.

²⁸¹ Vondráčková, J.: *Kolem Mileny Jesenské*. Praha 1991. Str. 77.

pro koho píše. Marie Fantová tento styl trefně popsala díky svému citu pro zkratku jako „lehkou a příjemnou žvanivost článků“²⁸².

V případě Mileny Jesenské a většiny jejích spolupracovnic se tato charakteristika projevovala tak, že články pro ženskou hlídku většinu témat pojednávaly spíše povrchně, důraz se kladl na srozumitelnost, stravitelnost a vtip, nikoli na věcnost, přesnost či hlubší vhled. Takto to vidí například Růžena Grebeníčková: „Milena... sama o sobě říká, že píše neobyčejně snadno. Ta snadnost je přece z jejích článků zjevná, představují tzv. ženské psaní. To, co se však na německém výboru z Jesenské tolik líbí, je tento styl z ženských a módních časopisů, ohebný, přizpůsobivý, bez odstupů, zahlcující svou spontaneitou.“²⁸³

Ještě jinak a i v nadsázce zcela pregnantně tento rys psaní Mileny Jesenské vystihl ve svých dopisech Franz Kafka. Ačkoli se jeho vyjádření týká *Tribuny*, platí beze zbytku i pro éru *Národních listů*. „Připadám si jako obr, který Tě rozpraženými rukama chrání před obecenstvem – má to těžké, musí zadržovat obecenstvo a zároveň nechce přijít ani o slovo, ani o vteřinu pohledu na Tebe – toto pravděpodobně přece omezené, prahloupé, navíc ženské obecenstvo, které možná volá: „Kde je móda? Ale kdy konečně přijde móda? Co jsme až dosud viděli, je jenom Milena.“²⁸⁴ Ano, v textech Mileny Jesenské je na prvním místě vždy ona sama a teprve potom téma, jde hlavně o její pohled na věc a pak o věc samu.

Konec Mileny Jesenské v Národních listech (1928–1929)

Milena Jesenská sice prožila v *Národních listech* svá nejšťastnější a autorsky nejplodnější léta, ale od samého počátku spolupráce s tímto deníkem si byla vědoma toho, že píše do titulu, který jí názorově není nikterak blízký. Propast mezi jejím přesvědčením a čím dál pravivějším zaměřením novin se ještě prohloubila v polovině 20. let, kdy se sblížila s představiteli levicové avantgardy, pro něž *Národní listy* představovaly zpátečnické médium, které se úplně míjí s dobou. O nepochopení, s nímž přátelé komentovali výběr zaměstnavatele, se zmiňuje Jaroslava Vondráčková: „A na nás doléhají výčitky – proč vy o tom novém píšete do tak reakčního listu?“²⁸⁵

Rok 1928 byl pro Jesenskou v tomto ohledu krizový. V lednu, po dvou letech bezvládní, nastoupil do funkce šéfredaktora dlouholetý kmenový novinář *Národních listů* Antonín Pimper²⁸⁶, který podporoval směřování deníku k vyhocenému nacionalismu a krajní pravici. Přímé důkazy o střetu nového šéfredaktora a jeho módní referentky neexistují, je však nasnadě, že tyto dvě osobnosti mohly jen stěží najít shodu ohledně podoby a dalšího vývoje rubriky pro ženy. A že ji hledat musely, je zřejmé například z toho, že redakce se viditelně pokoušela rubriku proměnit – koncem května vyšla poprvé s novým titulem *Žena, domácnost a rodina*. „Co mám, sakra, dělat s těmi N. L.! Pořád mám

²⁸² „Časopisy, pane vrchní!“, *Lidové noviny*, 18. 3. 1928, str. 18.

²⁸³ Buberová-Neumannová, M.: *Kafkova přítelkyně Milena*. Praha 1992. Str. 223.

²⁸⁴ Kafka, F.: *Dopisy Mileně*. Praha 1968. Str. 125.

²⁸⁵ Vondráčková, J.: *Kolem Mileny Jesenské*. Praha 1991. Str. 99.

²⁸⁶ 1884-1959, zabýval se především politickým a ekonomickým zpravodajstvím, ve 30. letech se radikalizoval a vyjadřoval krajně pravicové až antisemitské názory.

dojem, že bych měla něco udělat a nevím co!,²⁸⁷ stěžuje si Jesenská zoufale v červnovém dopise Adolfu Hoffmeisterovi.

V první půli roku, kdy poměrně optimisticky prožívala své první těhotenství, ještě měla sílu tento problém řešit. Radikálně se rozhodla změnit působiště a ucházela se o práci v jiných novinách – jistě to víme například o sociálnědemokratickém *Právu lidu*. Tehdejší redaktor tohoto deníku Jaromír John se za ni přimlouvá v dopise kolegovi Emilu Vachkovi²⁸⁸: „Setkal jsem se (poprvé osobně) s paní Milenou Jesenskou (z Národních) a slovem: *chtěla by k nám do Práva lidu*... Vzpírá se být nějakou módní referentkou a celé prostředí národně demokratické bylo jí od začátku ‚hnusné‘ a teď je jí přímo ‚nesnesitelné‘. Vypravovala mi o tom upřímně a já jsem přesvědčen, že by dobře ‚zapadla do rámce‘. Celý přestup je u ní povahy *morální*, ne finanční.“²⁸⁹

Všechny pokusy najít nového zaměstnavatele nakonec v půli roku přerušil velký zlom v osobním životě Mileny Jesenské. Po těžké nemoci a porodu zůstala několik měsíců upoutána na lůžko a namísto ideového směřování rubriky se zabývala spíše starostmi o to, jak zajistit její pouhý provoz. Pravomoci vedoucí „ženské hlídky“ předala na čas své spolupracovnici Nastě Papáčkové, ale rubrika se bez jejího vedení začala hroutit, navíc Jesenské celkem pochopitelně scházely síly i coby pisatelce. „Článků je málo. Nejsou dobré, nejsou přitažlivé,“²⁹⁰ vzpomíná na tuto dobu Vondráčková, která zároveň vysvětluje i náhlý exodus externích autorek: „Pro většinu z nás bylo neúnosné psát pro nepokrokové Národní listy. Všude se připravovala půda pro Sovětský svaz. Čtenářek ubývalo, i těch bez ideologie.“²⁹¹

Jméno Milena v rubrice zcela chybělo od srpna do října 1928. Nastě Papáčková to v redakční poznámce z 23. září čtenářkám vysvětlovala takto: „Všem čtenářkám, které se nás dotazovaly po pí Mileně, sdělujeme, že musí mít ještě nějaký čas strpení, protože paní Milena stůně. Ale zato je mladou maminkou roztomilé holčičky, kterou byste jí mohly všechny závidět.“ Chyběla však i další jména pravidelných spolupracovnic: zůstala zmiňovaná Nastě Papáčková, francouzská dopisovatelka Madelaine Chaumont se svým pravidelným Dopisem Pařížanky a příležitostně též Oldřiška Zemanová v sekci Domácnost. Z nových jmen se objevila například redaktorka ČTK Věra Rosenbergová-Janáčková, Božena Cikhartová nebo pozdější národnědemokratická poslankyně a senátorka Anna Vetterová-Bečvářová²⁹², která byla stálou autorkou *Večerních Národních listů*.

A tak zatímco počátkem roku 1928 přemýšlela Jesenská o tom, jak se zbavit práce pro *Národní listy*, koncem téhož roku přemýšlelo redakční vedení, že se zbaví Mileny Jesenské. K ideovým sporům totiž nově přibyl problém s tím, že vedoucí redaktorka v jeho očích nedokázala zajistit řádné fungování své rubriky. Protože však Jesenská kvůli své nemoci potřebovala nemocenské pojištění, a tedy i stálé zaměstnání, pokoušela se nyní redakční vedení uspokojit a hlídku oživit. „...Vyčítají mi, že není hlídka

²⁸⁷ Wagnerová, A.: *Dopisy Mileny Jesenské*. Praha 1996. Str. 111.

²⁸⁸ 1889-1964, spisovatel, dramatik a novinář. Od roku 1911 psal pro *Právo lidu*, později redigoval mj. revue *Pramen* (1925-1926), týdeníky *Nová svoboda* (1926-1928) či *Kopřivy* (1921). Proslul především jako autor detektivek.

²⁸⁹ Krulichová, M., Vinařová, M. (eds.): *Polohy srdce. Z korespondence Jaromíra Johna*. Praha 1982. Str. 113.

²⁹⁰ Vondráčková, J.: *Kolem Mileny Jesenské*. Praha 1991. Str. 102.

²⁹¹ Tamtéž. Str. 104.

²⁹² 1884-1968, redaktorka, středoškolská profesorka, do Poslanecké sněmovny byla zvolena v roce 1929, do Senátu roku 1935.

v NL v pořádku, a já musím něco podniknout, abych ji do pořádku dala. Nemohu to místo ztratit a uznávám, že musím víc pracovat,²⁹³ napsala v prosinci Jaroslavě Vondráčkové.

První tři měsíce roku 1929 její tým opět fungoval v téměř plné síle; vrátila se do něj Iša Beránková, Jaroslava Vondráčková, Máša Broftová nebo Hana Šklíbová, také rozsahem se rubrika opět přiblížila dřívějším standardům. Objevil se v ní například seriál o výdělečně činných ženách s názvem Žena v umění, v práci a ve sportu, kam své příspěvky napsaly například malířka Božena Jelínková, výtvarnice Minka Podhajská nebo tanečnice Milča Mayerová. Ačkoli šlo o recyklaci již jednou použité myšlenky (podobný seriál vycházel v deníku roku 1925), běžel projekt i po odchodu Mileny Jesenské v dubnu a květnu 1929. Formálně tedy bylo vše v pořádku, názorově se však vedoucí redaktorka nehodlala nijak přizpůsobovat a o nějaké umírněnosti, již by zřejmě *Národní listy* uvítaly, nemůže být řeč. Polemiku vyvolal například její text Kdo je vinen?²⁹⁴ o závislosti a nezávislosti ve vztazích nebo článek Kdo začne?²⁹⁵, který tepal praktiky českých obchodníků se spotřebním zbožím. K posledně jmenovanému textu se dokonce redakce vyjádřila omluvnou notickou přímo v rubrice pro ženy, což byl dosti vzácný jev. „K článku paní Mileny, uveřejněnému v této hlídce minulou neděli, prohlašujeme, že výtky činěné v něm našim obchodníkům, nebyly myšleny paušálně, nýbrž že jedná se pouze o jednotlivé případy. Prohlašujeme zároveň, že není nikterak v intencích našeho listu, abychom poškozovali zájmy obchodnictva.“²⁹⁶

Zdá se, že po těžkém roce, kdy Milena Jesenská dlouho nebyla schopna ze zdravotních důvodů rubriku řádně vést a nadále se vzpírala instrukcím, došla vedení *Národních listů* trpělivost. S redaktorkou noviny ukončily spolupráci koncem března – poslední článek podepsaný jménem Milena s názvem Vzkříšení na horách vyšel 31. 3. 1929 (viz příloha č. 12). O týden později už úvodní článek, který tradičně psala vedoucí hlídky, dodala Molly Soukenková. V rubrice se krom nepřítomnosti Jesenské několik týdnů nic zvláštního nezměnilo; ještě v průběhu dubna psaly známé externistky jako Našťa Papáčková, Oldřiška Zemanová nebo Hana Šklíbová. Podstatnější zlom přišel až ve chvíli, kdy *Národní listy* angažovaly novou vedoucí redaktorku.

Marta Russová (1929–1941)

Ženskou hlídku v *Národních listech* převzala po Mileně Jesenské Marta Russová²⁹⁷, její první článek podepsaný šifrou Maru vyšel 28. dubna 1929²⁹⁸.

Marta Russová se narodila ve východočeské Skutči v rodině učitele Jana Jadrného a jeho ženy Marie, která byla autorkou několika divadelních her a románů. Počátkem 20. století strávila dva roky v dívčí rodinné škole Pöttingeum v Olomouci²⁹⁹, pak jeden rok studovala umění na Dámské akademii v Mnichově³⁰⁰. Provдалa se roku 1909, ale o sedm let později ovdověla. Po vzniku Československa

²⁹³ Wagnerová, A.: *Dopisy Mileny Jesenské*. Praha 1996. Str. 100.

²⁹⁴ *Národní listy*, 3. 3. 1929, str. 13.

²⁹⁵ *Národní listy*, 25. 12. 1929, str. 10.

²⁹⁶ *Národní listy*, 6. 1. 1929, str. 13.

²⁹⁷ 1888–1963

²⁹⁸ „Laciné vzrušení“, *Národní listy*, 28. 4. 1929, str. 15.

²⁹⁹ Vzdělávací ústav pro ženská povolání založený hrabětem Emanuelem Pöttingem roku 1895.

³⁰⁰ Šlo o uměleckou školu otevřenou výhradně ženám, byla založena v roce 1882 mnichovským spolkem umělkyně (Münchner Künstlerinnenverein).

přijala práci na ministerstvu zahraničí, kde byla mimo jiné tři roky zaměstnaná jako pracovnice generálního konzulátu v Paříži.

Její rozhodnutí věnovat se žurnalistice zřejmě výrazně ovlivnila její o dva roky starší sestra, spisovatelka Marie Tippmannová³⁰¹. Tato aktivní národní demokratka přispívala po roce 1918 do mnoha ženských časopisů, například do *Hvězdy* či *Listu paní a dívek*, byla však také poměrně pravidelnou spolupracovnicí Mileny Jesenské v ženské hlídce *Národních listů*. Russová novinářsky začínala v roce 1925 jako příležitostná spolupracovnice deníků *Tribuna* a *Venkov*, v letech 1926 až 1929 pak byla vedoucí redaktorkou populárního melantrišského časopisu *Hvězda československých paní a dívek*. Módní rubriku *Národních listů* vedla až do zastavení deníku v roce 1941.

Poněkud zkresleně shrnul její módně-referentskou dráhu v *Národních listech* kolega Ladislav Tůma: „Po Mileně Jesenské ujala se v dubnu r. 1929 značně rozšířené hlídky pro ženy pí Marta Russová. Za jejího vedení stala se z dvousloupečkové a někdy i kratší rubriky, která bývala věnována dříve téměř výhradně otázkám módy, rozsáhlá příloha, jež vycházela zprvu pod názvem Žena – domácnost a rodina, nyní Rodina – společnost. Russová píše své články většinou pod zkratkou Maru nebo -r-, nebo Marka. I feuilletony a kursivy rázu buď humorného nebo satirického píše často kromě své rubriky.“³⁰²

Tůma nemá pravdu hned ve dvou zásadních věcech. Nástup Maru totiž neznamenal žádné výrazné rozšíření rozsahu, ani obsahu rubriky. Už za vedení Mileny Jesenské, a to nejpozději od roku 1925, měla hlídka stabilně mnohem větší rozsah než dva až tři sloupce; na konci jejího působení to byly většinou jedna a půl až dvě strany. S přihlédnutím k tomu, co se píše v této kapitole, lze lehce vyvrátit také tezi, že se Jesenská věnovala téměř výhradně módě – bylo tomu totiž skoro naopak.

S příchodem Marty Russovové se rubrika přiklonila k tradičnějšímu vyznění, tedy k tématům péče o zevnějšek, rodinu a domácnost, a do velké míry se tak smazala specifičnost, již Jesenská přinášela svými exkurzy na pole architektury, designu či pedagogiky. *Národní listy* byly s novou zaměstnankyní spokojeny i v dalším ohledu – nepouštěla se do kontroverzních témat a polemik. V jejím pojetí, jež zásadně ovlivnila práce pro populární týdeník *Hvězda*, nebyla ženská hlídka správným prostorem pro hlubokomyslné úvahy, ale spíše místem, kde čtenářky najdou zábavné a lehké čtení. Její styl psaní pro ženy trefně charakterizuje Lexikon české literatury: „Příznačný je pro ... [její články] lehký tón, žensky všetečný, nekonvenční pohled pod povrch věcí a důraz na toleranci.“³⁰³ Na druhé straně je však nutné přiznat, že Russová byla schopnou novinářkou a dokázala psát zajímavé, inteligentní texty určené náročnějšímu čtenáři. Na rozdíl od Jesenské je však neuplatňovala v deníkové ženské rubrice, ale v periodikách, jež považovala za vhodnější pro tento účel – například v týdeníku *Přítomnost*.

Poněkud paradoxními větami ji v tomto smyslu charakterizoval anonymní autor na předsádce sbírky jejích článků *Život bez ličidla*: „Paní Maru se vymyká běžnému formátu ženských novinářek. Není ničím méně než tak zvanou feministkou a je daleka – spíše ješitného než nespravedlivého – hájení

³⁰¹ 1886–1965, stejně jako její sestra studovala v Olomouci a Mnichově. Od roku 1910, kdy se provdala, pracovala v manželově advokátní kanceláři v Lovosicích. Když byl během první světové války vězněn, začala rodinu živit díky honorářům za autorství dívčích románů a knih pro děti, jichž celkem napsala několik desítek. Plodná byla i jako přispěvatelka především ženských časopisů. Více viz Hozmanová, Eva: Marie Tippmannová. Lovosický dnešek, č. 1 a 2/2005. Str. 10. http://web.meulovo.cz/dnesek/2005/0501_10.html

³⁰² *Národní listy. Jubilejní sborník 1861–1941*. Praha 1941. Str. 109.

³⁰³ *Lexikon české literatury, díl 3, sv. I, M-O*. Praha 2000. Str. 133.

těch malicherných, drobných ženských zájmů a práv. Neposiluje ženy v okouzleném nebo ukřivděném zahledění se do sebe a dívá se na lidi objektivně, spíše jako muž – ale ženy zná jako žena.“

Během druhé světové války, po zastavení *Národních listů*, se začala Russová věnovat autorskému psaní. Vyšel jí například román pro ženy *Život po čtvrté* (1941) či výběry z novinových článků *V zrcadle mládí a zralosti* (1944) a zmiňovaný *Život bez ličidla* (1941). Je také autorkou scénáře komedie Miroslava Cikána *U pěti veverek* (1944, spolu s Miroslavem Ruttem) a spoluautorskou scénáře filmu Rudolfa Hrušínského *Jarní píseň* (1944). Po válce se k žurnalistice ještě na čas vrátila, když po dva roky vedla měsíčník *MoNo*. Tento bohatě vypravený časopis, jehož titul byl zkratkou lapidárního pojmenování *Módní novinky*, vycházel od počátku roku 1947 a v roce 1948 byl v nových poměrech po vyjití deseti čísel zastaven.

Kapitola VII: Milena Jesenská

Z novinářek, jež v prvním desetiletí po vzniku Československa vedly novinové rubriky pro ženy, je dnes jméno Mileny Jesenské bezpochyby nejznámější, ne-li jediné známé. Nebylo to však její psaní pro ženy, které ji proslavilo. To, že se dnes obecně cení její články, především ty z období před německou okupací psané od roku 1937 pro Peroutkův týdeník *Přítomnost*, je spíše důsledkem a nikoli příčinou aureoly, která se kolem této žurnalistky vytvořila. V jejím případě totiž neplatí obvyklé schéma, kdy se badatelé kvůli tvorbě zajímají i o život autora – u Mileny Jesenské je to naopak. Její život, počínaje osudovým vztahem s Franzem Kafkou a konče tragickou smrtí v koncentračním táboře, je důvodem, proč právě o této novinářce bylo napsáno bezpočet biografii, článků, diplomových prací a vzpomínkových knih, zatímco jména, natožpak práci jejich tehdejších kolegů dnes zná jen několik odborníků.

Milena Jesenská svým životem dodnes fascinuje, právě to však paradoxně způsobuje, že se poněkud zapomíná na samotné její žurnalistické texty. Životopisci opakují stále dokola tatáž fakta a tradované historiky a jen okrajově se zabývají interpretací její práce. Pokud už se někdo věnuje samotným textům a jejich analýze, vybírá si většinou pozdní reportáže pro *Přítomnost* či některé slavné články z 20. let, jako je *Ďábel u krbu* či *Cesta k jednoduchosti*. Stovky dalších, všednodenních článků pro módní rubriky *Tribuny*, *Národních listů* či *Lidových novin*, v nichž se formoval její osobitý autorský rukopis, jako by nestály za pozornost. Přitom právě z nich lze získat cenné informace o tom, jak se formoval myšlenkový svět Mileny Jesenské, jak se vyvíjely její názory a styl psaní.

Mýtus Milena

Faktu, že neustálou recyklací určitých momentů z životního příběhu Mileny Jesenské a jejich zdůrazňováním na úkor jiných rysů, které se stále více dostávají do pozadí nebo dokonce zcela chybějí, vzniká pokřivený, mytologizovaný obraz, si už všimli mnozí badatelé. Explicitně se k mytologizaci Jesenské vyjadřuje například Marta Marková-Kotýková v knize *Mýtus Milena* nebo bohemista Peter Demetz v jedné z esejí publikace *Praha ohrožená 1939–1945*. „O Jesenské existuje spousta legend, včetně vyložené feministických a dospět k nějaké definitivní charakteristice její osoby je téměř nemožné, protože jak uvádí autorka její biografie Marta Marková-Kotýková, Jesenská v životě prošla mnohými proměnami, jimiž vymazala veškeré stopy po tom, čím žila předtím, včetně svých slavných i téměř neznámých manželů, partnerů a milenců,³⁰⁴“ dovozuje Demetz.

Nikdo se však zatím nepustil do úkolu připravit ucelený spolehlivý životopis, v němž by se pracovalo především s primárními prameny a nikoli s neověřitelnými tvrzeními, která se stále dokola opakují v článcích, diplomových pracích i v popularizujících publikacích³⁰⁵. Každý, kdo chce získat pokud možno přesné a ověřitelné informace o životě a díle Mileny Jesenské, se proto setkává s velkým problémem. Zatímco v případě Mileniných novinářských kolegů je obtížné dopátrat se alespoň

³⁰⁴ Demetz, P.: *Praha ohrožená 1939-1945*. Praha 2010. Str. 198.

³⁰⁵ „Mytologické“ prvky se vyskytují i v esejistických dílech, například v jinak inspirativních knihách, jako jsou *Česko/ návod k použití* Jiřího Gruši (Praha 2009) nebo *Pepíci* Mariusze Surosze (Praha 2011).

základních biografických dat, u Jesenské je to naopak – největší výzvou je zorientovat se v množství dostupného materiálu a vybrat z balastu spolehlivá fakta.

Zájem o Milenu Jesenskou jako o osobu přišel s její první (a na dlouho jedinou) biografií, kterou roku 1963 v Německu vydala Margarete Buberová-Neumannová³⁰⁶. Předtím byla Jesenská vnímána především jako adresátka Kafkových dopisů, jež byly vydány o jedenáct let dříve. Buberová-Neumannová se s Milenou Jesenskou přátelila před její smrtí v koncentračním táboře v Ravensbrücku. Svou knihu o životním osudu přítelkyně založila na tom, co jí v táboře řekla sama Milena Jesenská, a na vlastních omezených rešerších. Nikdy nebyla v Praze, neměla šanci projít české archivní prameny, konfrontovat své poznatky se vzpomínkami pamětníků a navíc si od svého vyprávění nedokázala udržet odstup. Její kniha je bezpochyby zajímavá a důležitá, bohužel však poznamenaná přátelským vztahem s protagonistkou příběhu, jenž jí okouzli. Ačkoli náklonnost k portretované osobě je určujícím rysem mnoha biografií, v tomto případě jde tak daleko, že je obsah knihy namnoze v rozporu s fakty. Walter Lippmann trefně definoval, že „biografie je portrétem fiktivní postavy, (zatímco) autobiografie je vyjádřením toho, jak sami autoři chtějí být vnímáni druhými“³⁰⁷. První kniha o Mileně Jesenské, která založila její popularitu v zahraničí a posléze i doma, v sobě spojuje obojí: fikci i sílu osobnosti, s níž Milena Jesenská dokázala své budoucí životopisky ni vsugerovat o něco jednoznačnější obraz sebe sama, než by odpovídalo skutečnosti.

Ještě jinak to shrnuje Růžena Grebeníčková: „Milena, která dojmá v širokém měřítku, vstoupila do literatury, ctěna jako silná osobnost, velká inteligence, hrdinná žena, o které se natáčejí filmy a pořádají výstavy – je výtvar... Za svůj posmrtný věhlas vděčí Jesenská životu v roli, proměnlivé podobě Kafkovy přítelkyně...“³⁰⁸ Podle Grebeníčkové je obraz Mileny Jesenské konstruktem. A tento konstrukt dodnes podporují další biografie této novinářky, jež z knihy Buberové-Neumannové a dalších pochybných pramenů čerpají. I jiní životopisci³⁰⁹, ačkoli jsou faktograficky mnohem přesnější, totiž často přebírají její shovívavý přístup, akcentují podobná témata a podobné věci naopak pomíjejí, jednoduše začínají vytvářet určitý stereotyp.

Potírání mnohovýznamovosti, mnohohlasí, možností alternativního výkladu a zploštění je typické pro mýtus, jak ho vidí francouzský sémiotik Roland Barthes. Pro Milenu Jesenskou jako reálnou osobu má přítom tato mytizace ještě jeden neblahý důsledek, který Barthes pregnantně formuluje ve své eseji o striptýzu: „Stereotyp tu... protiřečí původní provokativnosti celé věci a nakonec ji pohltí do bezvýznamnosti“³¹⁰. A tak to podle mého soudu s touto novinářkou je: banální, jednorozměrný obraz donekonečna omílaný učebnicemi a médii, používaný často už jen jako prázdná slupka, kulisa, jako povinná rétorická figura, skutečně odsuzuje Jesenskou k „bezvýznamnosti“. Tato autorka však bezpochyby je významnou postavou v dějinách české žurnalistiky, a proto si zaslouží kritičtější pohled. Napsat soustavnou kritickou biografii Mileny Jesenské není úkolem této práce, přesto se

³⁰⁶ 1901–1989, publicistka, před druhou světovou válkou aktivní členka komunistické strany, která prožila věznění v sovětském gulagu i nacistickém koncentračním táboře a napsala o tom několik knih.

³⁰⁷ Lippmann, W.: *Public Opinion*. New Brunswick 1990. Str. 7.

³⁰⁸ Grebeníčková, Růžena: Doslov ke knize Buberová-Neumannová, Margarete: *Kafkova přítelkyně Milena*. Praha 1992. Str. 228.

³⁰⁹ Životu Mileny Jesenské se jen v poslední době věnovaly například knihy Magdaleny Wagnerové nebo Marie Jiráskové, ty ale k přílišnému schematismu nesklozávají. Stereotyp Mileny Jesenské se rozšiřuje spíše s donekonečna opakovanými klišé novinových a časopiseckých článků, které opisují jeden od druhého.

³¹⁰ Barthes, Roland: *Mytologie*. Praha 2004. Str. 83.

v rámci možností pokouším v této kapitole akcentovat jiné momenty z jejího života, než je obvyklé – především ty, jež přímo souvisejí s její prací žurnalistky a její tvorbou.

Formování (1896–1918)

Milena Jesenská se narodila v roce 1896 v Praze, v rodině lékaře Jana Jesenského³¹¹ – později uznávaného odborníka v oboru stomatologie a univerzitního profesora – a jeho ženy Mileny, rozené Hejzlarové. Dětství a rané mládí strávené v poměrně zámožné středostavovské rodině, jež měla díky otci úzké kontakty s univerzitním prostředím a českou intelektuální elitou – to je rys, který Jesenskou spojuje s dalšími ženami-novinářkami, o nichž pojednává tato disertační práce. Právě tyto rodiny se totiž snažily svým dcerám poskytnout nejlepší možné vzdělání, což v Praze znamenalo zápis na známé dívčí gymnázium Minerva, jež své maturantky dokázalo připravit ke studiu na univerzitě. Pro Milenu Jesenskou, stejně jako pro mnohé další studentky této školy, znamenala Minerva významný životní mezník: nejen díky nepopíratelně vysoké kvalitě výuky, ale také díky navázaným kontaktům, známostem a dlouholetým přátelstvím. V lavicích Minervy se vytvářely přátelské sítě, které fungovaly ještě mnoho let poté – v kulturních, uměleckých a vědeckých kruzích meziválečného Československa.

V případě Mileny Jesenské, která Minervu navštěvovala v letech 1907 až 1915, je to obzvláště zřetelné. Ve škole navázala přátelství se Stanislavou Procházkovou (Jílovskou) a Jarmilou Ambrožovou (Haasovou-Nečasovou), jež jí provázela po celý život. Seznámila se i s řadou dalších mladých žen, které v pozdějších letech patřily do okruhu známých, spolupracovnic a kolegyň. Pavlu Jezdinskou vystřídala v ženské hlídce *Tribuny*, po Marii Fantové nastoupila do módní rubriky *Lidových novin*, se Zdenou Foustkovou (Wattersonovou) dlouhodobě spolupracovala, stejně jako s Bělou Friedländerovou, Jarmilou Fastrovou či Amálií Kreidlovou (Jiráskovou).

Roku 1913 Mileně Jesenské zemřela matka. Tato ztráta a také fakt, že vztahy s dominantním otcem měla vždy poněkud problematické, jen umocnily jeden z jejích hlavních povahových rysů: jakousi odbojnost, vzpurnost, odvahu jít proti proudu, nekonvenčnost. Už jako studentka gymnázia působila jako enfant terrible, Ma-Fa na ni vzpomíná jako na „divokou“ a „radioaktivní“ a stejně vyznívají i další vzpomínky pamětníků. K povinné součásti mýtu patří například příběh o tom, jak se Milena Jesenská se svými spolužačkami, všechny Češky, procházela po německém korzu Na Příkopech, a to navíc v provokativním úboru, bez punčoch, s rozpuštěnými vlasy. Bez matčina dozoru, v péči velmi zaneprázdněného otce, v letech, kdy se o revoltu proti rodičům, starším generacím i systému nutkavě pokoušejí mnozí dospívající, navíc v znejistujícím a apokalypticky působícím době první světové války, dozrála Jesenská ve výrazně nekonvenční osobnost. Jakákoli podřízenost, natožpak úcta ke zvyklostem, pravidlům, ba zákonům jí byla cizí – chtěla žít po svém, nově, nezávisle. A tato lhostejnost k zavedeným pořádkům, jež někdy vedla až v jakousi bezohlednost ve společenských i mezilidských vztazích, pak Jesenskou bude provázet až do smrti, nejen v osobním, ale i profesním životě.

V době středoškolského studia se její divokost projevuje hlavně jako vzpoura proti otci: velmi volně nakládá s rodinnými financemi, a když už jimi později nedisponuje, nechává za sebou obrovské dluhy, přátelí se s lidmi, jež by otec neschvaloval (postupně se seznamuje například s okruhem německých

³¹¹ 1870–1947, mimo jiné zakladatel Pražské stomatologické kliniky, profiloval se též jako průkopník v oboru čelistní chirurgie.

židovských intelektuálů kolem kavárny Arco), na svou dobu nepřípustně se chová i v partnerských vztazích. Vše vyvrcholí tím, že po necelých čtyřech semestrech zběhne ze studií medicíny, otěhotní s tehdejším milencem a pozdějším manželem, Němcem Ernstem Pollakem³¹² a pokusí se o potrat. Otec ji v půli roku 1917 nechal internovat v sanatoriu pro duševně choré ve Veleslavíně, i kvůli nashromážděným dluhům se ji pokoušel soudně zbavit svéprávnosti a stále odmítal dát souhlas, aby se jeho nezletilá dcera za Pollaka provdala. Nakonec však musel kapitulovat – Milena Jesenská byla po několika měsících propuštěna z léčebny a v březnu 1918 se z ní v jedenadvaceti letech stala vdaná žena. Svatba po více než dvou letech bouřlivého a nekonvenčního vztahu však neznamenala žádné uklidnění. Novomanželka Milena Pollaková se se svým mužem musela okamžitě přestěhovat do Vídně, a začalo tak pro ni náročné a velmi dlouhé období existenční nejistoty, ale také doba, kdy si v prostředí vídeňských kaváren stykem s manželovými známými a přáteli, mezi něž patřili například Hermann Broch, Franz Werfel, Karl Kraus, Heimito von Doderer, Franz Blei či Alfred Polgar, tříbila názory a vkus.

Vídeň, Kafka a novinářské začátky (1919–1922)

První rok, či spíše rok a půl byl pro Milenu Pollakovou ve Vídni zvláště těžký. Jak uvádí Marta Marková-Kotýková, která zpracovala vídeňské období ze všech badatelů nejlépe a nejpodrobněji³¹³, provázely novomanžele v této době značné materiální obtíže. Bydleli zprvu v podnájmech, a když si v květnu 1918 konečně našli trvalý byt v Lerchenfelderstrasse, který bylo třeba zařídit, začaly se rychle tenčit jejich finanční zásoby. Věno bylo spotřebováno, Pollakovo zaměstnání v Rakouské zemské bance (Länderbank) na potřeby rodiny (a Mileny samotné, zvyklé žít v naprostém dostatku) nestačily a novomanželka si ve Vídni jako nově příchozí a navíc mladá žena bez perfektní znalosti rakouské němčiny zaměstnání najít nedokázala. K tomu se zřejmě navíc přidaly starosti s tím, že Pollak musel nadále splácet pražské dluhy své ženy³¹⁴. Marková-Kotýková také dokládá, že Jesenská svou situaci nezřídká řešila krádežemi.³¹⁵

Mileně Jesenské ve Vídni scházely nejen peníze, ale i možnost uplatnění. V kavárenských debatách zůstávala ve stínu svého muže, kterého kruh vlivných přátel ctil jako zdatného kritika, a zpovzdálí sledovala osudy svých pražských přítelkyň, které začaly sbírat první profesní zkušenosti jako novinářky, překladatelky a editorky. Byl to zřejmě právě kontakt s nimi, který ji přiměl přemýšlet o tom, jak by se mohla z Vídně realizovat i ona.

Během léta či podzimu 1919 začala komunikovat s redakcí nedávno vzniklého nezávislého deníku *Tribuna*, v jehož redakci pracoval její pražský známý Arne Laurin či přítelkyně Zdena Foustková. Jak přesně ale její spolupráce s deníkem začala, není zcela jisté. Dominika Rybová ve své diplomové práci uvádí, že se Jesenská se do *Tribuny* dostala díky Staše Jílovské, která ji doporučila manželce redaktora Josefa Kodíčka³¹⁶. Takový scénář je možný, protože Jílovská pro *Tribunu* překládala už od jara 1919.

³¹² 1886-1947, narodil se v Jičíně, až do roku 1918 žil v Praze. Bankovní úředník, překladatel, literární kritik.

³¹³ Marková-Kotýková, M.: *Mýtus Milena*. Praha 1993.

³¹⁴ V červnu 1917 psal Pollak příteli Willymu Haasovi: „Zatím musím urovnávat dluhy, jež mi M. zanechala – zhruba 1500 K, neslýchané jmění.“ Je možné, že se s těmito dluhy musel vypořádávat delší dobu. Wagnerová, A.: *Milena Jesenská*. Praha 1996. Str. 65.

³¹⁵ Marková-Kotýková, M.: *Mýtus Milena*. Praha 1993. Str. 29-32.

³¹⁶ Rybová, D.: *Milena Jesenská – osobnost české žurnalistiky, módy a životního stylu*. Praha 1995. Str. 38.

Zpracovat však mohly i přátelské vztahy se Zdenou Foustkovou, která v *Tribuně* vedla módní hlídku, a to až do podzimu 1919, kdy odjela do Paříže. Právě tehdy Jesenská trávila delší čas na návštěvě v Praze, a mohla tedy redakci osobně navštívit.

Ačkoli veškerá odborná literatura datuje její první článek pro *Tribunu* až 30. prosincem 1919, kdy vyšla její reportáž s názvem Vídeň, lze podle mého soudu počátek spolupráce vystopovat už dříve. Jesenská by se snad dala přisoudit text s názvem Nové tendence filmu, který vyšel na titulní straně novin 4. listopadu 1919 podepsaný šifrou AX. Šifry AX, AXN, popřípadě A. X. Nessey přitom Jesenská později běžně užívala. Jisté je, že Jesenská tiskla od podzimu 1919 v *Tribuně* své překlady podepsané iniciálami M. P. V neděli 9. listopadu 1919 jí otiskly noviny překlad povídky Ráj francouzského spisovatele Francise Jammese, další Jammesovy povídky vyšly během prosince³¹⁷. Podpis M. P. je také pod překladem povídky Franze Werfela Blasfemie blázna, jež vyšla 21. prosince.

Přes nadějně začátky Jesenská jako překladatelky však manželé Polakovi dál řešili materiální potíže a přemýšleli o stěhování do Paříže či jiného evropského města. V únoru 1920 svěřila Zdena Wattersonová svému kolegovi v *Tribuně* Arne Laurinovi: „Laurine, psala mi Milena srdceryvné psaní, abych jim pomohla sem do Paříže, ale i když jsem z čisté lásky a lidskosti sama sebe a své nebezpečí a zodpovědnost škrtnla, za 14 dní nemohla jsem jí dát kladnou zprávu, naivní děvče, ona myslela, že by mohli Arnošta vzít tady na legaci! Ovšem, ne do zdejší Länderbanky, se kterou se to má a bude mít ovšem docela jinak než oni myslí. Tak ráda bych jí aspoň finančně pomohla, ale nemohu teď, my všechny peníze posíláme do Ameriky, protože tam musíme něco mít, a zde neutracíme nic, než co je k slušnému životu třeba, a já ze svých peněz už nemám ani korunu. Chudák to děvče, to je strašlivé, že teď jsou spolu víc než jindy, ona sama by snadněji něco i zde snad našla, a on sám také snad by byl živ, ostatně kdo tomu všemu rozumí.“³¹⁸ Tyto úvahy pokračovaly po celý rok, jak vyplývá například z *Dopisů Mileně*, kde se hovoří nejen o „pařížském plánu“, ale také o možném stěhování do Heidelbergu.³¹⁹

Z plánů se nakonec nic neuskutečnilo, Pollakovi zůstali ve Vídni a Jesenská v roce 1920 příležitostně psaní do *Tribuny* povýšila na pravidelnou spolupráci. Alena Wagnerová shrnuje, že toho roku uveřejnila 31 fejetonů³²⁰, mimo to se Jesenská pod šifrou M. J. stala v *Tribuně* novou hlavní autorkou módní rubriky. Pražská periodika dál zásobovala i překlady. Ty vycházely jak v *Tribuně*, tak v týdeníku *Kmen*, který v té době redigoval Stanislav Kostka Neumann. Byly mezi nimi prózy Franze Werfela, Alfreda Döblina, Charlese Péguého nebo studie Giny Kausové či Rosy Luxemburgové. V neposlední řadě se mezi překlady objevily v češtině vůbec poprvé i povídky Franze Kafky a právě díky překladům se Milena Jesenská a Kafka seznámili.

Kafkova povídka Topič vyšla v *Kmeni* 22. dubna 1920 a právě od té doby se datuje intenzivní korespondence mezi autorem a jeho překladatelkou, korespondence, díky níž se Jesenská později stala světově proslulou. Ačkoli za první republiky byla známou novinářkou, bez vztahu s Kafkou a bez

³¹⁷ Francis Jammes: „Cesta života“. *Tribuna*, 14. 12. 1929, str. 10; Francis Jammes: „Dobrota milého Pána Boha“. *Tribuna*, 28. 12. 1929, str. 11.

³¹⁸ Zdena Wattersonová Arne Laurinovi, 12. 2. 1920. LA PNP v Praze.

³¹⁹ Kafka, F.: *Dopisy Mileně*. Praha 1968. Str. 103.

³²⁰ Wagnerová, A.: *Milena Jesenská*. Praha 1996. Str. 100.

vydání Kafkových dopisů³²¹, jež o tomto vztahu svědčí, by se nikdy nezvedla taková vlna zájmu o její osobu.

„Já jsem znal Milenu v různých periodách jejího života. Perioda kafkovská byla v letech jejího mládí, když jí bylo asi kolem dvaceti let. Tenkrát měla ohromnou přitažlivost. Byla velmi intelektuální, ale byla přitom velmi elementární a měla v sobě takovou přírodní laskavost. My jsme ji vlastně všichni měli velmi rádi. Já bych téměř řekl: každý z nás ji nějakým způsobem miloval. A na ní bylo krásné, že si velkým instinktem, který skutečně měla, okamžitě vynalezla toho nejdůležitějšího člověka z našeho kruhu, který byl skutečně velký a který ji nejvíce potřeboval – Kafku,³²² vzpomínal další z pražských německých autorů Johannes Urzidil v rozhovoru s Ferdinandem Peroutkou. Pravdou nicméně je, že Jesenská Kafku osobně téměř neznala a jako k autorovi hodnému překladu ji nasměroval zřejmě její manžel.

Z původně pracovního kontaktu se už v první půlce roku 1920 vyvinul intenzivní milostný vztah, který se však odehrával především na papíře. Tváří v tvář se Kafka s Jesenskou setkali jen zřídkakdy, což ovšem nic nemění na tom, že pro oba šlo o osudovou lásku umocněnou tím, že bylo brzy jasné, že zůstane nenaplněná. Kafka své zasnoubení s Julií Wohryzkovou zrušil, Milena Jesenská se však rozhodla, že svého muže neopustí.

Analyzovat na tomto místě zákruty a průběh vzájemné náklonnosti není pro účely této práce třeba a už dříve a dobře to provedli jiní, soustředím se pouze na několik detailů, které souvisí s novinářskou kariérou Mileny Jesenské. Ačkoli Kafka rozhodně nemohl být nestranným pozorovatelem a přísně objektivním čtenářem jejích článků, zarazí přesto, jak příznivě její texty posuzoval, a to i ty určené pro módní hlídku *Tribuny*. Tam totiž začala Jesenská psát v dubnu 1920, a převzala tak roli dosavadní hlavní autorky Pavly Jezdinské.

S velkým obdivem se Kafka o Milenině stylu vyjádřil hned v počátcích vzájemného dopisování, kdy si ještě vykali. „Ale v každém případě: ta, co to psala, není žádná obyčejná pisatelka. Mám teď k Vašemu psaní téměř tolik důvěry jako k Vám osobně. Znam (při své omezené znalosti) v češtině jen jednu jazykovou melodičnost, a to u Boženy Němcové, zde je jiná hudba, ale oné příbuzná odhodláním, vášní, líbezností a především jasnozřivou moudrostí.“³²³ I později její práci podrobně sledoval, i když Jesenská zřejmě projevila určitý stud a o hodnotě svých módních referátů pochybovala.

„Dík za dovolení číst Tribunu. Onehdy v neděli jsem viděl dívku, která si na Václavském náměstí kupovala Tribunu, zřejmě přece jen kvůli článku o módě. Nebyla příliš dobře oblečena, ještě ne. Škoda, že jsem si ji nezapamatoval a nemohu sledovat její vývoj. Ne, nemáš pravdu, když podceňuješ svoje články o módě. Jsem Ti opravdu vděčný, že se teď mohu přiznat, že je čtu (tajně jsem je totiž ve svém darebáctví četl už častěji).“³²⁴ Jeho vstřícnost je samozřejmě možné připisovat hlavně vztahu k pisatelce, jen těžko ale můžeme tvrdit, že by se Kafka k pozitivní reakci nutil, pokud by ho její články nijak nezaujaly. Přitom bychom jen těžko hledali dva odlišnější autory, než byli Kafka a Jesenská.

³²¹ Poprvé je vydal Max Brod roku 1951.

³²² Peroutka, F., Urzidil, J.: *O české a německé kultuře*. Praha 2008. Str. 57.

³²³ Kafka, F.: *Dopisy Mileně*. Praha 1968. Str. 50.

³²⁴ Tamtéž. Str. 148.

Snad právě tato naprostá odlišnost ale byla tím, co Kafku fascinovalo. Tak si to alespoň vysvětloval například architekt Karel Honzík: „Milena pořád bažila po nějakém zjednodušení věcí, napsala o tom dokonce knížku *Cesta k jednoduchosti*. Představovala si to zjednodušení i ve vztazích mezi lidmi. Měla stále – abych tak řekl – srdce na dlani a stále někoho zpovídala... Chápu, že pro Franze Kafku, celého spoutaného vnitřními rozpory a zábranami, mohla mít Milena zvláštní přitažlivost, právě svým odklizením všech složitostí a problémů.“³²⁵ I František Kautman, autor předmluvy k prvnímu českému vydání *Dopisů Mileně*, dovozuje, že Kafku Jesenská přitahovala jako jeho naprostý protiklad, „jako módní referentka, představitelka světa, jemuž nejméně rozuměl a který mu byl tolik vzdálen“.³²⁶

Korespondenční styk Jesenské a Kafky trval ve své nejintenzivnější podobě pouze necelý rok, do doby, kdy Kafka na podzim 1920 odjel na léčení do plicního sanatoria v tatranských Matliarech. Poté si psali už mnohem sporadičtěji, časem přešli opět k vykání a poslední vzkazy si vyměnili v půli roku 1923. Kafka nicméně nadále sledoval práci Jesenské, která se nejspíše aktivně hlásila o zpětnou vazbu. V lednu 1922 se explicitně zmiňoval o fejetonu *Žábel u krbu*, který vyšel v *Národních listech*³²⁷, z dopisu psaného v létě 1922 zase vyplývá, že nadále četl i její články v *Tribuně* i *Módní revue*³²⁸.

Jesenská psala v letech 1921 a 1922 stále více, obzvláště poté, co *Tribuna* rozjela v květnu 1921 samostatnou módní přílohu s názvem *Módní revue*. Tu podle tiráže vedla Staša Jílovská, lze však předpokládat, že její obsah a podobu významně spoluurčovala i její velká přítelkyně Jesenská. Koncem roku 1922 už byla Jesenská etablovanou módní referentkou, což zpečetily *Národní listy* svou nabídkou na samostatné vedení „ženské hlídky“. Milena tak poprvé měla k dispozici prostor, jejíž mohla naplňovat sama podle svého uvážení.

Módní referentka (1923–1930)

Roku 1923 Jesenská stále trvale žila ve Vídni, její manželství s Ernstem Pollakem ale bylo v hluboké krizi – oba stále bydleli v jednom bytě, ale de facto odděleně a navíc už v podstatě oficiálně měli jiné partnery. Jesenská se sblížila s hrabětem Franzem Xaverem Schaffgotschem³²⁹, s nímž udržovala vztah až do doby, kdy se koncem roku 1925 usadila v Praze. Po pracovní stránce byla více než zaneprázdněná. Přijala exkluzivní nabídku *Národních listů*, aby prakticky od nuly vybuodovala jejich novou módní rubriku, a stále častěji zajížděla do Prahy, aby mohla na obsah i tisk osobně dohlédnout v redakci.

Roku 1924 se Jesenská rozhodla, že skutečně zrealizuje úvahy o rozvodu a v souvislosti s tímto rozhodnutím začala přemýšlet i o odchodu z Vídně. „... Šla bych ráda od muže. Jsem nějak nekonečně unavená tím životem, nevěřím, že by se kdy změnil, a nedovedla bych snad dnes zde žít, i kdyby se změnil,“ svěřila se v březnovém dopise šéfredaktorovi *Národních listů* Karlu Hochovi³³⁰. Tomu popsala i své plány na cestování po Evropě, které ale nakonec zůstaly nenaplněné.

³²⁵ Honzík, K.: *Ze života avantgardy*. Praha 1963. Str. 234.

³²⁶ Kafka, F.: *Dopisy Mileně*. Praha 1968. Str. 24.

³²⁷ *Národní listy*, 18. 1. 1922.

³²⁸ Kafka, F.: *Dopisy Mileně*. Praha 1968. Str. 201.

³²⁹ 1890-1979

³³⁰ Wagnerová, A.: *Dopisy Mileny Jesenské*. Praha 1998. Str. 81.

Jediné, co Milena ze svých velkolepých úmyslů uskutečnila, byl dlouhodobý pobyt v domě přítelkyně Alice Gerstelové-Rühle poblíž Drážďan, kde strávila několik měsíců pravděpodobně od jara do podzimu 1925. Díky klidu a zázemí, jež jí manželé Rühleovi poskytli, začala Milena soustředěněji pracovat nejen jako žurnalistka, ale také jako editorka. Roku 1925 zahájila činnost v nakladatelství Františka Topiče, které jí svěřilo vedení knižní edice Žena. Zároveň se snažila uvést v život vydávání řady dětských knih pro Pražskou akciovou tiskárnu.

U Topiče Jesenská během čtyř let vydala šest titulů, tři z nich přitom v podstatě byly výběry z její vlastní práce: šlo o soubory *Cesta k jednoduchosti* (1926), *Člověk dělá šaty* (1927) a *Šťastnou cestu* (1927). Kromě toho roku 1928 vyšla publikace Oldřišky Zemanové *Moderní domácnost* (Trochu idejí a trochu práce) a Jesenské překlad jedné z pedagogických prací Otto Rühleho s názvem *Jak zacházeti s dětmi*³³¹. V Pražské akciové tiskárně, již stejně jako *Národní listy* vlastnila národně-demokratická strana, Jesenská prokazatelně prosadila pouze překlad Petra Pana od J. M. Barrieho³³². V plánu ovšem měla i další tituly: pokus přesvědčit germanistu Otokara Fischera, aby převedl už tehdy slavnou knihu Wilhelma Busche Max a Mořic, jí ovšem nevyšel. V dubnu mu psala ještě z Vídně: „Milý profesore Fischere, mám velmi báječnou myšlenku, která zůstane báječnou, jen když Vy ji provedete. Věc je ta: mám vydávat řadu dětských knížek... u Pražské akciové tiskárny a napadlo mne, že není do češtiny přeložen Wilhem Busch asi proto, že se ještě nikdo nenašel, kdo by to dovedl. Nechtěl byste mi přeložit asi 2–3 věci od něj?“³³³ Obměkčit se Fischer nedal ani po dalším dopise z 29. 4. 1925. „Nemyslím, příteli, že se mne tak lehko zbavíte. Budu Vám psát pravidelně každé pondělí dlouhý dopis; budu Vám psát express dopisy, telegrafovat a telefonovat, kabelovat a radiotelegrafovat, budu Vám psát leteckou poštu a konečně přijedu sama do Prahy. Jsem člověk, proslavený svojí paličatostí. Netvrdím, že to je možné, přeložit Busche do češtiny, tvrdím jen, je-li to vůbec možné, jste Vy jediný člověk na světě, který to dokáže.“³³⁴ Stejně neslavně dopadly i úvahy o vydání dětských próz Williama Makepeace Thackerayho, E. T. A. Hoffmanna či Carla Sandburga.

Odchod z Vídně byl pro Jesenskou důležitým impulsem, jenž ovlivnil i její novinářskou práci. V pražském společenském životě se rychle zorientovala; stala se trvalou návštěvnicí mnoha kavárenských společností, v nichž navázala bezpočet nových známostí, kterých dokázala využít při redigování novin a později i časopisů. „V Praze vplynula do příslušných politických i literárních milieux rázem, politicky to byla komunistická strana, literárně Devětsil,“³³⁵ uvádí literární historik Václav Černý. Kontakty navázala i díky okruhu kolem Osvobozeného divadla a S. V. U. Mánes.

V průběhu roku 1926 začala Jesenská spolu se Stašou Jílovskou, která krátce předtím opustila vedoucí funkci v *Tribuně*, přesněji řečeno v její *Módní revue*, pracovat na projektu nového časopisu *Pestrý týden*. Ten začal s úspěchem vycházet na podzim, a i když se Jesenská na jeho redakci podílela jen něco přes rok, dokázala v něm konečně plně uplatnit své ambice. Tady se už nemusela uchylovat jen k pevně vymezenému tematickému výseku ženských rubrik a mohla psát daleko svobodněji. Její představa o intelektuálně laděném časopise pro náročné publikum však nakladateli nevyhovovala, a

³³¹ V *Národních listech* z 13. 1. 1929 vyšla následující poznámka z pera Mileny Jesenské: „Abych předešla nedorozumění, sděluji tímto, že jsem přestala redigovati knihovnu ‚Žena‘, která vychází v nakladatelství F. Topič, Praha. ‚Jak zacházeti s dětmi‘ od Otto Rühleho je poslední svazek (6), který vyšel pod mojí redakcí.“

³³² Barrie, J. M.: *Petr Pan a Wendy*. Praha 1926-1927. Přeložila Jirka Malá.

³³³ Milena Jesenská Otokaru Fischerovi, 21. 4. 1925, fond Fischer Otokar, LA PNP Praha.

³³⁴ Fischer nakonec Busche přeložil v roce 1933 soukromě, pro svoje děti, s titulem *Vít a Věna*. Překlad vyšel knižně teprve roku 1959 v redakci Ludvíka Kundery.

³³⁵ Černý, V.: *Paměti I*. Brno 1994. Str. 102-103.

tak byl redakční tým roku 1928 nahrazen novým vedením, jež mělo týdeník zavést zpět do bezpečnějších a výdělečnějších vod populárních časopisů pro široké vrstvy čtenářů.

„Zlidovění“ *Pestrého týdne*, které ovšem přineslo kýžený efekt ve zvýšení počtu čtenářů, připravilo Jesenskou o zajímavou práci. Náhradu našla ve spolupráci s poněkud konvenčnějším týdeníkem *Světlozor*, který od roku 1926 vedl Eduard Bass. Šifra Milena byla samozřejmě nadále také vlajkovou lodí *Národních listů* a jejich módní rubriky. Jako na fenomén druhé poloviny 20. let si na ni vzpomínala například herečka Olga Scheinpflugová. „Rozsévala po novinách i časopisech chytré články, ironická a pohrdající každou jen trochu usedlou myšlenkou, kritická ke všemu, co se chtělo na chvíli zastavit a nabrat dech. Myšlenkový odpočinek by byla nazvala hnilobou. Tenkrát míchala obratně buršikóznost i ženský šarm, plná dráždivé novosti, utrhla se z řetězů své buržoazní výchovy a bouřila svobodou jako žena i jako člověk. S pastelovými bledými ústy v jemné růžolící tváři byla celá nějak revoluční, i když chvíli mlčela. Usmívala se, pohrdala, povzbuzovala. Ženy měly rády její články, zavalovaly korespondencí rubriku, do které psala, její názory a život pro ně byly divokou řečí proti jejich vodám, které připomínaly malé sádky na ryby. Milena odpovídala čtenářkám v novinách a její popularita rostla.“³³⁶

Profesní úspěchy provázelo i štěstí v osobním životě. Jesenská se krátce po přestěhování do Prahy seznámila s architektem Jaromírem Krejcarem, za něhož se v dubnu 1927 provdala. Krejcar a okruh jeho známých, mezi nimiž bylo množství kolegů architektů a teoretiků architektury jako například Karel Teige, ji zásadně ovlivnili. Jesenská se ve svých textech zabývala čím dál častěji a vášnivěji otázkami bydlení, uspořádání bytu, bytového zařízení – a i když tento zájem vcelku logicky zdůvodňovala jako zájem o zlepšení života žen, které se o byt, domácnost a její údržbu staraly, bylo v něm i něco velice osobního. Odbornější tón do článků o architektuře vnesla její návštěva přelomové výstavy *Die Wohnung (Bydlení)* ve Stuttgartu, kam v půli roku 1927 odjela i s manželem. Prohlídka vzorového dělnického sídliště Weissenhof, které vzniklo na základě architektonické soutěže podle plánů předních funkcionalistických architektů, odstartovala její proměnu v nepokrytou propagátorku moderního životního stylu, jež poté ve 30. letech mimo jiné vyústila ve spolupráci se specializovaným magazínem o architektuře a designu *Žijeme*.

O roce 1927 napsala Jaroslava Vondráčková: „Tón článků měníme, vylézáme z toho stávajícího oparu a lezeme do nového, do oparu zvěčnělého světa. Věci vylézají v novém pozměněném nadhledu. Nejde už o fikce z Mileniných článků, nejde už o předstírání. Jaromír a přátelé servírují konstruktivismus a pobíjejí jejího a Kafkova Kierkegaarda i Dostojevského. Teď píšeme a dáváme přednost hygienickým koupelnám, americkým kuchyním, sociálním problémům...“³³⁷

Druhá polovina 20. let byla pro Jesenskou obdobím rychlých vzestupů i strmých pádů. Po dvou úspěšných letech 1926 a 1927 přišel následujícího roku náhlý přelom. Zahájily ho odchod z *Pestrého týdne* a tahanice s redakcí nepokrokových *Národních listů*, které chtěla stále levicověji smýšlející Jesenská opustit. V srpnu pak následovala těžká, život ohrožující nemoc a v souvislosti s ní náročný porod dcery Jany. Druhou půlku roku 1928 strávila Jesenská léčením a první půlku roku 1929 dlouhou rekonvalescencí, která však stejně nepřinesla příliš viditelné výsledky. Po zánětu kloubů zůstala částečně chromá a musela chodit o holi, navíc trpěla chronickými bolestmi. Z ženy, která kypěla energií a kterou všichni popisovali jako divoký a nezdolný živel, se stal někdo jiný. Nemoc ovlivnila

³³⁶ Scheinpflugová, O.: *Byla jsem na světě*. Praha 1994. Str. 109.

³³⁷ Vondráčková, J.: *Kolem Mileny Jesenské*. Praha 1991. Str. 95.

nejen její soukromí, kde odstartovala pomalý rozpad druhého manželství, ale i v práci. Jesenská dostala v březnu 1929 výpověď z *Národních listů* a v červnu následujícího roku z *Lidových novin*, kam v dubnu 1929 nastoupila jako vedoucí módní hlídky po Marii Fantové. Navíc ji stíhaly obrovské finanční obtíže.

Problémy s penězi měla Jesenská vlastně po celý svůj život. V mládí otec její rozmařilost a dluhy řešil internací ve Veleslavíně, značné závazky pak splácel Milenin manžel Ernst Pollak ještě dlouho po svatbě. Nouze a nedostatek charakterizují také celé její vídeňské období, jak vyplývá z policejního vyšetřování pro krádeže i z dopisů Franze Kafky, který své přítelkyni peníze několikrát nabízel³³⁸. Po návratu do Prahy se situace nijak nezlepšila: „Potřebovala bych vypůjčit si peníze, Slávo, asi 6–7000 Kč, ale vracet je mohu až příští jaro. Máme dluhy a já na to nestačím. Kancelář a činže a Bauhaus a Jaromír je tady začátečník a peníze se tedy nehrnou. Jsem ovšem s tím svým plácáním po novinách neschopna si vydělat víc než na domácnost a na nějaké ty nejnnutnější hadry a na splátky za nádobí a gáže pro kancelář – tak prostě bych potřebovala pomoc. Štve mě to strašně a nevím kudy kam už, a Jaromírovi nelze vyčítat, že začíná a že je chudý,³³⁹ psala Jesenská Jaroslavě Vondráčkové na podzim 1926.

Roku 1929 a 1930 bylo vše o to horší, že Jesenská musela platit svou léčbu a následně lázeňský pobyt ve slovenských Piešťanech. „Máš pravdu, že mám mnoho bohatých známých, ale všem jsem zadlužena vesměs a se strašnou nouzí sháníme peníze na moje léčení zde. Je mi to hrozně trapné, že posílám jen 2000.“³⁴⁰ V červnu 1930 pak dluhy způsobily i ukončení práce pro *Lidové noviny* – závazky jí pravděpodobně nedovolily věnovat se práci pro tento deník, v němž už stejně měla obestavený plat kvůli nařízeným exekucím, naplno a redakce ztratila trpělivost. Vondráčková nekompromisně shrnuje: „Ne, dluhy ji nikdy netížily. Tulila se k nim pořád, v dobách finanční pohody i nepohody, a nesnažila se je splácet. Netížilo ji ani to, že tím tak často ztrácela dobré známé a přátele, kteří ji opravdu měli rádi.“³⁴¹ „Nebrala vážně peníze, snad proto jich nikdy neměla dost“³⁴², doplňuje Olga Scheinpflugová.

O financích Mileny Jesenské se tu ostatně nezmiňují proto, abych jakkoli rozvířovala pikanterie ze soukromého života, ale proto, že úzce souvisí s jejím psaním. Ukazuje se totiž, že její ohromující píle, s níž dokázala pracovat současně pro několik periodik, a lehkost a rychlost, s níž články tvořila, mohla být vynucena okolnostmi. Jesenská prostě potřebovala vydělávat a své psaní vnímala dost pragmaticky. „Hnalo ji to řemeslně dělat žurnalistiku, vydělávat. Z ručky do ručky, už od dob Vídně,³⁴³ píše ve svých vzpomínkách Vondráčková. Přiznává to ale i sama novinářka, například v dopise příteli Adolfu Hoffmeisterovi z jara 1929: „Jsou to docela průměrné články, jakých je v novinách mnoho. Nemám-li se čím pyšnit, nemám se také za co stydět, to je všechno. Kdybych měla peníze, nenapsala bych ani slůvko.“³⁴⁴

³³⁸ V průběhu roku 1920 například psal „Smím ti poslat peníze?“ či „Narozeniny bys nemusela mít zkažené, kdybys mi dříve napsala o peníze.“ Kafka, F.: *Dopisy Mileně*. Praha 1968. Str. 93 a 161.

³³⁹ Wagnerová, A.: *Dopisy Mileny Jesenské*. Praha 1998. Str. 99.

³⁴⁰ Wagnerová, A.: *Dopisy Mileny Jesenské*. Praha 1998. Str. 102. Jaroslavě Vondráčkové, únor 1929.

³⁴¹ Vondráčková, J.: *Kolem Mileny Jesenské*. Praha 1991. Str. 91.

³⁴² Scheinpflugová, O.: *Byla jsem na světě*. Praha 1994. Str. 109.

³⁴³ Vondráčková, J.: *Kolem Mileny Jesenské*. Praha 1991. Str. 99.

³⁴⁴ Wagnerová, A.: *Dopisy Mileny Jesenské*. Praha 1998. Str. 117.

Vzhůru na levici (1931–1936)

O tom, že Milena Jesenská byla svým smýšlením vždy výrazně nakloněna levici, není pochyb. V jejím světonázoru ji utvrdily i styky s avantgardními umělci, kteří propagovali myšlenky socialismu a komunismu.

Sama Jesenská do komunistické strany vstoupila pravděpodobně v roce 1930³⁴⁵. Pokud se to opravdu stalo v tomto roce, znamenalo by to, že novinářka se do komunistických struktur zapojila právě v době, kdy stranu mnozí umělci, mezi nimiž byli i její přátelé, dobrovolně či nuceně opustili. Roku 1929 totiž převzal moc v KSČ Klement Gottwald a stranu zcela podřídil moskevské Kominterně. Bolševizace československých komunistů, kteří se vydali po radikální leninsko-marxistické linii, byla důvodem hromadného odchodu obrovského množství členů KSČ, včetně některých zakladatelů. Kvůli manifestu, jímž protestovali proti novému stranickému vedení, byli vyloučeni například Ivan Olbracht, Josef Hora, Marie Majerová, Vladislav Vančura či Jaroslav Seifert. Na Gottwaldovu stranu se naopak přidali Karel Teige, Julius Fučík či Vítězslav Nezval, a zjevně i Milena Jesenská.

Velice zajímavé je, jak tento Milenin krok popisují její biografie. Ačkoli vstup do KSČ rok po bolševizujícím sjezdu byl jistou manifestací příslušnosti k „pravověrným komunistům“, jímž šlo o vítězství dělnické třídy a socialistickou revoluci v režii Moskvy, vidí životopisci Jesenskou výhradně jako idealistku, která se stala komunistkou kvůli svým mravním zásadám. Buberová-Neumannová pateticky shrnuje: „Politické názory a činnost byly motivovány výlučně jejím smyslem pro mravnost; lidské hodnoty pro ni byly důležitější než politický program.“³⁴⁶ Alena Wagnerová zašla ještě dále, když příklon Jesenské k bolševické KSČ vysvětluje téměř psychoanalyticky: „V Milenině příklonu ke komunistické straně hrály ovšem podstatnou roli i osobní důvody. Katastrofa, kterou pro ni znamenala nemoc a ochromení, ji připravila o její ženskou sebedůvěru a zároveň posílila její potřebu být užitečná, sloužit něčemu nadosobnímu a někam patřit. V podřízení se stranické disciplíně hledala asi i oporu, kterou mezitím ztratila v soukromém životě.“³⁴⁷

Vyhraněnou levicovost Mileny Jesenské lze chápat i v souvislosti s rodinným prostředím a vzpourou proti němu, kterou Jesenská vytrvale vedla i v dospělosti. Její otec Jan nebo teta Růžena Jesenská byli skalními přívrženci pravice, voliči národní demokracie, a v rodině tak mohlo jít i o klasický mezigenerační spor.

Je každopádně zřejmé, že pro mnohé autory, již o Jesenské píší, je její členství v KSČ spíše něčím, co se snaží různými prostředky omluvit – poukazem na její nelehkou osobní situaci, idealismus, sklon k radikalismu. Tvrdí zároveň, že jakmile nelidskost komunistické politiky prohlédla, ze strany v roce 1936 vystoupila. Implicitně tak představují Jesenskou jako jakéhosi naivního prostáčka, který nebyl s to si uvědomit, jak funguje strana, jejíž byla aktivní členkou. Tak to ale zcela jistě nebylo: Jesenská se svou inteligencí do strany musela vstupovat s plným vědomím, co to v danou chvíli znamená, bez ohledu na to, že její bezprostřední rozhodnutí mohl ovlivnit manžel, taktéž přesvědčený ctitel komunistické myšlenky, jenž v jejich bytě hostil setkání komunistického vedení, nebo další podobně smýšlející přátelé.

³⁴⁵ Uvádí to Marie Jirásková s tím, že přesnější datum zatím badatelé neznají. Jirásková, M.: *Stručná zpráva o trojí volbě*. Praha 1996. Str. 157.

³⁴⁶ Buberová-Neumannová, M.: *Kafkova přítelkyně Milena*. Praha 1992. Str. 101.

³⁴⁷ Wagnerová, A.: *Milena Jesenská*. Praha 1996. Str. 134.

Nicméně i sama se Jesenská se zpětně na svůj vstup do KSČ dívala s potřebou jej ospravedlnit. „Šla jsem do komunistické strany po své nemoci a po svém ochromení ve velké touze ještě na světě něco potřebného udělat. Myslela jsem si, že to tam je jedině možné. Myslela jsem si mnoho krásných věcí o slově soudruh a trpělivě jsem léta překonávala výčitky, že jsem maloměšťačka, a trpělivě jsem se léta podřizovala takzvané revoluční disciplíně...“³⁴⁸, napsala v roce 1937 v dopise Olze Scheinpflugové. Tehdy, rok po moskevských procesech, už její členkou nebyla.

Na počátku 30. let ji však podobné pochybnosti nesužovaly, a tak své novinářské zkušenosti dala plně k dispozici stranickému tisku. V roce 1930, kdy odešla z *Lidových novin*, začala spolupracovat s časopisem *Tvorba*, jež od roku 1928 vedl Julius Fučík. Tento měsíčník s podtitulem List pro kritiku a umění začal vydávat v roce 1925 F. X. Šalda, který jej o dva roky později na Fučíkovu žádost předal komunistické straně. Té totiž před obecními volbami na podzim roku 1928 úřady zakázaly vydávat stranický tisk³⁴⁹, a tak vedení KSČ politickou agitaci nasměrovala do ilegálních tiskovin a právě do *Tvorby*. Jesenská pro *Tvorbu* psala do roku 1933, v té době už se podílela také na přípravě měsíčníku *Žijeme* a na redakci obrázkového komunistického časopisu *Svět práce*.

O tom, že její tehdejší příklon k radikální levici nebyl žádným rozmarem, ale vycházel ze silného vnitřního puzení, vypovídají i vzpomínky pamětníků. Na Jesenskou-komunistku vzpomínají například dcery její přítelkyně Staši Jílovské. „Našimi hrdiny se stali Voskovec a Werich, E. F. Burian, Nezval, Halas. A pak taky druh naší matky Adolf Hoffmeister, který nás seznamoval s Paříží... Největší roli ale sehrála matčina přítelkyně z mládí Milena Jesenská, která byla, jak se tenkrát říkalo, ‚skalní komunistka‘ (příhlášku do strany jí podepisoval Gottwald), a která nám v našich 12-13ti letech dávala první lekce z marxismu-leninismu, dávala nám číst Šolochova a Majakovského a vodila nás na sovětské filmy. A tak jsme se octly v úplně jiném táboře, než byl Ferdinand Peroutka.“³⁵⁰

Jako žurnalistka spojovala Jesenská ve 30. letech ve svém psaní zcela odlišné světy: pro velkoryse připravovanou revue *Žijeme*³⁵¹, která vycházela jako reprezentativní magazín nakladatelství Družstevní práce, byla znalou referentkou o záležitostech moderní architektury a bytového designu. Ve čtrnáctideníku *Svět práce*, jehož redakci tvořili Ladislav Štoll a Ladislav Kopřiva, byla pro změnu zapálenou komunistkou, která se dokázala přizpůsobit stranickým požadavkům. Jakkoli jí propagovaný funkcionalismus a konstruktivismus vycházely z levicových myšlenek, spojovala ji práce pro *Žijeme* spíše s érou, již nechala zdánlivě za sebou, s obdobím redigování ženských stránek. Naproti tomu ve *Světě práce* z ní byl najednou zcela jiný autorský typ: už ne žoviální novinářka píšící s nadhledem o životním stylu, ale agitátorka, která se vší vážností tepala „buržoazní přežitky“ a prosazovala komunistické ideje.

Přestupu do naprosto odlišných žurnalistických vod si Jesenská byla vědoma a zvykat si na nové postupy muselo být složité. Najednou nemohla těžit ze svých zkušeností ani stylově, ani tematicky, nemohla se spolehnout ani na prověřené externisty, protože ti většinou nechtěli s komunistickým časopisem spolupracovat nebo mu neměli co nabídnout. Zřejmé je to například z velmi obezřetné

³⁴⁸ Wagnerová, A.: *Dopisy Mileny Jesenské*. Praha 1998. Str. 146-147.

³⁴⁹ Zastavení tisku bylo za první republiky možné na základě zákona na ochranu republiky z roku 1923, roku 1928 úřady zasáhly kvůli předpokládaným výtržnostem organizovaným KSČ při příležitosti desátého výročí vzniku ČSR.

³⁵⁰ Peroutka, F.: *Deníky. Dopisy. Vzpomínky*. Praha 1995. Str. 246.

³⁵¹ Časopis upravovaný Ladislavem Sutnarem vycházel v letech 1931-1933 a svou činnost ukončil po dvou ročnících.

prosby adresované malířce Miladě Marešové, kterou chtěla Jesenská v roce 1934 získat pro *Svět práce* jako ilustrátorku. „...Potřebovala bych Vaši spolupráci moc. Platit mohu průměrně, jako ostatní listy. Je to list hodně levicový a nemusila byste podepisovat kresby, kdyby Vám to vadilo.“³⁵²

Jesenská ze svého komunistického zápalu střízlivěla postupně. Částečně ji určitě ovlivnily zážitky jejího manžela Jaromíra Krejčara, který v roce 1934 pracovní odjel do SSSR, aby se o necelé dva roky později, zklamaný realitou, vrátil. Určující ale byla osobní zkušenost s absolutní autoritou stranického vedení, jež od svých členů vyžadovala naprostou loajalitu a disciplínu, a reakce československých komunistů na inscenované moskevské monstrprocesy. Zpětně – v článku *Co zbývá z KSČ?* psaném na podzim 1938 – to viděla Jesenská následovně: „Poněvadž neměla pro politickou změnu jiných argumentů než změněnou zahraniční politiku Sovětského svazu – a tento jediný argument se otevřeně nepřiznával -, nezbývalo KSČ než žádat na svém členstvu slepou důvěru, železnou disciplínu a naprostou poslušnost. Tyto vlastnosti nebývají obyčejně sloučeny s osobností a samostatným politickým myšlením.“³⁵³ Pokud však uvádí, že teprve po roce 1933 se čeští komunisté stali zcela závislími na moskevské Kominterně a že teprve tehdy se zhroutila vnitrostranická demokracie, svědčí to o přizpůsobování faktů vlastní potřebě. Vláda tvrdé ruky a naprostá podřízenost Moskvě se totiž v rámci KSČ projevila hned po pátém sjezdu v roce 1929, tedy v době, kdy Jesenská do strany vstupovala.

Odbojářka: Přítomnost, okupace a Ravensbrück (1937–1944)

V roce 1936 Jesenská odešla ze *Světa práce* i z KSČ. Za odchodem ze Štollova měsíčníku stál podle Aleny Wagnerové³⁵⁴ její tehdejší životní druh Evžen Klinger. Tento překladatel a funkcionář slovenské odnože komunistické strany byl toho roku jako trockista vyloučen a musel tedy zákonitě odejít i z časopisu. Jesenská se rozhodla ho následovat.

Rázem se pracovní ocitla v naprostém vakuu. Návrat zpátky k profesi módní referentky byl pro ni nemyslitelný a navíc by pro ni bylo velmi těžké takové zaměstnání získat, i kdyby o ně stála: s nálepkou komunistky by ji nepřijaly pravicové listy a ty levicové módní referentky neměly. Stejně to bylo i s časopisy. Jesenská ale práci potřebovala: jako už mnohokrát předtím byla ve velice tíživé finanční situaci komplikované závislosti na analgetikách, jimiž řešila své chronické bolesti. V té chvíli přišla nabídka z nečekané strany, stálé místo jí nabídl šéfredaktor týdeníku *Přítomnost* Ferdinand Peroutka, její dávný známý z dob práce pro *Tribunu*.

Jesenská začala pro *Přítomnost* jako redakční sekretářka pracovat v roce 1937. V témže roce v týdeníku zveřejnila i svoje první reportáže, v nichž sledovala osudy německých emigrantů v Praze, situaci v Sudetech v předvečer druhé světové války a řetězení událostí, jež nakonec vedly k Mnichovské dohodě a okupaci Československa. „Teprve teď se čtyřicetiletá novinářka vychovávající dorůstající dceru a trpící fyzickým handicapem konečně našla. Nepřestala se stýkat s levicovými

³⁵² Wagnerová, A.: *Dopisy Mileny Jesenské*. Praha 1998. Str. 139.

³⁵³ Jesenská, M.: *Nad naše síly*. Praha 1997. Str. 130.

³⁵⁴ Wagnerová, A.: *Milena Jesenská*. Praha 1996. Str. 142.

intelektuály, ale za minulostí udělala tlustou čáru, začala pomáhat jiným a odhodlaně se angažovala v boji proti stále vážnějšímu ohrožení republiky.³⁵⁵

Svůj zaujatý, osobní styl využila Jesenská v rozsáhlých reportážích beze zbytku. Díky četným výjezdům do pohraničí a rozhovorům s tamními lidmi dokázala bezprostředně zachytit atmosféru předmnichovské republiky a díky bystrému pozorování situace dokázala odvodit, kam bude vývoj směřovat. Velkým impulsem pro ni byl i vztah s německým novinářem Willym Schlammem³⁵⁶, s nímž se dala dohromady jako překladatelka jeho článků. Jako emigrant ji v Praze seznámil s okruhem svých známých a celou utečeneckou komunitou, o níž pak Jesenská mimo jiné napsala jednu ze svých prvních reportáží Lidé na výspě.

Články pro *Přítomnost* byly naléhavé a burčující a odrážely její vlastní postoj, který ji po okupaci vcelku samozřejmě dovedl ke spolupráci s odbojem. Po březnu 1939 se Jesenská stala součástí sítě lidí, kteří pomáhali především Židům s útekem za hranice³⁵⁷, a zároveň vedla souboj s cenzurními orgány, které na tisk v protektorátu dohlížely. Peroutkův týdeník skončil v září 1939: nejprve byl zatčen šéfredaktor a časopis sám byl zastaven krátce nato. Milena Jesenská se okamžitě zapojila do aktivit spojených s ilegálním tiskem a začala pomáhat s výrobou a distribucí časopisu *V boj*. V souvislosti s prací pro tento časopis byla Jesenská 11. listopadu 1939 zatčena.

Od listopadu do jara 1940 byla Jesenská vězněna v Praze na Pankráci a po dlouhé sérii výslechů ji čekal proces v Drážďanech. Ačkoli soudní líčení bylo v červnu 1940 zastaveno kvůli nedostatku důkazů obžaloby, která ji vinila z velezrady, na svobodu se už Jesenská nedostala. Nepomohly ani intervence přátel, kteří se intenzivně snažili dosáhnout jejího propuštění. Její případ byl vrácen zpět pražskému gestapu, které na ni uvalilo ochrannou vazbu, a na podzim 1940 Jesenská putovala s transportem do koncentračního tábora v Ravensbrücku v severním Německu.

V táboře dokázala Jesenská i přes podlomené zdraví přežít téměř čtyři roky. Pracovala v nemocniční kartotéce, spřátelila se tam s mnoha českými politickými vězeňkyněmi a také s Margarete Buberovou-Neumannovou, autorkou její budoucí první biografie. Osudným se jí stal až těžký zánět ledvin, kterému podlehla v květnu 1944.

³⁵⁵ Demetz, P.: *Praha ohrožená 1939-1945*. Praha 2010. Str. 102.

³⁵⁶ Celým jménem Willam S. Schlamm, 1904-1978, politický publicista. Před svou pražskou emigrací působil ve Vídni jako redaktor týdeníku *Die Weltbühne*, v letech 1938-1959 pracoval ve Spojených státech, pak se vrátil do Evropy.

³⁵⁷ Více viz Jirásková, M.: *Stručná zpráva o trojí volbě*. Praha 1996.

Kapitola VIII: Lidové noviny

Lidové noviny, založené roku 1893 v Brně Adolfem Stránským, vycházely v době vzniku Československa už bezmála 25 let a patřily k deníkům s největším renomé. Vyráběly a tiskly se sice na Moravě, šlo ale nikoli o regionální, nýbrž celostátní deník, do něž už od počátku 20. století přispívala řada novinářských osobností a známých literátů – například Viktor Dyk, Karel Toman, Stanislav K. Neumann, Antonín Sova či Rudolf Těsnohlídek.

Noviny, o jejichž slavném prvorepublikovém období se dodnes mluví s úctou, někdy možná až nekritickou, jsou bez nadsázky jedním z nejúspěšnějších novinových konceptů československé a české historie. Na renomé *Lidových novin* se velkou měrou podílel Arnošt Heinrich³⁵⁸, který nastoupil do funkce vedoucího redaktora v roce 1909 a s krátkými přestávkami deníku šéfoval od roku 1919 až do své smrti v roce 1933. Právě on přišel s myšlenkou na svou dobu velmi odvážnou, že *Lidové noviny* budou „nezávislým deníkem“, tedy deníkem nesvázaným přímo s žádnou z politických stran, a tedy i deníkem bez jistého zdroje příjmů a odbytu.

„České noviny se už od 19. století vždy konstituovaly kolem politické strany a pokusy vymknout se této tradici nebyly nikdy úspěšné... Heinrich poprvé v dějinách české žurnalistiky koncipoval noviny na jiném principu než na principu zájmů jedné strany.“³⁵⁹

Pražská detašovaná redakce *Lidových novin* vznikla teprve v roce 1920 a vedl ji Karel Zdeněk Klíma³⁶⁰. I když ale list pronikl do pražského prostředí, kde vznikala a tiskla se většina velkých deníků, poměrně pozdě, dokázal K. Z. Klíma přilákat do redakce už zpočátku velká jména. Ve 20. letech měly *Lidové noviny* personálně jednu z nejlépe složených redakcí plnou fundovaných odborníků, zkušených novinářů i kreslířů a literátů. Hned v roce 1920 do „Lidovek“ nastoupil Eduard Bass, na jaře následujícího roku se nechali ke spolupráci s tímto deníkem zlákat bratři Čapkové, kteří předtím byli členy redakce *Národních listů*. Pak postupně přibývali další – z *Tribuny* přestoupili Ferdinand Peroutka a Karel Poláček, pařížským zpravodajem byl Richard Weiner, berlínským Egon Erwin Kisch.

Heinrichovým záměrem bylo vytvořit noviny, které kvalitou svého psaní a rychlostí zpravodajství uspokojí náročného čtenáře, ale zároveň budou srozumitelné i pro ty, kteří se při četbě novin chtějí hlavně bavit. Literární vědec Václav Černý ve svých *Pamětech* formuluje názor tehdejších vzdělaných elit, když píše: „Již z dob svého zakladatelského organizátora, výborného brněnského Heinricha byly Lidovky naším nejlepším denním listem, měly – jediné u nás – úroveň světovou, byly u nás tím, čím v Anglii Times, v Paříži Journal des Débats nebo Le Temps, ve Švýcarsku Neue Zürcher Zeitung, v Německu Frankfurter Allgemeine, v Itálii Corriere della sera... Ve své slavné době Lidovky představovaly dosažitelný vrchol českého denního listu, dějiny naší žurnalistiky neobsahovaly nic srovnatelného od časů Havlíčkových a prvních ročníků *Národních listů*, a nic srovnatelného od té

³⁵⁸ 1880–1933, vzděláním právník, do redakce *Lidových novin* v Brně nastoupil v roce 1904.

³⁵⁹ Takto *Lidové noviny* charakterizuje literární historik Jiří Brabec. „Válka naučila lidi identifikovat se proti špatnému“, *Lidové noviny*, 11. 7. 1998, str. 28.

³⁶⁰ 1883–1942, jeden z prominentních prvorepublikových novinářů, který psal pod šifrou Kasetka. Už v roce 1903 se stal vídeňským zpravodajem *Lidových novin*, roku 1920 zakládal a poté vedl pražskou redakci tohoto deníku. Šéfredaktorem LN byl v letech 1927–1929 a 1939–1941. Ve 30. letech vedl deník *České slovo*. Zemřel v koncentračním táboře v Terezíně.

doby. České vzdělanectvo bez rozdílů politických nuancí čtlo je šmahem, platily za výstavní skříň naší národní intelektuální úrovně.³⁶¹

Šéfredaktor se zahraničním vzorům chtěl přiblížit a přiznaně se jimi inspiroval. Tak v roce 1921 *Lidové noviny* jako první český deník přišly s tzv. entrefiletu, krátkými kurzivovými úvodníky rubriky domácího zpravodajství. Šlo o novou žurnalistickou formu na pomezí sloupku a fejetonu, jakousi vtipně psanou glosu, která souvisela s aktuálním děním. Heinrich vůbec často experimentoval: zavedl například oblíbené veršované úvodníky, tak zvané rozhlásky, prosadil, aby jeho deník denně tiskl na předních stranách báseň, šťastně vsadil na rozšiřování zájmových rubrik o módě, automobilismu nebo zahradničení. Stál také u zrodu oblíbené humoristické rubriky Pražský film vedené trojicí K+M+B³⁶², jež spolu se zevrubným sportovním zpravodajstvím zachraňovala rentabilitu pondělního vydání, které se dlouho potýkalo se slabým odbytem³⁶³. Na druhé straně však byl do značné míry konzervativní, co se týče správného naplňování jednotlivých žánrů, a velmi trval i na jazykové a stylistické čistotě textů. Pečlivě se hlídala hlavně kvalita stránek, na nichž si *Lidové noviny* zvláště zakládaly. Patřila mezi ně kulturní rubrika³⁶⁴, v konkurenci ostatních listů jedna z nejrozsáhlejších, či fejetony, ale hlavně rychlé a bezchybné zpravodajství. To přinášely z regionů postupně i jednotlivé detašované redakce například v Plzni, Liberci, Znojmě, Ostravě, Užhorodě, Bratislavě či Košicích a ze zahraničí poměrně velkorysá síť zpravodajů.

Redakční politiku *Lidových novin* shrnul ve svých vzpomínkách jeden z kmenových redaktorů Bedřich Golombek: „Zásady, kterými se řídil obsah tehdejších Lidových novin, byly ovšem už vytčeny naprosto přesně. Všichni v redakci věděli především, že spolupracují na zpravodajském listě a nikoli politickém orgánu a nástroji některé politické strany. Důraz byl položen tedy především na zpravodajství. Kulturní části listu bylo popřáno tolik místa, kolik jí neposkytl ani jediný jiný list. Další zásadou bylo usilovat o to, aby Lidovky byly listem dobré pohody. Aby v nich čtenář našel každý den něco, čemu se zasměje.“³⁶⁵

Lidové noviny byly co do ohlasu úspěšným podnikem, ale rozhodně nepatřily k deníkům s nejvyšším nákladem a rentabilitou. Ve 20. letech vycházely ve všední den v počtu asi 40 000 výtisků, v neděli byl náklad o 20 000 výtisků vyšší³⁶⁶. V téže době ale například *Národní politika* či *České slovo* vykazovaly náklady několikanásobně vyšší³⁶⁷, hojně čtený byl i melantrišský deník *A-zet*, úspěšnější byly i bulvárně laděné deníky z koncernu Tempo Jiřího Stříbrného³⁶⁸.

³⁶¹ Černý, V.: *Paměti I (1921–1938)*. Brno 1994. Str. 335-336.

³⁶² Rubrika vycházela od roku 1920 pod vedením Vojtěcha Mixy, K. Z. Klímy a Eduarda Basse.

³⁶³ Problém pondělních raníků, který se týkal nejen Lidových novin, byl způsoben pravidly tiskařských sdružení. Ta tiskařům zaručovala nedělní volno, a pondělní noviny se tedy mohly začít sázet až po půlnoci, což omezovalo možnost dostat do vydání dostatečné množství aktuálních zpráv. Lidové noviny na tom byly v konkurenci ještě o něco hůře, neboť se tiskly v Brně a ztrácely čas kvůli dopravě. Golombek, B.: *Dnes a zítra*. Brno 1944. Str. 86.

³⁶⁴ „Kulturní kronika“ měla ve všední den rozsah jedné tiskové strany, což bylo více než u ostatních deníků, o víkendu bývala Kulturní kronika ještě obsáhlejší. Psali pro ni literární kritik Arne Novák, germanista Otokar Fischer, K. Z. Klíma, Oscar Bie, Richard Weiner a další.

³⁶⁵ Golombek, B.: *Dnes a zítra*. Brno 1944. Str. 79.

³⁶⁶ Přehledová publikace *Dějiny českých médií 20. století* uvádí *Lidové noviny* v období první republiky mezi pěti deníky s nejvyšším nákladem a zmiňuje údaj 65 000 výtisků, není však zřejmé, ze kterého roku toto číslo pochází. Končelík, J., Večeřa, P., Orság, P.: *Dějiny českých médií 20. století*. Praha 2010. Str. 72.

³⁶⁷ *Národní politika* měla ve všední den kolem 120 000 výtisků, nedělní vydání mělo náklad až 450 000 výtisků. Ranní vydání *Českého slova* mělo s *Lidovými novinami* srovnatelný náklad, večerní vydání ale bylo oblíbenější – vycházelo kolem 80 000 výtisků, nedělní *České slovo* vycházelo v nákladu až 380 000 kusů. Šalda, J.: *Budování*

Ačkoli se *Lidové noviny* vymykaly běžné prvorepublikové praxi stranického tisku, nebyly bez názoru. V dobovém kontextu byly řazeny k novinám nakloněným Hradu a prezidentu Masarykovi. Ze stínu výhradně nestraničských deníků vystoupily jen jednou a nakrátko. Bylo to v roce, kdy vznikla Národní strana práce (NSP). U jejího zrodu stál vydavatel *Lidových novin* Jaroslav Stránský, do příprav se ale zapojili i Ferdinand Peroutka a Karel Čapek. NSP měla podle zakladatelů být „stranou středu“ určenou středním vrstvám a inteligenci – její základnou se měli stát nespokojení příslušníci Kramářovy Národní demokracie, která se podle Masaryka začala posouvat příliš doprava. Strana vznikla pouhé dva měsíce před volbami, které se uskutečnily na podzim 1925, a přes poměrně velkou publicitu a známá jména při hlasování nečekaně propadla. Její kandidáti se do parlamentu nedostali, stejné neúspěchy pak strana zažila při dalších volbách. Stále se zhoršovaly její finanční obtíže, až nakonec NSP vytvořila v roce 1928 koalici s národními socialisty a v podstatě se rozplynula.

Neúspěch strany později někteří její exponenti vysvětlovali vlašností *Lidových novin*, které se měly díky osobě vydavatele logicky stát nově stranickým listem. Šéfredaktor Heinrich se ale nezávislé pozice nechtěl vzdát a politickou linii odmítal převzít. Redaktor brněnských *Lidových novin* František Šlepa psal v září 1925 šéfredaktorovi vládního deníku *Prager Presse* Arne Laurinovi: „Heinrich mi prohlásil, že Lidové noviny budou o nové straně referovat právě tak, jako referují o jiných stranách.“³⁶⁹ Právě spory kolem NSP s vydavatelem Stránským vedly k tomu, že Heinrich z *Lidových novin* v roce 1927 odešel, vrátil se o dva roky později.

Richard Weiner aneb Šeherezáda a Filína

Rubrika pro ženy byla žánrem, který Arnošta Heinricha jako inovátora bezpochyby zajímal. Dobře věděl, že kvalitně vedená ženská stránka může novinám přivést nové čtenáře – jak ukázal příklad *Národní politiky*. Současně tušil, že čtenářská obec *Lidových novin* má svá specifika a že i psaní ve společenské rubrice musí mít určitou úroveň, aby zájem o noviny neochladl mezi intelektuálnějším publikem. Vsadil proto zpočátku na spolupráci s dlouholetým pařížským dopisovatelem Richardem Weinerem³⁷⁰.

Novinář a spisovatel Weiner pocházel z obchodnické židovské rodiny v Písku a do Paříže odjel v roce 1912. Existenci hodlal založit na spolupráci s českými periodiky: zprvu psal pro deník *Samostatnost* a v roce 1913 dostal nabídku z *Lidových novin*. Krátce nato ale byl mobilizován a k žurnalistice se vrátil teprve roku 1917 jako redaktor *Venkova a Národních listů*. Ve službách *Lidových novin* se znovu ocitl po konci války a od roku 1919 zastával post pařížského zpravodaje. „Průběžně podává podrobné informace zvláště o všech aktualitách francouzské vládní i parlamentní politiky i okolnostech francouzského politického života. Zaujímá k němu postupně i osobní postoje, mnohdy uvádí na pravou míru agenturní zprávy, jindy jsou mu zase tyto zprávy oporou k tomu, aby uplatnil své schopnosti detailních analýz. Široké spektrum témat zachycuje jeho fejetonistika – je to zevrubný

tisku. Eva, Praha 2001. Str. 176-179.

³⁶⁸ Jak *A-Zet*, tak bulvární listy *Tempa* jako například *Polední list* nebo *Expres* však začaly vycházet až koncem 20. let. Srov. Končelík, J., Večeřa, P., Orság, P.: *Dějiny českých médií 20. století*. Praha 2010. Str. 48-53.

³⁶⁹ Kosatík, P.: *Ferdinand Peroutka. Život v novinách 1895-1938*. Paseka, Praha 2003. Str. 175.

³⁷⁰ 1884-1937

popis celkového životního stylu tehdejší Paříže, jejího všedního života, módy... jídla, stolování, či vůbec všeobecných pravidel společenského života.³⁷¹

Heinrich pro ženskou hlídku využil právě Weinerova pozorovatelského talentu a nadání zachytit společenské dění. Weiner a spolu s ním i šéfredaktor však usoudili, že v jedné osobě nelze důvěryhodně sloučit politického zpravodaje a módní referentku, a tak Weiner na stránkách pro ženy vystupoval výhradně pod pseudonymy. Poprvé se jeho sloupek o módě objevil v nedělním vydání začátkem roku 1919 (viz příloha č. 14). Rubriku s názvem *Moda a společnost* a později *Moda a společnost v Paříži* podepisoval Weiner zprvu šifrou Šeherazáda³⁷², od roku 1921 až do poloviny 30. let Filína.

Weiner se v textech psaných pod těmito šiframi stylizoval jako žena, psal v ženském rodě a činil to tak umně, že čtenáře a čtenářky nenapadlo o ženství Filíny pochybovat. Kdo se za touto značkou skrývá, redakce *Lidových novin* tajila a virtuální totožnost pařížské módní dopisovatelky všemožně podporovala. Na mystifikaci se podílela například Marie Fantová, která ve svém článku z ledna 1925 popsala své pařížské setkání s Filínou takto: „Víš, že vypadá právě tak, jak jsme si ji vždycky představovaly: štíhlá, ó můj bože, jak štíhlá! Pařížanka, v krátkém persiánovém kožíšku, s hedvábnými punčochami, černá vlna jí vyčuhuje zpod klobouku... pusu má namalovanou do srdíčka a možno s ní tak příjemně breptat, jako bys ji znala celý život.“³⁷³ Ještě v roce 1936, kdy se Weiner natrvalo vrátil z Paříže do Prahy, píše redaktor *Lidových novin* Franta Kocourek v článku *Návrat našeho Pařížana*: „Dlouholetý pařížský dopisovatel *Lidových novin*, spisovatel Richard Weiner, se vrátil k trvalému pobytu do republiky... mnozí budou ode dneška marně obracet stránky *Lidovek* hledající sloupec nebo koutek svého R. W. nebo b. l. a také jinak podepsaný, ale zachovejme tajemství redakční kuchyně!“³⁷⁴

Na literárněvědném poli se o autorství textů šifry Filína poprvé explicitně zmínil až Jindřich Chaloupecký ve své weinerovské monografii³⁷⁵. Samotné texty, kterých Weiner coby Filína a Šeherazada napsal během více než patnácti let několik stovek, nadále zůstávají zapomenuty a jejich analýze se dosud nikdo nevěnoval.

Weiner se v redakci coby pisatel článků o módě a společnosti osvědčil, bylo však zřejmé, že pravidelná rubrika pro ženy potřebuje i pražského redaktora či redaktorku, kteří by stránku pravidelně připravovali a zajišťovali pro ni stálý přísun textů. Ještě během roku 1921 vycházely Filíniny módní sloupky bez zjevného systému v nedělních, úterních či čtvrtěčnících vydáních *Lidových novin*. Hned v následujícím roce ale vznikl pro módní sloupek nový prostor – dva sloupce s nadpisem *Modní týden* v oblíbeném nedělním vydání. Nedělní texty podepsané šifrou Kří referovaly o domácím prostředí a byly tedy jakýmsi protipólem pařížských sloupků, a to i stylově. Zatímco Weiner psal lehkým perem a kořenil své články ironií, vtipem a bystrými postřehy, nedělní články byly odbornějšího rázu – většinou poměrně suchopárné, ale praktické popisy oděvních modelů doplněné kresbami. Dá se tedy říci, že v roce 1922 vlastně paralelně vycházely dvě módní rubriky, a šéfredaktor

³⁷¹ Langerová, M.: *Weiner*. Praha 1999. Str. 5.

³⁷² Zpočátku někdy též *Shéhérazade*. Pod jménem *Šeherezáda* však nejspíše vycházely i překlady licencovaných – původně francouzských textů. Lze to usuzovat z nejrůznějších poznámek k překladu, které se pod texty někdy objevovaly. Tak např. 18. 1. 1920 se v poznámce píše: „Kvůli slovní hříčce překládáme doslova“.

³⁷³ „V revíru Filínině“, *Lidové noviny*, 11. 1. 1925, str. 14.

³⁷⁴ *Lidové noviny*, 17. 1. 1936.

³⁷⁵ Chaloupecký, J.: *Richard Weiner*. Praha 1947. Str. 98.

zřejmě brzy pochopil, že tato roztříštěnost není žádoucí. Na podzim proto angažoval Marii Fantovou, která se měla díky zkušenostem z *Tribuny* stát novou vedoucí redaktorkou ženské hlídky v *Lidových novinách*.

Začátky Marie Fantové (1922–1923)

Marie Fantová napsala první článek do módní rubriky *Lidových novin* 22. 10. 1922³⁷⁶. Byl to její jediný příspěvek do módní rubriky vedené šifrou Kří. Během podzimních měsíců psala Fantová fejetony a entrefilety, v ženské hlídce se její jméno znovu objevilo až v prosinci 1922. Právě tehdy začala vycházet nová rubrika pro ženy s názvem *Móda a společnost*, kterou Fantová vedla.

V rubrice *Móda a společnost* začala Fantová hned od počátku vystupovat výhradně pod šifrou Ma-Fa. Tuto šifru později využívala jako svůj tvůrčí pseudonym, kterým podepisovala články, knihy i překlady. V dopise svému vydavateli Otakaru Štorchu-Marienovi z roku 1926 Fantová zvláště připomíná, aby nebyl překlad knihy podepsán jejím občanským jménem: „Prosím Vás, zařídte, aby na těch *Nebezpečných stářích*³⁷⁷ bylo, že je přeložila Ma-Fa a ne Fantová nebo Breinlová. Dostávám totiž korekturu pořád na jméno B., a tak se bojím, aby mi je tam p. Obzina také nevytiskl.“³⁷⁸ Jménem Ma-Fa ji pak oslovovali i přátelé a známí, stalo se její trvalou přezdívkou.

Ma-Fa se v prosinci 1922 a první půli roku 1923 o obsah dvousloupcové rubriky starala výhradně sama. Psala každý týden dva až tři články, které doplňovala vlastními obrázky (viz příloha č. 16). Už krátce po jejím nástupu bylo zřejmé, že s novou redaktorkou přišel i jiný, velmi osobitý styl referování o módě. Ma-Fa se nevěnovala praktickým otázkám módy tolik jako její předchůdkyně, nesoustředila se na jedno téma, zmizely zevrubné popisy nových trendů a odborně laděné módní referáty. Zřejmá je především snaha o zábavnost a pestrost obsahu. Rubrika se změnila i ve smyslu svého nového titulu – kromě módy se věnuje úvahám o nejrůznějších „ženských“ záležitostech, o manželství, výchově dětí, ale i cestování nebo společenským glosám.

Na silvestrovskou neděli 31. 12. 1922 se na stejné straně jako rubrika *Móda a společnost* poprvé objevil sloupek pařížské referentky Filíny, která zveřejňovala v druhé půlce roku 1922 své sloupky v úterním vydání *Lidových novin*. Na jaře následujícího roku se Filínin sloupek stal trvalou součástí nedělní rubriky a Filína sama byla po celá 20. léta její nejstálější příspěvatelkou s tak výhradním postavením, že se jí nedotknuly ani personální změny ve vedení módní hlídky.³⁷⁹

Až do léta roku 1923 naplňovala Ma-Fa pravidelnou nedělní módní hlídku sama. Každý měsíc zveřejňovala asi 10 až 15 článků, týdně v průměru dva články pro módní rubriku a dva další články – entrefilety, fejetony nebo sloupky – vycházely na zpravodajských stranách běžných vydání³⁸⁰. Menší rozsah měla módní rubrika v létě, kdy byl kvůli dovoleným standardně chudší obsah celého listu – to

³⁷⁶ Článek se jmenoval *Kamarád jumper*.

³⁷⁷ Román *Rose Macaulayové*, který vyšel v Ma-Fině překlady v *Aventinu* roku 1926.

³⁷⁸ 20. 4. 1926. Fond *Aventina* a Otakara Štorcha-Mariena, PNP Praha.

³⁷⁹ Filína psala pro Ma-Fu, pro Milenu Jesenskou, která ji nahradila, a s módní rubrikou spolupracovala i po roce 1930 za vedení Míly Tilschové.

³⁸⁰ Úplné údaje obsahuje bibliografie článků Marie Fantové, kterou jsem zpracovala ve své diplomové práci. Srov. Penkalová, L.: *Novinářka Marie Fantová – Ma-Fa a rubriky pro ženy v denním tisku ve 20. letech 20. století*. Praha 2004. Str. 92-106.

se však netýkalo jen *Lidových novin*, ale i všech ostatních deníků. Tematicky se rubrika soustředila především na módu – objevily se v ní články o jednotlivých součástech oblečení – vestách, závojích, rukavicích, kloboucích; psalo se ale i o kosmetice, účesech, sportu, tanci, chování ve společnosti nebo o cestování.

V druhé půli roku 1923 se rozsah rubriky rozšířil z původních dvou až tří sloupců na zhruba jednu a půl strany a Ma-Fa začala postupně vytvářet skupinu stálých přispěvatelů a přispěvatelky. První externí příspěvek se v rubrice *Móda a společnost* objevil v dubnu – článek s názvem *Pražský týden* napsala šifra Justýnka a noví autoři pak byli zařazováni stále častěji. O mužské módě referovala v listopadu šifra Visý³⁸¹, další autorky se objevily i v nové rubrice *Domácnost*, která poprvé vyšla 30. 9. 1923. Sloupek, který se věnoval kuchyni a bytu, zveřejňoval recepty a rady pro domácnost, byl v té době zcela nezbytnou součástí každé ženské rubriky. Jeho zavedení komentovala Ma-Fa takto: „Otvíráme tuto novou rubriku, aby nikdo nemohl vyčítat *Lidovým novinám*, že se v nich ženy zabývají více tím, co na sebe, než co do sebe. Kuchyně a domácnost zůstanou přese všechny proměny času a převraty názorů přece vždy hlavní doménou ženy.“

Články pro rubriku *Domácnost* zprvu psala výhradně Ma-Fa, ale recepty a rady hospodyním zjevně nebyly její doménou, proto rubriku už koncem roku zcela přenechala externím spolupracovnicím – psaly pro ni šifry Aba, B. B.³⁸² a Mb (někdy také Marja B.). Posledně jmenovaná šifra se nakonec ustálila na podobě Marja a psala pro Ma-Finu ženskou hlídku pravidelně po celá 20. léta; v *Lidových novinách* zůstala i poté, co Ma-Fa odešla. S největší pravděpodobností se jednalo o Marju Boučkovou, o moc víc než jméno se ale o této autorce zjistit nedá. Snad jen to, že byla autorkou několika kuchařek, které vyšly ve 30. letech³⁸³.

Postupně zřetelně krystalizoval typický beletristický Ma-Fin styl psaní o módě – články mají příběhovou stavbu a často také výraznou pointu, ať je jejich téma sebekonkrétnější. Prostý popisný text, který střízlivě referuje o nových modelech šatů, je vyhrazen jen krátkým komentářům pod obrázky. Módní referáty píše také externí spolupracovnice (šifry Zina, Zůza); jejich články jsou ale profesionálně odborné, přinášejí přesné popisy nových trendů, pracují s odbornější terminologií, informují o střížích šatů, druhu používaných materiálů, liniích či módních barvách.

Ilustrace, velmi důležité pro charakter rubriky, byly zpočátku roku nesjednocené. Pocházely od různých autorů³⁸⁴, působily spíše neuměle a přispívaly ke grafickému roztříštění stránky, jejíž velkou část zabírala i inzerce. V březnu 1923, kdy Ma-Fa psala články ze svého pobytu v Paříži, ilustroval

³⁸¹ Jak Ma-Fa píše ve svém článku „Pozor, páni, jde o kravaty!“, *Lidové noviny*, 18. 11.1923: „Nic na světě není pro mne tak těžké, jako psát o pánské módě.“

³⁸² Dovožuji, že mohlo jít o Blaženu Baušovou (1888-1971), někdejší Ma-Finu spolužačku z Minervy. Překladatelka a publicistka Baušová byla provdaná za germanistu Otokara Fischera, roku 1923 však bylo jejich manželství rozvedeno, proto mohla v té době zvolit vystupování pod dívčím jménem.

³⁸³ *Večeře pro celý rok* (1930), *Vejce a zelenina na náš stůl* (1933), *Zimní a vánoční kuchyně* (1933), *Moučníky a pochoutky z ovoce* (1937).

³⁸⁴ Obrázky nadále dodávala i sama Ma-Fa, stejně jako v roce 1922.

rubriku krátce malíř Josef Šíma³⁸⁵, s nímž Ma-Fa zřejmě navázala styky právě během pobytu ve Francii. Od září pak dodávala ilustrace nová malířka pod šifrou B. N.³⁸⁶, jejíž rukopis stránku sjednotil.

Ma-Fa (1924–1928): Ženská hlídka v Lidových novinách získává tvář

V polovině 20. let bylo zřejmé, že *Lidové noviny* se, co se týče tvorby obsahu pro ženy, během několika uplynulých let značně posunuly. Vedení deníku prosadilo pravidelnou rubriku se stálým interním vedením, jejíž rozsah se ustálil na jedené a půl až dvou stranách. Marie Fantová vtiskla rubrice výraznou identitu nejen svým specifickým způsobem psaní, ale i výběrem externích autorů a témat.

O čtenáře *Lidové noviny* soupeřily především s *Národními listy* a také s *Tribunou*. K ní měly blízko vzhledem k podobné politické linii, již charakterizovala příchyllost k Hradu. Součástí boje o čtenáře/čtenářky byly i rubriky pro ženy, a šlo tedy o to dát jim nezaměnitelnou tvář. Zatímco *Módní revue Tribuny* se soustřeďovala na zevrubné psaní o módě, *Národní listy* díky osobě Mileny Jesenské vsadily na propagaci avantgardní estetiky, osvětu a důvěrný tón. Ma-Fa naproti tomu vytvářela charakter své hlídky kombinací neotřelého fejetonistického stylu psaní s důrazem na vtíp a nadsázku a krom povinné módy a domácích rad vnášela do rubriky kosmopolitní tón svými články z cest.

Specifika Ma-Fina stylu shrnula Jaroslava Vondráčková ve své knize o Mileně Jesenské: „Do Lidových novin psala Ma-Fa... Byla rázná a buršikózní.³⁸⁷ Četla se dobře, samá satira a ironie. Klábosilo se s ní ještě líp, dělala si ze všeho legraci. Sentimentální smutek Milenin neznala.“³⁸⁸ Právě ironie a humor jsou pro Ma-Fino psaní nejcharakterističtější a odlišují ji od většiny dobových módních referentek, které braly své řemeslo vážně, spoléhaly se na odbornost a vytvářely texty, které měly především informativní hodnotu. Nedá se říci, že by pro Ma-Fu nebylo důležité, o čem píše, přinejmenším stejný význam ale přikládala formě. Chtěla, aby její texty byly duchaplné a zábavné, dbala na přesnost a nápaditost jazykového vyjadřování.

Ma-Fin kosmopolitismus zdůrazňuje ve svém chvalo zpěvu i její nakladatel Otakar Štorch-Marien. „Ma-Fa nebyla... žádný zápecník. Vzdělaná, vyzbrojená skvělými znalostmi řečí, z nichž angličtinu ovládala do slangových detailů, cítila se všude doma. Měla také ženský šarm, přísambůh však ne slečinkovský, nýbrž bohémsky suverénní, povýšený nad každou banalitu a tichošlápství... byla žurnalistkou fenomenálního postřehu a slovesné obratnosti. Její články sršely vtípem a bystrostí úsudku. Byly zábavné, duchaplné a psané výbornou češtinou.“³⁸⁹ Spisovatelka Marie Pujmanová si pak v recenzi knižního vydání Ma-Finých článků všimla hlavně lehkosti a samozřejmosti jejího psaní. : „Její sloupky z Lidovek... působí výborně. Oddychnete si při tom a oživnete. Jsou to projevy se všech stran živého, dobře pozorujícího, vtipného, chtivého a schopného člověka, kterému nikdy nedochází

³⁸⁵ 1891-1971, od roku 1921 žil trvale ve Francii, roku 1923 se usídlil v Paříži. Byl mimo jiné zkušeným módním kreslířem i publicistou, od roku 1922 spolupracoval jako pařížský referent s časopisem *Elegantní Praha* (1922–25).

³⁸⁶ Je pravděpodobné, že šlo o malířku Boženu Nevolovou, která jako módní kreslířka spolupracovala i s dalšími deníky, mj. s *Prager Presse*.

³⁸⁷ Buršikózní – mladicky nerozvážený (*Slovník cizích slov*).

³⁸⁸ Vondráčková, J.: *Kolem Mileny Jesenské*. Praha 1991. Str. 77.

³⁸⁹ Štorch-Marien, O.: *Sladko je žít*. Praha 1992. Str. 288.

látka, nápad, legrace; při tom je to upřímné, nijak se to nevtírá svou zábavností a běží to radostí z vlastní vervy.³⁹⁰

Dalším snadno rozpoznatelným rysem textů referentky *Lidových novin* byla její schopnost intuitivně najít nosné téma, a to i ve zdánlivě všedních, nezajímavých situacích. Uměla se odrazit od nepatrného detailu, zaslechnuté věty, prožité banality a vytěžila ze sebemenšího impulsu maximum. Velký pozorovací talent zmiňuje i její sestra, překladatelka Eva Horlivá, která ji charakterizovala pro revue *Rozpravy Aventina*. „Je neobyčejně bystrá – vidí, vnímá, pozoruje, posuzuje rychle, jasně a ostře... Ví, že čte v obličejích lidí, které potkává a všem, co vidí, jako v knize. Projde dvěma ulicemi a vidí, ví a dovede o tom povědět víc než někdo jiný při návratu z cesty kolem světa.“³⁹¹

Kromě náplně se měnila i formální podoba rubriky, ale velmi povolna. Layout a grafika byly poměrně stabilní a k viditelnějším změnám docházelo až v druhé půli 20. let. Rozsah se držel v rozpětí jedna a půl až dvě strany a řídil se hlavně podle množství získané inzerce.

Struktura ženské hlídky vycházela z dělení na tři části – první část byla soustředěna na módu a téměř vždy ji otevíral úvodník a doplňovaly další módní referáty od externistů (viz příloha č. 17). Na čtvrtém sloupci první strany zpravidla začínal Filínin pravidelný sloupek *Moda a společnost v Paříži* a na posledním sloupci se řadila podrubrika *Domácnost*. Jejím obsahem byly rady hospodyním, texty o přípravě jídel, recepty, ale i články o bytovém zařízení či údržbě bytu. Právě dílčí rubrika o domácnosti, kterou připravovala Marja Boučková, na své umístění v závěru nejvíce doplácela – redakční texty se totiž často ztrácely mezi inzercí.

Tři významnější pokusy o grafické oživení nedělních stran pro ženy proběhly v letech 1927, 1928 a 1930 (viz přílohy č. 18 a 19). V prvních dvou případech byl jejich iniciátorem nový šéfredaktor K. Z. Klíma, jeho snaha však vyšla naprázdno – rubrika se vždy po několika týdnech fungování v novém kabátě vrátila k zavedeným pořádkům. Třetí pokus provedený Arnoštem Heinrichem v roce 1930 už byl úspěšný a vyústil ve vznik nově koncipované nedělní zájmové přílohy.

Autoři

Autorský okruh ženské rubriky *Lidových novin* byl rozsáhlý, jen málo jmen se však objevovalo pravidelně. Kromě zmiňované Marji Boučkové, která stabilně vedla část stránek věnovanou domácnosti, ke stálému okruhu spolupracovníků patřila Růžena Jelenová, kmenová autorka *Módní revue*, Marta Russová, ale také Staša Jílovská. Její články se na stránkách *Lidových novin* častěji objevovaly zejména v roce 1926, tedy v mezidobí mezi jejím odchodem z *Tribuny* a novým zaměstnáním v *Pestrém týdnu* a *Hvězdě*. V témže roce pro Marii Fantovou opakovaně psala také šifra Z. M., která s velkou pravděpodobností patřila módní návrhářce a kreslířce Zdeňce Fuchsové-Mayerové³⁹². Tato absolventka pražské UMPRUM patřila ve 20. letech k největším odborníkům na módní trendy – pracovala totiž jako návrhářka pro módní dům Rosenbaum a důvěrně znala i soudobou tvorbu francouzských návrhářů. V letech 1926 a 1927 Ma-Fa k častější spolupráci získala také Pavlu Jezdinskou-Stehnovou, jež v první polovině 20. let patřila k okruhu *Módní revue*.

³⁹⁰ Pujmanová-Hennerová, M.: „Marie Fantová: Lidé, Praha, svět“, *Tribuna*, 29. 11. 1925, str. 9.

³⁹¹ Horlivá, E.: „Sestra Ma-Fy o Ma-Fě“, *Rozpravy Aventina*, 1925/26, str. 16-17.

³⁹² 1903-1988

Roku 1927 do ženské hlídky *Lidových novin* jako druhá stálá redaktorka nastoupila Olga Vojáčková³⁹³, která v deníku působila až do nástupu Mileny Jesenské v roce 1929. Vojáčková se narodila ve Vídni jako Olga Jančová a ve svém profesním životě pak používala právě toto dívčí jméno v šifře O-ja i poté, co se provdala za malíře a ilustrátora Františka Vojáčka³⁹⁴. K novinářství se dostala zřejmě díky rodinné tradici: její otec Jan Janča³⁹⁵ byl významným moravským žurnalistou a pracoval například pro olomoucký *Našinec* a *Selské listy*, pro brněnskou *Svobodu* či *Slovácké noviny*, sám pak roku 1892 založil vlastní noviny *Slovač* (později *Slovan*), které vydával z Vídně. Prvním žurnalistickým angažmá Olgy Vojáčkové zřejmě byla práce pro populární ženský týdeník *List paní a dívek*, kde od roku 1925 působila jako odpovědná redaktorka. Ve druhé půli dvacátých let psala také pro etablovaný módní časopis *Modní svět* (později *Lada – Modní svět*), který vycházel už od roku 1879. V redakci *Lidových novin* strávila Vojáčková pouze něco přes dva roky a odešla z nich v souvislosti s výměnou vedení módní rubriky v roce 1928. V témže roce pak přijala práci v původně brněnském časopise *Salon*, který byl v souladu se svým podtitulem Společnost – sport – divadlo – film – moda – výtvarné umění koncipován jako elitní kulturně-společenský měsíčník.³⁹⁶

Kromě zmiňovaných autorek Ma-Fa spolupracovala s řadou dalších externistů, můžeme jmenovat namátkou autorky (autory) písíci pod šiframi Pavla, Anka, V., O., e. w. či Rg. – dopátrat se identity jednotlivých šifer je však v naprosté většině případů nemožné. Plným jménem se podepisovali většinou pouze odborníci, s nimiž se redakce domluvila na jednorázové spolupráci – byl to případ textilní výtvarnice Ely Urbanové³⁹⁷ či architekta Emanuela Losenického, který psal o zařízení interiéru.

Stálý tým externistů si Marie Fantová vytvořila i pro psaní o pánské módě. Dobový úzus velel, že o pánském šatníku má psát muž, a tento zvyk dodržovali i v *Lidových novinách*. Pod články se tak objevovalo například jméno spisovatele a libretisty Jaroslava Gallata³⁹⁸, jehož služby využívala také *Módní revue*, anebo podpisy Léon Lipner, B. Ertl, F. Engelmüller³⁹⁹ či Boris. Zdá se pravděpodobné, že o trendech v módě pro muže referoval i blízký přítel Marie Fantové Jan Werich, a to pod šifrou Howe (HOnza WErich). Pseudonym Howe se v *Lidových novinách* objevoval pravidelně v letech 1926 a 1927, přímý důkaz, který by ztotožnil šifru s autorem, jsem ale zatím nenašla.

V obdobích, kdy se redakce pokoušela hlídku pro ženy transformovat v šířeji pojaté stránky věnované životnímu stylu a společenským událostem⁴⁰⁰, do ní přispívali i kmenoví autoři novin, kteří měli rubrice dodat prestiž. Tehdy noviny otiskly například texty Josefa Čapka, Bertý Ženatého⁴⁰¹, Oty

³⁹³ 1897-?

³⁹⁴ 1893-1942

³⁹⁵ 1866-1928

³⁹⁶ Olga Vojáčková i v dalších letech po odchodu z *Lidových novin* působila především jako módní redaktorka. Ve 30. letech nadále psala pro *Ladu* a v roce 1936 nastoupila po odchodu Olgy Fastrové do *Národní politiky*. Za druhé světové války byla vězněna v koncentračním táboře Ravensbrück, po roce 1945 pracovala pro rozhlas.

³⁹⁷ Ela Urbanová-Mikanová, 1879-?, malířka a umělecká designérka, zabývala se malbou na látky, uměleckým vyšíváním, úpravou bytů a vyučovala kreslení.

³⁹⁸ 1855-1932

³⁹⁹ Pravděpodobně spisovatel a překladatel Fedor Diviš Engelmüller (1899-?).

⁴⁰⁰ Tedy v krátkých obdobích let 1927 a 1928.

⁴⁰¹ Vlastním jménem Vojtěch Ženatý, (1889-?). Inženýr a překladatel. Ve 20. letech působil jako dopisovatel *Lidových novin* v USA, do Československa se vrátil v roce 1928 a pracoval v propagačním oddělení firmy Baťa. Jeho texty o Americe vyšly ve sbírce s názvem *Země pruhů a hvězd*.

Šimka⁴⁰², Eugena Erdélyho, Jana Klokoče⁴⁰³ nebo Jaroslava Proška⁴⁰⁴. Richard Weiner kromě módní šifry Filína použil pro vážnější texty své další šifry rd a b. l.

Co se týče ilustrátorů, spolupracovaly *Lidové noviny* ve 20. letech postupně s Mirinou Suchardovou, Boženou Nevolovou, Zuzanou Rotterovou a Pavlou Pitschovou. Suchardová a Nevolová kreslily nejvíce v letech 1923 a 1924, roku 1925 se u ilustrací objevil podpis Zuza Rotterová a po roce 1926 pak byla rubrika spojena s charakteristickým rukopisem Pavly Pitschové⁴⁰⁵, jejíž obrázky s šifrou PP se objevovaly také v *Módní revue* a časopise *Salon*.

Nástupkyně Ma-Fy: Milena Jesenská a ty další

Vedení *Lidových novin* mělo jasno v tom, jaké úkoly má rubrika o módě v novinách plnit. Blízký spolupracovník šéfredaktora Heinricha a redaktor brněnské sekce Bedřich Golombek napsal ve svých vzpomínkách: „ Program rubriky byl učit ženy, aby se oblékaly slušně a přiměřeně, potírat hochštaplerství v oblékání stejně jako nedbalost. To byly ovšem úkoly, na které muži v redakci nestačili...“⁴⁰⁶

Ma-Fa však považovala takové určení jí svěřené rubriky za příliš úzké, rozhodně se vzpírala tomu, že by ženská hlídka v *Lidových novinách* měla pojednávat výhradně o módě. Vždy když jí příležitost dovolila, rozšiřovala témata i na oblast životního stylu, zveřejňovala články o vztazích, fejetony a také cestopisné reportáže. Ty se na stránkách *Lidových novin* objevovaly často například v roce 1924, kdy Marie Fantová podnikla dvouměsíční svatební cestu do Itálie a severní Afriky, ale také po celý následující rok, který Ma-Fa strávila se svým manželem ve Spojených státech.

Že se o podobu „módní hlídky“ vedly po celou dobu její existence spory, je jisté – tak tomu bylo v *Lidových novinách* i v dalších denících, o nichž píše na jiném místě. O reformu se pokoušel už Arnošt Heinrich, jak připomíná Bedřich Golombek: „Tak jsme měli rubriku módní, o níž tvrdil Heinrich po celý život, že ji zreformuje. Neboť tato rubrika přes všechnu námahu nedosáhla úrovně, jakou měl na mysli. Běžný průměr totiž nebyl ctižádostí Lidovek. Občasné dobré články a vkusné nápady bývaly v té rubrice vystřídaný čtením, které bylo zrovna proti Heinrichovu programu. Tak oblíbené thema módních referentek „Jak se oblečeme na jachtu“ nalezlo i v Lidovkách útočiště k velkému zármutku šéfredaktorově, jenž ujišťoval, že má smysl pro pěkné věci i pro pěkné oblékání, ale že se mu přece jenom nezdá, že toto thema je vhodné pro čtenářku, která módy nestuduje, ale dovídá se o nich jen z denního listu.“⁴⁰⁷

Reformní snahy pak zintenzivněly poté, co vedení redakce převzal K. Z. Klíma. Právě za jeho éry přitom byl tlak na změnu natolik enormní, že nakonec vyústil v definitivní odchod Marie Fantové z *Lidových novin* a v angažmá Ma-Finy největší profesní konkurentky Mileny Jesenské. Důvody,

⁴⁰² 1878–1950, středoškolský profesor, překladatel z francouzštiny a publicista. Články o literatuře publikoval mj. v *Literárním světě*, *Lumíru* nebo *Literárních listech*.

⁴⁰³ 1890–1941, vlastním jménem Jan Karel Frágner. Diplomát, divadelní kritik, dramatik a publicista.

⁴⁰⁴ 1898–1944, učitel, divadelní a sokolský pracovník, prozaik, autor fotopříruček.

⁴⁰⁵ Více viz Sládková, K.: *Česká módní ilustrace dvacátých až čtyřicátých let 20. století*. Brno 2010. Str. 18-19.

⁴⁰⁶ Golombek, B.: *Dnes a zítra*. Praha 1944. Str. 242.

⁴⁰⁷ Tamtéž.

průběh a důsledky těchto změn byly přitom pro utváření moderní podoby deníkové rubriky pro ženy natolik určující, že jsem celému sporu věnovala samostatnou kapitolu.

Kapitola IX: Milena Jesenská a Marie Fantová – spor o podobu ženské hlídky Lidových novin (1927–1930)

Marie Fantová a Milena Jesenská byly vrstevnice, jejich rodiny se znaly a také se příležitostně stýkaly, obě navštěvovaly v podstatě zároveň stejnou školu, a i když na dívčím gymnáziu Minerva nebyly spolužačkami, měly podobný okruh přítelkyň a známých. Krátký čas byly v deníku *Tribuna* kolegyněmi, ale téměř po celá 20. léta se pracovně mýjely. Spolupracovaly sporadicky a jejich texty se ve stejných periodikách objevovaly spíše výjimečně, respektovaly se, ale nijak se nevyhledávaly. Vlastně dokonale naplnily roli profesionálních rivalek, které se ve 20. letech ve službách *Lidových novin* a *Národních listů* staly redaktorskými hvězdami svých rubrik. Jakýsi odstup a snaha odlišit se k tomuto vzájemnému soupeření patřily, a tak není divu, že se tyto novinářky přímé konfrontaci vyhýbaly. Obě navíc byly silnými individualitami, obě měly vlastní a dost odlišné představy o tom, jak by měla rubrika pro ženy v novinách vypadat.

Je logické, že když se tyto novinářky řízením osudu koncem 20. let setkaly v jedné redakci, vznikla třaskavá směs. Na povrch vyubublaly vzájemné antipatie, přiživěné poněkud nestandardní situací, která nedovolila ani jedné ze stran ustoupit. Výsledkem byl vážný střet, z něž sice zprvu vyšla jako vítězka Milena Jesenská, nakonec se však ukázalo, že kvůli této bouři *Lidové noviny* přijdou o obě novinářky. A že to pro obě žurnalistky, jejich profesní dráhu, ale i pro jejich zaměstnavatele bude znamenat významný přelom.

Soupeření

Milena Jesenská byla o tři roky mladší než Marie Fantová, což je malý, ale v tomto případě významný věkový rozdíl. Jinak toho však měly mnoho společného. Obě vyrůstaly v kulturním prostředí dobře situovaných pražských měšťanských rodin, u Jesenských i Fantů vládl dominantní otec, oběma dívkám zemřela v citlivém věku matka⁴⁰⁸. Obě absolvovaly známé gymnázium Minerva, obě se poté zapsaly k vysokoškolskému studiu na Univerzitě Karlově, ani jedna z nich ho nedokončila.

Není pochyb o tom, že se obě dívky – přes to, že Milena Jesenská byla na gymnáziu o dvě třídy níž než Marie Fantová – znaly. Ve svých rukopisných vzpomínkách, psaných v 50. letech, sice Ma-Fa píše, že ve škole vzhlížela hlavně ke starším dívkám, ale Milena ji přesto zaujala. Nebyla pro ni bezejmennou mladší spolužačkou, ale „jednou z party“. „Milena byla z nás nejdivočejší a nejromantičtější a nejmíň zdeptaná pomocnými výchovnými imperativy ‚nesmíte‘ a ‚musíte‘. Měla nad námi dvě veliké výhody: netrpěla chronickým špatným svědomím, když prováděla něco za zády svého otce – a uměla virtuosně lhát. Bylo v ní nadprůměrně vysoké procento ‚radioaktivity‘. Používala ji k dobru i ke zlu, jak

⁴⁰⁸ Matka Marie Fantové, Julie, zemřela v roce 1908, kdy bylo její dceři 15 let. Milena Jesenská starší zemřela v roce 1912, když bylo dceři Mileně 16 let.

jí právě velel rozmar chvíle.“⁴⁰⁹ Referuje o ní tedy zčásti obdivně, ale bez sympatií, jako by si s ní ex post vyrovnávala nevyřízené účty.⁴¹⁰

V paměti Marie Fantové dokonce utkvělo, že Milena se svým otcem trávili léto 1909 v Jevanech, tedy v místě, kde Fantovi zakoupili v roce 1900 vilu, a že se často potkávaly. Určitě se potkávaly i v následujících letech, těžko však soudit, zda jejich vztahy někdy přerostly v přátelství.

Už první léta jejich žurnalistické kariéry ukázala, v čem se tyto autorky diametrálně liší. Zatímco Jesenská se cílevědomě pokoušela budovat okruh spolupracovníků, s jejichž pomocí pak rozšiřovala záběr „své“ ženské hlídky, Fantová byla spíše solitérka. Jesenská se snažila o osvětu – chtěla zprostředkovat co nejvíce z moderní avantgardní estetiky, a to nejen v módě, ale i v designu či architektuře; Ma-Fa chtěla být hlavně zábavná a svůj úkol „módní redaktorky“ nebrala na rozdíl od Mileny Jesenské příliš vážně. Na jedné straně tu tedy byla ambiciózní mladá žena, která se snažila naplnit svou vizi módní rubriky jako určité tribuny životních a estetických postojů, žurnalistka zapálená pro své ideály a připravená tyto ideály propagovat na stránkách novin. Na druhé straně novinářka s velkým vypravěčským talentem, zdatná stylistka se smyslem pro humor a citem pro gag, která nijak neskrývala, že pro ni domácnost ani móda rozhodně nejsou zásadním životním tématem. Duší spíše fejetonistka, glosátorka banálních každodenních situací, která postrádala schopnost zorganizovat a řídit tým a již „psaní pro ženy“ připadalo jako úkol s příliš úzkými mantinely.

Ve 30. letech své předchůdkyně takto charakterizovala novinářka píšící pod jménem Míla Pevná: „V Národních listech např. vedla první rubriku pro ženy paní Milena, v Lidových novinách Ma-Fa. Bystrý postřeh a pěkný živý styl charakterizoval obě mladé autorky, zejména články paní Ma-Fy měly feuilletonistický styl a byly s oblibou čteny i muži. Paní Ma-Fa byla ženou moderních názorů, krajně subjektivní. Některé články paní Mileny trpěly přílišně autoritářskou formou... Obě referentky nepsaly však dlouho a byly vystřídány jinými.“⁴¹¹

Milena Jesenská i Ma-Fa svou kariéru zahájily psaním pro deník *Tribuna*. Sešly se v něm v roce 1920, tedy krátce po jeho založení. Obě si však záhy našly jiné angažmá: Fantová v roce 1922 nastoupila jako stálá redaktorka *Lidových novin*, Jesenská od roku 1921 pravidelně spolupracovala s *Národními listy*, jejich stálou redaktorkou se stala v roce 1923. Ačkoli obě zůstaly svým zaměstnavatelům věrné téměř po celá 20. léta, neznamenalo to, že se jejich jména neobjevovala i v jiných titulech. Větší migrantkou byla Milena Jesenská – kromě *Národních listů* přispívala do *Módní revue Tribuny*, kterou do roku 1925 vedla její přítelkyně Staša Jílovská, v roce 1926 pak obě stály u zrodu časopisu *Pestrý týden*. Tam však působily jen necelé dva roky, do chvíle, kdy v roce 1928 týdeník převzal nový šéfredaktor Jaromír John. Od roku 1926 začala Jesenská psát pro časopis *Světobzor*, příležitostně přispívala do čtrnáctideníku pro ženy *Eva* a módní revue *Gentleman*. Marie Fantová mimo *Lidové noviny* publikovala výjimečněji. Její texty lze nalézt v týdeníku *Přítomnost*, v *Pestrém týdnu*, v revui *Gentleman* nebo v nakladatelském občasníku *Rozpravy Aventina*.

⁴⁰⁹ Citováno z nepublikovaných vzpomínek Marie Fantové na jevanský dům psaných soukromě pro doc. Václava Šebka v roce 1958, str. 26 strojopisu. Dále jen Paměti.

⁴¹⁰ Píše např., že „Milena už tehdy měla ráda jenom svoji bílou otrokyni Stašu Jílovskou, která jí mezitím sháněla v Praze peníze pod nejrůznějšími záminkami“, etc. Paměti, str. 26.

⁴¹¹ „Loučení první referentky ženské rubriky v novinách“. Článek pochází z výstřižkového archivu Olgy Fastrové uloženého v jejím fondu v LA PNP v Praze, dohledat kdy a kde vyšel, se mi nepodařilo.

Střet obou novinářek, který se týkal práce pro *Lidové noviny*, by bylo možné přejít jako sice nadmíru vyostřený, ale vlastně banální spor dvou tvrdohlavých osobností. Podle mne ale lze tuto situaci chápat i jako symbolický souboj dvou koncepcí novinového psaní pro ženy, a právě proto stojí za to se na ni podívat podrobněji.

K. Z. Klíma: Ženská hlídka nejen pro ženy?

K bouři v rámci „ženské hlídky“ se v *Lidových novinách* začalo schylovat v roce 1927. Začátkem tohoto roku post šéfredaktora po téměř deseti letech opustil Arnošt Heinrich – muž, který podstatnou měrou vytvářel ducha poválečných nezávislých „Lidovek“. Jeho odchod souvisel se spory kolem Národní strany práce (NSP), kterou v roce 1925 založil vydavatel *Lidových novin* Jaroslav Stránský. Heinrich totiž trval na tom, že noviny mají zůstat bez ohledu na přání majitele nestranické, a odmítl Národní stranu práce výrazněji podpořit. Příčinu neúspěchu NSP ve volbách pak členové hledali i v tom, že strana neměla na rozdíl od svých soupeřů vlastní „tiskový orgán“, a Heinrich se kvůli nekončícím rozepřím rozhodl odejít.

Šéfredaktorské funkce se po Heinrichovi, který odešel do finančními problémy sužované *Tribuny*,⁴¹² ujal Karel Zdeněk Klíma⁴¹³, do té doby vedoucí pražské filiálky *Lidových novin*. A ten se rozhodl nedělní přílohu novin, jejíž součástí byla i rubrika pro ženy, zásadně proměnit.

V dopise Miroslavu Ruttemu⁴¹⁴ na jaře 1929 píše Milena Jesenská o tehdejších Klímových záměrech toto: „Situace v Lidovkách je taková: Ma-Fa odmítala tam dělat módní stránku. Jejich módní stránky byly velmi špatné. Před dvěma roky mi Klíma nabízel, abych to vedla...“⁴¹⁵

K. Z. Klíma byl tedy s podobou ženské hlídky natolik nespokojen, že pro ni hledal nové vedení. Milena Jesenská ale jeho nabídku v roce 1927 ještě odmítla. Proto se Klíma napoprvé pokusil o nápravu zevnitř.

Podíváme-li se blíže na to, jak Klíma rubriku hned na jaře 1927 proměnil, bude zřejmé, co mu na její dřívější podobě vadilo. Příznačná je pro nové směřování změna názvu nedělních stránek pro ženy – zatímco dosud vycházely pod titulem *Móda a společnost*, poprvé 20. 2. 1927 se objevily pod novým názvem *Společnost a móda* (viz příloha č. 18). Může to vypadat jako nepodstatná záměna dvou slov, ale přesto tato drobnost nejlépe shrnuje, co mu jako šéfredaktorovi na rubrice vadilo. Klíma toužil po tom, aby stránky pro ženy nebyly tak úzce vymezené jako doposud. Nechtěl, aby byly pouze stránkami pro ženy, a usiloval o to, aby byly obsahově, graficky i žánrově pestřejší, chtěl prosadit větší škálu témat a zapojit více autorů. *Móda* měla mít v rubrice samozřejmě nadále své

⁴¹² Původně měl Heinrich namířeno do *Národních listů*, ze kterých měl na přání majoritního vlastníka akcií a generálního ředitele Živnobanky Jaroslava Preisse vytvořit nezávislý liberální deník. Z celé věci však nakonec sešlo kvůli odporu špiček strany národních demokratů, s níž byl deník tradičně spjatý. „Proti Preissově reformní snaze vznikla ve straně národně demokratické silná opozice a ta uhájila Kramářův monopol v určování protihradní politické linie *Národních listů*. Heinrich... se ale svého šéfredaktorství za takových okolností ujmout nemohl a nechtěl. Masaryk ho pak svým vlivem umístil jako šéfa skomírající *Tribuny*.“ Firt, J.: *Knihy a osudy*. Brno 1991. Str. 71.

⁴¹³ 1883-1942

⁴¹⁴ 1889–1954, divadelní a literární kritik, psal především pro *Národní listy* a *Lidové noviny*.

⁴¹⁵ Wagnerová, A.: *Dopisy Mileny Jesenské*. Praha 1998. Str. 130.

místo, vedle ní se ale měly prosadit zprávy ze společnosti, kde by noviny mohly využít kapacity svých zahraničních zpravodajů, ale i fejetony či kratší povídky.

Rozjezd rubriky v nové podobě byl skutečně velkolepý. Noviny přišly s inovovaným grafickým zpracováním titulků a přehlednějším členěním, oživily text větším množstvím obrázků. Například hned v neděli 6. 3. 1927 vyšla Společnost a móda o rozsahu tří stran (namísto dosud obvyklých šesti sloupců, tedy jeden a půl strany). Na první straně ji uvozoval velký článek s obrázkou Otakara Mrkvičky⁴¹⁶, dva prostřední sloupce zabírala velká módní kresba s kratším komentářem, poslední sloupec byl vyhrazen stručnému módnímu referátu. Druhá strana byla jakýmsi souborem zahraničního společenského zpravodajství, kde se vedle sebe ocitly nové sloupky Vídeňská společnost (od vídeňského zpravodaje Eugena Erdélyho), Pražská společnost (s jedním větším článkem a několika glosami) a už zavedená Pařížská společnost referentky Filíny. Na poslední straně si své místo zachovala rozšířená rubrika Domácnost.

Obrázky začali módní stránky nově zásobovat známí kreslíři Otakar Mrkvička a Ondřej Sekora⁴¹⁷, módu nadále kreslila také Zuzana Rotterová, která s rubrikou spolupracovala už delší čas. Po celý březen se v nedělním vydání tiskly atraktivní články a obrázky těch nejpopulárnějších osobností *Lidových novin* – Eduarda Basse, Franty Kocourka⁴¹⁸, Edy Cenka⁴¹⁹, Berty Ženatého, Ondřeje Sekory, dr. Desideria⁴²⁰. V módní rubrice tak došlo k dosud nevídanému jevu: psali v ní hojně také muži a dokonce se v ní psalo i pro muže. Důkazem jsou třeba články newyorského zpravodaje Berty Ženatého, Oty Šimka⁴²¹, Eugena Erdélyho nebo britského zpravodaje Jana Klokoče⁴²². Už v dubnu však příval nových jmen postupně opadal a rubrika – obsahově chudší, ale graficky pestřejší – se nakonec vrátila ke svému obvyklému standardu.

Tento „obvyklý standard“ šesti sloupců s Ma-Finým úvodníkem a několika dalšími články pravidelných příspěvatelek znamenal pro K. Z. Klímu prohru. Naopak pro Marii Fantovou šlo o dočasnou úlevu. Ma-Fa sice zřejmě byla nakloněna tomu, aby rubrika rozšířila svůj záběr – koneckonců sama usilovala o to, aby „ženská hlídka“ nepsala jen o módě a domácnosti. Vzepřela se ale novým organizačním úkolům, které na ni nový šéfredaktor naložil, tedy aby kromě psaní byla zodpovědná za vytváření a koordinaci rozsáhlého týmu spolupracovníků a rubrice vládla i coby výkonná editorka. Klíma se ovšem nevzdal a další pokus o konsolidaci ženské hlídky podnikl o rok později.

Organizační práci v rubrice svěřil od ledna 1928 nové stálé redaktorce Olze Vojáčkové-Jančové, která se předtím etablovala jako odpovědná redaktorka populárního časopisu pro ženy *List paní a dívek*.

⁴¹⁶ 1898–1957, jeden z hlavních kreslířů Lidovek, jeho ilustrace vycházely především u delších textů, povídek a bají.

⁴¹⁷ 1899–1967

⁴¹⁸ 1901–1942, vystudoval srovnávací literaturu, od roku 1923 spolupracoval s *Tribunou*, od roku 1926 s *Lidovými novinami*. Stálým redaktorem *Lidových novin* se stal v roce 1931, v letech 1935–37 působil v pondělníku *Groš*, v letech 1932–35 v týdeníku *Přítomnost*. Přispíval mj. také do revue *Gentleman* a týdeníku *Pestrý týden*.

⁴¹⁹ 1904–1971, prozaik, dramatik, autor životopisných prací a publicista. Ve 20. letech přispíval do *Lidových novin*, v letech 1931–43 byl redaktorem *Českého slova*.

⁴²⁰ Pseudonym kreslíře Hugo Boettingera, 1880–1934.

⁴²¹ 1878–1950, středoškolský profesor, překladatel z francouzštiny a publicista. Články o literatuře publikoval mj. v *Literárním světě*, *Lumíru* nebo *Literárních listech*.

⁴²² 1890–1941, vlastním jménem Jan Karel Frágner. Diplomát, divadelní kritik, dramatik a publicista.

Vojáčková, která psala pod šifrou O-Ja, měla mít na starosti běžný provoz – péči o externí autory, sledování termínů, spolupráci s kreslíři i tiskárnou či vymýšlení sezonních témat, a samozřejmě také začala psát vlastní texty. Nicméně i druhý pokus o zásadní přestavbu stránek pro ženy vyšuměl do ztracena: kromě další změny titulu rubriky, která od 28. 10. 1928 vycházela pod názvem Domov-móda-společnost (viz příloha č. 19), jinak k žádné revoluci nedošlo. „Ty dvě ženské stránky v Lidovkách dělala pí Vojáčková. Prý špatně,“⁴²³ shrnula Klímův postoj Milena Jesenská v roce 1929 v dopise Miroslavu Ruttemu.

Ma-Fy se personální změny v redakci Lidových novin pravděpodobně nijak nedotkly; měla pevné postavení a také určitou autonomii, což jí zajišťovalo volnou ruku při výběru témat. V jedné věci ale měl šéfredaktor pravdu – skutečně už nepracovala s takovým nasazením, se kterým jako „módní“ redaktorka začínala. Zatímco na počátku své kariéry zásobovala rubriku dvěma až třemi texty týdně, v roce 1927 a 1928 na stránkách ženské hlídky zveřejnila jen necelé čtyři desítky článků.

Jelikož se Ma-Fa úspěšně vzpírala Klímovým pokusům přinutit ji, aby otěže rubriky vzala pevně do rukou, a jelikož tento úkol nezvládla ani nově přijatá Olga Vojáčková, musel šéfredaktor podniknout další krok. Řešení celé situace mu nakonec přinesla náhoda. Svě služby mu sama nabídla známá tvář *Národních listů* – Milena Jesenská, kterou se před dvěma lety snažil neúspěšně přetáhnout.

Spor o odchod Marie Fantové z Lidových novin

Jesenská na jaře 1929 práci zoufale potřebovala. V srpnu předchozího roku se jí narodila jediná dcera Jana, navíc složitě léčila nemocnou nohu a její aktivita v *Národních listech* stagnovala. Ačkoli ještě několik měsíců předtím cílevědomě usilovala o odchod z *Národních listů*, které byly pro ni i většinu jejích levicově orientovaných spolupracovnic už delší dobu ideologicky nepřijatelné, na konci roku 1928 o práci velmi stála. Na angažmá v „nepokrokovém listu“ se totiž náhle stala existenčně závislou.

Národní listy se ale přesto rozhodly začátkem roku 1929 své dlouholeté redaktorky zbavit a Jesenská od dosavadního zaměstnavatele, pro kterého pracovala osm let, odcházela s obrovským pocitem hořkosti. Připadalo jí, že se k ní vedení deníku v době její nemoci nechovalo korektně. Důvody svého „přestupu“ obšírně vysvětlila v dopise kolegovi, redaktorovi *Národních listů* Miroslavu Ruttemu⁴²⁴: „Ukázalo se, že mne N. L. nepřihlásily k pokladně, a byla jsem odkázána platit si to všechno sama. Dobře, bylo to těžké, ale nechtěla jsem z toho dělat žádné důsledky. Ale každý týden jsem dostala nějaký vzkaz od pana Fraňka. Jednou, že mohu být ráda, že mě N. L. nevyhodily hned, když jsem onemocněla. Podruhé, že když se do 14ti dnů nevrátím, že mě tedy vyhodějí. Pak že mi srazí gáži na polovičku.“

To, že ji *Lidové noviny* v této těžké situaci přijaly, mohlo být určitým zadostiučiněním⁴²⁵. Jesenská ovšem věděla, že vstupuje do cizího hájemství a má začít určovat obsah rubriky, jíž od roku 1922 vládla její konkurentka Marie Fantová. Muselo jí tedy být předem jasné, že nepůjde o pracovní ani lidsky jednoduchou situaci. A to tím spíš, že se měla de facto stát Ma-Finou nadřízenou.

⁴²³ Wagnerová, A.: *Dopisy Mileny Jesenské*. Praha 1998. Str. 130.

⁴²⁴ Wagnerová, A.: *Dopisy Mileny Jesenské*. Praha 1998. Str. 129–137. Dopis z 24. 4. 1929.

⁴²⁵ Podle úředních záznamů, které se nacházejí v archivu Lidových novin v Moravském zemském archivu v Brně, nastoupila Jesenská oficiálně k 15. 4. 1929 a byl jí vyměřen měsíční plat 2500 korun plus řádkový honorář.

„Když jsem dostala výpověď v Národních listech, zeptala jsem se Ma-Fy, má-li něco proti tomu, abych se ucházela o místo pí. Vojáčkové. Uznáte, že je to dotaz trochu groteskní, protože jsem nikdy nechtěla být ustanovena na jejím místě a chtěla jsem dělat v listě práci, kterou ona, Ma-Fa, nejen nedělala, ale nechtěla dělat. Dostalo se mi odpovědi: ‚Ale naopak, jak bych něco proti tomu měla? Jsem naopak velmi ráda, že ze mne spadne povinnost starat se o věci, kterým nerozumím a které nenávidím a odpadne Klímovo věčné vyčítání, že se o to nestarám.‘... Napsala jsem tedy první článek a poslala jsem ho tam a Ma-Fa odmítla dál psát. To jsou fakta a já jim nerozumím.“⁴²⁶ To jsou tedy „fakta“, jak je podala Milena Jesenská ve své apologii – obsáhlém dopise Miroslavu Ruttemu.

Z dopisu je zřejmé, že si Jesenská byla vědoma toho, že okolnosti jejího nástupu do redakce nejsou úplně obvyklé. Zoufalý a emotivní tón dopisu prozrazuje, že šlo o vyhrcožený konflikt. Ilustruje to i následující delší souvislý citát ze zmiňovaného dopisu.

„Vy řeknete, že jsem to [nabídku práce v LN – pozn. aut.] neměla přijmout. Nebyla bych to přijala, kdybych byla to ujištění dostala v nějakém chladném tónu. Ale dostala jsem ho v tónu velmi vřelém. I Klíma. Ani ve snu mne nenapadlo, že to bude mít důsledek, že Ma-Fa přestane psát. Ještě dnes nevěřím, že přestala psát proto, že jsem vstoupila do této redakce. Kdyby tomu tak bylo, bylo by to nejošklivější chování, které jsem kdy viděla. Nemohu věřit, že by se Ma-Fa tak chovala. Ale je-li tomu přece tak, pak naprosto nechápu, kde vězí moje vina nebo moje neslušnost. Nejsem Ma-Fina přítelkyně a nemám k ní nijakých povinností, obzvláště přátelských, jen povinnosti normální slušnosti, abych tak řekla, naprosto ne obětavosti. Ve společenském styku provedla mi Ma-Fa x-krát drobná svinstva, ale to ona konečně provádí každému. Ovšem, že takové drobnosti nezavazují nijak ke zvlášť laskavému chování. Ucházela jsem se o práci, která nebyla prací její, jen v novinách leží vedle její práce. Ucházela jsem se o práci, kterou ona odmítla dělat a odmítala soustavně asi čtyři roky dělat a kterou potřebuji mít udělanou. Ucházela jsem se o práci na jiném místě, kterou ona dělat nechtěla, a přece jsem se dřív, než jsem se o ní ucházela, zeptala, nemá-li nic proti tomu, abych pracovala do téhož listu jako ona... K. Z. Klíma jistě si to tak představoval, že nás bude mít obě a tím že dá dohromady poměrně slušnou ženskou hlídku. Proč bychom nemohly psát dvě, když máme obě svoji vykázanou práci? Nikdy mne nenapadlo ucházet se o Ma-Fino místo v Lidovkách, čistě prostorově. Samozřejmě jsem považovala sebe za druhou redaktorku toho, co ona dělat nechtěla. Kde je tedy moje vina?... A zase jsem to já, od které se čeká nejkrajnější noblesa jako něco nejsamozřejmějšího. Proč? Jsem takový chudák, že si musím vykupovat postavení mezi lidmi obětmi o tolik většími než druzí? Nejsem. Mně se chudáctví protiví. Proč nemohla Ma-Fa říci jasně: Já si to nepřeji. A co by mi kdo mohl vytýkat, kdybych se jí byla vůbec neptala? Nebrala jsem jí ani to nejmenší. Sama mi telefonovala, že jsem groteskní, když se domnívám, že by ona na mne mohla žárlit. Jak bych si mohla myslet, že má ctižádost dělat ze sebe hodného Frydolína? A jak si vůbec mohu myslit, že by někdo jedním dechem vyslovoval její a moje jméno? Moje obavy, že jsem jí snad ublížila, a moje kamarádské dotazy byly zodpovězeny takhle. Co mám dělat navíc?

Nemine den, abych neslyšela od někoho, jak jsem vyštvala ubohou Ma-Fu z Lidových novin. Nevím si s tím rady. Kdyby to bylo mezi rokem a za normální situace, odešla bych z Lidovek ihned. Ale moje ‚nervové šoky‘ jsou jiného rázu. Mám jet do Píšťan, to je jediná naděje na uzdravení, a slabá. Mohu jet do Píšťan jen na nemocenskou pokladnu, tedy mimo sezonu, tj. v květnu nebo v září. Lékař říká, odložím-li léčení do září, mohu toho pak nechat vůbec, protože pak není nejmenší naděje, že by se noha rozhýbala. Peníze nemám – to se vůbec nedá líčit, jak nemám peníze. Jedu do Píšťan asi se sto korunami. Nemohu si proto vzít holčičku s sebou a musím ji tu nechat služce a musím se třást, že se s ní něco stane. Kdybych teď opustila místo, nemohu odjet, protože teprve po nějaké době usilovné práce se to zaběhne všechno tak, abych mohla místo opustit. Není to

⁴²⁶ Wagnerová, A.: *Dopisy Mileny Jesenské*. Praha 1998. Str. 130–131. Dopis Mileny Jesenské Miroslavu Ruttemu z 24. 4. 1929.

snadné, vést dvě stránky novin z postele. Na jedné straně je Ma-Fino primadonství, pokud tomu rozumím. Na druhé straně je otázka zůstat chromá, nebo nezůstat. A vy jste řekl, že jsem to měla odmítnout.“⁴²⁷

Sebeobhajoba Mileny Jesenské je plamenná a velmi sugestivní. Čtenář se snadno nechá přesvědčit a strhnout na její stranu. Můžeme se ptát spolu s ní: Kde je tedy moje vina? Proč bychom nemohly psát dvě, když máme obě svoji vykázanou práci?

Argumenty jsou logické, snahu K. Z. Klímy získat Jesenskou jako jakéhosi organizačního ducha navíc k Ma-Fě lze chápat. Protože však jakékoli další informace nebo svědectví z druhé strany chybějí, musíme být se soudy opatrní. Jediným korektivem rozsáhlé apologie Mileny Jesenské mohou být snad jen samotné *Lidové noviny* a texty, které v nich v danou dobu vycházely. A právě ty ukazují, že Ma-Fa možná nebyla tak docela onou nepochopitelnou primadonou, jak ji Milena Jesenská líčí.

Svůj první článek napsala Jesenská pro *Lidové noviny* 14. dubna 1929 – právě od toho data se také v tomto deníku už neobjevil žádný článek Ma-Fy. Bližší pohled na delší pasáže z úderného, téměř programového textu Mileny Jesenské s názvem Pro koho píšeme o módě může vysvětlit proč.

„Pro koho je móda? Pro všechny? Co je to móda? Jsou to jenom šaty? Co mají šaty společného s módou, či spíše, co má móda společného s nutností a potřebou býti oblečenu? Poměrně velmi málo. Móda je složitý obřad, komplikovaný zákoník, který předkládá mnoho podmínek. Například musíme býti pěstěny, abychom byly módní a pěstěnost v módním slova smyslu není ani čistota ani sportovní otužení těla, nýbrž mazlení se s mastičkami, vodičkami, prášky a barvičkami, podrobné masáže, napařování, koupele ve vonných solích, leštění nehtů růžovým lakem, stříhání drobných zbytečných kůžiček za nehty, pečlivé odstraňování chloupků, natírání vonnými mastmi, něco podobného, jako se dělo v pohádkách Tisíc a jedné noci se vzácnými a drahocennými princeznami v předvečer svatebních nocí. K tomu je zapotřebí nejen času a peněz, ale i světového názoru. Musíme se považovat za něco velmi drahocenného, máme-li míti trpělivost zabývat se tolik sebou. Nebo se musíme na světě velmi nuditi a považovati tuto lásku k sobě za jakýsi spleen. V každém případě jen takové přepjatě propěstěné tělo může dávat obrazec, kterého je třeba pro mondénní zjev. Jak jsem už řekla: tento čas, tento spleen tuto nudu mohou mít jen bohatí lidé. Ale bohatí lidé jsou vyloučeni ze světa, jako by žili na pustém ostrově. Nikdy nevstoupí do jiných vlaků než rychlovlaků, do druhé nebo první třídy, nebo jedou zavřenými auty, které se sobě navlas podobají. Hotely, ve kterých bydlí, jsou velmi stejné, a právě taky vily a byty, ve kterých žijí. Navlas se sobě podobají salony pro pěstění krásy pro mladé, bohaté a krásné dívky. Navlas se sobě podobají salony módní a módní obchody pro bohaté ženy. Celý složitý aparát jejich života je velmi podobný. Je to vždycky dům, obsazený vychovanými služebnictvem, kde jsou schodiště pro panstvo a schodiště pro dodavatele a zaměstnance. Není nikoho, kdo by měl tolik povinností k penězům, jako má bohatá žena. Zdá se, že je velmi obtížné a namáhavé zaměstnat svoje peníze. Tu a tam vidíme v módních žurnálech vyobrazeny jejich ložnice, auta, psy a děti, jejich drahé toalety, tenisová hřiště a kufry před cestou na jih. Bohatí lidé všech zemí podobají se sobě jako vejce vejci a jsou to jediní lidé, kteří dosáhli skutečné internacionality. Pro ně jsou vymyšleny zvláštní látky a zvláštní modely a tisíce lidí žije, aby je obléklo. Jejich oblékání není ani individuálním projevem, jako se do jejich života nikdy nevejde to, co solí životy naše: dobrodružství. U nás ovšem žije málo takových lidí, ale mnoho, kteří je alespoň v malém mohou napodobovati. Nemáme-li dolarových králů, máme malé boháče, kteří dojíždějí do ciziny, oblékají se podle diktátu velkých módních závodů a jsou tedy oprávněni mluvit o módě, nikoli o šatech. Bylo by směšné domnívati se, že někdo z těchto lidí se podívá do nedělní mé módní hlídky, aby se dobře oblékl. Stačí, aby zatelefonoval některé z dobrých švadlen a v zápětí mu přinesou domů balíky látek, vzorky barev, nákresy, modely, dva krejčí a aranžérky ho obklopí a za několik dní a za několik tisíc bude oblečen podle módy, aniž potřebuje sebe míň rozhodovat nebo vybírat.

⁴²⁷ Wagnerová, A.: *Dopisy Mileny Jesenské*. Praha 1998. Str. 130–136. Dopis Mileny Jesenské Miroslavu Ruttemu z 24. 4. 1929.

Tedy je vlastně módní hlídka v novinách pro lidi, pro které není móda. Neboť všechno ostatní není už móda, nýbrž šaty. Průměrný člověk s průměrnou prací a průměrným platem nemůže být oblečen podle módy. Ale může mít znamenité šaty. Má mnohem více práce se svým jedním oblekem, než bohatý člověk s desíti: poněvadž je na něm, aby dovedl podle módy udělat šaty pro sebe, aby se neopičil a přece přizpůsobil. Zkrátka, čím méně peněz má, tím větší je to umění, aby dobře vypadal. A to nejen v přímém poměru, že si nemůže nakoupit tolik věcí, kolik potřebuje, ale i v nepřímém poměru, že nucen se rozhodovati pro to nejlepší a tudíž musí vědět, co je nejlepší. Kdežto za bohatého člověka myslí mnoho lidí, musí chudý člověk myslet za sebe. Je tedy malá prodavačka, která je dobře oblečena mnohem kulturnější člověk, než je paní X, protože všechno si musela najít sama: vkus i dobrý výraz i ekonomii tvaru a linie.

Módní hlídka v novinách je pro lidi, kteří milují krásné věci a nemají na ně. Jen takoví lidé dělají kulturu. Jen takoví lidé jsou průbojní, mají výraz, jsou odvážní v projevu a jsou cudně umírnění. Touha po věcech tříbí vkus, jako dlaň masérčina propracovává svaly. Dnes je na světě dobrý průměr lidí, kteří dbají o to, jak bydlí, jak jedí, jak se šatí, kteří milují svět a všechno v něm jako projev síly krásna. Znají cenu peněz a nemilují peníze pro moc, kterou poskytují, ale pro usnadnění radosti, kterou dávají. Mít pěkné šaty je jim potřeba jako mít umyté ruce a mít kytky ve váze: vřelá a nedůležitá zároveň. Nikdy by ze své touhy mít pěkné věci neudělali zákon, pouto a konvenci, jako se to tak často dělalo dřív. Ale kdykoli si něco kupují, kupují si raději něco pěkného než něco ošklivého. A tady jsme zase u toho začátku: všechno, co děláme, máme dělati, jak nejlépe dovedeme.

Bylo by nesmyslné vypravovat v módní hlídce v novinách o věcech, které si nikdy nemůžeme dopřát a které bychom si ani nechtěli dopřát, kdybychom na to měly. Nemá smysl opičiti se po lidech, jejichž zevnějšek předpokládá zcela jiné životní podmínky než máme my. Módní hlídka v novinách je proto, aby vybírala nejlepší, aby radila, usměrňovala a předpisovala, aby dala širokému čtenářstvu k dispozici svůj vkus, aby radila a nikoli referovala. Nepomůže vám dovědět se, jaké kožichy se v létě nosí. Ale bude vás asi zajímat, jak se oblékneme v létě vedle těch lidí, kteří mají letní kožichy, abychom nevypadali o nic hůře a abychom snad podle zákonů ducha vypadaly lépe nebo alespoň stejně dobře jako oni. Běží o to vzácné umění bez mnoha peněz a mnoha vydání vypadat jako dobrý lidský exemplář na svoji vlastní pěst a cestou dobré životní organisace.“⁴²⁸

Tvrdí-li Milena Jesenská v citovaném dopise, že nechtěla usilovat o Ma-Finu práci, usvědčují ji vlastní slova, že nemluvila pravdu. Její článek totiž rozhodně nebyl nijak krotký ani uctivý, jeho autorka chtěla úmyslně zčeřit vodu a nehleděla na to, jakou linii dosud módní rubrika novin sledovala. Jinak řečeno – Jesenská nehleděla na dosavadní práci Ma-Fy, která už více než šest let určovala tón, korigovala zaměření rubriky a vytvářela jakousi její „filosofii“. Okamžitě stávající systém rozbořila, radikálně otočila kormidlem někam docela jinam, a Ma-Fu tak odsoudila do role jakési statistky, která může dál psát, ale na celkové vyznění stránek už nebude mít žádný vliv.

Píše-li Jesenská „Módní hlídka v novinách je proto, aby... dala širokému čtenářstvu k dispozici svůj vkus, aby radila a nikoli referovala“ staví se přímo proti tomu, co budovala Marie Fantová. Její postoj byl totiž zcela opačný: ona chtěla referovat a nikoli radit. Netíhla k osvětě, kterou šířila Milena Jesenská, nechtěla být arbitrem ve věcech módy a životního stylu, nesoudila, ale popisovala, i když nijak odborně a suše, ale s nadhledem a vtípem.

Tyto dva přístupy byly v podstatě neslučitelné, ale nešlo o jedinou věc, která tyto novinářky rozdělovala. Jesenská dlouhodobě sympatizovala s myšlenkami levicové avantgardy a koncem 20. let začala čím dál více přiklánět k levicovým postojům a vkládat své přesvědčení do novinových textů.

⁴²⁸ Milena Jesenská: „Pro koho píšeme o módě do novin“, *Lidové noviny*, 14. 4. 1929, str. 24.

Zřejmě to je ostatně i z citovaného článku, v němž proti sobě stojí bohatí jako ztělesnění nevku, lenosti a hlouposti a ti chudší, kteří vedle nich vynikají kulturností, vynalézavostí, inteligencí.

Bylo by vcelku pochopitelné, kdyby Ma-Fa s takovou existencí v novinách nesouhlasila a rozhodla se na protest přestat psát. Šéfredaktor Klíma však skutečně stál o to, zaměstnávat obě redaktorky, a tak z Ma-Fina bojkotu nevyvozoval žádné důsledky. Marie Fantová dál dostávala svůj plat, ačkoli do *Lidových novin* už nenapsala ani řádek. Ani tato velkorysost ji však nepřiměla k návratu.

Administrace novin opakovaně upozorňovala na plýtvání prostředky, kterým podle ní bylo proplácení gáže zcela neproduktivní redaktorce. Tak ještě v září 1929 psala pokladna *Lidových novin* K. Z. Klímovi do lázní Poděbrady:

Velectěný pane šéfredaktore,

Říká mně sl. Zoellnerová, že Ma-Fa si nevyzvedla dosud gáži za srpen a nyní za září a ptala se, má-li tak jako dříve pí Ma-Fu vyzvat telefonicky, aby si pro peníze přišla. Dal jsem sl. Zoellnerové disposici, aby peníze zatím uschovala a Ma-Fě netelefonovala, poněvadž jsem Vás chtěl upozornit na to, že každý haléř, který Ma-Fě dáme, jsou vyhozené peníze. Paní Ma-Fa totiž, když posledně si na naši urgenci pro peníze přišla, řekla sl. Zoellnerové, že jí jest velmi nepříjemné, že bere peníze za nic.

Z toho, co mně referovala sl. Zoellnerová, mám dojem, že Ma-Fa pro nás psáti nebude, že dříve neb později odepře přijetí peněz a proto to, co jí dnes a do té doby dáme, jsou peníze vydané nazmar.

Dávám Vám o tom zprávu s podotknutím, že Ma-Fu zatím k vyzvednutí peněz vyzývati nebudeme a prosím, abyste nám dal dispoice. Doporučoval bych ovšem velmi vřele, abychom si tyto peníze ušetřili a paní Ma-Fu z redakčního svazku pustili, když po tom tak touží.⁴²⁹

Klíma se svazku s Marií Fantovou nechtěl vzdát⁴³⁰, radikální řez podnikl až staronový šéfredaktor Heinrich po svém nástupu v půli září. Jeho prostřednictvím dostala pokladna příkaz tohoto znění: „Poznamenejte si laskavě, že do příští výplatní listiny nemá býti pojata dosavadní gáže paní Fantové-Breinlové. Kdyby snad paní Ma-Fa o gáži se přihlásila, sdělte jí pouze, že gáže pro ni z Brna nedošla a odkažte ji na podepsaného.“⁴³¹ Na promrhané peníze upozorňoval Heinrich i později v dopise Eduardu Bassovi, když napsal „Ma-Fě nedáme nic. Zbylo mi z minulosti tolik platů, že se pod nimi svíjím.“⁴³²

Nová ženská hlídka: Milena Jesenská ve službách Lidových novin

Pod novým vedením se rubrika pro ženy v *Lidových novinách* změnila. V podstatě se dá říci, že Jesenská sice opustila *Národní listy*, ale jejich módní rubriku vzala s sebou. Obsah, který připravovala pro ně, jen jednoduše přestěhovala do konkurenčního deníku – a to včetně autorů. Najednou se tedy v *Lidových novinách* objevil seriál o cvičení, který připravovala Milča Mayerová a který čtenářky

⁴²⁹ Dopis ze 3. 9. 1929. Archiv Lidových novin. Moravský zemský archiv Brno.

⁴³⁰ Ještě 9. 9. 1929 do pokladny směřoval přípis ve znění „Poněvadž si Ma-Fa dodnes nevyzvedla gáži ani v srpnu, ani v září, zrušte až do odvolání další výplatu a peníze pro ni připravené vezměte zase do pokladny. Kdyby Ma-Fa ještě dodatečně pro peníze si přišla, sdělte jí, že jsme peníze vrátili zase Brnu, poněvadž si je nevyzvedla a odkažte ji na p. šéfredaktora.“ Archiv Lidových novin. Moravský zemský archiv Brno.

⁴³¹ Dopis z 19. 9. 1929. Archiv Lidových novin. Moravský zemský archiv Brno.

⁴³² Bez datace, pravděpodobně počátek 30. let. Fond Eduarda Basse. LA PNP v Praze.

Národních listů důvěrně znaly. Psát začaly Jesenské přítelkyně Mica Weatherallová⁴³³, Jaroslava Vondráčková, Hana Šklíbová, Ema Řezáčová nebo Naděžda Melniková-Papoušková. Hned koncem dubna 1929 vznikla také nová rubrika *Baby*, která se věnovala dětem – jejich výchově, oblékání, výživě. Stránky se rozhodla Jesenská oživit i pomocí svých erbovních anket. Mnohem častěji se psalo o architektuře (tedy o tématu, které Jesenská považovala za obzvlášť důležité) – například začátkem května otiskla Jesenská příspěvek svého manžela, architekta Jaromíra Krejčara, s názvem *Bydlení v kostce* (viz příloha č. 20).

Naplňovat rubriku ale nebylo pro novou odpovědnou redaktorku nijak jednoduché – stále totiž bojovala s nemocí a začátkem května odjela na léčení do lázní. Několik měsíců proto vše řídila na dálku, ze slovenských Piešťan. Odtamtud také adresovala dopis šéfredaktorovi Klímovi, který zde cituji v plném znění. Jednak proto, že jde o jedno z mála přímých svědectví o tom, jak tehdejší noviny přistupovaly k rubrikám pro ženy, a jednak také proto, že tento dopis Jesenské, který se nachází v Moravském zemském archivu, nebyl dosud nikde zveřejněn.

Piešťany, Termia Palace

19.V.29

Milý pane šéfredaktore,

Tak jsem konečně zde, po strašné cestě, veliké námaze a bolestech. Kůra je asi něco takového, jako středověké mučení, kdyby se mne při tom ptali na zločin, který jsem provedla a kdyby mi slíbili, že mne nechají, dám-li pravdu na jevo, přiznala bych se okamžitě k trojnásobné vraždě. Každý den ohýbají moje koleno a lámou ho zvláštními přístroji. Vrže to, jako staré, zrezavělé dveře a bolí to, že málem omdlévám. Po šesti dnech radostně strávených přišla konečně vytoužená neděle, na kterou čekám už šest krát dvacetčtyři hodiny a na kterou se těším, jako malé dítě na zmrzlinu. Přišla, ale Vy jste způsobil, že ji mám zkaženou a že jsem ráno brečela celou hodinu. Jak to? Než jsem odejela z Prahy, prosila jsem pí Půjmanovou o článek. To není jen poprosit. Psala jsem tři dopisy, telefonovala jsem nesčetněkrát a na konec jsem si objednala drožku a vyplížila se o dvou berlích po padesáti schodech do jejího obydlí, zatínajíc zuby bolestí při každém kroku. Patrně tohle ji pohnulo, že mi ho přece poslala, ačkoli nebyla doma – a článek je ve feuilletonu. Neplakal byste sám také? Chtěla jsem prorazit tu pověru, že musí být ženská hlídka blbá žvástanina v novinách. Chci tam přivést ženské, které něco dovedou a chci tam mít slušné články, ankety a i od mužů články. Mám tu článek od arch. Fuchse do svoji ženské hlídky. Nemusí tam být jen recepty a ruční práce, třebaže to bylo první, co jsem tam obstarala. Má tam být odevšeho pro každou ženu vůbec, kritiky, zábavné články, o ženském sportu, o všem možném. Jakmile tam někdo přiváží seženu pěkné jméno, bude tam brzy psát každý a já chci udělat docela nový typ ženské hlídky a nechat těch vzorů Pražanky. Ale Vy mi, milý pane šéfredaktore, vyžerete všechno pěkné do listu. Ať se pan redaktor feuilletonu namáhá o svůj feuilleton, já mám strašnou ctižádost, udělat z toho něco pěkného. Píšu už asi posedmé paní Wattersonové do Ameriky, která se vrací a jistě ji ihned někdo chňapne pro sebe. Chci ji pro svoji

⁴³³ O články Marie Weatherallové měla Jesenská velký zájem. Jaroslava Vondráčková cituje ve svých vzpomínkách jeden její tehdejší dopis: „... ze všeho nejdůležitější je, aby mi Mica psala. Ovšem, potřebuji chytré články. Ať píše o čemkoliv, co chce, jen aby to mělo nějaký vztah k ženě, u Lidovek je tolik hlídek, že Móda, domov, společnost je přesně vymezený titul toho. Tedy všechno, co spadá – i kdyby vzdáleně – do pojmů těchto tří slov. Prosím Tě, buď tak hodná a popros ji, ať mi píše tolik, kolik unese. Každý týden článek...“ Vondráčková, J.: *Kolem Mileny Jesenské*. Praha 1991. Str. 105.

hlídku. Kabelovala jsem do Ameriky a teď je v Brémách a já ji honím po Brémách. Až přijde její článek, objeví se jako sloupek v Lidovkách? To já tak nehraji. Je v Praze dost žen, které píší pěkně a pro Lidovky pracuje každý rád. Proč bychom je všechny nevzali? Filínu jste mi už podruhé zařadil do feuilletonu. Nejen, že ochuzujete moji hlídku, ještě vypadám, jako bych nesnesla jiné jméno vedle sebe, než vlastní a já se doslova pachtím za tím, abych sehnala jiná. Ono to, víte, není velký med, pracovat za takových okolností, kdy je Vám každý krok aférou. Pro mne je problém každá funkce vůbec, moje zeslabené tělo vypovídá službu při chůzi, při jídle při spaní, při ležení. Nemohu nic vůbec dělat bez velikých potíží a trápení. Od chvíle, kdy se probudím, do chvíle, kdy usnu po mnoha práškách, mám jenom trápení. Někdy jsem tak unavená nutností koncentrovat se stále na sebe za tak nepříjemných okolností, že se mi zdá, že se nepřepřezím přes dny, kterých je třeba k mému uzdravení. Někdy musím zatnout pěstě a počkat chvíli, abych nezačala plakat, jako malé dítě a křičet, že už nechci. Při tom mám děťátko v Praze a stýská se mi a mám o ně strach, je jen s ošetřovatelkou, při tom mám spoustu starostí a povinností a všechny musí být hotovy. Někdy mám dojem, že mám lodní lana, místo nervů. Někdy ovšem mám dojem, že musím desertovat a někam zmizet, protože už to není k vydržení. Trvá to už přes rok, den co den, ani jeden není bez velké bolesti a ještě jsem neměla čas nechat práce a odpočinout si, jako to dělají nemocní, když stůňou. Odpusťte, prosím Vás, že Vás obtěžuji vyprávěním o sobě, chci tím jen vysvětlit svůj trochu intensivnější zájem na zdaru nějakého podnikání, protože do něj investuji více námahy, než obvykle bývá. Je to tak trochu sport, tak trochu hra dokázat si, že v nemoci může člověk fungovat jako když je zdravý. Provozují to docela na svoji pěst, tj., nemám žádný gebýr na pardony. Ale neúspěch mě někdy rozbrečí a tam najednou vidím, že jsem protivná rekonvalescentka, která fňuká pro maličkosti. Dostat do ženské hlídky od Pujmanové článek a nedostat ho, je strašný neúspěch. Vy asi máte dojem, že je ho pro hlídku škoda. Ale prosím, pane šéfredaktore, nemějte dál tenhle dojem. Byla bych moc nešťastná, kdybyste myslil, že tam musí být jen recepty. Může tam být přece obojí. Je tam mody dost a dost, jsou tam recepty, gymnastiky pro ženy, ruční práce, kritika ženských knih, proč by tam nemohl být zábavný článek pro ženy se jménem? A proč mi béřete Filínu? Jest-li nemáte nikoho na feuilleton a jest-li chcete, budu Vám dělat feuilleton. Ale prosím Vás pěkně, slibte mi, že mi pošlete z redakce všechno, co mi patří, Filínu a všechno, co já si seženu. Věřte mi, díváte se falešně na ženskou hlídku. Není třeba, aby byla špatná a není třeba, aby dobré věci byly v listě a méněcenné v hlídce. I insertně i kvůli čtenářům bude jen dobře, když bude hlídka právě tak pěkná, jako jsou ostatní hlídky. Ale navykl jste si považovat ji za Popelku a křivdíte jí.

Doufám, že je tato obhajoba dosti plamená, výstižná a ohnivá. Byla bych velmi ráda, kdybyste mi vždy napsal, nelíbí-li se Vám něco, nebo považujete-li něco v hlídce za nevhodné. Až budu zdráva, bude to lehké dovědět se to od Vás v redakci. Takto jsem přece jen úplně vyřazena ze styku s Vámi a občas přece jen máte nějakou poznámku k mé práci. Byla bych moc ráda kdybyste mi ji poslal, zařídím se podle ní. Prosím, odpusťte mi tuto dlouhou a vášnivou řeč, ale musím se přiznat, že očekávám, že budete zkroušený a že dostanu krátké sice, ale za to výmluvné příslibení, že mi už nikdy nic nevyžerete. Pozdravuji Vás srdečně a prosím Vás, abyste vyřídil pozdravy své paní.

Vaše jinak poslušná a mírná

Milena⁴³⁴

Spor o to, zda mají literárněji laděné příspěvky vycházet v rámci ženské rubriky, anebo – v případě, že jsou dostatečně kvalitní – na předních stranách novin, vedla Jesenská s Klímou dlouhodobě. Šéfredaktora, který předtím bojoval o to, aby módní hlídka byla dobře připravená, ale přesvědčovala jen těžko. Vyplyvá to i z jejího dalšího – taktéž dosud nezveřejněného dopisu. Ačkoli není datován, je zřejmé, že je reakcí na šéfredaktorovu odpověď na její první dopis.

Milý pane šéfredaktore,

⁴³⁴ Moravský zemský archiv, fond Lidových novin v Brně (1912–1952).

Je to od Vás rozkošné, že jste mi napsal tak dlouhý dopis a vlastnoručně o věci tak droboučké. A musím přiznat, že v tom dopise postrádám zdrcení a zkroušenost. Mám dojem, že nejste tak bičován výčitkami svědomí, jak by bylo třeba. A já jsem houževnaté povahy, už mého pradědka musili umlčet tím, že mu vyřízli jazyk, jinak patrně se nedalo docílit, aby držel pusu. Půjmanová by byla vyšla v mé hlídce co parádní feuilleton této hlídky a byla by se hodila výtečně. Moje sláva je moje hlídka a její vzhled a sám říkáte, že jste měl parádníčka pro svatodušní číslo. Byla bych ovšem vynechala něco z toho, co tam bylo. Bylo by se to tam vešlo jako malina a bylo by to tam taky tak chutnalo. Půjmanová se navnadila, to je pravda, ale na feuilletony. Čerta dbám o dobrý feuilleton, anóbrž dbám o dobrou ženskou hlídku. Potřebuji vnitřně teď Půjmanovou na hlídku a to je mnohem těžší. Nejvíc mne rmoutí, že Vy neuznáváte, co jste udělal a setrváváte v bludu, že se mi to nehodilo. Ono se mi to hodilo, víte, ono jakživo nic nikdy na světě se mi nehodilo lépe. Ono by to tam bylo sedělo, blýskalo se a smálo na svět. Paní Papoušková už by nikdy nebyla dělala drahoty. Paní Wattersonová by ihned poslala články. Celý svět by se jinak točil okolo mé hlídky, kdyby to tam bývalo bylo. Je politování hodné, že jste tak málo zkroušen a znepokojuje mne to pro mou budoucnost. Jediná věta, která je pro Vás polehčující je, že na tom nestálo: pí Mileně. Myslíla jsem, že to tam stálo. Prosím Vás, nemyslete si hned, že jste nevinen. Ale snad ne tolik, jak jsem zprvu mysli. Moje spolupracovatelky dostaly přísný rozkaz opatřovat svoje příspěvky trojnásobnou pečeti a paní Půjmanové jsem psala dopis tak srdceryvný, tak zoufalý, ale bez výsledku. Máte pravdu, navnadila se, čert s Vámi. 2.- Bohové nikdy neuznají zásluhy svých poddaných. Vy, důvěřivý pane, myslíte, že Weiner začal psát sám od sebe krátké články. Weiner píše proto tak „umoudřeně“, protože jsem mu psala asi tři dopisy o tom, v prvním jsem si netroufala to vyslovit, v druhém jsem to naznačila a ve třetím to prasklo: ovšem, že jsem ho při tom zapřísáhala, aby mi psal dál, že ho jen prosím, aby to bylo kratší. On to posílá ono to nikdy u mne nevyjde. On už poznamenal, jest-li se mi to nehodí? Víte, každá ta věc má také své lidské pozadí. Když řeknu, že jste mi to ani nedal, vypadá to jako výmluva. Nemohl byste být tak laskav a posílat mi všechno od Filíny? Když se mi něco nebude hodit, pošlu Vám to zpět. Jsem promptní a je to vyřízeno za dva dny. Ale to není možno, všechno, co by bylo literární a zábavné dát do feuilletonu a „Protože tam náhodou nikdy nic takového nebývá“ a do mody mi náhradou za Půjmanovou poslat mizerný sloupek nějaké Pražanky!!! Myslím, že jste teď zrovna dospěl k názoru, že mému dědečkovi nekřivdili, když mu ten jazyk vytrhli?

Děkuji Vám za Váš milý kompliment o mojí statečnosti, ale ono to není tolik veliké. Vždycky přijde na to, jakým směrem je vedena osobní ctižádost, a dělat něco z ctižádosti není vlastně kumšt, ale příjemnost.

Ale napadá mi: konstatujete, že za mého vedení rozsah hlídky vyrostl. Nevím, je to výtko? Pak musím konstatovati, že neudávám, co všechno tam musí přijít, protože jsem nahlédla zbytečnost toho. Že jen označím pár článků, jak mají jít za sebou a o tom, kolik toho tam přijde, rozhoduje Schulz. Prosím, abyste byl tak hodný a dal mi direktivu v případě, že by bylo dobře, abych zachovávala jediné dvě stránky. Myslíla jsem, že se to tam automaticky řídí podle počtu inserce....atd

Zdraví

Milena⁴³⁵

Sloupek Richarda Weinerja-Filíny nakonec v rubrice Domov-móda-společnost vyšel poprvé koncem června 1929, Jesenské se na stránky podařilo dostat i článek Marie Pujmanové. Krátká povídka ve formě dialogu s názvem Čtyřiadvacet a padesát vyšla 16. června 1929.

Sama Milena Jesenská psala pravidelně – často se nechávala inspirovat svým čerstvým mateřstvím, ale překvapivě mnoho textů je čistě informativních, především o módě. Jaroslava Vondráčková proto Milenino období v *Lidových novinách* popisuje jako jasný profesní úpadek.

⁴³⁵ Moravský zemský archiv, fond Lidových novin v Brně (1912–1952). Dopis ponechávám v původním znění včetně pravopisu a interpunkce.

„A uchytlí se v Lidových novinách u Borového. Dostává se do hlídky Móda-společnost-domov. Ale nekraluje tu jako kralovala v Národních listech.... Milena zase píše, zní to zkresleně, povrchně.“⁴³⁶ „Do Lidovek nezafilozofuje, nepodumá, jen tak povrchně píše na řádky. Miminko. Anglická společnost. Kufry. Pěstění těla. Rytmus všedních dní.“⁴³⁷ „Píše *Lásky holčičky půl druhého roku staré*. Její články upadají. Proboha, má přece psát o miminku?“⁴³⁸

Určitou stereotypnost lze chápat vzhledem k těžké životní situaci, nemoci a bolestem, svou roli ale jistě hrála i únava z několikaletého psaní pro ženskou hlídku. Pro Jesenskou bylo v tomto období obtížnější ji zvládat, protože se móda stala tématem, o němž psala nerada. Zklamaly ji změny módní linie a odklon od jednoduchého, přiměřeného oděvu, který dlouhodobě propagovala. Ve svém článku *Civilisovaná žena?* z prosince 1929 píše například toto:

Naše nová doba překypuje hojností právě proto, že jsme zahodily balasty poutající nás jako okovy. Tři leta udržela žena krok v tomto pokroku. Pak přišla morová rána: naše dnešní móda. Paříž nám nadiktovala nesmyslné vlečky, nehezkou linii, vpředu krátkou sukni, vzadu dlouhou. Tyto nové šaty, plné hezkých a zbytečných tretek, jsou drahé, jsou zbytečné a jsou ošklivé. Zabraňují nám v chůzi, dělají z nás znovu usedlé matrony, stojí příšerné peníze, jsou-li od dobré švadleny a jsou směšné, jsou-li špatně ušity. Rozstříhá se na ně krásných látek, které nepůjdou přešít, až nám Paříž nadiktuje opak módy dnešní. Naše vlasy jsou už zase plny hřebců, ozdobných jehlic a čelenek a necháváme je dorůst přes to, že je to ošklivé, nehygienické a nepohodlné. Už ani dopolední šaty nemají prostou linii. Jsou alespoň plny knoflíků, které nic nezapínají a plny švů, které nic nespojují. Pod kabátem čouhají nám dlouhé hadry odpoledních „toalet“ a na kloboucích nosíme hnusné polozávoje, které nejsou k ničemu. Město je plno chytrých žen, duchaplných žen, samostatných žen: tyto ženy pracují v továrnách, v obchodech, v dílnách, sedí u volantu a za psacími stroji, dovedou výtečně telemarky a krystianie, plavou pod vodou a čtou moderní knihy, dívají se na moderní fotografie. A mezi nimi není ani jediná, která by odmítla tento příliv nevku, který se na nás řítí, ani jediná, která by poslechla svého dobře školeného mozku, spíše než pana Poireta.⁴³⁹

Po půl roce práce pro *Lidové noviny* společenská rubrika pod vedením Mileny Jesenské získala novou tvář, koloběh rubrik se zdárně zaběhl, většina z externistek začala psát pravidelně. Jesenská se po lázeňské léčbě natrvalo vrátila do Prahy, ale zdravotní problémy ji provázely dál.⁴⁴⁰ Po letní pauze, kdy obsah novin býval tradičně chudší, navíc přišly další změny. Šéfredaktor K. Z. Klíma, který byl hlavním iniciátorem angažmá Mileny Jesenské, totiž z *Lidových novin* odešel do *Českého slova* a do šéfovského křesla se po dvou a půl letech vrátil Arnošt Heinrich⁴⁴¹. Ten už nebyl pracovně nikde vázán, protože deník *Tribuna*, který krátce vedl, s koncem roku 1928 kvůli neudržitelné ekonomické situaci zanikl.

Návratem Heinricha ztratila Jesenská svého hlavního zastávce – šéfredaktor hleděl na Klímovy změny v nedělní rubrice kriticky a považoval celou personální šarádu, jíž *Lidové noviny* přišly o Marii Fantovou, za chybu. Vyplývá to například z jeho korespondence s Eduardem Bassem. V nedatovaném dopise (pravděpodobně z počátku 30. let) Heinrich píše: „Nevím, zda se na nás zlobí Zd. Kratochvíl. Ono to s ním tenkrát už nešlo, ale nezlobí-li se, časem by se mohl objevit pro zpestření programu.“

⁴³⁶ Vondráčková, J.: *Kolem Mileny Jesenské*. Praha 1991. Str. 105.

⁴³⁷ Vondráčková, J.: *Kolem Mileny Jesenské*. Praha 1991. Str. 109.

⁴³⁸ Vondráčková, J.: *Kolem Mileny Jesenské*. Praha 1991. Str. 107.

⁴³⁹ Milena: „Civilisovaná žena?“, *Lidové noviny*, 1. 12. 1929, str. 20.

⁴⁴⁰ „Na podzim 1929 se Milena Jesenská vrací pomalu do života, kulhající, závislá na morfiu a také navenek změněná.“ Wagnerová, A.: *Milena Jesenská*. Praha 1996.

⁴⁴¹ Heinrich nastoupil 15. 9. 1929.

Stejný poměr bych chtěl mít k Ma-Fě – té jsme ostatně nic neudělali. Ovšem nikdo neví, kdy překoná své krize. Ale nerad bych ji viděl jinde. Taky s Hoffmeisterem jsme, tuším, něco sjednali o další spolupráci. Tihle lidé byli pro nás zkaženi jen pitomou politikou tehdejšího vedení listu, na nové platformě by pro nás nemuseli být úplně ztraceni.“⁴⁴²

Heinrich se tedy nerozpakoval označit Klímovy kroky za „pitomou politiku“ a některé důsledky této politiky chtěl napravit. Výkony Mileny Jesenské ho nepřesvědčily a už začátkem roku 1930, kdy nepracovala pro *Lidové noviny* ještě ani celý rok, začal pomýšlet na to, že jí dá výpověď. Eduardu Bassovi napsal: „...s pí Milenou jsem odhodlán se o příštím kvartále rozloučit. Nevím, proč by jí LN platily pensi za práci, kterou vykonala pro Národní Listy. Ať si jí vezme Klíma.“⁴⁴³

Tímto vyjádřením Heinrich potvrzuje předpoklad, že Milena Jesenská byla „Klímův člověk“. Zároveň s ním lze souhlasit, i co se týče pozorování samotného obsahu rubriky: „Proč by jí LN platily za práci, kterou vykonala pro Národní listy“ – Heinrich tak lapidárně shrnul fakt, že ženská hlídka v podání Mileny Jesenské se nijak zvlášť neproměnila, ani když tato novinářka pracovala pro jiného zaměstnavatele. Na Heinricha to právem mohlo působit tak, že Jesenská se spolu se všemi spolupracovnicemi přestěhovala z jedné redakce do druhé, aniž by na svém přístupu k psaní něco změnila, a dál aplikovala postupy, které si osvojila během éry v *Národních listech*.

Definitivně se k ukončení spolupráce s Milenou Jesenskou Heinrich rozhodl v červnu 1930. „Hodlám dát 15 t.m. výpověď pí Mileně. Ona se našim dispozicím nepřizpůsobí a takto ji nemůžeme potřebovat. Ke všemu máme ještě ten organizovaný bojkot pokrokových žen pro její články. Neuhýbám teroru a neuhnu ani tomuto teroru, ale abych měl patálie se ženskými pro přílohu, která má ženské novinám získávat a k nim je připoutávat, to je mi hloupé.“⁴⁴⁴

Takové vysvětlení je mimořádně zajímavé, rozluštit jeho přesný smysl je však složitější. Je totiž těžké dopátrat se přesné odpovědi na to, co mohl Heinrich mínit oním „organizovaným bojkotem pokrokových žen“. Termínem pokrokové ženy se označovaly příslušnice liberálních ženských spolků, které sdružovaly ženy bez ohledu na politickou příslušnost. „Pokrokářky“ obecně usilovaly o rovnoprávnost žen ve společnosti i v soukromém životě⁴⁴⁵ a mezi jejich přední představitelky patřila ve 20. letech například zakladatelka Ženské národní rady a později senátorka Františka Plamínková.

Právě Plamínková a její souputnice dlouhodobě nesouhlasily s názory Mileny Jesenské, které připadal boj za emancipaci směšný a překonaný. Z jejího pohledu ženy už emancipované byly a pokrokářky viděla zcela v intencích mužských klišé jako neuspokojené ošklivky, jež se derou o místo, které jim

⁴⁴² Konvolut dopisů Arnošta Heinricha Eduardu Bassovi. Fond Eduarda Basse. LA PNP v Praze.

⁴⁴³ Nedatováno, pravděpodobně počátek roku 1930. Konvolut dopisů Arnošta Heinricha Eduardu Bassovi. Fond Eduarda Basse. LA PNP v Praze.

⁴⁴⁴ Nedatováno, pravděpodobně červen 1930. Konvolut dopisů Arnošta Heinricha Eduardu Bassovi. Fond Eduarda Basse. LA PNP v Praze.

⁴⁴⁵ „Ženské spolky, naplňující svou činnost daným úsilím, označuji termínem liberální. Jejich snažení je možno označit i jako úsilí o demokratizaci celé společnosti, jejího veřejného a společensko-politického života, tedy mužů a žen dohromady. Politická příslušnost nebyla pro sdružování za daným cílem překážkou. Členkami a aktivními pracovnicemi v liberálních ženských spolcích byly mnohé přívrženky a členky stran národně demokratické, národně socialistické i sociálně demokratické a agrární. Tyto spolky byly ve své době také označovány jako ‚pokrokové‘.“ Burešová, Jana: „Zemská organizace pokrokových žen moravských jako představitelka a pokračovatelka liberalizačních a demokratizačních snah žen na Moravě za první ČSR“, *Acta universitatis Palackianae Olomucenensis*, Facultas philosophica historica, 29/2000. Str. 143.

nepřísluší. Potenciál spustit kritický ohlas měl například její článek z března 1930, v němž psala o čerstvě vydané knize G. B. Shawa *Průvodce inteligentní ženy po socialismu a kapitalismu*. Najdeme v něm totiž například tuto pasáž: „Tuto knihu musí číst každá žena bez výjimky a především taková, která nedovede sedět v pokoji, když se mluví o něčem vážném, nedovede se zúčastnit jiného hovoru, než veselého a o všech ostatních problémech politických, národohospodářských a sociálních uvažuje tím způsobem, že tvrdí s pyšnou tváří, že ‚jim nerozumí‘, čímž chce říci, že nepatří do stáda ošklivých a mudráckých žen, které se zajímají o vážné věci, nýbrž že je půvabná a líbezná ženuška, které se muži dvoří a která tedy nemá zapotřebí starati se o věci, které hýbají světem. Tento druh žen se začíná vážně rozmáhat mezi mladými dívkami a je asi reakcí na povážlivě obrýlené a nepůvabné tváře vyslovených modropunčochářek. Moderní žena je však spojka dvou typů: sportovního děvčete (nikoli závodního šilence, jen sportovního děvčete) a myslící a pracující ženy (nikoli emancipačního šilence, jen pracující ženy).“⁴⁴⁶ Odsudky feministických snah byly v textech Mileny Jesenské poměrně časté: další z invektiv najdeme například v článku z podzimu 1929, kde tvrdila, že k přátelskému vztahu mezi manželi „potřebujeme... rovnost daleko hlubší, než je ta modropunčochářská rovnost ženy s mužem na základě zákonů. Potřebujeme... rovnost skutečnou, vyrostlou na základě ženské dovednosti, schopnosti a síly.“⁴⁴⁷

Že za odchodem Jesenské stál tlak vlivných ženských spolků, vyprovokovaných jejími útoky, je pravděpodobné, ale ne jisté. Podloženě lze na druhou stranu vyvrátit tradovaný mýtus, že za vyhazovem Jesenské z *Lidových novin* stály její články o drogách zveřejněné pod pseudonymem, o čemž píše například Alena Wagnerová⁴⁴⁸. Z Heinrichových dopisů jasně vyplývá, že šéfredaktor nebyl s prací své módní redaktorky dlouhodobě spokojen a nevyhodil ji kvůli jednomu konkrétnímu výstřelku. Svou roli mohla sehrát mimo jiné i pracovní nespolehlivost způsobená nemocí a závislostí na lécích proti bolesti, ale také špatná finanční situace, která Jesenskou nutila hledat přivýdělky⁴⁴⁹.

Naposledy se jméno Milena na stránkách *Lidových novin* objevilo 1. června 1930, kdy vyšel článek Dvě radosti letních prázdnin. Pak už rubriku definitivně převzala nová vedoucí redaktorka Míla Tilschová⁴⁵⁰ (píšící pod šifrou I.t.), která už od začátku května pomáhala rozjet novou podobu rubriky v rozšířené nedělní příloze s názvem „Pro módu, společnost, domácnost, děti, auta, cesty, šachy a jiné věci, na které se o všedních dnech nedostane“ (viz příloha č. 21).

⁴⁴⁶ „Kniha, kterou musí každá žena číst“, *Lidové noviny*, 9. 3. 1930, str. 18.

⁴⁴⁷ „Křik po samostatnosti“, *Lidové noviny*, 27. 10. 1929, str. 30.

⁴⁴⁸ „Když v listě vyjde – pod pseudonymem – její článek o drogách, svědčící o dobré znalosti tématu, je propuštěna. Venkovské čtenáře její otevřený článek pobouřil.“ Wagnerová, A.: *Milena Jesenská*. Praha 1996. Str. 130. Totéž zmiňuje také Jaroslava Vondráčková. Vondráčková, J.: *Kolem Mileny Jesenské*. Praha 1991. Str. 109.

⁴⁴⁹ V této věci byl Heinrich konzervativní a nerad viděl jména svých kmenových redaktorů v jiných periodikách. O finanční tísní Mileny Jesenské vypovídají i dokumenty z pokladny *Lidových novin*, z nichž vyplývá, že měla kvůli dluhům obstavený plat a vedly se i spory o jeho exekuci. Archiv *Lidových novin*, Moravský zemský archiv Brno.

⁴⁵⁰ Vl. jménem Marie Tilschová (1895–1963), byla snachou spisovatelky Anny Marie Tilschové. Kromě práce pro *Lidové noviny* později vedla rubriku o módě také ve společenské revui *Měsíc* (1932–1941).

Kapitola X: Marie Fantová

Novinářka a překladatelka Marie Fantová (1893–1963), všeobecně známá pod pseudonymem Ma-Fa, byla jedním z neopominutelných žurnalistických talentů první republiky. Také její jméno, které tehdejší současníci vyslovovali s respektem, se však z dějin žurnalistiky a literatury zcela vytratilo. Mluvit v tomto případě o dokonalém zapomení není nadsázka: odborná literatura Marii Fantovou opomíjí a jedinou výjimkou je stručné heslo v Lexikonu české literatury, jehož autorkou je Alena Hájková⁴⁵¹. Publicisticky věnuje Ma-Fě dlouhodobě pozornost Marie Homolová⁴⁵², na jejích textech však vzhledem k žánru nelze stavět odbornou práci. Stejně jako v dalších případech proto biografie vznikla na základě informací roztroušených ve vzpomínkové literatuře, archivních dokumentů a samotných textů, které vycházely v *Lidových novinách* a dalších periodikách v letech 1920 až 1929. Vzhledem k okolnostem jde tedy o biografii, v níž stále zejí mezery. Tato disertace ale není monografií jedné novinářky, a proto je doufám tato neúplnost omluvitelná.

Formování (1893–1919)

Marie Fantová se narodila 6. 11. 1893 jako první dítě architekta Josefa Fanty⁴⁵³ a jeho ženy Julie. Fanta už v té době patřil k uznávaným tvůrcům pražské secese, i když jeho nejslavnější zakázky měly teprve přijít. Vystudoval na pražské technice u Josefa Zítka a etabloval se jako spolupracovník Josefa Schulze při výstavbě Rudolfiny (1876–1884) a Národního muzea (1886–1890). Později se spolu s Mikolášem Alšem podílel na výzdobě Wiehlova domu na Václavském náměstí (1895–1896), projektoval pražskou budovu zpěváckého spolku Hlahol (1905) nebo Hlávkovy studentské koleje (1903). Klíčovým okamžikem však byl rok 1899, kdy Fanta zvítězil v architektonické soutěži na přestavbu nádraží Františka Josefa (dnešní Hlavní nádraží). Po jejím dokončení v roce 1909 už byl počítán mezi přední české architekty a projektoval pak až do pozdního věku – jeho zřejmě poslední stavbou je budova dnešního ministerstva průmyslu Na Františku dokončená v roce 1934.

Také Mariina matka Julie⁴⁵⁴, rozená Kominíková, byla velmi originální osobností. Za Josefa Fantu se provdala až v roce 1891, jako třiatřicetiletá vdova. Se svým prvním manželem, advokátem a poslancem zemského sněmu a vídeňské říšské rady Wolfgangem Kusým⁴⁵⁵, žila předtím v Brně, kde se intenzivně věnovala spolkové činnosti. Od roku 1881 vedla vzdělávací spolek Vesna, jenž usiloval o vznik dívčí školy. Na výstavbu školy, dokončené v roce 1889, dokonce věnovala několik desítek tisíc zlatých. Po přesunu do Prahy se ve vzdělávacích spolcích angažovala i nadále, byla členkou Ústřední

⁴⁵¹ Ani toto heslo ale není úplné a fakticky správné. Chybí v něm například některé Ma-Finy překlady a publikace, mezery jsou také ve výčtu periodik, v nichž pracovala.

⁴⁵² Homolová, M.: „Poslední Pařížanka v Praze“, *Lidové noviny*, roč. 14, č. 94 (21. 4. 2001), s. 28; Homolová, M.: „Zlobivý kluk Jan Masaryk“, *Mladá Fronta Dnes*, 11. 3. 2006, s. 4; Homolová, M.: „Byly slavné. Výjimečné ženy 20. století – Marie Fantová.“ *Mladá Fronta Dnes*, 16. 9. 2005.

⁴⁵³ 1856-1954

⁴⁵⁴ 1858-1908

⁴⁵⁵ 1842-1886, mj. se angažoval v Matici školské a zasazoval se o zakládání českojazyčných škol na Moravě.

matice školské a také zakládající členkou spolku Minerva, který od roku 1890 provozoval první dívčí střední školu v českých zemích.⁴⁵⁶

Fantovi patřili k předním rodinám české vlastenecké inteligence a díky profesi Josefa Fanty se stýkali i s mnoha umělci. Julie Fantová se osobně přátelila s rodinou Vojty Náprstka, s Renátou Tyršovou či Marií Červinkovou-Riegrovou a setkávala se s nimi i jako pilná členka Amerického klubu dam⁴⁵⁷. Její manžel měl důvěrné vztahy se spisovatelem a básníkem Juliem Zeyerem⁴⁵⁸. Rodina se stýkala se sochaři Josefem Mauderem⁴⁵⁹, Františkem Bílkem⁴⁶⁰, Bohuslavem Schnirchem⁴⁶¹ nebo Ladislavem Šalounem⁴⁶², ale také se spisovatelkou Gabrielou Preissovou⁴⁶³, malířkou Zdenkou Braunerovou⁴⁶⁴ či sestrami Kalašovými⁴⁶⁵. Fanta s rodinou také pravidelně navštěvoval salon Anny Lauermannové-Mikschové a sám jakýsi malý neformální salon pořádal. V roce 1900 totiž pro rozrůstající se rodinu, do níž se v letech 1894 a 1895 narodily dcery Eva a Barbora a v roce 1899 syn Josef, zakoupil vilu v Jevanech⁴⁶⁶ poblíž Kostelce nad Černými lesy. „Dům Na Vršku“, jak se mu říkalo, se stával v létě útočištěm nejen pro Fantovy a jejich příbuzné, ale i pro celou řadu přátel rodičů a později i dětí. Jevanská zájezdní posezení tak často hostila kromě zmiňovaných osobností například také Josefa

⁴⁵⁶ V roce 1891 Julie Fantová ještě pod příjmením Kusá vložila do pokladny spolku částku 50 zlatých, v roce 1905 se pak stala členkou výboru Minervy. Po její smrti ve výroční zprávě spolku vyšel nekrolog, kde se mimo jiné píše: „Truchlíme pro... ušlechtilou a obětavou vlastenku, vysoko vynikající svým vzděláním, ryzí povahou i zanícenou činností pro dobro obecné. Co vykonala vzorná tato žena pro Vesnu v Brně, jest známo i slavno ve všech kruzích našich. Poštětilo se nám před třemi lety uprositi ji, aby vstoupila do výboru Minervy. Náležela k členům jeho nejprobudilejším, nejčinnějším a nejnadanějším...“

⁴⁵⁷ Srov. Štěpánová, I., Sochorová, L., Secká, M.: *Ženy rodiny Náprstkovy*. Praha 2001.

⁴⁵⁸ Dokladem jejich vztahu plného vzájemného obdivu a respektu je dochovaný konvolut téměř dvou set dopisů z let 1890–1900, uložený v Památníku národního písemnictví. V jednom z dopisů Marii Kalašové píše Zeyer krátce před svou smrtí: „Můj dobrý, milý Fanta byl zde a tak se o mě staral! Je to duše ryzí a věrná!“ Dopis z 6. 6. 1900. Zikmund, J.(ed.): *Ve stínu Orfea*. Praha 1949. Str. 234.

⁴⁵⁹ 1854–1920

⁴⁶⁰ 1872–1941

⁴⁶¹ 1845–1901

⁴⁶² 1870–1946

⁴⁶³ 1862–1946, Josef Fanta též projektoval její dům v Jevanech, který později zakoupil skladatel Karel Svoboda. Srv. Vondráček, V.: *Lékař dále vzpomíná*. Praha 1977. Str. 277–280.

⁴⁶⁴ 1858–1934

⁴⁶⁵ Neprovdané sestry Kalašovy, spisovatelka a překladatelka Marie (1854–1937) a malířka Zdeňka (1857–1924) byly rodině architekta Fanty zvláště blízké, patřily téměř do rodiny. Pravidelně trávily část léta v jevanském domě, kam Fantovi jezdili na letní byt, rodinu navštěvovaly a dohlížely na děti a domácnost v době, kdy Julie a Josef Fantovi odjížděli na delší pracovní cesty do zahraničí. „Ztrávila jsem příjemný teplý večer u Fantů; jsou to lidé vzorní, rozmilí. Ale mám ten pocit, že nikoho ke svému štěstí nepotřebují,“ píše M. Kalašová v dopise Juliu Zeyerovi. Zikmund, J.: *Ve stínu Orfea*. Praha 1949. Str. 169. Dopis z 15. 2. 1896.

⁴⁶⁶ Právě v té době se Jevany začaly stávat oblíbeným rekreačním místem pražské kulturní smetánky, jímž jsou dodnes. Více viz Švácha, Rostislav (ed.): *Slavné vily střeďočeského kraje*. Foibos, Praha 2010. Str. 40–42.

Friče⁴⁶⁷, Jakuba Obrovského⁴⁶⁸, Otakara Theera⁴⁶⁹, Bedřicha Feuersteina⁴⁷⁰, Josefu Náprstkovou⁴⁷¹, Jiřího Karáska ze Lvovic⁴⁷² nebo rodinu Wachsmannů⁴⁷³ ze Sázavy.

Dětství a mládí strávené v takové společnosti muselo mít na Marii Fantovou velký vliv: mimo jiné i díky této motivaci začala brzy s vlastními překlady a prvními prozaickými pokusy. Její důvěrníci byla v tomto ohledu Marie Kalašová, s níž se ještě více sblížila po smrti matky v roce 1908. Kalašová, blízká přítelkyně J. V. Sládka, Jaroslava Vrchlického a Julia Zeyera, překládala především z francouzštiny a italštiny, hodně cestovala a pro sestry Fantovy byla velkou inspirací a v neposlední řadě i emocionální oporou. „Vznešená a duchová slečna Marie“, jak ji tituluje Marie Fantová ve svých pamětech⁴⁷⁴, bydlela se svou sestrou v domě zvaném Luna-Sol v hradčanském Úvoze⁴⁷⁵, a tak k ní měli Fantovi z malostranského domu⁴⁷⁶ blízko i doslovně. Korespondence s Marií Kalašovou, nejhojnější v letech 1910–14, je jediným rozsáhlejším souborem korespondence Marie Fantové, který se dochoval.⁴⁷⁷ Už z raných dopisů je přitom zřejmé, že z Marie roste velmi nekonvenční a kriticky uvažující mladá žena, které nechybí formulační obratnost, ačkoli si stěžuje: „...nepřišla ke mně ještě moc slova, pořád musím zápasit se slohem...“⁴⁷⁸

To, že dcera Josefa Fanty dostane to nejlepší možné vzdělání, bylo v podstatě samozřejmostí. Vzhledem k tomu, že se Julie Fantová angažovala jako velká propagátorka vyššího dívčího vzdělávání, to možná byla i nutnost. Marie každopádně v roce 1904 nastoupila na dívčí gymnázium Minerva, které její matka spoluzakládala, a s výborným prospěchem ho navštěvovala do maturity v roce 1912. Právě na gymnáziu navázala řadu přátelství, která vydržela až do dospělosti a provázela ji i v profesním životě. „Chodby na Minervě za přestávek byly mé hlavní loviště. Dodnes se divím instinktu, s kterým jsem jako primánka uhadovala mezi kvintánkami až oktávánkami ‚blízké duše‘. Mé vlastní spolužačky byly vata nacpaná do lavic,“⁴⁷⁹ napsala Marie Fantová o půlstoletí později

⁴⁶⁷ 1861–1945, astronom, provozovatel Ondřejovské hvězdárny, jejíž stavbu navrhl Josef Fanta v roce 1905.

⁴⁶⁸ 1882–1949, malíř, sochař, profesor Akademie výtvarných umění, prozaik.

⁴⁶⁹ 1880–1917, básník, prozaik, překladatel.

⁴⁷⁰ 1892–1936, architekt, scénograf, malíř a esejista. Architekturu studoval u Josipa Plečnika, ve 20. letech pak získával zkušenosti v zahraničí: několik let pracoval v ateliéru Augusta Perreta v Paříži a Antonína Raymonda v Japonsku. K jeho nejznámějším realizacím patří krematorium v Nymburce, Vojenský zeměpisný ústav v Praze Bubenči a mnoho projektů soukromých domů v Japonsku.

⁴⁷¹ 1838–1907, manželka Vojty Náprstka, do jehož rodiny měla Julie Fantová přístup už v raném mládí.

⁴⁷² 1871–1951, básník, prozaik, dramatik a kritik. V dopise Julii Fantové ze srpna 1905 (Fond Josefa Fanty, PNP Praha) Karásek píše: „Milostivá paní, včerejší neděle připadá mi jako půvabný sen. V posledním okamžiku musil jsem skoro utéci – a ve chvíli jsem ani nemohl zcela vyjádřit, jak jsem byl šťasten ve Vašem krásném útulku jevanském.... Budu mnoho vzpomínati na to krásné zákoutí a chci být vděčen slečně Kalašové, že mi umožnila do něho vstup...“

⁴⁷³ Vilém Wachsmann – Václav Voskovec (1864–1945) a jeho manželka Jiřina, rozená Pinkasová (1867–1939), zajížděli do Jevan ze svého letního bytu v Sázavě-Černých Budech i s dětmi Prokopem (1893–1977), Adrienou-Adkou (1895–1949) a Jiřím (1905–1981).

⁴⁷⁴ Paměti Marie Fantové, str. 5.

⁴⁷⁵ Dům Luna-Sol zvaný také U Kamenného sloupu zakoupily sestry Kalašovy v roce 1906, úpravy domu pro ně navrhl Josef Fanta. Před nimi v domě bydlel např. novinář a vedoucí redaktor deníku *Politik* Jaroslav Kamper (1871–1911), byt měl v domě také básník Otakar Theer, mj. též přítel sester Fantových.

⁴⁷⁶ Fantovi bydleli na malostranském Pětikostelním náměstí (dnes Sněmovní ulice), v domě U Turkovy hlavy, který Josef Fanta secesně přestavěl roku 1903.

⁴⁷⁷ Soubor obsahuje osm dopisů a šest pohlednic a vzkazů, nejstarší datovaný je z roku 1910, nejmladší z roku 1924.

⁴⁷⁸ Dopis Marii Kalašové z 28. 4. 1910. Fond Josefa Fanty. LA PNP v Praze.

⁴⁷⁹ Paměti Marie Fantové, str. 41.

v pamětech. Oněmi blízkými dušemi byly opravdu hlavně starší spolužačky Zdenka Foustková (provdaná Wattersonová), Blažena Baušová (provdaná Fischerová) a Amalie Kreidlová (provdaná Jirásková)⁴⁸⁰, do širšího okruhu přátel však patřily i mladší dívky: Staša Procházková (provdaná Jílovská), Milena Jesenská či Jarmila Ambrožová (provdaná Haasová a Nečasová)⁴⁸¹.

Hned po maturitě, na podzim 1912, se Marie Fantová zapsala ke studiu na Filozofické fakultě Karlo-Ferdinandovy univerzity. Ze seznamu absolvovaných přednášek vyplývá, že zvolila obory historie a filologie – jejími profesory byli například Jaroslav Goll, Josef Šusta, Arne Novák nebo germanista Otokar Fischer⁴⁸². Na fakultě ale vydržela jen pět semestrů.

Proč studium předčasně ukončila, není jasné. Jedním z důvodů však mohlo být to, že prožívala první vážný vztah. V roce 1913 se Marie Fantová sblížila s Janem Masarykem⁴⁸³, který se v témže roce vrátil po sedmi letech v USA do Prahy. Rodina architekta Fanty a Tomáše G. Masaryka se stýkaly⁴⁸⁴, mladšího syna Jana ale Fantovi kvůli dlouhému pobytu v zámoří prakticky neznali. Ma-Fa s Janem Masarykem prožila intenzivní, ale krátký vztah, který ukončila válka. Jelikož se však jejich vzájemná korespondence nezachovala, vypovídají o něm jen vzpomínky obou aktérů. Marie Fantová v pamětech píše o setkání z července 1914, kdy ji Masaryk jel navštívit do Jevan. Cesta se však zkomplikovala poté, co ho na nádraží v Černém Kostelci zatkl strážník kvůli podezření, že se jedná o špiona (bylo krátce po začátku války), a tři dny ho držel v místní šatlavě, než se vše vysvětlilo.

„Víš, Mařeno, když jsem tě uviděl vylítnout z toho krámu, tak se se mnou zatočil svět. Najednou byly lípy na rynku korunami dolů a kříž u kostela se zaryl do země,“⁴⁸⁵ vzpomíná na jeho tehdejší slova Marie Fantová. Sám Masaryk byl méně konkrétní. Ve svých rozhlasových promluvách z Londýna, které se během druhé světové války vysílaly do Československa, řekl: „Vzpomínám na sluncem zalité náměstí v Černém Kostelci a uprostřed děvče s modrýma očima a květovanou zástěrkou – a pak... nerafinované milování v jevanských lesích.“⁴⁸⁶ Krátce poté, v lednu 1915, musel Masaryk narukovat. Jako příslušník rakouského jízdního vojska putoval přes kasárna ve Vršovicích na polskou, ruskou a později italskou frontu. I když i z armády od něj chodily pravidelně růžové lístky polní pošty, vztah kvůli odloučení ztroskotal. „Jepice ve mně se chovala, jako se chovají statisíce dívek a žen na celém světě, když světové války neberou konce: ‚Vzdálený jsi za horama, vadne láska mezi náma‘.“⁴⁸⁷ Život v Čechách prostě pokračoval dál a Marie Fantová na Masaryka přestala čekat – mnohem víc ji zaměstnávali přátelé a poněkud truchlivá existence ve válečné Praze.

⁴⁸⁰ 1892-?, oční lékařka a publicistka, přispívala např. do ženské rubriky *Lidových novin* době, kdy ji vedla Milena Jesenská, tj. 1929–1930. V roce 1938 se provdala za chirurga Arnolda Jiráska (1887–1960).

⁴⁸¹ 1896–1990, novinářka a překladatelka z němčiny, do češtiny převedla řadu textů Egona Erwina Kische. Ve 20. letech žila v Berlíně, později také v Paříži. Před válkou působila v levicových časopisech *Rozséváčka* a *Tvorba*, po roce 1945 psala mj. pro časopis *Československá žena*, vedla ženskou rubriku v *Rudém právu* a v 50. letech v časopise *Květy*.

⁴⁸² Vyplývá to ze seznamu řádných studentů filozofické fakulty, uloženého v Archivu Univerzity Karlovy.

⁴⁸³ 1886–1948

⁴⁸⁴ Rodiny bydlely blízko sebe na pražské Malé Straně a o jejich vztahu vypovídá i to, že Alice Masaryková u Fantových během první světové války ukrývala Masarykovy rukopisy, Fantovi za války také zásobovali Charlottu Masarykovou jídlem. Hájková, Dagmar (ed.): *Drahá mama/Dear Alice*. Masarykův ústav AV ČR, Praha 2001. Str. 180.

⁴⁸⁵ Paměti Marie Fantové, str. 36.

⁴⁸⁶ Masaryk, J.: *Volá Londýn*. Praha 1990. Str. 54.

⁴⁸⁷ Paměti Marie Fantové, str. 46.

Její zprvu bojovná nálada⁴⁸⁸, se postupem času změnila v rezignaci. Přispělo k tomu i odloučení od blízkých – na frontu postupně narukovali oba snoubenci jejích mladších sester a krátce po maturitě v roce 1918 i nejmladší bratr Josef. „Žiju život ze dne na den, trochu cynicky a hodně smutně. ‚Aprés nous le déluge‘ – a to se zdálo kdysi tak ohromně odvážné! Co říci dnes, kdy sami žijeme potopu?“⁴⁸⁹ Odpovědí na toto přežívání byla pro Marii Fantovou cesta za oceán. Od začátku roku 1918 se připravovala na odjezd do Spojených států, který se po dlouhých peripetiích paradoxně uskutečnil až těsně před koncem války, 31. 9. 1918. Víza přitom nakonec získala až po intervenci Jana Masaryka, který pro ni díky svým kontaktům pravděpodobně zprostředkoval úřední pozvání⁴⁹⁰. Zdálo se jí pak dolehl nejen zpráva o ukončení války a vzniku Československa, ale i smutné oznámení o smrti bratra, který padl přesně 28. října na italské frontě. Do vlasti se Marie Fantová vrátila v půlce roku 1919.

Dlouhý pobyt v zámoří byl pro Marii Fantovou školou samostatnosti, a když se mladá, tehdy sedmadvacetiletá žena vrátila domů, toužila po nezávislosti. Ačkoli zámožný otec mohl svou neprovdanou dceru bez nejmenších obtíží finančně podporovat, rozhodla se nastoupit do zaměstnání. Z žádostí o vydání pasů pro zahraniční cesty, které jsou uloženy v Archivu policejního ředitelství (Národní archiv v Praze), vyplývá, že Marie Fantová v roce 1919 nejprve krátce pracovala jako obchodní cestující. V červenci 1920 působila jako členka plebiscitní komise na Těšínsku⁴⁹¹ a měsíc nato odjela do Německa, aby nastoupila na místo úřednice u československého konzulátu⁴⁹². Zároveň se Fantová už v této době poohlížela po příležitostech, jak uplatnit svůj literární talent.

Ma-Fa žurnalistka (1920–1929)

Nabídku dostala z nově vzniklého deníku *Tribuna*, kde od roku 1919 pracovala jako módní referentka její přítelkyně Zdena Foustková (tehdy provdaná Borovičková). Foustková však na sklonku roku 1919 z osobních důvodů odjela do Paříže, a redakce zřejmě i proto začala shánět nové posily. Fantovou možná vedení deníku doporučila právě Foustková, roli přímluvce však mohl sehrát i Mariin otec, který byl jedním ze spoluzakladatelů deníku.⁴⁹³

⁴⁸⁸ „...chvílemi se rouhám: vykřikuji v sobě samotné, že miluji válku. Že ji miluji za její intenzivnost, za její rány a prudkost jejich vírů, za to, jak se každého zmocnila, za to, jaká je pohanská a drsná,“ napsala M. F. v roce 1914 Marii Kalašové. Dopis z 16. 9. 1914. Fond Josefa Fanty. LA PNP v Praze.

⁴⁸⁹ Marie Fantová Marii Kalašové 14. 6. 1918. Fond Josefa Fanty. LA PNP v Praze.

⁴⁹⁰ „Visum dostala jenom zásluhou Honzy Masaryka...“, napsala Mariina sestra Eva Fantová v dopise Marii Kalašové. Dopis z 27. 8. 1918. Fond Josefa Fanty. LA PNP v Praze.

⁴⁹¹ Československo-polský hraniční spor o Těšínsko se táhl od vzniku republiky v roce 1918 a o rozdělení území mezi oba státy měl rozhodnout plebiscit v červenci 1920. Nakonec však byly hranice určeny mezinárodní arbitráží, a plebiscit tedy neproběhl.

⁴⁹² Jak dlouho M. F. na konzulátu v Německu pracovala, není úplně jasné. V Archivu ministerstva zahraničí o její osobě žádné záznamy nejsou, což ale v případě smluvních zaměstnanců zahraničních misí není překvapením. S velkou mírou pravděpodobnosti tak můžeme usuzovat pouze to, že v Německu M. F. pobývala v roce 1921, kdy přerušila spolupráci s *Tribunou*.

⁴⁹³ Huderová, O.: *Deník Tribuna 1919–1928*. Praha 2001. Str. 16. Huderová ve své diplomové práci představuje početnou skupinu spoluzakladatelů *Tribuny*, kterou vedl Lev Vohryzek. Pramen, který cituje, uvádí v některých případech pouze příjmení spoluzakladatelů, v textu tak figuruje pouze „Fanta“. V poznámce Huderová dovozuje, že jde o manžela novinářky Marie Fantové. Vzhledem k tomu, že Marie Fantová se vdala až v roce 1924 a Fantová bylo její rodné příjmení, se jedná o zjevný omyl. „Fanta“ je pravděpodobně její otec – architekt Josef Fanta.

Jisté je to, že první článek Fantové otiskli 15. 2. 1920 v pravidelné nedělní módní rubrice. Text s názvem Na Fifth avenue je ještě zjevně inspirován americkým pobytem a jeho poslední odstavec je projevem radosti z návratu z „nudně pravoúhlých newyorských ulic“. Marie Fantová pod šifrou Mf. psala v roce 1920 nepravidelně, převážně do rubriky *Moda*, o níž se dělila s Milenou Jesenskou, uspěla však také jako autorka fejetonů. První fejeton s názvem *Konvencionalita* jako esperanto pojednávající o dobrém vychování jí vyšel 26. 3. 1920. Poté, co přijala zaměstnání u ministerstva zahraničí, spolupráci s *Tribunou* na čas přerušila – během celého roku 1921 žádný její článek nevyšel a šifra Mf. se objevila zase až v roce 1922. Tehdy celkem třikrát přispěla do *Módní revue*, samostatné nedělní přílohy, která vycházela od května 1921. Definitivně její jméno z *Tribuny* zmizelo ve chvíli, kdy se nechala v říjnu 1922 zaměstnat jako stálá redaktorka *Lidových novin*.

Marie Fantová byla do *Lidových novin* přijata zřejmě už se záměrem, aby se pokusila oživit skomírající módní rubriku, kterou vedla novinářka s šifrou Kří. V roce 1922 vycházela tato rubrika pro ženy pod názvem *Módní týden* pravidelně v úterním vydání a doplňoval ji ještě sloupek referentky Filíny (Richarda Weinerja) *Moda a společnost v Paříži*. Fantová převzala módní rubriku fakticky až v prosinci 1922, v předchozích měsících psala především entrefiletu a fejetony. Ačkoli Ma-Fa za sebou příliš zkušeností neměla, přijaly ji *Lidové noviny* jako hotovou žurnalistickou osobnost, nikoli jako nezkušeného začátečníka. Svědčí o tom úctyhodné množství textů⁴⁹⁴, které jí redakce během prvních tří měsíců, považovaných obecně za zkušební, otiskla. Ještě pádnějším důkazem je to, že některé z jejích fejetonů se objevily na titulních stranách těch nejprestižnějších vydání – v sobotním a nedělním ránu⁴⁹⁵. Právě kvalitu fejetonu a úvodníku přitom šéfredaktor střežil velmi přísně a vedle osobností typu Eduarda Basse nebo Karla Čapka bylo obtížné se prosadit.

Během dalších let Ma-Fa své postavení v rámci redakce ještě upevnila: etablovala se nejen jako vedoucí redaktorka módní rubriky, která získala během jejího působení výraznou tvář, ale také jako fejetonistka a filmová recenzentka. Že si jí *Lidové noviny* cenily, je zřejmé i z výše měsíční gáže, která patřila k nadprůměrným. Ve své členské přihlášce do Syndikátu československých novinářů⁴⁹⁶ z roku 1924 uvádí měsíční plat 2500 Kč⁴⁹⁷, k němu jí však pokladna pravděpodobně vyplácela ještě řádkový honorář za články uveřejněné mimo módní rubriku. Pro srovnání lze uvést, že plat 2500 Kč měsíčně a řádkový honorář za příspěvky navíc nabídl v roce 1921 Arnošt Heinrich například nastupujícímu Karlu Čapkov⁴⁹⁸. Stejnou sumu noviny zpočátku vyplácely i Eduardu Bassovi⁴⁹⁹.

Šifra Ma-Fa, pod níž Fantová psala od roku 1923, se stala jakýmsi jejím uměleckým pseudonymem a pod tímto jménem se také proslavila. Pseudonym Ma-Fa začal být brzy známý, a to nejen mezi čtenáři *Lidových novin*, čehož využil nakladatel Otakar Štorch-Marien, který v roce 1924 začal připravovat k vydání sbírku jejích fejetonů. „Ma-Finy sloupky a fejetony v *Lidových novinách* patřivaly nepochybně ve svých letech k nejvyhledávanějším z tohoto žurnálu... I usmyslil jsem si, že z Ma-Finých sloupků by mohla být zajímavá knížka, aby alespoň některé z nich zachránila od denní novinové pomíjivosti... Ona, majíc v hlavě již svou druhou cestu do Spojených států, pořídila výběr

⁴⁹⁴ Za první čtvrtrok zveřejnila Ma-Fa 39 článků, z toho sedmáct entrefiletů a deset fejetonů.

⁴⁹⁵ První fejeton s názvem „Maličko – a nevidíte mne“ vyšel 17. 10. 1922.

⁴⁹⁶ Moravský zemský archiv v Brně, archiv *Lidových novin*.

⁴⁹⁷ Potvrzuje to také Milena Jesenská v dopise Karlu Hochovi 20. 3. 1924 ve snaze získat větší gáži v *Národních listech*. Wagnerová, A.: *Dopisy Mileny Jesenské*. Praha 1998. Str. 82.

⁴⁹⁸ Pernes, J.: *Svět Lidových novin*. Praha 1993. Str. 66.

⁴⁹⁹ Bass, E.: *Moje kronika*. Praha 1985. Str. 148. Heinrich nabídl Bassovi 2500 korun jako nástupní plat, po dvou letech mu výplatu zdvojnásobil.

během několika dnů, přihlížejíc k názvu knihy. Úhledný svazček vyšel v Lidové knihovně za autorčiny nepřítomnosti.⁵⁰⁰ Kniha s názvem *Lidé, Praha a svět* vyšla v nakladatelství Aventinum v roce 1925, první a jediný knižní soubor novinových textů Marie Fantové obsahuje 56 článků z let 1922 až 1924.

V roce 1924, v jedenatřiceti letech, se Ma-Fa provdala. Manželství s docentem lékařské fakulty Karlo-Ferdinandovy univerzity Friedrichem Breinlem⁵⁰¹ však skončilo o šest let později rozvodem. Sudetský Němec Breinl byl ve své době špičkovým imunologem a dějiny medicíny jeho jméno citují dodnes, zvláště díky průlomovému výzkumu pandemických chorob⁵⁰². Právě kvůli vědecké kariéře svého muže se Ma-Fa v roce 1925 vrátila do Spojených států: Friedrich Breinl totiž po celý tento rok působil jako stipendista Rockefellerovy nadace na Harvardově univerzitě v Bostonu. Rubriku v *Lidových novinách* tehdy Fantová redigovat nepřestala – své články posílala poštou a dál se věnovala také svým překladům.

Není náhoda, že téměř všechny novinářky, kterým se tato disertace věnuje, se kromě žurnalistické kariéry soustředily také na překládání. Některé z nich k hledání přivýdělku přimělo to, že psaní pro módní rubriky a časopisy nebývalo příliš štědře honorováno, všechny ale zřejmě vycitily, že překládání pro ně představuje jednu z mála možností kreativní a svobodné práce. Milena Jesenská, Staša Jílovská, Zdena Wattersonová i Ma-Fa byly také skvěle jazykově vybavené a prokázaly cit při hledání kvalitních titulů. Pokud jde o Marii Fantovou, můžeme s jistotou říci, že po dlouhodobých pobytech v USA dobře ovládala angličtinu, a to včetně nuancí hovorové řeči. Dobovou samozřejmostí byla němčina – o tom, že Ma-Fa hovořila německy plynule, svědčí například její zaměstnání při konzulátu v Německu nebo manželství s Němcem, který česky nemluvil⁵⁰³. Dobře uměla Fantová i francouzsky, mj. i díky pobytu v dívčím pensionátu v Lausanne, kam ji během středoškolských studií poslali rodiče.

S překládáním začala Marie Fantová na počátku 20. let. Zprvu to byla spíše braková literatura, která jí vydělávala první peníze. V roce 1922 si proto stěžovala Marii Kalašové: „Píšete, slečno Marie, že Vám bylo překládání útěchou, i připadá mi, že nemám práva vám neříci, že věci, které jste Vy překládala, byla opravdu velká literatura a bylo možno se s ní identifikovat. Anglické povídky, kterými se já musím obírat, znamenají pro mne jen součet řádek násobených ‚šestákem‘ a možnost tolik a tolik hodin denně se vystříhat ‚nářků truchlivého‘. Ve dvou stech stránkách vylovím jedinou větu..., jež mne na vteřinu vyšíne z mechanické či technické práce.“⁵⁰⁴ Právě kvůli charakteru těchto knih však už dnes nelze první tituly z překladatelské bibliografie Marie Fantové dohledat. Postupně začaly přibývat i nabídky na překlady, za něž už se nemusela stydět. V první polovině 20. let Ma-Fa do češtiny převedla například divadelní hry Johna Drinkwatera či Williama Sommerseta Maughama⁵⁰⁵ a navázala také spolupráci s nakladatelstvím Aventinum, které roku 1926 odstartovalo svou anglo-americkou

⁵⁰⁰ Štorch-Marien, Otakar: *Sladko je žít*. Praha 1992. Str. 288.

⁵⁰¹ 1888–1936, pocházel z Liberce, na medicíně promoval v roce 1913 a od té doby pracoval jako asistent v univerzitním Hygienickém institutu, kde se specializoval na bakteriologii a serologii, profesuru získal v roce 1928.

⁵⁰² Kvůli jednomu ze svých výzkumů i zemřel, když se v roce 1936 v laboratoři nakazil bakterií *Rickettsia rickettsii*, která způsobuje tak zvanou horečku Skalistých hor.

⁵⁰³ Vyplývá to mj. například z dopisu Marie Fantové Otokaru Fischerovi, v němž mu děkuje za blahopřání k sňatku: „Tak vidíš, můj dík za gratulaci je vlastně gratulace sama. Ostatně aby si to drželo rovnováhu, přidávám ještě díky za dr. Breinla. Zatím, než se k tomu sám dostane! Z Tvého psaní rozuměl beztak jen to ‚heil!‘ docela zaručeně.“ Dopis z 14. 1. 1924. Fond Otokara Fischera. LA PNP v Praze.

⁵⁰⁴ Dopis z 10. 4. 1922. Fond Josefa Fanty. LA PNP v Praze.

⁵⁰⁵ Srov. *Lexikon české literatury I* (ed. Vladimír Forst). Praha 1985. Str. 682.

ediční řadu s názvem Standard Library. Iniciátorem řady překladů z angličtiny byl Karel Čapek, který knižnici koordinoval s anglistou Otakarem Vočadlem⁵⁰⁶. Právě z jejich vzájemné korespondence se dozvíme, že Ma-Fa měla patřit ke kmenovým překladatelům edice. V září 1924 Čapek Vočadlovi píše: „Dále mám dobrou překladatelku z angličtiny, paní Breinlovou = Ma-Fa z Lidových novin; hlavně umí velmi dobře česky; chtěla by překládat Bertu Ruck, ale i jiné věci (Galsworthyho, Hergesheimera atd.).“⁵⁰⁷ V následujícím dopise pak poznamenává: „Paní Ma-Fa už překládá Bertu Ruck, do které se zamilovala a chce Vám ji nabídnout; neznám to, ale prý je to pěkné.“⁵⁰⁸

Marie Fantová překládala po celý život, a to téměř výhradně z angličtiny. Jedinou výjimku tvoří z francouzštiny převedený *Život Benjamina Disraeliho* André Mauroise⁵⁰⁹, na němž Fantová spolupracovala se svou přítelkyní Jarmilou Fastrovou. Její překlady vycházely v renomovaných nakladatelstvích a některé se objevují dodnes v reedicích. Týká se to například detektivek Agathy Christie, Stevensonova *Ostrova pokladů*, na jehož překladu pracovala s Prokopem Voskovcem, nebo divadelní hry Josepha Otto Kesselringa *Jezinky bezinky*, již překládala spolu se Zdenkou Werichovou⁵¹⁰.

Druhá polovina 20. let představuje vrchol žurnalistické tvorby Marie Fantové. Sebevědomí, které získala jako kmenová autorka *Lidových novin*, však zároveň bylo jednou z příčin jejího odchodu z tohoto deníku – což, jak se později ukázalo, byl i její konec coby novinářky. Peripetiím, které v roce 1929 vedly k jejímu rozchodu s *Lidovými novinami*, se věnuji v samostatné kapitole. Zde považuji za účelné ve zkratce připomenout, že Ma-Fa doplatila především na to, že jejímu autorskému sebevědomí byly hranice rubriky pro ženy malé, vedení novin (od roku 1927 jim šéfoval jí nepříliš nakloněný Karel Zdeněk Klíma) však zároveň trvalo na tom, aby tuto rubriku poctivě naplňovala. Marie Fantová byla talentovaná fejetonistka, vzpouzela se ale zadání, aby ženskou hlídku editorsky a organizačně vedla. Revoltovala také tematicky: koncem 20. let přestávala psát klasické referáty o módě či domácnosti a pouštěla se do polemik s dobovými klíší týkajícími se rodiny, manželství nebo mateřství. Ty pak nezdědka končily debatami s nespokojenými čtenáři a čtenářkami, kterým se Ma-Fina vyjádření zdála příliš radikální.

Kromě práce pro *Lidové noviny* Marie Fantová příležitostně přispívala i do dalších periodik. Její článek se objevil krátce po založení v roce 1924 v Peroutkově týdeníku *Přítomnost*⁵¹¹, přispěla též do měsíčníku *Elegantní Praha* či týdeníku *Pestrý týden*. První a nakonec jediný článek Marie Fantové s názvem *Made in Europe Pestrý týden* zveřejnil 29. 6. 1927 – v dalším roce už spolupráce nepokračovala. Důvodem však bylo nejspíš hlavně to, že časopis roku 1928 opustil celý zakládající tým a převzala ho nová redakce pod vedením Jaromíra Johna⁵¹². Ten posunul týdeník směrem k větší

⁵⁰⁶ 1895–1974, anglista, překladatel, profesor slavistiky na londýnské King's College, propagátor české kultury v Anglii a přítel Karla Čapka.

⁵⁰⁷ Čapek, K.: *Korespondence II*. Praha 1993. Str. 342.

⁵⁰⁸ Tamtéž, str. 343. Kniha Bertu Ruck v Aventinu nikdy nevyšla. Dvě knihy od této autorky vyšly v roce 1925 u nakladatele Miloslava Nebeského, obě bez udání jména překladatele. V Aventinu roku 1926 Marie Fantová publikovala překlad románu Rose Macaulayové *Nebezpečná stáří*.

⁵⁰⁹ Vyšel v roce 1929 v nakladatelství Františka Topiče.

⁵¹⁰ Bibliografie překladů in Penkalová, L.: *Novinářka Marie Fantová – Ma-Fa a rubriky pro ženy v denním tisku 90. let 20. století*. Praha 2004.

⁵¹¹ Glossy o pražské společnosti. *Přítomnost*, číslo 43, 6. 11. 1924, str. 673.

⁵¹² 1882–1952, spisovatel, publicista, estetik, výtvarný kritik. Mj. v letech 1919–1921 redaktor brněnské redakce *Lidových novin*, od roku 1921 výtvarný kritik deníků *Tribuna* a *Právo lidu*. Týdeník *Pestrý týden* řídil v letech 1928–1933.

přehlednosti, ale také k větší konvenčnosti, výrazně omezil počet náročnějších obsáhlých článků o filosofii a umění a na přání vydavatele se snažil vytvořit z *Pestrého týdne* „časopis pro celou rodinu“.

Bližší styky Mileny Jesenské a Ma-Fy vyústily nejen v jednorázovou spolupráci s *Pestrým týdnem*, ale i ve spoluautorství knihy. Do sborníku článků o cestování s názvem *Šťastnou cestu* si Jesenská v roce 1927 vybrala čtyři Ma-Finy fejetony z amerického období⁵¹³ a kromě vlastních textů také články Adolfa Hoffmeistra, Miloše Mollendy, Josefa Eiselta⁵¹⁴ a J. Marota-Oumanského. Kniha vyšla jako třetí svazek knižnice *Žena*, již Jesenská řídila v nakladatelství Františka Topiče.

Překladatelka (30. léta)

S *Lidovými novinami* se Marie Fantová rozešla v roce 1929, a ukončila tak i celou svou novinářskou kariéru. Stálou práci v novinách nebo časopise už nikdy potom nepřijala a ve 30. letech se věnovala hlavně překládání a psaní. Nakladatelství Borový s úspěchem vydalo dva překlady, které předtím vycházely v *Lidových novinách* jako román na pokračování⁵¹⁵, roku 1931 vyšel v nakladatelství Kvasnička a Hampl její překlad románu Viny Delmarové *Špatná holka*, roku 1936 vydalo Nakladatelské družstvo Máj její překlad románu americké spisovatelky Willy Sibert Catherové *Lucy Gayheartová* v grafické úpravě Františka Muziky.

Právě v roce 1936 také začala epizoda její úzké nakladatelské spolupráce s Otakarem Štorchem-Mariem. „V létě třicátého pátého roku jsem se přátelsky sblížil s Ma-Fou, Marií Fantovou, provdanou Breinlovou. Vůbec jí nevadilo, že jsem společensky ‚vyřazen‘... Jí vždycky hrozně málo záleželo na tom, jak ji lidé posuzují,“⁵¹⁶ píše zakladatel Aventina ve svých vzpomínkách. Ma-Fa navrhla založení knižnice *Jen ne nuda*, pro niž už měla připravené první dva tituly, s tím, že dodá potřebný kapitál a Štorch-Mariem své nakladatelské zkušenosti. Předpokládala, že z tržby se nejprve vrátí vložený kapitál, zaplatí honoráře a čistý zisk si s nakladatelem rozdělí napůl. Ediční řada, jejíž vznik Ma-Fa iniciovala, ale neměla dlouhého trvání. V roce 1936 vyšly v jednotné grafické úpravě Karla Honzika tři Ma-Finy překlady: *Hotel v noci* Eliota Crawshay-Williamse, *Nesmýšlům se meze nekladou* Beverley Nicholse a *Hrst prachu* Evelyny Waugha. V následujícím roce se ale čerství spolupracovníci náhle rozešli – Štorcha-Mariem kontaktoval právní zástupce Marie Fantové a žádal „přesné proúčtování všech tří svazků knihovny *Jen ne nuda* a proplacení celého podílu na zisku bez ohledu na to, kolik výtisků bylo či nebylo prodáno“.⁵¹⁷ Fantová se rozhodla projekt ukončit a Štorch-Mariem to vnímal se značnou hořkostí, protože mu tento krok způsobil finanční potíže. „Byl jsem skutečně na prahu zoufalství nejen pro ty neveselé výhledy, ale i pro zklamání z Ma-Fina neuvěřitelného postupu. Jak bylo možné, že mě neupozornila slovem a postavila se proti mně jako nelítostný nepřítel?“⁵¹⁸ Román A. R. Craiga *Když Adam plakal*, který byl plánován jako čtvrtý svazek knižnice *Jen ne nuda* na

⁵¹³ Přes moře, Sloupek gastronomický, Ocelový vítr a jeho vliv, Marconigram – všechny zveřejněné v *Lidových novinách* v roce 1925.

⁵¹⁴ Josef Eiselt byl vlastníkem jednoho ze známých pánských zakázkových krejčovství, které se specializovalo na sportovní oděvy. Od roku 1924 vedl pravidelnou rubriku o mužské módě v pánské revui *Gentleman*. V roce 1928 u Topiče vydal knihu *Elegantní muž*.

⁵¹⁵ Román K. R. G. Browna *Honba za Annou* vyšel v roce 1929, další kniha od téhož autora – *Rytíř jednoho dne*, o rok později.

⁵¹⁶ Štorch-Mariem, O.: *Tma a co bylo potom*. Praha 1993. Str. 151.

⁵¹⁷ Tamtéž. Str. 179.

⁵¹⁸ Tamtéž. Str. 180.

rok 1937, vyšel v nakladatelství Eduarda Beauforta roku 1938. Štorch-Marien, který měl překlad této knihy v ruce i s autorizací překladatelky, předal Beaufortovu nakladatelství dosud vydané svazky knižnice i nevydaný Craigův román.

Marie Fantová se kromě překladů věnovala i psaní autorských textů. Roku 1938 nakladatelství Františka Borového vydalo její knihu s názvem *Křížovka světa* a podtitulem *Fotomontáž z cestování*. Soubor cestopisných causerí s ilustracemi Adolfa Hoffmeistra vyšel v napjaté atmosféře mezi Mnichovem a blížící se okupací Československa, což změnilo vyznění některých textů, které by za normálních okolností byly spíše odpočinkovým čtivem. I sama Ma-Fa to popisuje v předmluvě datované 12. 10. 1938, tedy těsně po odstoupení československého pohraničí Německu: „Psala jsem *Křížovku světa* v červnu a v červenci 1938 a už tehdy bylo dusno a tísnivo a život byl jako zlý sen. V říjnu se strhla průtrž mračen a zlý sen se proměnil v skutečnost příšernější než všechny apokalyptické hrůzy noční můry.“⁵¹⁹

Válečná léta prožila Ma-Fa převážně na venkově společně s rodinou – téměř devadesátiletým otcem, ovdovělou sestrou, překladatelkou Evou Horlivou, a další sestrou Barborou, která se provdala za bratrance Jiřího Kameníčka. Ani v této době se Fantovi nevzdávali společnosti a dál pořádali společenské dýchánky v Jevanech i v malostranském domě, „Arše Noemově“, jak mu říkala Ma-Fa v Pamětech. Po krátkém nadechnutí během dvou poválečných let ale pro Marii Fantovou začalo nejtěžší životní období.

Epilog (1945–1963)

Švagr i s celou rodinou odjel do Kanady poté, co stát už v roce 1945 znárodnil jeho strojírenskou továrnu v pražské Hostivaři⁵²⁰. V roce 1948 sestru následovala také Eva Horlivá. Ma-Fa zůstala v Československu z užší rodiny sama a starala se o otce, který zemřel v roce 1954 jako osmdesátiletý. Skutečnou pohromu ale pro svobodomyšlnou a nekonvenční ženu znamenal únor 1948. Na nové poměry si nikdy nezvykla a režim jí brzy jako „nepřizpůsobivé osobě“ začal znepríjemňovat život. Pocítila to hned v roce 1948 při ideologických čistkách v Syndikátu českých spisovatelů. Při první probírce, jejímž cílem bylo očistit syndikát od autorů s „negativním postojem k lidově demokratickému vývoji v ČSR“, ji ještě revizní komise nevyloučila. Po ustavení Svazu československých spisovatelů, který vznikl proměnou syndikátu na jaře 1949, ale skončila na seznamu beletristů, kteří nebyli navrženi pro členství v ideologicky jednotném svazu⁵²¹. Celkem logicky se jí pak jako autorky dotkly i cenzurní zásahy, s jejichž pomocí začala po roce 1948 radikální ideologická očista veřejných knihoven. Její první knižní soubor fejetonů figuruje na seznamu nepřátelské, závadné, zastaralé a nežádoucí literatury, která měla z knihoven zmizet. U knihy *Lidé, Praha a svět* cenzoři jako důvod vyřazení uvedli „existencialistická literatura, literární snobismus“⁵²².

Marie Fantová neměla stálé zaměstnání, přivydělávala si komerčními překlady pro podnik Preciosa a peníze jí nějaký čas vynášely i lukrativní nemovitosti zděděné po matce. Její někdejší sláva sice vzala

⁵¹⁹ Ma-Fa: *Křížovka světa*. Praha 1938. Str. 7.

⁵²⁰ Kameníčkovu byla továrna odejmuta na základě dekretu prezidenta Beneše o znárodnění podniků nad 500 zaměstnanců. Rodina poté odjela do Bruselu a později do Kanady, kde Kameníček pod změněným jménem George Kelton začal znovu podnikat. Jeho firma Ramst Fasteners vyvinula systém nastřelování hřebíků.

⁵²¹ Více Bauer, Michal: *Ideologie a paměť*. Jinočany 2003.

⁵²² Šámal, P.: *Soustružníci lidských duší*. Academia, Praha 2009. Str. 274.

za své, ale Ma-Fu ani budovatelská atmosféra nepřesvědčila, aby něco změnila na navyklém bohémském způsobu života. S kruhem mnohem mladších přátel vysedávala po kavárnách a vinárnách, pořádala bujaré večírky ve svém bytě Na Výtoni a pro mnohé mladé umělce pořád byla intelektuální autoritou, která jim zprostředkovávala kulturní atmosféru první republiky.

Takto na ni vzpomínal například básník Josef Hiršal: „Potkal jsem podnapilého malíře Sulka, který mne pozval do vinárny Zobor, kde sedává kdysi známá a populární redaktorka a bývalá pařížská dopisovatelka Lidových novin Mafa. Velmi prý by si přála mne osobně poznat, neboť obdivuje překlad Morgensterna. Šel jsem tedy s ním. Mafa, vlastním jménem Marie Fantová, dcera architekta Fanty, projektanta Hlavního nádraží, tam opravdu seděla. Podroušená šedesátnice s jakýmsi mladým přítelem, který vykřikoval, že je Petöfi Sándor. Petöfi to však nebyl. Byl to zřejmě šamstřík, který pomáhá dnes téměř vyhaslé hvězdě Lidovek utrácet její tuzexové bony, podporu od sestry v zahraničí. Mafa byla ke mně milá, překlad chválila, některá čísla dokonce sama recitovala v německém originále. Když jsem chtěl pomoci její paměti, hned poznala, že má němčina trpí bledničkou. A pak vzpomínala na svého pařížského kolegu a přítele, Richarda Weinerja. Mluvila o něm s lítostí: – Chudák, chudák Richard... – I přesto, že atmosféra byla stejně euforická jako nostalgická, byl to hezký zážitek.“⁵²³

V roce 1950 Marii Fantovou, která programově negovala ideál nového socialistického člověka, represivní soukolí komunistického státu semlelo. Příčinu to mělo zcela banální – opilecký tah jarní Prahou. Ma-Fa se v doprovodu svého o čtvrtstoletí mladšího přítele Karla Marafka dostala do konfliktu s příslušníky sboru národní bezpečnosti a skončila kvůli tomu v táboře nucených prací. Ve svých pamětech Fantová píše o tom, že ji do tábora přivedla „nepřekonatelná prostořekost“⁵²⁴; přesnější představu o jejím provinění si můžeme udělat z trestního oznámení, které se dochovalo v Archivu policejního ředitelství.

Z něj se dozvíme, že „Marie Breinlová... a Karel Marafko... obá v podnapilém stavu, svým chováním zavdali příčinu veřejnému pohoršení a jejich chování bylo odsuzováno obecně“. Příslušníci komunistické policie si zapsali i další podrobnosti – poručík Vavroň píše v oznámení doslova: „Dne 4. dubna 1950 o 1.30 hod. byli obá, Breinlová a Marafko předvedeni na pobočnou stanici OV-NB 2 dvěma orgány SNB od útvaru Jasan z restauračních místností komun. podn. Hl. m. Prahy v Praze 2, Trojická ul. č. 7 pro opilost, neslušné chování na ulici a v místnostech restauračních. Vzláště pak Breinlovou pro urážku strážce SNB, na níž bylo proto zdejší stanicí SNB učiněno trestní oznámení k okresní prokuratuře v Praze.“ Vyšetřovatelé rekonstruují, že Fantová popíjela se společností v restauraci Na Slupi, kvůli hlučné hádce a rvačce je ale obsluha z lokálu vykazala. Cestou do jiného podniku pak „došlo ze strany Breinlové k urážlivým výrokům ke službukonajícím orgánům SNB, kteréžto jednání se opakovalo i v restauraci v Trojické ulici, kamž orgánové SNB přišli za účelem úředního jednání a dále pak ještě cestou během předvádění na stanici SNB do Dittrichové ulice“. Závěr trestního oznámení sepsaného 4. dubna 1950 je nekompromisní: „Breinlová i Marafko jsou osobami práce se štítící a jsou známi jako velmi často se opíjející a vyhledávající rušné zábavy v nočních podnicích. Obá budou zdejší stanicí navrženi do TNP.“

Byrokracie pracovala rychle: už 25. dubna zaslalo krajské velitelství NB návrh na internaci, a to v délce 24 měsíců. Zvláštní komise, která o umístění v TNP rozhodovala, o Marii Fantové jednala 19. května

⁵²³ Josef Hiršal/Bohumila Grögerová: *Let let*. Praha, Torst 2007. Str. 288.

⁵²⁴ Paměti, str. 59.

1950 a byla ve svém posuzování míry provinění mírnější – vyměřila jí za „zahálčivost, nepoměr k práci, časté opilství a lehkomyšlné vedení života“ půlroční nápravný pobyt v táboře v Dlažkovicích u Lovosic. Ma-Fa byla zatčena bez předchozího upozornění v den, kdy komise její případ projednávala o páté hodině ráno, a převezena nejprve do pražské vazební věznice, o tři dny později do Dlažkovic.⁵²⁵

Tábory nucených prací byly jednou z forem masové perzekuce, kterou komunistický režim nachystal proti „nepřátelům zřízení“. V první řadě sloužily k potrestání osob, které představitelé moci považovali za podezřelé – ať už kvůli jejich původu, postojům či politické minulosti -, a které se zároveň nedopustily žádného trestného činu, a nebylo proto možné je podle zákona odsoudit. Kromě zastrašení ideologických protivníků měly tábory i velký hospodářský význam, protože dodávaly levnou pracovní sílu do podniků, které měly po válce potíže získat zaměstnance. Podle původních představ měly být zbudovány tábory pro 30 tisíc osob a během několika let „tažení proti reakci“ jimi mělo projít 90 až 150 tisíc lidí. Tento plán nakonec nevyšel, přesto se ale celkový počet obětí, které v letech 1948 až 1954 prošly TNP, pohybuje kolem 23 tisíc⁵²⁶.

Do tábora v Dlažkovicích, který fungoval od prosince 1949 do listopadu 1951, byly zařazovány ženy. Měl kapacitu celkem 600 osob a většina potrestaných pracovala v továrně na zpracování ovoce Fruta. Sama Ma-Fa se o pobytu v něm nikde nezmiňuje, až na drobnou poznámku v pamětech, kde píše o tom, že v táboře „získávala přeochotnou osobní obsluhu od p.t. kurev za to, že jim předčítala nahlas Manon Lescaut od Vítězslava Nezvala“. „A předčítala-li jsem jim k tomu ještě Baladu o námořníkovi od Jiřího Wolker, žila jsem si mezi p.t. prostitutkami jako mem sahib v prvních dobách britské kolonizace v Indii,“ žertovala Ma-Fa⁵²⁷. Ve skutečnosti musel být pro Marii Fantovou pobyt v táboře drsnou zkušeností – nejenže nebyla příliš zvyklá na těžkou fyzickou práci, ale tvrdá srážka s totalitní mocí pro ni znamenala i to, že byla nadále pod trvalým dohledem.

Vzhledem ke svému věku Marie Fantová po odpykání poloviny trestu požádala o propuštění. I když byl tón její žádosti zkroušený a dopis obsahoval i racionální argumenty svědčící v její prospěch, velitelství její žádosti nevyhovělo. Podle národního výboru totiž sice Marie Fantová měla vzhledem k věku dobrou pracovní morálku, ale poloviční doba strávená v TNP prý nestačí k její převýchově. Nadřizené neoblomil ani dlouhý dopis Josefa Fanty, Mariina otce, tehdy čtyřiaředesátiletého, a tak Ma-Fa opustila brány tábora přesně po půl roce, 22. listopadu 1950.

O letech po otcově smrti (tedy po roce 1954) napsala: „Na naše duše útočily vztekleji a vztekleji rozbourané vlny smrdutého bahna. Hráze se protrhly, kanály vyvřely, tupost houstla, kreténství vítězilo. Pouze alkohol budil chvilkovou euforii, která se druhý den měnila v tím horší depresi. Eva tomu utekla na druhou stranu světa. Já se tu mlátím od vteřiny ke vteřině, od nerváku k nerváku, od prochlastaného večera k desperátnějšímu a desperátnějšímu střízlivému zítřku.“ Alkohol, přátelé a příležitostné překlady – to bylo to, co Ma-Fu v posledních letech skutečně drželo při životě. Někteří ze známých a přátel, mezi něž patřil například okruh kolem fotografa Václava Chocholy a malířů Františka Tichého a Oty Janečka, na ni vzpomínají jako na noblesní a chytrou dámu⁵²⁸, jiní podávají nelichotivé svědectví o alkoholem zničené staré ženě.

⁵²⁵ Veškeré informace čerpám z archivních dokumentů uložených v osobní složce Marie Fantové-Breinlové v Archivu Hlavního města Prahy (Fond Komise č. 1 pro zařazování do TNP v Praze).

⁵²⁶ Uvádí to Karel Kaplan ve své studii *Tábory nucených prací v Československu 1948-1954*. Praha 1992. Str. 136.

⁵²⁷ Paměti, str. 60.

⁵²⁸ Viz Homolová, M.: „Fejetonistka jiskřícího vtipu“, *MF Dnes*, 16.9. 2005, str. 6.

Mezi těmi druhými je například Jan Zábrana, který ve svých denících *Celý život* píše: „Na rohu Ostrovní a Opatovické hospoda, kde se jde z výčepu po schodech dolů, tenkrát se to jmenovalo Zobor (dneska – myslím – U Zlatého soudku): zjara, před třiatřiceti lety jsem tam proseděl jedno odpoledne a celý večer až do půlnoci s J., odpoledne a večer, kdy se rozhodlo skoro všechno... Pak jsem tam (někdy v roce 1956) seděl jednou s Ivanem Divišem, který opilý přitáhl od vedlejšího stolu nějakou opilou ženskou, *babu*, strašnou: s obličejem rozežraným do živého masa nějakými vyrážkami nebo šminkami, v uválených a špinavých letních šatech. Smrděla, blábolila, chlastala: dásně bez zubů, sliny kolem pusy, scvrklá mrtvá kůže na ruku, špína pod nehty, třas... celá jako by zaživa hnila, nebylo jí skoro rozumět, jak sípěla, ale pokoušela se s Divišem koketovat! „Dovol, abych ti představil Ma-Fu,“ řekl, když ji přivedl... Bývala to jedna z okouzlujících intelektuálek první republiky. Překladatelka, spisovatelka, dáma... Takhle končily... Umřela pak za rok nebo za dva, víc jsem ji neviděl...“⁵²⁹

Ma-Fa však nezemřela za rok nebo dva – téměř se dožila sedmdesátých narozenin. „Byl jsem u Mafy tři neděle před její smrtí v jejím bytě na Velkopřevorském náměstí. Byly tam také Jiravová a Šiktancová (Helena). Výborně jsme se bavili. Řekla mně: není to nádherný? Sedíme spolu už dvě hodiny a vůbec nejsme vožralí! Nechtěl bys namazat kus chleba? Šla a namazala. Nakonec řekla: Ivánku, hele, vy musíte dbát, ne aby se vám poměry dostaly na mozkový splavy, to už je neštěstí, vy musíte dát bacha, aby se vám nedostaly na žaludek!“⁵³⁰, tak viděl společenskou tvář Marie Fantové básník Ivan Diviš. Kvůli nemoci musela Ma-Fa na jaře 1963 do nemocnice, ale po několika dnech odtamtud na revers odešla. Zemřela doma, v malém bytě v budově bývalých malostranských lázní. Na pohřbu – nad rodinnou hrobkou na Olšanských hřbitovech, kde ani není uvedeno její jméno – pak přátelé recitovali její překlad Shakespearova 66. sonetu.

„Mafa umřela! Dnes má kremaci. To se dovídám na Národní třídě v 11 hodin, obřad je v půl druhé. Doletím domů zplaven potem, strhám ze sebe hadry, narvu se do černého, konečně strašnická křižovatka, letím dolů do krematoria, ale ono to bylo v krematoriu olšanském, zuřím vzhůru, naskakuju do dvacítky, běžím po hřbitově, je to však les, kde zabloudíte, obřadní síň je už prázdná, narazil jsem prsama na dveře, ale zevnitř byl řetěz a škvírou bylo vidět prázdné máry, konečně to nacházím, od literatury ani noha, někdo recituje Shakespearův sonet 66, a to je konec.“⁵³¹

⁵²⁹ Zábrana, J.: *Celý život I*. Praha 1992. Str. 482.

⁵³⁰ Diviš, I.: *Teorie spolehlivosti*. Praha 2002. Str. 39.

⁵³¹ Tamtéž. Str. 29.

Kapitola XI: Zdena Wattersonová a Prager Presse

Zdena Wattersonová byla jednou z nejvýraznějších a nejpłodnějších prvorepublikových novinárek, přesto však její jméno upadlo to takřka absolutního zapomnění. Byla to ona, kdo od samého počátku vytvářel podobu módní rubriky v nově vzniklém deníku *Tribuna* a později také v německojazyčném *Prager Presse*. Dlouhá léta byla americkou dopisovatelkou *Národních listů* a kmenovou autorkou řady módních a společenských magazínů, přinejmenším na poli zábavní žurnalistiky je proto jednou z důležitých osobností 20. let. Kánony dějin literatury i novinářství ji však zcela ignorují (a to včetně slovníkových příruček, jakou je například *Lexikon české literatury*) a zájem nevzbuzuje tato autorka ani mezi odborníky, kteří se zabývají dějinami módy a životního stylu, proto se jí nevěnuje žádná sekundární literatura. Zaplnit bílé místo a sestavit alespoň stručnou biografii Zdeny Wattersonové, kterou Milena Jesenská považovala za nenahraditelnou spolupracovnici, je tedy velmi obtížné. Informace, s nimiž jsem pracovala, pocházejí až na výjimky z archivních pramenů a také z rešerší dobového tisku, a životopis novinářky není ani zdaleka úplný. Poskytuje však alespoň základní představu o osobnosti a tvorbě ženy, která v českém prostředí od počátku pomáhala vytvářet identitu deníkových rubrik pro ženy a psaní pro ženy jako žánru obecně.

Formování (1890–1919)

Zdena Wattersonová se narodila 17. 2. 1890 v Třeboni v rodině pozdějšího univerzitního profesora a známého sociologa Břetislava Foustky⁵³², který v té době působil na jihu Čech jako učitel na gymnáziu. I ona – stejně jako její souputnice Milena Jesenská, Staša Jílovská a Marie Fantová – tedy vyrůstala v intelektuálním prostředí a formovalo ji dětství strávené v blízkém kontaktu s pražskou kulturní elitou. Rodina Foustkových se totiž už koncem 90. let 19. století přestěhovala do Prahy, kde Břetislav Foustka začal přednášet na Karlo-Ferdinandově univerzitě. Tamtéž roku 1905 získal titul docenta prací *Slabí v lidské společnosti, ideály humanitní a degenerace národů*.

Kromě blízkého napojení na tehdejší intelektuály, s nimiž se stýkal její otec (patřil mezi ně i Foustkův kolega Tomáš G. Masaryk⁵³³), měla rodina přátele i mezi umělci. Například Zdenin o čtyři roky mladší bratr Jiří Foustka⁵³⁴ byl přítelem Karla Čapka a pravidelně se stýkal i s dalšími literáty. Kunsthistorik Václav Vilém Štech ve svých pamětech píše o kulturním milieu rodiny Foustkových toto:

„V obchodním domě U Štajgrů ve Vodičkově ulici zřídil architekt E. Pelant místnosti pro dobu příkladně pohodlné a vhodné, kde kolem profesorů Drtiny a B. Foustky soustředily se rodiny jejich

⁵³² 1862–1947, významný sociolog a zakladatel prvního československého univerzitního semináře sociologie. Studoval v Praze, Berlíně a Paříži, habilitoval se v roce 1905 a v roce 1919 byl jmenován profesorem. Je autorem řady překladů, odborných studií a knih, v nichž se věnoval například problému alkoholismu, ale také dalším negativním společenským jevům, jako je sebevražednost či prostituce.

⁵³³ „Z dětství a mládí si (Z. W.) uchovala na Masarykovu rodinu četné vzpomínky a často o ní vyprávěla: přes dlouholetý pobyt v cizině zůstala v úzkém kontaktu s dcerami Herberta Masaryka, Annou a Herbertou.“ Klečáková-Beyly, M.: *Vzpomínky malostranské*. Praha 2009. Str. 13.

⁵³⁴ 1894–1967, občanským povoláním zubní lékař, překladatel, dramatik, publicista. Psal v letech 1921–37 fejetony do *Lidových novin*.

univerzitních kolegů a celá intelektuální vsrta, jež organizovala přednášky, produkce, večírky, výstavy.“⁵³⁵

Po přestěhování do Prahy navštěvovala Zdena Wattersonová (tehdy samozřejmě Foustková) nejprve měšťanskou školu na Smíchově, v roce 1904 pak nastoupila na dívčí gymnázium Minerva. I v tomto bodě se tedy její život odvíjel podobně jako život jejích pozdějších novinářských kolegyň. Dopřát dcerám vzdělání na prvním školském ústavu, kde mohly dívky odmaturovat a ucházet se poté díky tomu o studium na univerzitě, patřilo v kruzích české pražské inteligence na přelomu století k jakémusi bontonu. Proto se ve výročních zprávách gymnázia Minerva setkáváme s příjmeními význačných měšťanských rodin, mezi něž patřili Masarykovi, Fastrovi, Procházkovi, Hennerovi nebo právě Foustkovi.

Zdena Wattersonová se v záznamech gymnázia poprvé objevuje roku 1904, kdy ve čtrnácti letech nastoupila do jeho II. třídy⁵³⁶. Její spolužačkou byla Olga Masaryková⁵³⁷, přátelila se ovšem i s mladšími dívkami, jako byla Marie Fantová či Milena Jesenská, které chodily o několik tříd níže. Maturitu Zdena Wattersonová složila v roce 1910 a vzápětí se zapsala ke studiu na Filozofické fakultě Karlo-Ferdinandovy univerzity. Na fakultě strávila celkem tři roky, ale studium – a v tom se její osud zase podobá osudu Marie Fantové, Staši Jílovské nebo Mileny Jesenské – nedokončila.

Těsně před první světovou válkou se krom studia stala spolu s přítelkyněmi z Minervy součástí německého uměleckého kroužku, který se scházel v kavárně Arco. Bezpochyby tak osobně znala třeba Franze Werfela, Johannese Urzidila, Franze Kafku nebo pozdějšího manžela Mileny Jesenské Ernsta Pollaka. Potvrzuje to i Jaroslava Vondráčková ve svých rukopisných vzpomínkách: „Kodíček⁵³⁸, který byl v dvacátých letech se Zdenou Foustkovou v redakci Tribuny, líčí v rozhlase jednou (v roce 1954) scénu asi takhle: Na scénu přicházejí dvě Minervistky. Dva efebové, chlapecky štrejchnutí. Štíhlé, hezké, mladičké Češky, prostě senzace: Milena Jesenská a Jarmila Ambrožová (později Haasová)... V Arcu na ně čeká třetí, Staša Procházková-Jílovská. Zdenka Foustková k nim patří v mýtu i ve skutečnosti, i když se brání. Je starší, serióznější, studovala po maturitě vysokou školu – dějiny umění a věnovala se studiu cizích řečí. Byla už vdaná za profesora Borovičku...“⁵³⁹

Ačkoli pro to neexistují přímé důkazy, byl to zřejmě právě sňatek, který definitivně ukončil akademickou dráhu Zdeny Wattersonové. Na podzim roku 1912 se totiž provdala za historika a archiváře Josefa Borovičku⁵⁴⁰ a počátkem roku 1914 se jí narodil syn Jan. Manželství Borovičkových ovšem nemělo dlouhého trvání, už v roce 1917 problémy vyústily v rozchod a pozdější rozluku manželství. O důvodech rozchodu můžeme jen spekulovat, zajímavá je však v tomto ohledu

⁵³⁵ Citováno podle Kroutvor, J.: *Potíže s dějinami*. Praha 1990. Str. 16.

⁵³⁶ Výroční zpráva gymnázia Minerva, školní rok 1904-1905. Archiv Hlavního města Prahy.

⁵³⁷ 1891-1978, nejmladší dcera T. G. Masaryka, vdala se za švýcarského lékaře Henri Revillioda, po druhé světové válce žila v exilu a zemřela ve Velké Británii. Wattersonová se v pozdějším životě přátelila i s dalšími členy Masarykovy rodiny, například s dcerami Herberta Masaryka Annou a Herbertou.

⁵³⁸ Josef Kodíček (1892-1954), redaktor *Tribuny*, divadelní kritik.

⁵³⁹ Vondráčková, J.: *Zavátý čas*. Strojopisné vzpomínky uložené ve fondu J. Vondráčkové v LA PNP v Praze. Str. 205.

⁵⁴⁰ 1885-1971, významný český archivář, historik a vysokoškolský profesor. V letech 1908-1931 působil v Archivu Země české v Praze, později také v Archivu ministerstva vnitra. Vyučoval na univerzitách v Praze, Brně a Bratislavě. V roce 1950 byl v politickém procesu odsouzen k osmi letům vězení. Srov. Lach, J.: *Josef Borovička*. Praha 2010.

vzpomínka Borovičkovy dcery Adrieny⁵⁴¹ z druhého manželství. Borovičkův životopisec Jiří Lach k tomu poznamenává: „Z poskytnutých střípků vzpomínek Adrieny Borovičkové je zřetelná otcova touha po dokonalosti manželky v domácnosti i v profesním životě, ovšem za předpokladu perfektního zvládnutí obojího... Jakmile se její pracovní zaneprázdnění odrazilo jen nepatrně v chodu domácnosti, preferoval Josef Borovička, aby se manželka raději věnovala rodině.“⁵⁴² Lze předpokládat, že takové nároky měl i na svoji první ženu – ta ovšem po profesním uplatnění velmi toužila a v roce 1919 je plně realizovala jako redaktorka deníku *Tribuna*.

Začátky v Tribuně (1919)

Deník *Tribuna* byl založen jako nový celostátní list po vzniku Československé republiky v únoru roku 1919. „Do téhle rané Tribuny píše teď v Praze kdekdo. Většina z těch, kdo chtějí něco nového, ti, kteří se těší na nový život v republice. Píše sem Šalda, Kodíček, Pujmanová, Laurin, Weiner, Michal Mareš, Franta Němec, Ladislav Klíma, dokonce i Jakobson.“⁵⁴³

Tribuna byla deníkem česky hovořících židů, sama sebe však definovala jako nezávislý list – jako jeden z mála prvorepublikových deníků nebyla explicitně spojena s konkrétní politickou stranou. Od počátku, díky Masarykovým intervencím při jejím vzniku, však vždy měla úzké styky s Hradem. Masaryk *Tribunu* podporoval i finančně a s vedením redakce udržoval pravidelný kontakt. Hospodářská stránka deníku přesto nebyla nikdy úplně růžová, situace se stala neudržitelnou v roce 1928, kdy *Tribuna* kvůli dlouhodobé nerentabilitě zanikla.

Roku 1919 se však budoucnost deníku ještě jevila slibně, a právě proto se také *Tribuna* stala jakousi líhň mladých novinářských talentů. Kromě Ferdinanda Peroutky, který byl jejím odpovědným redaktorem, či Karla Poláčka k nim patřila i Zdena Wattersonová, jež od samého počátku v listu působila jako autorka textů o módě. Příležitost však roku 1919 *Tribuna* nabídla také Mileně Jesenské. Startovní čarou do profesního života byl tento deník i pro Stašu Jílovskou, jež pak do roku 1925 vedla samostatnou přílohu *Tribuny* s názvem *Módní revue*, a také pro Marii Fantovou. Právě tady se zřejmě rozvíjela přátelství, která pak během následujících let ovlivňovala pracovní život všech zúčastněných.

Právě v *Tribuně* se Wattersonová seznámila s tehdejším kolegou a vrstevníkem Arne Laurinem⁵⁴⁴, který se v pozdějších letech stal hybatelem její další kariéry. Důkazem přátelství, jež s ním navázala, je početný soubor zachované korespondence, kterou oba vedli během 20. a 30. let. Právě Laurin pak Wattersonové po dlouhodobém pobytu v zahraničí koncem 20. let nabídl místo stálé módní redaktorky deníku *Prager Presse*, kterému od roku 1921 šéfoval.

⁵⁴¹ Josef Borovička se podruhé oženil v roce 1920. Vzal si Adrienu Vaksmanovou (1895-1949), sestru Jiřího Voskovce. I jeho druhé manželství se rozpadlo.

⁵⁴² Lach, J.: *Josef Borovička*. Praha 2010. Str. 101.

⁵⁴³ Vondráčková, J.: *Kolem Mileny Jesenské*. Praha 1991. Str. 55

⁵⁴⁴ 1889-1945, vlastním jménem Arnošt Lustig.

Pařížské intermezzo (1919–1920)

Po osmi měsících, kdy Zdena Wattersonová pod šifrou R-a vedla módní sloupek *Tribuny*, opustila tato novinářka z osobních důvodů Prahu⁵⁴⁵ a přestěhovala se do Paříže. Přípravy na cestu probíhaly od srpna a částečně poznamenaly i její práci v deníku. V neděli 14. září 1919 vyšla v módní rubrice pouze redakční noticka tohoto znění: „Módní referentka našeho listu je zaneprázdněna přípravami k odjezdu do Paříže. Kdo v této době před cestou do ciziny obíhal všechny možné instance, dovede tuto situaci oceniti – pro dnešek odpadá tudíž článek o modě.“ O týden později rubrika nevyšla taktéž, a to zcela bez vysvětlení.

Brzy se ukázalo, že zastávat místo stálé redaktorky na dálku není možné. Vedení redakce s Wattersonovou počítalo spíše jako s externí dopisovatelkou, ona sama se snažila posunout spolupráci s deníkem dál a stát se jeho pařížskou korespondentkou. Dohoda s šéfredaktorem Bedřichem Hlaváčem však byla svízelná, o čemž vypovídá i novinářčin dopis Arne Laurinovi, který tehdy zastával funkci zástupce šéfredaktora.

Drahej Laurine zlatej,

vím, že jste mě už stokrát zavrhlí a odsoudili, ale příčina odmlčení je prostá: tisíc technických starostí, vy nevíte, co to je, najít tady byt!, přeplnění dojmů, ze kterého se nedá nic udělat a hlavně onen pocit, který mě neopustil od prvního rozhovoru s Hlaváčem: že totiž jste se nerozhodli, přijmete-li mě jako korespondentku. Připadalo mi to trochu bolestné, když po osmi měsících se vystupovalo s takovou obezřelostí proti mně. Jako malému dítěti mi řekl: budeš-li hodná, tak ten bonbon dostaneš. Ty dny jsem mluvila s Herbenem⁵⁴⁶ a Síssem, chefred. Nár. Listů. Velice se o to zajímali, abych jim z Paříže psala a ani mi nekladli podmínky, že bych do *Tribuny* neměla psát. Chápete, v jaké kolisi jsem se octla. Srdce mě táhne k Vám, přísahám Vám, a zase si říkám: nakonec ti vydavatelstvo napíše, že na tebe nepočítá a já nebudu mít ani to ani ono. Prosim Vás, nedalo by se to nějak zařídit, abych mohla psát do *Národních*?...

Drahej Laurine, jsem jak vidíte ve velké kolisi. Začnu psát vám, N.L. se mnou přestanou počítat a vy si najednou usmyslíte, že mi dáte nějakých 200 fr. Víím, jak jsou tu žurnalisti placení, Weiner např. má 800 fr... lidé... měli přes 1600 fr. Víím, že nemohu žádat tolik, přirozeně, ale také víím, čím mohu být *Tribuně* užitečná; seznámila jsem se tu s lidmi, kteří jsou jako stvoření k tomu, aby se stali mými informátory ve věcech, které nesmírně čtenáře zajímají a které jsou skutečně i pro Paříž samotnou nejnovější. Není to ovšem jen moda, kde jsem se dostala k pramenům, o kterých se žádné modní referentce ani nesnilo. Paříž je ohromná, život v ní víří na všechny strany, ale není možno psát s emfazí a bez kritiky. Jsou tu jiné věci žalostné. Já ten měsíc, co tu jsem, vidím, že je to přec jen dnes v mnohém národ v úpadku a který čeká renaissanci i oplodnění od východu.

...

Dáte-li mi 600 fr. měsíčně (Lothar Suchý⁵⁴⁷ má přes 2000 franků!), budu vám dodávat týdně 3 věci a mimo to nějaké drobnosti překládání z amer. a franc. novin, které vy tam nemáte, popř. pošlu novinové výstřižky. Můj sloh znáte, mé schopnosti také, víte, že nejsem pitomeček, a že zdejší prostředí mi poslouží k rozvoji. To je obchodní stránka a musím ji znát...

⁵⁴⁵ Zřejmě navázala nový milostný vztah. „A mimo to si představte, že ten svět mám otevřený a mohu jít daleko s někým koho miluju a kdo miluje mě takovou láskou, kam až si ji cit a intelligence dovede představit,“ píše Z. W. v dopise Arne Laurinovi z 24. 6. 1919. Fond Arne Laurina. LA PNP v Praze.

⁵⁴⁶ Jan Herben (1857-1936), prozaik a dlouholetý redaktor *Národních listů*.

⁵⁴⁷ 1873-1959, novinář a spisovatel, dlouholetý pařížský zpravodaj deníku *Venkov*.

Kdybych Vám napsala o svém životě tady, byly by to těžké stránky a nemělo by to smyslu. Ale snad Vám jedinému mohu říct, že všechno tady, celá Paříž a celá láska ztratila pro mě smysl a všechno mi zhořklo, když jsem si s hrůzou uvědomila to, co jsem nevím jakou zlobou přírody nemohla si dost uvědomit dokud byl čas: že ztrácím svůj jediný poklad, svoje drahé dítě milované. Kudy chodím, brečím, nespím celé noci, jsem zoufalá a ubohá jako někdo, kdo spálil všechny mosty. Dělán si zoufalé výčitky, jsem jako ten vzdorovitý král bláhový, co hodil prsten do moře. Je to šílený stav, ze kterého se mi v temných chvílích zdá jediné východisko. Smrt. Všechno ostatní je mi marnost. Byla jsem za celý měsíc asi tak pětkrát večer venku, je to melancholie, které jsem se vždycky strašně bávala. Nevím, co si počnu. A přitom to nesmím před mužem dát znát. Jedinou nutností jsou mi peníze, abych mohla přijet se podívat, anebo nevím co dělat, abych dítě měla. Kdybych byla bohatá, unesla bych ho, ale ani to by nešlo, vzpomínám-li na svou ubohou maminku smutnou a na Borovičku, který se o chlapce hlásí.

Co dělá Milena? Pište zprávy

vaše R-a⁵⁴⁸

Z dopisu vysvítá, že odjezd do Paříže nebyl žádnou dlouho dopředu promyšlenou akcí, práci sháněla Wattersonová teprve dodatečně a v Československu nechala i malého pětiletého syna, zřejmě v péči své matky. Dohodu o příležitostném psaní pro *Tribunu* nakonec s vedením uzavřela, její příspěvky se objevovaly v deníku jako fejetony i v rámci módní rubriky, již od konce září naplňovala nová redakční posila – Pavla Jezdinská pod šifrou Jezda. Wattersonová z Paříže psala serióznější texty nově pod šifrou P. A.⁵⁴⁹, novou identitu zvolila i pro psaní o módě. Její příspěvky pro nedělní módní rubriku se objevovaly nepravidelně od začátku listopadu s podpisem Elle⁵⁵⁰.

V únoru 1920 napsala Wattersonová Laurinovi: „...psala Mařka⁵⁵¹, že byste modu chtěli přeci jen. Myslela jsem, že máte Jezdu, zdálo se mi, že je to sl. Jezdinská, ta mě uspokojovala, protože jsem to té holčičce milé přála. Jenom mi bylo líto když jsem viděla, jak se čile zmiňuje o jednotlivých firmách a jak mně jste ten jediný náběh škrtli... A píše to moc pěkně. Snad jí to svými pařížskými referáty nepokazím. Budu dělat hodně outsidera... Budu Vám tedy módu posílat, a vy, Laurine, buďte tak laskav, dávejte Jeníčkově to, co byste měli dávat mě...“⁵⁵²

Stvrzení pravidelné spolupráce na externí bázi dokládá i další dopis z 12. února:

Milý Laurine,

posílám Vám jednu pitomost, ráda bych, aby to byl Feuilleton, je to tak psané. A taky jedno poučování o kloboucích. Nerozumím tomu, jak to budete se mnou dělat. Chci rozhodně, prosím Vás, aby modní věci byly v modě, mám pro to mnoho důvodů. Předně jako takové mě to těšilo psát a ne když to bude někde za Jezdou, která mimochodem řečeno píše milou míchaninu dobrých věcí a blbovinek, čili není to dost na slovo vzaté. Chci aby to četli určití lidé a ti to budou hledat v modě a když to tam nenajdou, tak mě dál hledat, totiž číst nebudou. To víte, Laurine, já na své články nejsem pyšná, znáte mě, ale někde na posledním místě bych nerada... Kolik mi budete platit? Od řádky?... Ráda bych si něco přivydělala, protože život je tu stále dražší a ty malé modní věci za 200 fr. měsíčně ani není vidět. Zatím je to pro Jeníčka...

⁵⁴⁸ Výňatky z dopisu datovaného 19. 10. 1919. Fond Arne Laurina. LA PNP v Praze.

⁵⁴⁹ Tyto texty redakce doplňovala douškou „původní zpráva Tribuny“, takto vyšel například 24. 10. 1919 na titulní straně text Žena a politika ve Francii či 20. 11. 1919 Pařížské dopisy.

⁵⁵⁰ Vždy šlo o článek s titulem Pařížský dopis, vycházel zhruba jednou měsíčně.

⁵⁵¹ Zřejmě Marie Fantová (Ma-Fa).

⁵⁵² 4. 2. 1920. Fond Arne Laurina. LA PNP v Praze.

Zřejmě ještě v Paříži se Wattersonová také podruhé provdala za Američana Franka B. Wattersona, jehož jméno si ponechala i po rozvodu koncem 20. let. Se svým mužem a synem pak roku 1921 odjela do Spojených států, čímž práci pro *Tribunu* definitivně ukončila.

Listy z Ameriky (1921–1928)

„Mladá rozvedená paní se v Paříži seznámila s panem Wattersonem, inženýrem US Railways. Po sňatku odjeli do Spojených států, které v souvislosti s pracovními smlouvami a závazky inženýra Wattersona na legendární trati Santa Fé procestovali od Východního pobřeží až k Pacifiku. Po četných dobrodružstvích a štrapácích, o nichž mi dlouhé hodiny podrobně vyprávěla, se nakonec usadili v Kalifornii. Tam se paní Wattersonová, opět neadaptibilní k manželství, znovu rozvedla. V příštích letech, vedle pokusu o univerzitní studium, žila na volné noze z více či méně fantaskní činnosti, jako už tehdy v USA velmi módní bytové dekorace. Co bylo ale daleko důležitější – nabyla dokonalé znalosti angličtiny, z níž potom žila až do konce života.“⁵⁵³

Stručné shrnutí téměř osmiletého pobytu v Americe, které pochází ze vzpomínek lékařky Marie Klečacké-Beyly, opomíjí jednu zásadní věc. A to, že Zdena Wattersonová ani v USA nerezignovala na své novinářské ambice. V roce 1924 začala pravidelně psát jako americká korespondentka pro *Národní listy*⁵⁵⁴, kde její fejetony a črty vycházely pod titulem Listy z Ameriky. Soubor vybraných textů pak vyšel pod tímtož názvem i knižně – v roce 1927 ho vydalo nakladatelství Františka Topiče.

Knižní soubor obsahuje na pět desítek článků psaných v rozmezí několika let a jejich tématem je život v Americe popisovaný ze všech možných perspektiv. „Mám stále na mysli onen kontraktní klíč svých článků: pište hlavně o tom, co je specificky americké a jiné než u nás,“ shrnuje to Wattersonová v črtě s názvem *Perpetuum mobile*⁵⁵⁵. Tematicky i stylisticky tak jde o široce rozkročené psaní, které se pohybuje na škále mezi lyrickými popisy krajiny, fejetony o zkušenostech z každodenního života, cestopisnými reportážemi a zcela věcnými informativními články, třeba o automobilismu nebo hvězdách Hollywoodu. Specifický je jazyk, v dobrém slova smyslu charakteristicky poznamenaný dlouhým pobytem v cizině – plný anglických výrazů, někdy částečně přizpůsobených češtině, které dodávají psaní autenticitu, barvitost a emoce. Často se však odkazuje na kulturnost čtenáře i nepřekládanými výrazy z francouzštiny nebo latiny. Každopádně je i osmdesát let od vydání zřejmě, proč byla Wattersonová vyhledávanou autorkou: dokázala lehce, vtipně a trefně popsat, co viděla kolem sebe, přitom její postřehy nejsou povrchní a postrádají naivitu pohledu turisty. Referovala o Americe zevnitř, téměř očima antropologa, který je součástí kultury, o níž píše, a zároveň si od ní dokáže udržet kritický odstup. Nepoučovala a její reportáže nepůsobily školometsky, takže se jí podařilo naplnit zadání zaměstnavatele – psát nezpravodajské zábavné texty, které by se přesto hodily k zařazení do seriózního deníku.

Ani spolupráce s *Národními listy* ale nakonec nebyla úplně hladká – zdlouhavě se řešily finanční záležitosti a kvůli boji o honoráře dokonce Wattersonová během prvního pololetí 1926 neposílala své

⁵⁵³ Klečacká-Beyly, M.: *Vzpomínky malostranské*. Praha 2009. Str. 14.

⁵⁵⁴ K uzavření kontraktu mohla přispět Milena Jesenská, která tehdy v *Národních listech* vedla rubriku o módě. Naznačuje to její dopis Karlu Hochovi z léta 1924. Wagnerová, A.: *Dopisy Mileny Jesenské*. Praha 1998. Str. 84.

⁵⁵⁵ Wattersonová, Z.: *Listy z Ameriky*. Praha 1927. Str. 112.

příspěvky vůbec. V dopise Leopoldu Katzovi⁵⁵⁶ to vysvětluje takto: „... Ale můj život je značně komplikovaný a bohužel nemohou docílit pravidelných čeků z N. Listů musila jsem přestat psát a přijala jiné místo zde, pracuju, těší mě to, nenaříkám, za 4,5 roku zde jsem prošla trnitou cestou assimilace, ale konečně aspoň já ,patřím‘... Ještě můj veliký dík za uznaná slova o mém psaní. Ani jich nezasloužím. Měla bych dělat o tolik víc! A teď jsem na čas musila úplně vysadit, tak nerada, tak zoufalá. Bylo mi dvakrát lehčeji, když jsem psala domů...“⁵⁵⁷

Po rozvodu v roce 1927 zůstala Wattersonová v Kalifornii ještě téměř dva roky, než se vrátila domů. Postupně však i na dálku navazovala stále užší vztahy s některými redakcemi, kam posílala svoje texty, takže v roce 1929 jako autorka v Praze rozhodně nezačínala od nuly. V *Národních listech* sice v roce 1927 skončila jako dopisovatelka, dál ale patřila k pravidelným spolupracovnicím módní hlídky vedené Milenou Jesenskou. Jesenská Wattersonovou přivedla také do *Pestrého týdne*, kde se v době redakčního působení Staši Jílovské v roce 1927 často objevovaly její texty. Wattersonová psala též pro týdeník *Světlozor*, a to přinejmenším v roce 1929, kdy jej vedl Eduard Bass.

Přítelkyně Milena Jesenská o spolupráci se Zdenou Wattersonovou velice stála i poté, co změnila působiště a vedla rubriku o módě v *Lidových novinách*. V květnu 1929 napsala v dopise šéfredaktorovi LN K. Z. Klímovi: „Píšu už asi posedmé paní Wattersonové do Ameriky, která se vrací a jistě ji ihned někdo chňapne pro sebe. Chci ji pro svoji hlídku. Kabelovala jsem do Ameriky a teď je v Brémách a já ji honím po Brémách.“⁵⁵⁸ Externí spolupráce, kterou Jesenská mohla Wattersonové nabídnout, ale nebyla to, co novinářka v Praze hledala. Vrátila se po letech, rozvedená, prakticky bez prostředků a potřebovala stálé zaměstnání. To jí nabídl až její dávný přítel Arne Laurin, který ji pověřil vedením rubriky pro ženy v deníku *Prager Presse*.

Prager Presse (1929–1939)

Laurin šéfoval německojazyčnému deníku *Prager Presse* už od jeho vzniku roku 1921. Deník financovaný státem, přesněji řečeno tiskovým odborem ministerstva zahraničí, měl být nástrojem propagace Československa v zahraničí a měl také podpořit obraz státního útvaru, který dobře pečuje o početnou německou menšinu. Podle novináře a pozdějšího dlouholetého diplomata Camilla Hoffmanna⁵⁵⁹, který stál u zrodu *Prager Presse*, mělo jít o „liberální, pročesky orientovaný německý list“⁵⁶⁰. Toto určení se Laurinovi dařilo naplňovat a *Prager Presse* bylo známé kvalitním zpravodajstvím, ale také fundovanými recenzemi a fejetony, pro něž se dařilo získávat ta nejzvučnější jména pražského německého literárního světa.

⁵⁵⁶ 1854-1927, významný český advokát a mecenáš umění. Prostřednictvím svých nadací podporoval výtvarné umělce, mimo jiné například i Jakuba Obrovského, který patřil mezi přátele Zdeny Wattersonové. Proslul jako nálezcce Jistebnického kancionálu, rukopisné sbírky husitských duchovních zpěvů z 15. století.

⁵⁵⁷ Dopis z 12. 4. 1926. Fond Leopolda Katze. LA PNP v Praze.

⁵⁵⁸ 19. 5. 1925, archiv Lidových novin, Moravský zemský archiv v Brně

⁵⁵⁹ 1878-1944, narodil se v české židovské rodině, novinářské zkušenosti získával ve Vídni, hlavně jako redaktor levicového deníku *Die Zeit*. Do Prahy se vrátil roku 1919 a ve spolupráci s T. G. Masarykem připravil koncept vládního deníku, jehož vedení bylo svěřeno Arne Laurinovi. V letech 1920-1938 působil Hoffmann jako tiskový atašé na velvyslanectví v Berlíně.

⁵⁶⁰ Rauchová, J.: Propagace nebo protekce? *Prager Presse* a avantgardní divadlo. In: Blümllová, D. (ed.): *Čas optimismu a ctižádostivých nadějí*. České Budějovice 2009. Str. 209.

Rubrika pro ženy vycházela v deníku už od počátku 20. let a charakterizoval ji věcný tón a zaměření na módu, i když po polovině 20. let zcela nevynechávala ani psaní o kosmetice či vaření. Rubrika byla pravidelnou součástí čtyřstránkové nedělní přílohy *Dichtung und Welt* a čtenáři ji většinou našli na poslední straně novin, spolu s inzercí. Ještě roku 1925 neměla rubrika stálý název, i když mnoho textů vycházelo pod titulkem *Modebericht* (módní referát), a její náplní byl v podstatě vždy pouze jediný článek a perokresba oděvních modelů. Teprve později se rozšířila až na celou jednu stranu a začala vycházet v lepší grafické úpravě pod názvem *Kultivierte Frau* (Kultivovaná žena).

Móda hrála v rubrice hlavní roli téměř celá 20. léta, teprve po roce 1928 se skladba témat rozšířila. Pro hospodyně byl určen sloupek o vaření s názvem *Feine Küche*, výjimečně se psalo o sportu, péči o pleť a zdraví. Co se týče autorského zázemí, je velmi obtížné dobrat se konkrétních jmen. Články vycházely nepodepsané anebo signované šiframi – nejčastěji Eva, Candida či Lisette (viz příloha č. 22).

Zdena Wattersonová se do redakce *Prager Presse* dostala krátce po svém návratu do Československa – její šifra Z. W. se v deníku objevila poprvé koncem července 1929. Už v srpnu pak hlavička rubriky hlásala „geleitet von Zdenka Watterson“ (vedená Z. W. – viz příloha č. 23). Nástupem nové vedoucí redaktorky se na nedělní straně pro ženy leccos změnilo, a to především ve stylu psaní spíše než v zaměření. Zůstal důraz kladený na módu a kosmetika a domácnost jako vedlejší témata. S příchodem Wattersonové zmizel módní referát, který vždy jednoduše pojednával o jednom druhu oděvu, doplňku, trendu či střihu, a to poměrně popisným způsobem. Její texty jsou spíše než odbornou a věcnou analýzou fejetonem, který má často příběh, nadhled a vtip. Navíc Wattersonová mnohem pregnančněji formuluje svoje estetická východiska – stejně jako v případě Jesenské či Ma-Fy jde o zázemí v hnutí tzv. *Neue Sachlichkeit* (Nové věcnosti) a funkcionalismu (s tradičním ideovým guru Adolfem Loosem).

Personální změna se odrazila i na grafickém zpracování stránky pro ženy. Ta začala vycházet s jasně rozlišitelným a dobře typograficky zpracovaným logem a novým přehlednějším layoutem. Charakteristické pro něj je klíčové postavení hlavního článku psaného kurzívou (autorem je až na výjimky vedoucí redaktorka), doplněného o obrázek⁵⁶¹ a pak řazení dalších kratších textů, z nichž ty věnované módě doprovázejí fotografie. Celkově se rozšířil i rozsah, ačkoli se rubrika pro ženy často musela podřídit množství inzerce, jež se zpravidla sázela na poslední straně. Specifikem *Prager Presse* bylo zařazení kvalitně vytištěných fotografií v nedělní obrazové příloze. Ta vycházela na křídovém papíře a poslední ze čtyř stran tvořily koláže z profesionálně provedených fotografií, jež poskytovaly tehdejší přední pařížské módní domy, jakými byly Jean Patou nebo Edward Molyneux.

Co se týče výběru kreslířek, projevila Wattersonová šťastnou ruku. Nežadávala zakázky jednotlivě a vyhýbala se také zveřejňování zaměnitelných nákresů profesionálních švadlen. Vsadila na osobitý umělecký rukopis a kromě Boženy Nevolové (viz příloha č. 24) navázala pravidelnou spolupráci také s Miladou Marešovou⁵⁶². Marešové, jež byla přítelkyní šéfredaktora Arne Laurina, světila grafickou podobu rubriky v roce 1930 a spolupráce trvala několik let.

⁵⁶¹ V letech 1929-1930 vytvářela svými kresbami tvář rubriky malířka Božena Nevolová (1893-1946), která od poloviny roku 1930 také psala.

⁵⁶² Malířka a ilustrátorka (1901-1987), spolupracovala i s dalšími periodiky, například *Pestrým týdnem* či *Českým slovem*, kde jejích služeb využívala Milena Jesenská. Více viz Pachmanová, M.: *Milada Marešová. Malířka nové věcnosti*. Praha 2008.

Na cestách (30. léta)

V Praze vydržela světoběžnice Zdena Wattersonová pouze dva roky. Už v roce 1931 začala znovu jednat o svém odjezdu do Paříže, pracovní vztah s *Prager Presse* ale ukončit nechtěla. Dohodla se tedy s šéfredaktorem Laurinem na modelu spolupráce, který už kdysi vyzkoušela jako redaktorka *Tribuny*. Vzdala se vedení rubriky, již po ní převzala novinářka se šifrou Anda, a zavázala se posílat pravidelné příspěvky jako pařížská korespondentka.

Do Francie odjela pravděpodobně v září 1931, protože už 8. října Laurinovi psala „... tak tady máte modu, a zavčas. Dnes ve čtvrtek ráno to jde a v sobotu ráno to musíte mít. Ještě dnes odpoledne si sednu a napíšu vám článek o nějaké zajímavé aktualitě. Nemáte ponětí co to bylo... než se člověk ubytoval. Tady jsou takové absurdní kontrasty v bydlení za stejné peníze, že by člověk dal některým Francouzům po hubě a druhým pusu...“⁵⁶³.

Poučena z předchozího pařížského pobytu si předem dojednala práci nejen pro *Prager Presse* (příjem dopisovatelky na zajištění existence ve Francii rozhodně nestačil), ale i pro další periodika, s nimiž měla v Praze co do činění – především pro týdeník *Pestrý týden* a deník *České slovo*, ale i pro revue *Žijeme*. Dokládá to například dopis Laurinovi z 18. října, v němž stojí: „...tady je zatím jeden článek pro Andu, zítra pošlu ještě 2 a taky pro vás extra ty, co se na ně těšíte‘ ... Však mi franky lítají až je to zoufalé. Strašně spoléhám na toho Klímu a Markalouse, že mi budou držet slovo, a budete-li jednou příležitostně (nebo naschvál) mluvit s Klímou, vysvětlete mu, jak je to vážné, aby mě hodně tiskl. Vždyť ta Paříž je sakra dobrá. A z P. P. si zaplatím jenom ten Chambre avec la salle de bain...“⁵⁶⁴

Velmi záhy však Wattersonová zjistila, že honoráře z Čech na živobytí v Paříži nestačí, a začala se poohlížet po dalších přívýdělcích – snažila se překládat a dál hledat uplatnění jako dopisovatelka, neúspěšně se ucházela o práci například v deníku *Národní osvobození* vedeném Lvem Sychravou.

...Jsem skutečně a zoufale chudá, jako nikdy v životě, a jako starý Doolittle v Shawově *Pygmalionu* trpím chudobou docela nezaviněnou. *České slovo*, na kterém jsem si budovala kádr svého osudu, mně strašlivě zklamalo a ještě jsem nevyšla z pocitu, že je to všechno zlý sen... Paříž je báječná, ale ne pro chudé. Z gáže P. Presse zmenšené o tolik odečtených položek, jsem zaplatila za měsíc činži, otop a plyn, kde si vařím za 10 franků denně. Dělam teď co můžu abych Klímovi vyhověla, ale ať budu dělat co dělat kouká z toho nouze s bídou. Příští týden budu psát L. Sychravovi. Myslila jsem ale, podle Klímovy řeči, že by chtěli exklusiv! za 217 franků měsíčně! Markalous je bílej, má dobrou vůli, ale málo placení lidi musej mít svůj okultismus a na mě zbydou mody... Jsem vám dlužna 2 články. Škrabu celé dni. Vrátili mi houf věcí. Překládám. *Prager Presse* byla královna ve srovnání s Č. Slo...⁵⁶⁵

Z dopisů jasně vysvítá, že honoráře pro novináře, kteří nebyli s periodikem ve stálém pracovním poměru, byly nesrovnatelné s platy zaměstnanců. Stálí zahraniční zpravodajové navíc dostávali příplatky za exkluzivitu: jejich jméno se objevovalo až na výjimky jen v domovském listě.

Wattersonová opět zjišťovala, že vyjet do zahraničí na vlastní pěst bez redakčního pověření a žít se jen příjmy za články posílané do Čech je více než složité. Navíc ji trápila nálepka módní redaktorky, protože texty do zájmových rubrik (do nichž se samozřejmě počítala i móda) se obecně honorovaly

⁵⁶³ Všechny dopisy, z nichž v kapitole cituji, pocházejí z fondu Arne Laurina v Památníku národního písemnictví v Praze.

⁵⁶⁴ Z. W. odkazuje na K. Z. Klímu, šéfredaktora *Českého slova*, a Bohumila Markalouse (Jaromíra Johna), šéfredaktora *Pestrého týdne*.

⁵⁶⁵ Dopis Arne Laurinovi z 22. listopadu 1931. Dokazuje, že Z. W. se skutečně snažila na dálku uplatnit nejméně ve třech či čtyřech redakcích a že jako vždy nebyla spokojena s finančními nabídkami.

méně než seriózní zpravodajství či reportáže. I přes hospodářskou krizi, která se bolestně dotýkala i tištěných médií, ale nakonec *Prager Presse* s Wattersonovou uzavřelo novou smlouvu. „Tak jsme po velkých zápasech konečně finalisovali tu vaši věc. Ne 1500, to bohužel nešlo... od 1. ledna Vám bude platit *Prager Presse* 1200 Kč měsíčně, a za to budete mít povinnost psát 3 borgisové sloupce týdně...“⁵⁶⁶

Na jaře 1932 Wattersonová spolupráci s *Prager Presse* ocenila: „Myslím, že s tím co si u vás dohromady s modou vypíšu, přec jen bude základ mého finančního bezpečí tady. Musím mimo to ještě jinde si vypsát rozdíl, abych měla patnáct set franků měsíčně. Weiner a Sísová mají 3000 patnáctkrát do roka. Já bych chtěla mít aspoň 1500, protože pak bych mohla vedle holého vegetování taky ještě někam jít, něco vidět, něco mít.“⁵⁶⁷ Onen rozdíl se jí skutečně zřejmě dařilo vyrovnat – články jí vycházely ve zmiňovaném *Českém slově*, *Pestrém týdnu*, ale také například v *Literárních novinách*, *Rozpravách Aventina* a v některých regionálních denících, například olomouckém *Pozoru*⁵⁶⁸.

Spokojenost ve vzájemných vztazích však netrvala příliš dlouho. Jako několikrát předtím i potom se ukázalo, že Wattersonová se svou poněkud nestálou povahou není zcela ideální adeptkou na práci zahraničního dopisovatele. Ačkoli se ve smlouvě s *Prager Presse* zavázala posílat články z Paříže, v létě 1932 přesídlila do Barcelony – zprvu pouze na několik měsíců, nakonec se však její pobyt protáhl na léta, což v redakci způsobilo velké problémy. Dozorčí rada se dožadovala splnění smluvních podmínek, za nichž byla ochotna vyplácet honoráře, Wattersonová naopak tvrdohlavě trvala na tom, že je jedno, odkud své články posílá⁵⁶⁹. Šéfredaktor nakonec svou chráněnku ubránil, i když i pro něj bylo těžké přijmout její nekonvenční přístup k práci.

Lze to vyčíst například z dopisů, které Laurin odesílal na podzim 1932:

„...Musím oznámit správně radě, kdy se přestěhujete do Paříže. Je mi velmi nepříjemné, že s Vámi v této věci musím mluvit, ale nemám za dnešních poměrů vyhnoutí. Protože úmluva, která byla s Vámi uzavřena, zněla na Paříž, a revisoři účtů již několikrát oznámili, že se vám peníze poukazují do Barcelony, musil jsem prozatím věc vykládat Vaší nemocí... Jelikož tu máme teď přísný režim, budu Vám velmi zavázán, když mi oznámíte, ve které asi době je možno počítati s Vaším návratem do Paříže.“⁵⁷⁰

„...Někde uprostřed Vašeho dopisu píšete o tom, že přece není možno Vám předepisovat za Kč 1200, že máte býti v Paříži. To není, dovolte, logicky správné. Nikdo Vám nepředepisoval..., že máte žít v Paříži, protože by takový předpis byl nemravný. Genese Vaší smlouvy je docela jiná. Vy jste oznámila, že se přestěhujete do Paříže, načež jsem Vám vyjednal, vzhledem k této Paříži, pevný plat... Váš dopis je mi ostatně dokladem..., že

⁵⁶⁶ Dopis Arne Laurina Z. W. z 23. 12. 1931.

⁵⁶⁷ Dopis Arne Laurinovi z 23. 4. 1932. Z. W. odkazuje na Richarda Weinerja, stále pařížského zpravodaje *Lidových novin*, a Miloslavu Sísovou, která stejný post zastávala v redakci *Národních listů*.

⁵⁶⁸ „Jak vidíte z přílohy, otiskl olomoucký POZOR dne 28. února Váš článek ‚Obutí kultivované ženy‘. Posílám Vám část toho čísla a doporučuju, abyste... žádala z redakce honorář za přetisk řekněme 100 až 150 Kč... Mohla byste jim při té příležitosti snad nabídnouti své služby. Je to list národně-demokratický, ale dosti slušně vedený.“ Dopis Arne Laurina Z. W. z 3. 3. 1932. LA PNP v Praze.

⁵⁶⁹ „Nechápu..., že správná rada snad naléhá na to, abych seděla v Paříži. Vždyť dělám články ze stejných pramenů tady jako tam. Dostávám od jedné veliké pařížské referentky poslední zprávy a ostatní píšu inspirována nejmondennějšími revuiemi, které mi jedna dobrá duše posílá z Londýna. Chodit mezi veliké mondény osobně není přeci možno ani tady ani v Paříži a dostat se na přehlídky modelových domů dnes v Paříži je naprosto vyloučeno pro nekupujícího. Není tedy celý tento kontrakt na Paříž pouhá formalita, v níž by slovo Paříž mohlo být proměněno za jiné slovo?“ Dopis Z. W. Arne Laurinovi z 5. 11. 1932.

⁵⁷⁰ Dopis Arne Laurina Z. W. z 31. 10. 1932. LA PNP v Praze.

člověk si nemá nic začínat se ženskýma. Vy mi místo rozumného dopisu tady křandáte, že jste z mého psaní už dva dny nemocná... Jen si, prosím Vás, představte, že bych správně radě vykládal např. Váš punkt pátý, lidsky jistě velmi dojmavý, tj. že Vám bylo v Paříži zima...⁵⁷¹

Pouze korespondenční styk s redakcí navíc přinášel vcelku očekávatelné logistické problémy – texty posílané poštou se opožďovaly, což vnášelo zmatek do koncepce rubriky, domluva na dálku byla svízelná. Redaktorka pobývala vždy část roku ve Španělsku a část trávila na Baleárách, dál pracovala pro česká periodika, překládala⁵⁷² a pokoušela se psát i vlastní literární texty – žádné jí však oficiálně nikdy nevyšly. Po delší době v zahraničí se Wattersonová do Prahy vrátila zřejmě až na přelomu let 1936 a 1937⁵⁷³, pro *Prager Presse* pracovala až do zastavení vydávání deníku v roce 1939 a období války strávila pravděpodobně ve Spojených státech⁵⁷⁴.

Moda, moda, zas jen moda (sebereflexe novinářky)

Významnější část působení Zdeny Wattersonové v *Prager Presse* spadá až do 30. let, která už leží mimo časové vymezení této práce. Právě ze 30. let také pochází zajímavý soubor korespondence, v němž se Arne Laurin a jeho módní redaktorka explicitně vyjadřují k náplni a podobě rubriky Kultivierte Frau. Jde o natolik jedinečný pramen, že jej budu využívat i v tomto exkurzu věnovaném specifikům psaní pro ženy v *Prager Presse*, ačkoli je časově mladší než období, které mě bezprostředně zajímá. Navíc se mnohá vyjádření obou aktérů dají vztáhnout na problematiku ženských rubrik v denním tisku obecně a pomáhají pochopit, s čím se autorky obsahu a jejich nadřízení potýkali a v čem se střetávaly jejich představy.

Už jsem se v této kapitole zmínila, že pro rubriku Kultivierte Frau v *Prager Presse* bylo během raných 20. let charakteristické hlavně téměř výhradní zaměření na módu. Nešlo ale pouze o specifikum tohoto německojazyčného deníku – ve většině redakcí, kde se rozhodli rubriku pro ženy zavést, vnímali zpočátku tuto část novin jako další z poměrně přísně vymezených zájmových rubrik a v tomto duchu ji vedli. Ideálem byl věcný a nejlépe i prakticky zaměřený referát týkající se módy, psaný střizlivým stylem. Ženské zájmy byly redukovány pouze na starost o ošacení, popřípadě kuchyni. Uvažovalo se spíše o tom zřídit rubriku o módě, jež bude pravděpodobně ženy zajímat; ne opačným směrem – zřídit rubriku pro ženy a naplnit ji patřičným obsahem, který jim bude vyhovovat, tedy samozřejmě i módou.

Tento výklad se může zdát banální, ale právě drobný rozdíl v tom, zda byla rubrika vnímána jako místo v první řadě určené ženám a jejich zájmům, nebo v první řadě jako rubrika o módě a domácnosti (což ji samozřejmě předurčovalo k tomu, že ji budou číst hlavně ženy), má velký význam. Na tomto detailu se lámaly představy redaktorek a jejich nadřízených a v tomto bodě vznikly

⁵⁷¹ Dopis Arne Laurina Z. W. z 9. 11. 1932. LA PNP v Praze.

⁵⁷² V době svého pobytu na Ibize a Mallorce dokončila například překlad románu Svatyně Williama Faulknera nebo *Ostrov černých kouzel* W. B. Seabrooka.

⁵⁷³ Napovídá tomu žádost o trvalý pobyt uložená v archivu policejního ředitelství Národního archivu v Praze.

⁵⁷⁴ V dopise spisovatelce a herečce Jarmily Svaté (1903-1964) 29. 7. 1939 z New Yorku píše: „Potkalo mě ale velké štěstí, myslím, že jsem ti o tom ještě nepsala. Pomocí jednoho Američana, který zná Prahu a má rád Čechy, jsem dostala na rok stipendium na universitě v Bostonu – což znamená zdarma studium, byt a stravu. Do učení nejsem zrovna divá, ale bude to přesto ohromné...“ Fond Jarmily Svaté, LA PNP v Praze.

názorové rozpory i v případě *Prager Presse*. Laurin uznával Wattersonovou jako novinářku, dokázal ocenit její reportáže a fejetony, ale jako od vedoucí módní rubriky od ní vyžadoval obsahovou a stylovou disciplínu – především věcné a nefejetonistické psaní, které nebylo v jejím naturelu. Takto zareagovala na jeho výtky v dopise z Barcelony ze 16. 7. 1932:

„... To vaše psaní, že píšu samé ‚feuilletony‘ mně velmi zamrzelo. Tak se snažím, aby ta zatracená moda byla pestrá, zábavná i věcná zároveň, a vy jako mužský, a hlavně ti páni, co na schůzi o mně mluvili, si nepředstavíte zdaleka, jak je to obtížné. Vždyť nemám teď ani obrázky jako všechny ostatní hlídky na světě, abych se rozepsala a popisovala něco ‚ad rem‘. Nemohu každý týden psát 2–3 články jen věcné, popisující jen jaké se nosí klobouky nebo šaty a boty, protože všeho, naprosto všeho, jsem už užila, co je ustálené i nové, ale ono to ani tady tak rychle nedorůstá, jako ty hydří hlavy, aby každý týden byla důležitá novinka. Nevím, co ti páni chtějí. Mám popisovat jednotlivé modely přehlídek nebo modních stránek? Vždyť dělám z té modní rubriky esteticky prožitou a trochu víc výchovnou než efemérní stránku, takové snad Loosovské ‚řeči do prázdna‘ – ale zdá se mi stále, mně starému českoobratrskému motákovi, že to má mít všechno aspoň nějaký smysl, když už se píšou na světě tak pitomé věci do novin jako je moda. A když už taková pitomost předpotopní jako je „moda“ existuje na dnešním uzmitaném a umučeném světě.

Není pravda, že bych jen tak feuilletonisticky žvanila. Přece všude, v jednom každém článku, jsou věcné popisy, praktické rady, odrazování a věřte, rozumím modě – sama jsem koketka jako málokdo. Každou chvíli i z Prahy i tady slyším, jak se to lidem (i mužským) líbí. ... Proším o to, aby na stránce byly také i jiné ženské zájmy než jen hadry... na to má *Prager Presse* většího ducha a invenci... Feuilletony tomu říkáte, protože ty věcnosti jsou zabalené do toho, co se mně zdá více méně causeristická a čitelná forma? To, jak slýchám, je hlavně proč mně lidi čtou. To je proč mi čtenářky Pestrého týdne píšou uznalé dopisy. Jak snadné by bylo mít modní rubriku v novinách, kde modní referentka radí paničkám, jak přešít ty šedé šaty z 1930 a jaké střevíce má nosit paní Motyčková k těm zeleným od loňska.“

Z dopisu se dá usuzovat, že argumenty proti redakčním výtkám neformuluje Wattersonová poprvé. Její koncepce je jasná: počítá se nejen obsah, ale i forma a ta podle ní nemá být striktně popisná (což by zřejmě uvítalo vedení), ale „causeristická a čitelná“⁵⁷⁵, jednoduše zábavná. Podle redaktorky se k módě jako tématu vážné, věcné psaní nehodí – „když už se píšou na světě tak pitomé věci do novin jako je moda“, měly by se prezentovat odlehčeně. Šéfredaktor to ovšem viděl tak, že mu obsah zájmové rubriky zamořují fejetony, když by jejím jádrem chtěl mít články s odborným základem. Například v červnu 1932 se v dopise dožaduje: „...Pošlete nám také nějaký článek aktuálně modní. My nemůžeme přece dávat do té rubriky samé feuilletony.“⁵⁷⁶

Redaktorka *Prager Presse* také chtěla prezentovat co nejširší záběr „ženských zájmů“, představovala si totiž své čtenářky jako inteligentní dívky a dámy, které se – stejně jako ona – nespokojí jen s módou. Konzervativní redukce rubriky na módu, jak ji vedení prosazovalo, jí byla cizí, a směřovala proto k podobné typologii, kterou vybudovala Milena Jesenská v *Národních listech*. To jest obsahově bohatší, pestrá, lehkým perem psaná stránka, v níž ovšem bude místo i pro serióznější texty například o literatuře, výtvarném umění nebo tělesné kultuře.

Teprve někdy v polovině 30. let dospěli aktéři dlouholetého sporu k určitému konsenzu, přičemž podíl na něm měly spíše ústupky šéfredaktora než disciplína redaktorky. Dá se říci, že Wattersonová se svou koncepcí svěží a zábavné stránky pro ženy, věnované mimo jiné módě, uspěla. Dokázala

⁵⁷⁵ Žánr causerie Slovník cizích slov vysvětluje jako vtipnou, literárně vytříbenou úvahu lehkého tónu.

⁵⁷⁶ Arne Laurin Z. W., 9. 6. 1932. LA PNP v Praze.

přítom prosadit i zařazení témat z oblasti architektury, designu nebo ženského sportu, která se buď opomíjela, nebo končila v jiných rubrikách.

...Jsem velmi ráda, že z úst vás samotného vyšlo přání, aby byla rubrika Kultivierte Frau ‚osvěžena‘. Nic si sama nepřejí víc. Pamatujete, že jsem měla velmi pestrou ctižádost před časem a že mi připadalo až absurdní psát jenom o tom, co nosí ženské... [protože] tato rubrika musí být pouze o modě v užším slova smyslu a pouze věcná reportáž... Snažila jsem se, jak víte, vyhovět a psát všechno tak úsečně... a věcně, a tak docela potlačit svou individualitu, že jsem se konečně trefila do černého. Žádné vtipné causerie, žádné osobní názory, zkrátka tak, aby se pořádný mužský, když už vůbec chudák padne na tuto rubriku, musil zblinkat... Čímž chci jenom říct, že velmi ráda udělám tuto rubriku zase ‚výtečnější‘... Smí tam zase například být něco o nábytku a bytové architektuře vůbec? Smím tam uvést, jako všechny ostatní referentky světa, něco o tělesné kultuře... něco o chování, o kouření, o kartách, o kuchyni? Proboha nemyslím z P. Presse udělat Hvězdu paní a dívek v zahraničí... myslím všechno v rámci ‚smart gossipu‘, ne smrtelně vážného, ale zase ne příliš nedůstojného...“⁵⁷⁷

Postavení *Prager Presse* bylo oproti jiným, i nezávislým deníkům odlišné v tom smyslu, že tento německojazyčný list četli cizinci. Nejen čeští Němci, ale také německy hovořící lidé v zahraničí. Ve 30. letech měl deník v Německu velmi významný odbyt⁵⁷⁸ a jednou z jeho rolí byla reprezentace Československa, jeho zájmů a kulturní úrovně. Také proto se nad koncepcí rubrik debatovalo možná ještě vzrušeněji než u konkurence a proto se noviny snažily držet uměřený konzervativní tón a bránily se výstřelkům. Uvědomovala si to i Wattersonová, i když v praxi z toho vyvozovala jiné důsledky, než její nadřazení.

„...Dělám tu svou rubriku tak absolutně vědomě, a aby representovala co nejlíp i tento obor (modu), tak aby to nebylo československý a lokální, nýbrž aby to mohla číst kterákoliv paní diplomatová... snažím se nebyť procovská, když jsme demokrati, ale zase to musí být dostatečně mondénní, aby to obstálo všude, a dokonce i před inteligentní ženskou, která je víc než věšák na šaty. Varuji se psát o nedbalkách a kalhotkách i, jak Mafa říkala, prclovkách pro hodné dítky... snažím se být trochu praktická, když už je to taková volovina ta celá ženská móda...“⁵⁷⁹

Hlas Zdeny Wattersonové, který vypovídá o věcných soubojích nad náplní, stylem a vyzněním rubriky pro ženy, je unikátním pramenem informací, s nimiž lze pracovat i v případě dalších autorek a dalších periodik. Z mnoha náznaků lze totiž dovést, že podobné spory se odehrávaly i na půdě jiných redakcí, které dovolily svým redaktorkám řídit rubriku tvůrčím způsobem. A ze samotné existence těchto polemik vyplývá také to, že tyto rubriky nebyly pouhou marginálií, jakýmsi trpěným přílepkem, ale platnou a čtenou součástí novin, jejíž podoba rozhodně nebyla vedení redakcí lhostejná.

Epilog (1945–1980)

Konec první republiky byl koncem jedné historické a kulturní éry a samozřejmě byl obrovským předělem i v oblasti periodického tisku. Po druhé světové válce byla média v naprosto odlišné situaci a začala se utvářet úplně nově. Znamenalo to mimo jiné radikální proměnu obsahu, která se dotkla i dosavadního způsobu psaní pro ženy nejen v denících, ale i v časopisech. Autorky, které tento diskurs

⁵⁷⁷ Z. W. Arne Laurinovi, 2. 11. 1934, LA PNP v Praze.

⁵⁷⁸ Přesná čísla nejsou k dispozici, ale Laurin v dopise Z. W. z 29. 5. 1933 poznamenává: „...prodej Prager Presse v Berlíně stoupl do takových cifer, že se nám o tom dosud nikdy nezdálo...“. LA PNP v Praze.

⁵⁷⁹ Z. W. Arne Laurinovi, 31. 11. 1934. LA PNP v Praze.

během prvního dvacetiletí existence Československa vytvářely, se rázem ocitly zcela mimo hru. Prostor věnovaný v tištěných médiích ženám, tak jak ho dosud čtenáři znali, zanikl.

V některých případech se sledované novinářky přestaly v rubrikách pro ženy z různých důvodů uplatňovat ještě před rokem 1938 (Olga Fastrová, Ma-Fa, Milena Jesenská), nicméně i ty autorky, které zůstaly aktivní, se po válce náhle ocitly v naprostém vakuu. To se týkalo i Zdeny Wattersonové, jejíž novinářské zkušenosti byly v nové době zcela neuplatnitelné.

Rekonstruovat alespoň v obrysech další profesní život Wattersonové, které bylo na konci války 55 let, se daří jen obtížně. Je zřejmé, že novinářka se nadále živila překlady a také soukromými hodinami angličtiny⁵⁸⁰. Obec překladatelů na svých internetových stránkách⁵⁸¹ zmiňuje více než deset překladů, které vznikly ve 40. a 50. letech – Wattersonová do češtiny převedla mimo jiné některá zásadní díla Johna Steinbecka či Uptonu Sinclaira.

Až do 70. let 20. století byl její byt také místem setkávání, jakýchsi intelektuálních dýchánek, které daly vzpomenout na atmosféru první republiky. Pravidelnými hosty na nich byli například sinoložka Dana Kalvodová, spisovatel Ladislav Fuchs, filosof Karel Kosík nebo kunsthistorička Anna Masaryková⁵⁸².

Zdena Wattersonová zemřela po dlouhé nemoci – mrtvici, která ji upoutala na lůžko v roce 1973 – v roce 1980. Bylo jí devadesát let.

⁵⁸⁰ Do malostranského domu U Modré lišky k ní podle vzpomínek Klečacké-Beyly docházel například dramatik Josef Topol.

⁵⁸¹ <http://www.obecprekladatelu.cz/W/WattersonovaZdena.htm>

⁵⁸² Viz Klečacká-Beyly, M.: *Vzpomínky malostranské*. Praha 2009. Str. 24.

Kapitola XII: Téma módy v rubrikách pro ženy

Psaní o módě tvořilo jádro všech sledovaných ženských hlídek, zpočátku, zhruba do roku 1922, šlo dokonce většinou o jediné téma. Teprve postupem 20. let se začalo tematické rozpětí rubrik pro ženy čím dál více rozšiřovat a móda poněkud ztrácela své výsadní postavení. Přesto ji žádná z referentek nemohla pominout, a právě postoje k módě proto formují charakteristické rysy jednotlivých autorských typů.

Móda a její inspirace

Koncept „nové“ ženy

Pro vývoj módy v poválečném období byla určující radikální proměna ideálu ženské krásy, jež se odehrála hned na počátku 20. let. Válečná zkušenost poznamenala celou společnost a především pro mladou generaci byla impulsem k jakémusi převratu v mnoha oblastech života: od umění přes životní styl až po uspořádání rodinných a profesních vztahů. Ukončení několikaletého válečného konfliktu, v němž zemřely miliony vojáků i civilistů, a nové politické uspořádání Evropy, jež bylo důsledkem války, znamenalo pro většinu lidí jakýsi symbolický začátek zcela nové éry, která se bude po všech stránkách lišit od starých, předválečných časů.

Ženám tato nová éra přinesla naději na naplnění snah o emancipaci, jež měla konkrétně v Československu podobu všeobecného volebního práva, volného přístupu žen ke studiu na vysokých školách a k profesnímu uplatnění. Kromě zrovnoprávnění v oblasti vzdělání, práce a politiky se odehrávaly i méně viditelné změny, jež výrazně posunuly vnímání role ženy v rodině, v manželství a ve vztazích obecně. Odborníci mají za to, že velký posun v emancipačním úsilí způsobila právě válka, během níž musely ženy v podstatě z nezbytí – v nepřítomnosti mužů nasazených na frontě – plnit řadu dříve mužských povinností a po válce se už nechtěly dobytých pozic vzdát⁵⁸³.

Jakýsi duch svobody, typický pro „bouřlivá“ 20. léta⁵⁸⁴, přitom výrazně zformoval i ideál krásy, který byl odrazem nového ženského sebepojetí. Pro tento ideál se vžilo označení „nová žena“ a právě neustálé debaty o tom, jak se má nová žena chovat, jak má vypadat a jak má žít, byly refrémem ženských rubrik a ženských časopisů po celá 20. léta.

„V letech zvaných *années folles* se ve všech částech Evropy opět diskutovalo o nové ženě, která představovala obraz celé jedné generace. Žena s chlapeckým profilem, krátce střiženými vlasy a šaty po kolena, která dobývala ulice, kavárny a tančírny velkoměst a stala se symbolem dvacátých let. Za tímto symbolem šířeným ilustrovanými časopisy, zábavnou literaturou a prostřednictvím filmových pláten stál reálný život mladých žen, které se novým stylem odlišovaly od svých měšťáckých nebo proletářských matek a babiček. Měly rezervovaný postoj vůči manželství a rodinnému životu a jako zaměstnankyně, studentky nebo novinářky si vytvářely nová hodnotová

⁵⁸³ Např. Roberts, M. L.: *Civilization without Sexes: Reconstructing Gender in Postwar France 1917-1927*. University of Chicago Press 1994. Str. 25.

⁵⁸⁴ V anglickém prostředí se pro toto období ujal termín „roaring twenties“.

měřítka sexuálního chování, partnerství a soukromého i pracovního života,⁵⁸⁵ tak charakterizuje „novou“ ženu například Gisela Bocková ve své knize o dějinách žen, podobným způsobem to však činí desítky dalších autorů. Z vnějšího pohledu byl tedy charakteristický chlapecký vzhled, štíhlá, sportovní postava, krátký sestřih vlasů, krátké pohodlné šaty s rovnou siluetou – vnějšek měl ale pouze demonstrovat změnu, jež se odehrála uvnitř. „Nová“ žena měla být svobodná, sebevědomá, samostatná, nezávislá, odvážná, měla být rovnocenným partnerem mužů v mileneckých, manželských i pracovních vztazích.

Mnozí autoři upozorňovali právě na fakt, že diametrální proměna vnímání těla a jeho veřejné prezentace ve formě módy je jen příznakem hlubších změn v duchovní rovině. „Začínáte chápat, že krátké vlasy jsou sotva pouhou přechodnou módou, nejinak vrtošivou než tolik jiných, nýbrž podobným příznakem jistých hlubokých společenských změn, ne-li jejich viditelným dovršením, jako byly například zmizení čínského copu nebo turecká reforma, jež dovolila ženám, aby chodily na ulici bez závoje. Tak už to bývá: k tomu, abychom si opravdu všimli, že se něco změnilo takříkajíc v základech, bývá nám třeba okatého dokladu, před nímž už ani dobrovolní slepci nemohou zavíratí oči, bývá nám třeba ostré hranice,⁵⁸⁶ shrnul Richard Weiner alias Filína.

V českém prostředí o „nové“ ženě nejčastěji psala Milena Jesenská, která toto téma znovu a znovu otevírala v desítkách svých článků během celých 20. let. Tak například roku 1926 shrnula: „Zapomínáte úplně na nový a opravdu moderní krásný typus ženy, který vám dospívá před očima, ani o tom nevíte. Na ženy soběstačné, pracovité, pevné a statečné, které dovedou být muži druhem, kamarádem, pomocníkem a které dovedou žít na vlastní zodpovědnost a vlastní námahou... Poznáte ji na první pohled, na první stisk ruky. Mají otevřenou, uklidněnou tvář a prosté, necavykové způsoby, pevný krok a neplaché oči.“⁵⁸⁷ Další z mnoha definic zazněla v jejím textu *Civilisovaná žena?* z roku 1929: „Mám opakovat všechno, co jsme do omrzení opakovali o moderní ženě? Je sportovní, ekonomická, chytrá a duchaplná. Je vzdělaná a duchapřítomná, dovede zacházet se strojem, se zbraní, s prací a s vlastním životem svobodně, podle samostatného rozhodnutí. Je přímá a prostá, je jasná a statečná, a především: je nezávislá.“⁵⁸⁸

Reflexi „moderní ženy“ se ale nemohla vyhnout prakticky žádná z módních referentek: například Marie Fantová v době svého pobytu v USA roku 1925 takto psala o americké „smart woman“: „Být smart znamená právě tak být elegantní, jako být chytrý, být z dobrého rodu jako být originální, být citlivý jako být odvážný. A hlavně: být veskrze novodobý.“⁵⁸⁹

Sledovat vnější formu bylo ale mnohem jednodušší, než naplňovat obsah, a tak byl ideál „nové“ ženy v mnoha ohledech spíše utopií. Ženy sice nosily krátké vlasy a podřídily se módním trendům, imperativ genderové rovnoprávnosti byl ale pro ně nedosažitelný.

Jednoznačný protiklad mezi hlasitými proklamacemi a skutečným obsahem pojmu „nová“ žena vidí i Martina Pachmanová. „Od moderní ženy se očekávalo, že bude vzdělaná, umělecky činná a fyzicky zdatná, ale její čistota, krása, síla a schopnosti měly být plně oddány zájmům rodiny a zůstat v područí klidné a mírumilovné domácnosti. Nejen náplň její práce, ale také její zevnějšek

⁵⁸⁵ Bocková, G.: *Ženy v evropských dějinách*. Praha 2007. Str. 235.

⁵⁸⁶ „O ženách s krátkými vlasy“, *Lidové noviny* 9. 8. 1925, str. 13.

⁵⁸⁷ „Dáma a moderní žena“, in: Jesenská, M.: *Cesta k jednoduchosti*. Praha 1926. Str. 23.

⁵⁸⁸ *Lidové noviny*, 1. 12. 1929, s. 20.

⁵⁸⁹ „Smart woman“, *Lidové noviny*, 8. 11. 1925, str. 13.

pronásledovalo středostavovské pojetí ženskosti. ‚Nová žena‘ měla vypadat jako moderní a nezávislá bytost, ale uvnitř měla nadále zůstat cudnou dámou starající se o domácnost a udržující společenský status quo; bylo pramálo žádoucí, aby její emancipace narušila existující sociální řád.⁵⁹⁰ Nebo ještě jinak: „Ženy měly možnost dosáhnout svobody výměnou obsahu svého domácího šatníku, nikoli prostřednictvím rovnoprávnosti s muži. Jejich nezávislost byla okázale prezentována skrze novou, jednoduchou garderobu, avšak uniformní móda nebyla dostatečnou zárukou toho, aby se z vysněného ideálu stala skutečnost.“⁵⁹¹

Koncept „nové“ ženy byl společný pro celý euroamerický prostor, i když jeho jednotlivé kulturní a národní varianty se lišily. Pojem „nová žena“ (New Woman) se původně objevil ve Spojených státech, a to už v 90. letech 19. století. Mary Louise Robertsová dokládá, že vůbec poprvé ho použila britská novinářka Sarah Grandová v článku pro *North American Review* z roku 1894⁵⁹² a označila jím vzdělanou ženu ze střední třídy, jež měla ambice něco dokázat ve světě mimo rodinu a domácnost.

V poválečném kontextu vývoj představ o „novém ženství“ pokračoval a v anglosaském prostředí se zrodila jakási jeho varianta, tak zvaná „flapper girl“ či jednoduše „flapper“. Flapper byla hypertrofovaným ztělesněním ženy zcela nové éry: mladé, svobodné, nesvázané zábranami, ohledy na morálku či konvence, dívka v krátkých šatech a s krátkými vlasy, jež žila nezávisle, bavila se a nezabývala se předsudky. V germánské jazykové oblasti se pro takovou moderní dívku používalo pojmenování Bubikopf a ve francouzském *garçonne*, už samotná etymologie těchto výrazů ale napovídá, že nebyly zcela synonymické.⁵⁹³

Americká „flapper girl“ byla slangovým pojmenováním mladé dívky, přičemž původ tohoto slova může být i velmi nelichotivý. Jedním z výkladů je možnost, že „flapper“ je původně anglické označení děvčete, které ještě nenosí drdol a jež vlasy spletené do copu při chůzi plácají (to flap) do zad. Další z poetičtějších vysvětlení je metaforické připodobnění mladé dívky k ptáku, který se učí mávat (to flap) křídly. Jednoznačné ale je, že výrazem flapper se označovaly prostitutky, zejména ty velice mladé. Flapper girl tedy byla mladá, ale také nevázaná, připravená se bavit, vysmívající se pravidlům. „Der Bubikopf“ naproti tomu zcela konkrétně odkazuje na krátký sestřih vlasů, mikádo (der Bubi – klučina, hošík). Francouzské *garçonne* zase vychází z názvu dobově slavného románu Victora Margueritta, který pojednával o mladé dívce, jež se vzepře dosavadním pravidlům morálky a rozhodne se žít tak, jak může žít mladý muž. Nezávisle, s možností střídat erotické partnery, bez ohledu na konvence a vazby s rodinným prostředím. Román *La garçonne* (v českém překladu *Garsonka*) vyšel roku 1922 a ve Francii způsobil skandál, mluvílo se o něm jako o pornografickém – brzy se ale stal bestsellerem a prodalo se ho několik set tisíc kusů⁵⁹⁴.

⁵⁹⁰ Pachmanová, M.: *Neznámá území českého moderního umění: Pod lupou genderu*. Praha 2004. Str. 150.

⁵⁹¹ Tamtéž. Str. 158.

⁵⁹² Roberts, M. L.: *Civilization without Sexes: Reconstructing Gender in Postwar France 1917-1927*. University of Chicago Press 1994. Str. 78.

⁵⁹³ K tématu viz též Weinbaum, A. E. (ed.): *The modern girl around the World: Consumption, Modernity, and globalization*. Duke University Press 2008; Roberts, M. L.: *Civilization without Sexes: Reconstructing Gender in Postwar France 1917-1927*. University of Chicago Press 1994; Boyer Sagert, K.: *Flappers: A Guide to An American Subculture*. Greenwood Press 2010; Cunningham, P. A.: *Reforming Women's Fashion 1850-1920: Politics, health and art*. The Kent State University Press 2003.

⁵⁹⁴ Více viz Šreinová, Lenka: *Victor Margueritte: Garsonka. Přijetí francouzského románu v českém prostředí*. Pardubice 2010.

Masové rozšíření nového ženského typu lze v západním světě datovat roky 1921 a 1922, přičemž současníci v západní Evropě za tímto trendem viděli především vliv amerikanizace⁵⁹⁵. Ve střední Evropě to bylo o něco málo později – v polovině 20. let však už šlo o globální úkaz, který překračoval i hranice kultur. „Nová žena“ dobyla Japonsko, kde se tak zvané moderní dívky („moga“) oblečené do šatů západního střihu procházely po ulicích už kolem roku 1925⁵⁹⁶. Typ nové ženy se objevil rovněž v Číně („modeng xiaojie“) nebo v Indii („kallege ladki“ – „college girl“)⁵⁹⁷, ale také v Latinské Americe („la chica moderna“)⁵⁹⁸.

V Československu byl postoj k nové módě dán do značné míry generační příslušností: zatímco mladší ročníky přijímaly tento trend jaksi samozřejmě, ba dokonce s nadšením, starší generace se k němu často stavěly skepticky a odmítavě. Vzhledem k tomu, že nová móda adorovala mladou, štíhlou ženu a byla lichotivá především pro chlapecky útlé postavy, to je velice pochopitelné.

Tato generační segregace poznamenala i psaní o módě – jednotlivé tituly a jejich módní referentky se totiž lišily v tom, do jaké míry ideál „nové“ ženy přijímaly. Na jedné straně tedy stály mladé autorky v nezávislých či pravicových listech a módních časopisech pro střední třídu, které s novou módou souzněly: Milena Jesenská v *Národních listech*, Marie Fantová v *Lidových novinách* nebo Růžena Jelenová v *Tribuně* a desítky dalších autorek v *Prager Presse*, *Českém slově* či časopisech *Eva*, *Pestrý týden* nebo *Elegantní Praha*. Na druhé straně stály kritičtější naladěné, a většinou také starší novinářky, které psaly pro konzervativnější publikum a ženy z nižších vrstev: ty pracovaly spíše pro tituly, jež oslovovaly starší, levicově zaměřené či venkovské čtenáře. To byl případ Olgy Fastrové v *Národní politice*, Vilmy Meisnerové v *Právu lidu* či Marie Laudové-Hořicové v deníku *Venkov* a dalších autorů například v časopisech *Světobzor*, *Hvězda československých paní a dívek* či *List paní a dívek*.

Nová věcnost (Neue Sachlichkeit)

Jedním z inspiračních zdrojů módních tvůrců, ale i autorů, kteří o módě a životním stylu psali, byly bezpochyby nové tendence, jež po první světové válce formovaly vývoj výtvarného umění. V něm byl v prvních poválečných letech silný hlavně fenomén „návratu k řádu“ („retour à l'ordre“), který znamenal určitý odklon od avantgardních směrů, jako byl kubismus nebo expresionismus, k realističtějšímu zobrazování. V českém prostředí mělo přitom velký ohlas hlavně německé hnutí nové věcnosti (Neue Sachlichkeit), jež se začalo rozvíjet po roce 1923⁵⁹⁹.

O nové věcnosti se mluví především v souvislosti s výtvarným uměním, fotografií a architekturou, méně už v souvislosti s literaturou a hudbou. V rubrikách o módě a životním stylu se sympatie k tomuto hnutí projevíly hlavně souzněním s jeho hlavními charakteristikami, tak jak je v roce 1925

⁵⁹⁵ Weinbaum, A. E. (ed.): *The modern girl around the World: Consumption, Modernity, and globalization*. Duke University Press 2008. Str. 77.

⁵⁹⁶ Viz Hamill Sato, Barbara: *The New Japanese Woman: modernity, media, and women in interwar Japan*. Duke University Press 2003.

⁵⁹⁷ Viz Ramamurthy, Priti: „The Modern Girl in India in the Interwar Years: Interracial intimities, international competition, and historical eclipsing“, in: *Women's Studies Quarterly*, 1-2/2006, str. 197-226.

⁵⁹⁸ Viz Hershfield, Joanne: *Imagining La Chica Moderna*. Duke University Press 2008.

⁵⁹⁹ Právě v tomto roce použil Gustav Hartlaub, ředitel mannheimské Kunsthalle, při přípravě výstavy poprvé termín nová věcnost jako souhrnné pojmenování pro post-expresionistické tendence v soudobém umění.

vyjmenoval německý kritik Franz Roh⁶⁰⁰. Ten za znaky postexpresionismu považoval zejména puristickou formu, zklidnění, harmonii, barevnou uměřenost a jednoduchost, což se do velké míry shodovalo s tím, co propagovali módní návrháři.

Novinářky píšící o módě však novou věcnost chápaly i v mnohem povrchnější rovině jako výraz „nové doby“, která podle nich má být co největším myslitelným protikladem válečného chaosu a předválečné náklonnosti k exaltovanosti, zdobnosti a přetvářce. Explicitně to vyjádřila například Milena Jesenská: „Die neue Sachlichkeit“ není jen heslo moderní doby. Je to credo generace a zaklínací formulka, která nás osvobodila – nebo alespoň má osvobodit – od hambuku let devadesátých, od štukových okras, od sádrových sošek, od copů opravdových i symbolických. Nová věcnost je výkřik tisíců a milionů mladých lidí, kteří dovedli naslouchat rytmu moderní doby a dovedli z toho čerpat svoje poučení. Tento všední a střízlivý ideál, za který nikdo neumíral a za který nikdo hystericky nevzdychal, ale podle kterého se mladí lidé rozhodli žít a radostně a kladně žít, nesl ve svém symbolickém významu nejen oproštění od hmotného nevkusu, ale vysvobození od maloduché konvence a úzkoprsé předsudkovitosti dob, kdy mladá dívka musila chodit po ulicích s gardedámou, aby šla bezúhonná.“⁶⁰¹

Funkcionalismus, konstruktivismus, Bauhaus

Móda ve 20. letech velice silně reagovala na to, co se odehrávalo v dalších oblastech životního stylu, především v architektuře a designu. Vlivný byl zejména funkcionalismus se svými požadavky na účelnost, jednoduchost a geometrickou čistotu tvarů. Vývoj odívání těmito maximám do značné míry odpovídal, když se začala i v dámské módě prosazovat strohost, geometrické střihy, uměřená barevnost a absence ozdob. Geometričnost střihu a vzorů a kontrasty velkých barevných ploch byly též hlavním požadavkem, s nímž přišli tvůrci ruského konstruktivismu. Módou se zabývali například Alexandr Rodčenko, Varvara Stepanovová, Alexandra Exterová či Ljubov Popovová.

Významnou roli inspirátora autorů, kteří o životním stylu psali, a tvůrců, kteří se mu aktivně věnovali, sehrál v prvorepublikovém Československu zejména architekt Adolf Loos. Rodák z Brna sice profesně působil především ve Vídni, ale k českému prostředí měl velice blízko. Jeho myšlenky tu dávno předtím, než začal koncem 20. let houfně přijímat zakázky v Čechách, šířily například specializované architektonické časopisy nebo publicisté, jako byl Jaromír John či Milena Jesenská, která Loose osobně znala z dob, kdy ve Vídni trvale žila.

Loos byl přitažlivý nejen jako jeden z pionýrů purismu a funkcionalismu v architektuře, ale také jako brilantní teoretik a publicista, který dokázal svůj postoj věcně formulovat. Jeho příspěvky, jež koncem 19. století pravidelně tiskl vídeňský deník *Neue Freie Presse*, vyšly roku 1921 v souboru Otto Breuera s názvem *Ins Leere gesprochen (Řeči do prázdna)*. A právě tento soubor, který v doplněné podobě česky vydal Jaromír John roku 1929, obsahuje teze, které měly v Československu značný ohlas.

Ať už šlo o vědomou inspiraci Loosovými texty nebo o přejímání nových hodnot kulturních elit, jež Loos pomáhal utvářet, lze stopy jeho vlivu najít i v rubrikách o módě. A zdaleka ne pouze v článcích Mileny Jesenské, ale i v textech jejích kolegyně v *Lidových novinách*, *Prager Presse* či *Tribuně*. Loos

⁶⁰⁰ *Nach-Expressionismus. Magischer Realismus*. Leipzig 1925.

⁶⁰¹ „Civilisovaná žena?“, *Lidové noviny*, 1. 12. 1929, str. 20.

nepsal pouze o architektuře, ale také právě o módě, kterou chápal jako svého druhu architektonickou záležitost⁶⁰². Propagoval přitom ideál střízlivého, elegantního a kvalitního obleku, stejně jako módní referentky po celá 20. léta.

„Co je to být dobře oblečen? Je to: být oblečen korektně... Jde o to, být oblečen tak, abychom byli co nejméně nápadni,“⁶⁰³ shrnul Loos například v článku s titulem Dobře se oblékat není krásně se oblékat. Nenápadné a solidní oblečení, například ve formě anglického kostýmu, přitom velebily i módní novinářky. Ty sice sledovaly vývoj francouzské haute couture, ale vzhledem k výrobní a ekonomické náročnosti předváděných modelů nakonec středostavovským čtenářkám doporučovaly nenáročnou a nenápadnou, nicméně vkusnou módu.

Velká obliba kostýmů souvisela také s tím, že tento typ oblečení byl do značné míry univerzální – podle pravidel se dal nosit na denní vycházky i do zaměstnání, ale také na cesty. Snadno se udržoval a dlouho vydržel. „První základní podmínkou pro předmět, jenž si chce činit nároky na přívlastek krásný je, aby se neprohřešil proti účelnosti,“⁶⁰⁴ bylo jedno ze základních estetických pravidel Adolfa Loose. Funkcionalistickou zásadu „forma následuje funkci“,⁶⁰⁵ ale jak vidno ctily i módní referentky.

V samotné módě a v psaní o ní lze nalézt i ohlasy snad nejznámějšího Loosova eseje Ornament a zločin. Postupem 20. let směřovala móda ke stále větší prostotě a jednoduchosti, barevné a tvarové uměřenosti – v naprostém souladu s vývojem architektury módní tvůrci odvrhovali ozdoby, ornamenty či potisky a skutečně se soustředili na podstatu materiálu a co nejjednodušší střihy pro daný účel. „Čím nižší kultura, tím významněji vystupuje ornament. Ornament je něco, co musí být překonáno,“⁶⁰⁶ psal Loos v článku Dámská módo, ty strašná kapitolo kulturních dějin!, jenž původně vyšel už v roce 1898. Proti ozdobám v jeho duchu brojila Milena Jesenská téměř třicet let poté, když v článku Cetky a tretky napsala: „Cetky a elegance jsou dva póly, nikdy se nesetkají.“⁶⁰⁷

V oblasti materiálů, ale nejen tam, středoevropskou módu podstatně ovlivnila také činnost výtvarné školy Bauhaus. Avantgardní škola uměleckých řemesel, designu a architektury fungovala v letech 1919–1933 a od svého vzniku přijímala studenty a studentky i do textilní dílny. Právě v textilní tvorbě se výrazně uplatnily ženy, které svými experimenty s barvením, novými materiály a jejich vrstvením či svazovacími technikami a technikami ručního tkaní inspirovaly výrobce oděvů. V Československu s Bauhausem úzce spolupracovala například textilní výtvarnice Jaroslava Vondráčková.

Móda ve 20. letech

Dvacátá léta byla nejen v módě dobou uvolněnosti, svobody a nového začátku po traumatu čtyř válečných let. Válka znamenala přelom v politickém uspořádání Evropy, ale také v duchovní sféře a ve vývoji umění, životního stylu a techniky. Nová móda se hodně inspirovala nejen představami o moderní ženě, ale také filmem, hudbou či designem. „Zlatá dvacátá léta – to byl charleston a jazz,

⁶⁰² Srov. „Oděvnictví jako princip architektury“, in Loos, A.: *Řeči do prázdna*. Kutná Hora 2001. Str. 80.

⁶⁰³ Tamtéž. Str. 59.

⁶⁰⁴ Tamtéž. Str. 62.

⁶⁰⁵ Tato zásada se v oblasti architektury začala prosazovat už na přelomu století, rakouský secesní architekt Otto Wagner napříkladrazil tezi, že krásné může být jen to, co je praktické.

⁶⁰⁶ Loos, A.: *Řeči do prázdna*. Kutná Hora 2001. Str. 100.

⁶⁰⁷ *Národní listy*, 26. 4. 1925, str. 12.

bubikopf a červené rty, volná láska a cigarety, kontrola porodnosti a krátké sukně a na konci velká deprese. Alespoň tak jsou uložena v kolektivní paměti.⁶⁰⁸

Hlavní rysy: silueta, střihy, barvy

Obrovské změny, které se odehrály v módním odvětví po první světové válce, úzce souvisely s tím, jak se proměnilo postavení žen ve společnosti. Viděly to tak i módní referentky, které o těchto změnách psaly: ideálem pro ně byla nová emancipovaná žena, která pro svůj život potřebovala nový oděv – jednoduchý, praktický, pohodlný, střízlivý, ekonomický.

Typ oděvu, který si s 20. lety nejvíce spojujeme, se lišil od předválečných šatů snad ve všech myslitelných ohledech. Krátké dámské šaty se vyznačovaly rovnou siluetou, která zakrývala tělesné křivky, a vyráběly se často ze splývavých nebo úpletových materiálů, které geometričnost střihu ještě zdůrazňovaly. Tím návrháři zcela převrátili předválečnou módu, jež naopak tělesné křivky zdůrazňovala a preferovala soudkovitou nebo hruškovitou siluetu se štíhlým pasem, přiléhavým živůtkem a výraznými rameny.

Další revoluční novinkou bylo zkracování sukní, ale také rukávů: zatímco do roku 1918 dámské sukně odhalovaly maximálně kotníky (často ovšem chráněné vysokou obuví), ve 20. letech se délky zkracovaly na lýtka a postupně až ke kolenům. Mnohem větší pozornost se proto věnovala obuvi, která náhle byla více na očích, a také punčochám. Šaty s ramínky odhalovaly holé ruce, výrazný byl také dekolt: módu šatů bez výstřihů a s upnutými vysokými límci vystřídaly oděvy, jež byly u krku volné a často odhalovaly také záda.

Móda 20. let propagovala volnost, vzdušnost, pohodlí a svobodu pohybu – proto zcela vymizely korzety, které nahradilo prádlo ve formě podprsenky a spodních kalhotek či kombiné. Kvůli diktátu nového ideálu štíhlé, chlapecké postavy s plochou hrudí a úzkými boky se ale vyvinutější ženy paradoxně uchýlovaly k jinému způsobu umělého formování těla: stahovaly si řadra a hýždě elastickými gumovými pásy nebo pruhy látky, aby se žádaným tvarům alespoň přiblížily.

Další z velice viditelných změn se týkala účesu a pokrývek hlavy. Předválečné trendy se přitom zase obrátily takřka naruby: dlouhé vlasy vyčesané vzhůru, složité účesy s ozdobami a rozměrné klobouky s širokou krepkou vystřídala móda krátkých hladkých sestřihů zvaných mikádo a malých těsných kloboučků zakrývajících čelo, či večerních čelenek, v nichž tento chlapecký účes mohl vyniknout.

Požadavek uměřenosti se vztahoval také na barvy: nejčastěji se užívaly stupnice béžových, hnědých či šedých tónů, černá, popřípadě tlumené odstíny tmavě modré, zemitě oranžové, cihlově červené či nefritově zelené. Z materiálů se prosadila lehká vlna, žerzej, úplety, tvíd a množství dalších splývavých textilií, jako byly mušelín, krepdešín či satén.

Velké novum představovalo užití prvků pánského oblečení v dámské módě, jímž proslula Coco Chanel, a obecně velká přichylnost ke sportovně laděnému, pohodlně vypadajícímu oblečení a jakési lapidárnosti ve střizích. K nejobvyklejším součástem dámského šatníku tak patřily kostýmy, tedy komplety sukně, kabátka a blůzy, skládané sukně v délce ke kolenům, košilové šaty a krátké večerní

⁶⁰⁸ Seelingová, Ch.: Století módy. Praha 2000. Str. 85.

šaty na ramínka, ale také vesty a zapínací svetry. „Zatímco večerní móda byla určována taneční vášní, prosazoval se v denní módě sportovní vliv,“⁶⁰⁹ shrnula Charlotte Seelingová.

Módní tvůrci

Směr módy ve 20. letech zcela jednoznačně určovali francouzští návrháři, mezi nimiž po válce vynívala trojice žen: Coco Chanel, Madeleine Vionnetová a Jeanne Lanvinová⁶¹⁰. Právě ony vnesly do světa krejčovského umění úplně nové impulsy – Chanel odvahu použít v dámské módě prvky pánského oděvu, Vionnetová virtuozitu střihu a Lanvinová rafinovanost ozdob a barev.

Coco Chanel⁶¹¹ začínala jako modistka a zákaznice upoutala hlavně svěžím pohledem na to, jak uplatnit v módě nové pojetí ženskosti. Právě Chanel byla prototypem návrhářky, jež šila pro „novou“ ženu – emancipovanou, sebevědomou, přímočarou. Ačkoli svůj salon otevřela až roku 1919, byly to její kolekce, které ovlivnily směřování poválečné módy snad nejvíce. Chanel dbala na to, aby její modely byly především pohodlné, praktické a jednoduché, hledala inspiraci v pánském šatníku, ale i ve vesnických či pracovních oděvech. Ženy poprvé oblékla do vlněných svetrů, jež dosud nosili výhradně muži, volných blejzrů a halen a dokonce i do kalhot či námořnických baretů. Jako první začala šít úpletové kostýmy se zkrácenou skládanou sukní, jejichž kabátky vycházely z linií vojenských uniforem, v polovině 20. let pak přišla s typem pouzdrových šatů, zvaných malé černé, které jsou od té doby univerzálním dámským společenským oděvem. Inovativní byla i v práci s materiály a doplňky: oblíbila si splývavý žerzej a úplety, ale i u žen dosud nepříliš častý tvíd a vlnu, jako kontrast k jednoduchosti šatů používala bižuterii, například proslavené náhrdelníky z umělých perel.

Madeleine Vionnetová a Jeanne Lanvinová byly v určitém pohledu protipóly Coco Chanel. Zatímco Chanel se věnovala hlavně oděvům pro běžné nošení a jednoduchost prosazovala i coby pravidlo při výrobě, takže její šaty ve velkém kopírovaly firmy na výrobu konfekce, Lanvinová a hlavně Vionnetová byly proslulé hlavně precizností a krejčovskou bravurou, již bylo téměř nemožné napodobit. Madeleine Vionnetová⁶¹² založila svůj krejčovský salon roku 1912 a ve 20. letech už patřila k celebritám světa módy. Její specialitou byly návrhy večerních rób ze splývavých materiálů, inspirované antickými řasenými rouchy. Při jejich výrobě draperii modelovala na figurínách nebo přímo na manekýně a jejím ideálem byly šaty s co nejmenším počtem švů, nejlépe z jednoho kusu látky, které budou přesně odpovídat tělesným proporcím nositelky. „Opatrně jako lékař se přibližovala k ženskému tělu, které chtěla uchovat v jeho neporušené kráse. Podobna chirurgovi začala sázet stehy, aby šaty sledovaly především linii těla. To byla revoluční myšlenka, protože doposud to bylo obráceně: tělo se muselo přizpůsobovat současné módě.“⁶¹³ Jejím patentem byl takzvaný zkosený střih (*coup en biais*), tedy střih uhlopříčně vzhledem k osnově vláken, který ještě zdůraznil elasticitu a splývavost textilie, jejími oblíbenými materiály byly krepdešín, satén, samet či mušelín.

⁶⁰⁹ Seelingová, Ch.: *Století módy*. Praha 2000. Str. 93.

⁶¹⁰ Tuto trojici jmenuje například Jana Máchalová ve své publikaci *Móda 20. století*. Praha 2003.

⁶¹¹ 1883-1971

⁶¹² 1876-1975

⁶¹³ Seelingová, Ch.: *Století módy*. Praha 2000. Str. 71.

Genialita stříhů Madeleine Vionnetové, která si své modely chránila úředními patenty, spočívala v tom, že přes neuvěřitelnou pracnost působily zcela přirozeně a dokonale seděly. Byla-li Vionnetová královnou stříhu, dá se o Jeanne Lanvinové⁶¹⁴ hovořit jako o specialistce na barvy. Lanvinová je ze zmiňované trojice návrhárek nejstarší a její salon fungoval už od roku 1889. Tehdy se Lanvinová, jež zprvu šila šatičky jen pro svou malou dceru Marguerite, profesionalizovala jako modistka a po roce 1900 nabízela ve svém obchodě také na svou dobu nezvykle pestré a veselé dívčí a později též dámské šaty. Ve 20. letech byla Lanvinová firmou s dlouhou tradicí a přitahovala zákaznice zejména díky minuciózní práci s barvami a zdobnými detaily, jež vynikly hlavně na velkých večerních šatech. Roku 1923 si založila vlastní barvířskou továrnu, která připravovala látky přesně podle jejích přání – její erbovní barvou byla blankytně modrá, takzvaná lanvinovská modrá, inspirovaná údajně tóny z obrazů renesančního mistra Fra Angelica.

Lze samozřejmě diskutovat o tom, jací francouzští návrháři patřili ve 20. letech k těm nejlivnějším, velice zajímavé však je podívat se na francouzskou módu očima českých odborných periodik a zejména očima referátů v deníkových rubrikách pro ženy. Z tohoto pohledu se totiž ukazuje velice překvapivá věc, a to, že tehdejší referentky považovaly za významná poněkud jiná jména, než jaká zmiňují odborníci dnes. Firmy Chanel, Lanvin nebo Vionnet v českém prostředí příliš frekventovaná nebyla, zato se v módních referátech hodně hovořilo například o Lucienu Lélongovi, Edwardu Molyneuxovi, Jeanu Patouovi a snad nejvíce o Paulu Poiretovi, přitom právě o něm lze s jistotou tvrdit, že ve 20. letech zažíval velký ústup ze slávy.

Salon Paula Poireta⁶¹⁵ fungoval v letech 1903–1929, nejlivnější ale byl před první světovou válkou, kdy skutečně určoval trendy. Prosazoval revoluční myšlenku, že ženskou siluetu nemají uměle formovat korzety, a jako jeden z prvních navrhoval šaty s rovnou sukni. Jeho jméno se stalo symbolem přepychového životního stylu, když podnik po roce 1910 začal navrhovat také textilie, nábytek a parfémů. Po roce 1918 však Poiretova firma prožívala úpadek a potýkala se s finančními problémy, mimo jiné i proto, že Poiret se svou filozofií okázalosti a extravagance nedokázal držet krok s dobou, která přála strohé eleganci.

V českých médiích byl ale i ve 20. letech Poiret nejsledovanějším módním tvůrcem, který ztělesňoval luxusní svět pařížské haute couture a byl jakýmsi symbolem francouzské módy. A to přesto, že opulentnost jeho stylu příliš nekorespondovala s českým naturelem. V tomto smyslu o Poiretově pražské přehlídce v roce 1923 referovala v *Lidových novinách* i Marie Fantová: „Všechno (...) bylo tak dokonale nad naše střízlivé, měšťansky solidní a skromné poměry, že – i kdyby bylo zač – musely bychom se ještě ptát: nač, kam, kdy a pro koho bychom mohly užít těchto fantasticky krásných a excentricky nápadných úborů? Jak by se vyjímal v pražském blátě a mlze kostýmek ze světla modrého sametu, s bluzou ze zlatého brokátu bez rukávů, na němž jsou zlaté šňůry a kožešina z leoparda?“⁶¹⁶

Deníkové rubriky o módě zajímal i Poiretův vrstevník Jean Patou⁶¹⁷, který se hodně věnoval sportovní módě a proslavil se návrhem šatů pro slavnou francouzskou tenistku Suzanne Lenglenovou. Patou ale stejně jako Poiret ve 20. letech tvořil spíše kolekce, které se vzpíraly převažujícímu trendu rovných siluet a krátkých sukni, když ve svých modelech zdůrazňoval ženské křivky a navrhoval prodlouženou

⁶¹⁴ 1867-1946

⁶¹⁵ 1879-1944

⁶¹⁶ „Poiret“, *Lidové noviny*, 8. 12. 1923, str. 13.

⁶¹⁷ 1880-1936

délku sukni, čímž předznamenal návrat k ženskosti ve 30. letech. Tím mohl být zajímavý pro konzervativnější české publikum, které ostatně mohlo vzhledem ke svérázové tradici s pochopením vnímat i jeho modely zdobené folklorními výšivkami a bohatými vzory navazujícími na secesní ornamentiku. V denících najdeme i zmínky o módním závodě Luciena Lélonga⁶¹⁸, jenž ve svém podniku ve 20. letech zaměstnával přes tisíc lidí, a také o salonu Edwarda Molyneuxe⁶¹⁹. Molyneux, původem Ir, byl ve srovnání se zmiňovanými konkurenty naopak spíše zastáncem asketického pojetí módy, když prosazoval jednoduché střihy bez ozdob, tlumené barvy a praktičnost, což mohlo zdejšímu vkusu konvenovat. Jeho specialitou byly denní komplety, kabáty a obleky pro motoristy.

Móda v Československu

Specifika české módy

Česká móda byla přinejmenším do roku 1918 typickou módou periferie. Vzhledem k politické situaci sledovala především trendy, které vznikaly jinde – v dobách rakousko-uherské monarchie ve Vídni a později hlavně v Paříži. Vídeň hrála roli módní mekky hlavně v 19. století, přičemž od 90. let 19. století se začali výrobci oděvů orientovat spíše na Paříž. Inspirace francouzskými salony, nezprostředkovaná německým prostředím a monarchií, se prosadila také vzhledem k postojům kulturních elit a příslušníků umělecké moderny, jež byla výrazně francouzsky orientovaná. Úzké vazby na Francii se ještě prohloubily po vzniku první republiky, pro niž byla Francie jedním z nejdůležitějších evropských spojenců.

Eva Uchalová, odbornice na historii módy, došla k závěru, že pokusů o originální českou módní tvorbu bylo do roku 1918 jen velmi málo. Alespoň zmínku si ale zaslouží tak zvané svérázové hnutí, díky němuž se podařilo vnést do zdejší módy něco specificky lokálního. Svéráz vznikl z vlasteneckých pohnutek po polovině 19. století a jeho cílem bylo vytvořit na základě studia lidového oděvu národní кроj, jakýsi slovanský oblek. Činnost hnutí, u jehož zrodu stála Renáta Tyršová, vyvrcholila uspořádáním Národopisné výstavy československé v roce 1895, kde se veřejnosti představily tisíce exponátů včetně oděvů – celých lidových krojů, jejich součástí, výšivek, krajek či zdobených doplňků. Inspirace střihem a ornamentikou těchto krojů se pak projevila i v městské módě, například v podobě blůz s rozšířenými rukávy nebo vyšívaných kazajek.

Další vlna zájmu o svéráz pak přišla počátkem 20. století společně se snahami o obrodu uměleckého řemesla, jež rezonovaly s anglickým Arts and Crafts Movement (Hnutím umění a řemesel). Ve střední Evropě se tento zvýšený zájem o umělecké řemeslo projevil například roku 1903 založením slavné uměleckořemeslné dílny Wiener Werkstätte ve Vídni nebo pražského družstva Artěl, které fungovalo od roku 1908. Pro oděvní odvětví pak byla významná výstava svérázu v Obecním domě v roce 1915. Vliv svérázu zůstal poměrně silný i během první poloviny 20. let a projevoval se zejména ve zdobení. Inspiraci lidovými vzory přiznávala například *Módní revue*, která úzce spolupracovala se specializovaným módním časopisem *Československý svéráz* a jeho návrhářkami Annou Lukášovou či Marií Fischerovou-Kvěchovou.

⁶¹⁸ 1889-1952

⁶¹⁹ 1891-1974

Dalším z charakteristických rysů české módy 20. let je velký vliv anglické tradice, s níž souvisí strohost, snad až asketičnost navrhovaných šatů. Ačkoli platí, že středoevropská a také československá móda se programově hlásila k inspiraci Paříží, realita byla poněkud složitější. Francouzské módní domy se svými výsostně ženskými a chic modely ovlivňovaly zejména tvorbu slavnostních a vycházkových šatů určených zámožnější klientele, zatímco trendy v oděvech pro střední třídu a běžné nošení se odvíjely spíše ze střízlivějšího anglického stylu. „Francouzská móda se vyznačuje ženským pojetím, střihy, které zdůrazňují ženské půvaby, počítá s doplněním základního střihu výzdobnými detaily a připojenou dekorací. Anglický módní styl naproti tomu vychází spíše než z dekorativního účinku z účelnosti, zdravotních požadavků a jednoduchosti... V tomto smyslu anglický styl v české módě značnou měrou převažuje nad stále proklamovanou francouzskou orientací. Souvisí to s proměnou ženské osobnosti v emancipačním procesu,“⁶²⁰ píše Eva Uchalová.

Konkrétně se tíhnutí k Anglii projevovalo po celá 20. léta hlavně propagací anglického kostýmu, dvoudílného setu saka a sukně. Módní referentky mnoha periodik ho stále znovu doporučovaly jako jakýsi univerzální oděv, který se díky preciznímu ušití z trvanlivých a nemačkových tkanin hodil pro téměř jakoukoli příležitost a který byl zároveň velice ekonomický. Milena Jesenská jej takto vykreslila například v článku Chvála Anglie z roku 1925: „Anglický kostým není ani chic ani půvabný... je solidní, vážný a mlčenlivý. Má vlastnosti, kterých my dosud neceníme. Je nenápadný a skromný.“⁶²¹

Stejně se k anglické módě stavěla i Staša Jílovská, zde pro ilustraci cituji z jejího článku Podzimní sezona, jež vyšel roku 1923 v časopise *Salon*: „Moda posledních let je velmi střízlivá a podléhá změnám velmi pomalu a jen postupně. Mnoho z výstřelků pařížské módy k nám nyní vůbec nedojde a ve všech vrstvách a v každém prostředí dochází obliby anglická umírněnost, jednoduchost a důkladnost.“⁶²²

Ještě roku 1931 pak vyšel anglický kostým jako vítěz z ankety o nejvhodnější oděv uspořádané časopisem *Eva*. Jeho redaktorky k výsledkům ankety napsaly: „Jednoznačně vítězně vychází z ankety anglický kostým, který je považován za nejvhodnější pro naše společenské prostředí, nejvkusnější pro každé denní příležitosti a je nejpraktičtější, protože nahrazuje řadu jiných zbytečných obleků. Oceňováno je, že podléhá minimálním změnám, mění se jen v detailech.“⁶²³

Vývoj módní linie

Co se týče periodizace vývoje módních linií, přejímám kategorizaci Evy Uchalové⁶²⁴, která českou módu 20. let rozděluje do dvou základních období. To těsně poválečné se podle ní láme roku 1925, kdy se definitivně prosadil lapidární styl rovných linií inspirovaný sportovními oděvy, a končí rokem 1929, kdy se do dámské módy začaly vracet ženštestější prvky, delší sukně a rafinovaná elegance.

⁶²⁰ Uchalová, E.: *Česká móda 1918–1939*. Praha 1996. Str. 55-56.

⁶²¹ *Národní listy*, 15. 2. 1925, str. 12.

⁶²² *Salon*, 4/1923, str. 14. Citováno podle: Urbánková, E.: *Receptce módní tvorby v pražských a brněnských společenských a kulturních časopisech dvacátých let 20. století*. Brno 2011. Str. 57.

⁶²³ Citováno podle Uchalová, E.: *Česká móda 1918–1939*. Praha 1996. Str. 55.

⁶²⁴ Uchalová, E.: *Česká móda 1918–1939*. Praha 1996.

1918–1924

Těsně poválečná československá móda volně navazovala na jednoduchost válečných linií. V letech 1918 a 1919 se hodně uplatnila soudkovitá silueta, s níž jako první přišel Paul Poiret, tedy sukně rozšiřující se na bocích a zúžená na spodním okraji, a to v mnoha variantách – například jako vrstvená sukně s pouzdřovitou spodní částí a vrchní sukní s našasením či nabíranými volány v oblasti boků. Zdůraznění boků se projevilo i ve střížích kabátů, které se šily se stojacími límci. Délka sukní je nejčastěji nad kotníky či do poloviny lýtek.

Vznik nového státu pomohl na výsluní svérázovému hnutí, které těžilo z vlastenecké atmosféry, a tak se hodně prosadily stříhy a zdobení inspirované lidovými oděvy. Stylizované výšivky, krajky a vzory se používaly nejen na šaty, ale i na pláště. Navíc se používaly některé součásti oděvů inspirované krojem či dokonce samotný кроj, zejména pro slavnostní příležitosti.

Podle Uchalové obliba soudkovité siluety končí v letech 1920 a 1921, kdy se rozmohly zejména rovné stříhy ve formě košilových šatů nebo halen, dalším důležitým rysem bylo přesouvání pasu směrem dolů, do výše boků. Stále oblíbený je kostým, jehož kabátky se už v roce 1923 šijí bez projmutí v pase, aby nenarušovaly čistotu rovné siluety. Stejný vývoj prodělaly i stříhy večerních šatů, přičemž nejoblíbenější byl typ dlouhých pouzdřovitých šatů bez rukávů. Jednoduchost stříhu se často kompenzuje luxusním materiálem a vzorem: používá se taft, tyl, veluršifon či brokáty, a to s velmi propracovaným zdobením, například ve formě bohaté výšivky, vetkávaných korálků, tlačných vzorů nebo i umělých květin či peří.

1925–1929

Druhá polovina 20. let představuje v Československu vyvrcholení trendu praktické a sportovně vypadající módy, jejímž ztělesněním je dámský kostým či komplet tvořený krátkou sukní ke kolenům, úzkou nebo plisovanou, jednoduchou halenkou a kabátkem či pletenou vestou. Tento typ oděvu působí velmi střídme a je propagován jako univerzální denní oblek. Vyrábí se v tlumených barvách, přičemž prim hraje béžová a různé odstíny hnědé, jedinou dekorací bývá jednoduchý vzor, knoflíky nebo vázanka v blůze. Z materiálů se prosazují zejména úplety, vlněné látky, ale také hedvábí a žerzej.

O něco méně asketická je móda večerních šatů, které sice dál jsou nejčastěji rovné a krátké, s pasem na bocích a často s mírně podkasaným živůtkem, ale s výraznějším zdobením a ve větší variaci barev a tkanin.

Zlom ve směřování módy ke stále větší jednoduchosti, který konvenoval zejména příslušníkům avantgardy, protože v něm viděli symbol modernizace a ženské emancipace, nastal kolem roku 1928. „V roce 1928 se ohlašuje programový návrat k ženskému stylu oblékání. Po letech, kdy žena svým praktickým oděvem vyjadřovala své postavení ve společnosti, chce dokázat, že neztratila nic ze svého ženského půvabu a něžnosti,“⁶²⁵ píše Eva Uchalová.

⁶²⁵ Uchalová, E.: *Česká móda 1918–1939*. Praha 1996. Str. 69.

Kritika „návratu k ženskosti“

Návrat k ženskosti byl zřejmě po „hubených letech“ osvěžením pro mnoho dam, v kruzích avantgardy, s nimiž souzněly mnohé módní referentky jako Milena Jesenská, Zdena Wattersonová či Staša Jílovská, ale vyvolával spíše odsudky a zděšení. V tomto obratu k větší dekorativnosti a rafinovanější eleganci totiž viděly zpátečnictví a vypočítavost módních tvůrců, kterým podle nich šlo jen o komerční cíle.

„Mladá žena byla krásná jako srna, její šatové vyjádření přiblížilo se kůži na osmdesát procent. Vtom se potřeštila Paříž a pařížský koncern krejčovský a vytvořila novou módu. Není průhlednějšího manévru nad tento krok kapitálu, který byl ohrožen,“⁶²⁶ napsala Jesenská v textu *Mají svobodnou vůli, ale šatů nemají!* u příležitosti výstavy *Moderní žena*. Právě díky změnám módní linie po roce 1928 se v rubrikách viditelněji odkrývají názory jednotlivých referentek. Nová móda provokovala především novinářky spojené s avantgardními kruhy, jež v té době zveřejňovaly nebývale kritické články.

V případě Mileny Jesenské šlo o podstatnou deziluzi, jež spolu s příklonem k radikální levici stála i za jejím ukončením spolupráce s módními rubrikami. „Paříž nám nadiktovala nesmyslné vlečky, nehezkou linii, vpředu krátkou sukni, vzadu dlouhou. Tyto nové šaty, plné hezkých a zbytečných třepek, jsou drahé, jsou zbytečné a jsou ošklivé. Zabraňují nám v chůzi, dělají z nás znovu usedlé matrony, stojí příšerné peníze, jsou-li od dobré švadleny a jsou směšné, jsou-li špatně ušity. Rozstříhá se na ně krásných látek, které nepůjdou přešít, až nám Paříž nadiktuje opak módy dnešní. Naše vlasy jsou už zase plny hřebenů, ozdobných jehlic a čelenek a necháváme je dorůst přes to, že je to ošklivé, nehygienické a nepohodlné. Už ani dopolední šaty nemají prostou linii. Jsou alespoň plny knoflíků, které nic nezapínají a plny švů, které nic nespojují. Pod kabátem čouhají nám dlouhé hadry odpoledních ‚toalet‘ a na kloboucích nosíme hnusné polozávoje, které nejsou k ničemu. Město je plno chytrých žen, duchaplých žen, samostatných žen: tyto ženy pracují v továrnách, v obchodech, v dílnách, sedí u volantu a za psacími stroji, dovedou výtečně telemarky a krystianie, plavou pod vodou a čtou moderní knihy, dívají se na moderní fotografie. A mezi nimi není ani jediná, která by odmítla tento příliv nevkusu, který se na nás řítí, ani jediná, která by poslechla svého dobře školeného mozku, spíše než pana Poireta. A budeme tedy ve svých oproštěných domovech choditi ve vlečkách, s nalíčenými rty a trvalou ondulací. Budeme jezdit na weekendy v šatech, které mají jen tak pro špás stopadesát knoflíčků. Budeme sedět za volantem v kloboukách se závojičkem. Ne proto, že by se nám to líbilo. Ale proto, že je to moderní. Proto, že pro módu a hadry dáme ihned a bez rozmyšlení všechny vymoženosti skutečných hodnot, které jsme si vydobyly. Když stojíme dnes ve společenském pokoji a díváme se po silhouetách mladých žen, o kterých víme, že to jsou chytré ženy a vidíme, jak jsou oblečeny, musíme si přiznat, že to tříleté oproštění, jednoduchost a krásná prostá ušlechtilá linie našich šatů, láska k dobrému materiálu a láska k dobré věci nebyly pokroky, jak jsme se chybně domnívaly – ale byly také jen móda.“⁶²⁷

Podobný postoj zaujala i Zdena Wattersonová, kterou zde cituji z článku *Warum denn einfach, wenn... (Proč jednoduše, když...)*, který vyšel na podzim 1930 v *Prager Presse*: „Narazí-li dnes člověk na módní časopis, musí chtít nechtě začít přemýšlet o choromyslnosti módy. Jinak totiž není možné zdravým rozumem vysvětlit jaksi patologický návrat k věcem, jimž se už léta vysmíváme a které

⁶²⁶ Horneková, B., Vaněk, J., Rossmann, Z.: *Civilisovaná žena (Zivilisierte Frau)*. Jan Vaněk, Brno 1929. Str. 32.

⁶²⁷ „Civilisovaná žena?“. *Lidové noviny*, 1. 12. 1929, str. 20.

zavrhujeme... Radovali jsme se z moderní doby, která konečně zmoudřela a nechala se i v oblasti dámských šatů vést hesly konstruktivismu a účelnosti. A hledme, rozumné a inteligentní ženy se ve svých kvalitních oblecích ani neohřály a už jsme zase obětí atentátu: teď se nosí ztřeštěné sukně s volány, záhyby, řasením a bůhví čím dalším, které nám v Paříži vymysleli vládci módy.“⁶²⁸

Na straně kritiků nové zdobnosti stála rovněž Staša Jílovská, jež si roku 1929 v *Evě* postěžovala: „Všichni králové módy z celé Paříže se spikli proti nám a vyhlásili válku všemu, co jsme již začaly pokládat za standard a uniformu... Nová linie je vážná, důstojná a ženská. Není už garçonského typu.“⁶²⁹

České módní salony

Ve 20. letech při výrobě oděvů dál převažovala zažitá praxe, kdy si ženy nechávaly šít oděvy u švadlen na míru, fungovaly však i obchody s konfekcí a módní salony zaměřené na náročnější klientelu. Mezi ty nejznámější patřily módní domy Hany Podolské a Oldřicha Rosenbauma. Eva Uchalová ve svém výčtu nejdůležitějších výrobců dále uvádí ještě pražské firmy Arnošky Roubíčkové, Elisy Ecksteinové, Anny Masákové, Františka Kotalíka, Kláry Wassermanové, Štěpána Hozy, Josefy Weigertové, Franty Omcírka, Máni Ehrlichové či Zdenky Šubrtové. V Brně patřily k nejvyhledávanějším salony Femina, Maison Chic Olgy Schickové či firma Mořice Hartmanna⁶³⁰.

Hana Podolská⁶³¹ začala svůj později slavný salon provozovat v roce 1914 v paláci Lucerna. Praxi získala jako švadlena při vedení vlastní dílny, kterou díky podpoře manžela zřídila už v roce 1908. Za první republiky byla Podolská symbolem vrcholného luxusu v odívání a její firma získala zvuk i díky slavným zákaznicím, mezi nimiž byly herečky, spisovatelky či manželky diplomatů a politiků. Styl modelů vytvářela Podolská ve spolupráci se svou hlavní návrhářkou Hedvikou Vlkovou⁶³², především v závislosti na nových trendech francouzské módy. Podolská pravidelně jezdila se svými spolupracovníky na sezonní přehlídky do Paříže, a její linie tak zčásti kopírovaly předváděné šaty a zároveň je přizpůsobovaly specifickému vkusu a fyzionomii českých zákaznic.

Fakt, že česká móda byla závislá na tom, s čím přišli návrháři ve Francii, braly módní referentky jako danost. Hana Podolská ale byla v jejích očích tou, která do svých modelů vnášela v daných poměrech velké množství originality. „Paní Podolská tvoří toalety podle svého vlastního vkusu, neodvisle od ostatních salonů a téměř od všeobecné módy. Kdyby se někdy měla uskutečnit samostatná pražská móda, ona byla by jistě povolána k tomu, ji vytvořit. Má tolik vlastní fantazie a vynalézavosti, že nepotřebuje modních listů ani předpisů, aby vymyslela originelní a vkusný úbor,“⁶³³ napsala šifra S. O. ve zprávě o přehlídce Hany Podolské v zimě 1922.

⁶²⁸ *Prager Presse*, 19. 10. 1930, str. IV.

⁶²⁹ „Na rozloučenou s letní sezonou“, *Eva*, 19/1928-29, str. 17. Citováno podle: Urbánková, E.: *Recepte módní tvorby v pražských a brněnských společenských a kulturních časopisech dvacátých let 20. století*. Brno 2011. Str. 69.

⁶³⁰ Uchalová, E.: *Česká móda 1918–1939*. Praha 1996. Str. 19.

⁶³¹ 1880-1972, vyučená švadlena, narozená jako Johanna Vošahlíková, příjmení Podolská získala sňatkem s polským malířem Viktorem Podolskim, křestní jméno zkracovala na Hana nebo Hanna.

⁶³² 1901-1986, vystudovaná malířka, u Hany Podolské pracovala v letech 1922-1938, poté až do roku 1949 vedla vlastní salon.

⁶³³ „Modní přehlídka salonu H. Podolské“, *Módní revue*, 10. 12. 1922, str. 4.

Kopírování cizích nápadů nebylo v oblasti módy 20. let ničím neobvyklým a v českém prostředí se s ním počítalo, dokonce se i žádalo. Originalita byla žádoucí jen do té míry, pokud se pohybovala v rámci obecných trendů, a ty se jednoznačně vytvářely v Paříži. V tomto smyslu chválila Staša Jílovská tvorbu návrhářky Arnošky Roubíčkové: „Mladá majitelka tohoto závodu je vzorným příkladem umělkyně, která s dobrým příkladem usiluje o uplatnění umění v modě. Má dobrou školu ve světových modních atelierech, které často navštěvuje a z nichž nám přináší nové nápady, aby je zpracovala ve vlastních dílnách a předvedla nám tak modely, které spojují světový ráz módy s její vlastní vynalézavostí.“⁶³⁴ Eva Uchalová ve své knize zase zmiňuje, že majitelé českých salonů jezdili do Paříže s kreslířkami, které dokázaly šaty včetně detailů pohotově zachytit hned po přehlídce, takže jejich výroba reagovala na novinky velmi rychle⁶³⁵.

Dalším českým salonem, který je třeba zvlášť zmínit, byl podnik hlavního konkurenta Hany Podolské, Oldřicha Rosenbauma⁶³⁶. Ten v roce 1924 převzal rodinnou firmu, již roku 1907 založila jeho matka Eliška. Rosenbaum salon rozšířil a přestěhoval ho ze Štěpánské ulice na prestižnější místo na Národní třídě, kde se z jeho firmy stal luxusní podnik zaměstnávající desítky prodavaček, modelek, návrhářů a švadlen. Styl salonu Rosenbaum vytvářeli především návrháři Zdenka Fuchsová-Mayerová a později pak Niko Pauzdr⁶³⁷, podle Evy Uchalové⁶³⁸ u Rosenbauma ve 30. letech krátce pracoval také slavný španělský návrhář Cristóbal Balenciaga⁶³⁹. Podolská a Rosenbaum byli rivalové, zároveň však zřejmě dokázali na stejném trhu smírně koexistovat, protože každý z nich se soustředil na něco jiného. „Každý [ze salonů] tíhl ke své specifice: Podolská spíše ke kostýmům a pláštům, Rosenbaum měl úspěch se šaty, společenskými úbory a kožichy.“⁶⁴⁰

Móda v deníkových rubrikách 20. let

O čem?: Témata módních rubrik

Tematický základ psaní v rubrikách o módě byl bez ohledu na konkrétní periodikum prostý: referentky sledovaly koloběh sezony v souvislosti s ročními obdobími a ve svých článcích shrnovaly trendy týkající se jednotlivých součástí garderoby. Rok za rokem tak v podstatě probíhal podle téhož vzorce – v zimě se obvykle psalo o zimních kabátech, pláštích a kožiších, ale také o pokrývkách hlavy a dalších doplňcích a o výbavě pro zimní sporty. Zima byla také obdobím plesů a maškarních, takže se značný prostor věnoval večerním šatům a výrobě maškarních obleků pro dospělé i pro děti. S jarem přicházelo období vycházkových obleků, lehké obuvi a klobouků, ale též svatebních šatů. Právě na jaře si ženy nechávaly šít oděvy pro teplejší měsíce, v očích referentek to tedy byl pravý čas na rekapitulaci hlavních trendů nadcházející sezony. Začátkem léta se rubriky zaplnily články o výbavě pro cestování, tedy o zavazadlech a cestovních kostýmech, ale také o sportovním a plážovém oblečení, plavkách a domácích šatech, které se hojně využívaly při tradičním pobytu na letním bytě.

⁶³⁴ „Modní přehlídka atel. A. Roubíčkové“, *Módní revue*, 8. 10. 1922, str. 3.

⁶³⁵ Uchalová, E: *Česká móda 1918–1939*. Praha 1996. Str. 21.

⁶³⁶ 1898-1991, v roce 1938 emigroval do USA, kde v letech 1943-1966 pod změněným jménem Oldric Royce vedl menší oděvní firmu.

⁶³⁷ 1911-?

⁶³⁸ Uchalová, E: *Česká móda 1918–1939*. Praha 1996. Str. 20.

⁶³⁹ 1895-1972

⁶⁴⁰ Uchalová, E: *Česká móda 1918–1939*. Praha 1996. Str. 30.

S podzimem a poprázdninovým návratem do škol a zaměstnání se obvykle pojila témata pracovních oděvů a oděvů pro děti, vzhledem k počasí se ale psalo také o pláštích, vybavení do deště či rukavicích. Specifický pak byl předvánoční čas, kdy bylo frekventované téma ručních prací a rukodělné výroby dárků – tedy návody na vyšívání, pletení či háčkování.

Bez ohledu na roční období se alespoň jednou za rok psalo o střízích a materiálech spodního a nočního prádla, o doplňcích, jako jsou například kabelky, šperky či rukavice. Patrná byla snaha pokrýt celé spektrum dámského šatníku s občasnými exkurzy do pánské a dětské módy.

Ambicióznější novinářky vnímaly tato neměnná tematická schémata značně kriticky, žádná z nich se jim ale nedokázala s úspěchem vzepřít. O ubíjející žurnalistické rutině v souvislosti s módní rubrikou psala kupříkladu Marie Fantová: „Vždycky jsem hrozně litovala všechny ubohé profesory a učitele za to, že musí rok od roku v stejnou dobu po celý život vždy znovu a znovu vykládat tytéž věci. Jaká úmorná nuda se vracet opět a opět k Napoleonovi na Sv. Heleně... I když je psaní pravým opakem profesorování, přece alespoň dvakrát do roka je nutno opakovat totéž, jednou o Vánocích, jednou před prázdninami... A přitom... základní zákony oblékání a toho, čeho je potřebí pro Karlovy Vary nebo Zadní Řečici, se právě tak málo mění jako historické faktum Napoleonova zajetí. A ženy, které odebírají všelijaké módní revue musí to už všechno znát jako násobilku. Bůh ví, že by mi dívka, která by si ještě dnes, kdy už po pět let jsou všechny české noviny zamořovány módními hlídkami, oblékla do vlaku batistové šatičky s volánky, připadala mnohem originálnější, než všechny ty ejhleczinky, v něž se náhle proměnila každá slečna od psacího stroje a od pultu.“⁶⁴¹

Ve stejném duchu si na úmorné opakování stěžovala šéfredaktorovi *Prager Presse* i Zdena Wattersonová: „Nemohu každý týden psát 2–3 články jen věcné, popisující jen jaké se nosí klobouky nebo šaty a boty, protože všeho, naprosto všeho, jsem už užila, co je ustálené i nové, ale ono to ani tady tak rychle nedorůstá, jako ty hydří hlavy, aby každý týden byla důležitá novinka.“⁶⁴²

Konkrétní inspirací byly referentkám módních rubrik hlavně zahraniční časopisy, ale také zprávy od zahraničních spolupracovnic a reportáže z českých módních přehlídek. Pro deníky 20. let bylo otázkou prestiže především to, aby měly z první ruky zprávy z Paříže. Buď proto platily služební cesty svým stálým redaktorkám, anebo najímaly pracovní síly v zahraničí. V *Lidových novinách* roli pařížské zpravodajky spolehlivě plnil Richard Weiner, *Národní listy* spolupracovaly už od roku 1912 s Madeleine Chaumont a později též s Marcy Ducray⁶⁴³, šifrou Jana a stálou pařížskou zpravodajkou Mílou Sísovou, která psala pod šifrou Miss. Pro *Módní revue Tribuny* z Paříže psala Zdena Wattersonová a později Pavla Stehnová, které v Paříži trvale žily, Wattersonová koncem 20. let z Paříže referovala i pro *Prager Presse*. Jediným ze sledovaných deníků, který neměl nasmlouvané články z Francie, tak byla *Národní politika*.

Zdrojem materiálu byly pro české deníky i tuzemské módní přehlídky, které se už v roce 1922 pořádaly poměrně pravidelně. Zprvu šlo spíše o jakési revue, kde se šaty předváděly jako zábavné intermezzo při nejrůznějších příležitostech (na dostizích, při automobilových závodech, ve večerních podnikcích), nakonec však zvítězilo střízlivější pojetí přehlídky, jež se často odehrávala v prostorech daného salonu pro menší počet pozvaných zákaznic. Přehlídky pořádali nejen módní návrháři, kteří

⁶⁴¹ „Na prázdniny“, *Lidové noviny*, 6. 6. 1926. Str. 19.

⁶⁴² Dopis Zdeny Wattersonové Arne Laurinovi z 16. 7. 1932. Fond Arne Laurina. LA PNP v Praze.

⁶⁴³ Redaktorka francouzských časopisů *La Mode Illustrée* a *Excelsior-Modes*.

prezentovali vlastní výrobky, ale i firmy, jež obchodovaly s luxusní dovoзовou módou a předváděly například modely zakoupené při módních přehlídkách v Paříži.

Nejagilnější a nejsoustavnější byla ve sledování českých módních přehlídek *Módní revue*, která referovala v podstatě o každé důležitější akci. Specialistkami na reportáže z přehlídek byly Staša Jílovská a Augusta Pachmayerová. Méně psaly o přehlídkách *Lidové noviny* a *Národní listy*, *Národní politika* se o nich zmiňovala jen výjimečně a často spíše formou inzerce, kdy zprávu z akce dodala přímo firma, která ji pořádala. Rysy nekritického inzertního materiálu ale mívaly i redakční texty: o módě českých salonů, hlavně těch největších, jako byly Hana Podolská či Oldřich Rosenbaum, se psalo velmi vstřícným, ba adoračním tónem. Jako příklad uvádím úryvek zprávy Staši Jílovské o přehlídce módního domu Podolská z roku 1926: „Přehlídka tohoto salonu znamenají vždy zlatý hřeb všech módních přehlídek, jejich shrnutí a vyvrcholení, kterého se účastní celá elegantní dámská česká společnost... Po této přehlídce není možno suše popisovat jednotlivé toalety, druhy látek a nové střihy; tady vzniká pocit, že za tím vším je osobnost, individualita umělkyně, která tvoří, přemýšlí o každém záhybu a každém květu na šatech, která nenásleduje slepě všech módních příkazů, neboť je příliš silnou individualitou, potřebuje sama hledat, vynalézat a tvořit.“⁶⁴⁴

Jaká móda?

Pokud jde o typ módy, který jednotlivé deníky sledovaly, i tady existují drobné rozdíly, podmíněné z velké části generačně. Mladá generace referentek v *Národních listech*, *Lidových novinách* a *Prager Presse* naprosto souzněla s progresivními jednoduchými liniemi a oblečením inspirovaným představami o „nové“ ženě, ty o něco starší, jako byla Olga Fastrová či Marta Russová, ideál androgynního zjevu tolik neadorovaly a psaly spíše o ženštějším stylu oblékání, jež se hodil i pro zralější dámy. Chceme-li ale generalizovat, platí to, co jsem zmínila už v kapitole o specifikách české módy: ženy hodně sázely na praktičnost, jednoduchou údržbu a hospodárnost, proto se pro běžné nošení prosadil zejména strohý anglický styl, nedbalá elegance a sportovní vzhled, a nikoli náročnější a dražší modely vycházející z francouzské haute couture⁶⁴⁵.

Ke stejnému závěru došla Eva Uchalová: „... V Čechách stále platil rezervovaný postoj k dekorativnímu stylu oblékání a k samoučelným módním proměnám, který se vžil ve 20. letech. Nejoceňovanější vlastností oděvu je kvalita materiálu a střihu, módnost jen do té míry, aby žena nebudila pozornost. Proto je v ČSR tak oceňován anglický styl odívání, který je praktický, elegantní a nepodléhá rychlým změnám.“⁶⁴⁶ Domněnku o české náklonnosti ke střídmosti ale potvrzuje i zřejmý pohled na samotné módní referáty. Citujme například z textu Zdeny Wattersonové pro *Prager Presse*: „Dnešní móda je hektická... Všechno směřuje k jednoduchosti a kvalitě. Takže méně, jednodušeji, ale z prvotřídního materiálu a v prvotřídním provedení.“⁶⁴⁷

Anglický styl vyhovoval zdejšímu vkusu i proto, že se příliš neměnil, a nebylo tedy třeba s každou sezonou zásadně měnit šatník. Novinářky ostatně často zmiňovaly, že základem elegance není otrocké sledování trendů a příliš pečlivá péče o zevnějšek, ale spíše osobní názor, nenucenost a vkus.

⁶⁴⁴ Staša Jílovská: „Módní přehlídka salonu Hanny Podolské“, *Lidové noviny*, 26. 9. 1926, str. 13.

⁶⁴⁵ Kriticky o dekorativní francouzské módě psala kupříkladu Ma-Fa, v tomto případě ve zprávě o módní přehlídce. „A tak si vždycky z takovéto podívané odnášíme trochu trpký pocit, že se tyto pařížské výkřiky mody a rozmařilosti nějak nerýmují s tradicí našich domovů a naší příliš rozložitou kostrou. Hlavně však ne s naší tobolkou.“ In *Lidové noviny*, „Modní přehlídka závodu Ureus“, 24. 12. 1924, s. 15.

⁶⁴⁶ Uchalová, E: *Česká móda 1918–1939*. Praha 1996. Str. 76.

⁶⁴⁷ „Von Zweckmäßigen Gegeständen“, *Prager Presse*, 20. 7. 1930, str. IV.

Zdena Wattersonová tak nabádala, že „je naprosto neelegantní a nemondénní muset stále myslet jen a pouze na bezchybnou fasádu“.⁶⁴⁸ Ve stejném duchu psala o módě Milena Jesenská. „Předně: nikdy není při elegantním obleku nejdůležitější to, co se nosí. Dávat si předpisovat pravidlem mody a oblékat se neustále dle nejnovější mody je snad chic, je mondénní, je dekorativní, ale není elegantní. Nechci tím říci, že je dobře oblékat se nemoderně. Naopak. Chci jen říci, že dáma musí mít dobrý instinkt a musí ovládat dokonale jedno umění: volit střední cestu.“⁶⁴⁹ Také Marie Fantová byla přesvědčena, že „příroda je vše a šaty hrají jen velmi podružnou úlohu“ a že „nekonečně důležitější než dlouhý, úzký, moderní kabát je, abychom měly pod ním tělo, ukázněné sportem a vnější i vnitřní agilností.“⁶⁵⁰ V podstatě totéž proklamovala i Pavla Jezdinská v *Tribuně*, a to už roku 1919: „Za opravdu elegantní považuji tu ženu, která dělá dojem uměleckého celku. Tedy ne manekýn, na němž jsou navěšeny poslední výtvořiny mody, nýbrž člověk, na němž každá součástka oděvu je ověřena pečeti jeho individuality.“⁶⁵¹

Pro koho?: Publikum módních rubrik

Ačkoli přístup jednotlivých referentek k psaní se různil, musely novinářky v profesním životě řešit problémy, jež je nakonec přes veškerou odlišnost spojovaly. Jedním z těchto problémů bylo hledání odpovědi na otázku, pro koho jsou vlastně články v deníkových rubrikách pro ženy určeny.

Tato zdánlivě triviální otázka byla pro vývoj módních rubrik po roce 1918 klíčová a odpověď na ni se nerodila lehce. „Těžko říci, co je moda, zda to, čeho největší průměr dochází oblíbenosti, nebo to, co je nové a exklusivní a čeho se zmocňuje ‚hořících deset tisíc‘,“⁶⁵² ptala se už v roce 1919 Zdena Wattersonová. Z této otázky se dá vyčíst dilema, jež novinářky sdílely: je třeba psát o současné haute couture bez ohledu na to, že čtenářům je svět luxusní módy nedostupný, anebo je nutné se předpokládanému publiku přizpůsobit? Konkrétní řešení se v jednotlivých denících lišilo, ale většinou se referentky šalamounsky snažily spojit oba póly. Tedy luxus i ekonomičnost, nutnost informovat s požadavkem na praktickou upotřebitelnost informací.

Módní revue tedy například přinášela zprávy z pařížských salonů, zároveň ale otiskovala návody na domácí výrobu šatů nebo vzory pro pletení. *Národní listy* se zmiňovaly o nejnovějších trendech, ale zároveň konzistentně propagovaly ideál skromné módy a stejně jako *Lidové noviny* dávaly prostor spíše návrhům v nijak nákladném stylu nenápadné elegance. „Česká móda – v podobě, v jaké se nám jeví v českých módních časopisech – byla také demokratická a skromná. Mladá generace módních žurnalistek více než s mondénami sympatizovala s moderními dívkami a ženami z nepřiliš zámožných středních vrstev, výdělečně činnými nebo matkami rodin. Pro ně byla určena většina módních referátů, sice dokonale informujících o módních proměnách a luxusním stylu odívání, ale obvykle z hlediska moderní praktické ženy, intelektuálky a opatrné české hospodyně.“⁶⁵³

⁶⁴⁸ „Die dekorative Wirkung des farbigen Schmucks,“ *Prager Presse*, 17. 8. 1930, str. IV.

⁶⁴⁹ „Několik základních pravidel dobrého oblékání,“ *Módní revue*, 30. 4. 1922, str. 2-3.

⁶⁵⁰ „Módní referát?“, *Lidové noviny*, 24. 8. 1924, str. 13.

⁶⁵¹ „Čeho je třeba“, *Tribuna*, 5. 10. 1919, str. 11.

⁶⁵² „Ukaž mi botu a já ti povím kdo jsi!“, *Tribuna*, 24. 8. 1919, str. 11.

⁶⁵³ Uchalová, E.: *Česká móda 1918–1939*. Praha 1996. Str. 18.

Téměř všechny novinářky, jež v hospodářsky chudých časech po první světové válce psaly o módě, se musely potýkat s kritikou, že jen podněcují touhu žen po nových šatech, které si ale nemohou dovolit. Obvinění ze snobismu se bránila například Marie Fantová. „Jak mé čtenářky a čtenáři jistě pochopili, nejsem manželkou válečného zbohatlíka, o jejíž ‚zbahnělosti, rozmazlenosti a kultuře‘ nedávno přinesl jeden pražský večerník nádherné rýpání...“,⁶⁵⁴ napsala v článku na podzim roku 1923. Už na jaře téhož roku přitom obšírně vysvětlovala svůj postoj v článku Ženám, které pracují: „Vy všechny, které jíte ‚chléb trpký chudoby, jenž jako popel chutná‘ a přikusujete k němu v neděli mé povídání o modě, abyste se ještě víc vzrušily hořkostí nad tím, že nikdy, nikdy, nikdy se nebudete moci zahalit do měkounkých záhybů hermelínové peleríny a ovívat se vějířem z bruselské krajky... slyšte dnes, že vždycky, když píšete o všech těch nádherných... myslím na vás a že mi srdce puká láskou k vám a soucitem a porozuměním celé stupnici vašich pocitů od záchvěvu vzpoury až po trpkohořkou příchutí resignace...“⁶⁵⁵ V podstatě stejně se obhajovala Milena Jesenská v roce 1921: „A pak, opravdu, nepiši jen pro zámožné. Naopak, mám vždy na mysli, píšeli-li o šatech, lidi, kteří by se rádi oblékli pěkně a nemají na to peněz.“⁶⁵⁶

Ze situace novinářek, které píšou o drahých šatech pro skupinu čtenářů, jež nedisponují potřebnými příjmy, postupně dokázaly některé autorky vytěžit filosofii o prvořadosti vnitřních a nikoli vnějších kvalit. Nešlo o to, že by oblečení nebylo důležité, prosazoval se však názor, že krásná a elegantní je hlavně žena sebevědomá, ukázněná, duchaplná, která dokáže šaty s grácií nosit, a že taková žena vypadá dobře i v obyčejném a levně pořízeném oděvu. Zdůrazňovala se také krása těla, již je možné ovlivnit cvičením či tréninkem.

V tomto duchu psala Marie Fantová, jež v textu Nejdůležitější ženské umění shrnula: „Co se líbí? Mladost a svěžest. Dobrá pleť. Štíhlá a graciesní postava. Lehká chůze a správné pohyby. Upravenost účesu. Pěstované ruce. A nakonec ovšem vkusné obléknutí. Až nakonec, věřte mi. A těch několik prvních věcí stojí mnohem spíše námahu, důvtip a vytrvalost, než peníze.“⁶⁵⁷

Součástí otázky, pro koho jsou módní rubriky určeny, bylo i dilema, zda se v obsahu zaměřit i na mužské čtenáře. Už v úvodních kapitolách jsem psala o tom, že většina redakcí vymezovala módní rubriky spíše tematicky (okruhy domov - móda – společnost) a nikoli pohlavním určením. Mělo se ovšem za to, že právě tato témata budou vyhledávat až na výjimky ženy, a proto byly rubriky z převážně části koncipovány jako ženské. Exkurzy do pánské módy ovšem referentky podnikaly poměrně často, ať už přitom myslely na mužské čtenáře anebo na ženy, které se chtějí více dozvědět o trendech v oblékání svých partnerů.

Naposledy zmíněnou možnost připouští například *Módní revue*, kde šifra Všk ve svém úvodním článku o pánské garderobě zmiňuje: „Je to tak trochu nezvyklé psát o muži v ženském modním listě a přece jak se zdá, redakce po dobrém uvážení vyhradila nám mužům kousek místa. Není toho mnoho, ale je to stálé, jako platy státních zaměstnanců a člověk musí být skromný... Nevím, nevím, co pojde z té pánské hlídky, ale jedinou jistotu mám: že aspoň žena bude vždycky přesně vědět, co si mám večer vzít, ať jdu kamkoliv a hezky mi to přichystá a to také za něco stojí.“⁶⁵⁸

⁶⁵⁴ „Kožich z divokého plyše“, *Lidové noviny*, 25. 11. 1923, str. 13.

⁶⁵⁵ *Lidové noviny*, 15. 4. 1923, str. 15.

⁶⁵⁶ *Módní revue*, 14. 8. 1921, str. 1.

⁶⁵⁷ *Lidové noviny*, 1. 7. 1923, str. 11.

⁶⁵⁸ „Muž a módní revue“, *Módní revue*, 23. 7. 1927, str. 4

Národní listy v roce 1928 experimentovaly s rozdělením módní rubriky a krátce tiskly módní sloupek pro muže pod titulem *Elegantní muž*, tento model však nevydržel a články o pánské módě se vrátily zpět na stránky ženské hlídky. Mužskému šatníku se hodně věnovala *Módní revue*, kde byli hlavními referenty Jaroslav Gallat nebo Josef Eiselt, ale také *Lidové noviny*. Tam se jako specialisté na mužskou módu etablovali kupříkladu Berty Ženatý či Jan Werich (pod šifrou Howe). Mužům se po roce 1930 programově věnovali také v *Prager Presse*, kde Zdena Wattersonová v článku *Etwas für Herren* (Něco pro muže) uvedla: „Ke kultivované ženě patří kultivovaný muž, kterému zde nabízím svou rubriku.“⁶⁵⁹

Jak?: Způsob referování v módních rubrikách

Když budeme mírně zjednodušovat, dá se říci, že články o módě můžeme rozdělit podle stylu psaní do dvou hlavních kategorií. Jednou z nich byly věcné, informativní texty, v nichž šlo o popis jednotlivých typů oděvů, nových trendů a střihů či konkrétních modelů. Druhou byly stylově rozvolněnější články laděné esejisticky či fejetonisticky, v nichž autorky s důrazem na nápaditost a zábavnost formulovaly úvahy na nejrůznější témata, jež s módou více či méně souvisela.

Ve všech sledovaných rubrikách o módě se vyskytovaly oba typy článků, a to v různém poměru. Lze ale říci, že informativně zaměřené referáty tvořily nutný základ a jejich pojetí bylo všude zhruba stejné. Osobněji laděné úvahové texty nebo fejetony naproti tomu vytvářely jakéhosi ducha či charakter jednotlivých titulů, a protože autorsky za těmito texty většinou stály hlavní redaktorky, byl styl rubrik do značné míry odrazem jejich osobnosti. Pro *Lidové noviny* je tak například charakteristická odlehčenost, vtip a nadhled Marie Fantové, pro *Národní listy* důslednost, zapálenost a osobní kouzlo Mileny Jesenské, pro *Národní politiku* autorita, zkušenost a věcnost Olgy Fastrové a pro *Prager Presse* sebevědomí, kosmopolitnost a ambicióznost Zdeny Wattersonové.

Pokud jde o věcné referáty, byla ve všech denících patrná snaha o to, koncipovat je co nejsrozumitelněji, aby je bylo případně možné prakticky využít, například při koupi či výrobě vlastních šatů. Například *Módní revue* standardně nabízela ke všem vyobrazeným oděvům na vyžádání střihy. „Střihy ke všem obrázkům a nákresy ručních prací lze na objednávku obdržeti v redakci za Kč 15 až 25,“ inzerovala redakce po celý rok 1922. V polovině 20. let pak už společně s *Módní revue* vycházela pravidelná střihová příloha.

Velmi návodné bylo také psaní Olgy Fastrové v *Národní politice* či Augusty Pachmayerové, která zřejmě byla profesí švadlena. Aktivitu čtenářek povzbuzoval i charakter módy, protože jednoduché rovné střihy šatů nebylo složité podomácku realizovat. „Nedostatek financí nahrazovaly české ženy nápaditostí, vlastní pílí a zručností. V meziválečném období jim móda vycházela vstříc oblibou kompletů a kombinací tkanin, které přímo vybízely k tvůrčímu a praktickému přístupu k módě.“⁶⁶⁰

Ohledy na praktičnost poznamenaly nejen podobu textů, ale i ilustrací. Žádané byly hlavně ty kreslířky, jež dokázaly co nejlépe vystihnout podobu modelu, včetně střihových fines a zdobení. Je přirozené, že k takovým ilustrátorkám patřily hlavně ty, které se módou živily: například návrhářky Zdenka Fuchsová-Mayerová a Anna Lukášová či profesionální kreslička Mirina Suchardová.

⁶⁵⁹ *Prager Presse*, 13. 7. 1930, str. IV.

⁶⁶⁰ Uchalová, E: *Česká móda 1918–1939*. Praha 1996. Str. 17.

Dalším podstatným rysem textů o módě, zejména těch fejetonistických, pak překvapivě byl jakýsi kritický odstup od tématu. Jako by v okruhu módních referentek patřilo k dobrému tónu vyjadřovat se o hlavní náplni své práce, tedy o módě a psaní o ní, jako o něčem, co si vlastně nezasluhuje pozornost, protože je to nedůležité a nesmyslné. „Každá z nás je vskrytu přesvědčena (nemá každá odvahu se k tomu veřejně přiznat, jako to nedávno udělala Ma-Fa v Lidovkách), že celá moda a shon po ní a psaní o ní nemá smyslu, že i bez jejích kázání budou ženy živý dál, vypadat dobře nebo špatně a chovat se dobře nebo špatně,“⁶⁶¹ tvrdila Staša Jílovská v článku O úkolech módní redaktorky z roku 1924. Odkazovala v něm na vyznání své kolegyně Marie Fantové, jež se objevilo krátce předtím v *Lidových novinách*. „Nuže, mne posedla tato nezadržitelná touha se přiznat... k tomu, že na své celé módněreferentské řemeslo nevěřím. Nevěřím, že má smysl vykládat o módě, nevěřím, že vám to může pomoci, nevěřím, že vás to může změnit, nevěřím, že je to důležité.“⁶⁶²

Že ale ve všech jmenovaných případech mohlo jít o rétorickou figuru a jakousi na odiv stavěnou skromnost a sebedoceňování, může naznačovat věta z článku Mileny Jesenské, který vyšel roku 1929 v časopise *Světazor*. „Ujišťuji vás, že jsme tehdy před osmi lety, když jsme s Ma-Fou začaly psát hloupé (tohle je ovšem jen ušlechtilé gesto, samozřejmě jsem přesvědčena, že jsou chytré) články do novin o módě a všelijakém dění, že jsme tehdy netušily, co zla natropíme po milované vlasti.“⁶⁶³

Pravděpodobnější ovšem je, že ambiciózní novinářky, jakými byly všechny módní referentky, o nichž se podrobněji zmiňuje tato práce, považovaly za hloupé spíše samo téma – módu – než způsob jeho zpracování, tedy své vlastní psaní. Tematické mantinely módních rubrik vnímaly jako silně omezující a jejich autorské sebevědomí rozhodně nekončilo u článků o délce sukní či o přípravě telecí pečeně. Jelikož ale vedení redakcí celkem logicky na daném tematickém vymezení trvalo, snažily se alespoň psát o zprofanovaných tématech neotřele a živě – odtud také hojně používaný fejetonistický styl. Takový pohled podporuje například článek Marie Fantové nazvaný O ženských časopisech, kde autorka v textu psaném pro ženy psaní pro ženy odsuzuje: „Připadá mi, že se z ubohého cliché: móda, domácnost, pěstování pleti, rady a pokyny již vytlouklo dosti kapitálu a že by se už konečně mělo o všem tom mlčet. Zvláště nedovede-li onen regiment ženských křestních jmen, které jsou podepsány pod různými články, dělati nic jiného, než opisovat a kopírovat druhé.“⁶⁶⁴

⁶⁶¹ *Módní revue*, 21. 9. 1924, str. 1-2.

⁶⁶² „Módní referát?“, *Lidové noviny*, 24. 8. 1924, str. 13.

⁶⁶³ „Žena a lyže, čili jak dlouho ještě?“, *Světazor*, duben-září 1929, s. 181.

⁶⁶⁴ *Lidové noviny*, 11. 11. 1928, str. 18.

Kapitola XIII: Téma životního stylu v rubrikách pro ženy

Tělesná kultura: kosmetika, sport, cestování

Nová žena a nové tělo: androgynní ideál a kult štíhlosti

Ideál „nové“ ženy, který po válce ovládl západní svět, převrátil naruby dosavadní představy o tom, jaká má být moderní žena, jak má vypadat a jak se má chovat. V kapitole týkající se vývoje módy jsem už zmiňovala, že koncept nové ženy, garsonky, přišel s reinterpetací femininity, která se týkala nejen postojů a hodnot, ale i jejich vnější manifestace, tedy těla a módy. „Stačí počítat samostatné řidičky vlastních automobilů, abychom nahlédli, že nebylo lze dospěti k této před několika málo lety nepředstavitelné a i dnes ještě nezvykle působící fázi postavení ženy ve světě, aniž zároveň nepravím móda, nýbrž fysis, tělesnost ženy, nebyly doznaly hlubokých změn,“⁶⁶⁵ poznamenal k tomu Richard Weiner.

Tělo „nové“ ženy bylo symbolem revoluce ve vnímání ženskosti: žena už neměla být především matkou a hospodyní, jejíž místo je hlavně v domácnosti, ale samostatnou a sebevědomou bytostí, která bude mužům partnerem v zaměstnání, ve vztazích, ale třeba i ve sportu. Zrod „nové“ ženy je proto do velké míry spjat s odvržením „staré“ ženy, tedy tradičního vnímání ženskosti a ženských rolí. Změna tělesného ideálu je přitom nejviditelnější částí tohoto procesu: namísto zakrytého těla zdůrazňujícího své křivky korzetem a vycpávkami přichází tělo odhalené, přirozené a nezformované oděvem. Namísto siluety přesýpacích hodin, pro niž je důležitý úzký pas a jeho kontrast s širší hrudníku a boků, přichází rovná silueta s co nejméně viditelnými řadry a boky a maskovaným pasem. Namísto vystavování dlouhých vlasů ve složitých účesech přichází krátké vlasy, jež mají vyniknout v přiléhavých kloboucích.

„Nová“ žena, přesněji její varianta v podání autorek českých módních rubrik, se jednoduše snažila postavit na roveň mužům i svým vzezřením, chlapecky štíhlou postavou, nejlépe vypracovanou sportem, čistou, opálenou tvář bez líčidel a pohodlným praktickým oděvem, který se hodil pro pohyb i pro práci. Zvnějšku neměl být mezi mužem a ženou žádný podstatný rozdíl. „Hoši i děvčata s krátkými vlasy, jenom pudr na dívčích nosíkách a poněkud baroknější forma kalhot, zbyly v mladé generaci ze všech těch nekonečných rozdílů mezi pohlavími,“⁶⁶⁶ napsala Ma-Fa v roce 1925. Z jejího pozorování však vyplývá ještě jedna nadmíru zásadní věc: „nová“ žena byla hlavně mladá žena.

V dobové diskusi se nový tělesný ideál zúžil především na dva rysy: štíhlost a krátké vlasy. „Civilisované ženy odhazují dlouhé vlasy i dlouhé sukně, znaky to starého otroctví a neztrácejí přitom ženství, ba naopak jsou roztomilejší,“⁶⁶⁷ hlásala publikace *Civilisovaná žena* v roce 1929. Zejména štíhlá postava byla jakousi nutností, předpokladem modernosti. Jen štíhlým ženám slušely rovně střižené šaty, pouze ony mohly bez obav vystavovat nohy v krátkých sukních a krk pod ustřiženými vlasy.

⁶⁶⁵ Filína: „Šerednost?“, *Lidové noviny*, 26. 4. 1925, s. 14.

⁶⁶⁶ „Dívka? Chlapec?“, *Lidové noviny*, 14. 6. 1925, str. 13.

⁶⁶⁷ Horneková, B., Vaněk, J., Rossmann, Z.: *Civilisovaná žena (Zivilisierte Frau)*. Jan Vaněk, Brno 1929. Str. 82.

Že moderní žena bude štíhlá, se v článcích módních referentek rozumělo jaksí samo sebou, moderní žena totiž podle nich byla aktivní, zaměstnaná, sportovní a na ztloustnutí neměla příležitost. Například pro Milenu Jesenskou byl tělesný tuk příznakem staré doby⁶⁶⁸ a v jejích utopických představách o novém světě neměl místo: „Nikdo nebude už unaveným, zlenivěným, nepohyblivým člověkem a za 20 let zmizí sádlo, nebude pro ně místa... Krásná žena nové doby není hubená, to je omyl... je štíhlá, tenká, pružná s napjatými svaly, s úzkými kotníky a štíhlým zápěstím, ale svěží a plná života.“⁶⁶⁹

Jednohlasná adorace pružných štíhlých těl se nesla celou řadou periodik, českých i zahraničních. Ozvěnou Mileny Jesenské je například článek z amerického módního časopisu *Vogue* z 20. let, jehož autorka píše: „Ukáže se, že postava, která bude z hlediska módního považována za ‚ideální‘, naplní představu o tělesné zdatnosti, jakou chová akrobat. Tělo v pohybu se neobaluje tukem... Skutečně pružné a svalnaté mladé tělo, dobře stavěný trup bez nadbytečného masa, nebude vypadat jako prkno ani nebude ‚oplácané‘. Ploché břicho je nejlepší zárukou jak zdravého života, tak dobrého oblékání – máte-li ho, žijete zdravě, máte-li ho, můžete se pěkně oblékat. Nemáte-li ho, hledte si ho pořídit. Stejně tak není třeba komplikovaným obložím zakrývat přirozené křivky hýždí, pokud se nadále nenadouvají coby důkaz usedlé zralosti. Takové křivky jsou naprosto v pořádku. Švadlena se bez nich neobejde.“⁶⁷⁰

Formulace některých módních referentek týkající se štíhlosti a tloušťky bývaly velice nesmiřitelné. Jako ilustraci cituji z článku Marie Fantové Síň stokilových přeludů, jež vyšel roku 1928. „Na jedno normální ženské tělo tu přichází sto ohavných znetvoření. Nemoci, stáří, nekázeň v jídle, chorobná lenost, tělesná i duševní nepohyblivost slaví v těchto hroudách třaslavého a houbovitého masa svou mstu. A drsné, rozmočené ruce masérek marně vyhánějí z nestvůrných těl nejzlomyslnějšího ďábla: tuk.“⁶⁷¹

Příliš ortodoxní postoje si ale novinářky nemohly dovolit vyjadřovat často – jejich čtenářkami byly i dámy starších generací. A tak zatímco Jesenská horovala pro pružná těla a Fantová ohrnovala nos nad nedokonalými postavami, jejich realističtější kolegyně Růžena Jelenová psala o šněrovačce, která je „zvlášť při dnešní módě téměř nepostradatelnou pro dámy příliš silné“⁶⁷² a Zdena Wattersonová radila, jak pro zeštíhlení využít optických triků⁶⁷³. Šifra V pak nelehkou situaci, v níž se ve 20. letech nacházely ženy silnějších postav, reflektovala v textu s názvem Ne pro štíhlé: „Všechny obrázky v módách, všechny šaty ve výkladech, jsou jen a jen pro štíhlé, protože je v módě, býti štíhlou... Je to smutné, ale krátké sukně, krátké rukávy, přiléhavé šaty, ať jsou sebevíce v módě, nejsou pro ni [baculatou ženu]. Pod krátkými sukněmi vykukují tlusté nohy, z krátkých rukávů tučné paže,

⁶⁶⁸ Právě předválečná éra často asociovala nadváhu s bohatstvím. „Před válkou si většina Američanů spojovala nadváhu s prosperitou... Naproti tomu hubení lidé byli chápáni jako chudí a nezdraví.“ Gourley, K.: *Flappers and the New American Woman*. Minneapolis 2008. Str. 88.

⁶⁶⁹ „Hubená a štíhlá“, *Národní listy*, 3. 5. 1925, str. 12.

⁶⁷⁰ Citováno podle Latham, A. J.: *Posing a Threat: Flappers, Chorus Girls, and Other Brazen Performers of the American 1920s*. Wesleyan University Press 2000. Str. 30.

⁶⁷¹ *Lidové noviny*, 18. 11. 1928, str. 18.

⁶⁷² R. J.-J.: „Jak nabýt štíhlých forem?“, *Lidové noviny*, 1. 2. 1925, str. 13.

⁶⁷³ „Optische Täuschungen“, *Prager Presse*, 12. 1. 1930, str. IV.

v přiléhavých šatech vypadá tlustší než vskutku je, a tedy nezbyvá než se vzdát módního vzhledu a snažit se vypadat aspoň vkusně, elegantně a distinguovaně.⁶⁷⁴

Samy publicistky své výpady proti tloušťce ospravedlňovaly snahou o výchovu žen k sebekázni a zdravému životnímu stylu. Opakované výzvy k zeštíhlení postavy však působí poněkud paradoxně, vezmeme-li v úvahu další z myšlenek, jež se ve 20. letech v článcích módních rubrik často objevovala, totiž přesvědčení o tom, že na zevnějšku záleží mnohem méně než na povahových vlastnostech a životním názoru a že vnějšek je jen odrazem nitra. „Žena, která je v hloubi duše nízký, hloupý a prázdný člověk, nemůže nikdy dobře vypadat, i kdyby byla štíhlá a krásná a měla celou garderobu od Poireta. Mnohem spíše může dobře vypadati žena, která si ušila s domácí švadlenou foulardové šatičky, koupila si k nim střevíce za dvacetdevět korun a nosí pokroucený a vybledlý loňský klobouk, má-li přitom dosti elegance v pohybu a výrazu, dosti osobního kouzla i dosti nezviklatelného, nevtíravého a klidného sebevědomí,⁶⁷⁵ napsala roku 1928 Marie Fantová, táž autorka, pro kterou bylo ženské tělo s nadváhou „ohavnou znetvořeninou“.

Pochybnosti o kultu štíhlosti lze objevit v článcích módních rubrik jen zřídka: pro mladší generaci referentek včetně Mileny Jesenské, Ma-Fy či Staši Jílovské byla útlá postava u mladé ženy samozřejmostí, a tak nový pohled na dané téma najdeme překvapivě pouze u jindy nijak progresivní Olgy Fastrové. „Jaký je ideál ženské postavy podle nynější mody, to víte, a kdo to neví, ať se podívá do modních listů, tam se to dle obrázků pozná. Je málo žen dospělého věku, které by se tomu ideálu podobaly: přesně dle mody jsou nyní rostlé vlastně jen dívkinky tak nejvýše do dvanácti let... Různí myslitelé všelicos z této podivné záliby usuzují, a je to opravdu podivné, že mladá dívka, má-li se modernímu muži líbit, musí se co nejvíc podobat chlapci nejen postavou, ale i účesem,⁶⁷⁶ napsala roku 1925.

Táž autorka v polovině 20. let zpochybnila také všeobecně propagovanou módu krátkých vlasů, tedy trend, jež se pravděpodobně většina čtenářek konzervativní *Národní politiky* rozhodla nenásledovat: „Francouzští výrobci dámských klobouků patrně s drdoly už vůbec nepočítají: ženy drdolovité jsou pro ně ‚quantité negligeeable‘. Štěstí ještě, že naše domácí továrny jsou milosrdnější, majíce na paměti, že většina žen u nás se ještě nedala ostříhat.“⁶⁷⁷ Mnohem tolerantněji se k ženám, jež dobovému ideálu nevyhovovaly, stavěl v *Lidových novinách* i Richard Weiner alias Filína: „Myslím, že se shodneme, řeknu-li, že typ junonský nebo afroditský s krátkými vlasy dobře nejde, či, chcete-li, že krátké vlasy nejdou dobře k němu. Je ovšem pravda, že se s mikadem neprocházejí toliko Evy plochopsré, hladkoboké, ni toliko dámy, jejichž rysy ztvrdly a zpřísněly následkem povolání pokládaných donedávna za neženských.“⁶⁷⁸

Kosmetika a hygiena

Co se týče péče o tělo a o pleť, přinesla 20. léta některé zásadní novinky. Čím dál větší důraz kladený na hygienu a nové standardy bydlení, které už přirozeně počítaly s koupelnou v bytě, učinily nutnost z

⁶⁷⁴ *Lidové noviny*, 5. 4. 1925, str. 13.

⁶⁷⁵ „O dobrém vypadání“, *Lidové noviny*, 29. 4. 1928, str. 18.

⁶⁷⁶ „Tvary a střihy večerních šatů“, *Národní politika*, 25. 1. 1925, str. 5 přílohy.

⁶⁷⁷ „Klobouky pro první podzimní dny“, *Národní politika*, 23. 8. 1925, str. 4 přílohy.

⁶⁷⁸ Filína: „Šerednost?“, *Lidové noviny*, 26. 4. 1925, s. 14.

každodenní koupele. „Dnes je málo lidí, kteří by se nekoupali denně, a v nejmenších bytech je pamatováno na lázeň s plynovými kamny,“⁶⁷⁹ psala Milena Jesenská v roce 1930.

Při koupeli se samozřejmě běžně užívalo mýdlo, ale také kolínská voda a tělové pudry. Krátké účesy dovolily ženám, aby si častěji myly i vlasy. Odstraněním určitého tabu pak bylo každodenní používání dekorativní kosmetiky. Ta byla až do války považována spíše za něco neslušného, a byla proto vyhrazena ženám pochybné pověsti. „Přílišné a nezastřené pěstování půvabu, jakož i líčení patřilo do světa hříchu a bylo považováno za atribut lehkých žen – lhostejno či zámožných kurtizán, či chudých pouličních šlapek.“⁶⁸⁰ V tomto smyslu nové poměry chválila Marie Fantová. „Ať žije ta první pionýrka, která riskovala svou ‚dobrou pověst slušné dámy‘ a zmocnila se tohoto arsenálu půvabů v krabičkách, jenž do té doby byl výhradním majetkem žen z polosvěta.“⁶⁸¹

Budeme-li soudit z dobových fotografií, byla typická ženská tvář 20. let pěstěná a nalíčená. Ženy používaly velké množství pudru, oční stíny i černou barvu na řasy, ale také jasně červenou rtěnku a od roku 1925 rovněž barevné laky na nehty. Moderní bylo vytrhávání obočí do tenkých linek, či dokonce nahrazení přirozeného obočí obloukem namalovaným tmavou tužkou. Tento vzhled byl do značné míry inspirován vzhledem slavných filmových hereček, jako byly Clara Bow, Pola Negri, Mary Pickford či Gloria Swanson.

V Československu po roce 1918 začaly vznikat první kosmetické salony a zvětšoval se i trh s kosmetickými přípravky, o čemž svědčí tematická inzerce v časopisech a denících. Vztah k dekorativní kosmetice však měly české ženy, ve srovnání s vrstevnicemi v USA či ve Francii, daleko rezervovanější. Starší generace vychované v době, kdy se růž či tužky na oči vůbec nepoužívaly, nové trendy nesledovala – vypovídá o tom například obsah módní rubriky v *Národní politice*, jež byla určena spíše starším čtenářkám a kde se o kosmetice prakticky nepsalo. A ta mladší většinou preferovala přirozený vzhled, s nímž se aplikace líčidel neslučovala.

Tak například pro Milenu Jesenskou zůstávala dekorativní kosmetika po celá 20. léta tabu, dobrou péči o pleť si představovala následovně: „Dobrý krém na kůži, účelné mytí a pěstění tváře, dobrý pudr (s měrou) a i masáže obličeje, především znamenité mýdlo a mytí několikrát denně jsou jistě dostatečná péče a docílíte jí lepších výsledků, než líčidla, která nikdy nevypadají jemně a nikdy neozdobí půvabně obličej, ale zato vám zničí tvář tak, že později se bez nich opravdu neobejdete. Vyryjí vám vrásky v létech, kdy váš přirozený věk by si toho ještě dávno nedovolil a zkazí vám kůži nenapravitelně. Na mladém obličej, kde je zbytečné, vypadá snad líčidlo (v nejlepším případě) pikantně. Na obličej starším vypadá uboze a smutně. Nezakrývá vrásek a odkrývá jen strach před stářím.“⁶⁸²

Konzistentně se svým názorem, že moderní žena nemá nic předstírat a má se zabírat podstatnými věcmi, odsuzovala Jesenská líčení jako příznak povrchnosti. Tvrdila, že „opravdová dáma nemá nikdy nalíčeného obličeje“⁶⁸³ a ve svém článku *Moderní pěstění těla* označila líčení za zcela „neelegantní“. „Pak např. se žena může věnovat vytrhávání obočí, malování rtů a leštění nehtů, ale považuji to za nechutnou ohavnost, a opravdu hezké dívky to nikdy nedělají. Pařížské malování patří docela jinému

⁶⁷⁹ „Moderní pěstění těla“, *Lidové noviny*, 16. 2. 1930, str. 14.

⁶⁸⁰ Lenderová, M., Jiránek, T., Macková, M.: *Z dějin české každodennosti*. Praha 2009. Str. 85.

⁶⁸¹ „O dobrém vypadání“, *Lidové noviny*, 29. 4. 1928, str. 18.

⁶⁸² Jesenská, M.: „Dekorativní předmět?“, in: *Cesta k jednoduchosti*. Praha 1926. Str. 65.

⁶⁸³ „Pro starší dámy“, *Národní listy*, 1. 6. 1924, str. 10.

typu žen, než jsme my a výtečně upravená žena ve smyslu rouge a karmínku je ideálem docela jiných představ, než jsou naše. Pro nás je sportovní děvče a pevná, samostatná, pracující žena ideál, který se nikdy módou nezmění. A pro vážnou ženu, která má na světě nějakou práci a neutlouká svůj čas koketováním a bridgem, malování tváře je směšné a zbytečné. Čas, který by mu měla věnovat, věnuje mnohem účelněji cvičení podle naší Míny a takovým cvičením získá pevné svaly, dobrou kůži a hebkou pleť ne sice snáze, ale zato mnohem bezpečněji, než všemi mastičkami světa. Krém, pudr a toaletní voda patří k mytí a čistotě. Černidlo na obočí, kamínek na rty a rouge na tváře patří sférám, které se eleganci vymykají.⁶⁸⁴

Národní listy propagovaly přirozenost, a tak namísto růže doporučovaly ošlehání větrem a namísto pudru opálení. Fascinace přirozeným vzhledem ostatně byla vlastní celé avantgardě. Například katalog k brněnské výstavě moderní ženy, jejímiž autory byli architekt Jan Vaněk, typograf Zdeněk Rossmann a textilní výtvarnice Božena Horneková, hlásal: „Slunce, voda a několik hodin pobytu na zdravém vzduchu prospějí dnešní ženě více než tisíc salonů krásy.“⁶⁸⁵

Snědá kůže byla dalším důkazem o modernosti žen, které se díky svému aktivnímu životnímu stylu pohybují na čerstvém vzduchu a na slunci. Ještě předchozí generace přitom naopak považovala za žádoucí bledou pokožku. Jana Máchalová o „nové“ ženě píše: „Přes den se náruživě vystavovala slunci, aby svá opálená záda předváděla v noci v tančírnách. Bledost působila směšně.“⁶⁸⁶ A Milena Jesenská dodává: „Nejen, že je to hezká, moderní a slavná věc, docílit takové čokoládovosti. Je to nekonečně zdravé pro celé tělo a hlavně pro kůži a taky pro všechny vnitřní nepořádky a chmury duševní.“⁶⁸⁷

Názor Mileny Jesenské o škodlivosti líčidel může působit výlučně, je ale nutné zdůraznit, že ve 20. letech byl vyjádřením obecného přesvědčení, jak vyplývá i z článků jejích kolegyň. Například šifra Kří napsala už v roce 1922 v *Módní revue* toto: „Na toaletní stolek čistotně cítící a žijící ženy nemá přístup nic jiného než mýdlo, pasta nebo prášek na zuby, kolínská voda, vaselina nebo krém na ruce – a snad i pudr... Všem barvičkám na rty, obličej, vlasy, všem leštidlům a kůžičkám na nehty – tomu všemu se vysmějte.“⁶⁸⁸ „Voda, mýdlo a kartáč jsou základem pěstovanosti“,⁶⁸⁹ tvrdila v *Lidových novinách* Ma-Fa, která zároveň z jiného úhlu, ale se stejným výsledkem, hodnotila oblibu kosmetických přípravků. „Danajský dar kosmetických přípravků, pudrů nejpleťovějších odstínů, crayonů na obočí, mastiček na rty, „přírodních“ vln, odtučňovacích pilulek zamořil celý svět žen. Danajský dar! Neboť dovede-li se každá žena udělat krásnou, přestává být krása něčím, čím se vítězí a nejsouc více výjimkou a předností, stává se samozřejmou podmínkou a otřelým faktem. A – přejídá se!“⁶⁹⁰

Není jisté, zda všechny redaktorky módních rubrik sdílely názor, že přílišná péče o pleť škodí, faktem ovšem zůstává, že o kosmetice se v těchto rubrikách až na výjimky nepsalo. Tedy alespoň pokud jde o redakční obsah. Pravidelné rady z oblasti kosmetiky dodávala pouze majitelka kosmetického salonu Lavecká – její sloupek, jenž vycházel hned v několika denících včetně *Lidových novin*, *Národních listů*

⁶⁸⁴ *Lidové noviny*, 16. 2. 1930, str. 14.

⁶⁸⁵ Horneková, B., Vaněk, J., Rossmann, Z.: *Civilisovaná žena (Zivilisierte Frau)*. Jan Vaněk, Brno 1929. Str. 80.

⁶⁸⁶ Máchalová, J.: *Móda 20. století*. Praha 2003. Str. 44.

⁶⁸⁷ „Sport opalovat se“, *Národní listy*, 7. 6. 1925, str. 2 přílohy.

⁶⁸⁸ „O Angličankách, Francouzkách, pružnosti a mladosti – i při bílých vlasech“, *Módní revue*, 26. 11. 1922, str. 1

⁶⁸⁹ „Pěstovanost“, *Lidové noviny*, 1. 11. 1924, str. 18.

⁶⁹⁰ „Krása?“, *Lidové noviny*, 26. 4. 1925, str. 13.

či *Módní revue*, však byl dobře maskovanou placenou inzercí. Sváteční záležitostí pak byly články zaměřené na odbornou stránku kosmetické péče, jako například pojednání o lékařském odstraňování chloupků v obličeji⁶⁹¹, o omlazovacích zákrocích⁶⁹² či o plastické chirurgii⁶⁹³.

Sport a cestování

K tradičním atributům moderní ženy, tak jak ji viděly referentky rubrik o módě (tedy přesněji ty referentky, jež patřily k mladší generaci), patřilo pružné tělo trénované sportem a pohybem na čerstvém vzduchu. Být „sportovní“ například pro Milenu Jesenskou znamenalo zároveň „být moderní“, sportovní žena byla ta, jež se nebála namáhat tělo, byla otužilá, měla výdrž, odvalu a odhodlání. Jako ideál si představovala „mladé děvče, které má poměr k fyzické práci a ke sportu, ke každodennímu cvičení a k svalovému výcviku“.⁶⁹⁴

Dvacátá léta byla dobou, kdy ženy začaly svůj volný čas ve velkém věnovat pohybu: zlatý věk prožívala tělovýchovná jednota Sokol, masově oblíbená byla turistika, ale také tramping, ve městech si získávalo oblibu kondiční cvičení například ve formě taneční gymnastiky a ženy začaly pomalu pronikat také do oblasti vrcholového sportu, do té doby zapovězené. Svobody pohybu si užívaly i v přeneseném slova smyslu – jako řidičky a jako cestovatelky.

Žena a sport

První českou tělovýchovnou organizací, kde se ženy mohly věnovat tělesným cvičením, byl Tělocvičný spolek paní a dívek pražských založený roku 1869⁶⁹⁵. Vznikl šest let po založení Sokola, kde v té době cvičily pouze mladé dívky, a propagoval hlavně změnu životního stylu, zároveň však byl do značné míry projevem emancipace – představa cvičících žen byla v té době revoluční a šokující.

Situace po vzniku Československa už byla o dost jiná, ženy sportovkyně nezbuzovaly údiv, alespoň ne na amatérské úrovni. Vrcholový sport byl nicméně dál doménou mužů, což dokládá například pohled na československou olympijskou reprezentaci. Na letní olympiádě v Antverpách roku 1920 reprezentovalo Československo 118 mužů a jediná žena – tenistka Milada Skrbková⁶⁹⁶, která však ve své soutěži, smíšené čtyřhře, vyhrála bronzovou medaili. O čtyři roky později v Paříži závodily čtyři ženy (a 129 mužů), a to v plavání a ve skocích do vody. V Amsterdamu roku 1928 byla v sedmdesátičlenné výpravě opět pouze jedna žena – šermířka Jarmila Chalupová. V podstatě stejná byla situace na zimních hrách – tam ve 20. letech soutěžila žena pouze jedinkrát, krasobruslařka Libuše Veselá roku 1928 ve Svatém Mořici.

Účast žen na světových soutěžích nebyla ve 20. letech samozřejmá: stále se diskutovalo o tom, zda ženy na závody patří a zda sportovní trénink neohrožuje jejich zdraví. Ještě roku 1912 Pierre de

⁶⁹¹ Dr. I. Saudek: „Pokrok v kosmetice“. *Lidové noviny*, 3. 5. 1925, str. 12.

⁶⁹² Dr. Ulrich Saalfeld: „Moderne opretionslose Hautverjüngerung“, *Prager Presse*, 24. 8. 1930, str. IV.

⁶⁹³ Ma-Fa: „Revue ošklivých žen“, *Lidové noviny*, 25. 3. 1928, str. 18.

⁶⁹⁴ „Když ne girl, tedy alespoň sport“, *Lidové noviny*, 23. 3. 1930, str. 18.

⁶⁹⁵ Více viz Štěpánová, I.: „Tělocvičný spolek paní a dívek pražských“, in: *Lidé města*, 5/2003,

<http://lidemesta.cz/index.php?id=536>.

⁶⁹⁶ 1897-1935

Coubertin, zakladatel moderního olympijského hnutí, navrhol, aby se ženy olympijských klání vůbec neúčastnily, tedy přinejmenším ne smíšených soutěží. Na čistě ženské závody se nahlíželo poněkud shovívavěji: roku 1921 se v Monaku konaly první velké závody určené pouze ženám, kterým se říkalo „ženská olympiáda“. O rok později vznikla Mezinárodní federace ženského sportu, jež začala pořádat Ženské světové hry. Jejich třetí ročník se roku 1930 za velkého zájmu diváků uskutečnil v Praze.

Kromě omezeného přístupu do vrcholového sportu se ženy musely smířit také s tím, že společnost tolerovala sportovkyně pouze v určitých disciplínách. Za přijatelné byly považovány hlavně sporty, v nichž hrála významnou roli estetická stránka věci, například krasobruslení, skoky do vody, tenis, ale i šerm, golf, lyžování či kanoistika. Na stránkách českých deníků měl výběr „ženských sportů“ ještě jednu zvláštnost: vzhledem k tomu, že referentky se ve svých rubrikách zaměřovaly především na čtenářky ze střední třídy, vybíraly si sporty, jež mohli provozovat i lidé s nižšími příjmy. V tomto smyslu byla oblíbeným tématem například turistika nebo plavání, naopak tenis nebo golf byly považovány spíše za zábavu vyšších vrstev. „Přitom se nemohu ubránit dojmu, že je golf sice překrásný sport, ale že není pro nás. Zdá se mi, že je přespříliš nákladný a že je opravdu málo lidí, kteří ho mohou provozovat,“⁶⁹⁷ napsala Milena Jesenská v roce 1929 v *Lidových novinách*.

Články o sportu lze nalézt ve všech sledovaných denících, je ale třeba zdůraznit, že ve srovnání s tím, jak často se psalo o módě či domácnosti, šlo o okrajové téma. Největší prostor poskytovala tělesná kultura Milena Jesenská v *Národních listech* a později v *Lidových novinách*. Zaměřovala se přitom především na amatérský sport, protože osobně jí byla blízká tělesná aktivita provozovaná nikoli kvůli výkonu, ale pro vlastní potěšení⁶⁹⁸. Nakonec dospěla až k radikálnímu postoji, kdy výkonnostní sport odsuzovala jako nebezpečný pro ženské zdraví. „Mladá generace nebere sport jako sport: t. j. jako úlevu od nepřírozeného života městského, nýbrž považuje sport za jakési závodění a bravuření nejdogmatictějšího rázu a tady je ta velká chyba. Sport má býti laikovi hrou, radostí a především: záminkou, aby se dostal do přírody.“⁶⁹⁹

Stálou spolupracovnicí Mileny Jesenské byla Milča Mayerová, která v její rubrice vedla seriál o cvičení pro ženy s názvem *Gymnastika doma*. Ten obsahoval nejen text, ale i názorné nákresy jednotlivých cviků zaměřených na protažení a posílení svalů celého těla. Mayerová, profesí tanečnice a choreografka, vedla v Praze školu taneční gymnastiky, jako publicistka se ale snažila předat čtenářům ty nejelementárnější zásady a návody. Jak napsala Milena Jesenská při zahájení seriálu v *Lidových novinách*, „jejím úkolem je předvést vám každý týden jedno prosté, gymnastické cvičení, aby dívky, které nemají ani čas, ani dosti peněz k navštěvování nějakých tělovýchovných kursů, mohly účelně cvičit doma.“⁷⁰⁰ Další z autorek, jež se dlouhodobě věnovaly sportu, byla Běla Friedlándrová, závodní plavkyně, jejíž články vycházely v *Národních listech*, ale také v *Módní revue*.

Fakt, že se s ženami ve sportu počítalo, módní rubriky dokazovaly implicitně i tím, že často referovaly o sportovní módě⁷⁰¹. Ostatně právě sport a sportovní oděvy byly jednou z největších inspirací

⁶⁹⁷ Milena: „Golfové hřiště a golfový sport,“ *Lidové noviny* 5. 5. 1929, str. 18.

⁶⁹⁸ Viz např. Milena: „Salonní sportsmani“, *Lidové noviny*, 9. 2. 1930, str. 12.

⁶⁹⁹ „Pro tennis“, *Lidové noviny*, 27. 4. 1930, str. 2 přílohy.

⁷⁰⁰ „Gymnastika doma I“, *Lidové noviny*, 12. 5. 1929, str. 26.

⁷⁰¹ Namátkou: Ma-Fa: „Pro lyžařky“, *Lidové noviny*, 31. 12. 1922, č. 653, str. 19; R. J.-J.: „Tennis je v plném proudu“, *Lidové noviny*, 17. 5. 1925, str. 17; Oja: „Na courty“, *Lidové noviny*, 25. 3. 1928, str. 18; Z. W.: „Skianzüge“, *Prager Presse*, 5. 1. 1930, str. IV; Z. W.: „Die heurige Mode im Wintersport“, *Prager Presse*, 23. 11.

módních návrhářů 20. let a prvky sportovní módy našly široké uplatnění i v oděvech pro běžné nošení.

Žena a auto

Výrazným kulturním fenoménem 20. let se staly ženy-řidičky. Nešlo přitom o to, že by ženy za volantem automobilu byly nějak zvlášť početnou skupinou, ale spíše o symbol. Emancipace pokročila tak daleko, že se ženy nyní mohly s úspěchem zhostit i činnosti považované dosud za výsostně technickou a mužskou. „Ve 20. letech se fotografie řidiček v jejich automobilech staly nejvýmluvnějším kulturním emblémem ženy, která je moderní, nezávislá a mobilní,“⁷⁰² napsala Julie Wosk ve své studii věnované ženám a jejich vztahu k mechanickému světu strojů. Kromě nezávislosti nesl obraz řidičky i řadu dalších významů: žena v automobilu zažívala pocit určité moci a zodpovědnosti, její schopnost navigovat a řídit stroj se zároveň metaforicky dala vztáhnout i k ní samé – řidička ovládá nejen auto, ale i svůj vlastní život.

Metafory vztahované k řidičkám mohou dnes znít nadneseně, ve své době ale vnímání automobilistek skutečně bylo takto intenzivní. „Mluvíme o vlastnostech, jež auto v ženě pěstuje, o duchapřítomnosti, vůli, rozhodnosti... Žena zde není ozdobou automobilu a jeho majitele-muže, ale nezávislou osobností, pro níž je moderní technika prostředkem vymanění se ze sevření misogynického prokletí ‚věčného ženství‘,“⁷⁰³ napsala francouzská novinářka Odette Rives v článku pro první ročník časopisu *Eva*. Z opačné strany, s typickou ironií, se na řidičky dívala Ma-Fa: „Nejtěžší případy [řidičského] fanatismu, zdá se mi, prožívají ženské šoférky. Jejich počet začíná v Praze utěšeně růst, ale co bohužel neroste je samozřejmost jejich počínání u volantu. Na každé z nich je příliš jasně vidět, že ani na vteřinu nezapomene na ohromující fakt: já sama řídím, já hrdinka, já unikum. Z každého jejich pohybu sálá do světa ono opojení z pionýrství.“⁷⁰⁴

Řízení auta bylo chápáno jako prostředek emancipace a symboliku spojení ženy a automobilu hojně používala i dobová reklama. „Dobové ženské časopisy... vítaly automobil jako jeden z prostředků osvobození ženy, neboť tento mobilní ‚vehikl‘ umožňoval ženám volnost pohybu a destabilizoval jejich tradiční roli v domácnosti,“ upozorňuje například Martina Pachmanová a dodává: „Je přitom příznačné, že vztah žen a automobilu se stal jedním z důležitých témat při prosazování ženské emancipace, moderního životního stylu a tělesné kultury v dobových ženských časopisech. Na rozdíl od jiných populárních periodik využívaly příkladů profesionálních a sportovních řidiček jako ‚rolových modelů‘, které měly jejich čtenářkám dodávat odvahu pouštět se do úkolů překračujících jejich tradiční úlohy matek, manželek a domácích paní.“⁷⁰⁵

1930, str. IV.

⁷⁰² Wosk, J.: *Women and the Machine. Representations from the Spinning Wheel to the Electronic Age*. Johns Hopkins University Press 2001. Str. 120.

⁷⁰³ Rives, Odette: „Ženy a auta“, *Eva*, 1. 6. 1929, str. 20.

⁷⁰⁴ „Auta, šoférky, mascoty“, *Lidové noviny*, 26. 9. 1926, str. 13

⁷⁰⁵ Pachmanová, M.: „Sen o automobilu: Moderní obraz žen za volantem a prvorepubliková reklama“. In: *Ženy v umění*, 2009. (<http://www.zenyvumeni.cz/index.php?id=94>)

Jedním z takových příkladů byla automobilová závodnice Eliška Junková⁷⁰⁶, o jejíž úspěších široce referovaly nejen časopisy, ale i deníkové rubriky.

Náruživými řidičkami byly i některé z referentek módních rubrik: auto prokazatelně vlastnila například Staša Jílovská nebo Marie Fantová. Právě o Ma-Fě by se přitom dalo mluvit jako o pirátce silnic, alespoň tedy vzhledem k množství pokut za rychlou jízdu a špatné parkování, kterých je plná její osobní složka v Archivu pražského policejního ředitelství. Milena Jesenská automobil nevlastnila, nebránilo jí to ovšem v tom, aby o něm psala. „Kdyby se mne někdo ptal, co bych si přála nejrůzněji na světě, řekla bych: za malé sportovní auto a za umění řídit je zapíši čertu duši!“⁷⁰⁷

Kromě zpráv o konkrétních úspěších automobilových závodnic se rubriky o módě automobilismu jako takovému příliš nevěnovaly. Během 20. let totiž deníky tento obsah soustředily do nově zavedených specializovaných rubrik – v *Národních listech* nesla tato rubrika titul Auto – letectví, v *Lidových novinách* zcela lapidární Auto. Psalo se však například o automobilové módě, která byla ve 20. letech velkým tématem⁷⁰⁸ – navrhování speciálních obleků do auta se trvale věnoval například francouzský salon Edwarda Molyneuxe.

Cestování a turistika

Zaujetí tématy spojenými s cestováním bylo pro všechny sledované ženské rubriky ve 20. letech společné. Články o výběru míst pro dovolenou, o cestovním vybavení a oblečení, o zavazadlech, o dopravě i cestopisné reportáže byly nejfrekventovanější v letních měsících, ale objevovaly se i ve zbytku roku a odrážely prvorepublikovou náklonnost, ba vášeň k cestování.

„Krásné kufry jsou něco nádherného, to dovede pochopit jen člověk, který zná velikou touhu po světě, zná lásku k nádražím, nádražním restauracím, velikým hotelům, cizím kavárnám, neznámým ulicím, který zná touhu z domova do světa a stesk ze světa domů. Chuť toulati se je z nejsilnějších lidských pudů, rozkoš hledání, poznávání nového, stesk po stýskání!“,⁷⁰⁹ napsala Milena Jesenská v polovině 20. let. Touha po poznávání cizích míst byla vlastní i jí osobně a mnoha dalším jejím kolegyním, které chápaly zcestovalou a kosmopolitní ženu jako navýsost moderní.

Ačkoli pravidelné cesty do zahraničí rozhodně nebyly zábavou, kterou by si mohly dovolit ženy ze střední vrstvy, hemžily se deníkové rubriky referáty o plážových oděvech a speciálních kufrech, o vybavení do lehátkových vlakových kupé a reportážemi z transatlantických parníků. Spíše než pragmatické ohledy na zájmy čtenářů tak lze v této zálibě módních referentek vidět jejich snahu

⁷⁰⁶ 1900-1994, narozená jako Alžběta Pospíšilová. Automobilovým závodům se začala věnovat po boku svého manžela, taktéž nadšeného motoristy Vincence Junka. V závodním voze Bugatti absolvovala během 20. let mnoho soutěží, k jejím největším úspěchům se přitom počítá vítězství ve Velké ceně Německa na Nürnbergerringu v roce 1927 a o rok později pátá pozice ve vytrvalostním závodě Targa Florio, jenž byl ve své době považován za nejnáročnější závod vůbec.

⁷⁰⁷ „Alespoň sen!“, in: Hoffmeister, A., Ma-Fa, Mollenda, M., Eiselt, J., Marot-Oumanský, J., Milena: *Šťastnou cestu*. Praha 1927. Str. 84.

⁷⁰⁸ „Obleky do automobilu“, *Lidové noviny*, 19. 4. 1925, str. 13; „Pláště automobilové“, *Lidové noviny*, 5. 7. 1925, str. 13; „Dame und Auto“, *Prager presse*, 9. 11. 1930, s. IV; „Der Automantel“, *Prager presse*, 7. 12. 1930, s. IV.

⁷⁰⁹ „Omnia mea mecum porto“, in: Hoffmeister, A., Ma-Fa, Mollenda, M., Eiselt, J., Marot-Oumanský, J., Milena: *Šťastnou cestu*. Praha 1927. Str. 95-96.

okořenit své rubriky trochou exotiky a také jejich soukromé inklinace. Většina módních redaktorek totiž patřila k vášnivým cestovatelkám.

Kupříkladu Marie Fantová podnikla dvě dlouhé, zhruba roční, cesty do Spojených států, pravidelně cestovala po Evropě a navštívila také Afriku. Zdena Wattersonová ve 20. letech žila dlouhodobě v Paříži, posléze také v Kalifornii a ve Španělsku. Milena Jesenská znala důvěrně Vídeň, v jejím psaní ale najdeme i ohlasy cest po Itálii. Růžena Jelenová psala pro *Módní revue* ze svých pobytů v Berlíně a v Nice, Pavla Stehnová či Zdenka Fuchsová-Mayerová z Paříže. Zkušenosti ze zahraničí tyto autorky dokázaly dobře zúročit – dokladem budiž například americká série textů Marie Fantové, jež vycházela v *Lidových novinách* roku 1925, či cestopisné reportáže Zdeny Wattersonové pro *Národní listy*.

Deníky nepsaly o velkých zahraničních cestách, ale i o těch menších, domácích. Fenomémem první republiky byly prázdninové pobyty na letním bytě, ale také obliba lázní a horské turistiky⁷¹⁰. Přednosti dlouhodobého letního pobytu na venkově objevily rodiny z městských, hlavně pražských vyšších vrstev už po polovině 19. století⁷¹¹, tehdy se jezdilo hlavně do lokalit v okolí Prahy – například rodina Zdenky Braunerové do Roztok, Anna Lauermannová-Mikschová do své vilky v Liboci a rodina Marie Fantové do Jevan. Ve 20. letech 20. století si mohli dovolenou na venkově, většinou jako podnájemníci místních, dovolit i méně majetní lidé – oblíbenými místy byly podhorské oblasti nebo kupříkladu Posázaví. Pokud rodina neměla na letní byt, jezdilo se o nedělích alespoň na kratší výlety do přírody – odtud velká obliba výletních restaurací. Kratší nedělní cesty umožnil i rozvoj automobilismu.

S cestováním souvisí i rozvoj pěší turistiky, kterou rubriky pro ženy propagovaly také jako vhodný a nenáročný sport. „Kdybych byla lékařem, předpisovala bych nešťastným lidem šest hodin pravidelné chůze denně, bez zastávky, pořád dál. Střídati krajiny, obzory, jen silnici si ponechat, neodbočovati na pěšiny, nepřestávat v chůzi. Udělati se strojem na šest hodin denně. Rytmus, do kterého se dostane chodcovo tělo, je samospasitelný lék na všechny černé myšlenky,“⁷¹² psala Milena Jesenská v roce 1929.

Dlouhodobější pobyty v přírodě získaly oblibu také jako důsledek rozmachu skautského hnutí a trampingu. Právě v trampském prostředí se přitom zrodila jakási odnož „nové ženy“, tedy moderního ženského ideálu, o němž referovala dobová média. Vedle moderní městské dívky, jež v krátkých šatech navštěvovala taneční zábavy a kavárny, se hovořilo o specificky českém typu – „trampce“, tedy sportovně založené, otužilé dívce ve vlněných punčochách a pevných botách, která svůj volný čas trávila s kamarády a s batohem na zádech venku. Tuto dichotomii popsal například Jan Wenig⁷¹³ v časopise *Gentleman*⁷¹⁴.

⁷¹⁰ Mnoho deníků proto zavádělo samostatné rubriky o cestování, například v *Lidových novinách* se od roku 1927 tiskla v nedělním vydání rubrika s názvem Cesty-turistika-lázně.

⁷¹¹ Více viz Lenderová, M., Jiránek, T., Macková, M.: *Z dějin české každodennosti*. Karolinum, Praha 2009. Str. 276.

⁷¹² „Na hory“, *Lidové noviny*, 18. 8. 1929, str. 12.

⁷¹³ 1905-1979, redaktor, literární a divadelní kritik, spisovatel – autor dívčích románů (mj. *Madla zpívá Evropě*) a pragensií.

⁷¹⁴ „Girl a trampka“, *Gentleman*, 6 – říjen/1928, s. 128-129.

Architektura: dům a byt

Mezník v podobě první světové války výrazně zasáhl i do vývoje architektury: z mnoha soupeřících tendencí nakonec převážila puristická linie, jež po desetiletích vlády historizujících směrů a secese přinesla důraz na jednoduché formy, čistotu prostoru a materiálu. Nakonec se v koncepci moderní architektury od poloviny 20. let prosadil konstruktivismus a zejména funkcionalismus, jež ovlivnil nejen navrhování staveb, ale i design či typografii.

Moderní československá architektura, již v meziválečném období reprezentovala zejména mladá avantgardní generace tvůrců, do níž patřili například Bohuslav Fuchs, Karel Honzík, Jaromír Krejcar či Jaroslav Fragner, byla ve 20. letech na světové úrovni. Vytýkala se v těsném kontaktu s tvorbou v zahraničí a v osobě Karla Teiga měla brilantního teoretika.

Velkou inspirací pro československé architekty byl cyklus přednášek Za novou architekturu, v jejímž rámci v letech 1924 a 1925 přijeli do Prahy a do Brna například Le Corbusier, Walter Gropius nebo Amédée Ozenfant. Dalším významným mezníkem byla výstava nového bydlení, již zorganizoval německý Werkbund ve Stuttgartu roku 1927, a následná brněnská výstava moderního umění Nový dům roku 1928.

Architektura v rubrikách pro ženy

Architektura – stejně jako další zmiňované oblasti životního stylu – nebyla v rubrikách pro ženy klíčovým tématem, příznačné ale je, že během 20. let získávala stále větší prostor. Téma zařizování interiéru či výběru textilií a nábytku se nabízel, protože žena tehdy byla v rámci rodiny stále chápána jako ta, jež vytváří intimitu domova. Volání po osvobození ženy z domácnosti přišlo silněji teprve s radikalizací levicové avantgardy počátkem 30. let, kdy se mluvilo třeba o navrhování kolektivních domů či institucionální výchově dětí.

Referentky ženských rubrik své čtenářky vyzývaly, aby se na vytváření rodinného bydlení co nejvíce podílely, a to přesně v duchu myšlenek německého architekta Bruno Tauta⁷¹⁵, jež byly v Československu velice populární. Taut ve své knize *Nové bydlení. Žena jako tvůrce*⁷¹⁶ ženy vybízel k aktivnímu přístupu při tvorbě domácího prostředí, protože se domníval, že jedině tak je „nebude domácnost tížiti jako olovené závaží“⁷¹⁷. Velice podobně to dlouho před ním formuloval Adolf Loos, který po svých čtenářích žádal, aby převzali odpovědnost za svá obydlí a více přemýšleli o jejich zařizení. „Jsme-li nevkusní, dobře, zařídíme se nevkusně. Máme-li vkus, tím lépe. Ale nechceme se už nechat tyranizovat svými pokoji.“⁷¹⁸

Formování nového životního stylu a reformu v oblasti bydlení nejvíce prosazovala Milena Jesenská, která se už od raných 20. let stýkala s okruhem vídeňských intelektuálů kolem Loose a zcela souzněla s požadavky na nový typ účelného a prostého bytu zbaveného nánosů zbytečných dekorativních předmětů a neužitečných kusů nábytku. „A nastala éra vymetání všeho haraburdí z bytů, kanceláří i

⁷¹⁵ 1880-1938

⁷¹⁶ Kniha *Die neue Wohnung. Die Frau als Schöpferin* vyšla německy roku 1923 a česky o tři roky později.

⁷¹⁷ Taut, B.: *Nové bydlení. Žena jako tvůrce*. Praha 1926. Str. 124.

⁷¹⁸ Loos, A.: *Řeči do prázdna*. Kutná Hora 2001. Str. 93.

čekáren,⁷¹⁹ napsala o této době ve svých vzpomínkách Jaroslava Vondráčková. Volání po očistě „bytu-muzea“, jak novinářky nazývaly typ obydlií přeplněný předměty, bylo opět ozvěnou myšlenek Bruna Tauta, jak je zřejmé z následujících citátů. „Představuji si postup asi takto. Žena si řekne: Můj byt především není žádným špýcharem, za druhé žádným vetešnickým krámem a za třetí žádným museem.“⁷²⁰ „Jestliže z bytu vyletí po nejpřísnějším a nejbezohlednějším výběru všecko, ale skutečně všecko, čeho není přímo k životu potřebí, bude nejen usnadněna vaše práce, ale dostaví se sama sebou i nová krása.“⁷²¹

O architektuře jako takové referovala Jesenská častěji po roce 1925, kdy se začala intenzivně stýkat s okruhem architektů kolem Devětsilu a kdy už žila ve svazku s architektem Jaromírem Krejcarem. Na stránkách *Národních listů* například podala zprávu o své návštěvě vzorové kolonie domů Weissenhof či o výstavě nového bydlení v Brně, pouštěla se ale i do obhajoby architektů jako nutných pomocníků při snahách o modernizaci bydlení. „Průměrný člověk vyhledá ševce, potřebuje-li boty, a tenisového trenéra, chce-li se naučit tenisu, ale nenapadne mu, aby vyhledal odborníka, když se rozhodne postavit si dům. Spokojí se obyčejně s názorem, že mu to ‚stavitel také postaví‘, což je asi tolik, jako kdyby zubní technikové prováděli operace čelistí nebo jakoby výrobce olejové barvy namaloval obraz: hmota bez ducha. Moderní doba porazila tento názor na celé čáře: výstavy, vzorné kolonie, publikace, žurnalistika, všechno učí člověka umění bydlení.“⁷²²

Jaroslava Vondráčková také připomíná, že Jesenská i její kolegyně v *Národních listech* běžně četly odborné časopisy jako *Bytová kultura* či *Stavba* a sledovaly nejnovější trendy, aby je mohly předávat čtenářkám. V tom se ostatně od Jesenské nelišily ani konkurentky v ostatních denících, například Marie Fantová či Zdena Wattersonová, které rovněž vycházely z myšlenky, že moderní byt má být především účelný, a proto je nutné zbavit jej všeho zbytečného⁷²³.

Podle Martiny Pachmanové tato osvětová činnost ženských rubrik souvisela do určité míry s tím, že se „někteří čeští avantgardisté přestali štítit ženských časopisů a začali doceňovat jejich poslání pro antielitářské šíření moderních myšlenek“ a využili žen ve svém okruhu k tomu, aby tyto ideje převáděly „do populárního a srozumitelného jazyka, který by odpovídal mentalitě ‚slabšího pohlaví‘.“⁷²⁴ Publicistky tuto vnucenou roli popularizátorek „velkých idejí“ přijaly vlastně samozřejmě a skutečně se nemalou měrou podílely na proměně většinového vkusu. „Tahle ženská generace kapitulovala před muži a tím vyhrála situaci. Přenechala otázky moderního umění mozku mužů a píše módu a život tak, že ji všechny ty mužské mozky s gustem a respektem čtou... a ještě spousta ženských k tomu,“⁷²⁵ poznamenala roku 1925 Marie Pujmanová.

Výmluvným dokladem snah o překlad hesel funkcionalistické estetiky do srozumitelnější řeči může být například ukázka z textu Marie Fantové z roku 1924, v němž autorka psala o ideálním domě: „To, jak vila vypadá zvnějška, vlastně je jen logickým důsledkem toho, jak je rozvržena uvnitř. V celku na ní není nic neobyčejného, jako na rebusu, jenž je rozřešen, a jako na každém jasném a logickém úsudku.

⁷¹⁹ Vondráčková, J.: *Kolem Mileny Jesenské*. Praha 1991. Str. 78.

⁷²⁰ Taut, B.: *Nové bydlení. Žena jako tvůrce*. Praha 1926. Str. 68.

⁷²¹ Tamtéž. Str. 36.

⁷²² „Architekt a zákazník“, *Lidové noviny*, 8. 9. 1929, str. 20.

⁷²³ Např. Zdena Wattersonová: „Eine Generalübersicht“, *Prager Presse*, 5. 1. 1930, str. IV přílohy.

⁷²⁴ Pachmanová, M.: *Neznámá území českého moderního umění: Pod lupou genderu*. Praha 2004. Str. 58.

⁷²⁵ Pujmanová-Hennerová, M.: „Marie Fantová: Lidé, Praha a svět“, *Tribuna*, 29. 11. 1925, str. 9.

Vůdčí motiv, který se táhne vilou a jejím zařízením jako červená niť, zní: pohodlí, prostor, světlo, vzduch – a pak zásada, že dobrý materiál je sám v sobě nejkrásnější ozdobou.⁷²⁶

Design v rubrikách pro ženy

Z předchozí kapitoly vyplývá, že se rubriky pro ženy – snad až na rubriku *Národní politiky* – ve 20. letech věnovaly nejsoučasnějším tendencím moderní architektury. Mnohem větší pozornost než na architekturu jako takovou ale novinářky soustředily ze zřejmých důvodů na design – právě výběr designu interiérů, nábytku, interiérových textilií, ale i drobných předmětů denní potřeby byl totiž skutečnou ženskou doménou. Zatímco při koupi nebo stavbě bytu či domu mohly mít ženy poradní roli, domácí zařízení skutečně osobně vybíraly a nakupovaly, či dokonce vlastnoručně vyráběly. Tady tedy mohly lehce uplatnit svůj tvůrčí potenciál a dát najevo souznění s avantgardní estetikou⁷²⁷.

Zprávy věnované uměleckému řemeslu a designu se v deníkových rubrikách pro ženy častěji objevovaly ještě z jednoho důvodu: právě v této oblasti se totiž vyskytovalo mnoho žen-umělkyní, což bylo pro novinářky samo o sobě zajímavé. Konkrétně bylo velice frekventované například jméno textilní výtvarnice Jaroslavy Vondráčkové, která společně s Boženou Pošepnou vlastnila a provozovala výrobní ateliér a navrhovala nejrůznější užitkové textilie, jež ve svých interiérech často využívali funkcionalističtí architekti.⁷²⁸ Vondráčková byla stálou spolupracovnicí Mileny Jesenské a právě ona nejspíš zprostředkovávala kontakty na další návrhářky, s nimiž se stýkala například jako členka výtvarného sdružení Artěl. Tak se na stránkách *Národních listů* ve 20. letech objevila například jména keramické designérky Heleny Johnové⁷²⁹, sklářky Ludviky Smrčkové⁷³⁰ či návrhářky hraček Minky Podhajské⁷³¹, jež společně působily ve výrobním sdružení Krásná jizba⁷³².

Propagátorem moderního designu byla také *Módní revue*, v níž šifra Kří trvale pochvalně zmiňovala produkci sdružení Artěl nebo nábytkářských UP závodů⁷³³. Spojené uměleckoprůmyslové závody, založené roku 1921, byly ve 20. letech na poli nábytkářství pojmem, protože začaly sériově vyrábět dostupný a variabilní nábytek, jenž se dobře uplatňoval v moderních interiérech. „Zdokonalujeme a zúčelňujeme život organisovanou společnou prací umělců, techniků a moderních strojů. Tvoříme krásu bez drahého přepychu a pro každého. To je velké kulturně sociální poslání průmyslového umění,⁷³⁴“ tak charakterizoval práci UP závodů přidružený časopis *Bytová kultura* v roce 1924. V duchu funkcionalistické estetiky psaly o nábytku taktéž *Národní listy* a *Lidové noviny*⁷³⁵.

⁷²⁶ „Rodinná vila, jak má být“, *Lidové noviny*, 7. 12. 1924, str. 11.

⁷²⁷ Viz též Heczková, L.: „Civilizovaná žena“, in: Vojvodík, J., Wiendl, J. (eds.): *Heslář české avantgardy*. Praha 2011. Str. 99-103.

⁷²⁸ Více viz Pachmanová, M.: *Neznámá území českého moderního umění: Pod lupou genderu*. Praha 2004. Str. 56.

⁷²⁹ 1884-1962, sochařka, keramička, profesorka pražské Uměleckoprůmyslové školy.

⁷³⁰ 1903-1991

⁷³¹ 1881-1963, celým jménem Vilemína Podhajská, malířka a grafička.

⁷³² Krásná jizba vznikla v roce 1927 na popud Svazu československého díla a sdružovala návrháře, jež se věnovali především designu užitkových předmětů a interiérů. Byl mezi nimi například Ladislav Sutnar, Antonín Kybal, František Míšek či Jan Vaněk.

⁷³³ „O uměleckém průmyslu“, *Módní revue*, 17. 12. 1922, str. 2.

⁷³⁴ *Bytová kultura* I, 1924/1925, č. 1. Citováno podle Musilová, B.: *Časopis Bytová kultura v letech 1924-1925. Význam revue pro českou kulturu*. Brno 2009. Str. 38.

⁷³⁵ Viz např. články Mileny Jesenské: „Knihovny“, *Národní listy*, 25. 1. 1925, „Kuchyňská kredenc“, *Národní listy*,

Domácnost: starosti hospodyně

Tematika zaměřená na vedení domácnosti se v ženských hlídkách stala ve 20. letech nezbytností a co do frekvence článků následovala hned za módou. Články týkající se hospodaření, úklidu, vaření, údržby šatstva či pěstování rostlin ale nebraly redakce ve všech periodikách na stejnou váhu: tradičně více prostoru jim poskytovaly deníky, jež předpokládaly větší podíl čtenářů z nižších a venkovských vrstev. Právě tam totiž ženy nesly tíhu péče o domácnost zcela na svých bedrech, zatímco pro mnoho rodin ze středních a samozřejmě vyšších příjmových skupin bylo za první republiky ještě běžné, že si najímaly pomocnice do domácnosti.

Dalším z podstatných předpokladů pro to, aby se zprávy o domácích záležitostech v rubrice pro ženy objevily, byl způsob, jímž redakce tuto rubriku definovaly. V některých denících – kupříkladu v *Tribuně* či *Národní politice* – se přinejmenším do poloviny 20. let jednalo o rubriku určenou pouze anebo převážně módě. V *Módní revue* tak články o domácnosti zpočátku byly spíše výjimečné a *Národní politika* je tiskla v samostatné rubrice s názvem Pro domácnost a hospodářství, jež byla součástí tak zvané Poučné hlídky a s módním sloupkem nijak nesouvisela.

Naproti tomu v *Lidových novinách* byl oddíl Domácnost integrální součástí rubriky Moda a společnost už od roku 1923. Když se v deníku objevil poprvé, poznamenala k tomu redakce následující:

„Otevíráme tuto novou rubriku, aby nikdo nemohl vyčítat Lidovým novinám, že se v nich ženy více zabývají tím, co na sebe, než co do sebe. Kuchyně a domácnost zůstanou přese všechny proměny času a převraty názorů přece vždy hlavní doménou ženy. Ale změněné poměry a způsoby života mají velký vliv i na toto tradiční ženské zaměstnání. Babiččin způsob hospodaření, i když se klaníme jejím výborným receptům a hospodyňským dovednostem a zkušenostem, je těžko přenést do našeho života.“⁷³⁶

V *Národních listech* se z domácích témat v rubrice Mileny Jesenské dlouho objevovalo pouze vaření, totéž platí o *Prager Presse*, které mělo v rámci ženské strany oddíl s názvem Feine Küche (Dobrá kuchyně). Koncem 20. let už ale bylo téma moderního vedení domácnosti jednou z priorit. Oldřiška Zemanová, jež pro *Národní listy* sloupek o domácnosti psala, přitom zdůrazňovala odborný aspekt věci a chtěla, aby její články byly „vyspělým uvědoměním a uplatňováním vyšších hledisek na ženskou práci, propagací jejího významu a důležitosti z ohledů národohospodářských a národních, je to snaha o zvýšení životní úrovně rodin a technický pokrok domácnosti“.⁷³⁷

Ačkoli Zemanová opakovaně zmiňovala potřebu docenění ženské práce v domácnosti, k hlubší reflexi postavení žen v rámci rodiny či ke zpochybňování role ženy jako hospodyně nikdy nesáhla. Zcela v duchu dobové diskuse dvacátých let viděla jediné možné východisko pro ženy, jež si břemeno vedení domácnosti chtěly ulehčit, v racionalizaci práce a „vědeckém“ přístupu. Velkým vzorem jí přitom byla praxe ve Spojených státech, kde hospodyně tou dobou začaly ve velkém využívat předností technologického pokroku a nejrůznějších teorií o ekonomizaci domácích činností. „Práce v domácnosti vyžaduje ovšem výkonů speciálních a všeobecné pracovní zásady musily se jim

22. 2. 1925, „Provoz mezi kuchyní a jídelnou“, *Lidové noviny*, 17. 11. 1929.

⁷³⁶ *Lidové noviny*, 30. 9. 1923, str. 13.

⁷³⁷ Citováno podle Jonášová, K.: „Česká ženská žurnalistika sklonku dvacátých let jako příspěvek k modernizaci životního stylu“. In: Havelková, H., Vodrážka, M. (eds.): *Žena a muž v médiích*. Praha 1998. Str. 13.

přiměřeně přizpůsobiti. Úkol ten s dokonalým úspěchem první provedly Američanky... Začaly se zabývat pracemi v domácnosti vědecky, odborně a daly tak základ dnešním moderním americkým ústavům pro vědecké řízení práce domácí, a z nich šíří se moderní zásady i získané zkušenosti do celého světa, v posledních letech – bohudíky – také u nás,⁷³⁸ napsala Zemanová roku 1925 v textu s názvem *Moderní domácnost*.

Ze čtenářských ohlasů vyplývá, že zdaleka nejoblíbenější součástí sloupků věnovaných domácnosti byly recepty. Například *Lidové noviny* zavedly roku 1925 návrhy týdenních jídelníčků i s návody na přípravu jídel a novinku uvedly takto: „Budeme občas přinášeti návrh jídelního lístku na celý týden na žádost z řad našich abonentů. Bude to jídelní lístek pro domácnost ze středních vrstev se zřetelem na vaření podle ročního údobí, na účelné střídání pokrmů, na vaření luštěnin a zeleniny, na stravu dětskou a na zužitkování zbytků“.⁷³⁹ Milena Jesenská dokonce sestavila z receptů zveřejňovaných v *Národních listech* knihu *Mileniny recepty*, která vyšla roku 1925.

Původní praxi, kdy se i o obsah dílčí rubriky věnované kuchyni a domácnosti staraly hlavní redaktorky módního sloupku, postupně nahrazovala spolupráce s externisty, především s profesionály v oboru gastronomie. Pro *Módní revue* připravovaly kuchařské recepty Anna Kejřová a Marie Janků-Sandtnerová, v *Lidových novinách* publikovala Marja Boučková, v *Národních listech* Růžena Neumannová a Oldřiška Zemanová, jež přispívala rovněž do *Národní politiky* a *Prager Tagblattu*.

Co se týče způsobu stravování, byly představované pokrmy typické pro prvorepublikovou kuchyni, ale se zřetelem na ekonomickou situaci čtenářů. Pokud budeme soudit podle zveřejňovaných receptů, vařily se hodně omáčky a zahušťované polévky, ale také luštěniny a zelenina, a to i její dnes poněkud pozapomenuté druhy jako chřest, černý kořen, mangold nebo řeřicha. Velmi rozmanité byly druhy připravovaného masa: pracovalo se se zvěřinou, populární bylo srnčí, ale třeba i sluky, oblíbené bylo telecí maso, drůbež včetně holoubat a také vnitřnosti, z nichž se používaly i ty v současnosti nezvyklé jako jazyky, brzlík nebo slezina. Při úpravách jídel se nehledělo na čas a problém nepředstavovalo několikahodinové pečení či dušení, redukování omáček nebo několikrát posilování a čištění vývarů.

⁷³⁸ Zemanová, O.: *Moderní domácnost*. Praha 1928. Str. 7.

⁷³⁹ „Co vařit?“, *Lidové noviny*, 7. 6. 1925, str. 12.

Kapitola XIV: Psaní o rodině a vztazích v rubrikách pro ženy

Tematika dotýkající se intimity mezilidských vztahů na stránky rubrik pro ženy pronikala jen pomalu a po celá 20. léta patřila spíše na okraj zájmu. Dobové konvence a nejspíš také přirozený ostych autorům bránil v detailnějším rozebírání vztahů, jaké je běžné v současných ženských časopisech. Novinářky ctily soukromou sféru svých čtenářů a konkrétní rady sdělovaly nanejvýš v listárnách, kde odpovídaly na dotazy, ale vždy anonymně. Postoj novinářek k partnerství, rodičovství a k vlastnímu ženství se však dají vyčíst i z textů, které nejsou tomuto tématu explicitně věnovány.

Emancipovaná žena

První republika je považována za „zlatý věk českého feminismu“⁷⁴⁰, a to především proto, že po roce 1918 se definitivně naplnily snahy prvních generací českých emancipistek, jež usilovaly o rovný přístup žen ke vzdělání, k pracovnímu uplatnění a o rovná politická práva. Ženy mohly po vzniku Československa volně studovat na všech vysokých školách, otevřela se jim možnost uplatnit se v mnoha dosud zapovězených zaměstnáních a novou ústavou bylo uzákoněno volební právo pro všechny občany bez rozdílu pohlaví. Velkou podporou pro ženské hnutí byl i vstřícný postoj prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka a jeho manželky, kteří rovnoprávnost pohlaví vnímali v moderní společnosti jako nutnost a předpoklad demokracie⁷⁴¹.

Právě odstranění nejzjevnějších překážek rovnoprávného postavení žen vedlo v raných 20. letech k jakési letargii dříve aktivních feministických spolků a periodik, které musely v nových podmínkách poněkud změnit směr a agendu. Zájem o ženskou otázku ale nezmizel, jak dokládá například založení Ženské národní rady v roce 1923. Tato organizace zastřešující ženské liberální spolky vedená Františkou Plamínkovou se zasazovala zejména o to, aby se ústavou stanovená rovnoprávnost pohlaví přenesla do praxe, protože to rozhodně nebylo samozřejmé.

Konkrétní naplňování ženských práv v mnoha oblastech vážlo: do politických funkcí ženy pronikaly jen ojediněle, vysokoškolaček sice valem přibývalo, ale potíže byly s jejich odborným uplatněním v dané profesi⁷⁴², o změně dosavadních převažujících ženských rolí jako matek a hospodyň se také nedalo mluvit. Obrovský rozpor mezi formálními proklamacemi rovnoprávnosti – i když měly podobu ústavního článku – a jejich aplikací se ukázal například v případě snah o reformu občanského zákoníku, konkrétně rodinného práva. Tady vyšlo najevo, že politická rovnoprávnost žen byla široce akceptovatelná jen ve chvíli, kdy nezasahovala do tradičního rozdělení rolí a hierarchie uvnitř rodiny⁷⁴³.

Modernizační vlna, jež v euforii ze vzniku nového státu snadno pronikala do hospodářství, politiky, školství, vědy či životního stylu, se zastavila na prahu rodiny a intimní domácí sféra zůstala do značné míry nepoznamenána demokratizací, jež se odehrávala ve společnosti. Demograf Jiří Musil tuto

⁷⁴⁰ Horská, P.: *Naše prababičky feministky*. Praha 1999. Str. 115.

⁷⁴¹ Srov. Malínská, J.: *Do politiky prý žena nesmí – proč?* Praha 2005. Str. 79 a dále.

⁷⁴² Srov. Linková, M. (ed.): *Trans/formace: gender, věda a společnost*. Praha 2007.

⁷⁴³ Feinberg, Melissa: *Elusive Equality. Gender, Citizenship, and the Limits of Democracy in Czechoslovakia 1918-1950*. University of Pittsburgh Press 2006. Str. 42 a dále.

nerovnováhu popsal následovně: „Přes... nový právní a hospodářský rámec se postavení žen a jejich role uvnitř rodiny měnily pomalu. Přesněji řečeno, muži nereagovali na novou situaci žen a na jejich mimorodinné aspirace, na větší zájem o studium i o práci vně rodiny přiměřeným způsobem. Máme tím na mysli větší účast mužů na výchově dětí i na provozu domácností. V tomto ohledu zůstávala česká rodina – rolnická, zaměstnanecká a z velké části i dělnická – konzervativní a nevyvíjela se směrem k větší symetrii rolí partnerů.“⁷⁴⁴

Tento paradoxní stav, který ženám umožnil volit, vzdělávat se a vydělávat peníze v zaměstnání, ale v rámci rodiny je stále odsuzoval do podřízeného postavení, se viditelně odrážel i v podobě deníkových rubrik pro ženy. Ty sice adorovaly úspěšné zaměstnané ženy, podnikatelky, sportovkyně nebo umělkyně a s naprostou samozřejmostí psaly o ženské samostatnosti, zároveň ale tiše přijímaly tradiční definici ženy, jež je především matkou a hospodyní a do debat o dělení povinností v rámci rodiny se téměř nepouštěly. Sama za sebe mluví i škála základních témat, o nichž tyto rubriky referovaly a jež se do značné míry shodovala s kritizovaným klišé o hlavních polích ženské působnosti – Kirche, Kinder, Küche, Kleider (kostel, děti, kuchyň, šaty)⁷⁴⁵, v českém sekularizovaném prostředí samozřejmě bez prvního slova čtyřčlenky.

Jednotlivé redaktorky sice nepřistupovaly k otázce emancipace shodně, ale byly si podobné právě v tom, že se soustředily spíše na vnější aspekty ženské rovnoprávnosti než na hlubší souvislosti. Zaměstnával je více obraz „nové“ samostatné ženy, než jeho náplň. V entrefiletu Marie Fantové z roku 1927 tak příznačně čteme zvolání: „Konečně něco přece musíme zatím ještě nechat mužům: vždyť už zasedáme v parlamentě, v ordinacích, u volantu, na universitních katedrách, v bankovních ředitelnách, v redakcích, v transoceánských aeroplanech.“⁷⁴⁶ Obraz ženy za volantem či za katedrou jako by symbolizoval završení snah o ženskou rovnoprávnost – explicitně to chápala Milena Jesenská, pro niž nemělo emancipační hnutí smysl, jelikož ženy nové generace podle ní už emancipované byly. „Stále ještě nevidíme, že je dnešní děvče ne o generaci, ale o sto generací – nechci říci déle – jinde, než byly naše maminky. Mluvit dnes o emancipaci je trochu směšné. Vedle průkopnic o ženskou emancipaci vyrůstá skutečně emancipovaná generace, pravíme vedle, poněvadž tato generace s průkopnicemi v ničem ani ideově, ani životně nesouvisí.“⁷⁴⁷

Dalo by se říci, že deníkové rubriky pro ženy 20. let byly emancipaci ostentativně nakloněny, že ji vnímaly jako naprosto samozřejmou věc, ale definovaly ji spíše v intencích vlasteneckého feminismu, jehož kořeny byly hluboko v 19. století. Žena měla mít právo na pracovní uplatnění i na vzdělání, ale dál platilo, že její nenahraditelné místo je v rodině, že ji určuje hlavně role matky, manželky a hospodyně. Pro Jesenskou bylo v souvislosti s emancipací klíčové slovo samostatnost – emancipovaná žena byla podle ní ta, jež byla nezávislá na příjmu muže, tedy zaměstnaná. Jejými vlastními slovy: „Samostatnou ženou rozumím člověka, který pracuje na něčem, co dovede a za co je placen.“⁷⁴⁸ Obsesi tímto izolovaným aspektem ženské rovnoprávnosti dokládají i ankety o ženských povoláních, jež Jesenská pořádala opakovaně, například v roce 1925 v *Národních listech* a v roce 1929 v *Lidových novinách*. Naproti tomu zde můžeme připomenout trvale konzervativní postoje *Národní*

⁷⁴⁴ Fialová, L. a kol.: *Dějiny obyvatelstva českých zemí*. Praha 1996. Str. 293.

⁷⁴⁵ Více srov. Bocková, G.: *Ženy v evropských dějinách*. Nakladatelství Praha 2007. Str. 143.

⁷⁴⁶ „Pánové, pánové, pánové!“, *Lidové noviny*, 4. 11. 1927, str. 5.

⁷⁴⁷ Milena: „Hubená a štíhlá“, *Národní listy*, 3. 5. 1925, str. 12.

⁷⁴⁸ „Jak žije samostatná žena?“, *Lidové noviny*, 3. 11. 1929, str. 20.

politiky, kde Olga Fastrová psala: „Nepovažujeme život ženy samostatně se probíjející za ideál. Zcela naopak věříme, že život pod ochranou mužovou pro většinu žen je životem nejpřiměřenějším.“⁷⁴⁹

Politický feminismus, jenž bojoval za to, aby se ženy vymanily ze soukromé sféry a plně zodpovídaly samy za sebe a spolu s muži rozhodovaly v politických, veřejných i rodinných záležitostech, na stránky deníkových rubrik, a to ani těch progresivnějších, příliš nepronikal. A tak v nich až na výjimky nenajdeme ani kritiku postavení ženy v rodině a v manželství, ani kritiku dělení zodpovědnosti v domácnosti.

Dělení domácích povinností bylo jako kontroverzní téma nasnadě, především pro zaměstnanou ženu, která měla kromě placené práce na starosti i celý provoz domácnosti: uznávaly to i referentky módních rubrik, ale řešení nenavrhovaly. Ma-Fa se omezila na konstatování, že rodinné uspořádání si má každá žena zvolit podle svého naturelu: „Jste-li slepička, zobte, hrabte, kdákejte a vykonávejte všechny funkce, k nimž se cítíte být předurčena. Jste-li z jiného rodu, nepopelte se v prachu. Ale hlavně si uvědomte, kdo a co opravdu jste“⁷⁵⁰. Jesenská zase rozřešení sváru mezi rodinou a prací viděla v tom, aby si žena dokázala vše zorganizovat a zvládla obojí. „Samostatnost ženy je zdravá, dobrá, jasná věc a – jak pravil poslední dopis naší ankety: je to konečně stav, kterým opouštíme středověk. Získáváme jí tolik cenného, tolik potřebného k zdravému duševnímu životu, že se nám stala nezbytně potřebou, které se už nikdy nemůžeme vzdát. Teď jen, jak to zařídit, abychom mohly dělat obojí a obojí dobře: abychom si mohly ponechat samostatnost, práci a mohly se přitom vdát a mít děti? Je to čistě vnějškový problém pracovní organizace a podíváme se příště, jak se provádí jinde.“⁷⁵¹

Pohled deníkových módních hlídek na ženu vynikne, srovnáme-li například názory Mileny Jesenské, jež se tématu emancipace věnovala asi nejvíce, s názory přední představitelky prvorepublikového politického feminismu, političky Františky Plamínkové. Ta tvrdila: „Mají-li dnes svobodné ženy určitou volnost, provdané ženy ji nemají především ve vlastní rodině. A to ani ty, které jsou výdělečně činné! Ve společnosti už ji také někde mají, ale v domácnosti nikoli. Ony si to nepřiznají. A přece není většího útlaku osobnosti než v manželství.“⁷⁵² Jesenská je naproti tomu zcela konformní, když práci v domácnosti obhájí jako specifickou ženskou doménu. „Nechápu – ale skutečně nechápu – proč je menším uměním dělat dobré boty, než třeba domluvit dobrou parlamentní řeč, proč je opovrženější, uvařit znamenité knedlíky, nakreslit dobrý plakát, vysoustruhovat krásný stůl, než vystavět dům, napsat drama nebo dělat zákony?... Proto jsem také nikdy nemohla pochopit, proč se tak zvané ženské práce tolik podceňují: prý žena není na světě jen proto, aby se starala o domácnost. Není domácnost a domov malým státem a není v něm žena duší? Je velice povrchní tvrdit, že vedení domácnosti sestává z vaření, šití, praní prádla a generálních úklidů. Všechny tyto práce – a není už samo sebou ohromným úkolem trpělivosti, lásky a jakési zázračné moudré zdatnosti podvolovati se práci vlastně tak marné, která přece každodenně beze stopy zmizí, aby každodenně byla znovu nutná a jež nikdy nikam nevyroste? – jsou vlastně vedlejší. Hlavní je duše ženy, výraz její osobnosti, její schopnosti, měkký, tichý dar tvůrčí v tomto světě několika stěn.“⁷⁵³ Její článek končí takto: „Na dne

⁷⁴⁹ „Rovnoprávnost pohlaví v praxi“, *Národní politika*, 21. 6. 1925, str. 5 přílohy.

⁷⁵⁰ „Dobré a špatné ženy“, *Lidové noviny*, 3. 3. 1929, str. 18.

⁷⁵¹ Milena Jesenská: „Křik po samostatnosti“, *Lidové noviny*, 27. 10. 1929, str. 30.

⁷⁵² Plamínková, F.: *Učitelka – Žena člověk*. Praha 1933. Str. 12. Citováno podle Szopová, E.: *Dvě české političky – novinářky: Božena Viková-Kunětická a Františka Plamínková*. Brno 2011. Str. 125.

⁷⁵³ „O té ženské emancipaci několik poznámek velice zaostalých“, in: Jesenská, M.: *Cesta k jednoduchosti*. Praha

svého srdce zůstává žena vždycky ženou a matkou. Zůstane jí jistě přes všechny prapory ženských otázek a že jí zůstane, je její největší cenou.“⁷⁵⁴

Provokativní demagogie Mileny Jesenské, která vidí ženu jako přirozeně slabší bytost a její sílu definuje jako schopnost tuto slabost přijmout a zaujmout podřízené postavení⁷⁵⁵, přiměla Plamínkovou dokonce k bezprostřední reakci. Na zmiňovaný článek chtěla autorce odpovědět dopisem a v jeho konceptu napsala: „Té paní Mileně Jesenské bych, kdybych měla kdy, napsala odpověď: Aby si nepletla svůj pojem ženské otázky, ženské emancipace, s naším pojmem ženské otázky, ženské emancipace. Až upraví se světový řád, že žena bude mít jako kočka právo na klid a přece mít co jíst pro sebe a své děti, až sociální služba matčina bude rovnocenná službě ministra atd., pak se žena vrátí do rodiny. Ale zatím pí. Jesenská ji nechá i s dětmi na dlažbě nebo živit muže a děti napjetím posledních sil – neboť pro ni není ženské otázky.“⁷⁵⁶

Martina Pachmanová tyto názory Mileny Jesenské o „domestikované emancipaci“ chápe jako „přijetí mužské kritiky o ženské nezpůsobivosti a zpátečnictví“ a „přizpůsobivost obecnému (čti mužskému) zájmu“, a proto podle ní nikdy nevyústily do kritického feministického diskursu⁷⁵⁷. Kritické úvahy se však v rubrikách, pro něž Jesenská a její kolegyně psaly, neobjevovaly také vzhledem k redakčnímu zadání, nejen kvůli osobním inklinacím autorek. Módní hlídky byly vnímány jako oddechové zábavné rubriky pro ženy, do nichž náročnější úvahy nepatřily, a pokud se v nich přece jen nezakrytě objevilo závažnější téma, bylo alespoň třeba ho podat pro čtenářky záživným způsobem. Proto musel například Richard Weiner alias Filína svůj článek s titulem Hlasovací právo žen začít větou: „Tentokráte do politiky, ale nebojte se! Jde jen o hlasovací právo žen, které tady u nás, ve Francii, stále ještě je spíše předmětem písniček a žertů, než rozkladů a klanění.“⁷⁵⁸

Typickým dokladem, jak vypadalo psaní o emancipaci v módních rubrikách, může být například článek Marie Fantové Otcové a kočárky z roku 1926. Psaný lehkým perem a zábavně, přesto s jasným názorem: „Jedno z oblíbených mužských úsloví je zamumlání o ‚ženské logice‘. Podřizující se ochotně jejich názoru, že logika se dělí na ženskou, to je špatnou, a na mužskou, to je dobrou logiku (zapudivše ovšem napřed obavu, že není logické logiku dělit), můžeme se pouze podívat oné ‚mužské logice‘, s níž pán tvorstva při ranní kávě vzdychá nad články Bertý Ženatého nadšením k duchu amerického života a po obědě na odpolední procházce se pohodlně klátí s cigárou v ústech a s rukama v kapsách vedle kočárku, na jehož kovovém držátku přes podšívání rukavice mrznou ruce jeho ženy. A dokonce jí ani nepomůže vystrkat kočárek do kopce... Kdybychom se ho zeptali, proč své ženě s kočárkem nepomůže, když jí přece před půldruhým rokem, když se o ni ucházel, předvorně tahal z rukou každý nepatrný balíček, jež nesla, odpověděl by nám uraženě 1. že není baba, 2. že by se to ani nehodilo, 3. že to nikdo nedělá, 4. že to ‚svět neviděl‘, 5. a že to tak!: aby se mu lidi vysmáli! A sám by nevěděl, jaký dokonale typický půltucet paličaté, reakcionářské, malodušné a hlavně

1926. Str. 53.

⁷⁵⁴ Tamtéž, str. 57.

⁷⁵⁵ „Je-li žena slabší muže, je její schopnost snášení – jistě vyvinutá právě fysickým faktem devítiměsíčního těhotenství a bolestných porodů – něco, co daleko přesahuje síly mužovy. Tato hrdinnost a statečnost slabosti, tato odvaha a vytrvalost přirozené pasivity – pasivity zase diktované fysickým a sexuálním utvářením ženy – není to stěžeň, který vždycky vydrží...?“ Tamtéž, str. 56.

⁷⁵⁶ Koncept dopisu z roku 1923. Fond Františky Plamínkové, LA PNP v Praze. Citováno podle Szopová, E.: *Dvě české političky–novinářky: Božena Viková-Kunětická a Františka Plamínková*. Brno 2011. Str. 120.

⁷⁵⁷ Pachmanová, M.: *Neznámá území českého moderního umění. Pod lupou genderu*. Praha 2008. Str. 70.

⁷⁵⁸ *Lidové noviny*, 19. 4. 1925, str. 13.

nesvobodné teorie pro nás zkonstruoval. Sám by netušil, jaký ortel vyřkl nad svými životními možnostmi, jichž kypící bujnost těm tam za mořem tak závidí.⁷⁵⁹

Vztahy mezi pohlavími: partnerství, manželství, rodičovství, rozvod

Vznik Československa znamenal v oblasti institucionálních vztahů mezi pohlavími významný předěl, a to nejen vlivem nové úpravy rodinného práva, ale i vzhledem ke změnám demografického chování a životních postojů. V první světové válce zemřely miliony mužů, a po jejím skončení tak v populaci výrazně převažovaly ženy. Mnohem patrnější byla tato nerovnováha v západní Evropě, kde se například ve Francii odhaduje těsně po válce počet neprovdaných žen ve sňatkovém věku na 1,5 až 3,5 milionu⁷⁶⁰, nedostatek partnerů však zvyšoval počet svobodných žen i v Československu.

Množství českých svobodných žen však nebylo tak velké, aby budilo široké diskuse o smyslu života bez muže a bez dětí, jak tomu bylo ve Francii, ani aby se jako v západní Evropě mluvilo o nejrůznějších kuriózních řešeních, například o mnohoženství. Debatu o polygamii tak mohla Olga Fastrová snadno shodit ze stolu: „Nedávno zahájil jistý časopis pražský debatu o dvojženství... že k takové diskusi vůbec dojíti mohlo, jest charakteristické pro naši dobu, kdy žije v Evropě mnohem více žen než mužů. V naší republice je rozdíl mezi počtem mužů 25–50letých a žen 20–45letých tak značný, že mnoho desetitisíců žen je odsouzeno nikdy se neprovdati. Nyní uzákoněná možnost uzavřít znovu sňatek po rozluce manželství prvního, napraví poněkud tuto křivdu. Ale nenapraví ji zcela.“⁷⁶¹

Odluka státu od církve přinesla novou právní úpravu v oblasti sňatků a rozpadu manželství. Už roku 1919 byl přijat tak zvaný rozlukový zákon, který umožňoval civilní sňatky uzavřené mimo církev a také jejich úřední rozpad. Později byly stanoveny dvě formy ukončení manželství: rozluka, jež umožňovala nový sňatek, a rozvod od stolu a lože. Ačkoli až do přijetí občanského zákoníku byla možnost rozvodu v českých zemích omezená, a pro katolíky v podstatě nemožná, neznamenal nová úprava nijak radikální zvrat, počet rozvedených manželství byl po celá 20. léta velmi nízký. Od roku 1920 do roku 1930 se podíl rozvedených a rozloučených žen zvýšil pouze na 1,1 % žen starších 15 let, a to hlavně ve městech a ve vyšších vrstvách⁷⁶². Rozvod rozhodně nebyl považován za obvyklou věc a byl spíše tolerován než přijímán jako normální způsob řešení pro nevydařená manželství⁷⁶³.

Zajímavou ilustrací mohou v tomto ohledu být rodinné poměry novinářek, o nichž pojednává tato práce. Ty jako typické představitelky městských intelektuálních kruhů možnost rozvodu vítaly jako možnost osvobodit se z nefunkčního vztahu a této možnosti hojně využívaly. Jedinou nerozvedenou, respektive nerozloučenou z pěti žurnalistek byla Olga Fastrová, která počátkem století ovdověla a o čtyřčlennou rodinu se starala jako samoživitelka. Milena Jesenská se rozvedla hned dvakrát, stejně jako Zdena Wattersonová, jež rozluku se svým prvním manželem uskutečnila již v roce 1919. Rozpad manželství zažila také Marie Fantová a Staša Jílovská, která pak dlouhá léta praktikovala nesezdané soužití.

⁷⁵⁹ *Lidové noviny*, 10. 1. 1926. Str. 13.

⁷⁶⁰ Roberts, M. L.: *Civilization without Sexes: Reconstructing Gender in Postwar France 1917-1927*. University of Chicago Press 1994. Str. 154.

⁷⁶¹ „Dvojženství“, *Národní politika* 26. 4. 1925, str. 5 přílohy.

⁷⁶² Horská, P.: *Naše prababičky feministky*. Praha 1999. Str. 45.

⁷⁶³ Fialová, L. a kol.: *Dějiny obyvatelstva českých zemí*. Praha 1996. Str. 321.

Bez ohledu na tyto osobní zkušenosti psaly zmíněné novinářky o manželství poměrně kriticky. Byla jim cizí jakákoli idealizace či romantizující pohled a dlouholeté vztahy vnímaly velmi pragmaticky. Svědčí o tom například úryvek z úvodníku Marie Fantové: „Ženy, které se dnes vdávají, vědí (jak je už dávno známo) nepoměrně víc o životě, o sobě, o mužích i o člověku, kterého si vybraly, než věděly dívky před dvaceti lety. Jsou právě tak málo schopny ovčí zaslepenosti, jako katastrofálních zklamání. I když je to nijak nechrání proti tomu, aby se jejich láska k muži nevyčerpala každodenní monotonií manželství a nezaškobrtla o nesčetné Skyllly a Charibdis společného života, toho života, který má mnohem víc co dělat s připáleným obědem, než s horoucí extází, s knížkou, na níž se bere cukr a rýže, než s neuhasínajícím plamenem vášně, přece je to znamenitou obranou před lehkomyšlnými ztřeštěnostmi.“⁷⁶⁴

Jindy o manželství, jež bylo do té doby považováno za stěžejní vztah v ženském životě, psala tato novinářka s až cynickým nadhledem, blízkým zesměšnění. Například v lednu 1927 vyšel v *Lidových novinách* článek Koho potřebujeme, kde Ma-Fa mluví o zastaralém modelu vztahu, jež definuje jako „šťěstí-v-chaloupce a vidím-v-tobě-celý-svět a jen-ty-a-já a my-si-stačíme“. O manželství dál píše takto: „Hlavní figurou v této ‚skříni na vztahy‘ by byl asi manžel. Možná, že by nebyl nejprudčeji milován, že by se kolem něho nesoustředilo nejvíc palčivého a živého zájmu. Ale byl by přece nějak stěžejním bodem. Člověkem, s nímž se jeho žena nejmíň animovaně baví, ale s nímž je jí poměrně nejmíň cize.“⁷⁶⁵

Tyto názory byly v dané době, kdy se vztahy ve valné většině rodin utvářely na základě přísné hierarchie, která předpokládala úctu k muži, velice kontroverzní. Vzbudily proto kritické ohlasy čtenářů, na něž Fantová reagovala dalším článkem uveřejněným o měsíc později. „Vzdycháme, ale víme..., že ve dvou tělech, ať vetchých či nevetchých, planou vždycky dvě dušičky, že ani ženy ani muži neprojdou životem, aniž se do jejich osudů nevrylo více lidí než tenažádnýjiný a taažádnájiná, že život tančí charleston a ne menuet a že věta: ‚a byla svatba‘ by měla stát na začátku životních románů a ne na konci. Víme to. Ale třikrát běda tomu, kdo to řekne nahlas. A kdo to řekne bez konvenčních, citových a moralistních eufemismů. Jestli jste dosud nepochopili: hájím se proti všem slovním výpadům, kterými se na mne sesypalo množství mých známých po mém posledním nedělním článku..., Vy nejen nejste morální, vy ani nejste nemorální, vy jste amorální, ‚jste destruktivní živel, podvracející nejsvětější instituce‘ tak a podobně volali na mne otcové Kondelíci a zeti Vejvarové.“⁷⁶⁶

Také Milena Jesenská o manželství uvažovala v tomto pragmatickém duchu, její názor ale navíc ovlivnily avantgardní myšlenky o volné lásce a rovnosti v erotickém vztahu. „Dobré manželství včerejška bylo založeno na předpokladu, že muž je doma pánem, velitelem, bohem a živitelem. Patřil mu všechno čas, všechna svoboda, všechna ženina vůle a bytost... Není třeba být příliš intelektuální a emancipovanou ženou a přece je lehké objevit pravdu, že nikdy nemůže býti duševní shoda tam, kde je člověk majetkem druhého. Ve chvíli, kdy nám může někdo poručit, nemůže žádat, abychom byly upřímné, otevřené, nezáskočné, nevypočítavé. Nemůžeme-li být upřímné, nemůžeme milovat... Kde platí jeden méně než druhý, nemůže vyrůst tichá pohoda přátelství.“⁷⁶⁷

⁷⁶⁴ „O ženské nevěře“, *Lidové noviny*, 15. 1. 1928, str. 19.

⁷⁶⁵ *Lidové noviny*, 30. 1. 1927, str. 19.

⁷⁶⁶ „Proti své vůli: zcela osobní“, *Lidové noviny*, 6. 2. 1927, str. 18.

⁷⁶⁷ „Křik po samostatnosti“, *Lidové noviny*, 27. 10. 1929, str. 30.

V předchozí kapitole jsme ukázali, že postoj k boji za ženskou rovnoprávnost měly autorky módních hlídek spíše rezervovaný a že je dokonce příslušnice emancipačních spolků kritizovaly zato, že nejsou loajální „ženské věci“. Ani v případě problematiky manželství se referentky nepouštěly do rozsáhlejší obhajoby ženských práv, stavěly se však jednoznačně za demokratizaci této instituce, i když tak většinou činily formou odlehčeného sloupku a ne argumentačně podloženého rozboru. Navíc je třeba jim přiznat, že někdy otevřely i velmi palčivá témata.

Například Marie Fantová roku 1927 napsala článek o dobrovolné bezdětnosti a setkala se nejen s nepochopením, ale i s ostrou kritikou. Ačkoli se ve 20. letech rodilo čím dál méně dětí a namísto početnějších rodin se stala normou rodina s jedním či dvěma dětmi⁷⁶⁸, bylo rozhodnutí nemít děti vůbec zcela revoluční. V očích současníků totiž představovalo odmítnutí ženské přirozenosti, poněvadž ženu definovalo především její mateřství.

„(Mnohá žena) ví, kolik humbugu a sentimentality lpí na čítankovitých zkazkách o pudu po zachování rodu. Ví o strašidlech dědičnosti. Ví o všech krutých úskocích osudu. Zná nemohoucnost výchovy. Je zkrátka plna poznání a zkušeností, z nichž každá je nelítostnou brzdou touhy po miminku. A z těchto poznání a zkušeností je nejnebezpečnější pro mateřství to, že ví, jak málo toho ví sama o sobě a o svém muži. Čím je poctivější a odpovědnější člověk, s tím menší jistotou může tvrdit různá na věky tvoje, na věky tak či onak. A čím je poctivější a odpovědnější člověk, tím méně se odváží vydat všanc této nejistotě své dítě. Kdyby to neznělo příliš paradoxně, mohli bychom skoro říci, že bezdětné ženy milují své nezrozené děti moudřejší a hlubší láskou než skutečné matky skutečné děti. Netrpí optickými klamy a ilusemi, že život za dvacet let bude najednou nějakým zázrakem lehčí, srozumitelnější a jasnější než je dnes.“⁷⁶⁹

Ma-Finu otevřenost týkající se rozhodování, zda mít či nemít děti, v záplavě reakcí některé čtenářky vítaly. V rubrice věnované dopisům čtenářů se ozývaly hlasy, že polemika tohoto druhu nikdy neškodí⁷⁷⁰ a například Ludmila Osenská⁷⁷¹ po vzoru Ma-Fy dilema znovu formulovala: „Mať deti či nemať! Život je tvrdý, deti sú drahý šport a manželstvo najhazardnejšou hrou.“ Kritiky však bylo více a některé protiargumenty byly platné. Hana Gregorová⁷⁷² zdůraznila, že „zvlášť nesympatická je... snaha, ktorá chce vidieť heroismus tam, kde ženy netúži po deťoch“ a oponovala i hyperbolizovanému závěru Marie Fantové, že bezdětné ženy milují své neexistující děti víc než skutečné matky skutečné děti. „Ženy, ktoré nemajú žiadného nadšeného názoru na deti, alebo ktorým sa nechce trápenia a boja kvoli deťom i s detmi, pre ktoré nebol by boj ten ničím iným len bojom a nie naplnením života, ako tisícom pravých matiek – nemaly by hlásať, že je v tom ich akýsi vyšší názor na materstvo vyššie a hlbšie chápanie života vobec.“⁷⁷³ Šifra M-á zase podotkla „Chrániti své děti před krutostí osudu tím, že jich vůbec nemáme je opatření, jemuž nelze upřít účinnosti. Ráda bych však viděla normálního člověka, t.j. netrpícího chorobným stihomamem, který by jen z tohoto důvodu dětí neměl.“⁷⁷⁴

⁷⁶⁸ Fialová, L. a kol.: *Dějiny obyvatelstva českých zemí*. Praha 1996. Str. 321.

⁷⁶⁹ „Tak co? – ještě nic?“, *Lidové noviny*, 3. 6. 1927, str. 20.

⁷⁷⁰ *Lidové noviny*, 19. 6. 1927, str. 13.

⁷⁷¹ Pseudonym prozaičky, básnířky a překladatelky Ludmily Chaloupecké, rozené Groeblové (1884-1968), jež byla původem Slovenka.

⁷⁷² 1885-1958, slovenská spisovatelka a představitelka ženského hnutí.

⁷⁷³ „Žena – matka“, *Lidové noviny*, 3. 7. 1927, str. 14.

⁷⁷⁴ *Lidové noviny*, 12. 6. 1927, str. 21.

Bouřlivou diskusi uzavřela Fantová až měsíc po zveřejnění původního článku, a to fejetonem na titulní straně s názvem O těch mých hříšných požitcích, kde uvádí svoje názory s typickou ironií na pravou míru: „Nebudu vykládat různým rozhorleným Češkám, Slovenkám, evangelickým ženám a náčelníkům, kteří touto i jinou cestou projevili své pobouření proti mně, že jsem nechtěla říci svým článkem nic jiného, leč že rodit nové lidi je svrchovaně vážná a odpovědná věc... po česku i po slovensku mi byly vyčítány hříšné požitky velkoměstské mondény... nechť si tedy [čtenáři] představují, že když právě nepišu nemorální články, sedím v kokainovém doupěti a popíjím absint.“⁷⁷⁵

Děti a výchova

Prvorepublikové deníky začaly ve 20. letech na svých stránkách tisknout rubriky určené dětem, malí čtenáři v nich našli například pohádky, říkadla s obrázky, písničky i s notovými záznamy, ale i návody na hry či na ruční práce. Tyto rubriky ale vycházely odděleně, nezávisle na rubrikách pro ženy – například *Lidové noviny* měly rubriku s názvem Dětský koutek, *Národní politika* rubriku Naším dětem, *Tribuna* od roku 1925 samostatnou přílohu Tribuna Dětem.

V ženských hlídkách se psalo o dětech z rodičovského pohledu – především o záležitostech výchovy, o dětském oblečení, výživě či o vybavení dětských pokojů. Šlo o důležité, ale nijak dominantní téma: s větší dávkou systematickosti se mu věnovala pouze Milena Jesenská v *Národních listech* a *Lidových novinách*.

Jesenská začala svůj intenzivní zájem o otázky výchovy projevovat v roce 1925, zjevně pod vlivem přítelkyně Alice Gerstelové-Rühle a jejího manžela Otto Rühla, u nichž v té době pobývala. Manželé Rühlovi, oba přesvědčení socialisté, považovali otázku reformy výchovy za jeden z klíčových předpokladů pro zformování nové sebevědomé generace, jež se dokáže vzepřít svému třídnímu určení. Začali proto vydávat odborné časopisy – nejprve v roce 1924 občasník *Am Anderen Ufer: Blätter für sozialistische Erziehung* (Na druhém břehu: Listy pro socialistickou výchovu) a v letech 1925–1926 pak měsíčník *Das proletarische Kind* (Dítě proletariátu).

Otto Rühle je také autorem mnoha odborných publikací z oblasti sociální pedagogiky, v nichž svůj přístup založil i na inspiraci individuální psychologií Alfreda Adlera. Právě z Adlera vycházejí hlavní rysy „reformní výchovy“, již Rühlovi a posléze také Milena Jesenská doporučovali. Podle nich je třeba na dítě nazírat jako na rovnocenného partnera rodičů–vychovatelů a chovat se k němu s patřičným respektem. Rodiče nemají být v rodinné hierarchii dětem nadřízení, ale být spíš v pozici kamaráda a poskytovat jim dostatečný prostor pro vlastní rozhodnutí. Jedině takto vypěstují v dítěti sebedůvěru a kýženou odvahu nést zodpovědnost samo za sebe.⁷⁷⁶ Podobné zásady prosazovala také pedagožka Marie Montessori⁷⁷⁷, o níž se v *Národních listech* rovněž psalo.

Z těchto pravidel a premisy, že děti je třeba brát vážně, Jesenská čerpala ve svém psaní a také při organizaci dětských anket, v nichž například vyzývala děti, aby jí napsaly o své nejkrásnější cestě nebo

⁷⁷⁵ *Lidové noviny*, 12. 7. 1927. Str. 1.

⁷⁷⁶ Více viz Schille, Joachim (ed.): *Otto Rühle: Leben und Werk (1874-1943)*. Juventa Verlag, München 2003. Str. 150.

⁷⁷⁷ 1870-1952, zakladatelka pedagogického přístupu, který dodnes nese její jméno. Základem montessori pedagogiky je respekt k individualitě dítěte, podpora jeho samostatnosti a role rodiče-učitele jako rovnocenného partnera, který nemá právo dítě formovat a manipulovat.

o tom, jak vidí maminku. Kromě toho také v souladu s Rühlem kladla důraz na srozumitelnost výkladu a praktické příklady dobré a špatné praxe formou krátkých příběhů. Například v sérii textů s názvem *Jak zacházeti s dětmi*, který vycházel během jara 1925, zveřejňovala dopisy čtenářek, které jí psaly o svých výchovných úspěších a přehmatech. V úvodu k tomuto seriálu poznamenala: „Namítne-li někdo, že je to velký diletantismus paedagogické nauky, řekneme mu ihned, že má naprosto pravdu. A připojíme, že nic jiného nechceme. Že diletantismus má několik velkých výhod: Předně je bezprostřední, za druhé zábavný a poutavý.“⁷⁷⁸

Svůj pohled na dětskou výchovu shrnula Jesenská například v článku *Dorůstající dívky* z roku 1924: „Vedlo by příliš daleko, kdybych měla mluvit o jednotlivých nutných reformách výchovy. Zdá se mi, že všechno je možno shrnout v jediný požadavek: chovat se k dítěti alespoň s tolika ohledy, jako k cizímu člověku. Přemýšlíte-li chvíli, uznáte, jak mnoho to je; to znamená: nikdy dítě nesnižovat, nikdy nebýt k dítěti neuctivým, nikdy nebýt k dítěti nezdvorným, nechovat se před dítětem s důvěrností a nechtností domácího pohodlí, nechtít na dítěti vděčnosti, ale lásku a přátelství, vážit si dítěte... nejstrašnější zločin na člověku je, že ho učíte strachu a prokleté, nemyšlenkovité poslušnosti.“⁷⁷⁹

Výchova k samostatnosti a sebevědomí byla prioritou i pro Marii Fantovou, která poznamenána zkušenostmi z amerických rodin roku 1926 v *Lidových novinách* napsala: „Také si pranic nelamte hlavu obavami, zdali se pochvalou vaše dítě nestane příliš sebevědomým. Tlumit sebevědomí a nabádat ke skromnosti, jak to dělali naši rodiče s námi, může být zlým a nenapravitelným hříchem na vývoji člověka. Celá rozechvěná nejistota, všechny pocity studu a trapnosti a rozpaků, s nimiž tolik zápolí lidé naší generace, jsou z velké části výsledkem onoho ‚drž se zpátky‘ systému, který do nás domov a škola – byť i nejlepším úmyslu – vtlučoval.“⁷⁸⁰

Tyto zásady působily ve 20. letech, kdy v rodinách jednoznačně převažovala autoritativní výchova a po dětech se vyžadovala přísná disciplína, nejspíše velice revolučně. Liberálnost přístupu, jejíž Jesenská a Fantová propagovaly, vynikne například ve srovnání s postojem Olgy Fastrové, která v *Národní politice* stála na přesně opačném pólu. Zde citujeme z článku *Rozpory mezi generacemi*, který vyšel roku 1927: „Vládnout – to dnes není prázdným potěšením a nikdo to rád nedělá. Ani v rodině ne! Daleko pohodlnější pro otce a matku jest, nechají-li všechno běžet, jak to běží. Někteří rodiče to tak také dělají; ale jak to nakonec dopadne, toho důkazy vidíme nyní stále a všude. Ale rodiče, kteří jsou si vědomi své zodpovědnosti, ti musí udržovat ve své rodině kázeň. Chtějí-li, aby z dětí něco bylo, musí je vést, kárat, trestat. Nechte mladého psíka dělat, co chce, nenaučte ho poslouchat a nic z něho nebude. To každý ví. Ale s lidským mládětem to není jinak! V každém dítěti dřímají živelné pudy, které je nutno v zájmu celku tlumit, dusit. To právě je výchova. Vychovávanému to arci není příjemno; ale je to nutno. Nejde-li to po dobrém, musí to jít i po zlém. Vychovávaný to snad cítí jako násilí, jako zlomyslnost, nepřejícnost atd. Ale to je dětinství, nerozum. Když děti samy už mají zkušenost a rozum, jsou rodičům za jejich někdejší přísnost vděчны. Ale děti vyrostlé bez přísnosti a bez kázně velmi, velmi často později na rodiče nařikají.“⁷⁸¹

Spravedlivé však je připustit, že plédování za výchovu k samostatnosti a sebevědomí někdy vedlo k podobným důsledkům jako přísná výchova starších generací. Obojí přístup například hodně stavěl

⁷⁷⁸ *Národní listy*, 1. 3. 1925, str. 12.

⁷⁷⁹ *Národní listy*, 14. 12. 1924, str. 14.

⁷⁸⁰ „Jak na ně“, *Lidové noviny*, 14. 3. 1926, str. 19.

⁷⁸¹ *Národní politika*, 25. 9. 1927, str. 7 přílohy.

na disciplíně, jen s tím rozdílem, že výsledkem jednoho měla být poslušnost a druhého naprostá samostatnost. Stálá spolupracovnice Mileny Jesenské Iša Beránková tak v článku Otužovat dítě od malička přišla s drakonickou radou: „Od prvního dne platí na nemluvně disciplina: ne a ne chovat!“⁷⁸²

⁷⁸² *Národní listy*, 22. 3. 1925, str. 11.

Závěr

Deníkové rubriky pro ženy byly v prvním desetiletí samostatného Československa významným fenoménem. Ačkoli se první česky psaný deník – *Národní politika* - ve svém obsahu explicitně zaměřil na ženy teprve před rokem 1910, o deset let později už bylo zřízení ženské rubriky chápáno jako rys modernosti a koncem 20. let byly tyto rubriky ve valné většině deníků považovány za samozřejmost. Redakce ženským hlídkám přisuzovaly značný význam, protože je viděly jako jeden z důležitých prostředků, jak připoutat pozornost ženského publika. Ženy, jež po vzniku Československa získaly nové sebevědomí jako politicky rovnoprávné občanky s mnohem širšími možnostmi profesního uplatnění, přitom byly lákavou cílovou skupinou, už jen z inzertního hlediska.

Ženské hlídky jako prostředek sebepropagace a také jako symbol otevřenosti vůči čtenářkám dobře fungovaly. Nejen že je po vzoru *Národní politiky*, *Lidových novin* a *Národních listů* zaváděly další a další novinové tituly, ale na jejich stále se zvětšujícím rozsahu, kvalitnější grafické podobě a rozšiřujícím se autorském okruhu bylo vidět, že je redakce považují za významnou část obsahu. Z jednoduchých módních sloupků, jež se ještě začátkem 20. let tiskly v záplavě ostatních zájmových rubrik na nepříliš prestižních místech, se postupně staly rozsáhlé, až několikastránkové rubriky s nepřehlédnutelnými titulky i grafickou úpravou a příznivějším umístěním v celkovém layoutu.

O popularitě těchto rubrik svědčí i to, jak rychle dokázaly proslavit své autorky. První česká módní referentka – Olga Fastrová alias Yvonna – už před první světovou válkou požívala autority jakéhosi arbitra vkusu a její názory prokazatelně ovlivňovaly čtenářky a spolu s nimi i celý oděvní průmysl. Soustředěná pozornost a odezva, již ženy redaktorkám „svých“ rubrik dopřávaly, pomohla k proslulosti i mladší generaci novinářek, jež do tištěných médií vstoupila po roce 1918.

Tato generace mladých žen, narozených v 90. letech 19. století, do níž patřily Marie Fantová, Staša Jílovská, Zdena Wattersonová, Milena Jesenská, ale i Vilma Meisnerová, Olga Vojáčková či Pavla Stehnová, v podstatě vytvořila základní pravidla novinového psaní pro ženy (odhlédneme-li od průkopnické pozice o generace starší Olgy Fastrové, vůči níž se tyto novinářky kriticky vymezovaly). Tyto autorky, vzdělané, sebevědomé, kosmopolitní a ambiciózní, proměnily rubriky pro ženy ke svému obrazu: odpoutaly je od dosavadní monotematicnosti a kromě módy začaly věnovat prostor i životnímu stylu či zprávám ze společnosti. Navíc ženské hlídky oživily i stylově, kromě popisných módních referátů začaly zařazovat i úvahy, sloupky, glosy a fejetony a nakonec z odlehčeného a subjektivního fejetonistického způsobu psaní udělaly normu.

„Generace Ma-Fy, Mileny a Foustkové-Wattersonové, to byly divoké a zajímavé holky. Nabité vitálností. Plné osobní energie. Iniciativní... Mnoho jiných dívek se jim obdivovalo a je napodobovalo. Byly slavné po Praze. Vyzály z klidných měšťanských rodin a z Čech ven... Co charakterisuje tuto ženskou generaci? Nejlépe se charakterisuje nejdřív negacemi. Odpor k jakémukoli mravnímu a estetickému patosu. Zdravý rozum, smysl pro životní praksi... Tato generace je sympatická tím, že se nevybýjela jen na papíře. Nemají nic estétského, blaustrumpfovského, ani sufražetského. První ženská generace, která se nestaví proti mužům, aby kladla postuláty,“⁷⁸³ tak novou generaci žurnalistek viděla Marie Pujmanová. Její charakteristika zmiňuje mnohé rysy, které k sobě přiřazovaly i samy zmiňované novinářky, jež chtěly být vnímány jako silné, nonkonformní osobnosti, jako představitelky

⁷⁸³ Pujmanová-Hennerová, M.: „Marie Fantová: Lidé, Praha a svět“, *Tribuna*, 29. 11. 1925, str. 9.

nové, moderní doby, do níž nepatří přepjatost, přílišná vážnost a vlastenecký nebo emancipační patos.

Ve své disertaci jsem se snažila co nejsrozumitelněji popsat, jak se vybrané rubriky pro ženy ve 20. letech vyvíjely, a postihnout určité obecné trendy. Podařilo se mi například spolehlivě doložit, že ženské hlídky postupem doby stále zvětšovaly své tematické rozpětí a z rubrik zaměřených výhradně na módu se stávaly spíše zábavné společenské rubriky, v nichž sice stále hrála móda prim, ale doplňovaly ji i společenské glosy, fejetony, cestopisy a také články vzdělávacího rázu zaměřené například na architekturu, sport, výživu či zdravotědu. Atraktivnější se rubriky stávaly i vzhledem ke stále širšímu použití ilustrací a po polovině 20. let rovněž fotografií.

Vývoj ženských hlídek dokumentuje i rostoucí sebevědomí jejich hlavních redaktorek, jež v rámci deníků bojovaly o autonomii a snažily se posílit prestiž svých rubrik například články autorů, již nebyli se psaním pro ženy primárně spojováni. Marie Fantová, Staša Jílovská či Milena Jesenská získaly ke spolupráci například mnoho odborníků – architektů, lékařů, výtvarníků, ale i kolegů-publicistů a spisovatelů. Jména jako Josef Čapek, Karel Honzík, Jaromír Krejcar, Richard Weiner, Alfred Fuchs či Marie Pujmanová měla čtenářům signalizovat, že ženská hlídka není v rámci novin méněcenná, že jde o oddechovou, ale nikoli bezduchou část všeobecně oblíbených nedělních vydání. Že publikování v ženské hlídce nebylo vnímáno jako podřadné, dokládají i Richard Weiner či Jan Werich, kteří do nich psali pravidelně, ačkoli tak činili – stejně jako většina ostatních autorů – pod pseudonymy.

Zajímavé výsledky přinesla také práce na biografiích jednotlivých redaktorek. Ukázalo se, že skupina mladých novinářek, jež ve 20. letech ovládala sféru populárního psaní pro ženy v denících, ale i časopisech, byla poměrně homogenní. Milena Jesenská, Staša Jílovská, Marie Fantová a Zdena Wattersonová absolvovaly v krátkých rozestupech gymnázium Minerva a všechny začaly posléze studovat na univerzitě. Žádná z nich však – vesměs z osobních důvodů – studium nedokončila. Ve všech případech šlo o skvěle vzdělané, zcestovalé a jazykově vybavené dívky z dobře postavených rodin patřících k české kulturní elitě, které se od mládí pohybovaly v kruzích „intelektuální smetánky“. Nejspíše právě rodinné kontakty jim dopomohly k angažmá v novinových redakcích.

Tyto publicistky začaly od raných 20. let v novinách propagovat principy, na nichž stál radikálně nový životní styl poválečného Československa. Samy byly důkazem proměny ženského ideálu v typ „nové“ ženy, štíhlé, mladistvé, společenské, samostatné a sportovní a duch „nového ženství“ přenesly do svých rubrik. Za nejdůležitější považovaly maximu jednoduchosti a účelnosti, jež se podle nich týkala stejně módy jako architektury, stejně péče o tělo jako domácnosti. Názorově si byly v zásadě velice blízké a tvořily jakousi opozici starší generaci novinářek, jako byly třeba Olga Fastrová, Františka Svobodová-Tůmová nebo Marie Laudová-Hořicová, které zastávaly konzervativnější postoje nejen co se týče oblékání, ale i výchovy či partnerských vztahů.

Deníkové rubriky pomohly všem zmiňovaným novinářkám k jisté popularitě, kterou pak využily při získávání dalších pracovních kontraktů, zejména v časopisech. Tady se přitom ukazuje, že autorský okruh ženských časopisů se s autorským okruhem deníkových referentek hodně překrýval. Tak například Staša Jílovská byla léta kmenovou autorkou *Tribuny* a *Módní revue*, což později jistě přispělo k jejímu angažmá v časopisech *Pestrý týden*, *Salon*, *Hvězda* a *Eva*; Milena Jesenská souběžně s prací pro *Národní listy* psala také pro *Pestrý týden*, pro *Evu*, *Světozor* i revue *Gentleman*, jméno Marie Fantové se krom *Lidových novin* objevovalo v časopise *Elegantní Praha* či *Pestrém týdně* a Olga Fastrová kromě referování pro *Národní politiku* zvládla i post externí redaktorky *Světozoru* a psala

také pro *Ženské listy* nebo *Ženský svět*. Fluktuantkami mezi redakcemi deníků a časopisů, přičemž práce v několika titulech naráz nebyla na překážku, byly i Pavla Stehnová, Augusta Pachmayerová, Marta Russová nebo Olga Vojáčková.

Jen málokdy vykročily novinářky ze specifického světa společenských a ženských časopisů a rubrik do jinak zaměřených periodik či k jinému typu novinářské práce, například reportážní či zpravodajské. Jesenská, Fantová i Fastrová psaly po celá 20. léta také fejetony, a to i titulní, ale běžnému zpravodajskému provozu se nikdy nevěnovaly. Byly typem literárních novinářek a maximální míru odstupu od zažitých referentských klíšé tak projevily jen v textech určených pro zcela jiné publikum, než jaké běžně oslovovaly. Konkrétně mám na mysli například články Marie Fantové a Marty Russové pro týdeník *Přítomnost*. Jedinými příklady autora/autorky, kteří ve své kariéře dokázali skloubit roli zpravodaje a módní referentky, tak byli pařížští zpravodajové *Národních listů* a *Lidových novin*, Míla Síssová a Richard Weiner, kteří do svých domovských deníků psali také o módě, a to pod šiframi Miss a Filína.

Ačkoli svou práci považuji za poměrně reprezentativní co do výběru periodik, osobností i časového rozpětí, je můj pohled nutně zkreslený tím, že jsem se zaměřila především na nezávislé a pravicové deníky. Analýza redakcí levicových novin (a časopisů) by jistě přinesla nutnost korekce, tak široký záběr výzkumu však byl mimo mé možnosti. Doufám, že tato práce, jež je výsledkem dlouhých let často až detektivního pátrání a sběru dat, poslouží případným dalším badatelům přinejmenším jako zdroj materiálu. Sama vidím spoustu možností, jak téma disertace dál rozpracovat, ale neblahá zkušenost s nedostatkem spolehlivé odborné literatury týkající se dějin médií první republiky mě vede spíše k názoru, že rozvíjet toto v podstatě okrajové, i když zajímavé téma by v současné chvíli postrádalo smysl. Pro mě osobně jsou však prvorepublikové žurnalistky osudovým tématem, a tak doufám, že mi okolnosti časem dovolí připravit alespoň malou edici jejich textů či se k některým aspektům disertace prostřednictvím dílčích studií vrátit.

Summary

In my doctoral thesis I decided to explore a genre of so called women's columns, specialized newspaper sections which were created to satisfy namely female audiences. First women's columns appeared in the end of 19th century in the United States and quickly became very popular. Although newspaper writing for women was a significant phenomenon of popular culture during the first decades of 20th century, Czech media historians have so far paid almost no attention to this quite interesting topic.

Because of the lack of information about constitution, development and characteristics of women's columns in Czechoslovak newspaper after 1918 I focused on basic research of selected Czech dailies (*Lidové noviny*, *Národní listy*, *Tribuna*, *Národní politika*, *Prager Presse*) and tried to follow how these newspapers formed and operated pages meant for female readers. Specifically I studied contents, layout, typography, style and authors of Czech women's columns in the chosen period (1918-1930). My aim was to show that women's columns were important both for editors and for readers and that main authors of those columns (characterized in five biographical chapters) considerably took part on discussion about lifestyle, family and gender issues of the time.

My aim also was to prove that neglecting women authors is not based on their insufficiency as journalists but just on unfavourable circumstances (e. g. lack of biographical data and detailed expertise) and unwillingness to re-interpret general picture of Czechoslovakian media scene and namely newspaper history after 1918. Journalists like Olga Fastrová, Milena Jesenská, Marie Fantová, Staša Jílovská or Zdena Watterssonová all started as editors of women's pages in important Czech dailies and became very popular during 1920's. Although very ambitious, well educated and competent they had problems to show their talent outside the women's pages and specialized women's magazines. That's why they focused mainly on topics of fashion, family and domestic issues and at least tried to give a modern spin to the traditional look of women's columns of that time. In this thesis I summarize basic biographical data and information about professional background of selected journalists and depict their importance for interwar media discourse.

Biografický heslář

Baušová-Bassová, Blažena (1888–1971)

Překladatelka, publicistka. Dcera překladatelky a knihovnice Amerického klubu dam Kláry Špecingrové-Baušové (1860–1918). Poprvé byla provdaná za germanistu Otokara Fischera. Externě přispívala do módní rubriky *Lidových novin* v době vedení Marie Fantové (1922–1928).

Beránková, Iša

Publicistka. Tematicky se věnovala hlavně dětem a jejich výchově. Spolupracovala s Milenou Jesenskou v *Národních listech*, *Lidových novinách* a v *Pestrém týdnu*, kde pravidelně publikovala sloupek Radánkův rok. Roku 1931 sloupky vyšly pod stejným názvem i knižně.

Boučková, Marja

Novinářka, autorka kuchařských knih. Stálá spolupracovnice *Módní revue*, kam přispívala od roku 1921, a *Lidových novin*, pro něž psala mezi lety 1923–1930. Ve svých článcích se věnovala tematice domácnosti, především vaření a výživě.

Broftová-Millerová, Marie (Máša) (1902–1974)

Spisovatelka, publicistka. Manželka prozaika, publicisty a diplomata Vladimíra Vaňka (1895-1965). Externě spolupracovala s *Národními listy*, kam psala do rubriky vedené Milenou Jesenskou. Od roku 1928 řídila literární část měsíčníku *Eva*.

Fantová, Marie (1893–1963)

Novinářka, překladatelka. Absolventka gymnázia Minerva. Dcera architekta Josefa Fanty (1856-1954), sestra překladatelky Evy Horlivé (1896-1987). Jako novinářka začínala roku 1919 příležitostnými příspěvky pro deník *Tribuna*, v letech 1921–1922 spolupracovala s *Módní revue*. V letech 1922–1929 byla vedoucí módní rubriky v deníku *Lidové noviny*, kde psala pod šifrou Ma-Fa. Ve 20. letech svými texty přispívala i do dalších periodik, mj. do magazínů *Elegantní Praha* a *Gentleman*, týdeníků *Pestrý týden* a *Přítomnost* či do nakladatelského občasníku *Rozpravy Aventina*. Po odchodu z *Lidových novin* v roce 1929 se věnovala výhradně překládání.

Bibliografie:

Ma-Fa: *Lidé, Praha a svět*. Praha 1925.

Ma-Fa: *Křížovka světa*. Praha 1938.

Penkalová, Lenka: *Novinářka Marie Fantová – Ma-Fa a rubriky pro ženy v denním tisku 20. let 20. století*. Praha 2004.

Fastrová, Olga (1876–1965)

Původní profesí učitelka, spisovatelka, překladatelka a novinářka. Žurnalistice se začala věnovat po svatbě v roce 1898, a to po boku manžela, dramatika a publicisty Otto Fastra (1872-1907). S ním v letech 1900–1904 redigovala čtrnáctideník *Divadelní listy*. V letech 1904–1909 byla redaktorkou ženského časopisu *Vesna* a od roku 1905 přispívala také do deníků *Den*, *Národní obzor* a *Národní politika*. V *Národní politice* vedla od roku 1907 pod šifrou Yvonna rubriku o módě; roku 1910 se stala členkou redakce a pracovala v ní až do roku 1936. Během své dlouhé kariéry spolupracovala s mnoha periodiky: roku 1908 redigovala časopis *Česká domácnost*, v letech 1909–1921 vedla *Dámské besedy*, beletristickou přílohu čtrnáctideníku *Nové pařížské mody*, roku 1919 stála u zrodu časopisu *Moda a vkus*, pravidelně psala také pro týdeník *Světobzor*, pro *Ženské listy* a *Ženský svět*.

Bibliografie:

Skálová, Veronika: *Olga Fastrová (1876–1965)*. Životopis české novinářky. Brno 2006.

Uhrová, Eva: *České ženy známé i neznámé*. Mediasys, Praha 2008.

Fastrová, Jarmila (1899–1968)

Překladatelka, publicistka, dcera novinářky Olgy Fastrové. Absolventka gymnázia Minerva, vystudovala chemii na pražské technice a pracovala jako chemická inženýrka. Překládala z angličtiny a francouzštiny, příležitostně spolupracovala s periodiky pro ženy a módními rubrikami deníků, jako byla *Tribuna*, *Lidové noviny* a *Národní listy*.

Friedländrová, Běla (1900–1965)

Vrcholová sportovkyně, profesorka tělesné výchovy, autorka tělovýchovných příruček. Absolvovala gymnázium Minerva a studia medicíny. Za první republiky reprezentovala Československo v plavání a skocích do vody, provozovala také jezdectví a lyžování. Spolu s druhým manželem, architektem a podnikatelem Václavem Pilcem, postavila a provozovala pražský hotel Axa, kde také vedla sportovní a tělovýchovné kurzy. Sport propagovala i v médiích, kromě *Národních listů* spolupracovala s Radiojournalem, kde moderovala ranní rozcvičky. Jejím prvním mužem byl stavební podnikatel Václav Maria Havel, otec exprezidenta Václava Havla.

Bibliografie:

Friedländrová, Běla: *Příručka denního tělocviku pro ženy*. Praha 1932.

Havel, Václav Maria: *Mé vzpomínky*. Praha 1993.

Fuchsová-Mayerová, Zdeňka (1903–1988)

Malířka, módní návrhářka, publicistka, učitelka kreslení. Ve 20. letech vystudovala pražskou UMPRUM a absolvovala také střihačský a malířský kurz v Paříži. V letech 1925–1937 pracovala jako návrhářka v módním salonu Oldřicha Rosenbauma, v téže době přispívala i do odborných periodik zaměřených na módu. Psala a kreslila pro *Lidové noviny*, *Evu* a *Vkus*.

Gerstelová-Rühle, Alice (1894–1943)

Spisovatelka, publicistka, feministka, psycholožka a propagátorka individuální psychologie. Narodila se v Praze v dobře situované německožidovské rodině Gerstelů, její otec Emil (1870–1919) byl vlastníkem prosperující nábytkářské firmy, matka (rozená Strakošová) měla české zázemí. Studovala na pražském německém lyceu a maturitu složila roku 1917 na gymnáziu v Děčíně. Univerzitní studia germanistiky a filozofie začala v Praze, ale po prvním roce pokračovala na univerzitě v Mnichově. V roce 1922 se provdala a s manželem, známým německým sociálním demokratem a pedagogem Otto Rühlem (1874–1943), založila poblíž Drážďan levicově zaměřené nakladatelství Am Anderen Ufer. Po Hitlerově nástupu k moci žila čtyři roky v pražském exilu a pracovala pro německojazyčný deník *Prager Tagblatt*, v němž od roku 1933 řídila dětskou přílohu *Die Kinderwiese*. Roku 1936 přispívala také do dětské rubriky komunistického časopisu *Svět práce*. V témže roce emigrovala do Mexika, kde mimo jiné překládala české autory do španělštiny. V roce 1943, po manželově smrti, spáchala sebevraždu.

Bibliografie:

Marková, Marta: *Auf Ins Wunderland!: Das Leben Der Alice Rühle-Gerstel*. Studienverlag, 2007.

Mikota, Jana: *Alice Rühle-Gerstel zum 65. Todestag*. Alliteratus, 4/2008.

http://www.alliteratus.com/pdf/aut_vl_aut_ruehle-gerstel.pdf

Rühle-Gerstel, Alice: *Pražský exil* Hanny Aschbachové. Barrister&Principal, Brno 2000.

Haasová-Nečasová, Jarmila (1896–1990)

Novinářka, překladatelka, editorka. Absolventka gymnázia Minerva. Jejím prvním manželem byl básník Josef Reiner, podruhé byla provdaná za německého kritika Willyho Haase, třetím manželem byl novinář Vincenc Nečas. Po druhé světové válce pracovala v řadě komunistických periodik: v letech 1947–1948 vedla ženskou rubriku *Rudého práva*, působila v časopisech *Československá žena* (1946), *Rozsévačka* (1952–1954) a *Květy* (1954–1959). Přeložila velkou část díla Egona Erwina Kische.

Heinrich, Arnošt (1880–1933)

Novinář a dlouholetý šéfredaktor *Lidových novin*. Absolvoval gymnázium a nedokončil studia práv na pražské univerzitě. V letech 1902–1904 byl redaktorem *Času*, od roku 1905 pracoval v *Lidových novinách*, zprvu jako řadový redaktor a pražský dopisovatel, posléze jako vedoucí redaktor vydání a od roku 1919 jako šéfredaktor. Z *Lidových novin* nakrátko odešel v roce 1927, kdy se stal šéfredaktorem deníku *Tribuna*, který však už následujícího roku zanikl. Roku 1929 se Heinrich vrátil do vedení *Lidových novin* a deníku šéfoval až do své smrti.

Bibliografie:

Golombek, Bedřich: *Dnes a zítra*. Brno 1944.
Pernes, Jiří: *Svět Lidových novin*. Praha 1993.

Jelenová-Jarešová, Růžena

Novinářka. Pod šifrou R. J.-J. a R. J. působila ve 20. letech v redakcích několika periodik zaměřených na módu. Od roku 1921 psala jako externistka pro *Módní revue*, od roku 1925 pak tento týdeník vedla. Po roce 1924 dlouhodobě spolupracovala také s *Lidovými novinami* a koncem 20. let rovněž s *Prager Presse*.

Jesenská, Milena (1896–1944)

Novinářka, překladatelka, editorka. Dcera známého lékaře, neteř spisovatelky Růženy Jesenské. Absolventka gymnázia Minerva. Jako žurnalistka začínala v módní rubrice deníku *Tribuna*, od roku 1921 vedla jeho samostatnou přílohu *Módní revue*. V letech 1923–1929 pracovala jako vedoucí redaktorka pro ženskou hlídku *Národních listů*, v letech 1929–1930 řídila tutéž rubriku v *Lidových novinách*. Roku 1927 stála u zrodu týdeníku *Pestrý týden* a ve 20. letech přispívala i do mnoha dalších periodik, například do *Světozoru*, *Elegantní Prahy*, *Gentlemana* či *Evy*. Kromě žurnalistiky se věnovala také překládání, především z němčiny a jako editorka vedla v nakladatelství Topič jednu z jeho edičních řad. Ve 30. letech opustila práci v denících, spolupracovala s časopisy *Žijeme*, *Tvřoba* a komunistickým *Světlem práce*. Roku 1937 nastoupila do Peroutkova týdeníku *Přítomnost*, kde si jako autorka udělala jméno sérií tematických reportáží z předválečného československého pohraničí. Kvůli úzkým kontaktům s tvůrci odbojového časopisu *V boj* byla roku 1940 zatčena a později internována v koncentračním táboře Ravensbrück, kde v roce 1944 zemřela.

Bibliografie:

Buberová-Neumannová, Margarete: *Kafkova přítelkyně Milena*. Praha 1992.
Černá, Jana: *Adresát Milena Jesenská*. Praha 1991.
Jesenská, Milena: *Cesta k jednoduchosti*. Praha 1926.
Jonášová, Kateřina: *Ženská hlídka Národních listů 1927–1928*. Praha 1997.
Kafka, Franz: *Dopisy Mileně*. Praha 2001.
Marková-Kotyková, Marta: *Mýtus Milena*. Praha 1993.
Vondráčková, Jaroslava: *Kolem Mileny Jesenské*. Praha 1991.
Wagnerová, Alena: *Dopisy Mileny Jesenské*. Praha 1998.
Wagnerová, Alena: *Milena Jesenská*. Praha 1996.

Jílovská, Stanislava (Staša) (1898–1955)

Překladatelka, editorka, novinářka. Absolventka gymnázia Minerva. Dcera lékaře a hudebního skladatele Ladislava Procházky, vnučka vydavatele *Národních listů* Julia Grégra. Jako novinářka začínala v deníku *Tribuna*, který roku 1919 otiskl její překlady a poté ji angažoval jako externí autorku rubriky *Moda*. Od roku 1921 do roku 1925 vedla jako odpovědná redaktorka *Módní revue*,

samostatnou přílohu *Tribuny*. V letech 1922–23 vedla módní rubriku v měsíčníku *Salon*. V letech 1926–1927 pracovala v redakci týdeníku *Pestrý týden*, v roce 1927 byla autorkou melantrišského týdeníku pro ženy *Hvězda československých paní a dívek* a v letech 1928–1936 hlavní redaktorkou módy čtrnáctideníku *Eva*. V letech 1929–1930 redigovala časopis Osvobozeného divadla *Vest pocket revue*. Ve 20. letech přispívala také do deníkových rubrik pro ženy v *Národních listech* a *Lidových novinách* (zejména roku 1926). V letech 1931–1938 byla redaktorkou Ottova slovníku naučného nové doby, po druhé světové válce pracovala jako úřednice na ministerstvu informací.

Bibliografie:

Bernasová, Mariana: *Byla Staša Jílovská modernistickou překladatelskou osobností?* Praha 2009.

Cinger, František: *Tiskoví magnáti Voskovec a Werich*. Praha 2008.

Florian, Josef, Jílovská, Staša: *Vzájemná korespondence 1919–1922*. Praha 1993.

Klíma, Karel Zdeněk (1883–1942)

Novinář, šéfredaktor. Začínal po roce 1902 jako vídeňský parlamentní zpravodaj. Psal pod šifrou *Kazetka*, v *Lidových novinách* byl jedním z autorů oblíbené humoristické rubriky *Pražský film*. V letech 1910–1911 vedl *Vídeňský deník*, šéfredaktorem *Lidových novin* byl v letech 1927–1929 a 1939–1942, v letech 1930–1939 vedl *České slovo*.

Bibliografie:

Poláček, Jiří: *Novinář Karel Zdeněk Klíma*. In: *Pátečníci a Karel Poláček* (ed. Janáček, Pavel). Boskovice 2001.

Laudová-Hořicová, Marie (1869–1931)

Herečka, publicistka, pedagožka. Manželka novináře Ignáta Hořici (1859–1902). Začínala jako přispěvatelka regionálních listů, jež vydával její manžel (*Plzeňské listy*, *Svobodný občan*, *Český západ*). V letech 1890–1916 působila ve stálém angažmá činohry Národního divadla, po prodělaném úraze se už ale nemohla divadlu dál aktivně věnovat a stala se učitelkou pražské konzervatoře. Po první světové válce se vrátila k publicistice, v deníku *Venkov* vedla rubriku *Společenský rádce*, příležitostně psala také pro *Národní listy* a pro časopisy *Osvěta*, *Lumír* a *Zlatá Praha*.

Laurin, Arne (1889–1945)

Vlastním jménem Arnošt Lustig. Novinář, šéfredaktor deníku *Prager Presse*. Absolvoval pražskou techniku, vystudovanému oboru se ale nikdy nevěnoval. Od roku 1908 externě spolupracoval například s českožidovským týdeníkem *Rozvoj Lva Vohryzka*, psal také pro čtrnáctideník *Divadlo*. V letech 1919–1920 byl zástupcem šéfredaktora v nově založeném deníku *Tribuna*, od roku 1921 pak vedl německojazyčný deník *Prager Presse*, a to až do jeho zániku v roce 1938. Zemřel v emigraci v USA.

Bibliografie:

Kubka, František: *Na vlastní oči*. Praha 1959.

Štefanová, Alena: *Prager Presse, Arne Laurin a meziválečná Praha*. České Budějovice 2009.

Mayerová, Milada (Milča) (1901–1977)

Tanečnice, choreografka, manželka architekta Jaroslava Fragnera. Působila v divadle E. F. Buriana, Osvobozeném divadle, Městském divadle na Vinohradech či Národním divadle, vedla vlastní taneční školu. Známé jsou například její taneční kreace, které ve fotografiích doprovázely vydání Nezvalových básní *Abeceda*.

Bibliografie:

Nezval, Vítězslav: *Abeceda*. Taneční komposice Milči Majerové. Torst, Praha 1993.

Šmídová, Denisa: *Interakce výtvarného a tanečního umění v meziválečném Československu*. Diplomová práce. FF MU, Brno 2009.

Meisnerová, Vilma (1893–1949)

Publicistka, spisovatelka. Absolvovala obchodní školu a od roku 1909 pracovala jako úřednice. Od roku 1922 vedla rubriku pro ženy v sociálnědemokratickém deníku *Právo lidu*.

Bibliografie:

Meisnerová, Vilma: *Čítanka pro ženy*. Mladá Boleslav 1927.

Melniková-Papoušková, Naděžda (1891–1978)

Publicistka, překladatelka. Narodila se v Petrohradu, vystudovala srovnávací literaturu na moskevské univerzitě. Do Československa přesídlila roku 1919, po sňatku s legionářem a historikem Jaroslavem Papouškem (1890–1945). Jako publicistka se věnovala především literatuře, divadlu, výtvarnému umění a lidové kultuře. Její texty vycházely v desítkách novin a časopisů, mj. také v *Tribuně*, *Lidových novinách* a *Národních listech*, kam přispívala i do módní rubriky vedené Milenou Jesenskou.

Pachmayerová, Augusta (1889–?)

Novinářka, spisovatelka, manželka dlouholetého redaktora *Národních listů* Josefa Pachmayera. Ve 20. letech přispívala do mnoha periodik věnovaných módě, například do časopisů *Československý svéráz*, *Pražská moda*, *Měsíc* a do deníků jako byla *Tribuna (Módní revue)*, *Lidové noviny* a *Národní listy*.

Bibliografie:

Uchalová, Eva: *Česká móda 1918–1939*. Praha 1996.

Papáčková, Marie (Nastá)

Překladatelka, novinářka. Dlouhodobě spolupracovala především s Milenou Jesenskou a přispívala do ženské rubriky *Národních listů*. Tuto rubriku také v době nemoci Mileny Jesenské v roce 1928 krátce vedla. Od roku 1929 byla redaktorkou čtrnáctideníku *Eva*.

Russová, Marta (1888–1963)

Spisovatelka a novinářka známá pod šifrou Maru. Původní profesí úřednice. Jako novinářka začínala roku 1924 v *Módní revue*. Ve 20. letech přispívala do deníku *Venkov* a v letech 1926–1929 byla vedoucí redaktorkou ženského časopisu *Hvězda československých paní a dívek*. Po odchodu Mileny Jesenské z *Národních listů* převzala v tomto deníku v roce 1929 rubriku pro ženy a vedla ji až do roku 1941. Kromě toho roku 1931 redigovala časopis dámského odboru Autoklubu s názvem *Autolady* a v letech 1947–1948 vedla módní časopis *Mo-No*.

Bibliografie:

Maru: *Život bez ličidla*. Praha 1941.

Řezáčová, Ema (1903–1997)

Spisovatelka, publicistka. Manželka spisovatele Václava Řezáče. V tisku se její příspěvky začaly objevovat koncem 20. let, kdy spolupracovala s Milenou Jesenskou v *Lidových novinách* a psala pro týdeník *Český svět*. Později její texty pravidelně tiskla *Eva*, *Světozor* či týdeník *Ozvěny*. V letech 1947–1948 vedla ženskou rubriku deníku *Práce*. Od 50. let se věnovala převážně literatuře.

Sísová, Miloslava (Míla, Milada) (1885–1947)

Novinářka. Sestra politika a šéfredaktora *Národních listů* Františka Síse (1878–1938) a novináře Vladimíra Síse (1889–1958). Začínala jako recenzentka v regionálních periodikách (*Mladoboleslavské listy*). Ve 20. letech působila v *Národních listech* jako pařížská zpravodajka a příležitostně psala i pro jejich ženskou rubriku, redigovala *Ženský svět*.

Stehnová, Pavla

Novinářka, překladatelka, absolventka gymnázia Minerva. Jako redaktorka specializovaná na módu spolupracovala od roku 1919 s deníkem *Tribuna*, a to pod šifrou Jezda, jež vycházela z jejího dívčího příjmení Jezdinská. Během 20. let byla stálou externí autorkou *Módní revue*, pod šifrou Pst psala také pro módní rubriku *Lidových novin*, a to zejména v letech 1926 a 1927. Spolupracovala také s měsíčníkem *Úhor* zaměřeným na dětskou literaturu.

Bibliografie:

Jezdinská, Pavla: *Zdraví a krása ženy*. Praha 1924.

Suchardová, Miroslava (Mirina) (1889–1965)

Malířka, grafička, ilustrátorka, učitelka kreslení. Narodila se v Nové Pace v umělecké rodině Suchardů – jejími bratry byli řezbář Vojtěch Sucharda a sochař Stanislav Sucharda, malířkou byla i její sestra Anna. Suchardová vystudovala Uměleckoprůmyslovou školu, živila se jako kreslička v módních salonech, mj. také v Paříži a spolupracovala s mnoha módními periodiky a deníky – například s *Módní revue* nebo *Národními listy*.

Švobodová-Tůmová, Františka (1886–?)

Novinářka. Jako stálá redaktorka pracovala od roku 1912 pro *Národní listy*, nejprve psala pod šifrou Heda pro módní hlídku, ve 20. letech pak pod šifrou FHS referovala o nových filmech a vedla nedělní přílohu.

Bibliografie:

Národní listy. Jubilejní sborník. Praha 1941.

Šklíbová, Hana (1897–1987)

Spisovatelka a novinářka. Dlouhodobě spolupracovala s Milenou Jesenskou v *Národních listech* i *Lidových novinách*. Před druhou světovou válkou mimo jiné pracovala v ženské rubrice baťovského firemního časopisu ve Zlíně, jako editorka uspořádala korespondenci Jana Čepa. V roce 1948 emigrovala do Velké Británie, působila v redakci Rádia Svobodná Evropa, zemřela v Norsku.

Tilschová, Míla (1895-1963)

Novinářka. Ve 30. letech vedla módní a společenskou rubriku *Lidových novin*, kterou převzala v létě 1930 po Mileně Jesenské. Publikovala i po válce, například v časopise *Vlasta*.

Vojáčková-Jančová, Olga (1897–?)

Novinářka, dcera významného moravského žurnalisty Jana Jančí (1866–1928), manželka malíře Františka Vojáčka. Pod šifrou O-ja se věnovala výhradně psaní o módě a životním stylu. Roku 1925 se stala odpovědnou redaktorkou týdeníku *List paní a dívek* a o dva roky později nastoupila jako editorka módní rubriky v *Lidových novinách*. Z nich roku 1928 přešla do měsíčníku *Salon* a souběžně přispívala do časopisu *Lada-Modní svět*. V roce 1937 se stala vedoucí redaktorkou módní hlídky v *Národní politice*.

Vondráčková, Jaroslava (1894–1986)

Textilní výtvarnice, publicistka, spisovatelka. Manželka architekta Otakara Vondráčka. Jako externí redaktorka trvale spolupracovala s Milenou Jesenskou v *Národních listech*, *Pestrém týdnu* i *Lidových novinách*. Publikovala také v časopisech o životním stylu *Elegantní Praha* a *Žijeme*. Jako textilní návrhářka a odborná publicistka pracovala i po válce, kdy se také věnovala odkazu Mileny Jesenské a zpracovala její biografii.

Bibliografie:

Vondráčková, Jaroslava: *Kolem Mileny Jesenské*. Praha 1991.

Wattersonová, Zdena (1890–1980)

Překladatelka, novinářka. Dcera sociologa Břetislava Foustky, sestra spisovatele Jiřího Foustky. Absolventka gymnázia Minerva. Od roku 1919 do roku 1921 redaktorka módní rubriky *Tribuny*, ve 20. letech žila v USA a přispívala do deníků *České slovo* a *Národní listy* či do týdeníku *Pestrý týden*. Od roku 1929 vedla rubriku pro ženy v deníku *Prager Presse*. V letech 1930-1931 psala filmové recenze pro krátkce vycházející kulturní měsíčník *Prospekt*, během 30. let však přispívala i do dalších periodik, například do revue *Žijeme*. Po roce 1945 se věnovala výhradně překladatelství z angličtiny.

Bibliografie:

Klečáková-Beyly, Marie: *Vzpomínky malostranské*. Praha 2009.

Foustková-Wattersonová, Zdena: *Listy z Ameriky*. Praha 1927.

Weiner, Richard (1884–1937)

Spisovatel, novinář. Jako publicista začínal roku 1912 v deníku *Samostatnost*, od roku 1913 spolupracoval s *Lidovými novinami* jako pařížský zpravodaj. Roku 1919 začal psát pod šifrou Filína pravidelné sloupky o pařížském společenském životě do módní rubriky *Lidových novin*, kde zároveň až do poloviny 30. let působil jako řadový redaktor.

Bibliografie:

Chalupecký, Jindřich: *Richard Weiner*. Praha 1947.

Langerová, Marie: *Weiner*. Praha 2000.

Weiner, Richard: *O umění a lidech*. Praha 2002.

Zemanová, Oldřiška (?–1940)

Publicistka. Tematicky se věnovala především péči o domácnost a vaření. Spolupracovala s *Národními listy* a *Lidovými novinami*, je autorkou knihy *Moderní domácnost: trochu idejí a trochu práce*, která vyšla v roce 1927 v edici *Žena* vedené Milenou Jesenskou.

Slovník šifer

A. G.	Alice Gerstelová-Rühle
Augusta	Augusta Pachmayerová
AXN (A.X.N.)	Milena Jesenská
AX Nessey	Milena Jesenská
B. B. (BB)	Blažena Baušová
B. N. (BN)	Božena Nevolová
FHS (F.H.S.)	Františka Svobodová-Tůmová
Filína	Richard Weiner
Heda	Františka Svobodová-Tůmová
HoWe	Jan Werich
Jezda	Pavla Jezdinská-Stehnová
I.t.	Míla Tilschová
M. F.	Marie Fantová
Ma-Fa	Marie Fantová
Marja	Marja Boučková
Maru	Marta Russová
Milena	Milena Jesenská
Miss	Míla Sísová
mrs	Marta Russová
MS	Mirina Suchardová
O. F.	Olga Fastrová (jako autorka fejetonů a ženské hlídky)
O-Ja	Olga Vojáčková-Jančová
PP	Pavla Pitschová
Pst.	Pavla Jezdinská-Stehnová
R-a	Zdena Wattersonová (v období práce pro <i>Tribunu</i> 1919-1921)
R. J.	Růžena Jarešová-Jelenová
R. J.-J.	Růžena Jarešová-Jelenová
St. J.	Staša Jílovská
Šeherezáda	Richard Weiner
Yvonna	Olga Fastrová (jako autorka módního sloupku)
Z. M.	Zdeňka Fuchsová-Mayerová
Z. W. (ZW)	Zdena Wattersonová (v období práce pro <i>Prager Presse</i> 1930-1938)

Prameny a literatura

Prameny archivní

Archiv bezpečnostních složek

Oddělení archivních fondů Státní bezpečnosti. Fond Tábory nápravných prací.

Archiv Hlavního města Prahy

Výroční zprávy soukromého dívčího gymnázia reálného spolku Minervy v Praze za školní roky 1891–1920.

Fond Komise č. 1 pro zařazování do TNP se sídlem v Praze (složka Marie Breinlová).

Archiv ministerstva zahraničních věcí

Osobní fondy zaměstnanců MZV.

Archiv Univerzity Karlovy v Praze

Ordnung der Vorlesungen K.K. Deutschen Karl-Ferdinands Universität zu Prag 1912–1920.

Fond Friedricha Breinla.

Moravský zemský archiv v Brně

Archiv Lidových novin v Brně (1912–1952). (Inventář zpracoval V. Pletka, 1953)

Matriky

Radnice Městské části Praha 1. Matrika úmrtí, 1963.

Literární archiv Památníku národního písemnictví v Praze.

Fond Aventina a Otakara Štorcha-Mariena.

Fond Eduarda Basse.

Fond Josefa Fanty.

Fond Olgy Fastrové.

Fond Otokara Fischera.

Fond Leopolda Katze.

Fond Arne Laurina.

Fond Lidových novin.

Fond Miroslava Rutteho.

Fond Miloslavy Sísové.

Fond Jarmily Svaté.

Fond Jaroslavy Vondráčkové.

Fond Marie Weatherallové.

Národní archiv Praze

Archiv policejního ředitelství.

Evidence obyvatel.

Soukromé archivy

Ma-Fa: Jevany. Strojopis vzpomínkové práce psaný pro dr. Václava Šebka. Praha 1958.

Paměti a korespondence

- Bass, Eduard: *Moje kronika*. Československý spisovatel, Praha 1985.
- Borovičková, Adriena (ed.): *Voskovec & Wachsmanni*. NLN, Praha 1996.
- Buberová-Neumannová, Margarete: *Kafkova přítelkyně Milena*. MF, Praha 1992.
- Čapek, Karel: *Korespondence I, II* (ed. Marta Dandová). Československý spisovatel, Praha 1993.
- Černá, Jana: *Adresát Milena Jesenská*. Concordia, Praha 1991.
- Černý, Václav: *Paměti I (1921–1938)*. Atlantis, Brno 1994.
- Červený, Jiří: *Červená sedma*. Orbis, Praha 1959.
- Demetz, Peter: *Praha ohrožená 1939–1945*. Politika, kultura, vzpomínky. Mladá fronta, Praha 2010.
- Doubek, Vratislav, Kučera, Martin (ed.): *Korespondence T. G. Masaryk – Bedřich Hlaváč*. Masarykův ústav AV ČR, Praha 2001.
- Firt, Julius: *Knihy a osudy*. Brno 1991.
- Florian, Josef – Jílovská, Staša: *Vzájemná korespondence 1919–1922*. ed. Petr F. Hájek a M.Ch. Documenta, Praha 1993.
- Golombek, Bedřich: *Dnes a zítra*. Lidová tiskárna, Brno 1944.
- Hiršal, Josef, Grögerová, Bohumila: *Let let*. Torst, Praha 2007.
- Honzík, Karel: *Ze života avantgardy*. Československý spisovatel, Praha 1963.
- Kafka, Franz: *Dopisy Mileně*. Nakladatelství Franze Kafky, Praha 2001.
- Klečáková-Beyly, Marie: *Vzpomínky malostranské*. Akropolis, Praha 2009.
- Krulichová, Marie, Vinařová, Milena (eds.): *Polohy srdce*. Z korespondence Jaromíra Johna. Československý spisovatel, Praha 1982.
- Peroutka, Ferdinand, Urzidil, Johannes: *O české a německé kultuře*. Dokořán a Jaroslava Jiskrová – Máj, Praha 2008.
- Prušáková-Honzíková, Marie: *Když hoří obrazy*. Melantrich, Praha 1989.
- Scheinpflugová, Olga: *Byla jsem na světě*. Mladá fronta, Praha 1994.
- Šalda, Jaroslav: *Budování tisku*. Eva, Praha 2001.
- Štorch-Marien, Otakar: *Sladko je žít*. Aventinum, Praha 1992.
- Štorch-Marien, Otakar: *Tma a co bylo potom*. Aventinum, Praha 1993.
- Vondráček, Vladimír: *Lékař dále vzpomíná (1920–1938)*. Avicenum, Praha 1977.
- Vondráčková, Jaroslava: *Kolem Mileny Jesenské*. Torst, Praha 1991.
- Voskovec, Jiří, Werich, Jan (editor Ladislav Matějka): *Korespondence I*. Akropolis, Praha 2007.
- Zábrana, Jan: *Celý život I*. Torst, Praha 1992.
- Zikmund, Jaroslav (ed.): *Ve stínu Orfea*. Julius Zeyer a rodina Kalašových ve vzájemných dopisech 1879–1900. Rupp, Praha 1949.

Prameny tištěné

- Československé studentky let 1890–1930. Almanach ke čtyřicetiletí založení Minervy. Minerva, Praha 1930.
- Foustková-Wattersonová, Zdenka: *Listy z Ameriky*. F. Topič, Praha 1927.
- Hegnerová, Ludmila (ed.): *Milena Jesenská*. Zvenčí a zevnitř. Nakladatelství Franze Kafky. Praha 1996.
- Hoffmeister, A., Ma-Fa, Mollenda, M., Eiselt, J., Marot-Oumanský, J., Milena: *Šťastnou cestu*. F. Topič,

Praha 1927.

Horneková, B., Vaněk, J., Rossmann, Z.: Civilisovaná žena (Zivilisierte Frau). Jan Vaněk, Brno 1929.

Jesenská, Milena: Cesta k jednoduchosti. F. Topič, Praha 1926.

Jesenská, Milena: Nad naše síly. Češi, Židé a Němci 1937–1939. (ed. Václav Burian). Votobia, Olomouc 1997.

Ma-Fa: Křížovka světa. Fr. Borový, Praha 1938.

Ma-Fa: Lidé, Praha a svět. Aventinum, Praha 1925.

Maru: Život bez ličidla. Praha 1941.

Národní listy. Jubilejní sborník 1861–1941. Praha 1941.

Zemanová, O.: Moderní domácnost. F. Topič, Praha 1928.

Periodika:

Eva, 1928–1931

Hvězda československých paní a dívek, 1927

Lidové noviny, 1919–1931

Módní revue, 1921–1928

Národní listy, 1912–1930

Národní politika, 1907–1930

Pestrý týden, 1926–1928

Prager Presse, 1925–1931

Svět práce, 1935

Světozor, 1929–1930

Tribuna, 1919–1921

Venkov, 1925

Žijeme, 1931-1932

Slovníky, příručky a encyklopedie

Beránková, M., Křivánková, A., Ruttkay, F.: Dějiny československé žurnalistiky. Praha 1988.

Dějiny české literatury IV. Praha 1995.

Dolenský, Antonín (ed.): Kulturní adresář ČSR. Praha 1934.

Dolenský, Antonín: Slovník pseudonymů a kryptonymů v československé literatuře. Praha 1934.

Churaň, Milan a kol.: Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. Století. Libri, Praha 1998.

Končelík, Jakub, Večeřa, Pavel, Orság, Petr: Dějiny českých médií 20. století. Portál, Praha 2010.

Lexikon české literatury. Díl I. (ed. Vladimír Forst). Praha 1985.

Lexikon české literatury. Díl II. (ed. Vladimír Forst). Academia, Praha 1998.

Lexikon české literatury. Díl III. (ed. Jiří Opelík). Academia, Praha 2000.

Ottův slovník naučný nové doby. Praha 1939.

Slovník českých spisovatelů po roce 1945. ÚČL AV ČR a Brána, Praha 1998.

Vopravil, Jaroslav Stanislav: Slovník pseudonymů v české a slovenské literatuře. SPN, Praha 1973.

Sekundární literatura (výběr)

Genderová témata

- Bahenská, Marie: Počátky emancipace žen v Čechách. Slon/Libri, Praha 2005.
- Bocková, Gisela: Ženy v evropských dějinách. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2007.
- Burešová, Jana: Proměny společenského postavení českých žen v 1. polovině 20. století. UP, Olomouc 2001.
- Feinberg, Melissa: Elusive Equality. Gender, Citizenship, and the Limits of Democracy in Czechoslovakia 1918–1950. University of Pittsburgh Press 2006.
- Havelková, Hana, Vodrážka, Mirek (eds.): Žena a muž v médiích. Nadace Gender Studies, Praha 1998.
- Lipovetsky, Gilles: Třetí žena. Neměnnost a proměny ženství. Prostor, Praha 2007.
- Malínská, Jana: Do politiky prý žena nesmí – proč? Slon/Libri, Praha 2005.
- Roberts, Mary Louise: Civilization without Sexes: Reconstructing Gender in Postwar France 1917–1927. University of Chicago Press 1994.
- Pachmanová, Martina: Neznámá území českého moderního umění: Pod lupou genderu. Argo, Praha 2004.
- Uhrová, Eva: České ženy známé i neznámé. Mediasys, Praha 2008.
- Uhrová, Eva: Po nevyšlapaných stezkách. Mona, Praha 1984.
- Weinbaum, Alys Eve (ed.): The modern girl around the Word: Consumption, Modernity, and globalization. Duke University Press 2008.
- Wosk, Julie: Women and the Machine. Representations from the Spinning Wheel to the Electronic Age. Johns Hopkins University Press 2001.
- Žena v dějinách Prahy. Sborník příspěvků konference Archivu hl. města Prahy a Nadace pro gender studies 1993. Documenta Pragensia XIII. Scriptorium, Praha 1999.

Historie a literární historie

- Bauer, Michal: Ideologie a paměť. HaH, Jinočany 2003.
- Blümllová, Dagmar (ed.) a kol.: Čas optimismu a tížadostivých nadějí. Prezentace a reprezentace české vědy a kultury v prvním desetiletí samostatného státu 1918–1929. Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, České Budějovice 2009.
- Cinger, František: Tiskoví magnáti Voskovec a Werich. Akropolis, Praha 2008.
- Čadková, Kateřina, Lenderová, Milena, Stráníková, Jana (eds.): Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zasetí historiografie. Univerzita Pardubice 2006.
- Duda, Sibylle: Wahnsinns Frauen. Suhrkamp, Frankfurt n. M. 1996.
- Fialová, Ludmila a kol.: Dějiny obyvatelstva českých zemí. Mladá fronta, Praha 1996.
- Hájková, Dagmar (ed.): Drahá mama/Dear Alice. Masarykův ústav AV ČR, Praha 2001.
- Heczková, Libuše: Píšící Minervy. Vybrané kapitoly z dějin české literární kritiky. Karolinum, Praha 2009.
- Horská, Pavla: Naše prababičky feministky. NLN, Praha 1999.
- Chalupecký, Jindřich: Expresionisté. Torst, Praha 2000.
- Jirásková, Marie: Stručná zpráva o trojí volbě. Nakladatelství Franze Kafky, Praha 1996.

- Kaplan, Karel: Tábory nucené práce v Československu v letech 1948–1954. Nakladatelství R, Praha 1992.
- Klauber, Olga: Nicht nur Kafkas Freundin Milena Jesenskás Lebenslauf. Uppsala Universitet, Uppsala 1992.
- Kosatík, Pavel: Ferdinand Peroutka. Život v novinách 1895–1938. Paseka, Praha 2003.
- Kosatík, Pavel, Kolář, Michal: Jan Masaryk. Pravdivý příběh. Mladá Fronta, Praha 2000.
- Kroutvor, Josef: Potíže s dějinami. Prostor, Praha 1990.
- Lach, Jiří: Josef Borovička. Osudy českého historika ve 20. století. Academia, Praha 2010.
- Lenderová, Milena: K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století. Mladá Fronta, Praha 1999.
- Lenderová, Milena, Jiránek, Tomáš, Macková, Marie: Z dějin české každodennosti. Karolinum, Praha 2009.
- Lenderová, Milena a kol. (eds.): Žena v českých zemích od středověku do 20. století. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2009.
- Mareš, Michal: Přicházím z periferie republiky. Academia, Praha 2009.
- Marková-Kotyková, Marta: Mýtus Milena. Primus, Praha 1993.
- Marková, Marta: Femina (Portréty českých žen). Barrister&Principal, Brno 1998.
- Masaryk, Jan: Volá Londýn. Panorama, Praha 1990.
- Mocná, Dagmar: Červená knihovna. Paseka, Praha-Litomyšl 1996.
- Musilová, Dana: Z ženského pohledu: poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918-1939. Veduta, České Budějovice 2007.
- Neudorfllová, Marie N.: České ženy v 19. století. Janua, Praha 1999.
- Nývltová, Dana: Femme fatale české avantgardy. Marie Majerová – česká komunistka ve víru feminismu. Akropolis, Praha 2011.
- Sak, Robert: Salon dvou století. Paseka, Praha 2003.
- Směřičková, Helena (ed.): První české dívčí gymnázium 1890–1990. Sborník ke 100. výročí založení. Praha 1990.
- Štěpánová, Irena, Sochorová, Ludmila, Secká, Milena: Ženy rodiny Náprstkovy. Argo, Praha 2001.
- Vaněk, Vladimír: Jan Masaryk. Torst, Praha 1994.
- Vojvodík, Josef, Wiendl, Jan (eds.): Heslář české avantgardy: estetické koncepty a proměny uměleckých postupů v letech 1908-1958. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta 2011.
- Vošahlíková, Pavla: Zlaté časy české reklamy. Karolinum, Praha 1999.
- Wagnerová, Alena: Dopisy Mileny Jesenské. Prostor, Praha 1998.
- Wagnerová, Alena: Milena Jesenská. Prostor, Praha 1996.
- Weiner, Richard: O umění a lidech. Torst, Praha 2002.

Média a jejich dějiny

- Dolejší, Vojtěch: Noviny a novináři. NPL, Praha 1963.
- Chambers, Deborah, Steiner, Linda, Fleming, Carole: Women and Journalism. Routledge, London 2004.
- Lont, Cynthia M. (ed.): Women and Media. Wadsworth Publication Company, New York 1995.
- Mills, Kay: A Place in the News. From the Women's Pages to the Front Page. Columbia University Press, New York 1990.
- Pernes, Jiří: Svět Lidových novin 1893–1993. NLN, Praha 1993.
- Sloan, David, Parcell, Lisa Mullikin (eds.): American Journalism: History, Principles, Practices.

McFarland, North Carolina 2002.
Smith, Anthony: The Newspaper. An International History. Thames and Hudson, London 1979.
Sullerot, Evelyne: La Presse Féminine. Armand Colin, Paris 1966.
White, Cynthia L.: Women's Magazines 1693–1968. Michael Joseph, London 1970.

Móda a životní styl

Baudot, Francois: Móda století. Ikar, Praha 1999.
Boyer Sagert, Kelly: Flappers: A Guide to An American Subculture. Greenwood Press 2010.
Cunningham, Patricia A.: Reforming Women's Fashion 1850–1920: Politics, health and art. The Kent State University Press 2003.
Ganeva, Mila: Women in Weimar Fashion. Camden House 2008.
Gourley, Kathleen: Flappers and the New American Woman. Twenty-First Century Books, Minneapolis 2008.
Kybalová, Ludmila: Od „zlatých dvacátých“ po Diora. NLN, Praha 2009.
Kybalová, Ludmila, Lamarová, Milena, Herbenová, Olga: Obrazová encyklopedie módy. Artia, Praha 1973.
Latham, Angela J.: Posing a Threat: Flappers, Chorus Girls, and Other Brazen Performers of the American 1920s. Wesleyan University Press 2000.
Loos, Adolf: Řeči do prázdna. Tichá Byzanc, Kutná Hora 2001.
Máchalová, Jana: Móda 20. století. NLN, Praha 2003.
Machonin, J., Ryndová, S., Valchářová, V., Vinterová, A. (eds.): Povolání: architekt(ka). Kruh, Praha 2003.
Seelingová, Charlotte: Století módy 1900–1999. Slovart, Praha 2000.
Stewart, Mary Lynn: Dressing Modern Frenchwomen: marketing haute couture, 1919–1939. The Johns Hopkins University Press 2008.
Taut, Bruno: Nové bydlení. Žena jako tvůrce. Orbis, Praha 1926.
Uchalová, Eva: Česká móda 1780–1870. Pro salon i promenádu. Olympia a UMRUM, Praha 1999.
Uchalová, Eva: Česká móda 1870–1918. Od valčíku po tango. Olympia a UMRUM, Praha 1997.
Uchalová, Eva a kol.: Česká móda 1918–1939. Elegance 1. republiky. Olympia a UMRUM, Praha 1996.

Kvalifikační práce

Bernasová, Mariana: Byla Staša Jílovská modernistickou překladatelskou osobností? Magisterská práce. FF UK, Praha 2009.
Hrčková, Irena: Ženský týdeník Pražanka a reflexe ženy 1925–1933. Bakalářská práce. FHS UK, Praha 2001.
Huderová, Olga: Deník Tribuna 1919–1928. Magisterská práce. FSV UK, Praha 2001.
Huebner, Karla Tonine: Eroticism, Identity and Cultural Context: Toyen and the Prague Avant-Garde. Disertační práce. University of Pittsburgh 2008.
Jonášová, Kateřina: Ženský obzor. Magisterská práce. FSV UK, Praha 1999.
Jonášová, Kateřina: Ženská hlídka Národních listů 1927–1928. Bakalářská práce. FSV UK, Praha 1997.
Kadlecová, Zuzana: Milena Jesenská a její vztah k pražské německé a české kultuře. Magisterská

práce. PF JU, České Budějovice 2008.

Křížková, Lucie: Revue Gentleman 1924-1927, literární a výtvarná tematika, reflexe proměn životního stylu. Magisterská práce. FF MU, Brno 2011.

Mastná, Naděžda: Revue Eva 1928-1932: literatura a výtvarné umění v dobové reprezentativní revue, reflexe proměn životního stylu. Magisterská práce. FF MU, Brno 2011.

Musilová, Blanka: Časopis Bytová kultura v letech 1924–1925. Význam revue pro českou kulturu. Magisterská práce. FF MU, Brno 2009.

Penkalová, Lenka: Novinářka Marie Fantová – *Ma-Fa* a rubriky pro ženy v denním tisku ve 20. letech 20. století. Magisterská práce. FSV UK, Praha 2004.

Přečková, Karla: Hledající se a hledaná. Společenské představy o ženě za první československé republiky (1918-1938). Magisterská práce. FF UP, Olomouc 2008.

Rybová, Dominika: Milena Jesenská – osobnost české žurnalistiky, módy a životního stylu. Magisterská práce. FSV UK, Praha 1995.

Skálová, Veronika: Olga Fastrová (1876–1965). Životopis české novinářky. Magisterská práce. FSS MU, Brno 2006.

Sládková, Klára: Česká módní ilustrace dvacátých až čtyřicátých let 20. století. Bakalářská práce. FF MU, Brno 2010.

Slezáková, Hana: Obraz emancipace ženy v meziválečné módě. Bakalářská práce. FF MU, Brno 2007.

Szopová, Eva: Dvě české političky – novinářky: Božena Víková-Kunětická a Františka Plamínková. Magisterská práce. FSS MU, Brno 2011.

Šreinová, Lenka: Victor Margueritte: Garsonka. Přijetí francouzského románu v českém prostředí. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice 2010.

Štefanová, Alena: Prager Presse, Arne Laurin a meziválečná Praha. Bakalářská práce. FF JU, České Budějovice 2009.

Tardonová, Veronika: Eliška Krásnohorská a Ženské listy (1873–1926). Bakalářská práce. Univerzita Pardubice 2009.

Trojanová, Alena: Architektura a bytová kultura v časopise Měsíc (1932–1941). Magisterská práce. FF MU, Brno 2007.

Urbánková, Eva: Recepce módní tvorby v pražských a brněnských společenských a kulturních časopisech dvacátých let 20. století. Magisterská práce. FF MU, Brno 2011.

Vilgus, Petr: Pestrý týden 2. 11. 1926–28. 4. 1945. Magisterská práce. Slezská univerzita v Opavě, 2001.

Vilgus, Petr: České ilustrované časopisy mezi roky 1918 a 1945 na příkladu Pražského ilustrovaného zpravodaje a Pestrého týdne. Doktorská práce. FAMU, Praha 2007.

Žáčková, Andrea: Konstrukt feminity v ženských časopisech v období mezi lety 1860–1940. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice 2008.

Články v časopisech a sbornících

Berry, Francesca: „Designing the Reader’s Interior. Subjectivity and the Woman’s Magazine in Early Twentieth Century France“, *Journal of Design History*, roč. 18, č. 1. Str. 61.

Daniel, David: „Arnošt Heinrich“, *Reflex*, 7. 6. 2001.

Gaskoněc, Jiří: „Feuilleton o Yvonně“, *Národní listy*, 20. 8. 1925, s. 1.

Homolová, Marie: „Poslední Pařížanka v Praze“, *Lidové noviny*, roč. 14, č. 94 (21.4.2001), s. 28.

- Homolová, Marie: „Zlobivý kluk Jan Masaryk“, *Mladá Fronta Dnes*, 11. 3. 2006, s. 4.
- Homolová, Marie: „Byly slavné. Výjimečné ženy 20. století – Marie Fantová.“ *Mladá Fronta Dnes*, 16. 9. 2005.
- Horlivá, Eva: „Sestra Ma-Fy (Marie Fantové) o Ma-Fě“, *Rozpravy Aventina*, 1925/26.
- Housková, Anna: „Žena a styl pražské avantgardy“, *Literární noviny*, 13/1998, s. 8.
- Jílková, Jaroslava: Soupis textilních časopisů a ročenek v českých zemích v letech 1787-1982. In: Rohlena, Václav (ed.): *Z dějin textilu – Studie a materiály*. Sv. 4. Ústí nad Orlicí 1983. Str. 9-275.
- Jolliffe, Lee: „Women’s Magazines in the 19th Century“, *Journal of Popular Culture*, 4/1994, s. 125.
- Králíková, Božena: O módních referátech“, *Přítomnost*, 13/1931, s. 194-195.
- Krásnohorská-Pechová, Eliška: „Julie Fantová-Kusá“, *Ženské listy*, roč. 36, č. 4, duben 1908, s. 65–67.
- Mášová, Hana: „Bojovník s byrokracií – lékař a úředník Ladislav Prokop Procházka“, In: Černý, Karel, Svobodný, Petr (eds.): *sborník Historia medicina cultura*. Karolinum, Praha 2006. Str. 189–204.
- Pujmanová-Hennerová, Marie: „Marie Fantová – Lidé, Praha a svět“, *Tribuna*, 29. 11. 1925, s. 9.
- Roleček, Hynek: „Animírky a múzy nejen tiché. Ženy pražských kaváren a lokálů první poloviny 20. století.“ *Dějiny a současnost*, 4/2008, s. 36.
- Sekera, Martin: „Heinrich, Čapek, Peroutka: hvězdné časy“, *Lidové noviny*, 13. 12. 2003, s. III.
- Štěpánková, Petra: „Madame Yvonna: životní příběh první české novinářky“, *Dějiny a současnost*, 1/2008, s. 21–23.
- Švácha, Rostislav: „Karel Teige jako teoretik architektury“, *Historia artium* 1998. S. 145–155.
- Valchářová, Vladka: „Karel Vávra“, *Architekt*, 11/2000, s. 74.
- Vychytilová, Daniela: „Válka naučila lidi identifikovat se proti špatnému“, rozhovor s literárním historikem Jiřím Brabcem, *Lidové noviny*, 11. 7. 1998, s. 28.
- Waller-Zuckerman, Mary Ellen: „Old Homes, in a City of Perpetual Change: Women’s Magazines 1890–1916“, *Business History Review*, 4/1989, s. 715.

Internetové zdroje

- Langerová, Marie: Weiner. Open Society Fund, 1999.
(rss.archives.ceu.hu/archive/00001077/01/78.pdf)
- Pachmanová, Martina: Sen o automobilu: Moderní obraz žen za volantem a prvorepubliková reklama. In: *Ženy v umění*, 2009. (<http://www.zenyvumeni.cz/index.php?id=94>)

Rejstřík jmenný

A

Ambrožová (Haasová-Nečasová), Jarmila 64, 95, 138, 150

B

Bass, Eduard 15, 32, 109, 122, 128, 132, 133, 140, 141, 227

Baušová, Blažena 113, 137, 216, 226

Beaufort, Eduard 39, 50, 144

Beneš Šumavský, Václav 39

Beránková, Iša 81

Borovička, Josef 150, 151, 153

Bosáková, Magda 29

Boučková, Marja 57, 74, 113, 115, 200, 216, 226

Braunerová, Zdenka 136

Breinl, Friedrich 141

Broftová, Máša 57, 90, 216

Brunner, Vratislav Hugo 69

Č

Čapek, Karel 85, 140, 142, 149

D

Diviš, Ivan 117, 148

E

Eiselt, Josef 57, 62, 74, 143, 183, 194, 229

Erdély, Eugen 117, 122

F

Fanta, Josef 15, 135, 136, 137, 138, 139, 142, 145, 147, 216, 227

Fantová, Julie 136

Fantová, Marie .. 1, 4, 9, 10, 12, 13, 14, 32, 40, 52, 54, 64,

68, 70, 76, 87, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118,

119, 120, 122, 123, 124, 127, 128, 132, 135, 136, 137,

138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148,

149, 150, 151, 153, 165, 167, 173, 179, 181, 182,

183, 184, 185, 187, 188, 189, 194, 195, 197, 198, 203,

205, 207, 208, 209, 210, 212, 213, 214, 216, 217, 226,

234, 236

Faster, Otto 37, 38

Fastrová, Jarmila 54, 64, 85, 95, 142

Fastrová, Olga 1, 4, 8, 12, 13, 14, 15, 30, 31, 33, 34, 35,

36, 37, 38, 39, 40, 41, 43, 44, 45, 47, 48, 59, 116, 120,

162, 167, 181, 184, 188, 204, 206, 210, 212, 213, 214,

217, 226, 227, 235

Feuerstein, Bedřich 70, 136

Fischer, Otokar 100, 101, 109, 138

Fischerová-Kvěčková, Marie 174

Florian, Josef 64, 65, 66, 67, 68, 220, 228

Foustka, Břetislav 149, 224

Foustka, Jiří 149

Fragner, Jaroslav 82, 196

Frídová, Marie 23

Friedländerová, Běla 28, 60, 64, 85, 95

Friedlándrová, Běla 54

Fučík, Julius 104

Fuchs, Alfred 51, 54, 59, 73, 129, 163, 196, 213

Fuchsová-Mayerová, Zdeňka 178, 226

G

Gallat, Jaroslav 57, 183

Gerstelová-Rühle, Alice 54, 57, 81, 100, 209, 218, 226

Golombek, Bedřich 109, 117, 118, 219, 228

Gregorová, Hana 208

Gropius, Walter 196

H

Hamáčková, Jiřina 85

Heinrich, Arnošt 32, 108, 109, 110, 111, 118, 121, 128, 132, 133, 134, 140, 141, 218, 235, 236

Herben, Jan 152

Hiršal, Josef 145, 228

Hlaváč, Bedřich 50, 51, 152, 228

Hoffmeister, Adolf .. 63, 68, 69, 75, 76, 103, 105, 194, 229

Honzík, Karel 60, 83, 99, 196, 213, 228

Horlivá, Eva 115, 144, 145, 236

Horneková, Božena 176, 186, 190, 229

Ch

Chaumont, Madelaine 77, 78, 89, 180

I

Illnerová-Kučerová, Rokyta 85

J

Janků-Sandtnerová, Marie 58, 200

Jelenová (Jarešová), Růžena .. 8, 54, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 115, 167, 187, 195, 219, 226

Jesenská, Milena .. 1, 4, 8, 9, 12, 13, 14, 28, 32, 35, 40, 46, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 63, 64, 66, 67, 68, 69,

71, 72, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89,

90, 91, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103,

104, 105, 106, 107, 113, 114, 116, 117, 118, 119, 120,

121, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 130, 131, 132, 133,

134, 138, 140, 141, 143, 149, 150, 151, 154, 155, 157,
161, 162, 165, 167, 168, 169, 174, 176, 181, 183, 184,
185, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 194, 195, 197, 198,
199, 200, 203, 204, 205, 207, 209, 210, 211, 212, 213,
214, 216, 219, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 228, 229,
233, 234, 235
Jílovská, Staša 1, 4, 8, 12, 13, 35, 53, 55, 58, 59, 60, 61,
63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76,
97, 99, 105, 116, 120, 138, 141, 149, 150, 155, 174,
176, 177, 178, 180, 181, 185, 188, 194, 207, 212, 213,
214, 219, 220, 226, 228, 234
Jílovský, Rudolf 65, 66, 76
John, Jaromír ... 18, 70, 82, 83, 88, 89, 120, 142, 143, 157,
162, 168, 169, 228

K

Kafka, Franz 9, 66, 67, 84, 88, 96, 97, 98, 99, 102, 150,
219, 228
Kalašová, Marie 136, 137, 139, 142
Kausová, Gina 70
Kejřová, Anna 58, 200
Kilian, Bohuslav 29
Klíma, Karel Zdeněk . 9, 108, 109, 115, 118, 121, 122, 123,
124, 127, 128, 132, 133, 143, 220
Klokoč, Jan 117, 122
Koseková, Marie 27
Krásnohorská, Eliška 25, 26, 27, 235, 236
Kreidlová, Amalie 137
Krejcar, Jaromír 70, 82, 101, 196, 213
Kröschlová, Jarmila 85

L

Laudová-Hořicová, Marie 40, 213, 220
Laurin, Arne 32, 35, 51, 67, 70, 97, 110, 151, 152, 153,
155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 180, 220, 221,
235
Lindová-Gutfreundová, Pavla 68
Ločák, Karel 27
Loos, Adolf 168, 169, 197, 234
Lukášová, Anna 61, 174, 184
Lužická, Věnceslava 24, 25

M

Macešková, Ludmila 62
Macháčková, Eva 25
Majerová, Marie 29
Malá, Jirka 86, 100
Malířová, Helena 29
Marešová, Milada 105, 157
Maroldová, Zdenka 23
Masaryk, Jan 138, 139
Masaryk, Tomáš G. 50, 110, 138, 139, 149, 150, 202

Masaryková, Anna 163
Masaryková, Olga 150
Matoušek, František 61
Mayerová, Milča . 69, 73, 85, 90, 128, 184, 192, 195, 217,
221
Melicharová, Asta 86
Melišová-Körschnerová, Antonie 22, 23
Melníková-Papoušková, Naděžda 28, 128, 221
Morávek, Jan 69

N

Náprstková, Josefa 136
Neubert, Karel 69
Neumannová, Růžena 86, 94
Nevolová, Božena 114, 117, 156, 226
Nováková, Teréza 26
Nováková-Šaldová, Jarmila 73

O

Obrovský, Jakub 136, 155
Osenká, Ludmila 208

P

Pachmayerová, Augusta .. 40, 53, 54, 57, 58, 62, 180, 184,
214, 221, 226
Palička, Quido 62
Palkosková, Albína 62
Palkosková-Wiesembergerová, Albína 48
Papáčková, Nastá 85, 89, 90, 222
Peroutka, Ferdinand 50, 51, 67, 76, 98, 105, 106, 108,
110, 228, 232, 236
Pitschová, Pavla 117, 226
Pittnerová, Vlasta 38
Plamínková, Františka 202, 204, 205
Podešva, František 29
Podhajská, Minka 199
Podlipská, Sofie 25
Podolská, Hana 59, 73, 177, 178, 179, 180, 181
Preissová, Gabriela 136
Procházka, Ladislav 63, 64, 236
Procházková, Miloslava 24
Pujmanová, Marie 115, 151, 198, 212, 213, 236
Purkyňová, Eliška 78

R

Rosenbaum, Oldřich 73, 116, 177, 178, 179, 180, 218
Rosenbergová-Janáčková, Věra 32
Rossmann, Zdeněk 176, 186, 190, 229
Rotterová, Zuza 117, 122
Roubíčková, Arnoštka 62, 177, 178
Rühle, Otto 81, 209, 210

Russová, Marta 9, 13, 58, 62, 63, 72, 90, 91, 92, 116, 181,
214, 222, 226
Rutte, Miroslav 121, 123, 124, 125
Rutteová, Eva 57, 62

Ř

Řezáčová, Ema 28, 128, 222

S

Sekanina, František 39
Sekora, Ondřej 122
Scheinpflugová, Olga 28, 29, 101, 103, 229
Sísová, Míla 26, 30, 158, 180, 214, 222, 226
Skrejšovský, Jan Stanislav 23, 25, 39
Smrčková, Ludvika 199
Soukenková, Molly 45
Stehlíková, Krista 45, 48
Stehnová (Jezdinská), Pavla 52, 54, 57, 58, 64, 95, 116,
153, 180, 182, 195, 212, 214, 222, 223, 226
Stránská, Olga 78
Suchardová, Mirina 53, 61, 62, 80, 117, 184, 223, 226
Suchý, Lothar 153
Světlá, Karolína 25
Svobodová-Tůmová, Františka 40, 77, 78, 213, 223, 226

Š

Šalda, Jaroslav 15, 28, 40, 64, 71, 72
Šklíbová, Hana 74, 85, 90, 128, 223
Špálová, Sonja 28
Štorch-Marien, Otakar 114, 115, 141, 144, 229

T

Taut, Bruno 196, 197, 234
Teige, Karel 74, 196
Tilschová, Míla 134, 223, 226
Tippmannová, Marie 91
Tyršová, Renáta 136

U

Urbánek, František August 25

V

Vačlena, Karel 23, 27, 38, 60
Vaněk, Jan 176, 186, 190, 199, 229, 232
Vaňous, Artur 28, 71
Vetterová-Bečvářová, Anna 29, 78, 89
Viednerová, Věra 86
Vočadlo, Otakar 85, 142
Vohryzek, Viktor 50, 140
Vojáčková, Olga 48, 68, 116, 123, 212, 214, 223, 226
Vondráčková, Jaroslava 70, 74, 79, 82, 83, 85, 86, 87, 88,
89, 90, 102, 103, 114, 128, 131, 134, 150, 151, 170,
197, 198, 219, 224, 229

W

Wattersonová, Zdena .. 1, 4, 10, 12, 13, 28, 32, 35, 51, 52,
63, 64, 67, 69, 73, 85, 95, 97, 129, 130, 137, 141, 149,
150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160,
161, 162, 163, 176, 177, 180, 181, 182, 183, 184, 187,
195, 197, 207, 212, 213, 224, 226, 229
Weatherallová, Marie 85, 128
Weiner, Richard 9, 31, 51, 70, 108, 109, 110, 111, 112,
117, 131, 151, 152, 158, 165, 180, 186, 188, 205, 213,
214, 224, 226, 233, 236
Werich, Jan 63, 64, 74, 105, 117, 183, 213, 220, 226, 229,
231
Widermannová, Zdenka 26

Z

Zábrana, Jan 147, 229
Zemanová, Oldřiška 44, 86, 89, 90, 100, 200, 225, 229
Zeyer, Julius 136
Ziegloserová, Anna 26

Ž

Ženatý, Berty 70, 117, 122, 183, 205
Žižková, Libuše 27

Seznam příloh

- Příloha 1: *Národní politika*, 3. 3. 1907, str. 1 přílohy.
- Příloha 2: *Národní politika*, 11. 7. 1920, str. 3 přílohy.
- Příloha 3: *Národní politika*, 18. 7. 1920, str. 3 přílohy.
- Příloha 4: *Národní politika*, 23. 8. 1925, str. 5 přílohy.
- Příloha 5: *Národní politika*, 30. 8. 1925, str. 5 přílohy.
- Příloha 6: *Národní politika*, 9. 3. 1930, str. 7 přílohy.
- Příloha 7: *Národní politika*, 25. 12. 1936, str. 5 přílohy.
- Příloha 8: *Módní revue*: 19. 3. 1922, 11. 2. 1923, 22. 6. 1924, 27. 8. 1927
- Příloha 9: *Módní revue*: 8. 9. 1928, 13. 7. 1929, 1. 1. 1931
- Příloha 10: *Národní listy*, 22. 4. 1923, str. 12.
- Příloha 11: *Národní listy*, 31. 5. 1925, str. 14.
- Příloha 12: *Národní listy*, 31. 3. 1929, str. 3 přílohy.
- Příloha 13: *Národní listy*, 1. 6. 1930, str. 3 přílohy.
- Příloha 14: *Lidové noviny*, 4. 1. 1919, str. 9.
- Příloha 15: *Lidové noviny*, 4. 6. 1922, str. 13.
- Příloha 16: *Lidové noviny*, 29. 4. 1923, str. 13.
- Příloha 17: *Lidové noviny*, 24. 5. 1925, str. 13.
- Příloha 18: *Lidové noviny*, 20. 2. 1927, str. 21.
- Příloha 19: *Lidové noviny*, 28. 10. 1928, str. 56.
- Příloha 20: *Lidové noviny*, 5. 5. 1929, str. 13.
- Příloha 21: *Lidové noviny*, 7. 9. 1930, str. 3 přílohy.
- Příloha 22: *Prager Presse*, 4. 11. 1928, str. IV přílohy.
- Příloha 23: *Prager Presse*, 4. 8. 1929, str. IV přílohy.
- Příloha 24: *Prager Presse*, 3. 8. 1930, str. IV přílohy.

Přílohy

o odměněných knihách v konkurse ministerstva školství a národní osvěty.

Poznámka. Při referátu před týdnem nevěřil jsem při knižce Jana Čučka a Husory, že byla vyznamenána cenou ministerstva. Nevěděl jsem toho a na publikaci toho rovněž nebylo uvedeno. Pan autor žádá v dopise o toto konstatování. Rádi vyhovujeme dodatčím.

Moda.

Barvy a střihy letních šatů dámských.

Četné dámy se ptávají na počátku sezony svých dodavatelů, co se „bude nosit“, a přejí si čísti podobná proroctví do budoucnosti ve svých novinách. Ale jak dodavatelé, tak modní zpravodajky mohou pouze říci, co se chystá; co z chystaných novinek se nejvíce zalíbí a tedy nejvíce bude skutečně nosit, to nemůže nikdo vědět napřed, protože o tom nerozhoduje nikdo jiný, než obecenstvo samo. Proto opatrně dámy nechtávají si šiti šaty hned na počátku sezony, ale teprve pak, až se moda poněkud ustálí.

Letos stal se miláček dam v Praze pro letní procházky plátěný kostým, sestavený ze suknné a velmi dlouhé žaketu s dlouhými rukávy. Plátěno, ze kterého se šije silně, lesklé, ale dobře prodyšné, takže v něm není horko. Vyrábějí je zdejší továrny. Po pražských ulicích máhají se plátěné kostymy bílé, šerákové a fialové, jsou šnudré, ale v odstínu poněkud tmavším, než barva pomněnek, jahodové růžové šlii fraise (či frés), anebo pískové hnědé. Suknné je vždy kratší a sestavuje se ze dvou půlí, které sešívají se na bocích. Volný žaket je velmi dlouhý; dosahuje často až 15 i 10 cm nad okraj suknné, a je dole širší, než onse. Přepásán je úzkým páskem z téže látky, který spíná se napřed bílou přeskou. Rukávy jsou dlouhé, všité obvyklým způsobem. Límec žaketu bývá buďto velký, vzadu žebrovanný, anebo sálový, ale vždyž napřed žaket hluboko otevřen a límec dosahuje až k pasu. Plátěné kostymy zdobi se skoro výhradně jenom výšivkou nebo silnými štepy v rovných přímkách a bílými háčkovanými anebo perleťovými knoflíčky. Za prvních dnů nenosí se pod ním blůza, a výstřih žaketu vyplní se pouze bílou vestičkou. Kloubek nosí se k těmto světlým kostýmům zpravidla v téže barvě anebo bílé, puntičky i střevíce bílé.

Kostymy tyto nosí dívky i dámy bez rozdílu věku od 14 do 60 let, i starší. Jsou oblíbeny také jakožto proměnné obleky v lázních.

Vycházkové elegantní šaty ze vzdušných průhledných látek, hlavně etamínu, šijí se letos v různých barvách, které jsou upraveny v plátěných; tedy bílé, světlé fialové, jasné modré, jahodové růžové a pískové hnědé. Také barva světle zelená se znovu objevuje. Bílé šaty etamínové zdobi se pásy z barevného tylu nebo stuh; nejoblíbenější je pro to červená, šeráková, jahodová a pastelová modrá. Světlobarevné etamínové šaty zdobi se nejčastěji bíle (kombinuje se etamín barevný s bílým), ale někdy i barevně. Nová oblíbená kombinace barv jest na příklad pastelové modrá, ozdobna na něžné růžových sátech. Jednotlivé díly nebo pruhy etamínu, ze kterých jsou šaty sestaveny, sešívají se ažurou strojovou nebo ruční. Hezky vyjmá se tato ozdoba; na hladký etamín jsou vodorovně přilákovány pruhy téhož etamínu, takže potom se střídají pruhy jednoduché (průhledné) a dvojitě (nepřůhledné). Tuto ozdabu vidíme dole na suknních (které možno tímto způsobem neznatelně nastavit), na dlouhých blůzách dole okolo, na čtverhranných dlouhých límcích a pod. Jiná oblíbená ozdoba, široká ruční ažura, hotová se po domácímu tím způsobem, že okraj látky se obháčkují tenkou bílou přízí (vysoký sloupek a dvě nebo tři řezáková oka; sloupek vplňuje se do látky). K obháčkování takto řadě se naštepuje okraj druhého pruhu látky.

Pro praktické účely výborné se hodí etamínové šaty tmavé, světle vzorkované, které nosí se bez podšívky přes bílou spodní sukni a bílý žilvák.

Elegantní šaty etamínové sestavují se letos ze suknné a velmi dlouhé volné kimonové blůzy — nebo lépe řečeno vrchního obleku, poněvadž tato blůza je pouze o 10—20 cm kratší než suknné. Mívá na bocích vsazené skladače dýly a je dole mnohem širší než suknné. Pás je buďto ze stuhy anebo z téže látky jako šaty a uzavazuje se volně různým způsobem: buďto napřed po straně, takže leží kol těla poněkud sámo, anebo na obou bocích, kde s něho splyvají konce, anebo tvoří velkou vazučku vzadu.

Kimonové blůzky se nyní zpravidla kol kulatého výstřihu zdřhouna a zachopí do úzkého hladkého lemu z téže anebo odlišné látky. Skoro všechny prací šaty nyní šijí se tak, že se nezapínají, nýbrž oblékají přes hlavu. Jsou proto všechny v pasu volné a mají výstřih tak veliký, aby bylo možno jim prostrčit hlavu i s účesem bez pohrny. Nemíli výstřih kulatý, bývá blůza otevřena až do pasu a zdobi jí límec. Výstřih vyplňuje je vestičkou z téže látky, která se připeňuje na stáček knoflíčky. U pracích látek však jsou zapínány při kolenou knoflí a

proto místo vestičky šijí se v Paříži pod průhledné dlouhé blůzy celé spodní žilvotky z téže látky. Žilvotky ty jsou volné a dosahují asi 10 cm pod pas; ušijí se z rovného pruhu látky, který se ovine volně kolem prsou pod pažemi, sešije se a nahofe se k němu přidají jen dva úzké proužky látky jako šla. Žilvotek ten se nezapíná, nýbrž obléká přes hlavu. Napřed může být z látky dvojitě. Výhoda jeho záleží v tom, že zakryje límec suknné, takže neporadí průhledným šatem vrchním, který je střihem v celosti. Tento žilvotek ušetří dámy tak zvané kombiné spodní, které jinak pod plátěové průhledné šaty bylo nezbytné.

Rukávy letních šatů ze vzdušných látek jsou letos skoro vesměs krátké, buďto nad loket, anebo pod loket. V druhém případě jsou dole rozšířené a na lokti další než napřed, takže dolní jejich okraj tvoří oblouk.

Široké krátké suknné, oznamované z Paříže již od zimy, u nás při letních sátech vycházkových dosud se neupínají. U nás šijí se suknné jen asi 140—160 cm široké. Yvonna.

Milé dámy! Čestněji a krásněji než náma vyvířila náma vyvířila... POPRSÍ... docíliti plných tvarů těla, pěstějí nám poradím a zaslá: spis „O pěstění krasy“.

SATSTVO, záclony, koberec... ČISTI A BARVÍ... Věnohradská 22.

Pronájem honitby... Na velkostatku Brandýs n. L. pronajímá se honitba na dobu šestí roků s lezním oddělením Kocárnák (188 ha) a polek Dlouhý les (76 ha).

ŠACHY... Vycházejí každou druhou neděli. Číslo 29. Dr. E. Palkovka. (Original.)

Chessboard diagram with pieces and text: B. Kři D24 J64 P64 e2 f4. Mat 3. tahem.

Chessboard diagrams with pieces and text: Mat 2. tahem.

Blázkové a pitvaní dvojke obdržela 1. cenu v letošním „Spring Compositing Tourney“ britské problémové společnosti, idcu její je uměři frondálnímu spracovní jí drive (Good Companion Tourney 1919) Bottaocchi (ol. 31). I motiv prvého tabu jest 194.

Motouz a ouvazky... In celulozové, smolešlivé, nejlevější a ty „SILVIA“ v Nových Benátkách.

Sušené houby... prima jakosti, výhradně bílé zboží kupuje v každém množství společnost pro obchodní plodinami a hospodářskými výrobky „Produktivita“.

Náklad. automobil... 3,5 tony nosnosti, známka L. a K. prodám ihned.

Zimní ovoce... prodá oftorním řízením velikost. Drahnice u Brznic.

Plynové zařízení... pro 25—30 m³ hodinové výkon, nové ušé upotřebené v havardem stavu se koupí.

Kanafasy, sypkoviny... modrotelky, sádky, dříví, plátěno, knoflíky, textilní podnik Jos. Šouček.

ADOLF ORLÉK... továrna na obrábění stroje železa a dřeva. Nástroje. Sklady: 17206 Praha, Poříč č. 35.

Etablissement Antoine Chiris Paris. Veškeré essence, výtazky, barvy atd. pro výrobu voňavek, cukrovinek a likérů.

Prodá se větší množství kokosové příze. Nabíd. pod zn. „Kokos VII-49147“ do admín. t. l. 49457

Prodá se větší množství tvrdé ovoce... se svých stromů a sádek, těchto díla: 1. Jediná díl I, 2. Lhošta díl II, 3. Zádouk díl III, 4. Karolín díl IV, 5. Fríze díl V, 6. Trébečov díl VI, 7. Stráa a Delce díl VII, 8. Čerňavice díl VIII.

Příloha č. 2: rubrika Moda v Národní politice z 11. 7. 1920 (Yvonna: „Barvy a střihy letních šatů dámských“)

Novina Román Pfočil z polštiny Jaroslav Rypáček. (Vydala Kamila Neumannová v Praze-Olsanech.) — E. N. Chrikov: „Tomán v kleci“. Pfočil Emerich Cech. (Jos. R. Vilímek v Praze.) — Louisa Křiváková: „Novelky“. (J. Br. Hárka na Vinohradech.) — Jos. Hais Týnecký: „Bouře“. Román o 2 dílech. (Vazek a Votava na Smíchovské.) — J. B. Hradecký: „Svobodní a svobodně“. Po-vidky. (J. Otto v Praze.) — Vlasta Pittnerová: „Pro dítě“. Román. (K. Promberger v Olomouci.) — Vlasta Pittnerová: „O vzdušném zámku“. Po-vidky a kresby. (K. Promberger v Olomouci.) — H. Viková-Kundlicová: „Medvědky“. Čtvrté vy- dání. Román. (Unio v Praze.) — P. K. Svoboda: „Pýcha“. Román. (Jos. R. Vilímek v Praze.)

Z naší vlastivědné literatury. Před časem psali jsme zde o důležitosti vydávání vlastivědných monografií, které mají nejenom místopisné vědo- mosti o tom či onom městě, zámku, významná sa- motě atd., ale i lásku k našim rodným koutkům země vůbec. V poslední době zájem našich měst o monografie se vzrnul; o některých jsme již re- ferovali, dnes posílá nám městská rada v Pluma- dově na Moravě oznámení, že vydá s odbornou Ná- rodní jednotou kulturnímu a výtvarnému ústavu Tessaře, asi o 30 tisíkových arších za upisovací cenu 85 korun. Bude to monografie dějepisná, mi- stopisná a statistická, a již máme autorovo nám- zření, že přispěje k dokonalému objasnění dáv- ných i nedávných poměrů venkovského lidu morav- ského na rozhraní Slovenska a Hané. Objednávky příslušná tiskárnou učiní pan J. Vochalný.

Ženská hlídka.

Boj proti drahotě u nás a jinde.
Je to nás notně procento lidí, kteří si myslí, že draho je pouze u nás, a všude jinde že na- opak lze koupit všechno za ceny předválečné. Denně slyšíte takové příběhy. Jsou možné pouze u občana, který čte jenom domácí časopisy, a to ty z nich, které život za hranicemi líčí ne do- cela dle pravdy. Takový člověk je od ciziny od- dělen čláskou zdi a může si bájiti ve své fan- tasii o cizině jako o eidoradu. Jen takový člo- věk může také říkat — a nejen říkat, i myslit — že příčinou zdražování dnesních u nás je republi- kánská forma vlády, a že by je snad nějaký král nebo králik mohl odstranit. Naproti tomu ti, kdo jsou také zahraniční časopisy — nejle- pom německé, ale i francouzské a anglické — ale zejména ti, kdo mají možnost osobně se pře- svědčit o poměrech za hranicemi, vědí, že vše- cky ty trámpoty a svízele a nenázně, s nimiž bojuje mladá republika naše, vyvinuly se za války a po válce i všude jinde, v monarchiích jako v republikách. Drahotu trápí lidstvo stejně v Evropě i v Americe; ba pocítili ji nyní kon- činy i tak vzdálené válce, jako jest jižní Afrika a Austrálie. Moderní státy právě jsou spojité národy; sloupá-li drahotu u jednom z nich, ne- zůstane to bez vlivu na ostatní.

Ale občané nepochopili na drahotu všude stej- ně. Ve způsob, jakým se tento boj děje, jeví se zřetelné stupně rozumné zrajosti různých ná- rodů. Zatímco ruský dělník myslí, že drahotou odstraní, když vstoupí občedny a spálí skla- diště, Němce (a po jeho příkladu i naše vláda) jde na drahotu s veslijakými předpisy, ze kte- rých si ovšem nikdo nic nedělá; občan česko- slovenský — jako malá díla se vším chodí na zámku — čekává všechno spásu od vlády, a když vláda někde se bezdůvěrně, klesne na ní a nářká. Ale praktický Američan je příliš hr- dý na to, aby loupal, je příliš rozumný, aby ničil zásoby v době, kdy jich je tak málo; je příliš zkušený, aby naivně spoléhal na vládu. Má heslo, které se mu vždy výborně osvědčilo, a to heslo zní: „človče, poníž sám sobě!“

Chceti vše za jiný konec a vymyslíli si něco, co občedníkovi naprosto nemůže býti lhostej- nou: hnutí osprávně.

Co je to? To je zkrátka stávká kup- říčích. Stávky osvědčily se v naší době jako znamenitý prostředek. Organizovaní zaměst- nanci vybojovali si stávkami mnoho ústupků na zaměstnavatelích. „Což abychom užili tohoto prostředku i proti drahotě?“ pomyslí si ně- kteří Američané — a hned jali se organizovati stávku proti těm, kdo konjunktury využívali k ustavičnému nestydatému zdražování.

„Nekupujte, leč co nemůžete nechat“ — ta- kové heslo vydali organizátoři, a hned se k nim přidaly tisíce stejně smýšlejících. Hnutí směř- ňuje hlavně proti drahotě v oboru oděvním. Za- vnější odznak protidrahotního bojovníka přijal Američané a Američanky modrou pracovní ha- lenu. Ženky s. Ze pohledu je jímého nosit, dokud občedníci nesloví: K hnutí nepřístupní jen chudáci, kteří opravdu nemohou si nic kou- pít, nýbrž i bohatí lidé, elegantní dámy atd. Působí jim svedru, chodí v „overallovém ob- leku“. Jej vodě se nikoli neřekne, nikoli hroz- kami, ale docela legálně: ale tato „legra“ jde do živého a působí daleko lépe než všechno fru- kání a vzývání vlády. Obchodníci nedělají ob- chodů, zboží jim leží — a proto nutí se slevit.

Nemyslíte, že by bylo na čase, abychom také u nás zahájili podobnou svépomoc? Co se v ob- ru oděvním a obuvnickém dělo u nás od ledna t. r. přesahuje už mezi všeskeré trpělivosti. Plášt, který v lednu stál ještě 800—1000 korun,

prodává se dnes za 2500 korun; botky, které bylo možno v lednu ještě koupit za 150 korun, stojí nyní 350—400 korun — atd. A proč? kde je příčina? Před Novým rokem měli jsme bídnou valutu, ale nyní se o mnoho zlepšila, kdesko francouzský frank, italská lira a americký dolar klesly. Práce všude stálo, nyní se pracuje. Su- roviny nebylo, nyní jsou. Možná docela s pre- svědčením tvrdit, že dnešní drahoty v oboru oděvním a obuvnickém je výhradně plodem nesytých a těžkých vy. Občanstvo nemělo už co obléci, kupovalo dychtivě, platilo každou cenu, a pánům výrobčím i obchodníkům vzrůstal apetit při jídle. Hlavně velkovýrobcům a velko- obchodníkům. Jak možno slušně vysvětlit fakt, že u malého obuvníka bylo možno ještě v květnu i červnu t. r. koupit pár solidních dobrých dámských střevičů a kožený podpatky za 180 korun, kdesko v elegantních továrních skladech bylo nutno platit za střevičky sice krásné na pohled, ale z materiálu hanebného — 250—300 kor? Jak vysvětlit, že doma mohla si dáma poříditi docela slušné košile za méně než poloviční cenu, než jakou žádaly obchody? Vymlynu na požad- níce užije jednoduché letní dámské šaty za den i čtyři, a odřízí — dejme tomu — činní mrazy nějakých 50—60 kor., ale její zaměstnavatelka na- počítá zákaznici za pouhou práci 300 korun, ba i mnohem víc.

Ne, nicím nedá se odůvodnit tento nestydatý vzrůst cen, nežli neozdravenou dychtivostí zisku a touhou brzo a lehce zbohatnout, nebo lépe ře- čeno, za války nabyté ohromné jmění ještě zvě- šovat.

Velkoobchodníci a velkovýrobci namítají, že nakoupili draho suroviny a že tedy nemohou levně prodávat. Skladisťte obuvi jsou plné, a ra- dějí se neprodává, než by se slevilo. Nikdo ne- chce nic tratiť. Panové už bezpochyby zapoměli, že na surovinách, které nakoupili kdysi před válkou za babku, vydělali za války snadno a rychle miliony, a že tedy mohou nyní zase něco obětovat. Jednou se vydělá, jednou prodá — takový je obchodní zákon. Ale dnešní obchod- níci by chtěli výhradně vydělávat, hodně vydělá- vat bez riska a bez ztrát. Zmlsil se za války!

Američané je přivedou zase k rozumu. A co my? My se necháme i dále stíhat jako ovečky, ždímat jako citrony a budeme i dále jenom lésterní na vládu?

Nemyslíte, že bychom měli nastoupit rozum- nější způsob boje a zatřídit si u nás také nějaké takové overallové hnutí?

Jsem k tomu dosti disciplinovaný, ženy české a slovenské? Dovedly byste spílnit slovo, že při- roku nekoupíte si nic nového? Neudly byste odznak takové ligy proti drahotě? O. F.

ŠATSTVO, záclony, koberec odborně a co nejrychleji čistí A BARVI chem. E. TEVROVSKÝ. Vlnohrad, Všeohradské 22. (n vlnohrad, nadráží). Telef. 1647. — Přebíhováni vojenských uniforem na zahřívání přepínání. Smutky do 24 hodin. 1859

Milé dámy! Učesání vlasů neb málo vyv- nutu nadra vypěstít v močůdné tělesní krásu dle a první **POPERSÍ** a docíliti přehled tvarů těla pítte tuné — zdarma Vám poradí a zaslá: apl. „O pěstění krásy“. Pan Miltka Kálovoř, Praha-Košíř, vln. „Vlnsta“. 4859

Žaludeční a střevní nem. 1841 Dr. Frankl, Roentgen od 1841 —10, 3-4. Tel. 2413 Praha, Někanká 7528
KOZNI pohlevení, močové nemocce Sítěpanská 14. Ord. 5-1, 3-5. 77451
Obš. asist. kol. křín. Vodič- 1841 **syfilis** se Frankl, Roentgen Dr. Kolb. 75291

Upozornění P. T. pánům truhlářům!
Za příčinou toho, že jsem obdržel velké záležitosti různé zboží, a dlejší záležitosti jsou utvářeny (mrazím i několik vag. formy), není mi možno míti zájem v účelem, aby skýtnuti dovolené personálu usazviti a dorolují si P. T. pany odhřeztele uposorniti, že bude mój zájem nasa- trkíte otáhem a personál bude střídan. F. Tsch- chner, zivod zeleznák, Praha II., Vodičkova 15. 18457

Creme de Narcisse! (sok. chráněno)
Jest nejlepší a nejdokonalější plet kráslit krém vyněší doby. **Crém de Narcisse** 6. 1 čláti plet bělostnou, **Crém de Narcisse** 6. 2 odstraňuje pily a velmi krásně dle. Keřímek 6 Kč. Zadejte vlnu v lékárnách, drogeriích a parfumeriích. Kde není na skladě, tam zasílá na požádání.
Ferdinand Otáhal, chemický laborant Praha II., Spátné ul. 19. 78176

Iste slabá? Doba se osvědčil a rozšířil hned pů- sobí na vlnu a zrohodnotí šedor prořez. Dva Loryho psou balám Et-Amle. Účinná jest a každé duny prořezané v 6 dních viděly. Žádné další používání, vyšetřovaná pincot, poprat vlnu. Cena Kč. 15. Na venek zasílá jedné dobrotu 10 a v e l k o v a laborator, Praha-Vršovice, Huska č. 12. Na skladě v Pra- ze: v drog. Sebest. Jungm. tr. 14 a v drogerií 8425, Bratři Křinalové, na Mlátku.

SPLEČNÍKA
za příčinou zřetelné podniku přijme doba prosperující továrna na soukenou obuv ve vět. přím. mála a kapilám 150.000 Kč. Nub. p. zu. „Vyhořelé VII-78434“ do v. l. 78434

Staveb. družstvo v Praze zadá několik bytů
novým členům proti splacení botových nákladů vlnu, vlnu, vlnu, vlnu. Nabídky pod st. „Nov. Moderní 513“ na nac. spol. Hase- stein & Vogter, Praha, Národní 24. 14001

Při zkřivených páteřích redresní, přímidičový aparát pát. syst. „Haar“ Umělé končiny pro všechny případy amputa- ce. Podpěrné přístroje pro zkrácené nohy atd. Křiv. žlázi, pospění pář vnořné úpravy.
František Haas, Praha II., Riegrovo nářadí č. 233, A. maip. — Cenník proti zasílání 40 h ve známých. 1713

Losy III. Čsl. třídní loterie
zslé Vlnu na požádání o 10, 20, 30, 40, 50, 100, 200, 300, 400, 500, 600, 700, 800, 900, 1000 Kč. Praha II., Vodičkova 21. Hlav. výhra Kč 1.000.000. Tah 18. 21. července. 78331
Losy III. čsl. třídní loterie v 44—K, v K 22—, v K 11—, v K 50 má ještě 6 adání. Fard. M. Kramper v Kramper, prodává dle tříd. loterie. 80224

Čedičové závody společnost s r. o.
kompletně zařízené na výrobu přes 5000 vagonů ročně (šetrků silničních, pro dráhu, drtiků a pleků) v nejlepšího pořádku staveb- ním, strojevým a výrobním, s 65 korci vlastních pozemků hlavně těžebních, s 5 děliči hračinnými stroji o 65 HP. lanová dráha a vlast. vlečkou, přímo u nádraží v severových. Čechách s projektovanou výrobou cementového zboží z vlast. výborného písku čedičového
se prodají.
Dotazy pouze přímých a vážných zájemníků řízeny budetež na **Všob. Ins. kancelář v Praze, Příkopý 27 (Bazar)** pod značkou „Čedičové závody“.
1920

Příloha č. 3: rubrika Ženská hlídka v Národní politice z 18. 7. 1920 (O. F.: „Boj proti drahotě u nás a jinde“)

Na, kdežto u některých hmyzů je převážná část života zahrnutá ve štádnu embryonálním, ačž následuje zcela krátké období dospělosti, za kterým následuje smrt hned po spánutí. Tam, kde trvá proces stárnutí delší dobu, jako je tomu u člověka a u obratlovců, nastávají i v organismu plynulé změny, zvané změnami stářeckými neboli senilními. U tvorů, kteří stárnou a umírají rychlým tempem, neze postřehnouti nápadnějších změn senilních.

Stářecké změny u člověka lze vystihnouti zhruba dvěma pojmy: atrofie a sklerosa. Atrofie znamená postupný úbytek tkání, který vede ke zmenšování orgánů. Sklerosa znamená nenáhloou ztrátu pružnosti tkání, jež se stávají nepoddajnými a křehkými. Souběhné s těmito obecnými změnami se dostávají stále větší a větší znehodnocování fyziologických úkonů lidského organismu.

Nápadné jsou tyto změny zejména na kostře. U některých kostí je atrofie zvláště znatelná, tak na prvním místě u kosti lebečních a sluchových. Násilná ztenčování kostěných lamel, které tvoří lebku, a celkové zmenšování kostí obličeje. Z toho následuje nepoměr mezi částí lebky a částí obličeje; obličej se zmenšuje a dodává individuální typický vzhled stářeckého. Ochuzuje se o vodu a o látky živé, ztrácí kosti pružnost a stávají se čím dále křehčími. Proto se kosti u starců lámou snadno již při nepatrném úderu. Stává se nezdůvodně, že se na příklad kost stehenní láme při prudkém pohybu, by se náhlejší sednutí. Také žebra jsou v pokročilem věku značně lomlivá, takže stačí přejít přes netupý předmět, aby nastala fraktura. Rozdíly proti mládí vysvětlí zřejmě ze skutečnosti, že jak brudila u mladistvých často tak pružná, že snese bez fraktur i smáknutí těžkým povozem, při čemž vnitřní orgány (srdce, plíce) mohou svým zraněním vésti k smrti.

Svalstva ve stáří rovněž ubývá, a znehodnocuje se jeho výkonnost, takže se stává obtížnou jako tělesná práce vůbec. Srdce, jež je v podstatě orgánem svalovým, pozbývá své výkonnosti, a cévy ztrácejí pružnost svých stěn hlavně ukládáním soli (sklerosa). Tím se krevní oběh ztěžuje, zhoršuje se vřívka orgánů a přispívá k jejich atrofii. Plicní tkáň přestává být elastickou; přepážky plicních alveolů se trhají, tímž ubývá dýchací plochy a nastává rozedma plic (emphysem). Tyto změny srdce, plic a cév jsou příčinou těžkého dechu a ředění žilového zabarvení pokožky, která se špatně zasojuje krví.

Podobně se znehodnocují také orgány zažívací a trávicí, znesnadňující tak opět výživu ostatních tkání. Podkožní vazivo křehne, tuk se vytváří a kůže se proto svazuje. Pokožka a ostatní tkáň se obohacují hnědým nerozpuštěným barvivem (pigmentem), jež zhusťává rozsahele „stářecké skvrny“ v obličeji, na nohou i jinde na povrchu těla i v útroboch.

Nervový aparát chátrá jak strukturálně, tak funkčně. V jeho buňkách se ukládá hrudky nerozpustné hmoty, typické pro stáří. Duševních schopností ubývá méně, než ostatních fyziologických zdatností organismu. Inteligence bývá zachována i do nejvyššího věku, avšak vstupuje do podřídné citové stránky více, než dosud. Paměť chabne jen pokud jde o vjemy, nabyté ve stáří, ale paměť pro události z dřívějších dob života zachovává se kupodivu dobře.

Sklerosa a atrofie zasahují dále ústroje smyslové. Čotka oční tuhne a je tak příčinou vtečivost (presbyopie). Sluch bývá tupější, pro sklerosu bubínku a cévstva. Také čich bývá ke stáru ošupen.

Celková životnost organismu lidského ve stáří poklesá; rány se špatně hojí a odolnost k chorobám je snížena. Zato se dostávají často tendence k nádorovitému bujení. Rada neudů se pokládá obecně za choroby stářecké (arteriosklerosa, rozedma plic, rakovina, zbytnění prostaty atd. — ač choroby ty mohou někdy propuknouti předčasně i uprostřed tělesné zdatnosti).

Senilní změny jsou postupovány nebedlivěji přirozené u organismu lidského, avšak známá dočasná podoba stářeckých změn také u organismů zvířecích a rostlinných. Celkem lze říci, že se tyto změny shodují se seniliou u člověka tím více, čím je ten který organismus člověku bližší. U opic a u savců vůbec je stáří významně skoro stejnými změnami jako u člověka, kromě ovšem změn duševních. Také u ostatních obratlovců je stárnutí provázeno postupnou atrofií a sklerosou.

U rostlin se projevuje stárnutí úbytkem rostové rychlosti a přibýváním neživých struktur. Nervatura listů bývá tu hustší, čím starší je keř nebo strom — na důkaz, že v rostlině přibývá s rostoucím věkem neživých látek a že tedy relativně ubývá vlastní živé hmoty.

Biologicky důležité je stárnutí osamocenných buněk. Četná pozorování ukázala, že kultury jednobuněčných organismů (prvoků) stárnou, brzdí samovolně svůj vývoj v určitých periodách, kdy je také umrtnost největší. Tyto periody smížené životnosti, nazvané depresemi, mohou být překonány, když dvě a dvě buňky splynou sexuálně; jedinci, vzeší z takové dvojice buněk, jsou omlazení a schopni dalšího množení nepohlavního. Tato fakta ukazují na souvislost mezi stárnutím živé hmoty a sexualitou; v jedné z přístích stati dotkneme se tohoto poměru zevrubněji.

Senilních změn, které byly svrchu vypsány, přibývá tedy progresivně až k okamžiku, kdy je již vlastní existence organismu znehodnocena. Okamžik

tem tím nastává rozpad harmonického celku, jakým je organismus, to jest smrt, a to smrt přirozená na rozdíl od smrti nepřirozené. Smrt přirozená je působena vnitřními příčinami, jež tkví uvnitř živé hmoty; náleží mezi fyziologické úkony organismu, jsou posledním živoucím výkonem o průběhu zcela typickým. Smrt nepřirozená, neboli akcidentální může ovšem nastat vlivem různých činitelů zevnějších (úrazem, nákazou, otravou atd.) dříve, než se organismus vyvíjí.

Smrt u člověka a u vyššího tvorstva vůbec je smrtí nervovou. Molek umírá nejdříve ve všech orgánech, a ztrácí svou fyziologickou funkci, jakmile některý z důležitých ústrojů vypoví službu, byť i jen na krátko (srdce, plíce). I když je mozek mrtvý, fungují ostatní orgány nějaký čas dál, takže i na mrtvole rostou ještě několik dní vlasy, vycsu a nehty, a též srdce jevív v prvních 24 hodinách po smrti mozku známky života v podobě chabých a nepravdivých staňů.

Doba mezi počtemt individuů, to jest oplazením vajíčka, a smrtí, je délkou individuálního života. Déška ta značně kolísá podle druhu živočišného a podle jiných ještě okolností. Vešci savci, jako slon a velká kytovci umírají až za dvě stěletí;

delška života lidského nelíží se příliš od této, neboť nejstarší, zaručené zjištěný člověk, žil 170 let. Velké želvy žijí více než 150 let, ryby rovněž. Obrovské sequoie dosahují věku několika tisíciletí, jak je patrné z jejich letokruhů. Jako druhou krajnost lze uvést jednodušené organismy, jejichž existence trvá mnohdy méně než jedinou hodinu. Život jejich se však nekonečně smrti, nýbrž rozdělením ve dvě nová individua.

Okamžik přirozené smrti závisí dále u některých tvorů na pohávi. U včel, mravenců a jiného hmyzu dozívá se každé pohávi jiného věku. Také lidské statistiky ukazují, že delška života je poněkud jiná u žen než u mužů; zde však není pohávi příčinou prvotní, nýbrž druhotnou, a vlastním důvodem je tu větší nebo menší náchylnost k určitým chorobám, která se mění podle pohávi.

Vlastní příčina, pro kterou je individu dleho druhu vymezep určitý věk, souvisí jistě s příčinami stárnutí, ale je neznáma. Okamžik přirozené smrti je dán určitým bodem vývoje krůvky jedince, jejíž průběh je stanoven biologickou povahou toho kterého druhu. Smrt je na této křivce bodem stejně pevným a nezbytným, jako samo zrození.

Moda: Klobouky pro první podzimní dni.

Pohled na klobouky, jaké se nyní nejvíce prodávají a nosí, vzbuzuje vážné úvahy. Je to revoluce? Nebo to revoluce?

Všecko totiž zdá se nasvědčovat tomu, že ženský úbor podléhá nyní též pronikavé změně, jaké podlehli za Velké revoluce francouzské úbor mužů. Do revoluce byl téměř nemyšlitelný elegantní muž bez nakaděné hlavy s pečlivě načeřenými „vukličkami“ na kráncích a s opánekem anebo aspoň s dlouhými vlasy vzadu krásně mašlí svázanými. Mimo tuto parádu nosili muži některá léta ve vlasech i ozdobné hřebínky (ten zvuk se vřel velmi dlouho v některých krajích mezi lidem). Na takto vybudovaném údeu trnuli jim klobouky ještě parádější, třířohé, pošivaný portami, a obšívány na okrajích rysem z peřice a ještě všelijak jinak zdobeny. Ale roku 1800 chodili už elegantní muži napořád krátce ostříhaní a nosili zcela jednoduchý, nezlobený klobouk pístný tvaru napoleonského anebo cylindrovitého.

Zeny teď také skoro napořád zbavují se svých dlouhých vlasů, většina si své krátké vlasy ještě kadeří, ale menšina, ty které chtějí být docela „šitop“, uhlazují si své vlasy již skoro jako muži, neb spíše jako malí chlapeč, kteří nosí ještě vlasy hladce do čela sčesané a ustřížené nad očima „podle rendlíčku“. A klobouky? ... Marně se příslušné závodny snaží kouzlití nejkrásnější a nejmalebnější zdobené klobouky široké a pološiroké — dámy šmahem žádají a nosí jen docela jednoduché kloboučky malé, zdobené co nejstřídměji, kloboučky, které se velmi povážlivě podobají kloboukům mužů. Nádherné florentinské širáky a květinami a stuhami, které měly být letosní velkou letní modou, nosily se téměř jen v nejelegantnějších světových lázních, a v jiných městech zůstaly modistkám skoro všechny na skládě. A podobné dělo se i jiným bohatě zdobeným modelům.

Pro letošní podzim chystají modní domy pařížské zase modely pološiroké a široké, velice malebné. Modní pařížské směrnaté žurnály úsilovně dělají náladu pro tyto dekorativní pokrůvkové hlavy, tvrdíce, že právě ženy už omrzelo nosit ty malé těsné kloboučky, po kterých se tak potřeštily, a že nyní žádají zase něco jiného, co by jim lépe slušelo. (Obrázky přineseme jindy.) Ale nevim; obecnostu neposlouchá, kaže-li se mu něco, co se mu nelíbí, a o modě konec konců rozhoduje jen ono. Myslim tedy, že naše

modistky udělají dobře, zásobí-li se raději kloboučky malými, hodně jednoduchými, a budou-li ty veliké parádní širáky nosit raději až na objednávku, aby jim zase nezestály na skládě.

Nyní nastává přechodná sezona mezi létem a podzimem, kdy klobouky letní už bývají obnošeny a kupují se tedy nové. Nejoblíbenější nové pařížské modely těchto podzimních klobouků znázorňují naše obrázky. Jsou to zase staré známé měkké formy pístné anebo měkce zhotovené ze sametu, stuh, krepdésnu, krepu marokáin atd. — a velmi jednoduše ozdobené. Nele opravdu si mysliti nic praktičtějšího. Ale věc má háček: tyto malé kulaté kloboučky sluší dobře, jen když mohou míti opravdu okrouhlý tvar, nikde nerušený „drdolem“. Jsou to klobouky na hlavy krátce ostříhané. Na údeu vyhotovené z vlasů dlouhých, se zdeformují, zesíťají a nesluší.

V tom to právě vězí, proč tolik žen se zbavuje své dlouhé hlavy: nosit moderní klobouk na mouchutém „drdolu“, to je mučení. Takový klobouk je a musí být malý; tlačí tedy do čela, svírá hlavu. ... A marně hledat takový model, který by byl dostatečně velký, aby účes pojal do sebe bez zavady. Francouzští výrobci dámských klobouků patrně s „drdoly“ už vůbec nepočítají; ženy drdoly jsou pro ně „quantité négligeable“. Stěží ještě, že naše domácí továrny jsou mílostrdnější, majice na paměti, že většina žen u nás ještě se nedala ostříhat.

Útěchou „ženám drdolvitým“ může býtí fakt, že „ostříhané“ sotva budou moci nosit malebné a dekorativní širáky, které moda pro zimu chystá. Do takového širáku oprá se vřít, a vřít na podzim fouká skoro pořad. Nenlí širák hodně dobře upevněn k hlavě, pak sedí (nebo spíše se kutěli) mnohem více na zemi, než na hlavě. Ale jak možno připevnit širák k mládú? Ach, jak je ten život krutý! Ke všem problémům přidal nám nyní i tento problém nový, téměř nerozřešitelný. Paněčku, to se budou moci triumfálně usmívat všechny krásky, které měly tolik slův, aby oddaly svůdným nůzkám p. Felixe, p. Reháka, p. Kubáka, a jak se ještě všichni ti ostatní tvůrci mládú v pražských kádernických salonech jmenují! Ony, majice ještě svůj krásný dlouhý vlas, budou se moci pyšnit v rozkošných rembrandtech docela bezpečně, kdežto ostříhané budou se za nimi honit po ulicích — leda, že by si k nim snad přišly gumy pod bradítko. Yvonna.

Dámám vracejícím se z letního pobytu

doporučuje se, aby navštívily bezplatnou kosmetickou poradnu paní Lavecké v zá-
vodech firmy Lavecký & spol., velkovoňavkářství a kosmetika, Praha II., Václavské
nám. č. 6, poboční závod Žitná ulice č. 42.

Nejlevnější nákupní pramen veškeré kosmetiky a parfumerie.

6128

Příloha č. 4: rubrika *Moda* v *Národní politice* z 23. 8. 1925 (Yvonna: „Klobouky pro první podzimní dni“). V tomto roce se v módní hlídce deníku poprvé začaly tisknout obrázky.

Děležitá veličina je tu t. zv. „poločas“ prvku radioaktivního. Je to doba, za kterou se právě polovina (atomů) prvku rozpadne a změni tak na atomy prvku druhého. Na př. prvek radioaktivní uran X má „poločas“ 23,8 dne, t. j. za dobu tuto právě polovina jakéhokoliv množství uranu X přemění se na další prvek radioaktivní, uran II.

V říši látek radioaktivních byla konstatována velká rozmanitost těchto „poločasů“. Zatím co poločas základního thoru jest více než miliarda roků, jest poločas radia C méně než milionina vteřiny.

Známe-li naopak množství látky již změněné a zbytek látky dosud neproměněný, možno vypočítati čas, za který se tato změna odehrála. Jest na snadě použítí toho na určení stáří horniny, doprovázené prvky radioaktivními. Možno se tak orientovati dokonce i o stáří zeměkoule.

Vypočet předpokládá ovšem nezměnitelnost konstant rozpadu radioaktivních prvků během enormě dlouhých dob existence hornin. Zákon rozpadu dává objeveny teprve před 20 lety, od té doby není důvodu, proč bychom naměřené rozpadové konstanty neměli vsiknutu považovat za konstantní až do věků. Není bezdůvodně, proč bychom odvážnou extrapolaci nemohli předpokládati jejich platnost i v dobách geologických.

Jeden ze způsobů stanovení stáří horniny spočívá na určení množství olova, t. zv. radia G, připadajícího na určité množství uranu. Je-li totiž nějaká hornina doprovázena uranem, podléhá tento, během dlouhých dob od vzniku horniny uplynulých, rozpadu na ostatní prvky řady uranové. Přemění se postupně na všechny, až konečně stane se z něho poslední, a to je radium G, které jest pouhé olovo. To se již dále nemění, je stabilní. Rozpadová konstanta uranu je z měření známá, možno tedy určit dobu, za kterou tato přeměna proběhla.

Dopovídá-li tedy nějakou horninu uran a připadá-li na 1 gram tohoto uranu 0,1 gramu olova, jest stáří horniny 700 milionů let. Uvažovaný poměr uranu ku olovu jest realizován v africké rudě tzv. morogoro, zatím co norvěžský bröggerit jest charakterisován poměrem: na 1 g uranu 0,13 g olova, což znamená stáří bezmála miliardy let. Stáří nerostů takto určené pohybují se od hodnot 300 milionů let do 1500 milionů let. První hodnota příkřá nerostu uraninutu z doby kamenohorní (stáří kamenného uhlí), druhá nejstaršímu známému nerostu vůbec, mozaebickému zirkonu.

Při změně uranu na olovo jsou vyslány alfa paprsky, které jsou atomy známého plynu helia. Tyto atomy jsou v hornině resp. nerostu zabráněny a v malých dutičkách uzavřeny co plynné helium. Zahřátím rozbitého nerostu možno helium z něho vypuštěti a zachycením objemově změřiti. Protože je známo, kolik krychlových cm helia vytvoří se z 1 g uranu za rok, možno z objemu zachyceného helia opět určit stáří nerostu, kterému doprovázená. Stáří toto dlužno považovat vždy spíše za jeho dolní hranici, protože vždy jest možné u některých částí helia z nerostu iž v přítomnosti. Vypočtené stáří je pak zřejmě menší než skutečné.

Jiná metoda užívá zase barvicích účinků alfa paprsků. Alfa paprsky radioaktivní látkou vyřazené zabarvují totiž právě tak obyčejné sklo, jako sílu, turmalin a křemen. Je-li na př. v turmalinu uzavřena částice látky radioaktivní, vyletují z ní na všechny strany alfa paprsky, které v kruhovitém okolí narušují způsobují krásná zabarvení. (Zabarvení tato ve světle polarisovaném jeví známý pieochroismus). Metoda tato je velmi citlivá, nechá se jí konstatovat ještě účinek triliontiny gramu radia.

Známe-li intenzitu zbarvení a hmotu radioaktivní částičky v nerostu uzavřené (odhadneme ji z měření mikroskopických), můžeme určit opět stáří horniny. Tak bylo určeno na př. stáří devonských slátek na 400 mil. let, při čemž z metody první, na obsahu uranového olova spočítavší, vyplývá pro ně stáří 360 mil. let. Je to výborná shoda a zároveň praktické oprávnění uvedených metod.

Nález stáří hornin a nerostů pohybují se v rozmezí stáří z 100 do 1000 mil. let, z jiných fyzikálních výpočtů. Dobrá řádová shoda všech těchto čísel je zárukou jejich autentičnosti.

Kapitola pro ženy.

Ženská srdce.

Nedávno prošla novinami zpráva, že kdosi spálila mladá dívka sebevraždou za nešťastné lásky ke krásnému kinoherci, jehož viděla vždy jenom jako pohyblivou fotografii, ale nikdy ve skutečnosti. Dohoděvala odeslat ze světa, protože onen kinoherc žije v Americe a ona tedy věděla, že ho asi živého nikdy nevidí.

Tato dívka je snad jediná, která z lásky ke stínovému obrázku krasavce se zabíla, ale není sama jediná, která do stínového obrázku se zamilovala. Láska k stínovým pohybujícím se obrázkům je nemoc nyní ve světě velmi rozšířená, a podléhá jí nejen ženy, ale i muži. Nechtěli jste svého času o tisících dopisech, jimiž zahrnovali frontovní němečtí vojáci filmové hvězdy berlínské v onu dobu, kdy na frontě neviděli po měsíce téměř žádných žen živých, ale mohli těsně za frontou občas viděti filmové představení, požádaná pojednání vjelejších kinem? Na tisíce těch dopisů přicházelo do Berlína, a vojáci v

ních posílali významní lásky všech odstínů a tónů, od nejnesmělejších do nejnarůživějších. Dopouštějí-li se takových pošetilostí muži, kteří vytrvají sami o sobě věří, že jsou mnohem rozumnějšími tvory, nežli ženy — jak bychom se mohli diviti ženám, které se zamilují do filmových krasavců?

Ty, které se těší lásce muže živého a roztomilého, sotva se dají tolik okouzlit neslučitelnou postavou, mňhající se na plátně. Šťastné milenký a manželky nejsou romantické, právě jako nejsou romantickými šťastní milenci a manželé. Ale kolik procent je na světě žen i mužů v lásce úplně spokojených? Stálo by to za statistické zjištění. A proto mají stíny krasavců a krasavic tolik zbožňovatelek a zbožňovatelů. Jsou jimi mladé dívky, žijící uprostřed všedního okolí a neznající nikoho živého, kdo by je dovedl okouzlit; jsou jimi ženy nešťastně provdané, stárnoucí slečny marně hledající a toužící... Myslí, že v této armádě entusiastek málo by se našlo žen špatných; ty, které se dovedou takto romanticky zamilovat do muže, který jich nikdy nezlobí, to jsou jistě něžné a plaché bytosti. K armádě zbožňovatelek mužských kinoherců náležejí i staré babičky, které už jistě nemyslí na lásku. Jedna z nich, stařenka roztomilá, usmívající se ústy téměř bezzubými, povídá mi někdy žertovně celé blouznivé hymny o „svém“ kinoherci, a když vidím nadšeně zářit její dosud bezké oči při těch slovech, zdá se mi, jakobych hovorila ne s paní šedesátiletou, ale se šestnáctiletou hankou, která okouzlena vypravuje o svém ideálu z prvnick tančících hodin. Je doslova zamilována do toho krásného muže, jehož ve skutečnosti jistě nikdy neuvidí — jistě ne, neboť muž, kterého vidí na plátně, vůbec neexistuje; v životě vypovídá jistě docela všedně, a jenom když do světlé reflektorů a umění krejčovské učinily z něho takového pohádkového krasavce.

Není to nic nového, toto zbožňování na dálku. Vždy se nespokojené ženy a romantické dívky takto zamilovaly. Vždycky blouznily o muži pro ně nedostupném, jehož si malovaly nejkrásnějšími barvami. Dnes u svých žičích a psacích strojů sní o kinohercích právě tak, jako jejich babičky své vařečky a žehličky o hrdinných terech, a jako hraběnky na svých zámcích před devadesátí lety u Balzacovi, jehož romány četly tak dychtivě, a jako carevny a kněžny v třetí čtvrtině století sedmáctého o duchaplných encyklopedistech francouzských.

Posloucháte-li chvíli mladé dívky dnešní, jejich pepický žargon, jejich cynické a hrubé věty, zdá se vám snad, že romantismus žen vymřel, a že nyní rostou jen ženy velmi střízlivé, velmi praktické, pořádky a materialistky.

Nevěřte tomu! Pod touto maskou, kterou diktuje móda, skrývá se ženské srdce stejné od věků do věků, ženské srdce romantické, prahnoucí po nadšení, po poesii, po ideálu, ženské srdce plné věčné touhy, kterou tak málo, málokdy v životě nějaký muž dovede a může dokonale vyplnit.

S touto složkou ženské bytosti nevědí si muži rady. Jejich instinkt zpírá se proti romantismu u ženy, který se nesmíjuje a nemůže smířiti se všedním mužem, se všedními povinnostmi a všedními radostmi, zkrátka, se všedním životem. Romantické ženy žijí tento všední život, připřipňují se k nim, pro střízlivého člověka nepochopitelným. Z klidné a bezpečné domácnosti odcházejí do nejistoty a utrpení, opouštějí své děti, vrhají se hese smyslu do dobrodružství, dávají se rozvést a vstupují v šatek a mužem, který objektivně vzato, jejich prvnímu manželu v žádném ohledu se nevyrovná; anebo se zabíjejí...

Doby minulé oslavovaly romantismus. My dnes ho už neoslavujeme. Dnes cítíme, že tyto mlhavé touhy, toto snění, tyto zachvaty jsou úhlavním nepřitelem klidného, spokojeného života, onoho života, jež v nedávné minulosti ještě jsme opovrhivě nazývali šosáckým. Dnes víme, že to opovření bylo pošetilé. Proč se smáti tomuto způsobu života, když nelze člověku místo něho nic jiného, lepšího dáti?

Je to poetické umřiti z nešťastné lásky k muži nedostupnému? Žít a mužem dosažitelným a připravit mu spokojený život — to není tak poetické, to je všední. Ale vyžaduje to mnohem více sebezapření a mnohem silnější vůle, a proto žena, která o to dovede, je daleko větší hrdinkou, než romantická dovtyle, která pro sen o štěstí ničí sebe anebo svou rodinu. O. F.

Crème a poudre „Fassati“
bez reklamy, pouze svoji jakost si získala stále větší popularitou. Dep. F. Mme O. Komarovová, Vlnohrad, Brno, 41.

Kožešinové pláště, paleta
prodává nejlevněji 78600

K. Babula, Smíchov, Arbesova nám. 12.

Pant Tučná, kterou při modní přehlídce okouzli pláště předvádějí slečnou Suchou, běžela si hned koupit podobný. A napodobuje věrně gesta i postoj manekýny před zrcadlem, je dokonale se svým zjevem spokojena.

Pokyny ku pěstění krásy

dle metody pí Lavocké, Praha II, Václavské nám. č. 6.

Letošní léto nebylo k nám příliš milostivo, a tak zatím co min. roku byly ještě jisté na letních bytech, letos uvítala Váš Praha a její společnost ve svých stítech. Musíte ukázniti, že pobyt byl Váš krásě prospěšný. Zanechaly-li cestovní svízale stopy na Váš pleti, nermuřta se, neboť kosmetická věda dává Vám přípravy, jejich pečlivým užíváním nejen ztracená kráska se Vám navrátí, ale i zvýší. Pokud jste v Praze, navštívte mne a uvidíte, že má speciální metoda pro pěstění krásy přinese Vám neočekávaný úspěch. Jiště máte možnost věnovati denně půl hodinky času své pleti a jednou za 14 dní nechati ji odborně pěstíti. Zru Váš proto k návštěvě mého závodu, kde budete se cítiti právě tak volny, jako doma. Čtyřicet oddělení pekvapi Váš jak svým zařízením, tak i živým ruchem, jenž po celý den v něm vládne. Dověřte mi, neboť má rada jsou výsledkem dlouholetých studií a zkoušek. Přípravek, mam-li jej doporučiti, musí býti dobrý a účinný. Jen tím získala jsem důvěru veřejnosti. Doporučuji:

Proti ubrání: Na noc creme Radom. K mytí mydlo Sina, po každém omýtí vyřte se pleť Lotion Romainem.

Proti pihám a žlutým skvrnám: Na místě mydla toal. používá se mydlo Episma. Večer před spaním veřte se do pleť cream Episma. V tvrdších případech vyřte se pleť Episma Lotionem č. 20.

Proti žrné a choulavité pleti: Používá se denně na noc nejnovější kosmetický přípravek Original Gold cream Lavocké.

Proti suché a lisejovitě pleti: Na noc vtírá se do pleť pasta Diniva.

Proti lesku obličje a nosu: Pod pudr franc. crem Klytia 110, který dodává pleti matného nádechu a svěžího vzhledu. K pudrování používejte pudru Klytia, který porů neucpává a čímž pleť sametově hebkou a mladistvou.

Proti povadlé, vrásčité a červené pleti (nosu): K mytí vyhradně mydlo Kemoliti, 2-3krát týdně obklaty Kemoliti produktu, před a po jich upotřebení masáž pastou Diniva.

Proti červeným tečkám a velkým porům: K mytí mydlo Sina, po omýtí vyřte se pleť dra Kappa Solutionem Extra Dry.

Ku doclení a udržení zlatitě-plavého tonu vlasů: Hermánková voda a Hermánkovy tekuty champon.

Proti lupům: Koprivová voda vlasová, která vtírá se na noc do vlasové pokožky.

Proti červeným rukám: Na noc vtírá se do pokožky creme Citroneige.

Na místě voňavek používejte nových květinových kolínských vod značek „Lavocko“, které svou ušlechtilou hodnotou vyrovnají se prvotním parfémům. Jiz dnes, ačkoli jsou teprve krátký čas známé, hojně objednavky svědčí o jich oblíbenosti a výborných vlastnostech.

Proti šedivým vlasům: Generator Eau Saltes (č. 60-), který ačkoli harvívem není, přece v krátkém čase navrací šedivým vlasům původní jich barvu.

Doporučované přípravy obdržíte v každé lékárně, drogerii neb v parfumerii a neby-li by snad ten či onen přípravek na skladě, objednejte přímo od firmy Lavocké & spol., voňavkářství a kosmetika, Praha II, Václavské nám. č. 6, poběžný závod Žitná ulice čis. 42, která Váš objednavku obrátom poštu vyřídí a neručte-li kněžičku, „Praktický rádec ku přiroznému pěstění krásy“, tuto zcela zdarma Vám zašle. 68197

Příloha č. 5: Národní politika z 30. 8. 1925. V tomto roce začala rubrika Ženská hlídka vycházet pod novým názvem Kapitola pro ženy.

KAPITOLY PRO ŽENY

RÍDÍ OLGA PASTROVÁ.

Nelegitimní žena.

V Německu měli do nedávna ministra, který, ačkoli ženat, žil s jinou ženou ve společné domácnosti, a nejen že s ní šel nýbrž vedl ji všude do společnosti i na oficiální státní slavnosti, a ona přijímala všechny pocty tak, jako by byla legitimní paní ministrovou. Skutečná manželka ministryně, od které on odešel, nebo kterou zapudil (z novín zpráva nelze rozpoznat, jak to vlastně bylo), žije zatím odděleně s dětmi.

Nějaký čas to panu ministrovi prošlo, ale pak se o tom poboulo mluvit nejenom v berlínské společnosti, ale také v opozičních politických stranách. Nejvyšší úředníci policie se ptali, jak že mají stíhat podobné případy mezi občanstvem, když každý takto jednajší manžel může jen usáznat, že jenom následuje příkladu ministra vnitř.

Pan ministr se nezmohl na jinou odpověď, než na tvrzení, že za to nemůže, že by byl již dávno po druhé ženat, ale jeho první manželka, že nechce svolit k dobrovolnému rozvodu". Zákonitě příčiny k rozvodu dle toho tedy neměl, a jeho první manželka, dle jeho logiky — svolit k rozvodu a rozloučit jen, protože se pan ministr znovu zamiloval.

Takové vysvětlení však veřejnosti nestačilo a ministryně „družka“ i sám ministr počali být společensky bojkotováni; nejvýše jim, mučivé jim se uneseli, a veřejně prohlásili, kdyby jim se snad ministr chtěl podat ruku, že ji nepřijmou, což, jak známo, je projevem pohrdání.

Naděš musí ministr odstoupit.

Udivené četli jistě tyto zprávy občasně republiky československé a ještě některých jiných republikánských států, protože to, co udělal německý pan ministr, děje se u nás napřed; má-li jme v prvních dobách republiky také ministry, který se zachoval docela stejně (Již zemřel). Pamatuj se dobře, jak mi tehdy o tom vedlovené vzpomínal jistý soudce (také již zemřelý). Tento nadšený bojovník za naši svobodu na války, a po válce člen našeho prvního Národního shromáždění, muž jinské národy pokrokových, ale syn ze staré patricijské rodiny, nemohl pochopit, že může být „družka“ tohoto našeho ministryně oficiálně přijímána a jak si mohou být vzdávány pocty, jako legitimní ministryně ženě, když pěstuje je občasně známo, že existuje zákonná (a dosud nerozvolená) chot ministryně s dětmi. Onen ušlechtilý soudce byl v tomto svém názoru na tu záležitost u nás téměř osamělý. Snad bylo víc těch, kdo smýšleli, jako on; ale ze strachu, aby nebyli považováni za nepokrokové, a hlavně ať z pohledné sberofobů, klanili se před nelegitimní paní ministrovou o sto šest.

Díky podobným skvělým příkladům jsou mezi občanstvem u nás také případy nyní tak časté, že se naše veřejnost už nad nimi vůbec nepozastává.

Nelegitimní „družky“ pánů, které první žena omrzela, jsou napřed ve společnosti přijímány. Kof se jim nejen okoli panovo, na něm závislé, ale usmívá se na ně i všechna ostatní společnost; ba i nejlepší přítelkyňe opouštějí první choti podávající nelegitimní panice ruku, jako by se nechumelilo, a jsou vůči ní stejně licheře, jako byly k té, kterou muž opouští.

Naše společnost se stala tak liberální, že už nedělá prázdného rozdílu mezi zákonnou manželkou a — nebojme se užiti pravého slova: konkubinou. Konkubiny nemusí se už stydět a skrývat; jsou-li hezké a elegantní, jsou neopak společensky býváány, a ani nejvážnější mužové se od nich neodvrací a pohoršením. Ani kandidátům ženitvým už, jak se zdá, neradí podobná mluvená jejich snoubenky. Ženy, o kterých je obecně známo, že se daly po léta vytržovat ženatými bohatými muži na úkor jejich rodů, vďávají se skvěle i klaní se před přístoup do nejlepších kruhů.

Slyším, jak určitá část čtenářů odpovídá: „A proč ne? Co ohřívá ty staré předsudky? Žijeme ve 20. století, které předsudky odstraní!“

Čtete-li se takto na tyto záležitosti dítat, nemohu vám to zakázat. Ale jsem přesvědčena, že většina čtenářstva těchto „předeudků“ dosud neodložila, a nebojím se napsat: b o h u d i k y neodložila.

Jsou ještě ženy, a není jich málo, které se musily těžce probrat samy životem, a kterým ne jedinou, ale několikrát v životě byla učiněna nabídka, aby pohodlně bez práce žily s podmínkou, že se stanou mluvenkami mužů buďto ženatých nebo takových, kteří se chtěli oženit pro peníze s jinou bohatou nevěstou. Tyto ženy podobné návrhy však důsledně odmítaly, a dávaly přednost životu práce. Odmítou za to — že d t n o odměnou — byla jim účta veřejného mínění.

Jarní plášť rovného střihu s vlněnou látkou, posetá jinobarvenými vločkami. — Jarní plášť polooprílehlavý, dle zvonův, ze vzorkovaného tweedu.

Dle názoru oné moderní, bohužel už tak známé části naší veřejnosti, však byly tyto ženy prosed hloupé. Proč dbát na čest? Hlavní věc — dle níca — je mít se dobře, dostat toho, koho chceme, třeba i přes mrtvolu. Která žena to dovede, té náleží dnes dapschy a pocty; která to nedovede — stojí v koukli, div ne pro posměch. Hanba a trpkost se zmocňuje dnes žen a mužů, kteří ještě smyslu pro čest nepozbyli, když vidí tuto morální spoušť, a všechny její osudné následky pro rodinu, děti, stát.

Tak zvané předsudky, to nyní vidíme, byly mocnými regulátory mravnosti. Je pravda, že jimi někdy kruté trpěli i lidé čestní, nevinní; ale že bylo chybou, rušit tato pravidla jenom ze sentimentálního soucitu nad těmito vzácnými případy, to dnes vidí a cítí všichni rozumní a řádní lidé.

Předsudky to byly, které donucovaly lidi méně silné k smyslu pro čest; a odstranili je společnost úplně, utone v mravní anarchii.

Olga Pastrová.

Ženská korespondence.

Korespondence je pro ženu něčím příjemným, ale pouze jednostranně. Ráda dopis přijímá, ale nerada odpovídá.

Nemám tu na mysli korespondenci milostnou (ačkoli se strany ženské často pokukávají). Mám na mysli korespondenci všeobecnou, listy rodné, přátelské, tn a tam list jednotlivý od známých a pod.

Tyto ženy dostanou nějaký dopis, jehož plestí čeká na zodpovězení. Ale ony právě nemají náladu na psaní (ony jí nikdy nemají) a proto došlý dopis vezmou, vloží jej do zásuvky a řeknou si: „Až potom!“

Je to třeba list důležitý, na který by bylo záhodno odpovědět hned nebo alespoň v několika dnech. Ale ony to trvá, tím nepřijemnější mají pocit, když si při tom stále říkají: „Už to musím brzy napsat!“

Ale to jejich „brzy“ se protáhne na měsíc i na dva, nebo tři.

Je skutečně pochoutkou dopis, napsaný po tak dlouhém intervalu. Polovina dopisu obsahuje jenom omluvu, že jim skutečně nebylo možno dříve psát, pak následuje několik roztažovaných řádků pracně sehnanych frázi a to je ta vytloučená odpověď.

Příjemce, obřastněný takovými „krásnými“ dopisy, dávno už zapomněl, na co se tehdy ptal, a proto nyní udiven čte.

Pak si pomyslí anebo to řekne i nahlas: „Tad pise... ted! Nu, ted si to už také mohla nechat.“

Já myslím, že by bylo skutečně lepší, nepasit dopisy vůbec, nechce-li jít kdo napsatí včas, neboť zprávy, které obsahovati měl, pak už nemají ceny, a takový list nestojí ani za známku.

Je divné jen to, že často i žena, která se snaží vždy a ve všem zachovávat tak a slušnost, která ve společenském životě vystupuje napsrosto bezvadně, a která ze společenského slušnosti často se přemáhá a dověde se třeba celé hodiny havit roztomile a osobou, již v nitru nenávidí, že tato taktní žena dověde nechatí tak dlouho pozvan nezodpovězený list, protože se jí nechce psát. A často je to dopis od osoby milé a blízké, která toužebně čeká na zprávy.

Joža Salounová.

Psychologie nových šatů.

Když si oblékneme nové šaty, každý máme dojem, že jsme se stali trochu hodnotnějšími. Nesmíme podceňovat vliv nových, pěkných šatů na duši, která se v nich stane radostnější a lepší, a odává se pletu jakési úlehlosti, světečnosti vznešenosti. Jeť samozřejmě, že si dávnas nové šaty šit vřidky podle poslední módy a proto i ta nová móda přispívá k slavnostnímu stavu duše. Dnesní móda konečně tento slavnostní stav jenom zesiluje, neboť je pravým opakem módy minulých sezon, dovoluje zdobení, řasnatost, množství látky, vznešené draperie, sukne prodloužené skoro ve všechny, a to nesporně působí na každou duši, i na tu nejméně vnějškovou. Projevujeme svou povzněnou náladu vládnými, skoro majestátními gesty; představí si ušlechtilý charleston v těchto vznešených šatech je nemožná věc. Tyto šaty nás přetvořují; čtí z chlapců v krátkých úzkých suknién dány s vyměřenými pohyby, a to vše působí na duši a zavádí v ní nový směr, jako okolo nezbytně vřidky na dnu působí.

A jak je skoro možno, že nová, zženštná móda přinese skutečně také duševní zženštění, kterého potřebujeme, abychom přivedli muže do galantních kolejí, odkud vyjel v dobách naší garsonské módy. Znamená to zařít žení pro naši kapsu, i pro kapsu mužů, pokud ještě žijí svoje ženy; ale na takový účel se už mže něco obřívovat.

To všechno ať předí pro večer, pro slavnostní náladu, pro chvíle zábavy, ale ne pro střízlivý život ve povolání. Tam se žena již i k dy nemůže státi „ryze ženskou“, tam musí zachovávat alespoň trochu mužem, i s jejími pro ni nepřijemnými důsledky.

L. K.

Děti a peníze.

Spotřivot je krásná, avšak nemá jí být příliš mnoho, ani zas příliš málo. Správné šetrnosti mají se lidé učít už od dětství. A aby se tomu naučili, to už je úkolem rodičů. Musí své děti naučit znáti cenu peněz. Musí jim dát možnost tuto tím, že jim poskytnou nějaké malé částky, s kterou je nechají hospodařit. Děti myslí, že s penězi hospodaří samy a zatím rodiče musí mít na ně takový vliv, aby jim přímo vukli, co za ty peníze mají koupit. Tak to jde potom dobře, a děti roste důvěra v sebe a své okolí a z dětí vyrůstají přímí a dobří lidé. Vsk va ruje se děti dětem příliš mnoho peněz, to zavádí, neboť tím se děti začoují na rozmarlice a hřtily.

Nedat však dětem vůbec nikdy nic, to někdy zklame! Stává se pak někdy, že děti hledají si samy cestu k penězům, jakmile se naskytne příležitost, chopí se jí. „Ježíši Kriste, dítě, to nesmíš!“ chytí se maminka za hlavu, dítě máti a maminka — všecko před fatinkou utuťá.“ A to dítě je třeba klacek jako hora. Ale ať je velký nebo malý, pomyslí, že to ještě dost dobře dopadlo, společně se na to a učít se podruhé zas. A tak si kazí popahu.

J. S.

Ženy-hospodyně u různých národů.

Angličanka vzdělaného středního stavu má pomocnici v domácnosti — vzhledem k tomu, že tyto síly jsou v Anglii příliš drahé — pouze ve výjimečných případech. Ale upraví si svůj život hospodynky velmi lebe. Obvyčejně vlastní méně domek. Nemají každodenně na úklid. Spokojí se s tím, že pouze povrchně uklidí a pouze jednou týdně věnuje se podrobnějšímu důkladnému úklidu. Angličká hospodyně středních vrstev požaduje od muže veliký příspěvek na své toalety, poněvadž se i doma obléká elegantně a nákladně, a večer oblékne společenský šat i v tom případě, sedí-li o stolu pouze se svým manželem.

Příloha č. 6: Národní politika z 9. 3. 1930. Rubrika pro ženy ve zcela nové obsahové a typografické podobě.

Číslo 45. (12) Cena 70 hal.

MODNÍ REVUE

Redakce a administrace Praha II, Karlovo nám. 15.
Vychází každou neděli. Řídí St. Jilovská. V Praze 19. března 1922.

Třásně.

Moda třásní jako ozdoba na šaty se vzhledem nepoměrům dříve a právem. Je to letos z nepokojných modních výtvorů. Je to tu tek kamibér, kolik točíš. Můžeš si vzít bláznivě šaty a ještě drobnější třásněkama od šera dole, široké dlouhé rukávy rozšířené, nebo kombinace bláznivě zívů se sukni a dlouhých třásní, přehnaných výstředností. Poslední ještě možná jest sukni z třásní, nebo kombinace bláznivě zívů se sukni a dlouhých třásní, přehnaných výstředností. Poslední ještě možná jest sukni z třásní, nebo kombinace bláznivě zívů se sukni a dlouhých třásní, přehnaných výstředností.

Slunečník.

Vidíte, to jsou věci, které bychom si mohli říci, že jsou velmi moderní. A jak to bylo? Bylo to v době, kdy se lidé začali více pohybovat a více se starat o svůj vzhled. Slunečník se stal důležitou součástí módy. Bylo to v době, kdy se lidé začali více pohybovat a více se starat o svůj vzhled. Slunečník se stal důležitou součástí módy.

ATELIER DAMSKÝCH KLOBOUKŮ
R. Jilovská
PRAHA II., VÁCLAVSKÉ NÁM. 63

Pracujeme na všech druhů klobouků, které jsou v módě. Máme v nabídce širokou škálu materiálů a barev. Každý klobouk je pečlivě zpracován a dodán včas.

Střihová příloha. Číslo 25. (Ročník IV.) V Praze, dne 22. června 1924. Cena 70 haléřů.

MODNÍ REVUE

Vychází každou neděli. — Redakce a administrace Praha II, Karlovo nám. 15. — Řídí St. Jilovská.

Na pláži.

Upíchno jako mluví. A zase se jak objeví něco jiného, a den předtím, a dnes je krásně dříve a chvilu máte k práci a druhý den se máte belhete na pláži. Omládlé vlny, modré nebe, zelená tráva, vše to je krásně. A zase se jak objeví něco jiného, a den předtím, a dnes je krásně dříve a chvilu máte k práci a druhý den se máte belhete na pláži.

Leční klobouky.

Leční klobouky jsou velmi oblíbené díky svému jednoduchému a praktickému designu. Jsou ideální pro každou příležitost a snadno se kombinují s různými typy oblečení.

ATELIER DAMSKÝCH KLOBOUKŮ
R. Jilovská
PRAHA II., VÁCLAVSKÉ NÁM. 63

Čís. 6. (Ročník III.) Cena 70 ha 1'

MODNÍ REVUE

Redakce a administrace Praha II, Karlovo nám. 15.
Vychází každou neděli. Řídí St. Jilovská. V Praze, II. února 1923.

Některé Hřeškové práce: podlaha, draperie na lampu, ozdobná tapiserie — sed. šaty jsou to nakrátko, vln. dle, je jsem provedla abnormně. Chit tuš nakremit balit!

A ještě jednou batika.

Tolik už toho bylo napsáno — a stále ještě se jelo psát. Batika je umění, které vyžaduje mnoho času a trpělivosti. Každá kousička batiky je pečlivě zpracována a dodána včas.

Naším čtenářkám!

Abyste získaly krásnou a praktickou batiku, doporučujeme vám naši kolekci. Každá kousička batiky je pečlivě zpracována a dodána včas.

Číslo 35. (Ročník V.) V Praze, dne 22. června 1924. Cena 70 haléřů.

MODNÍ REVUE

Vychází každou neděli. — Redakce a administrace Praha II, Karlovo nám. 15. — Řídí St. Jilovská.

Leční klobouky.

Leční klobouky jsou velmi oblíbené díky svému jednoduchému a praktickému designu. Jsou ideální pro každou příležitost a snadno se kombinují s různými typy oblečení.

ATELIER DAMSKÝCH KLOBOUKŮ
R. Jilovská
PRAHA II., VÁCLAVSKÉ NÁM. 63

Příloha č. 8: Obálky *Módní revue*; vlevo nahoře rok 1922, vpravo nahoře rok 1923 (oba titulky z dílny Miriny Suchardové), vlevo dole rok 1924, vpravo dole rok 1927.

Příloha č. 9: Obálky *Módní revue*; vlevo nahoře rok 1929, vlevo dole rok 1928, vpravo nahoře rok 1931.

Dětská kreslířská anketa.

Abychom dokázali, že umíme také kreslit, sestavily jsme, my děti, pohádku...

Druhou cenu dostane Marie Koníčková, zájmy II. a realky v Slavkově nad Sázavou. Božany Němcové. Pohádky.

První cenu dostane Marie Koníčková, zájmy II. a realky v Slavkově nad Sázavou. Božany Němcové. Pohádky.

Anketa: Zaměstnání samostatné ženy.

Dostávám neustále dopisy: Poniče, co s dcerkou? Máme jí dáti na studium... Anketu: Zaměstnání samostatné ženy.

ho vědomí a ustavičného uvědomování si, že to pro mne není to právě když se však člověk...

nebo takových případů, o nichž nemám. Jistě každý z vás má...

Chvála slavnosti vetera.

Je to slavnost v číně zavedená zvyk a je velká škoda, že ho nevnímáme...

U nás je tomu úplně jinak. Mladí se o nás jako o lidi, kteří...

mladých lidí, kteří se pro nás zapojují a něco vyhledávají...

Slavnost vetera.

U nás je tomu úplně jinak. Mladí se o nás jako o lidi, kteří...

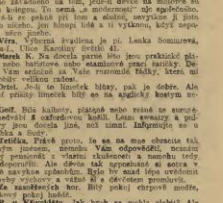
U nás je tomu úplně jinak. Mladí se o nás jako o lidi, kteří...

mladých lidí, kteří se pro nás zapojují a něco vyhledávají...

Slavnost vetera.

Slavnost vetera.

U nás je tomu úplně jinak. Mladí se o nás jako o lidi, kteří...

U nás je tomu úplně jinak. Mladí se o nás jako o lidi, kteří...

Advertisement for 'NA LETNÍ TOILETTY' featuring a woman in a dress and various fashion items like 'RAYONETTE', 'BATIST A PASTILLES', and 'BARHOŇ, PRAHA'.

Příloha č. 11: Národní listy a jejich módní hlídka 31. 5. 1925.

Váš problém.

Nežtíže je nikdy neměla počít. Je bytí či chování svých nepřítelů... (Text continues with a philosophical or practical discussion on problems and solutions.)

čestnými ruskými... (Text continues with a discussion on national issues and the role of the state.)

Rodiče a děti.

Neu-11 spiny... (Text discusses the relationship between parents and children, focusing on education and moral values.)

Dopis Pařížanky.

Průběhová voda... (A letter from Paris discussing social conditions, fashion, and the state of the world.)

Dopisy letní módy.

Elwanit... (A fashion column discussing summer clothing trends, fabrics, and styles.)

Nové kabelky... (A fashion column focusing on handbags, their designs, and materials.)

Prání prodávna. (A column about laundry, cleaning products, and household tips.)

Opovědi na dotazy. (A Q&A section where the author answers reader questions.)

Japonské domovy a kuřety. (A column about Japanese homes and chickens, possibly a translation or commentary.)

Letitě vám... (Continuation of the 'Váš problém' column, discussing various life situations.)

Škola pro služební v Praze. (Advertisement for a school for clerical workers in Prague.)

Škola pro služební v Praze. (Continuation of the school advertisement, detailing courses and fees.)

Škola pro služební v Praze. (Further details about the school and its location.)

ALUBERCE BANKA... (Advertisement for Aluberce Bank, mentioning interest rates and services.)

Par. 144... (Text discussing legal matters, possibly related to the bank or other financial institutions.)

Ant. Fritsche... (Advertisement for Ant. Fritsche, likely a business or service provider.)

Ant. Fritsche... (Continuation of the advertisement for Ant. Fritsche.)

Ant. Fritsche... (Further details about Ant. Fritsche's services.)

Ant. Fritsche... (Advertisement for Ant. Fritsche, possibly a different branch or service.)

Ant. Fritsche... (Continuation of the advertisement for Ant. Fritsche.)

Ant. Fritsche... (Further details about Ant. Fritsche's services.)

Mody a společnost v Paříži.

V posledních letech jsme předpovídali, že se rodí nová děvčátka. Forma, bouze, není tak, protože zraje jest neobyčejně tu a tam...

I fest třeba obléci je. 'Tot' záleží přirodně prvě La Pontana. A záleží móda všem...

Nic prostého, než obléci chytce. Prostoty této se často neobd. Pro příležitosti zoc...

Na procházku neohrozkopější je tak zv. námořnický oblek a velikým hebatým límcem a širokými kalhotami, které zde jsou dokonce převlehlí široké. Jestliže se smáčkám, které se bojí, aby se nezadaly přilisi starými, dlouhými kalhoty mělo byto dělati částece starším než ve skutečnosti je, pak lze se rozhodnouti pro kalhoty sáhléjící toliko nad kolena, které ve spojení s velmi měkkými šavovici velmi pěkně se hodí k lůstnému a krátkému převlečku z modrého sevoitu, se zlatými knoflíčky. Kloubak vůbec žádný; a je to dágora.

Jich nabudily brzo. Patrně nevděti, co to znamená docela řádného kalhotového zdvořila, nemají tušiti, jakého studia třeba k tomu, aby jim nepodlehli způsobované manžetám a límecm, které se tak rychle opotřebují.

Věcer modrá se smeká s tradičními bílými košilí a výzvěrným mořským (výkazovým, nikoliv ušitým) Redingote a žaket jsou nadále v nastalno. ... Móda má své křehký.

Pyžama jest rovněž oblíbenou částí mužského šatníku. Klobouky ležko tvrdé oblé a měkké přetvárné. Tvar se celkem málo mění; střecha jest téměř úplně plochá. Pokud se týče cylindru, jest opuštěn a obzvláště se jen velmi zřídka; však vzbouzí zvláštní pozornost. O klobouk raději nemluvíme; jest dáván zapomenut.

Pyžama jest rovněž oblíbenou částí mužského šatníku. Klobouky ležko tvrdé oblé a měkké přetvárné. Tvar se celkem málo mění; střecha jest téměř úplně plochá. Pokud se týče cylindru, jest opuštěn a obzvláště se jen velmi zřídka; však vzbouzí zvláštní pozornost. O klobouk raději nemluvíme; jest dáván zapomenut.

Krční, nosní a ušní odbor. lékař a operátor Dr. SÁZAVSKÝ, býv. demonstrator univerzitní kliniky, ordinuje od 11 do 3 hod. BRNO, Nám. svobody 19, 1683

Pyžama ženy už post. Meňší, že v době nepřítis dlouhé — jak předpovídá pl. Louise Farrer-Pevler — budou nositi kalhoty a kalháboc z černého sametu a vlny — rozuzlí se — ostříhané. Scherazada.

FIAT-ZÁVODY akc. spol. 6210 Praha II., Nekazanka 2.

STERNOVKA, přírodní léčivá hořká voda. 4833-n. Přichozím do Brna doporučuji se ku návštěvě následující firmy a podniky:

Nepvětší tovarný nábytek na světě neobstojí tak dlouho jako naše 'Česká Práce, Brno, Cell 18-'

Orient-Bar, U nové brány č. 3, vchod přes hotelní vestibul, otevřeno v 8 hod. več. 6034

Prádky ve vzorám provedení zhotovuje Jos. Torvartová, spol. s r. o. Brno, Zámečnická 2. 6076

Stápkova pilsenská pivnice, Česká ulice č. 5, Vidičková sdílané, v polečné menu za 6.80 K i s moučником, deurní stápkový prázdroj, černé pivo a pravá přírodní vlna. 6034

Posílení útvar 'Christina' v Brně, Kozlův č. 1, odporučil se k osazení střešních pruhů a pořebních potřeb, jakož i k převážení těžkých porobůlků na venkov a obraci se k české veřejnosti, aby tento prvni český podnik podporovala. Telefon č. 899. — V Králově Poli pořebení útvar 'Věčnost', telefon 1777 6074

Nábytek kupte nejlépe a nejlevněji z největší české továrny toho druhu v Brně firmu Vaňura. Převleďte se o lákosti a cenách v prodejní v České ulici 31. 6033-s

Kostýmy, přilisi, vycházkové i večerní toalety přesně dle francouzských a anglických modelů se zhotoví v modní síni Emy Herymovové, Minoritská ul. 12-16. (Telefon číslo 3372/VIII.) 6060-s

Vino Viskovkovo v Brně (U smičky) vyhledá každá dáma miláček vlna. 6004

Kostýmy, kabáty a přilisi zhotovuje B. Kadavová, Krá. Pole, Svat. Cecha ul. č. 609-s

U Kiliána Lobsova 13. Každou neděli a svátek velký koncert a zábava v nové upravě nových dvoranách. O vzornou obsluhu postaráno. Začátek ve 2 hod. dopol. 6033-s

Dr. Chmela, ležko v Brně, Domoželecká č. 6-7, III. poschodí, ev. 20. 6024

Sáčky, Hadrbolec, Erno, Kostelní 2 6049-s

Čeští lékaři. Obecný lékař nemocí vnitřních MUDr. Ot. Rinchenbach, Brno, Kounicova tř. 69, telefon 498, vchod Brůtkovské ulice (opatrující), ordinuje od 2-4 dopol. a v neděli a svátek od 9-11 dopol. 6189-s

MUDr. Z. Říha, specialista pro choroby vnitřní, by kóžní, talis a kosmetika, ordinuje od 11-2. Brno, Běhounská 3. Léčení světlem ultrafialovým, rentgenovými paprsky a darsonvalizací. 6109-s

Obdob. lékař ušní, nosní a krční Dr. V. Helma ordinuje v Brně, Wilsonovo nám. 2 (proti nádraží) ord. od 9 do 12 dopol. a od 2 do 8 hodin dopol. 6189-s

Krční, nosní a ušní odbor. lékař a operátor Dr. SÁZAVSKÝ, býv. demonstrator univerzitní kliniky, ordinuje od 11 do 3 hod. BRNO, Nám. svobody 19, 1683

Dr. Ig. Saudek, odborný lékař pro nemoci kóžní, poštovní a kosmetiku, ordinuje od 10 do 4 hod. Brno, Kozlův č. 2, rob. Kobuzáns ul. 6024-s

Pohlavní nemoci a syfilis léčí odb. dr. L. H. A. R. T. 35/40 HP, značkový 'Branterer', dobře zachovalý, Praha, Staroměstská nám. č. 433-2. - Ord. 7-7 a k léčbě připravené. Nab. pod zá. 'Mirový motor 609-pv do adm. L. L. 4609

Odb. dětský lékař Dr. B. Janků, specialista pro chřipku a orthopedii, Brno, Masarykova třída (Ferdinandova ul.) č. 37 (naproti nádraží), ordinuje od páti 11. do páti 12. a od 2 do páti 4. Všeobecní roentgenogramy paprsky. Telefon 1750. 6102-s

Dr. Stránský, oční a ušní specialista, ordinuje od 10-12, 2-8-4, v ned-11 0-11, v Brně, Panská č. 2 (náměstí svobody) 6231-s

Odb. dětský lékař Dr. V. ZAKOPAL, BRNO, Kounicova č. 11 (rob. Česká ulice), ordinuje od 9 do 10 a od 2-3. Telefon 3081/VL 6211-s

Lékařství Dr. Stěpán Huncák, lékař a filozof, odborný lékař pro choroby žensk. plic, kóžní a pohřbní de-ne od 8-12 dopol. a od 3-4 hodin dopol. v Brně, Česká 1-4, II. poschodí, telefon 3146-VL 6231-s

Ženský lékař, operátor Dr. F. KUČERA, BRNO, 6181-s Masarykova třída 22 (proti kostce) ord. 8-10-3, 2-4. Tel. 3665-IV.

MUDr. Sonnek ordinuje pro nemocí oční a vnitřní. Kapucínská nám. č. 2. Telefon č. 674. 6236-s

MUDr. Emil Chobola odborný lékař, specialista pro nemoci vnitřní, plic, vnitřní (nervových), plic, vnitřní a ušní. Ordinuje od páti 11-12, 3-8 Brno, Masarykova tř. 37 (proti nádraží) 6275-s

Dr. Bohuslav Vik, ordinuje pro nemocí oční a ušní v Brně, Česká ulice 15, od 10-12, 2-4. 400-p

Staré vlněné pokrývky

na kóžní, v dobrém stavu, n'kolik set v malém i ve velkém na prodej. Brno, Rn. 6236-s

Shampon Květuše. Prodej 14-20novový nákladní auto

Dámská konfekce Weiss & Hammerschlag BRNO, Cejl 12-14 ve (dvore) NOVINKY v kostýmech v ipáštích v sukničích v dívčích konfekci

Příloha č. 14: Módní sloupek v Lidových novinách roku 1920. Rubriku s názvem Mody a společnost v Paříži tehdy vedl Richard Weiner alias Šerazada.

MODA A SPOLEČNOST.

Povídání o podpatku, krokodýlu a služném prodáváči.

Svec, který by se byl bál. Je moda dlouhých suků... Svec, který by se byl bál. Je moda dlouhých suků...

Nc, fenile! Svec, který by se byl bál. Je moda dlouhých suků...

Nepřipadá vám, že jsou omdleli? Mody je, že jsou i v zámě postelích, že jsme se pokáse...

Ci ještě spíš než o boty, je nám o střevce. O výstředně jarní střevce, rozkošné, lehké, veselé, zábovné, oranžové, bílé a černé...

Nepřipadá vám, že jsou omdleli? Mody je, že jsou i v zámě postelích, že jsme se pokáse...

Několik stolic jsem se starala o to, aby se vyspával směšný nádech, že krásná neha je malá noha...

A francouzský podpatek přicupoval, promnul se služně ještě do vykoustané křivky, podpatky se veselé pod nové střevce...

Francouzský podpatek přicupoval, promnul se služně ještě do vykoustané křivky, podpatky se veselé pod nové střevce...

Francouzský podpatek přicupoval, promnul se služně ještě do vykoustané křivky, podpatky se veselé pod nové střevce...

Francouzský podpatek přicupoval, promnul se služně ještě do vykoustané křivky, podpatky se veselé pod nové střevce...

Francouzský podpatek přicupoval, promnul se služně ještě do vykoustané křivky, podpatky se veselé pod nové střevce...

Francouzský podpatek přicupoval, promnul se služně ještě do vykoustané křivky, podpatky se veselé pod nové střevce...

Francouzský podpatek přicupoval, promnul se služně ještě do vykoustané křivky, podpatky se veselé pod nové střevce...

Francouzský podpatek přicupoval, promnul se služně ještě do vykoustané křivky, podpatky se veselé pod nové střevce...

Francouzský podpatek přicupoval, promnul se služně ještě do vykoustané křivky, podpatky se veselé pod nové střevce...

Francouzský podpatek přicupoval, promnul se služně ještě do vykoustané křivky, podpatky se veselé pod nové střevce...

Francouzský podpatek přicupoval, promnul se služně ještě do vykoustané křivky, podpatky se veselé pod nové střevce...

Francouzský podpatek přicupoval, promnul se služně ještě do vykoustané křivky, podpatky se veselé pod nové střevce...

Francouzský podpatek přicupoval, promnul se služně ještě do vykoustané křivky, podpatky se veselé pod nové střevce...

Francouzský podpatek přicupoval, promnul se služně ještě do vykoustané křivky, podpatky se veselé pod nové střevce...

Francouzský podpatek přicupoval, promnul se služně ještě do vykoustané křivky, podpatky se veselé pod nové střevce...

Francouzský podpatek přicupoval, promnul se služně ještě do vykoustané křivky, podpatky se veselé pod nové střevce...

Francouzský podpatek přicupoval, promnul se služně ještě do vykoustané křivky, podpatky se veselé pod nové střevce...

Francouzský podpatek přicupoval, promnul se služně ještě do vykoustané křivky, podpatky se veselé pod nové střevce...

Francouzský podpatek přicupoval, promnul se služně ještě do vykoustané křivky, podpatky se veselé pod nové střevce...

Francouzský podpatek přicupoval, promnul se služně ještě do vykoustané křivky, podpatky se veselé pod nové střevce...

Francouzský podpatek přicupoval, promnul se služně ještě do vykoustané křivky, podpatky se veselé pod nové střevce...

Francouzský podpatek přicupoval, promnul se služně ještě do vykoustané křivky, podpatky se veselé pod nové střevce...

Francouzský podpatek přicupoval, promnul se služně ještě do vykoustané křivky, podpatky se veselé pod nové střevce...

Francouzský podpatek přicupoval, promnul se služně ještě do vykoustané křivky, podpatky se veselé pod nové střevce...

Sřevce s imavomodrým jelenem s profukávním jelenem.

Díla jelenem s proužky z hnědé kůže.

Sřevce z ševrů kůže, vhodný k prostým tmavým šatům na ulici.

Před cestovní sezónou.

První květen je zahajovací termín karlovarského stěhování národů. Kdo může, odjíždí už nyní na jih...

První květen je zahajovací termín karlovarského stěhování národů. Kdo může, odjíždí už nyní na jih...

První květen je zahajovací termín karlovarského stěhování národů. Kdo může, odjíždí už nyní na jih...

První květen je zahajovací termín karlovarského stěhování národů. Kdo může, odjíždí už nyní na jih...

První květen je zahajovací termín karlovarského stěhování národů. Kdo může, odjíždí už nyní na jih...

První květen je zahajovací termín karlovarského stěhování národů. Kdo může, odjíždí už nyní na jih...

První květen je zahajovací termín karlovarského stěhování národů. Kdo může, odjíždí už nyní na jih...

První květen je zahajovací termín karlovarského stěhování národů. Kdo může, odjíždí už nyní na jih...

První květen je zahajovací termín karlovarského stěhování národů. Kdo může, odjíždí už nyní na jih...

První květen je zahajovací termín karlovarského stěhování národů. Kdo může, odjíždí už nyní na jih...

První květen je zahajovací termín karlovarského stěhování národů. Kdo může, odjíždí už nyní na jih...

První květen je zahajovací termín karlovarského stěhování národů. Kdo může, odjíždí už nyní na jih...

První květen je zahajovací termín karlovarského stěhování národů. Kdo může, odjíždí už nyní na jih...

První květen je zahajovací termín karlovarského stěhování národů. Kdo může, odjíždí už nyní na jih...

První květen je zahajovací termín karlovarského stěhování národů. Kdo může, odjíždí už nyní na jih...

První květen je zahajovací termín karlovarského stěhování národů. Kdo může, odjíždí už nyní na jih...

První květen je zahajovací termín karlovarského stěhování národů. Kdo může, odjíždí už nyní na jih...

První květen je zahajovací termín karlovarského stěhování národů. Kdo může, odjíždí už nyní na jih...

První květen je zahajovací termín karlovarského stěhování národů. Kdo může, odjíždí už nyní na jih...

První květen je zahajovací termín karlovarského stěhování národů. Kdo může, odjíždí už nyní na jih...

První květen je zahajovací termín karlovarského stěhování národů. Kdo může, odjíždí už nyní na jih...

První květen je zahajovací termín karlovarského stěhování národů. Kdo může, odjíždí už nyní na jih...

První květen je zahajovací termín karlovarského stěhování národů. Kdo může, odjíždí už nyní na jih...

50 obcí. Založeno 1900. 4924 700 závodů. Poradni přístroje elektroinženýrů. Max Fröhlich. Liberec. Praha-Smíchov 533, tel. 294-VIII. M. Ostrava, hotel Brióni.

Veřejná dražba mýna, pily, chelny, domku polnosti v Mailkách u Bránkovic. V neděli dne 6. května 1923 odpadne ve 4% hod. bude se v Mailkách u Bránkovic (na výhledě trati) prodávati veřejnou soutěž dražbou...

100 cm široké triko-košilové látky. Kč 32,-. Surové hedvábné dvojitě síře. Kč 21,-. Foulardy moderních vzorků. Kč 65,-. koupíte nejlevněji jen v novém obchodě hedvábných. Lebovitz, Brno, Masarykova 17.

BARTELMUS, DONÁT A SPOL. V BRNĚ. elektrotechnická továrna. — Opravy, dynamo, motor, aparát. — Řešení centrální, instalace bytové a tovární. — Úprava motorů, ventilátorů, vrtáků pro střešní a stěbní stroje obráběcí.

Nabídkové řízení. Státní stavební správa dvou státních obytných domů v ulici Zborovské a v ulici v Brně vypisuje a se schválením nadřízených úřadů zadává do veřejné soutěže řízení elektrického zařízení domovního, instalaci vodotrubního, plynového, kanalizačního a odpadního zařízení v domovních předměstí. řízení elektrického a zvonkohového vedení a dotávkou a položení samotových dílců. Veškeré podmínky vloženy jsou v úředních hodinách v podatelství Technického odboru zemské správy městské v Brně, kdež lze i bez poklad zapsat státní za náhradu vlastních výloh obdržeti, jakoz i informovat se o všech okolnostech dotově a práci. Na předepsaných formuliích sepsané a řádně kolikované nabídky pro každou stavbu v práve, doložené výkazem práce, do něhož dlužno ořerované ceny číselně číselně i slovy vepsati a podepsati, přinášejí se v uzavřených obálkách nepodepsaných 'Nabídka na práce...' na neovlasné státního obytného domu v ulici Zborovské resp. V ulici v Brně v podatelství Technického odboru zemské správy městské v Brně, a to do 15. května 1923 do 14 hodin. Od složení vadná se upouští. Nabídky budou otevřeny dne 16. května 1923 v 10 hod. O výsledku zjednání uvědomí se pouze vydražitel. Zadávací úřad si vyhraze rozdílni dotově, a práce na několik uchačků, případně některé dotově a práce neprovede, na což se ořerání zvlášť upozorňují. Zadané práce a dotově musí býti provedeny do konce listopadu 1923.

Zadarmo kucharskou knihu. Hlasit předpísa o slo obrázku obdržíte během května, pošlete-li do 15. května říct korun celoročního předplatného na České Mody nejmenší a nevelikší časopis modní a rodinný (12 čísel v 6 sešitech) se sřívky a ručními pracemi. Nakladatel Karel Ložek v Praze, Jindřichská ul. 10. vedle hlavní pošty. 13846

Automobilová výstava v Praze, stan 93 94. moderní, elegantní, nové kolo, 28 PS, 23 cylindrů — jak starter — lamelová soubla. Pro oběd, položení i sport. Vybore do příjavy, ústřední, Nábídka v prostečtem, popise, sřezání atd., pozváním zámek, cím zašle: vředel kulle 1634

Jarní období 1923. Pláště od 175 Kč výše. Kostymy - 260 " výše. Pláště šaty - 110 " výše. Nepromokavé pláště 642-5 od 320 Kč výše. v tovarně na dámskou kolekci. KE 305 KE 375 KE 290 ve všech bar. zřezané říze z modřích vřch levitová ve všech bar. látk

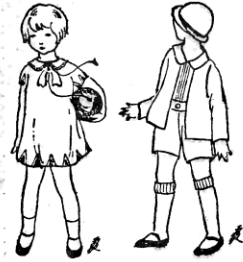
Weiss a Hammerschlag v Brně, Coji 12-14 ve dvoře. Coji 12-14 ve dvoře. Žádné vykladní skříně!

Příloha č. 16: Lidové noviny z 29. 4. 1923. Po nástupu Marie Fantové se rubrika pro ženy přejmenovala a vycházela pod názvem Mod a společnost.

Móda a společnost.

Dětský manifest.

R. J.-J. - Praha 23. května. My, malé, větší i velké děti, přicházíme k vám dnes, naše mámě maminky, abychom vám pověděly, jak my si to představujeme a našim oblíbeným Vímě sice, že každé dítě vám o tom něco v novinách říká, že vám jen povídají lakové podivné věci, kterým dobře nerozumíme a které jsou nám k smíchu. Přijí to asi nějaké staré stěny, které žádné dětičky neznají a už docela zapomněly, jaké to bylo, když byly samy malé. Ano, to tenkrát snad ještě se o tom v novinách nepsalo a nikdo nenaváděl maminky, aby stroujily své děti do parádních šatů. O, jak je neuvěřitelné! Nesmí se v meji naší dělnosti, ani hmoti káto či kolo, netuší-li hrát kulčky nebo na Indii. Zato je s nmi vždycky spjata nějaká věc mrtvá, jako avšak nějakého strýce Josefa nebo nuzocenniny nějaké tety Tóny, při kterých musíme odříkávat přání, musíme se nechat říkat a musíme a musíme se stále zpodobň a líce chovat, což je nám nekončící za žítka.

Za to milujeme hrozně ty krátké, volné šaty, co se v nich tak dobře běhá, co v nich máme bez strachu provádět všechny hry, které nás navedou a které, když zomáme, Máry nebo Pepi zase vyneče. Ovšem, nemáme šaty jsou nám ty, co mají nějaké kopy, kterých nutně potřebujeme na kulky, oběsy, kudu nebo jáču. Konečně oni proh zástěrky nic neramujeme, zvláště když máš vtipku na velké kopece vyšité nějaké zvířátko, stromček nebo květinu. My totiž máme také rádi hezké a nové věci, ale obvykle z nich máme pokazenou radost, protože jsme k vám tím stále připomínány a vyvíjíme se to říci, ale my za to nemáme nic. Bydíme k vám tím i hly. A proto proslavujeme, že nechceme žádné šatky ze sametu, hedvábi, krajkové a jak to všechno jenom je, ale chceme jen ty, o nichž říkáte,

že jsou praktické. Nevíme sice dobře, co to slovo znamená, ale víme, že v lakových šatech je všechno dovoleno a že se nám také docela líbí pro ten bílý límeček a velkou mašli u krku anebo pro to barevné vyšívané čoko vpravené a rukávky. A rozhodně jsou nám milejší ve hře rozbitá koleno, než šatek čokolády v těch protivných šatech u nudného strýce a tety.

Advertisement for 'Zadejte všude Creme Yollanda' and 'Eau de Cologne Yollanda' by M. Hora.

1. Tenisové šaty z bílé panama látky. Do straných jsou vloženy drobné skládané, sčelčené díly, které jsou pod pásem nastrojeny a mají vnitřní kapsičku. 2. Šaty z bílého bavlněného nebo lnu s pesem, jsou šité v celku, sukně má vpředu vloženy skládaný díl. 3. Šaty z bílého prácho popelnu a drobné vkladnou přednicí. 4. Plášť z kostkovaného vlněného flanelu. 5. Šaty z lehké, bílé, vlněné látky. Sukně je plissováná, k ní kazak po stranách rozvěšen.

Dak prosíme, abyste nás tak teple neoblékali. Vždyť, když si hráme a b h hme, je nám hrozně horko a ty tenké spodní kalhotky a zabalný křek nás hrozně trápí! To není jako když, vy maminky, jen pomalu chodíte nebo sedíte a si povídáte. A ty kloubky nám také tolik překážejí a flani nás na čelo, že byste nám měly dovolit, abychom je leu hte smály sundali. Nám nevadí ani vír ani slunce, ale je nám to tolik příjemné když nám vzduch profukuje v zásky. A ještě bychom vám rády požádaly něco do toho, protože si myslíme, že by snad nebylo zřehobné to říkati nohas. My bychom prosily, abychom dostaly vždycky do každé kapsy velký křec cíleba s máslem, protože když se hodně vysušíme, vízte nám navednou lakový hlad do bříška, že to prosím nemůžeme vydržet. A když nám, maminky, jolite všechno povolíte, když z nás necháte hodně, hodně se venku vyvíjívat, slijujeme, že budeme doma hodné a bezpomocné na své tlanky a počtecne. Nevíme, čím to je, ale když se dobře vyspíme a vzbudíme se veselé a čisté, hned nás to jnek leší a násobik nám leze sama do hlavy!

Pařížská společnost.

Nové toques. Paříž 21. května. Jedna z našich dnešních kreací zpodobňuje jezení z oněch příjemných, mladistvých a vznosných kloubků, které si počínají křestit cestu. Možná-li pak tento model nazýváme »toques? Ano i ne. Ano, je to toto formo je nesporně inspirována, i ne, protože vykazuje několik schválných úchylek, jejichž smysl — byť neznámý — je odlišit běžnému modelu toque všechno to, co jeji řinlo trochu těžkopádným a »slabomocným. Vsmějte si na příklad, že kloubek na obrázku není drozupin. Ale — to budíž řečeno nemožným — všimly jste si už, jak snadno nalezáme kazky na vě-

jej dokonce i na věrných úbořech, leždy z křek. — Na modelech, kde pas opaskem n znacen není to jest kde není opasku, zhušta se opř nuzočuje lele albhem, což jest ještě revolučníší než posun nozmačený psáním, protože jim nastává coati, řemu jame dávno už odvduky: boky vystupují. Toť obrat lak ne- očekávaný, že pochybují o jeho dokonění. Ne! Zlatm přece jen věřím raději, že jde o sporadickou úlibásku než o nezdržitelnou evoluci.

Abyste se mohly bránit! (proti mužům), opájejí vám nějaký dáti, na je- nichž základě řem brucoučím dokážete, že

vaše toaleta nestojí o nic víc než toaleta vaší babičky (1875). Možná že méně. Ale jest mě- ně, protože dnešní frank rovná se nevíšje 25

Zdravotní šněrovačkou

možno praviti šněrovačku bez křatic, vyřezanou řu B. Konševová-Nováková, Praha I, Město v řechod z Provozního. Pro své výborné vlastnosti pro státní praktické a zdravotní jest velmi vhodná. Také výborné podpisky k dostání. Bistrování český zřizování. 25-30p

centimům roku 1875. Rozumí se, že nejde o šatníky pýchovou. V obou případech běží o polky... šatník skromných.

Table listing prices for various items: Jich kosile (s krajkami přístla), F. 1875 na, kalhoty, spodní spodnička, bušičková spodnička s víčkou.

Všechno to šilo se doma. Vnější byl lak komplikovaný, že se musilo k švadleně. Šití zde účel za šaty z měkkého kašmíru, lace zvláštním, na něž se spořebovalo — nejle- keje se — 3 metrů kašmíru jednobarevného... 60.70 3 metrů kašmíru proužk. na garnituru po 6.90 tedy 10 metrů (šířka 1.30 m) v ceně 69 franků. 12 m hedvábné podšívky po 3.90 fr. 46.80 tubé přístlo... 10.— 12 metrů... 25.— 12 metrů... 150.80 franků.

Příšit od křež krejčov přišel na 132.85 K tomu: Klobouk... 25.— Šněrovačka... 30.— Hledy, spodnička... 23.— Šifrice... 16.— Punčochy... 2.95 Pukavice... 4.80 Závaz... 1.25

vše dohromady 419 franků. Dnes nenosíme ani šněrovačku ani trojí spodničku. Na spodní předlo vnitřní plátnu a žádné křaučky; nuzočovaní hedvábní voči, komeček šifrice, a dost. Kosile (doma šitá) přide na 6 franků, spodky na 3.05 franků. Kombinace z hedvábného plátnu přide na 20 franků. Šaty jsou lak prostě šifřené, že si je ušijeme same. Budíž to šaty z črpe de Chine. Polhubičme 3 metry po 30 francích, tedy 90 franků, k tomu opasek a límeček, dohromady 110 franků.

Plášť: 3.50 m sukna no 30 francích 105.—, podšívka do ml léta, 2.50 m, po 20 fr. 50.—, dohromady 155.— Klobouk: Form 6 fr. 50, kroulo polohněme melem látky za 12 fr, celkem 18 fr. 50. Závaz: Punčochy 12.—, obuv 81.—, rukavice 12.—, 1975 a 1975 jsou nesrovnatelné. Budíž chytě jako hadi a nesměje se; to nám nepřekážá, abychom byli při tom prosím jako holubiče. Filina.

Je-li vám nad těmito autentickými řady do smíchu, směje se, ale jen mezi se- bou! Díeť mužů — věděl šněř si nevinnou, že isme na ledacos zapomněly a že jkolisi 1975 a 1975 jsou nesrovnatelné. Budíž chytě jako hadi a nesměje se; to nám nepřekážá, abychom byli při tom prosím jako holubiče. Filina.

Platy zlatite pouziti. Lektnového křemú Ceno 1 klobouk při nřadě sad 84000 10 Kč, dohřok 14 Kč, žubř 4. Suvěty řadu Praha-Pradř 100 132.85

Důležité pro každou dámnost!

Starosti každé matky, mající kojence, ale také větší děti, mělo by býti, aby při časté tak nebezpečných onemocněních žlučednic a slivnic měla po ruce spolehlivě přírodní slyvené přípravky, lečce stravitelné a vysoké hodnoty výživné. Při této příležitosti budíž upozorněna na výbornou a všeobecně uznávanou jakost ovesných žvín »Geco«, které jsou uváděny na trh známou firmou Žavody Gehe, akc. spol. ústí n. L. — jsou to všeobecně oblíbené o v e a n e v l o k y »G e c o«, významovávající se sladkou, mandlovlou přičinili, dale ovesná moučka, ovesná křupice a ovesné kašpako »Geco« a přísadou výživných soli. Používání těchto žvín jest všeobecně známo, takže jsou další poukazy zbytečnými. V ovesných výrobcích se nalézají lak obstarhuc Lecitlin, hlavní součást lidské hmoty čísta a mozků, a jiné důležité, velice cenné, náhradní látky výživné. Polěkvy a pokrmy úzřvým známostem připravované, jako např. k snidani z ovesného kašpako »Geco« a přísadu výživných soli jsou nejen pro děti kaž- děho stáří, nýbrž také pro dospělé, zvláště pro slabé a sportovce, výživnými a snadno připravitelnými pokrmy. Je tedy v zájmu kaž- dě péčlivé a starostlivé matky, aby podávala svým dětem často polěkvy a nápoje z oves- ných žvín »Geco«. Zvláště pro dětičky jsou tyto nenozdržitelné! Učíte, pokud a dále nám za pravdu Při nákupu žedčejte vý- slovně značku »Geco«, jelikož jsou nabízeny často méně cenné ovesné přípravky, které však podle našich zkušeností jsou většinou chuti nahodilce. 4133-m

Kosmetika jako povinnost.

Kosmetické péstění, prováděné odbornou silou na vědeckém základě, je důležité pro každého, kdo si chce zachovati svěží a mladistvé vzezření do pozdního stáří. Je proto povinností každého, aby svůj obličej péšil. V tomto ohledu dovedou některé kosmetické salony, které jsou řízeny dobrými odborníky a mají své preparáty, důstojnou protisí vykouzelené, dělati pravé zážky. K těmto patří řez ústní pro péšění krásy paní Marie Horové, majitelky firmy M. Hora v Proze II, Salmovská 15, na kterou se může obrátit každá dáma a největší dá- věřou, její krém Yollanda ovedčuje se v nescetných pípadech, kde jiné proslovky již zklamaly, a proto se slal teno krém u dám tak oblíbeným. Účinností tohoto krému je podporována značnou měrou ruční a elek- tricou prováží, která se ve zmíněných ústředí odborně provádí.

Paní Horová udílí na základě svých od- borných studií a své důkladné odborné praxe bezplatně rady, které jsou posílzeny

DOMOV-MÓDA-SPOLEČNOST

Golfové hřiště a golfový sport.

Milena.
 Žežka práce referovat o něčem, čemu nevěnujeme. Při tom se nemohu ubránit dojmu, že je golfově praktický sport, ale že není pro nás. Žít se mi je to přirozeně nablízku a ze je oprávněná má loď, která ho mohou provozovat. Pokud vám jsou asi čtyři nové golfově kluby a má český příspěvek je přes dva tisíce Kč. Zapsáno asi tisíc. Pač vim, že jsou to lidé potěšili krásně dříve.

hrole s tajemně zabudovaní konci a že jedna taková hůl stojí 500 korun. Na všech golfových hřištích a ve všech klubech kde jsem golf viděl hrát, chodil za hráčem chlapec a nosil celý svazek těchto hůl, tedy celý svazek hřišťových. Při tom golfová výprava a golfový dres patří jistě k nejnákladnějším sportovním dresům — lečny není vůbec žádný potřebov sportovní svazek vzhledem zvláště trvanlivým materiál. Golfový dres je vlastně velmi prostý, homospusový kostým, včetně klobouku, polobotky, všechno jako na pololetní a samotný trikotku nebo jako do auta pod pláštěm. Navíc taková výprava jako u nás byla, která jezdí na velkonoční výlety odhlášen na sebe, nosí křeslo a má. Hráčové vlní a odlehou nitem do hor do nějakého hotelu, kde je krajina na dosah ruky a s klopavým zvláště v šumavském hřišti Semerovic. Za dne přijde doba kdy v neobdoby člověk ide na vlně lotů prochází se po uzavřeném přístupu za tím hotelem v řadě krásných zátek, ve kterých je také pořad fotografován. My u nás všechny tyto věci máme z československé a z vykládky skříní panu mistra v Praze, kde by však už po ní už žijí a nedí si svazek golfových hůl, vzhledly by asi svazek pozorovat. Jednou jsem dokonce viděl golf hrát v Komořině před Bělohorskou hůl, než u okna letního rychlíku. Zábradlí kolem hůlůvých schodiště utní svým účelem totožné se zábradlím ledního místa, kde se má člověk udržet na rozbořeném moři. Obvyčejná tenká zábradlí je mnohem bližší stabilní povaze domu. Nezábradlí pokrok v tom, když v domě nebo bytě o mnoha pokojích v ložnici místo posteli jsou spíše skládací otomy jako dřívější modernosti obyčejně vlněná hveznická lůžka. Spící otomy jsou vychodkem z nouze pro garony s malýmiv pokojem nebo jen neomezeně byty. To jsou umělecké několik příkladů z interiéru. Po druhé zábradlí dynamických forem a formami státními se vykytují ovšem často a se vlněnkou domu. Vlně — myslím — moderním požadavkem konstrukční architektury, aby vlně vlněovala dojem jakéhosi zábradlí letadla, které nabídko přistalo v krajine.

Nejmenší byt. Žd se. Že technické zájem architektů na rozvoji nejmenšího bytu zcela zrakly. původně tohoto zájmu, který spíše než v hodnotách než daly ty v jejich nedostatcích, v dobaté a nedostku místa. Byly doby, kdy průměrný byt byl opravdu extrémně veliký. Dnes ale nastala doba bytů extrémně malých. Požado se velmi správně se skrácením všech zbytečných sakub a tak zvaných parádních pokojů, ale mám za to, že nelze překročit určitou minimální mez a zhusťiti veškeré funkce bydlení do jakési patentní krabice na bydlení. Zde měla by nastoupiti technické soustavy, lekářů, architektů, konstruktérů, a stanovit se zřetelem k novým technickým možnostem ve stavitelství určitý standard průměrného bytu. Stanovit neúčelnost různých místností navzájem (byla tak zvaných obytných kuchyní a hlavně státností měly minimální velikosti bytů, se zřetelem k velikosti rodiny, způsobu života atd.)

Hlavní ale jest, abychom věděli, že malá lůžka, stůl a patentním oknem, které jsou posouniti na libovolný způsob ventilace, opatřená hygienickým lůžkem, jest moderně, než všechny zaklápejí a že stěh vztahující postele v obyčejném pokoji.

Opakují, že tímto jsem se naprosto nemíní vysloviti proti pokroku v kultuře moderního bytu, který byl za poslední let, a který, že snahu po maximální úspore místa vedla k různým technickým objevům, které pozbyly charakteru provisoria a staly se součástí každého moderního domu. Mám ale za to, že nadále by bylo potřeba vědecké součinnosti všech zúčastněných činitelů, aby byl moderního člověka byl opravdu postulatům všech hygienických a technických požadavků a možnost, přestál nahlédne závislost na větší nebo menší schopnosti jednotlivého architekta, ale byl přímo odvislý od technické vyspělosti celé naší doby. U nás dosud, leč už, postřídáme neodvislého ústavu, který by se laboratorně zabýval problémy moderní bytové kultury a který by své výsledky pak dával k dispozici praktický úmysl architektům. V Německu organizoval takový ústav architekt Walter Gropius. Účelem ústavu je nejenom zkoumat nové objevy technické, ale přímo iniciativně pracovat na zvýšení kultury obytných domů, at prováděných pro stát nebo privátní osoby.

Geniální pohodlí. Patrně si pod tím titulem představíte něco pohodlného, nač zrovna stůncté. Snad nějaké patentní křeslo nebo nový vařík nebo elektrický pračku, nebo já nevím co, protože představy o pohodlí jsou ažasné různé. Fantazie pracuje horoučím tempem, přemýšlíme-li o pohodlí. Je to taková romantická oblast, ve které se dobře dají neobjevujícími myšlenkami i těch nejstarších věšších lidí.

Geniální pohodlí, to není jen takové obyčejné, lézce pohodlí, kterým rozumíme úsporu práce nebo času nebo peněz. Je daleko uplnější, obsáhlejší, dokonalejší zkrátka je to neobjevující pohodlí.

Bydlení v kostce.

Architekt Jaromír Krejcar.
 Páti v zájmu modernosti proti výstřednosti moderny, ef. už to je v sátech, bydlení technické, proto v československé domovní postele ale a celou své před nebezpečí nepohodlnosti. Půdně pozorně záhá na poklesky a nedostatky pokrokové, hřídle, jodžie v moderní vlně nepřibíhají dříve, na milimetr. Nic neopomíže fakt, že v domech, které stavějí a navrhují, architekti držitelé státních prostředků, jsou ve svých křivkách nekvalitní, črtami, chybí pokroje pro sluzky, kuchyně jsou na jih a ložnice na sever atd. Vlně hřídlech pokroky, se nesou stát nejmenší chybky, jinak je celý pokrok podle mírně reakce pro koukni. To je v praxi.

J. NIT, Praha, Příkopy 24.

Výchovu do kuchyně si kup rozhodně od Nelly. Jsem již totiž tek vidaná a málobi mám stále jako nově.

Právě golfově se proto žijí to dostati ve volné krásně dříve, mizek na určité místo nejméně nežem vlně. Je to tedy jediná hra, kterou si člověk může hrát sám pro sebe a to je snou nejpůvodnější na tom. Pro

Prádlo a látky. Platno, damaškový, sýpkoviny. NESTROJIL & KUČERA, BRNO, Bělohorská 8. - Tel. 4066.

PARISYA-KLOBOUKY pro elegantní dámu. BRNO, MASARYKOVA 8.

Smetol jednou - Smetol vždycky
 Prádlo a látky. Platno, damaškový, sýpkoviny. NESTROJIL & KUČERA, BRNO, Bělohorská 8. - Tel. 4066.

Imprimé-Crepe de Chine, Georgette
 nejmodernější tričky, modely, velký výběr.
 Jen kvalitní druhy.
"HEDVÁBÍ KORUNA"
 pačák "KORUNA", Praha, VACLAVSKÉ NÁMĚSTÍ

O módním přepychu.

1. t. Brno 6. září.
Krásná manekýnka Solange opustila plav-
ným krokem osvětlený sál, z něhož doznival
bouřlivý potlesk, a sestoupala po zšeřeném
schodišti do své šatny. Na jejím hrdele, ru-
kou, v temných vlasech třpytily se diamanty,
jež zvyšovaly její oslňující krásu. Jakmile
na sebou zavřela dveře svého pokoje, ohlí-
pli ji čtyři mužové, kteří ji strhali šperky
s těla — to zní jako úryvek špatné «etek-
livky, ač je to skutečnost, jež se denně
opakuje při všech přehlídkách pařížských
módních salonů. Hlavní roli i v té skutečnosti
hraje přece jen detektivové, jež si najímají
pařížští klemtníci, aby jim chránili milio-
nové šperky v šatnách manekýnek.

Jako se změnil celý způsob večerního oblé-
čení, změnil se přímo zárátek i šperky. S
krátkými sukničkami i u plesového úboru zmi-
něly jednoduché řady perli, zlaté řetízky s
dřevnými přívěsky, neboť dlouhé šaty, ná-
hrdelce a honosné, volají po doplnění šper-
ky, jež se svým charakterem přizpůsobí
celkovému zjevu. Je skvělý a složitý, duto
uměleckého nápadu a pracovní přesnosti.

Volba šperku i při té nádhře je velmi ši-
roká, neboť klemtníci podléhají různým vli-
vům: jedni se inspiřují romantismem, druzí se
tráčí k Orientu. Ale i když v jejich dílech
žijí minulá údobí, přece celek zůstává
moderní. Bohatě kompozice, struktura, jež
se mohla zdát na první pohled složitou,
je přece sverhovaně logická. Záliba pro ká-
men je velmi zřetelná: nabyli převaly nad
ovcem. Tvoří podstatnou část každého šper-
ku, jež vzniká spojením řady kamenů, me-
di nimiž uzoučké kovové vroubení mizí. Jed-
notlivé kameny spojují se v jakýsi řetěz,
jež je zakončen podlouhlými brilianty. Ná-
hrdelníky jsou kratší, tak krátké, že těsně
vrtají hrdo. Připomínají nám šperky na
ruku egyptských královen, vysoké a přile-
pající. Romantická inspirace ovládla i barev-
ně. Není jednotvárnosti materiálu, ale různé
rubry kamenů různé zbarvených spojují se
a celek na jedničku šperku: rubíny, smar-
agdy, safíry bývají doplňovány harmonicky

diamanty. Zvláště rubín je velmi oblíben.
Velkých módních přehlídek musí se tedy
letos zúčastit i klemtníci, neboť večerní
oblek, má-li býti korektní, musí býti pokryt
šperky. Módní žena v zimě 1930 bude nositi
dlouhé bohaté řetízky. Široké ozdobné ná-
ramky, hrůže veliké spojují jako přitokorusa a
prsteny, jež kryjí téměř celý prst.

Když Paříž letos v srpnu ukazovala ameri-
ckým kupcům své modely večerních šatů,
byli mezi nimi čtyři nejkrásnější: troje šaty
bílé a jedny černé ze sametu. Ale nebylo
to jen zásluhou krejčíků, že tímto šatům do-
stalo se první ceny. Dělili o se o ni rovno-
měrně s klemtníky. Jeden model nazýval se
«Fierté» — «přehrac» a byl z bílého hedvábí
faillie s vetkávanými satínovými pruhy. Do-
plňovalo jej velmi efektně pět řad rubínů
těsně kolem krku, spojených velkou diamant-
ovou sponou uprostřed pod bradou. Vzadu
však byly zavázané jako krasavice, takže vol-
né konce padaly až k bokům.

Tak zvaný kapucínový výstřih vytvořil po-
divuhodný rámec brilantového náhrdelníku,
jež zdobil jenom bílou toaletu; náhrdelník
měl vzadu i na prsou podobu U. Diamantový
závěr byl vzadu ve výši boků.

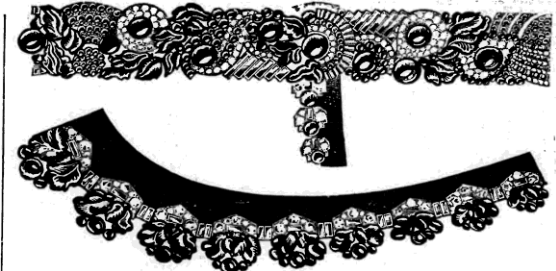
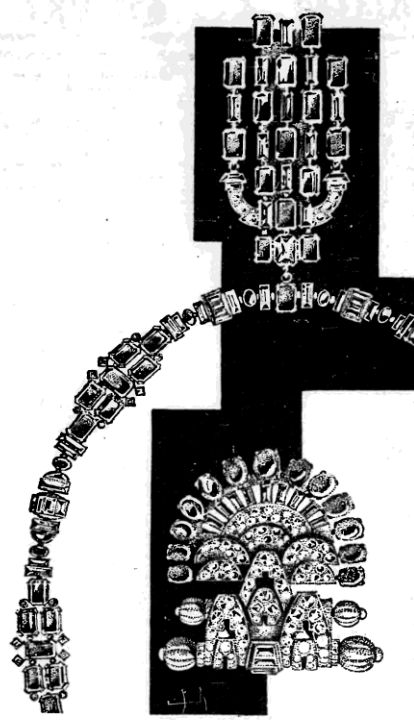
Největším úspěchem letošní zimní módy,
jak se nám jeví na přehlídkách, jsou večerní
šaty z černého sametu, jež jsou doplněny bí-
lým nebo bezbarvým šperkem. Jeden černý
sametový model nazýval se «Fleur du mal»
(Květ zla). Jest empírového střihu s těsně
upjatými boky a bohatou sukni, až k zemi.
Klemtník zdůraznil jeho smutek a bezbar-
vost kontrastujícím šperkem: diamantový
řetěz bohatě pracovaný, široký náramek z
platiny a diamantů, jež se nosí buď vysoko
nad zápěstím nebo nízko nad loktem. Na
všech těchto modelech šperky byly rovno-

Bouráme ceny kožešin!

Většina kožešin až o 50% levnější, příklad:
kožich persiánový Kč 9800.— výše,
kožich bisam (bříška) od Kč 2500.— výše,
kožich končíkový od Kč 1500.— výše,
kožich svíř pískový od Kč 2800.— výše,
kožich popelčí od Kč 5000.— výše,
liščí goliery od Kč 160.— výše.

Hotové moderní límce, jakož i veškeré
kůže též až o 50% levnější.
Vše zaručeně z dobrých kůží a nejnověj-
ších vzorů v odborném velkozávodě
V. Bělohávek, Vinohrady,
Londýnská 4.

Módní deštníky
ZÖLLNER BRNO 1873
Nám. svobody č. 23
19202-Prá

cenným doplňkem šatů, jež by bez nich byly
chudé při vši bohatosti střihu a látky.
Klenoty zahájily svůj útok i jinde. Ženský
účes je stále velmi jednoduchý. Společenský
život v zimě způsobuje sice už po několik
let prodloužení ostříhaných vlasů v zimě a
zkrácení jich v létě, ale i večerní účes spo-
kojil se až dosud jen řadou kadeří, zvlně-
ných podél hlavy, aby její přirozený tvar
byl zachován. Objevily se někde i volné ka-
deře, tak zvané lokny jako v době bieder-
meierovské, jež často připomíná i stříh ša-

tlí; ale to jsou výjimky. Celkový ráz úpravy
hlavy je posud jednoduchý. Protože heslem
letošní večerní módy je přepych a nádhera,
nehodil se k ní prostý účes polokrátkých
vlasů. A protože nebylo možné jej komplik-
vat, bylo třeba vyzdobiti jej v souhlasu s
úboem. Nádherné klenoty objevily se i na
hlavách v účesech. Diamantové spony, jež
spínají proud vlasů na straně hlavy, zlaté a
platinové pásky a proužky, pokryté draho-
kami, nejsou méně drahocenné, než šperky
na hrdele a na rukou.

PRO DEŠTIVÉ DNY

Impregnované pláště Kč 145-
Trenchcoat Kč 395-
Dámské deštníky od Kč 45-
Pánské deštníky od Kč 29-
Dětské deštníky od Kč 34-

TEXTILIA a. s.
MOR. OSTRAVA - ČESKÝ TĚŠÍN.

11574

Příloha č. 21: Lidové noviny ze 7. 9. 1930, rubrika Móda – společnost za vedení Míly Tilschové, kdy už byla součástí samostatné nedělní přílohy.

Die kultivierte Frau

Geliebt von Zdenka Watterson

Die kultivierte Frau trägt, der „Vogue“ gehorchend:

... ganz einfache Kleider aus Leinen in zwei Farbtonen: die obere Hälfte der Bluse immer weiß, wobei die Einarbeitung des Satfels in den verschiedensten Arten variiert.

... breite, weiche, weiße Hüte aus zartem Strohflecht, ganz einfach mit Band in zwei lebhaften Farben garniert.

... große Tücher aus gepupptem Battist ala Halstuch, als Fichu, oder einfach lose in die Manteltasche gestopft.

... viel mehr Waschetoffe als im Vorjahre: beispielsweise Kostüme aus weißem Piqué mit Blasen aus feinem Leinen in hellsten Farben, Rosa, Blaublau oder Hellgrün.

... Handtaschen aus grober Leinwand, mit braunem Lederverstoß und Verschluss, dazu passende weiße Leinenschuhe mit brauner Ledergarnitur und niedrigem Absatz.

... für den Abend kurze, aber umso breitere Halsbänder, die gleich Spitzen oder allertümlichen Stickereien wirken und aus winzigen geschliffenen Kristallperlen gearbeitet sind.

... für den Morgenspaziergang Barett aus buntem Piqué, mit einer weißen vorne angebrachten Piquéachleife.

... für den Strand ganz breite Hüte aus Strohflecht, wie sie als Gartenhüte getragen werden, oder aus Leinen und Piqué in zwei Eckrichtungen.

... Seidenstrümpfe in ganz hellen Tönen bedeutend heller als für die Stadt, vom zartesten Beige rosé bis zum hellen Kastanienbraun.

V. HOREZS
Antiquitäten und Kunstgegenstände
ERNESTKA - VERKAUF - VERKAUF
Telephon 283-35 - PRAHA II., Mlýnský náhon 2

Kleidersorgen beim Film

Carolyn Putnam, die Leiterin des Kostümdienstes der Paramount, New York, erzählt: Man wird es vielleicht nicht glauben, aber es ist Tatsache, daß wir viel weniger Mühe haben, unsere weiblichen Filmstars zu ihrer Zufriedenheit zu kleiden als die Kleidersorgen der Filmstatistinnen zu erfüllen.

Die Schwierigkeit, den modischen Geschmack der Darstellerinnen richtig zu treffen, sieht im umgekehrten Verhältnis zur Prominenz der Schauspielerinnen. Unsere Stars oder Hauptdarstellerinnen wissen ganz genau, daß wir unser Bestes tun, um für sie solche Toiletten zu finden, die mit ihrer Persönlichkeit harmonieren und die ihr Aussehen und ihre Wirkung auf beste Weise zur Geltung bringen. Ruth Chatterton beispielsweise, die doch wirklich zu unseren ersten Stars gehören kann, daß sie dies oder jenes gekleidet haben möchte. Wenn sie einen besonderen Wunsch äußert, so ist dieser Wunsch immer begründet. Und Ruth Chatterton gehört zu den elegantesten Frauen Amerikas.

Aber die Darstellerinnen winziger Rollen und die „Extras“ stellen unsere Herren auf eine harte Probe. Sie werden leicht ungeduldig bei den Anproben, neigen zu Temperamentausbrüchen oder protestieren, daß das Kleid nicht ihren persönlichen Stil entspricht, ihre Schönheit nicht zur Geltung kommen läßt und unbedingt ihre große Filmkarriere zunichte macht.

Manche Statistinnen bekommen eine lächerliche Gage, wenn sie über eigene elegante Garderobe verfügen. Es kommt nicht selten vor, daß die Damen dann in billigen, schlecht sitzenden Kleidern erscheinen und bei uns, was ihnen heilig ist, schwören, daß dies die neuesten Pariser Modelle seien, die sie gerade in einem ganz vornehmen Modesealon gekauft haben.

Unter den Statistinnen, die öfter bei Aufnahmen verwendet werden, ist eine junge Dame, auf deren Anzug wir besonders aufpassen müssen, um sie davon abzuhalten, mit einem Teegewand und einem Sambarrett vor der Kamera zu erscheinen. Sie bildet sich ein, daß dieser Anzug ihren originalen Typ besonders gut zur Geltung bringe!

MÖBEL - Teppiche - Novořný - Týniště
LAGER: PRAG - BĚLSKEHO - MĚSSEPALAIS

die uniform der fliegerin

Zeichnung von B. Nevolová
was Sie anschaffen sollen. Eine Frau, die selbst, was und wie sie sich zu diesem Sportkleid der modernen Frau berechtigt sein sollte, form sein.

KLUB-MÖBEL Schlaf-Fauteuils **WALNER-Prag-Smečkůš**
Schlaf-Fauteuils **WALNER-Prag-Smečkůš**
Die Schuhwarenhandlung **Jar. Javůrek**
hat ihre Geschäftskolossalitäten **VALIČKOVÁ** u. a. m. **wieder eröffnet.**
Auslagen im Hausfrau. - Palais „Hřod“.
Friedenstraße 10, Ecke Václavská nám.

Desinfektion - Insektenvertilgung mit Blausäure, Ratten- und Mäusevertilgung führt die Firma „RADIKALA“
G. m. b. H., PRAHA II., Na Struze 4, durch. Telephon 454-01.

TRŽNICE NÁBYTKU
SPOL. TRŽNICE
PRAHA I., PŘÍKOPY 27, BAZAR

Fabrik für zerlegbare Polstermöbel W. FRYNTRAUTENAU
Detaile Wallauszeichnungen für patentierte Bettstufen

V. SVOBODA Damen- u. Herren- **FRISEUR-SALONS** **PRAG I., Národní tř. 28**
DAUER-ONDULATION - HAARFÄRBen - Telephon 322-39

Wenn man die doch wirklich eine Rolle beim Film spielt, so ist es doch in Hollywood, und ich erinnere mich immer noch, wie geduldig und aufmerksam sie Stunden um Stunden den Anproben ihrer Filmgarderobe widmete. Einmal hatte sie bei der Anprobe eines Abendkleides so lange stillgehalten, bis sie vor Müdigkeit so kaum noch stehen konnte, doch als sie sich erholt hatte, überantwortete sie sich von neuem den Händen der Schneiderin, bis das Kleid richtig saß. Aber sie weiß, wieviel der gute Sitz und die Ausarbeitung jedes Kleides Details zur richtigen Wirkung eines Kleides beitragen und daß wir uns mit den Kleidern Mühe geben, um die Trägerin im Film besonders schön erscheinen zu lassen.

SCHLAF-FAUTEUIL
Spezialherstellung v. **KAREL MAJ**
KUNSTWERKE
PRAG XII
Stavovská 30, -
Eigene Ateliers zur Verfertigung von 200 u. zu deren Arrangements

B. MRÁKO
spezieller Damen-Frisier-
PRAHA II., Mlýnský
Palais Chateaux
Telephon 323-41
Dauer-Ondulation - Haar

Wenig bekannte Gemüse und etwas über ihre Zubereitung

Die Zeit ist noch gar nicht so weit, daß der Begriff Gemüse durch Mören, Kohl und Kohlrabi, Petersil Kraut und einige Salatarten erschöpft war. Daß man Tomaten in Form denn als Gemüse verwendet, ebenso Geheimnis für die einfache und Hausfrau, wie eine ganze Herrlichkeiten, die eine nicht nur sondern auch überaus gesunde Speisezettel bieten. Mir ist erst stand erst kürzlich wieder zu gelangt, als ich auf dem Gemüse dem Stand einer Verkäuferin Paprikaschoten auswählte und übergehenden älteren Dame angesprochen wurde, die von mir hören wollte, wie diesen Schoten beizugehen würde. Die Frage ist nicht, wie die richtige Leidensgefährtin sein, auch nicht wissen, wona sie kaufen sollten und ich möchte kleinen Pfadfinder, mein Scherzstück tan haben. Die Wünsche entsprach folgende, mit ein paar erprobten Rezepten terpickte Plauderei.

Um auf besagte Paprikaschoten greifen. Sie schmecken vorzüglich, sehr einfach zuzubereiten. Vor allem notwendig, den Stengel abzusondern aus der Höhlung die Samen heraus einfacher ist die Handhabung, wenn Früchte halbiert. Dann werden sie brüht, wenn man es nicht vorzieht, sie nachts über in kaltem, leichtem Wasser liegen zu lassen. Die Schoten mit einer Fülle von gehacktem Pfeffer, melbroseln und Eiern gefüllt und dem Fett ausgebacken. Sehr angenehm ist eine Fülle, wie sie für Tanten wird, und der man ein Stückchen Gabelstecker zugeht. Auch Reme von lassen sich zum Füllen sehr gut eignen. Die einfachste Machart ist überaus dünneten Reis einzufüllen. Eine kleine wird feingeschnitten, mit Butter und ein paar Tomaten angebraten, die Paprikaschoten darin gedünstet und zum Schluß mit etwas saurer Sahne geschmeckt.

Paprikaschoten geben auch eine gute zu den verschiedensten Salaten als Salat, Gurkensalat, Tomatensalat und hacktem grünem Paprika vermischt ausgezeichnet.

In der gleichen Weise wie Paprikaschoten können auch Gurken gefüllt werden, dem geschält und etwa eine Stunde eingezogen, zum Schmecken gewaschen. Eine andere Form der Gurkenzubereitung wäre folgende: Die geschälte Gurke in fingerdicke Scheiben geschnitten, die auch Streifen schneiden, wenn man sie lieber (entfernt), geizeln, nach dem Trocknen der Saft abgossen, die Gurken in Öl und Bismelbröten paniert und Schnitzel in Butter oder Öl ausgebacken. Den Gurken auch im Geschmack sehr angenehm, nur etwas kostspieliger ist die Frucht, im Restaurant unter dem Namen Aubergine, auf dem Prager Markt als „Jan“ (sprich Fattaschon) bekannt, hatte, dunkelviolette Birnen, die ungeschälte, aber sonst genau so verarbeitet werden können. Auch sie können gefüllt werden, welchen Falle das Fleisch bis auf einen Rand ausgehöhlt und mit der Gurken-Farbe zusammenverarbeitet wird. Zum Nieren können die einzelnen Scheiben einer dicken Farne aus weißer Butter und Reibkäse, je zwei zusammengebacken und Reibkäse, je zwei zusammengebacken oder Gel gebacken werden. Als Salat

Příloha č. 24: Prager Presse z 3. 8. 1930. Illustrace Boženy Nevolové.